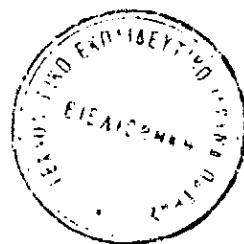

ΜΕΣΑ
ΜΑΖΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ | 1985

Διατρέχοντας το διάστημα του υπερ-απλουστευμένου
μανιχαϊσμού και της εξω-λογικής ανθρωπότητας γινόμαστε,
ολοένα και περισσότερο, αδρανείς μάρτυρες μιας ολοκληρωτικής
συνωμοσίας του υψήλιου συστήματος νομής και διανομής, εξουσίας
το υποκείμενο - πολίτης, το άτομο - συνείδηση, δηλ. ο ιδεατός ε-
αυτός μας, με την αναταλή συνώχεται για τον τρέχοντα διπολισμό
και με τη δύση τριβεται για το ανύπαρξο του εκθύρου, πάντα υπό το
πρίσμα του πλανητικού χαρτογραφήματος.

Εχθές υπήρχε η Ε.Σ.Σ.Δ. και ο κίνδυνος!

Σήμερα υπάρχει η Κοινοπολιτεία και ο εθνικισμός!

Αύριο θα υπάρχει, άραγε, τίποτε;

Όλη αυτή η σκιαγράφιση τευτέγεται διαχρονικά μ' εξε-
λισσόμενες ονοματολογίες μέσω των μεθόδων εμφόρφωσης και εκ-
παίδευσης των μαζών. Τα μέσα επικοινωνίας απομυρσταλλώνουν
τη δυναμική και τη διεπιστυμότητα της ενίοτε άρχουσας τάξης
πραγμάτων.

Το πόνημα, διηνεκώς πτυχιακής - δόκιμης - ερχασίας, που
βεδιπλώχεται, κατωτέρω, στοχεύει ν' αγγίξει, κατ' αρχάς, το πλέγ-
μα ιδεολογίας, πολιτικής και πρακτικής που ενυπάρχει στο φά-
σμα των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.

Ο μαθητής Ιωάννης Μαυρυγένης, προϊστά-
μενος του τμήματος Λογιστικής της Σχολής Διοίκησης
Οικονομίας δημιούργησε τη γεννησιουργή αιτία για την επιβί-
ωση της αμόλυντης μελέτης και οι συνάδελφοι, φίλοι και συν-
τροφοί Ανδρέας Κελεπούρης και Βάσω Καίσα-
ρη συσπείρωσαν και εφόρμησαν σκέψη και πρόταση για την
κοινή καταγραφή και ανάλυση της νεματολογίας.

Αντιπροσωπευτικά,

~~Σταθόπουλος~~

Αθανάσιος Σταθόπουλος

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ Η ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

* * * * *

* Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α *

* * * * *

ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σελ. 4

ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΠΡΟΛΟΓΟ

-- 6

I

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ-ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ

1.	ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	Σελ.	10
2.	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ	--	13
3.	ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	--	16
4.	ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ - ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΡΕΙΣ ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ ΜΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΓΚΗ	--	20
5.	ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΡΙΣΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΑΤΟΜΟΥ Η ΣΥΝΟΛΟΥ	--	27

II

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ - ΟΛΟΤΗΤΑ Η ΥΠΟΔΙΑΙΡΕΣΗ

1.	ΚΡΑΤΙΚΗ - ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΤΟΠΙΚΗ, ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΕΝΑ ΠΛΕΓΜΑ ΑΠΟΨΕΩΝ ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ	Σελ.	35
----	--	------	----

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

2. ΤΗΛΕΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΑΥΡΙΟ	Σελ. 46
3. ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ 4η ΕΞΟΥΣΙΑ ΠΟΙΟΣ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΠΟΙΟΝ	— 66
4. ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΓΛΩΣΣΑ Η ΓΝΩΣΤΗ ΑΓΝΩΣΤΗ	— 75

III

ΔΙΕΘΝΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Η ΝΕΑ ΤΑΞΗ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

1. Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΝΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	Σελ. 83
2. ΕΛΛΑΔΑ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΠΩΣ ΒΡΕΘΗΚΑΜΕ ΕΔΩ ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΜΕ	— 93
3. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ	— 108
4. ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	— 118
5. ΤΟ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	— 128

IIII

ΡΕΚΒΙΕΜ ΓΙΑ ΜΙΑ ΘΕΩΡΙΑ

ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

1. Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ	Σελ. 140
2. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	— 148
3. ΑΝΑΦΟΡΕΣ - ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ	— 155
4. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ Η ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ ΚΕΛΕΥΣΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΓΗ	— 165

V

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1.	ΕΡΤ : ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΜΙΑΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ "ΜΕΡΙΜΝΑΣ"	Σελ. 174
2.	ΑΘΗΝΑΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ : Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	--- 185
3.	Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ	--- 192
4.	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΥΘΟΣ Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	--- 202

VI

ΣΚΕΨΕΙΣ - ΚΡΙΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1.	Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	Σελ. 210
2.	ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ	--- 217
3.	Η ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΝΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ	--- 225
4.	Η ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΜΕ	--- 233
5.	ΛΟΓΟΣ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΡΙΣΗ Η ΑΥΤΑΠΑΤΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ	--- 242
6.	Η ΕΚΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ	--- 249

VII

ΕΤΣΙ ... ΑΠΛΑ ... ΧΩΡΙΣ ΣΧΟΛΙΑ

1.	ΟΤΑΝ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ	Σελ. 258
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	--- 261
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	--- 263

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ Η ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΕΝΗΣ

ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ Σ.Δ.Ο.

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

Τ Μ Η Μ Α Λ Ο Γ Ι Σ Τ Ι Κ Η Σ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ

Β Α Σ Ω

Κ Α Ι Σ Α Ρ Η

Α Ν Δ Ρ Ε Α Σ

Κ Ε Λ Ε Π Ο Υ Ρ Η Σ

Α Θ Α Ν Α Σ Ι Ο Σ

Σ Τ Α Θ Ο Π Ο Υ Λ Ο Σ

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ Η ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗΣ ;

Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΟΓΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ

ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΗΣ ΠΛΟΥΤΟΥ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Στον Κώστα Γεωργάκη,
τον Έλληνα μετανάστη φοιτητή που αυτοπυρπολήθηκε
στη Γένοβα της Ιταλίας την περίοδο της δικτατορίας

" Non posso fare almeno di pensare ed agire come
una persona libera. La nostra terra che ha partorito
la liberta annientera la tirannia "

" Δεν μπορώ να κάνω διαφορετικά από το να σκέφτομαι
και να ενεργώ όπως ένα ελεύθερο άτομο. Η γη μας που
γέννησε τη λευτεριά θα εκμηδενίσει την τυρρανία "

Κώστας Γεωργάκης

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

Π Ρ Ο Ο Ι Μ Ι Ο

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Σ

Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α Σ

Διδάσκων και διδασκόμενος, εισηγητής και φοιτητής, ίδρυμα και υποκείμενο, θεσμός και πολίτης βρίσκονται, παραμένουν και αποχωρίζονται κάτω από καθεστώς ιδιοτελούς και υποβολιμαίας σχέσης. Εξάρτηση, απροσωπία, νεποτισμός και υποκρισία αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους παραλαβής, διαχείρισης και παράδοσης του εκπαιδευτικού συστήματος από γενιά σε γενιά.

Μη ευρισκόμενοι σε διεργασία ανάλυσης των δρώντων και υπερβαίνοντας την ανοιχτή πρόκληση - πρόσκληση του Εθνικού Ζητήματος "Παιδεία και Εκπαίδευση, Τεχνογνωσία και Εφαρμογή" καθετοποιούμαστε - επί του παρόντος - ενασχολούμενοι με την κορυφαία, ίσως, ιδεατά υποχρέωση του φοιτητή-σπουδαστή στο χώρο του Τ.Ε.Ι., δηλ. την Πτυχιακή Εργασία. Ως μορφή αυτομόρφωσης και επιμόρφωσης δεικνύει χαρακτηριστικά και συνείδηση, αμφισβήτηση και πρόταση, λειτουργία και προοπτική. Είναι ο μοχλός εκκίνησης για γεφύρωση του χάσματος των χώρων μόρφωσης και δουλειάς, πνεύματος και εργασίας, θεωρίας και πράξης. Αποτελεί το έναυσμα σφυρηλάτησης της γνώσης με την έρευνα στη δημιουργία σωστής υποδομής για την επιλογή, την αφομοίωση και βαθμιαία ανάπτυξη εθνικής τεχνολογίας πλούτου και πολιτισμού. Τέλος-τέλος ωθεί να πρυτανεύσει η εκτίμηση της επιστημονικής και τεχνολογικής κρίσης, της ικανότητας χειρισμού τεχνονομικών μεθόδων επίλυσης προβλημάτων αντί της εξέτασης και της αξιολογικής φάνειας που απλά και μόνο στηρίζονται σε μηχανιστική αποστήθιση κειμένων και τύπων. Εν ολίγοις η Πτυχιακή Εργασία συνοψίζει για τους συγγραφόντες το πρόγραμμα εμπέδωσης της άρρηκτης σχέσης Ιδρύματος και Παραγωγής, Θεσμού και Κοινωνίας. Η σύζευξη ειδικού και γενικού, μέρους και συνόλου, εκπαιδευτικού και παιδευτικού καταλήγει σ' έναν όρο-έννοια - για την περίπτωση - σταθμό-πυλώνα.

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΠΡΟΛΟΓΟ

Η κατάσταση των θεσμών της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας δεν επιτρέπει σε κανέναν και κυρίως στον πολίτη να τους θεωρεί προνομιακό πεδίο εξέλιξης. Η ανάπτυξη άλλων πανίσχυρων, μητροπολιτικών και υπερεθνικών κέντρων, που λαμβάνουν τις καθοριστικές αποφάσεις και θέτουν τα πλαίσια οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής δράσης, τους έχουν καταστήσει διακοσμητικά μάλλον όργανα επίλυσης δευτερευουσών αντιθέσεων. Με την προσθήκη της ελεγχόμενης του ύπαρξης, δηλ. την υπακοή του στα κελεύσματα του εκάστοτε ισχυρού, που διαμεσολαβεί με τα πανίσχυρα χρηματοπιστωτικά κέντρα, γίνεται ανυπόληπτος σε βαθμό που είναι κίνδυνος πολλοί ν' αρχίσουν ν' αμφιβάλλουν για τη δυναμική του.

Την υποβαθμισμένη αυτή λειτουργία επιτείνει και η απομάκρυνση της δράσης του από τη διαλεκτική. Δεν ενεργοποιούνται οι μηχανισμοί της θετικής και κοινωνικής του λειτουργίας όταν τα πάντα υποτάσσονται στη θέληση της αδράνειας και όταν η εκχώρηση του νου, της συνείδησης και της υπόληψης του πολίτη θεωρείται αμετάκλητη. Όταν οι θεσμοί γίνονται ιδιωτική υπόθεση - κατ' αποκλειστικότητα - και η ανανέωση μέσο ηδονής των ατομικών φιλοδοξιών, τότε στερούνται της νομοτελειακής τους βάσης και το επόμενο βήμα είναι η κατάλυσή τους. Σίγουρα η ομαλή λειτουργία των θεσμών δε μεταφέρει την εξουσία από τους υπερεθνικούς μηχανισμούς στο εσωτερικό, αλλά είναι εξίσου βέβαιο ότι είναι απαραίτητος όρος για τη δημιουργία συμπαγών, εθνικών, λαϊκών συσπειρώσεων που θα μεγιστοποιήσουν την εθνική - ελληνική δυναμική. Ως εκ τούτου, πρέπει ν' ανοιχτούμε στο παιχνίδι της Δημοκρατίας και των θεσμών, όχι βέβαια για να εξαντλήσουμε την αλκή και τη δυναμική της πολιτειακής προοπτικής, αλλά γιατί είναι ο μόνος δρόμος συνειδητοποίησης, ενεργοποίησης και απελευθέρωσης μιας αλλοτριωμένης και αδύναμης κοινωνίας. Η αποχή της κοινωνίας από το θεσμικό μετασχηματισμό πρέπει να παύσει και τους όρους επανένταξης σ' αυτόν δεν μπορεί να τους θέσει κανένας μονάχος του ...

"Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, παράγοντες απελευθέρωσης ή υποδούλωσης ; ο ρόλος και ο λόγος τους στα πλαίσια συσσώρευσης πλούτου και διεθνοποίησης πολιτισμού". Θεματολογία θεσμός, παρελθόν, παρόν αλλά και μέλλον, αμφισβήτηση, άρνηση και προοπτική συντελούν στο ν' αρθεί η αχρωμία, η ουδετερότητα και εμμεσότητα του πολίτη μιας και η "λυδεια λίθος" ύπαρξης, εξέλιξης του υπέρογκου αυτού θεσμικού πλαισίου εντοπίζεται στη διερεύνηση των νέων πραγματικοτήτων που έχουν εμφανιστεί και οι οποίες έχουν οδηγήσει στην έκρηξη των πληροφοριακών συστημάτων (τοπική, δορυφορική και καλωδιακή τηλεόραση, εκδοτικοί οίκοι, εταιρίες παραγωγής δίσκων και προγραμμάτων, υπολογιστές και κασσέτες).

Η διεθνοποίηση της εικόνας, του ήχου και των πληροφοριών ανατρέπει παγιωμένες μέχρι τώρα σταθερές στο χώρο των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ), ανατρέπει τα μέχρι τώρα γνωστά "εθνικά" όρια και θέτει το πρόβλημα της Εθνικής κουλτούρας μ' ένα διαφορετικό τρόπο.

Σε κοινωνία, διάρθρωσης και δόμησης, καπιταλιστικού τύπου οι θεσμοί συμβάλλουν στην αναπαραγωγή των πολιτικο-ιδεολογικών προτύπων μέσω της εγγενοῦς λειτουργίας και της άρχουσας επάνδρωσης. Στα πλαίσια λοιπόν που ήδη έχουν ανοιχθεί επίκειται ν' αμβλυνθεί το χάσμα πομποῦ και δέκτη, εκφωνητή και ακροατή και γιατί όχι, εργοδότη και εργαζόμενου. Επεισέρχεται επιτακτικά ως αδήρητη ανάγκη η επαναθεώρηση, ο επαναπροσδιορισμός, η επανασύνθεση ενός πρότυπου συστήματος αξιών και οικονομικοπολιτικού πλαφόν αρχών, εν όψη μάλιστα και της επικείμενης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

I

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ - ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΟΛΟ

1. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ - ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Οι αλλαγές στις τελευταίες δεκαετίες, που διεξάγονται στην ανάπτυξη της παγκόσμιας επιστήμης, τεχνικής και τεχνολογίας, δείχνουν ότι η ανθρωπότητα μπήκε σε νέα εποχή του τεχνικού πολιτισμού. Από ποιοτική πλευρά, οι αλλαγές αυτές παίρνουν το χαρακτήρα επανάστασης.

Προβλέποντας και καθορίζοντας αυτές τις αλλαγές, ο Άγγλος θεωρητικός John Bernal, κατά το τέλος της δεκαετίας του '30, χρησιμοποίησε τον όρο "επιστημονικο-τεχνική επανάσταση". Όρος που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση και συνείδηση πλέον στο να εκτιμηθεί και ν' αναλυθεί η πορεία κοσμοθεωριών, οικονομιών και κοινωνικών συστημάτων.

Σε σύγκριση με τις προηγούμενες εποχές της τεχνικής πρόοδου, η σύγχρονη φάση της εξέλιξης έχει χαρακτηριστικό, πρώτα απ' όλα, τη μεγάλη πολυσυνθετικότητα των αλλαγών. Όλο και περισσότερο γίνονται ποιοτικές αλλαγές στην τεχνική και την τεχνολογία της παραγωγής, που δεν προκαλούνται από μια είτε μερικές εφευρέσεις, όπως αυτό είχε θέση στην περίπτωση της ατμομηχανής ή του ηλεκτρικού κινητήρα. Οι σημερινές αλλαγές αγκαλιάζουν ταυτόχρονα πολλούς τομείς, όχι μόνο τη σφαίρα της παραγωγής, αλλά και των υπηρεσιών, ακόμη και το πρότυπο της κοινωνικής κατανάλωσης. Η "επιστημονικο-τεχνική επανάσταση" καθορίζει την κατεύθυνση της κοινωνικής πρόοδου κάθε χώρας, είναι σοβαρός παράγοντας διαμόρφωσης εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής. Τα στοιχεία της επανάστασης αυτής είναι επίσης εργαλείο, ιδεολογικής αξιολόγησης και κριτικής του σημερινού κόσμου. Η ανάλυση των φαινομένων της νέας πραγματικότητας δείχνει κατά κάποιο τρόπο και τους αναπτυξιακούς περιορισμούς του συστήματος, δείχνει τη θέση του εποικοδομήματος στη σχέση του με τα νέα δεδομένα προτάσεις στην οικονομική βάση. Ο θεσμός της ατομικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής δείχνει τον αναχρονιστικό του χαρακτήρα σε σχέση με τις υλικότεχνικές δυνάμεις, που κάνουν δυνατή την επέμβαση στον κόσμο, το διάστημα, τη γεννητική διάρθρωση και τα ψυχολογικά φαινόμενα. Άμεση συνέπεια η αντικατάσταση της ανθρώπινης απ' τη ρομποτοποιημένη εργασία.

Οι αλλαγές είναι ραγδαίες. Το 1970 στην Ιαπωνία λειτουργούσαν 300 ρομπότ, τις ΗΠΑ - 200 και στη Δυτική Ευρώπη - 250. Το 1980 υπήρχαν στην Ιαπωνία 6.000, τις ΗΠΑ 3.500 και τη γηραιά-ήπειρο 3.000. Σήμερα (τεύχος Στατιστική-Πληροφορική Φεβρουαρίου 1991) στις ΗΠΑ βρίσκονται 8.500 ρομπότ, την Ιαπωνία - 22.000 και τη Δυτική Ευρώπη 10.000. Προβλέπεται ότι με το τέλος του αιώνα ο αριθμός των ρομπότ στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες θα διπλασιαστεί.

Ο χαμηλότερος ρυθμός παραγωγής ρομπότ στις ΗΠΑ δε σημαίνει πως η τεχνολογική πρόοδος, που αποσκοπεί στην αντικατάσταση της ζωντανής ανθρώπινης εργασίας, είναι εκεί μικρότερη απ' ότι στην Ιαπωνία. Είναι πιο ραγδαία σ' άλλους τομείς της παραγωγής, τους ονομαζόμενους "ελαστικά συστήματα παραγωγής". Υπολογίζεται πως στον καπιταλισμό πάνω από τα 2/3 αυτών των συστημάτων, που στηρίζονται ως επί το πλείστον στη χρησιμοποίηση των super computer βρίσκονται στις ΗΠΑ. Τα συστήματα αυτά επιτρέπουν τον αυτοματισμό ακόμα και της μικρής παραγωγής, επειδή οι αλλαγές στο παραγωγικό πρόγραμμα μπορούν να πραγματοποιηθούν χωρίς την ανάγκη εγκατάστασης μεγάλων μηχανών. Υπολογίζεται ότι η αποδοτικότητα της δουλειάς, με την εφαρμογή αυτών των συστημάτων, αυξάνεται 10 φορές, επιτρέπουν την ελάττωση των μηχανών 7 φορές και το χώρο που καταλαμβάνουν οι μηχανές 5 φορές.

Η εξοικονόμηση των υλικών συντελεστών της παραγωγής και πρώτα απ' όλα ενέργειας και πρώτων υλών αποτελεί επίδραση του σημερινού πεδίου της "επιστημονικο-τεχνικής επανάστασης" στην οικονομία. Ιδιαίτερα κίνητρα για το είδος αυτό της τεχνολογικής πρόο-

δου εμφανίστηκαν στην τελευταία δεκαετία. Η αύξηση των τιμών πρώτων υλών και ενέργειας ανάγκασαν να γίνει αναπροσανατολισμός της οικονομικής πολιτικής και περιορισμός στη χρησιμοποίηση των πρώτων υλών και πηγών ενέργειας.

Η πρόοδος οδήγησε στη χρησιμοποίηση άλλων μέσων σε σύγκριση με τις παραδοσιακές μορφές (πετρέλαιο, κάρβουνο), εδώ κάπου εκκινήθηκε η χρησιμοποίηση της πυρηνικής ενέργειας. Μεταξύ του 1975 και 1990 ο αριθμός των πυρηνικών αντιδραστήρων στον κόσμο αυξήθηκε πάνω από δύο φορές, από 150 σε 412 και η ενέργεια αυξήθηκε 4 φορές, από 68 σε 275 MW. Δεν πρέπει να παραληφθεί η οικονομία που προήλθε από τη χρησιμοποίηση ηλιακής ενέργειας, την αντικατάσταση της βενζίνης στους κινητήρες από άλλα είδη καυσίμων, τη μετατροπή κι εκμετάλλευση του φυσικού αερίου. Και βέβαια την εφεύρεση υποκατάστατων ειδών.

Η σύγχρονη "επιστημονικο-τεχνική επανάσταση" εκφράζεται σε τρία πραγματοποιούμενα προτάσεις :

Πρώτον, στην τελειοποίηση της δοσμένης σ' ένα στάδιο τεχνικής, στις ονομαζόμενες "μη ορατές τελειοποιήσεις".

Δεύτερον, η εισαγωγή νεωτερισμών και ευρεσιτεχνιών, που αλλάζουν ποιοτικά τον τρόπο παραγωγής σε δοσμένο κλάδο παραγωγής, είτε οδηγεί στην παραγωγή νέων προϊόντων.

Τρίτον, η εμφάνιση νέων ανακαλύψεων και επιτεύξεων, που αποτελούν στροφή σε όλους, είτε στους περισσότερους τομείς της παραγωγής. Τέτοιο χαρακτήρα έχουν ακριβώς οι επιτεύξεις στον τομέα της ηλεκτρονικής, της πληροφορικής και της ενημέρωσης. Πάνω σ' αυτή τη βάση αναπτύσσονται τα ήδη αναφερθέντα "ελαστικά συστήματα παραγωγής", η ρομποτοποίηση, αυτοματοποίηση, βιοτεχνολογία και ετεροψυχοτέλεια. Η μικροηλεκτρονική παράγει τόσα εργαλεία μελέτης, όπως και τα μέσα που κάνουν δυνατή τη χρησιμοποίησή τους.

2. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Μέχρι και τον περασμένο αιώνα ακόμη, οι εφευρέσεις γίνονταν από τον ίδιο τον τεχνίτη. Μέχρι τότε Τεχνολογία και Παραγωγή αποτελούσαν μια ενότητα. Η ενότητα αυτή άρχισε να διασπάται από τη στιγμή που η Τεχνολογία σταμάτησε να βασίζεται στη Μηχανική.

Απεναντίας η Επιστήμη ήταν χωρισμένη από την Παραγωγή και την Τεχνική. Ο χωρισμός της Τεχνικής από την Παραγωγή συμπίπτει με την ενοποίηση Επιστήμης και Τεχνικής, δηλ. όταν η επιστημονική πρόοδος γίνεται προϋπόθεση για την τεχνολογική πρόοδο.

Αρχές του 19ου αι. στην Ελλάδα ελάχιστα απείχε η επιστημονική μόρφωση απ' την υπόλοιπη Ευρώπη. Βαθμιαία η Επιστήμη καθοδηγήθηκε σε υπανάπτυξη με μοχλό το λεγόμενο γλωσσικό ζήτημα, που απορρόφησε όλη τη ζωτικότητα του "Νεοελληνικού πνεύματος". Ο εκπαιδευτικός μηχανισμός απομάκρυνε όλο και περισσότερο την παιδεία από την επιστημονική κατεύθυνση. Έτσι η καταβολή προσπάθειας για κάλυψη του κενού (επιστημονικού πνεύματος, κλίματος, περιβάλλοντος) αποτελούσε ακρογωνιαίο λίθο για προσέγγιση της τεχνολογικής πρόδου.

Σήμερα, κυριαρχεί η αντίληψη, σε κρατικό ή κοινωνικό επίπεδο ότι οι λεγόμενες "υπανάπτυκτες χώρες" είναι "υπανάπτυκτες" επειδή έμειναν πίσω στην κούρσα της τεχνολογικής πρόδου. Η αντίληψη αυτή εντάσσεται σε μία γραμμική θεώρηση της εξέλιξης, όπου οι διάφορες χώρες κινούνται δήθεν πάνω στον αυτό δρόμο ιστορικής ροής, έτσι που άλλες είναι "μπροστά" και άλλες "πίσω", έτσι που οι "καθυστερημένες" χώρες δεν έχουν, αν θέλουν να προοδεύσουν, παρά να προσπαθήσουν να "φθάσουν" τις "προχωρημένες", κατακτώντας την Τεχνολογία τους. Το ότι όλες οι χώρες κινούνται τελικά στον "ίδιο δρόμο" συνδέεται με τη θέση ότι η Τεχνολογία είναι κοινωνικά ουδέτερη. Υποτίθεται μάλιστα ότι η σύγχρονη προωθημένη Τεχνολογία μπορεί και έρχεται να καταργήσει ακόμη και την πάλη των τάξεων.

Η Τεχνολογία έχει εμπορευματική αξία και ως προϊόν είναι αντικείμενο χρήσης από τον άνθρωπο (αξία χρήσης) όμως, για να παραχθεί ένα προϊόν και να γίνει εμπόρευμα, δε φθάνει να έχει αξία χρήσης, η παραγωγή και η ανταλλακτική του αξία αποδίδουν κέρδος. Ο σκοπός του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής είναι το κέρδος, πράγμα που κάνει την ανταλλακτική του αξία να παίζει τον καθοριστικό του ρόλο στο συνδυασμό της με την αξία χρήσης. Η χρήση ενός προϊόντος το καθορίζει σαν κοινωνικά χρήσιμο, αν καλύπτει ανάγκες, χωρίς να θέτει εμπόδια στην προσπάθεια των εργαζόμενων να γίνουν κύριοι των συνθηκών παραγωγής. Ο καθοριστικός βέβαια ρόλος συντελείται με το κριτήριο της αποδοτικότητας κι έτσι δεν έρχεται σε εμφανή αντίθεση με το στοιχείο της κοινωνικής χρησιμότητας. Μία τεχνολογία εισάγεται στην παραγωγή αν μπορεί ν' αποδώσει ένα ικανοποιητικό ποσοστό κέρδους, υποστηρίζοντας "ό,τι είναι καλό για την αποδοτικότητα, είναι καλό και για το έθνος".

Η προσφυγή του κεφαλαίου σε όλο και πιο πολύπλοκες μηχανές, που συντομεύουν τον εργάσιμο χρόνο, τον αναγκαίο κατά μονάδα προϊόντος, αποτελεί την κύρια μέθοδο για την άνοδο του βαθμού της εκμετάλλευσης της εργασίας. Η εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών είναι μια βασική μορφή της εργασίας. Η εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών είναι μια βασική μορφή της σύγκρουσης -κοινωνικής και ιδεολογικής - απ' την μεριά της αστικής τάξης. Στην απαίτηση των εργαζόμενων για αύξηση μισθού και μείωση του εργάσιμου χρόνου, η

ιδιοκτησία απαντάει με την εισαγωγή νέων μηχανών, που επιτρέπουν την περαιτέρω εντατικοποίηση της εργασίας. Αυτή η απάντηση θέτει τη σφραγίδα της στο ερώτημα για ποιον συντελείται η τεχνολογική εξέλιξη και τείνει στη μετατροπή της εργασίας σε μια σειρά απλών μηχανικών κινήσεων. Ο σχεδιασμός αυτών των εξελίξεων σκοπεύει και στον έλεγχο από μια μικρή ομάδα εργαζόμενων των παραγωγικών διαδικασιών (συγκεντρωτικό μοντέλο οργάνωσης παραγωγής).

Ο εργαζόμενος, ως ενεργό υποκείμενο, αποκόπτεται απ' το νόημα, τους σκοπούς, τα μέσα και τους καρπούς της εργασίας του. Ο διαχωρισμός αποτελεί και το βασικό πυρήνα των σύγχρονων κοινωνικών σχέσεων και μαθαίνει ο εργαζόμενος να υπακούει στις απαιτήσεις της αναπαραγωγής του συστήματος. Επιπρόσθετα, στις χώρες έξω από το "Διευθυντήριο Εξελίξεων" οι εργαζόμενοι αποκόβονται απ' τις παραδοσιακές γνώσεις και τεχνικές. Στη θέση τους δεν μπαίνει τίποτα, καταστρέφονται τα παραδοσιακά συστήματα εκπαίδευσης και μόρφωσης, το πολιτιστικό επίπεδο πέφτει κατακόρυφα. Σε ότι αφορά δε τους σκοπούς της παιδείας αυτοί δεν είναι η παραγωγή Επιστημόνων και Τεχνικών, αλλά ανθρώπων που πιστεύουν ότι η Επιστήμη και η Τεχνική αποτελούν δυνάμεις αυτόνομες έξω από τα όρια της κοινωνίας. Αν όλα τα ανωτέρω δείχνουν ότι η τρέχουσα επιλογή του συστήματος οδηγεί την ανθρώπινη κοινωνία σε μονομέρεια και συρρίκνωση, τότε είναι απαραίτος όρος επιβίωσης ο αγώνας για συνείδηση :

α. Σε Εθνικό επίπεδο.

Με την κατάργηση του συγκεντρωτισμού των αποφάσεων και των ιεραρχικών στεγανών.

β. Στο επίπεδο της επιχείρησης.

Με την κατάργηση του ιεραρχικού γκρουπ, που δουλεύει πάνω σ' έναν τυποποιημένο καταμερισμό εργασίας από την ομάδα δουλειάς, που λειτουργεί χωρίς ιεραρχικά απόρρητα και ενοποιεί σύλληψη και εκτέλεση.

Με τη ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ ύπαρξης και λειτουργίας και με τον Διαλεκτικό τρόπο οργάνωσης των αμοιβαίων σχέσεων.

3. ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Φτάνουμε σε μια εποχή που τα επιτεύγματα του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης θα ανανεωθούν και θα οδηγήσουν στη γέννηση μιας νέας κοινωνίας, που δε θα έχει καμιά σχέση μ' όλες τις προηγούμενες, ενώ θα χαρακτηρίζεται από μια ρήξη με τις συνήθειες του παρελθόντος. Οι κλίμακες των αξιών είναι ήδη έτοιμες ν' αλλάξουν και οι τρόποι παραγωγής θ' ανατραπούν. Όλα αυτά τα διαισθάνεται κανείς, γι' αυτό πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι οι καιροί ευνοούν τους τολμηρούς.

Οι σκέψεις αυτές, όσο και να φαίνονται σημερινές, διατυπώθηκαν από τον Jean Hutter στα μέσα του 18ου αι, στην ιστορία των αδελφών Περέιρα.

Είναι φανερό ότι στην περίοδο που διανύουμε περνάμε από τη βιομηχανία της υπέρμετρης χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων στην κοινωνία της πληροφορικής, όπου καθοριστικοί παραγωγικοί πόροι θα είναι η ευφυΐα και η ανάπτυξη όλων των δημιουργικών ικανοτήτων.

Διανύουμε μία εποχή που οι περιχαράκώσεις σε σχήματα και σε δογματικά συμπεράσματα δεν οδηγούν ούτε στην ελευθερία ούτε στην επικοινωνία, αλλά και δεν έχουν διέξοδο ελπίδας.

"Η ιστορία θ' αρχίσει, έγραφε πριν αιώνα περίπου ο Ζαν Ζωρές, από τη στιγμή που ο άνθρωπος ελεύθερος κι ολοζώντανος θα κατακτήσει το σύμπαν με την επιστήμη, τη δράση και τ' όνειρο. Η ανθρωπότητα θ' αλλάξει πραγματικά όταν έρθει η μέρα που ένα μεγάλο δίκτυο θα εξασφαλίσει της ελεύθερη κι απρόσκοπτη κυκλοφορία κάθε μορφής ανθρωπίνης δραστηριότητας. Αυτός είναι ο δρόμος που πρέπει να δείχνουμε στους ανθρώπους εμείς που ενασχολούμαστε με τα κοινά. Διαφορετικά, αν δεν ενεργήσουμε έτσι, θα είμαστε εξίσου εγκληματίες μ' αυτούς που δίνουν στους ναύτες χαλασμένες πυξίδες".

Η γρήγορη ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών, η εξειδίκευση και η ανάπτυξή τους συνεπάγονται μια τεράστια αύξηση του όγκου των πληροφοριών, που είναι αναγκαίες στην οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα. Υπολογίζεται ότι ο όγκος των νέων πληροφοριών που διαδίδονται κάθε χρόνο, ξεπερνά σήμερα τον όγκο των γνώσεων που έχουν συσσωρευθεί απ' την αρχαιότητα μέχρι την αρχή του 20ού αι. Η αντιμετώπιση αυτής της έκρηξης της πληροφορίας δημιούργησε την ανάγκη προσφυγής σε νέες τεχνολογίες, όπως η μικροηλεκτρονική, η πληροφορική, η τηλεματική. Οι νέες τεχνολογίες λοιπόν της πληροφορίας διαταράσσουν την παραδοσιακή ισορροπία (της οικονομίας της πληροφορίας) και επιζητούν μια καινούργια.

Είναι όμως η πληροφορία τελικά αυτοσκοπός ; Σίγουρα όχι, είναι ένα μέσο μετάβασης στην επόμενη αναζήτηση της επόμενης Ανάγκης. Ανάγκης που λειτουργεί σαν καταλύτης στην αέναη ανατροφοδότηση του σκοπού που λέγεται "εξέλιξη του Ανθρώπου". Σαν "Δημιουργία" η Πληροφορική μπήκε κάποια στιγμή στη ζωή μας, καλύπτοντας προηγούμενες ανάγκες και γεννώντας νέες, που κι αυτές πρέπει να καλυφθούν. Η αύξηση των αναγκών σε πληροφόρηση συνοδεύεται από μια ποιοτική μεταβολή της φύσης της ζήτησης. Άλλοτε, μόνο οι ειδικοί στον τομέα της τεκμηρίωσης μπορούσαν να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες των βάσεων δεδομένων. Σήμερα η τεχνολογία επιτρέπει την εύκολη και γρήγορη προσπέλαση στην πληροφορία από ένα όλο και μεγαλύτερο αριθμό χρηστών.

Εστώ και με μια χρονική υστέρηση, η Πληροφορική "εισβάλλει" στη χώρα μας, ακάθεκτη, σ' όλους τους τομείς, θέτοντας νέες συντεταγμένες, νέα δεδομένα, σ' έναν κόσμο που ζητά την ενημέρωση, που πρέπει να προετοιμαστεί για τις αλλαγές που έρχονται και που θα έρθουν, αλλά κυρίως να εξηγήσει στον κόσμο αντί να τον εκδιώξει.

Οι επιπτώσεις από τη χρήση των νέων τεχνολογιών θ' αλλάξουν τη ζωή μας σε πολλούς τομείς. Οι αλλαγές αυτές δεν αφορούν μόνο την Ελλάδα αλλά και την Ευρώπη. Αυτό σημαίνει πως αν δεν υπάρξει σύντομα μια Ευρωπαϊκή απάντηση στην πρόκληση της τρίτης βιομηχανικής επανάστασης, ο παγκόσμιος ρόλος της γηραιάς ηπείρου θα περιοριστεί σ' αυτόν του "Εξαρτώμενου τυποεργολάβου" μ' όλες τις αρνητικές πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συνέπειες.

Στην Ελλάδα οι νέες τεχνολογίες μπορεί ν' αργήσουν να κάνουν την εμφάνισή τους όμως είναι σίγουρο ότι ακόμα δεν είναι αργά. Η πληροφορική μας ανοίγει καινούργιους δρόμους και δίνει τεράστιες δυνατότητες. Με τη μηχανοργάνωση έχουμε πολλαπλό κέρδος. Εξοικονομούμε χρόνο και χρήμα, κερδίζουμε σε οργάνωση, αξιοποιούμε καλύτερα και αποδοτικότερα το υπάρχον προσωπικό, επεκτείνουμε τις δραστηριότητές μας σε νέα πεδία, έχουμε αξιοπιστία στις πληροφορίες μας και τέλος, αποκτούμε επιβιωσιμότητα. Αν σκεφθεί κανείς τι σημαίνουν οι ανωτέρω αναφορές, θα εκπλαγεί και θ' απορήσει για τις δυνατότητες του θαυματοουργού εργαλείου. Ο χρόνος, η μνήμη και η φύση του ανθρώπου είναι πεπερασμένα. Η μάχη του ανθρώπου ενάντια των περιορισμών αυτών υπήρξε η πιο θεαματική του πάλη στην εξελικτική του πορεία. Στην προσπάθειά του αυτή, μετά τη φωτιά, τον τροχό και ίσως το χαρτί, αποκτά ένα καινούργιο χρήσιμο εργαλείο. Τον Η/Υ.

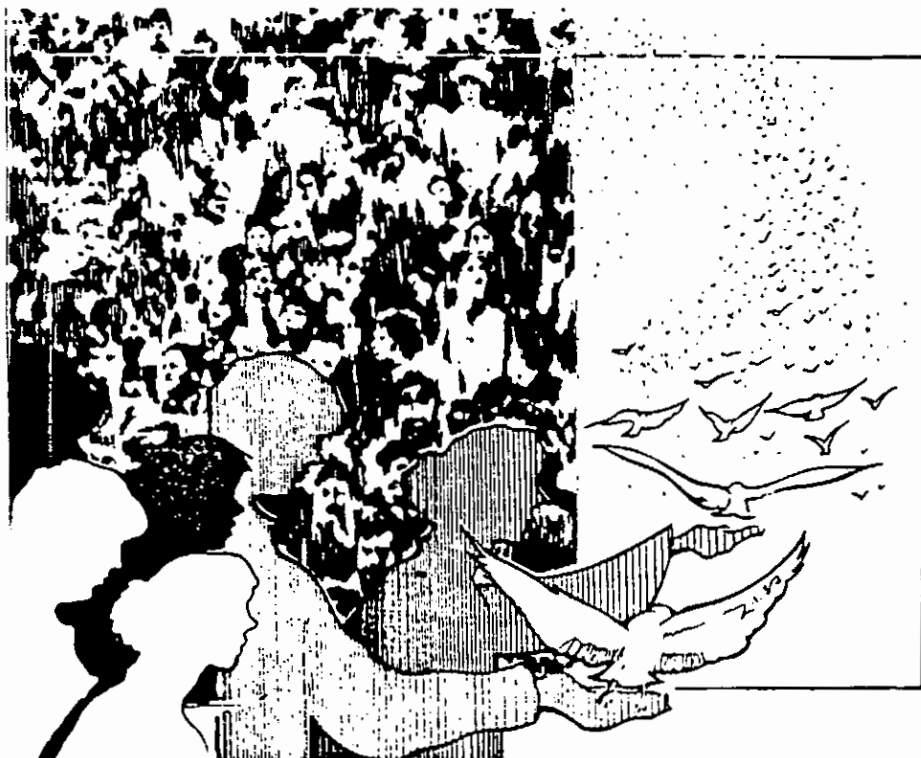
Πριν λίγο καιρό αναφέρθηκε ο Παγκόσμιος Τύπος και τα υπόλοιπα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στην ανέγερση στην Αγγλία μιας μικρής πόλης, που θα φθάσει τελικά τους 250.000 κατοίκους. Στην πόλη Μίλτον-Κέυνς θα γίνεται ευρύτατη ή σχεδόν αποκλειστική χρήση της πληροφορικής και των Η/Υ. Το ηλεκτρονικό μάτι (δηλ. το κάθε σπίτι της πόλης) θα διαθέτει όλες τις υπάρχουσες μικροηλεκτρονικές συσκευές. Θα συνδέονται οι βιβλιοθήκες με το VIDEO του σπιτιού, θα υπάρχει η δυνατότητα να γίνονται όλες οι αγορές και οι δασοληψίες από το σπίτι. Ο Η/Υ θα ελέγχει εξ ολοκλήρου το επίπεδο θέρμανσης και φωτισμού, για να διατηρούνται στο μέγιστο απόδοσης με το μικρότερο κόστος. Το οικιακό σύστημα θα καταχωρεί αυτόματα τους λογαριασμούς του σπιτιού, τις συνταγές και τους καταλόγους αγορών καθώς επίσης μηνύματα ανάμεσα στα μέλη της οικογενείας και μια σειρά άλλες χρήσιμες πληροφορίες και στοιχεία. Ο ένοικος θα μπορεί να προγραμματίζει οτιδήποτε! Η πόλη θα διαθέτει και χρηματιστήριο τεχνολογίας πληροφοριών, από το οποίο οι κάτοικοι θα μπορούν να ζητούν αμερόληπτες συμβουλές και ενδείξεις για θέματα ειδικού ή γενικού ενδιαφέροντος.

Το ερώτημα, που αυθόρμητα γεννάται μ' όλες αυτές τις δυνατότητες που προσφέρει η Τεχνολογία και η Πληροφορική -Επικοινωνία, είναι μήπως έχουμε περάσει στο "έτος Όργουελ", ή μήπως διανύουμε μια πορεία, που θα οδηγήσει και σε ποιοτική καλύτερευση της ζωής του ανθρώπου. Οι πιθανότητες υπάρχουν για τη χρήση Η/Υ στην υπηρεσία του ανθρώπου. Η ανάπτυξη όμως τεχνολογικών καινοτομιών οφείλει να συμπορεύεται με το ρυθμό διάχυσης αυτών των καινοτομιών στην κοινωνική διαδικασία. Η πείρα έχει αποδείξει ότι η δυνατότητα να απομοιώνεις, να προσαρμόζεις και να εντάσσεις νέες τεχνολογίες στην κοινωνική λειτουργία είναι εξίσου σημαντική, εάν όχι σημαντικότερη, από τη δυνατότητα παραγωγής νέων ιδεών. Και αυτό είναι, ίσως, ο πιο σημαντικός ρόλος της πολιτικής σήμερα.

Στη χώρα μας το τρένο της τεχνολογίας ίσως βρίσκεται στην αφετηρία του. Η κοινή πεποίθηση είναι ότι τίποτε δεν έχει χαθεί. Το τρένο της πληροφορικής μπορεί να προληφθεί παράλληλα με την προσαρμογή της επανάστασης της πληροφορικής. Γιατί η "επανάσταση" δεν έχει αρχίσει ουσιαστικά ακόμη κι όταν συμβεί, θα είναι "φιλική προς το χρήστη" γιτί μόνο τότε θα μπορέσει να δικαιολογήσει το χαρακτηρισμό "επανάσταση".

Πρέπει να δειχθεί, ότι η Πληροφορική είναι ένας κατανοητός, υπάκουος και συνεννοήσιμος φίλος του Ανθρώπου, με την απαραίτητη προϋπόθεσή ο Άνθρωπος να είναι φίλος του εαυτού του, αλλά και του συνανθρώπου του.

4. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ - ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ - ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΡΕΙΣ ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ - ΜΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΝΑΓΚΗ

Η επιστημονικο-τεχνική επανάσταση ήδη βρίσκεται σε ακμάζουσα πορεία, η αναγκαιότητα - δίκην απολύτου - υπέρβασης στεγανών και ορίων αποκτάει πλέον χαρακτηριστικά γνωρίσματα άμβλυνσης αποστάσεων, μεγεθών και χωρίων. Ο όρος "υπερεθνική" συγκεκριμενοποιεί την αχαλίνωτη διάθεση της τεχνοροπής και της ενημέρωσης για αμφισβήτηση και άρνηση. Δεν τίθεται θέμα φραγμού στην εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνικής, δε νοείται σύνορο στην επιμόρφωση και αυτομόρφωση Έλληνα και Βούλγαρου, Ιταλού και Ελβετού.

Η επικοινωνία δύναται ν' αποτελέσει και εξουσία, τα μέσα λειτουργίας της συγκροτούν και συνθέτουν ένα μηχανισμό πολυμερισμού αρχών και διευθύνσεων. Η διεθνοποίηση του πληροφοριακού συστήματος με τους δορυφόρους και γενικά με την ανάπτυξη των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) είναι κάτι που δημιουργεί το παγκόσμιο χωρίο ή το χωρίο της υψηλίου. Η όλη αυτή διαδικασία συνεπάγεται και επιπτώσεις. Το ποιες επιπτώσεις βέβαια θα βαρύνουν την πολιτισμική ταυτότητα κάθε λαού και έθνους είναι ακόμα ερωτηματικό. Πάντως είναι σίγουρο, ότι η διάχυση εικόνων, παραστάσεων και λόγων πρόκειται να

διαμορφώσει άλλους συμβολισμούς, άλλες αξίες, άλλες προσεγγίσεις σε μια σειρά από θέματα. Αυτό που πρέπει να εξασφαλιστεί, μια και αδυνατείται ο αποκλεισμός απ' αυτήν την εξέλιξη, είναι η συμμετοχή στη νέα δορυφορική εποχή έτσι ώστε το επιμέρους να κατατίθεται στο σύνολο. Αυτό προϋποθέτει συμπαραγωγή, αυτόχθονη παραγωγή, αναβάθμιση σε τοπικό και εθνικό πεδίο.

Εδώ ακριβώς το τοπικό μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά. Διότι με την γαλούχιση και διαπαιδαγώγησή του μπορεί να λειτουργήσει σαν ένα φίλτρο. Φίλτρο, που δεν θα αποκλείει, αλλά που θα δίνει και θα δένει την αναγκαία απόσταση.

Η κοινωνία της πληροφορικής, που αρχίζει να σχηματίζεται, θα ενώνει δορυφόρους και τηλεοράσεις, με τηλέφωνα και όλα αυτά θα συνδυάζονται σ' ένα ενιαίο και κοινό μέσο επικοινωνίας. Το τηλέφωνο θα συνδέεται με το κομπιούτερ, το κομπιούτερ με την τηλεόραση και οι δορυφορικές θα ενώνουν απομακρυσμένες περιοχές. Όλα αυτά απαιτούν την ενεργοποίηση της κοινωνίας, την ανάπτυξη έντονης σκέψης. Πρέπει να υπάρχει αυτόβουλη επιλογή πληροφοριών -βάσει χρησιμότητας και κριτικής - και όχι αποδοχή a priori διότι είναι σχεδόν βέβαιο ότι θα υπάρξει επικυριαρχία των πιο δυνατών συμβόλων, τα οποία μπορεί ν' αποπροσανατολούν από τις πραγματικές ανάγκες για ιδιοτελείς και μόνο σκοπούς. Δηλ. αν είναι σύμβολα πχ βίας, υπερκαταναλωτισμού, sex, που είναι πολύ αδιαφανή σύμβολα, ίσως και λόγω έλλειψης αυτογνωσίας να υπάρξει παρεκτροπή ασυνείδητα σ' έναν άλλο "πολιτισμό", σε μίαν άλλη "κοινωνία". Ο πολιτισμός - τοπικός κι εθνικός - πρέπει ν' αξιοποιηθεί συνειδητά. Να μην είναι έρμαιο κάποιων νέων "ωραίων" εικόνων. Ας θυμηθούμε τι έκανε ο Οδυσσεύς με τις Σειρήνες, για την εθνική κουλτούρα, λοιπόν, το βασικότερο είναι να αναπτυχθεί μία κλίμακα ελεγχόμενων και καθοδηγούμενων αναγκών, συντοχρόνως βέβαια με την ντόπια παραγωγή.

Τα μέσα πληροφορικής - ενημέρωσης χάρη στη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και τεχνικής, έγιναν σοβαρότατος παράγοντας διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, της ανθρώπινης συμπεριφοράς, της προσωπικότητας του ανθρώπου. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ) μπορούν και διευκολύνουν, στο εσωτερικό της χώρας, τη συναίνεση, την εθνική ομοψυχία, μπορούν επίσης, να οξύνουν τις αντιθέσεις, την πολιτική ατμόσφαιρα και να δημιουργήσουν πόλωση. Σε διεθνή κλίμακα μπορεί να δημιουργήσουν κλίμα συνεργασίας και αλληλοκατανόησης μεταξύ των λαών, αλλά επίσης να δημιουργήσουν έντονη όξυνση των αντιθέσεων και συγκρούσεις. Τεράστιος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ στη διατήρηση της ειρήνης, της αμοιβαίας συνύπαρξης, της εμπιστοσύνης και του διαλόγου των λαών.

Στο σημερινό κόσμο κυκλοφορεί τεράστια ποσότητα πολυποίκιλων στοιχείων που η μετάδοσή τους σ' ελάχιστο χρονικό διάστημα είναι αδύνατη με τους γνωστούς παραδοσιακούς τρόπους. Το είδος των πληροφοριών είναι πολυποίκιλο, πολιτικό, κοινωνικό, διεθνών σχέσεων, εκπολιτιστικό, εκπαιδευτικό, επιστημονικό κλπ. Ως εκ τούτου, οι πληροφορίες που παραλαμβάνουμε είναι επιλεγμένες και συστηματοποιημένες, η επιλογή των πληροφοριών υποτάσσεται σε καθορισμένους σκοπούς, τους οποίους θέλει να πραγματοποιήσει αυτός που τις μεταδίδει. Σοβαρό στοιχείο, που συνδέεται με τα ΜΜΕ και της κυκλοφορίας πληροφοριών είναι οι νομικές και πολιτικές αρχές σε διεθνή κλίμακα. Οι διεθνείς νόμοι, το διεθνές δίκαιο είναι σε θέση να λύσουν το πρόβλημα αυτό ή όχι ;

Υπάρχουν διεθνείς νόμοι, που καθορίζουν τις υποχρεώσεις των κρατών στον τομέα κυκλοφορίας πληροφοριών, κατά πόσο όμως οι νόμοι αυτοί και οι υποχρεώσεις είναι σεβαστοί, είναι άλλο πράγμα. Υπάρχουν μια σειρά διεθνείς οργανισμοί και ιδρύματα που ασχολούνται με τα προβλήματα της ενημέρωσης. Οι οργανώσεις όμως αυτές συναντούν σοβαρά εμπόδια και αρκετές δυσκολίες. Αρκεί να τονιστεί η ονοματολογία συνδιασκέψεων για τη διεθνή ασφάλεια και συνεργασία που κατά καιρούς διεξάγονται (Ελσίνκι, Βιέννη, Μαδρίτη, Μεξικό κα).

Όταν αναφέρεται, πληροφορική δραστηριότητα, δεν πρέπει ν' αγνοείται η προπαγάνδα. Η πληροφορική είναι ιδιαίτερη λειτουργία που τείνει να προκαλέσει στον παραλήπτη καθορισμένα, σχεδιασμένο από μεταδότη αποτέλεσμα. Από ποικίλες πηγές τονίζεται η ισοτιμία μεταξύ πληροφορίας και προπαγάνδας. Η πληροφορική είναι το βασικό εργαλείο της προπαγάνδας. Το σοβαρότερο στοιχείο, του ψυχολογικού πολέμου είτε της ιδεολογικής παρέμβασης, είναι ο εχθρικός χαρακτήρας της δράσης των ΜΜΕ, που επεμβαίνουν στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων αλλοδαπών χωρίων. Για να πραγματοποιηθούν οι σκοποί που θέτουν οι μεταφορείς των πληροφοριών και της προπαγάνδας, χρησιμοποιούνται πολυποίκιλα μέσα, όπως ψέμα, κατατρομοκράτηση, συκοφαντία, αποχαύνωση, έκσταση που αποσκοπούν στη διαμόρφωση των ανθρωπίνων αντιλήψεων και πιστεύω. Δεν πρόκειται, εδώ, περί ιδεολογικής πάλης. Η ιδεολογική πάλη είναι ο ανταγωνισμός των ιδεολογιών, αυτό όμως γίνεται με μέτρα και μεθόδους σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Παίρνει τη μορφή της αντικειμενικής ανταλλαγής ιδεών, προσπαθεί να αποδείξει την ανωτερότητα της μιας ιδεολογίας πάνω στην άλλη. Η παραπάνω δραστηριότητα είναι συνεχής, εφ' όσον υπάρχουν αντιτιθέμενα κοινωνικοποιητικά συστήματα και συμφέροντα. Ταυτόχρονα με την πρόοδο της τεχνολογικής ροπής, άρχισε σφοδρός ανταγωνισμός πάνω στην ποσότητα και την ταχύτητα των πληροφοριών, με τις οποίες τροφοδοτείται η κοινωνία. Η ενημέρωση πήρε τα γνωρίσματα του εμπορεύματος, που υπόκειται στους ίδιους νόμους όπως και κάθε άλλο αγαθό προϊόν στην καπιταλιστική κοινωνία.

Ο Αμερικάνος ειδικός στα προβλήματα ενημέρωσης Schiller στο βιβλίο του "Οι τιμονιέρηδες της συνείδησης" παίρνοντας σαν παράδειγμα τη δραστηριότητα των ΜΜΕ στην αμερικάνικη κοινωνία, έδειξε πως ολόκληρο το σύστημα διαμόρφωσης της κοινής γνώμης είναι υποταγμένο στις αρχές της ελεύθερης αγοράς και του συναγωνισμού, στην πραγματικότητα του ανταγωνισμού μερικών τεράστιων μονοπωλίων, που συγκέντρωσαν υπό τον έλεγχό τους το σύνολο των μέσων. Σε συνθήκες που η πληροφορική υποτάχθηκε στους νόμους της αγοράς, η αξία της στη διαμόρφωση ανθρώπινης προσωπικότητας, οι αξίες της αντικειμενικότητας, ειλικρίνειας, ηθικής, κλπ ελαχιστοποιήθηκαν. Τα πάντα αντικαταστάθηκαν από την απλή απόλαυση φθηνής ηδονής, φθινό παιχνίδι με άλλες βέβαια "αξίες", που το λιγότερο δημιουργούν αμφιβολίες. Ο τροφοδότης των πληροφοριών θέλει να τις πουλήσει, όπως και ο κάθε παραγωγός το εμπόρευσμά του, για το λόγο αυτό δημιουργούνται ολόκληροι μηχανισμοί, που δε λαβαίνουν υπ' όψη τις κοινωνικές ανάγκες.

Το πραγματικό αντικείμενο εμπορίου είναι δύο αξίες, ο αριθμός των τηλεθεατών και ο χρόνος. Δεν είναι αλήθεια ότι οι μεγάλοι τηλεοπτικοί σταθμοί αγοράζουν από τους παραγωγούς είτε από άλλους σταθμούς, τηλεοπτικά προγράμματα για τόσα είτε τόσα εκατομμύρια τηλεθεατών. Στην πραγματικότητα πουλούν τους τηλεθεατές τους στους παραγωγούς. Όσο μεγαλύτερος ο αριθμός των τηλεθεατών, τόσο μεγαλύτερο το ενδιαφέρον των παραγωγών. Πχ κατά τη διάρκεια της 23ης Διεθνούς Εκθεσης τηλεοπτικών προγραμμάτων των Κανών το 1987, γινόταν μεταξύ των παραγωγών συζήτηση για την κινέζικη αγορά, όποιος μπει σήμερα στην αγορά αυτή, θα αποκτήσει 80 εκατομμύρια ακροατές, αύριο όμως μπορεί να φθάσει το δισεκατομμύριο. Οι τιμές εξαρτώνται από τον αριθμό των ακροατών, πχ μια ώρα προγράμματος για χώρα που έχει 8 εκατομμύρια τηλεθεατές πληρώνονται από 1500 - 2000 \$, ενώ για τη χώρα με 80 εκατομμύρια πληρώνονται 8000 - 10000 \$. Στις ΗΠΑ η τιμή μιας ώρας προγράμματος εξαρτάται από την ακτίνα του δικτύου. Αρχίζοντας από 35000 \$ για πανεθνικά προγράμματα ως 2500 \$ για μικρούς τοπικούς σταθμούς. Οι μεγάλοι πληρώνουν περισσότερα, γιατί κερδίζουν περισσότερα.

Είναι γνωστό πως στο σύνολο των χωρών το τηλεοπτικό πρόγραμμα συνδέεται με τη διαφήμιση. Όσο περισσότερους τηλεθεατές έχει το πρόγραμμα τόσο ακριβότερη είναι η διαφήμιση των 5", που δίνεται ανάμεσα στο πρόγραμμα, γι' αυτό όλοι οι παραγωγοί σήμερα, σαπουνιών, απορρυπαντικών, τσιχλών, παγωτών, σοκολάτας, παπουτσιών, αθλητικών ειδών, μπίρας, κρασιού, αυτοκινήτων κλπ κάνουν αγώνα να διαφημισουν από μεγάλους σταθμούς. Έτσι η τηλεόραση πουλάει τους τηλεθεατές της σαν τους εν δυνάμει καταναλωτές των διαφημισμένων προϊόντων. Αντικείμενο αγοραπωλησίας είναι επίσης ο χρόνος. Ακόμα κανένας δεν υπολόγισε πόσες ώρες προγραμμάτων εκπέμπει η παγκόσμια τηλεόραση. Ασφαλώς εδώ πρόκειται περί εκατομμυρίων ωρών, λαμβάνοντας υπόψη πως η πλειοψηφία των σταθμών εκπέμπουν ολόκληρο το 24-ωρο και πολλές χώρες δίνουν ταυτόχρονα 2, 3, 5 είτε περισσότερα προγράμματα. Στις ΗΠΑ πχ

εκπέμπονται 14 προγράμματα. Αυτός ο σύγχρονος Μινώταυρος τα κατεβάζει όλα, χωρίς να μπορεί να ικανοποιήσει την όρεξή του. Στις ανεπτυγμένες χώρες δημιουργούνται ολοένα και περισσότεροι σταθμοί. Δημιουργήθηκε μια νέα αγορά, ανεξάντλητη. Σήμερα στα μέσα ενημέρωσης η επανάσταση δεν περιορίζεται μόνο στην τελειοποίηση και επέκταση των παραδοσιακών μέσων και προγραμμάτων, προχωρεί και στη δορυφορική τηλεόραση, στην καλωδιακή, στο VIDEO, στην αλλαγή των μεγεθών και των γούστων. Ξεπεράστηκαν πλέον οι περιορισμοί στο εσωτερικό των εθνικών ορίων, όπως και τα όρια μεταξύ των διαφόρων περιοχών του κόσμου και των ωκεανών.

Πίσω απ' όλα αυτά όμως, που ανωτέρω αναφέρθηκαν, κρύβονται πολιτικά, οικονομικά, εκπολιτιστικά κλπ συμφέροντα. Το πρόβλημα σήμερα για μια σειρά χώρες και ιδιαίτερα για την Ευρώπη συνίσταται στον τρόπο περιορισμού της πλημμύρας της αμερικάνικης παραγωγής, που κατακτά τα παγκόσμια τηλεοπτικά συστήματα. Η κατεύθυνση είναι μονοδιάστατη από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη και σε άλλες περιοχές. Ακόμα και η πιο καλή κι ισχυρή στη γηραιά ήπειρο, βρετανική, τηλεόραση δεν μπόρεσε να ριζώσει στις ΗΠΑ. Θα πρέπει να κάνουμε αρκετά μ' αυτήν τη μονοκατευθυντική κίνηση από το Χόλιγουντ σε μας, τόνιζε ο Πρόεδρος της παραγωγικής εταιρίας "Γρενάδα" Plowright, ήρθε ο καιρός ν' αρχίσει η πραγματική ευρωπαϊκή συνεργασία, εάν ενωθούμε, όλοι, μπορούμε ν' αντιστρέψουμε αυτή την κατάσταση...

Ο κίνδυνος βρίσκεται όχι μόνο στο παθητικό του εμπορικού ισοζυγίου με τις αμερικάνικες εταιρίες, αν κι αυτό έχει τη σημασία του, αλλά στο πρόβλημα πως συνηθίζει ο τηλεθεατής σε καθορισμένο τύπο τηλεοπτικής παραγωγής σε τέτοιο βαθμό που να επιζητεί όχι μόνο το εισαγόμενο πέρα από τον ωκεανό, αλλά και τη δική του ντόπια παραγωγή ν' ακολουθεί τ' αμερικάνικα πρότυπα. Ανεξάρτητα από το γεγονός αν έχουμε να κάνουμε με εισαγόμενο είτε παραγόμενο στις διάφορες χώρες προϊόν, αυτό παίρνει σαν πρότυπο τον ίδιο αμερικάνικο εμπορικό τρόπο. Τραβάει τον ακροατή, είναι εκλεπτυσμένο. Στη με πολλά κανάλια ευρωπαϊκή αγορά το παιχνίδι παίζεται με τη βοήθεια των παραδοσιακών προτύπων με τους χαμηλότερους δείκτες από πλευράς περιεχομένου και γούστου. Μερικοί μάλιστα Βαρόνοι των ΜΜΕ όπως οι Murdoch, Maxwell, Berlusconi, οι οποίοι αγωνίζονται για τη δημιουργία παγκοσμίων δικτύων, οδηγούν στην εκπολιτιστική ομοιογένεια των πολυγλωσσικών αγορών αντικαθιστώντας με αμερικάνικα ή αμερικανοποιημένα πρότυπα. Δεν μπορεί βέβαια κανένας να φανταστεί την παγκόσμια τηλεόραση χωρίς την αμερικάνικη συμμετοχή. Οι ΗΠΑ είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός και η μεγαλύτερη τηλεοπτική αγορά στον κόσμο. Άλλωστε εκεί συντελείται επί το πλείστον η τεχνολογική επανάσταση σ' αυτόν τον τομέα.

Μία από τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις πληροφορικής είναι το κυβερνητικό πρακτορείο πληροφορικής η USIA, ιδιοκτησία του οποίου είναι η "Wordnet" μ' ένα δίκτυο τηλεοπτικών δορυφόρων, που αγκαλιάζει ουσιαστικά ολόκληρο τον κόσμο. Ένας από τους δορυφόρους εκπέμπει προγράμματα σ' όλο το χώρο των ΗΠΑ, δύο δορυφόροι εξυπηρετούν τις ακτές του Ατλαντικού, δύο δορυφόροι καλύπτουν την Ευρώπη και οι υπόλοιποι εξυπηρετούν την Ασία και τον Ειρηνικό ως την Αυστραλία. Η "Wordnet" πραγματοποιεί κυβερνητικές παραγγελίες. "Πρωτοπορεία" προγράμματα που εξέπεμψε ήταν η αμερικάνικη επέμβαση στη Γρενάδα το 1983, ο βομβαρδισμός της Λιβύης το 1986 και ο πόλεμος του Κόλπου το 1991 (μέσω του Channel CNN). Παρουσίασε συνεντεύξεις και νουθεσίες αμερικάνων ηγετών που υπολογίζεται ότι τις παρακολούθησαν 2.500.000.000 τηλεθεατές. Σύντομα μάλιστα υπό την κηδεμονία της πρόκειται να κυκλοφορεί στο διάστημα δορυφόρος αραβικών χωρών, ο επονομαζόμενος "Arabsat". Ηδη βρίσκονται στο διάστημα οι Γαλλικοί δορυφόροι "TDF-1" και "TDF-2" και ο Γερμανικός "Intelsat".

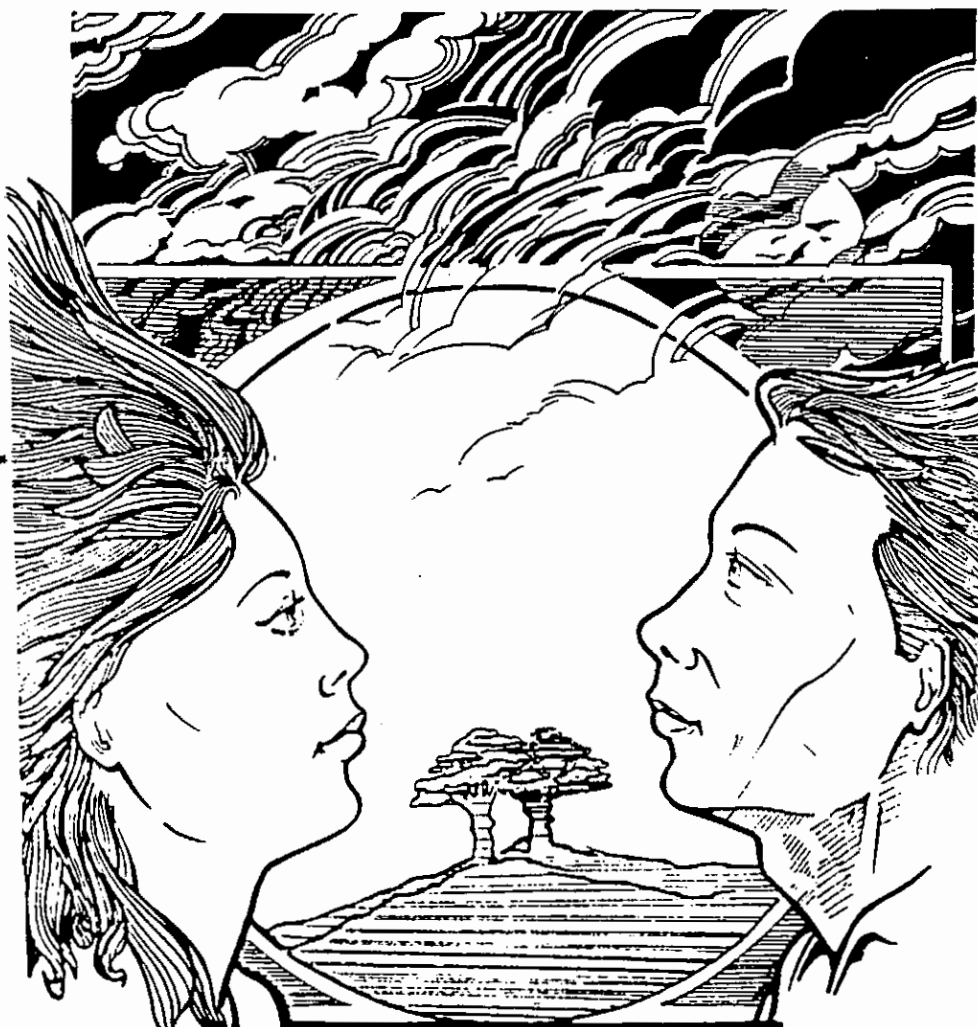
Πρέπει να τονισθεί ότι υπάρχουν προβλήματα που είναι συνδεδεμένα με τις πολιτιστικές ιδιότητες, με τις γλωσσικές διαφορές, με τα προβλήματα της διαφήμισης που έχει τα δικά της χαρακτηριστικά, με θρησκευτικά και πολιτικά ιδιότυπα κλπ. Η τηλεόραση αλλάζει μορφή. Από κινηματογράφος του σπιτιού, περνά όλο και περισσότερο σε δική της παραγωγή σε παγκόσμια κλίμακα. Παράγει όλο και περισσότερο μικρά φιλμ με περιεχόμενο ιστορικό, κοινωνικό, εκπολιτιστικό, περιεχόμενο που αφορά τη φύση, το παιδί, τη γυναίκα, την κοινωνία. Η "Arts International" παράγει φιλμ απ' την ιστορική πορεία της τέχνης, στηριγμένη σε μεγάλα μουσικά έργα. Η "Natolis Maragowa" διδάσκει σε 4-ωρα προγράμματα για το μπαλέτο. Η "ZDF" δείχνει σε ντοκουμενταρισμένα επεισόδια τον κόσμο του αιώνα μας. Και κάπου εδώ ελοχεύει το ερώτημα τι θα γίνει με το τηλεοπτικό σύστημα της πατρίδος μας. Θα παραμείνει στην κατάσταση που βρίσκεται ή θα πρέπει ν' αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της εποχής και να παίξει ρόλο στο σύστημα της ευρωπαϊκής τηλεόρασης που διαμορφώνεται ;

Υπάρχει βέβαια μια προοπτική και γίνεται αγώνας, ώστε να (συν)-ΕΡΓΑΣΘΕΙ ο τηλεοπτικός - επικοινωνιακός αυτός οργανισμός των ΗΠΑ. Να (συν)εργαστεί όχι για την καταστροφή των ευρωπαϊκών ή των εθνικών τηλεοπτικών μέσων, αλλά για την ανάπτυξή τους τόσο σε ευρωπαϊκή κλίμακα, όσο και σε κλίμακα των εθνικών μέσων. Το πρόβλημα αφορά την αλλαγή της μονοκατευθυντικής κίνησης σε διπλοκατευθυντική. Μία λύση είναι η συνεργασία στην παραγωγή τόσο ΗΠΑ - Ευρώπης, όσο και ΗΠΑ - εθνικών τηλεοπτικών μέσων, όσο και των ευρωπαϊκών χωρών μεταξύ τους. Κάθε λαός μπορεί να προσφέρει τον οβολό του στον πανανθρώπινο πολιτισμό. Το μέγα βέβαια πρόβλημα εντοπίζεται στο ποια σχέση θα υφίσταται με το κεφάλαιο των ΗΠΑ. Κι αυτό τη στιγμή που η κάθε χώρα της Ευρώπης αλλά κυρίως η Ευρωπαϊκή κοινότητα ως ολότητα δεν έχουν αναπτύξει αυτόχθονους όρους εθνικού κεφαλαίου πολιτικής και ιδεολογικής αφετηρίας κι ως εκ τούτου μια τέτοια σχέση πιθανώς

να οδηγούσε σε μια νέα εξάρτηση, ένα ρόλο και λόγο υπερ-μητρόπολης - μητρόπολης, μητρόπολης-περιφέρειας. Πιθανώς να υπάρξει η δυνατότητα έλξης του αμερικάνικου "know-how" στη λύση κοινών προβλημάτων. Άλλη λύση βέβαια που συζητείται είναι η δημιουργία ανεξάρτητης ευρωπαϊκής τηλεόρασης με την ανάπτυξη της παραγωγής μικρών κέντρων για κάποια εξισορρόπηση των προγραμμάτων της κάθε χώρας.

Έτσι στην ερώτηση που προηγούμενα τέθηκε, τι θα γίνει με το ελληνιστικό στερέωμα, η απάντηση δεν είναι εύκολη. Ένα είναι αναμφισβήτητο γεγονός. Ότι κανείς και τίποτε δεν πρόκειται να το περιμένει. Είναι χρέος Πολιτειακό, πολιτικό και κοινωνικό η ανασύνταξη και απάντηση.

5. ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΚΡΙΣΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΑΤΟΜΟΥ Η ΣΥΝΟΛΟΥ

"...Χωρίς αμφιβολία, η εποχή μας προτιμά την εικόνα από το αντικείμενο, το αντίγραφο από το πρωτότυπο, το φαινόμενο από το είναι. Το ιερό γι' αυτήν είναι η ψευδαισθηση και το ανίερο είναι η αλήθεια. Κι ακόμα, το ιερό μεγαλώνει στα μάτια της, στο μέτρο που μικραίνει η αλήθεια κι αυξάνεται η ψευδαισθηση - έτσι ώστε γι' αυτήν το αποκορύφωμα της ψευδαισθησης ν' αποτελεί το αποκορύφωμα του ιερού..." Από την "Ουσία του Χριστιανισμού" του Feuerbach, κείμενο του 19ου αι.

Η άσκηση του ανθρώπου στην κοινωνική συμμετοχή, στην κοινωνική αλληλεπίδραση και στην συνύπαρξη μέσα στην κοινωνική ομάδα, αποτελεί την ουσία της ανθρώπινης ύπαρξης. Ο άνθρωπος, το άτομο αποτελεί το κέντρο των κοινωνικών σχέσεων, η ανθρώπινη κοινωνικοποίηση είναι το αποδεκτό κι επιθυμητό, η περιθωριοποίηση είναι το μη αποδεκτό και μη επιθυμητό.

Ο κοινωνικός χαρακτήρας του ατόμου διαρκεί μία ολόκληρη ζωή, βιώνεται πρωτογενής στην οικογενειακή, τη σχολική, τη συνομήλικη και την εργασιακή ομάδα και δευτερογενής επηρεάζει και επηρεάζεται απ' όλο το φάσμα του κοινωνικού και πολιτιστικού εποικοδομήματος. Δηλ. αποτελεί το σύνολο των μορφών της κοινωνικής και διαλεκτικής αλληλεπίδρασης που νιώθει το άτομο μέσα στο περιβάλλον του και που διαμορφώνεται έτσι και διαπαιδαγωγεί τη συμπεριφορά του. Αυτή η συμπεριφορά έχει ανάλογη μορφή και ποιότητα με τη "στάση ζωής" του ατόμου, συμφωνεί όμως και με την ιδεολογία του κοινωνικού συνόλου, μέσα στο οποίο το άτομο συμπράττει και συμπεριφέρεται. Εννοείται δηλ. το εποικοδόμημα που περιλαμβάνει τον μορφωτικό, πολιτικό, παιδαγωγικό, πολιτισμικό, οικολογικό και παιδευτικό χώρο της ανθρώπινης κοινότητας, πάντα βέβαια σε μια δυναμική και διαλλακτική σχέση με τον τόπο και το χρόνο, δηλ. με την ιστορικότητα.

Κεντρική θέση, μέσα στο κοινωνικό εποικοδόμημα, κατέχουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας και ανάλογη εξουσία πάνω στη διαμόρφωση της ανθρώπινης κοινωνικής συμπεριφοράς διαθέτουν τ' άτομα ή οι φορείς που τα διαχειρίζονται. Αποτελούν την τέταρτη εξουσία, η οποία και συνδιαμορφώνει τη Δημοκρατία.

Η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου από τα ΜΜΕ πραγματοποιείται κι ερμηνεύεται μέσα από έναν ιστορικό-κοινωνικό συσχετισμό. Έτσι κοινωνικοποίηση δεν είναι κάποια μονόπλευρη πράξη επηρεασμού, αλλά μια ολοκληρωμένη, κυκλική διαδικασία μέσα από την οποία ένα κοινωνικό περιβάλλον διαμορφώνει τ' άτομα, από τα οποία συνδιαμορφώνεται και το ίδιο. Αυτό το γεγονός ουσιαστικά εμπεριέχει μια αντιστρεπτή σχέση και σε ότι αφορά τη διαδικασία κοινωνικοποίησης και σε ότι αφορά το αποτέλεσμα κοινωνικοποίησης. Ποιος όμως ο ρόλος και ο λόγος τους στη διαμόρφωση κρίση-κουλτούρας πολιτισμού ; Ατομικός ή συνολικός ο χαρακτήρας τους ;

Ο Lasswell διατυπώνει τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ.

- α) ΠΟΙΟΣ ; (ο πομπός)
- β) ΛΕΕΙ ΤΙ ; (Είδηση, Μήνυμα, Ενημέρωση, Επιμόρφωση κλπ)
- γ) ΣΕ ΠΟΙΟΝ ; (στο Δέκτη)
- δ) ΜΕ ΤΙ ; (με σχέδια, με εικόνα, με λόγο, με σχήμα, με ήχο κλπ)
- ε) ΜΕ ΠΟΙΟ ΜΕΣΟ ; (τηλεόραση, ράδιο, τύπος, βιβλίο, αφίσα, Η/Υ, θέατρο κλπ)

στ) ΜΕ ΠΟΙΟ ΣΚΟΠΟ ; (στόχοι και κίνητρα)

ζ) ΜΕ ΠΟΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ; (ατομικό ή συνολικό, θετικό ή αρνητικό κλπ)

η) ΓΙΑ ΠΟΙΟΝ ; (...)

Μόνο και μόνο αναγνώσκοντας την κλίμακα του Lasswell κατανοεί κανείς τη δύναμη επιρροής μα και εξουσίας των Μέσων καθώς και αυτών που τα κατέχουν !

Τα ΜΜΕ που χρησιμοποιούνται είναι πάρα πολλά και διαφορετικά μεταξύ τους, περιοδικά, εφημερίδες, βιβλία, θέατρο, κινηματογράφος, δίσκοι, δισκέττες, προκηρύξεις, επιγραφές τοίχων, αλλά και ... σώματος και προσώπου συσπάσεις, βλέμμα, ρούχα, χτένισμα, κάπνισμα, τηλέφωνο, τηλεόραση, ραδιόφωνο, δορυφόροι και ακτίνες καθώς και τόσα τόσα άλλα, μεταφέρουν μηνύματα και επηρεασμό από άνθρωπο σε άνθρωπο, από κοινωνική ομάδα σε άτομα και κοινωνικές ομάδες, από πολιτισμό σε πολιτισμό.

Και

- γίνονται ασφαλιστική δικλείδα συναισθηματικής φόρτισης με τον αντιπερισπασμό από τις καθημερινές πιέσεις και προβληματικές.

- χρησιμεύουν ως υποκατάστατο των υποβαθμισμένων διανθρώπινων σχέσεων στο άτομο, προσφέροντάς του ένα αίσθημα κοινότητας με άτομα τα οποία παρουσιάζονται και προβάλλονται με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο μέσα από τα ΜΜΕ. Επίσης, το περιεχόμενο των μηνυμάτων, που εκπέμπουν τέτοια άτομα, χρησιμοποιούνται από το δέκτη σαν δίκές του απόψεις στις κοινωνικές του συναναστροφές, κα.

- χρησιμεύουν στην ανεύρεση της ατομικής ταυτότητας, αφού ωθούν το άτομο στη σύγκριση του περιεχομένου των μηνυμάτων των ΜΜΕ με την ατομική του πραγματικότητα, δίνουν διεύρυνση της ατομικής εμπειρίας γύρω από την καθημερινότητα και οδηγούν το άτομο σε μια πιθανή ενδυνάμωση των ατομικών αντιλήψεων γύρω από αξίες, ιδεολογίες κλπ ή και σε πιθανή ανατροπή τους.

- βοηθούνε στη διεύρυνση του γνωστικού ελέγχου πάνω στον περιβάλλοντα κοινωνικό κι αντικειμενικό κόσμο, πράγμα που αναπτύσσει στο άτομο ένα συναίσθημα δύναμης - που ωστόσο είναι αδύναμο και διαβλητό, αφού δε στηρίζεται σε πραγματικές ατομικές εμπειρίες, αλλά είναι δοτό

- εξάλλου τα ΜΜΕ

* Δίνουν επίκουρη ενημέρωση.

* (ανα)παράγουν ιδεολογία με την προβολή κοινωνικών, πολιτικών, θρησκευτικών σταθερών και αξιών,

- # Δίνουν μόρφωση και γνώση,
- # Δίνουν βοήθεια ζωής με άμεση και έμμεση συμβιβαστική,
- # Δίνουν ψυχαγωγία.

Ετσι, (ανα)παράγουν πολιτισμό, δηλ. παραδόσεις, ήθη και έθιμα, τρόπο ζωής, σύστημα ζωής, σύστημα αξιών και ιδεολογίας και με την (ανα)παραγωγή πολιτισμού διαμορφώνουν σε υψηλό βαθμό τη μορφή και την ποιότητα κοινωνικοποίησης. Όμως ο άνθρωπος που καθοδηγείται από τα ΜΜΕ αποτελεί έτερο-καθορισμένο άνθρωπο, στον οποίο λείπει η δυνατότητα να ωριμάσει ψυχο-κοινωνικά μέσα απ' την κοινωνική συμμετοχή, την κοινωνική συνυπευθυνότητα, το κοινωνικό συν-ανήκω. Επειδή, για ν' απαιτήσει κανείς πολιτισμό είτε ως άτομο είτε ως ομάδα, χρειάζεται ν' αποκτηθεί βαθιά συνειδητοποίηση της ιδιομορφίας της κοινωνίας μέσα στην οποία το άτομο αυτό ή η ομάδα ζει, συνειδητοποίηση της θέσης του και του ρόλου του μέσα σ' αυτήν την κοινωνία, μέσω της συμμετοχής, της υπευθυνότητας και όχι της παθητικότητας ή του ιδιωτισμού. Με άλλα λόγια, να γίνει το άτομο ή η ομάδα πρωταγωνιστής στα κοινωνικά δρώμενα και συν-διαμορφωτής τους. Αλλά τα ΜΜΕ είναι απρόσωποι μεταδότες, αναπαραγωγοί και όχι παραγωγοί στην πραγματικότητα. Παίρνουν κύρος και διαμορφωτική αξία τα μηνύματα που εκπέμπουν, λόγω της δημοσιότητας με την οποία τα διαδίδουν. Ετσι τα μηνύματα αποκτούν κύρος και πειστικότητα στον ίδιο βαθμό που έχει κύρος και πειστικότητα η προσωπικότητα, που μέσω των ΜΜΕ μεταδίδει το μήνυμα. Αυτές οι προσωπικότητες, "Leaders of Opinion", ηγέτες της διαμόρφωσης γνώμης, επηρεάζουν το άτομο και την ομάδα, ουσιαστικά, με την κοινωνική στάση, που μέσα και έξω από τη λειτουργία των ΜΜΕ ασκούνε. Και η επιρροή τους ασκείται και κάθετα - ταξικά και οριζόντια - αταξικά. Όσο το άτομο - κυρίως και ιδιαίτερα σε νεαρή ηλικία - δέχεται σε μεγάλη ποσότητα, διάρκεια και συναισθηματική φόρτιση, την επίδραση των ΜΜΕ τόσο βαθύτερη γίνεται η επιρροή των μηνυμάτων και συνδιαμορφώνει.

- την ηθική στάση του
- τις έτερο-καθορισμένες "εμπειρίες" του
- την κριτική του στάση
- τ' αντανακλαστικά του

Διαμορφώνεται η "στάση της ζωής" του ατόμου, ανάλογα με την ιδεολογία που εκπέμπουν τα ΜΜΕ, επειδή το άτομο

- φοβάται μήπως απομονωθεί κοινωνικά, αν δεν ασπασθεί το μήνυμα των ΜΜΕ (IN and OUT που κατά καιρούς δημοσιεύονται στον τύπο και σφραγίζουν ανθρώπους και καταστάσεις)
- αισθάνεται την πίεση που ασκείται προς τη μειοψηφία, που δεν θ' ακολουθήσει το μήνυμα και δεν την αντέχει την πίεση αυτή

- και τέλος, αυτός ο υπερ-τονισμός της δύναμης, εξουσίας της πλειοψηφίας, που (υποτίθεται) έχει ήδη ασπασθεί το μήνυμα, οδηγεί το άτομο που μένει απ' έξω, στη λεγόμενη "σπειροειδή σιωπή", μια σιωπή και απάθεια και ιδιώτευση, που αναπτύσσεται σπειροειδώς, ελικοειδώς, ως την κοινωνική εξαφάνιση του ατόμου.

Η προαναγραφόμενη κατάσταση αυξάνει και βαθαίνει, όσο τα άτομα είναι λιγότερο ψυχικά και ηθικά ώριμα, ουσιαστικοποιώντας και σταθεροποιώντας αυτή την ανωριμότητά τους. Η μεγαλύτερη όμως ζημιά γίνεται στο νέο άνθρωπο, που βρίσκεται ακόμα στην αρχή της κοινωνικοποίησής του. Οι μετρήσεις δείχνουν πως ο νέος άνθρωπος αφιερώνεται 5-8 ώρες την ημέρα στα ΜΜΕ. Και επειδή η μάθηση, η κοινωνική μάθηση, γίνεται βασικά μέσω των προτύπων - τα πρότυπα που προβάλλουν τα ΜΜΕ γίνονται ισχυρότερα και πειστικότερα, όσο τ' άλλα πρότυπα κοινωνικοποίησης εξασθενούν. Δηλ. όσο η κοινωνική κρίση της εποχής, η κοινωνική αμφισβήτηση και αναξιοπιστία εξασθενούν το ρόλο των γονιών, των δασκάλων, των συναδέλφων, υποκειμενικά και αντικειμενικά. Αυτόχθονα και ετερόχθονα. Και ας μη διαφεύγει ότι οι παράγοντες αυτοί (γονείς, δάσκαλοι, συνάδελφοι) είναι οι παράγοντες της πρωτογενούς και βασικής κοινωνικοποίησης του ατόμου. Και κάθε εξασθένηση των παραγόντων της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης, παθητικοποιεί τα άτομα και τις ομάδες και τους ετοιμάζει να γίνουν εύκολοι και "καλοί" αγωγοί, όχι πια ενός αυθεντικού κοινωνικού εποικοδομήματος της δευτερογενούς κοινωνικοποίησης, αλλά προκατασκευασμένων ιδεών, ιδεολογιών και στάσεων ζωής που μεταφέρουν ανέλεγκτα μηνύματα από "άγνωστους" πομπούς και έχουν "δυσδιάκριτους" στόχους και κίνητρα.

Η κρίση στη διαχείριση των ΜΜΕ, όσο έγινε ως εδώ κατορθωτό ν' αναπτυχθεί, οδήγησε σε μια κοινωνία "ΜΑΖΙΚΗΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ". Όπου η καταστροφή κάθε σχέσης ανάμεσα στην ανθρώπινη εμπειρία και την κοινωνική διαδικασία, που προέκυψε από την κατάληψη της επικοινωνίας από τα ΜΜΕ, οδήγησε σε μείωση έως εξαφάνιση της αυθεντικότητας στην κοινωνικοποίηση. Οι Horkheimer και Adorno αναφερόμενοι στην έλλειψη αυθεντικότητας κοινωνικής, πολιτιστικής, ιδεολογικής κλπ στη "ΜΑΖΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ" της μετα-βιομηχανικής εποχής, αναφέρονται στην αναπτυσσόμενη "ΠΑΡΑ-ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ" των ΜΜΕ (βεντέτες της TV και του CINEMA, ήρωες του τύπου και της κοσμικής ζωής, ηγέτες παραγωγής μόδας) και τις "ΠΑΡΑ-ΑΞΙΕΣ" που αυτή παράγει (άνεση, υπερκατανάλωση, νεότητα, λαμπρή εμφάνιση, αθλητική εμφάνιση, κοσμοπολιτισμός ελίτ επιπέδου). Όλη λοιπόν αυτή η "ΠΑΡΑ"-ιδεολογία, ο "ΠΑΡΑ"-πολιτισμός ή κατ' άλλους η "ΜΕΤΑ"-ιδεολογία, ο "ΜΕΤΑ"-πολιτισμός αποσκοπεί είτε σε κατασπατάληση προϊόντων και ιδεολογιών - στις βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες είτε σ' εναρμόνιση των αναγκών τους με όλα τα προβαλλόμενα από τα ΜΜΕ "αγαθά" - στις βιομηχανικά αναπτυσσόμενες ή και υποανάπτυκτες χώρες. Και φυσικά σε ηδονιστική διάθεση αφθονίας, σε ηδονιστική κατασπατάληση της ίδιας της κοινωνικότητας του ανθρώπου. Είναι δεδομένο πλέον η δημόσια γνώμη - το ένστικτο έχασε τη δύναμή της, αποκλείσθηκε από κάθε κοινωνική διαδικασία και έγινε όργανο της εξουσίας εκείνων που κατέχουν και κυριαρχούν τα ΜΜΕ. Η μαζική κουλτούρα δεν είναι μια αυ-

θεντική κουλτούρα που δημιουργείται από τις μάζες μιας κοινωνίας και αφομοιώνεται τεχνητά από άλλα κέντρα εξουσίας και καταναλώνεται από τις μάζες, οι οποίες δε συμμετέχουν στις κοινωνικές διαδικασίες. Αντί να αναπτύσσεται η δυνατότητα δημιουργίας ιδεών, ιδεολογιών, κουλτούρας, επιβάλλονται ιδέες, πεποιθήσεις, πρότυπα κοινωνικά, φιλοδοξίες, στάσεις ζωής. Κάτω απ' αυτή την ομοιόμορφη, ισοπεδωμένη και ισοπεδωτική προκατασκευασμένη δυνατότητα κοινωνικοποίησης του ανθρώπου, χτίζονται προσωπικότητες χωρίς δημιουργικότητα, δίχως ικανότητα να μορφοποιήσουν διανθρώπινες σχέσεις - άνθρωποι πειθήνιοι, καταναλωτές "προκάτ" τρόπων ζωής, κυνηγοί ψευδοϊδανικών και ψευτοονείρων, άτομα που χειραγωγούνται απ' όλους όσους θέλουν να προσποριστούν οφέλη από τη χειραγωγήσή τους.

Οι ανθρώπινοι στόχοι είναι η καλλιέργεια αρμονικών διανθρώπινων σχέσεων και ο στόχος της δημιουργικότητας. Αν οι δύο αυτοί στόχοι διαταραχθούν ή αλλοιωθούν, τότε η διαταραχή και η αλλοίωση μεταφέρονται αυτούσια στην κοινωνική διαδικασία και μετατρέπεται σε κοινωνική κρίση. Ο άνθρωπος έρχεται στον κόσμο χωρίς πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία εμπεδώνει μέσω της επικοινωνίας, της σχέσης του με το άλλο άνθρωπο, το συν-άνθρωπο. Με ενθάρρυνση, με καθοδήγηση, με παρεμπόδιση, με παρατήρηση, με κατανόηση, με διαρκή κοινωνική αντιπαράθεση και αλληλεπίδραση, με μια λέξη με ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, ο άνθρωπος διαμορφώνει ένα κοινωνικό ερμηνευτικό σύστημα. Αυτό τον βοηθά ν' αντιληφθεί το περιβάλλον του και τις κοινωνικές συνθήκες μέσα στις οποίες ζει και μέσα από τη διαμόρφωση κοινωνικών σταθερών, μορφών, προτύπων και αξιών, γίνεται ικανός να διαμορφώσει τις κοινωνικές προσδοκίες του και να τις διεκδικήσει. Ο βαθμός ωρίμανσης και εξέλιξης της κοινωνίας γίνεται ανάλογα με το βαθμό και την ποιότητα κοινωνικοποίησης των μελών της - και το αντίθετο.

Η έκλειψη από το υποκείμενο της κοινωνικοποίησης ως ποσοτική διαδικασία, η κρίση αξιών που δημιούργησε την κοινωνική κρίση αποτυπώθηκε και ερμηνεύτηκε σαν κρίση οικονομικών μεγεθών κι έτσι η λύση, που αναζητήθηκε από τον σύγχρονο άνθρωπο, κατέληξε στην ηδονιστική συσσώρευση αγαθών και "αξιών", τα οποία και φετιχοποίησε. Το κέντρο βάρους της κοινωνικοποίησης, με τη βοήθεια των ΜΜΕ, μετατέθηκε από τον άνθρωπο στο προϊόν και τους κανόνες αγοράς. Αναζητήθηκε το θάμπωμα, ο εντυπωσιασμός, το φθαρτό, το περαστικό και αγοραία εν μέσω της επιρροής της εικόνας της διαφήμισης. Και κατέληξε το άτομο ν' αναζητά την εγκυρότητα, τη σταθερότητα, την ασφάλεια σ' έναν εμπορευματοποιημένο κόσμο των σταθερών αυθεντικών ανθρώπινων ιδεών και κοινωνικών αξιών. Η ουσιαστική κατάληξη της προέλασης ποσοτήτων "κοινωνικοποίησης" φέρνει και ανάλογο, δυσβάσταχτο, ατομικό και κοινωνικό κόστος. Η παθητική μάθηση της έτερης σχηματολογίας δίνει στον άνθρωπο μια παθητική συμμετοχή, όπου η αβουλία και η υποτονικότητα παραμορφώνουν κάθε είδος κοινωνικής διεργασίας. Τα ΜΜΕ χτίσανε γύρω από τον άνθρωπο ένα περιθωριοποιητικό, ετερόνομο, παρερμηνευτικό εποικοδόμημα που παραμόρφωσε κάθε αυτόνομη πράξη και πρακτική μέσα στην ιστορική πραγματικότητα κάθε ατόμου και κοινωνικής ομάδας.

Η λύση Εντοπίζεται

- σε μια αυτοδιαχείριση πολιτική, κοινωνική, οικονομική, ψυχολογική που θα αναπτύξει στο άτομο την κοινωνική συνυπευθυνότητα
- σε μια ζωντανεμένη, πραγματική αυτοδιοίκηση και αποκέντρωση, που θα οδηγήσει τον άνθρωπο στην κοινωνική συμμετοχή
- στα μικρά ανθρώπινα κοινωνικά - οικονομικά μεγέθη και οργάνωση ζωής, που θ' αναπτύξουν στον άνθρωπο τη ΣΥΝ-τροφικότητα, που τόσο λείπει από το σημερινό πολίτη και που θα του δώσει το απαραίτητο συναίσθημα για την κοινωνική - ηθική ασφάλεια και την κοινωνικοποίησή του, το ΣΥΝ-ανήκω μέσα στην κοινωνική ομάδα, που θα τον οδηγήσει στην απο-περιθωριοποίηση και την απ-ιδιώτευση.

Συμπερασματικά, όσο πιο ελεύθερη, όσο πιο ανθρωποκεντρική, όσο πιο μορφωτικο-παιδευτική γίνεται η κοινωνία τόσο τα ΜΜΕ χάνουν την εξουσιαστική τους επιρροή και εντάσσονται μέσα στις διεργασίες εκκοινωνικοποίησής τους, για να φθάσουν να υπηρετούν τον άνθρωπο και όχι να φορμάρουν τον άνθρωπο-ανδρείκελο. Και ας μη διαφεύγει το γεγονός ότι τα ΜΜΕ έχουν χώρο, τρόπο και χρόνο αναφοράς σε πεδία ευρύτερου επιπέδου με ποικίλες και ίσως συγκρουόμενες οπτικές γωνίες, η ονοματολογία "Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας" περικλείει φάσμα όρων και εννοιών που, στην περπατημένη, οριοθετούνται από το επιμέρους και το σύνολο στενά και κοντόφθαλμα. Όλοι συζητούν για την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, τον Η/Υ, το θέατρο, την πληροφορική κα ως μεμονωμένο χωρίο, εδάφιο πραγματογνωσύνης, κανείς όμως δε σκέφτεται, δε λογίζει και δε ζυμώνεται στο πλαφόν κύμανσης των μέσων που χρησιμοποιεί η ανάγκη, η υποχρέωση και το δικαίωμα, για μαζική επικοινωνία. Συνοψίζοντας, εδώ βρίσκεται η πρόκληση-πρόσκληση, ο σταθμός-πλότος για το μελλόμενο...

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

I I

Ε Π Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Α - Ο Λ Ο Τ Η Τ Α Η Υ Π Ο Δ Ι Α Ι Ρ Ε Σ Η
---

1. ΚΡΑΤΙΚΗ - ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΤΟΠΙΚΗ, ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

ΕΝΑ ΠΛΕΓΜΑ ΑΠΟΨΕΩΝ ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ

Ραδιόφωνο και τηλεόραση ως γνωστό αποτελούν τα πλέον βατά και εύχρηστα μέσα μαζικής ενημέρωσης κι επικοινωνίας. Με την εφεύρεσή τους έσπασαν φράγματα και ενδοιασμοί, κορέσθηκαν είδωλα και σύμβολα, από τότε μέχρι τώρα η τεχνολογία τους έχει εξελιχθεί δραματικά, σ' αυτό συνέβαλαν επιστήμες όπως η μηχανική, η ηλεκτρονική, η οπτική, η ακουστική και πολλές άλλες. Κατά την τελευταία 10-ετία εκείνο που συνέβαλε στην καλπάζουσα εξέλιξη της ραδιοτηλεόρασης ήταν η τεχνολογία των ημιαγωγών, των λέιζερ, των οπτικών ινών και των δορυφόρων.

Αξίζει πραγματικά να κατατεθούν αποσπασματικά, αποφθεγματικά ορισμένες σκέψεις του 'διδασκάλου Umberto Eco, γράφει κάπου : η ραδιοτηλεόραση είναι στοιχείο κουλτούρας για τον κάτοικο των υπο-ανάπτυκτων περιοχών, διότι τον φέρνει σ' επαφή με την εθνική πραγματικότητα και με τη διάσταση "κόσμος", καθώς και είναι στοιχείο κουλτούρας για το μέσο άνθρωπο μιας βιομηχανικής ζώνης, διότι δρα ως στοιχείο - πρόκληση σε σχέση με τις παθητικές του τάσεις. Κάπου αλλού σημειώνει : οι "πατέρες" σ' όλο τον κόσμο και όχι μόνο σήμερα, πολύ συχνά, στην ιστορική πορεία είναι αρνητικοί σε κάθε νέα τεχνολογική ανακάλυψη. Όταν ανακαλύφθηκε η Αμερική, μπήκε ένα τεράστιο πρόβλημα διότι ανέτρεπε όλες τις ιδέες περί κόσμου. Λοιπόν, ή έπρεπε να αρνηθούν το γεγονός - και δεν υπήρξαν λίγοι που αρνήθηκαν την ανακάλυψη της Αμερικής, είπαν ότι ο Κολόμβος έκανε λάθος ή, όπως ορθολογικώς έπραξαν άλλοι αναθεώρησαν τις μέχρι τότε ιδέες τους και προσέφυγαν στην προσαρμογή τους σε τρόπο που να ταιριάζουν.

Κάτι παρόμοιο γίνεται και με τη ραδιοτηλεόραση, τόσο σ' εθνικό όσο και σ' υπερεθνικό επίπεδο. Οι "πατέρες" είπαν είναι ένα μέσο για τους χειραγωγημένους, για τον όχλο, για τη μάζα, όχι για τη διάνοηση, την τέχνη και την επιστήμη. Αυτή η αδιάκριτη άρνηση, προς τη ραδιοτηλεόραση, λέει ο Eco είναι μια άρνηση που θα επέφερε ένα μοιραίο διχασμό στην κοινωνία ανάμεσα στην περιορισμένη ομάδα της ελίτ, που καταφρονούν τους νέους διαύλους επικοινωνίας και στην απέρατη ομάδα των καταναλωτών, που φυσικά απομένουν στα χέρια μιας τεχνοκρατίας των Mass Media, τεχνοκρατία, η οποία δεν θέτει ηθικούς και πολιτιστικούς ενδοιασμούς και έχει μοναδική επιδίωξη την οργάνωση "θεαμάτων" για να προσελκύσει τα πλήθη. Και τελικώς, η θεραπεία που προτείνει ο Umberto Eco είναι η ΠΟΛΙΤΙΚΗ. Η μόνη δυνατή θεραπεία, λέει, είναι η πολιτική βούληση. Και όταν λέμε πολιτική βούληση δεν εννοούμε τη βούληση ενός κόμματος, μιας κυβέρνησης, αλλά σημαίνει "ωθούμε τη διοίκηση των μαζικών μέσων επικοινωνίας σε μια δημοκρατική θεώρηση και αρκεί, λέει, να πούμε χρησιμοποείστε το μέσο κατά το πνεύμα του Συντάγματος και υπό το φως του πνεύματος, της διάνοιας".

Νομοτελειακά το δίλημμα ή ορθότερα - όπως πρόκειται να εξειδικευθεί - τα διλήμματα ήρθαν έστω και με αρκετή καθυστέρηση και στην Ελλάδα, δειλά-δειλά στην αρχή, φουριόζικα στη συνέχεια. Νωπή η μνήμη ακόμα των γεγονότων που συχνά-πυκνά διαδραματίζονταν από την εποχή της χούντας των συνταγματαρχών (1967-1974), μέχρι της 7-χρονης διακυβέρνησης από το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας (1974 - 1981) και έως την 8-ετή παρουσία του Πανελληνίου Σοσιαλιστικού Κινήματος στην πολιτειακή εξουσία (1981-1989). Γεγονότα που άπτονται με διαφορετικότητα βέβαια, τόσο ως προς τη συχνότητα όσο και ως προς την ένταση, ενός ανέμου πλην σαφώς όμως υπάρχοντος διχασμού κατά των χρονικών περιόδων της τελευταίας 25-ετίας. Τα ραδιογωνιόμετρα, οι συλλήψεις ραδιοερασιτεχνών, το Κανάλι 15 που εξέπεμπε από ένα αυτοκίνητο αλλάζοντας συνέχεια περιοχή για ν' αποφύγει την επισήμανση της αστυνομίας, το άκρως απόρρητο ψάξιμο στην μπάτσα, το σύντομο μήνυμα ή η ολιγόωρη εκπομπή, οι συλλήψεις, οι διώ-

Ξεις κλπ είτε το θέλουμε είτε όχι αποτέλεσε τον ετεροχρονισμένο Νεο-Μεσαίωνα, η απαγορευμένη και άνομη λειτουργία σταθμών διασκέδασης και επιμόρφωσης, η φειδωλότητα προσέγγισης στην εξέλιξη εκπομπής μηνυμάτων, η δογματική προσήλωση στην κρατικίστικη αλαζονεία ακολούθησε ως απόρροια του μεταπολιτευτικού "εκσυγχρονισμού". Εν ολίγοις από άποψη συγχρονισμού και συμβίωσης ο ελληνικός χώρος βρίσκεται σε νηπιοβρεφική ηλικία στον τομέα της επικοινωνίας ή κατ' άλλους ούτε καν στο στάδιο αυτό μια - και πράγματι - πρόσφατη η "περιπέτεια" λειτουργιών της ενημέρωσης (και μάλιστα εν έτη 1991).

Ο προβληματισμός γύρω από τις τηλεπικοινωνίες ήταν λοιπόν ξεκάθαρος. Ήταν ξεκάθαρος επειδή το εύρος των στόχων του ήταν περιορισμένο. Επικεντρωνόταν στη ραδιοτηλεόραση ή μάλλον μόνο στην τηλεόραση. Το πρόβλημα ήταν κυρίως η ενημέρωση. Πώς θα υπάρχει αντικειμενική ενημέρωση ; Ποιος θα ελέγχει τα δελτία ειδήσεων ; Η κυβέρνηση ή ένα υπερκομματικό (ίσως πολυκομματικό και ως συνέπεια απόλυτα κομματικό) όργανο ; Αναλόγως υπήρχαν ερωτήματα για την ψυχαγωγία. Πώς το ψυχαγωγικό πρόγραμμα θα είναι περισσότερο ψυχαγωγικό ; Πόσο εκτεταμένα πρέπει να είναι τα εκπαιδευτικά προγράμματα ; Πρέπει να προβάλλονται οι ελληνικές ταινίες του '60 που είναι αγαπητές σε μεγάλη μερίδα του κοινού, αλλά θεωρούνται πολιτιστική υποβάθμιση από άλλους ; Η μετάδοση βιαίων ταινιών και η αγκίστρωση σ' αυτές του συνόλου της νέας γενιάς πρέπει ν' ακηδεμονεύεται ή όχι ;

Οι λύσεις ήταν απλές. Ξεκινούσαν από την έμμεση παραδοχή ότι υπάρχει μία αντικειμενική, γενικώς παραδεκτή αλήθεια και, κατά συνέπεια, μία και σαφώς προσδιορίσιμη είναι η σωστή ενημέρωση, η οποία αναγνωρίζεται ως τέτοια και από τους τηλεθεατές. Μια και ενιαία για όλους είναι και η ψυχαγωγία μια και τα κριτήρια ποιότητας είναι αντικειμενικά προσδιορίσιμα, και τα ενδιαφέροντα για όλους τους Έλληνες, όπως και για όλους τους ανθρώπους πρέπει να είναι ενιαία. Η ενημέρωση ως εκ τούτου δεν είναι αντικειμενική, αυτό οφείλεται στην κυβέρνηση που συνειδητά προωθεί τα συμφέροντά της. Η τηλεόραση και το ραδιόφωνο δεν προσφέρουν ψυχαγωγία και κουλτούρα μια και είναι δεδομένη η ανικανότητα της κυβέρνησης να επιλέξει τους σωστούς ανθρώπους στις κατάλληλες θέσεις που θα πάρουν τις ορθές και πολλές φορές σκληρές και κοστίζουσες αποφάσεις.

Ειρωνεία και μακαριότητα ! Όλος ο προβληματισμός μετασχηματίζεται σ' ένα απλό ερώτημα : η κυβέρνηση είναι καλή ή όχι ; Ερώτημα στο οποίο χωρίς σκέψη απαντάται ακόπιαστα απ' τον καθένα, ανάλογα με τον παραταξιακό χώρο που ανήκει. Η όποια κυβέρνηση διατυμπανίζει ότι το ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο είναι καλό - ή τουλάχιστον πολύ καλύτερο απ' ότι ήταν με την προηγούμενη κυβέρνηση. Η όποια αντιπολίτευση κραυγάζει ότι το δίκτυο είναι απαράδεκτο και προσφεύγει σε φιλολογικές "πρωτοπορειακές" λύσεις. Ένα όμως είναι το ζητούμενο-δεδομένο : οι παρόμοιες αντιπαραθέσεις δεν οδηγούν ούτε σε ευρέως αποδεκτές λύσεις που είναι κοινωνιολογικά επιβαλλόμενες, ούτε αποτελούν αφετηρία για την εξεύρεσή τους. Άς παρατεθεί το δικανικό "μεταξύ αντιδίκων ο συγκερασμός των απόψεων δεν αποτελεί και φυσικό δίκαιο..."

Την 5-ετία (1986-1991) καλλιεργείται σοβαρή, γόνιμη και πλουραλιστική σκέψη και αντιπαράθεση πάνω στο νέο προτσές τριβής στον τομέα της επικοινωνίας και ειδικότερα στο χώρο της ραδιοτηλεόρασης και ως αποτέλεσμα απορρέουν δικλείδες υπέρβασης του κρατισμού, στην ουσία όμως του οπισθοδρομισμού :

α. Ο τρόπος δομής και λειτουργίας ενός οργανισμού ραδιοτηλεόρασης επηρεάζεται αποφασιστικά από τον τρόπο δομής και λειτουργίας της κοινωνίας μέσα στην οποία υπάρχει.

β. Η σύγχρονη κοινωνία και το ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο προϋποθέτουν κι αντανακλούν η μια την άλλη. Βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση κι αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, αλλά και με το περιβάλλον, που σχηματίζουν. Η σχέση τους είναι αμφίδρομη και πραγματοποιείται σ' όλα τα επίπεδα. Σε σημείο που η δημοτικότητα της μιας ν' αντανακλάται στη δημοκρατικότητα της άλλης.

γ. Το προϊόν της ραδιοτηλεόρασης αποτελεί - μορφοποιεί καταναλωτικό αγαθό. Δηλ. απευθύνεται σ' όλους, διανέμεται κανονικά, έχει καταναλωτικό όγκο και η διανομή του στο κοινό γίνεται σε 24-ωρη βάση. Παρουσιάζει ακόμα και την τυποποίηση των βιομηχανοποιημένων προϊόντων πλατιάς κατανάλωσης. Και παρόλο που οι εκπομπές της ραδιοτηλεόρασης μεταδίδονται ταυτόχρονα σε εκατομμύρια απομονωμένα άτομα, το καθένα από αυτά έχει την ψευδαίσθηση πως η κάθε εκπομπή έγινε και μεταδίδεται αποκλειστικά γι' αυτό. Η αδυναμία του ατόμου να ταξινομήσει με σαφήνεια και σύμφωνα με κάποιες υποτυπώδεις προδιαγραφές τον τεράστιο όγκο του ραδιοτηλεοπτικού προϊόντος που καταναλώνει καθημερινά και η έλλειψη κάθε δυνατότητας του να παίξει κάποιο ενεργό ρόλο στον επικοινωνιακό μονόδρομο που το υποχρεώνει από τη φύση του το δίκτυο, το μεταμορφώνουν σταδιακά σε παθητικό δέκτη κάθε είδους μηνυμάτων. Ένα τέτοιο άτομο είναι όμως ιδιαίτερα αγαπητό και χρήσιμο στην εμπορία, τη διαφήμιση και τον υπερκαταναλωτισμό.

δ. Το κέρδος της ραδιοτηλεόρασης εξαρτάται από τους στόχους της. Και αυτοί με τη σειρά τους εξαρτώνται από τη δομή τους. Έτσι επιδιώκεται κοινωνικό, πολιτιστικό, πολιτικό, οικονομικό κέρδος ανάλογα με το κριτικό και το ιδιωτικό προ-σύμφωνο ύπαρξης και δράσης του εν λόγω πομποδέκτη. Εδώ κάπου εντοπίζεται η αιτία και η αφορμή γέννησης εννοιών όπως, ελεύθερη, τοπική, δημοτική, ιδιωτική ραδιοτηλεόραση και το σίγουρο είναι ότι η εποχή του κρατικού-οπισθοδρομικού μονοπωλίου έχει περάσει οριστικά στις καλένδες παρελθούσης εποχής αλλά και νοοτροπίας.

Το πέρασμα σε μια νέα εποχή αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο, η τριβή του μεταίχμιου διαστήματος αποτελεί - ίσως - την μεγαλύτερη κοινωνική εμπειρία του ΠΟΛΙΤΗ αλλά και τη σκληρότερη μορφωτική του δοκιμασία με το "ΒΡΕΦΟΣ - ΛΕΡΝΑΙΑ ΥΔΡΑ" που επαναλήφθηκε. Η αντιπαράθεση αρχικά είχε χαρακτήρα κρατικού με ατομικού, στη συνέχεια κυβερνητικού με αντι-κυβερνητικού, κατόπιν κομματικού με κοινωνικού, για να καταλήξει σε σύγκρουση ιδιωτικού με ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ.

Και νομοτελειακά η σύγκρουση δράσης και αντίδρασης, εξέλιξης και στασιμότητας, αναθεώρησης και δογματισμού σίγουρα πρόκειται να έχει και συνέπεια στη συνέχειά του.

Το επίπεδο του πολιτισμού, της μόρφωσης και της κουλτούρας κρίνεται, η ποιότητα των λύσεων στα καθημερινά προβλήματα κρίνεται, όχι μόνο από την καλή πρόθεση ή την κρατική παρέμβαση αλλά από το πώς, τον τρόπο, τη μέθοδο, τη διαδικασία προσέγγισης των προβλημάτων του συνανθρώπου. Αν αυταρχικά, συγκεντρωτικά, μονοδιάστατα προκύψει επίλυση τότε διαιωνίζεται καθεστώς σκότους, παραπληροφόρησης και υποβολιμασιότητας. Αν στην προσπάθεια προσέγγισης του συνανθρώπου, αγγιχθεί η ανησυχία του, κατανοηθεί η ανάγκη του, οι λύσεις που θα δοθούν πρόκειται να στοχεύσουν στη διαπαιδαγώγηση, τη χειραφέτηση και την απελευθέρωση. Η ραδιοτηλεόραση αποδόθηκε στην κοινωνία, αποτέλεσε ένα εργαλείο στα χέρια του πολίτη για να αντιμετωπίσει τα μεγάλα ζητήματα με περισσότερη πληροφόρηση, βαθύτερο διάλογο, σφαιρική έκφραση. Δρομολόγησε τον απεγκλωβισμό ανήσυχων μυαλών, προβληματισμένης σκέψης, δημιουργικής φαντασίας, αποτίναξε φόβους, προκαταλήψεις, κόμπλεξ. Δημιούργησε το άφθονο, το ατερμάτιστο, το ανεξέλεγκτο ή διαφορετικά το "υπερ-απελευθερωμένο;;;"...

Η διαλεκτική της πολιτικοοικονομίας καθώς και η κινητικότητα του συστήματος προϊδίζουν τον ιστορικό ρόλο και λόγο των ραδιοτηλεοπτικών μέσων στην πορεία μετατροπής και μετασχηματισμού τους, η μεταβατική περίοδος δεν προδικάζει απλά επισημαίνει, επικροτεί ή αναιρεί. Ο πεσιμισμός - φαναλισμός στην κρίση απορρίπτεται από την ίδια τη φύση του δικτύου μιας και το βεληνεκές του δεν οριοθετείται, δεν περιχαράκωνεται αντίθετα διαχέεται και κοινωνικοποιείται. Με τη θεσμοποίηση μιας νέας πραγματικότητας -η μη κρατική αποκλειστικότητα - ανοίγονται προοπτικές διατήρησης και ανάπτυξης του αγίνατου, αυθόρμητου, τοπικού πολιτισμού. Αφθάρτα, πνευματικές δυνάμεις της επαρχίας και της πόλης βρίσκουν διέξοδο στην έκφραση και την παραγωγή. Παρ' ότι δε λύνεται το ανεργιακό χιλιάδες νεολαίοι, εργάτες της έκφρασης βρίσκουν ευκαιρία για πλήρη ή μερική απασχόληση. Το εθνικό κεφάλαιο που ακούει στον όρο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ωφελείται λόγω της αποκέντρωσης, η φυσιολογική αυτή εξέλιξη προσδίδει ένα νέο δυναμισμό στην περιφερειακή ανάπτυξη, στηρίζοντας την οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή του τόπου, συμβάλλει στη συμμετοχή του πολίτη, στη ζωντανή του επικοινωνία με τις αρχές του τόπου και την κινητοποίηση των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων για οικονομική, βιομηχανική, βιοτεχνική, τουριστική ανάπτυξη. Η γεωγραφική αποκέντρωση μπορεί να καλύψει και μια γεωγραφική ανισότητα στην πληροφόρηση και ενημέρωση που υπάρχει σε περιοχές της χώρας, περιοχές που διακυβεύεται ακόμα και η αυτόχθονη ελληνικότητά τους, όπως πχ θράκη, Σάμος, Λήμνος, Ρόδος, Φλώρινα.

Η ανισότητα ή η άλλη φύση του διχασμού δεν περιορίζεται μόνο σε γεωγραφικούς χώρους, αλλά επεκτείνεται έντονα σε ειδικές κοινωνικές ομάδες. Νεολαία, άτομα με ειδικές ανάγκες, γυναίκες, συνταξιούχοι, απόδημοι, άνεργοι κλπ. μπορούν να εκφράζονται και να πληροφορούνται, ανταποκρινόμενοι στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Ο θε-

σμός προωθεί την εξοικείωση με την εξελιγμένη τεχνολογία, θέτει όρους για την τεχνολογική ανάκαμψη και ανάπτυξη της χώρας και προ-
 θοιάνει το έδαφος της μετωπικής σύγκρουσης εθνικού, τοπικού με
 υπερεθνικού και δορυφορικού δικτύου, όπως γίνεται αντιληπτό η συ-
 νειδητοποίηση επιβίωσης και ολοκλήρωσης ατόμου και λαού, προσωπι-
 κότητας και έθνους είναι η ΑΠΑΝΤΗΣΗ στην ξενόφερτη και ανθελληνική
 άποψη για λήθη και συμβιβασμό. Και η ιδιαίτερη νύξη στη νέα γενιά
 δεν είναι τυχαία : η πολυφωνία, ο πλουραλισμός, η απελευθέρωση ή η
 αποκρατικοποίηση της ραδιοτηλεόρασης δεν ταυτίζεται με τη χρηματο-
 ποίησή της. Συνθλίφθηκε το κρατικό-καθεστωτικό μονοπώλιο κι έδωσε
 τη θέση του στο κοινωνικό-αυτοδιαχειριστικό πλαφόν και όχι στον
 άναρχο χρηματοπιστωτισμό. Πρέπει να γίνει συνείδηση ότι ο κίνδυ-
 νος, το κόστος-φαινομενικά μεν αντίθετων ουσιαστικά δε ομόστροφων
 όρων όπως αποκλειστικά κρατικό, αχαλίνωτα ιδιωτικό - μονοπωλίου ή
 ολιγοπωλίου εξακολουθεί να υφίσταται και ν' αναπαράγεται. Η ρήση
 του McLuhan "το Μέσο είναι το Μήνυμα" αν γίνει de facto αποδεκτή
 υπάρχει ο κίνδυνος να επιρριφθούν όλες οι αρνητικές επιδράσεις του
 ραδιοτηλεοπτικού δικτύου στη "Φύση του Μέσου" και ν' αποδεσμευθεί
 από την ευθύνη το κύκλωμα που το ελέγχει. Ως απόρροια του εξελιγ-
 μένου, εκσυγχρονισμένου κινδύνου επιτάσσεται αντι-μεταφυσικά η
 διάπλαση, διαμόρφωση Χάρτας αρχών, αξιών και στόχων και η συν-
 υπογραφή Συμβολαίου μέσων και "κερδών", πρόπλασμα μπορεί ν' αποτε-
 λήσει ο μαγικός κόσμος των Δελφών και η Διακήρυξη Ευρωπαίων δη-
 μιουργών που συντάχθηκε επί ευκαιρίας του Ευρωπαϊκού Έτους Κινημα-
 τογράφου και Τηλεόρασης.

Μια νέα εποχή διανύεται, και θεσμοθετικά και θεσμοποιημένα
 η τοπική και ιδιωτική ραδιοτηλεόραση έχει αφηθεί να υπάρξει σε
 αχανή και απεριόριστα χωρία. Καθυστερημένα χρονικά και ιστορικά,
 σε σύγκριση με όσα ισχύουν στη Δ. Ευρώπη, ήρθε, σαν "ώριμο τέκνο
 της ανάγκης", να δώσει διέξοδο στη βαθιά κρίση, που αντιμετώπιζε
 και αντιμετώπιζει ακόμα το κρατικό μοντέλο πληροφόρησης. Μορφωτικά
 και πολιτιστικά παρωχημένο το κρατικό μονοπώλιο στη ραδιοτηλεόραση
 αδυνατούσε και αδυνατεί να παίξει ρόλο δημιουργικό στην κοινωνία,
 για τον πρόσθετο λόγο της εξάρτησης του κράτους από τα κόμματα,
 που ασκούν εξουσία. Η κρατική ραδιοφωνία και τηλεόραση ήταν και
 είναι προορισμένη να ισχυροποιεί το λόγο κρατικών και κομματικών
 επικυριάρχων, αποτέλεσε και αποτελεί γι αυτό μηχανισμό υποβολής
 πάνω στην κοινωνία. Άλλοτε με τη μεγαφωνική αναπαραγωγή της κομμα-
 τικής προπαγάνδας, άλλοτε με την αποσιώπηση για την εκτόνωση λαμ-
 βανόταν και λαμβάνεται αναξιόπιστα, ακόμα-ακόμα και τραγελαφικά.

-Αλλά η κρίση φέρνει και το τέλος μιας εποχής. Αργά ή γρήγορα τα
 δόγματα καταρρέουν, τα είδωλα απομυθοποιούνται, πολιτικές δυνάμεις
 και θεσμοί πολιτικής κουλτούρας, κοινωνικές ομάδες και συνδικαλι-
 στικοί φορείς, ιδιώτες και διανοούμενοι στέργουν το αναπόφευκτο,
 εγκαταλείποντας το ξεθωριασμένο και εποφθαλμοιώντας το αναγκαίο.
 Το τοπικό και ιδιωτικό ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο αποτελεί πλέον μια
 μοναδική κοσμιότητα, της οποίας η αίγλη θ' αυξηθεί με μαθηματική
 ακρίβεια, όταν σύντομα θ' ανάψουν οι λυχνίες, θα παραχθούν οι ει-
 κόνες κι άλλων πομπών κι άλλων σταθμών. Το για χρόνια - όπως ήδη

προαναφέρθηκε - κινημένο, ξεχασμένο ή και παράνομο, αποτελεί ήδη επιθυμητό αντικείμενο μιας ιδιόμορφης κοινωνικής πάλης. Και όλα δείχνουν πως οι ερασιτέχνες εραστές της ραδιοφωνικής ελευθερίας, οι θεωρητικοί ενασχολιστές της τοπικής τηλεόρασης δεν θα έχουν καμιά σπουδαία τύχη προς χάριν βεβαίως των επίδοξων νεοφερμένων αλλά γνωστών μνηστήρων του παρθένου αυτού πεδίου. Φιλοσοφικά και ηθικά το ερώτημα αφορά και πώς μια θεσμική μεταρρύθμιση μετασχηματίζεται σε κοινωνική κατάκτηση.

Η απόπειρα επώνυμων - δημάρχων, πολιτικών, εκδοτών, εργολάβων, μεσαζόντων - να οικειοποιηθούν και, τελικά, ν' αξιοποιήσουν ιδιοτελικά το νέο θεσμικό άνοιγμα, με τη μέχρι τώρα ιστορία της, προμηνύει το στίγμα αυτής της "νέας εποχής" για τα ραδιοτηλεοπτικά ήθη (9,84 FM - 902 ΑΡΙΣΤΕΡΑ στα FM - 9,91 ΡΑΔΙΟ ΑΘΗΝΑ - MEGA CHANNEL - ANTENNA - T/C - NEW CHANNEL - CHANNEL 29 - SUPER B κα). Με αίτημα τον εκσυγχρονισμό και την ενημέρωση και με διαδικασίες στο όνομα του λαϊκού παράγοντα έστησαν το νέο μοντέλο της ραδιοφωνικής και τηλεοπτικής ενημέρωσης και ψυχαγωγίας, πατώντας πολύ περισσότερο στο πολιτικό και πολιτιστικό management και πολύ λιγότερο στις κοινωνικές δυνάμεις της τοπικής κοινωνίας, στην οποία απευθύνονται. Το αίτημα της αντικειμενικότητας έρχεται να συγκρουστεί με την πολιτικότητα του καταναλωτισμού, πολιτικών και μουσικών υποπροϊόντων, υποκαταστάτων. Μ' αυτή τη μέθοδο το αίτημα της κοινωνικής συμμετοχής απονευρώνεται κι αντικαθίσταται με τη λανσαρόμενη ψευδαίσθηση του "ακροατή στον αέρα ή στην εικόνα". Οι πολιτικές και οικονομικές επενδύσεις πάνω στο δίκτυο μεγενθύνονται επικίνδυνα, απειλώντας πλέον να μετατρέψουν το κρατικό μονοπώλιο, όχι πια σ' ελευθερία, αλλά σ' ένα νέο ολιγοπώλιο, το ίδιο εξουσιαστικό σαν μέσο και με την εξουσία του τηλεακροατή πάνω στο control ελαχιστοποιημένη στο έπακρο, τώρα όχι τόσο λόγω του μικρού αριθμού επιλογών, όσο λόγω της μειωμένης πνευματικής και μορφωτικής αντίστασης απέναντι σε μηνύματα εύπεπτα.

Το απόφθεγμα, του Umberto Eco, ότι η μόνη λύση είναι η πολιτική βούληση που σημαίνει ωθούμε τη διοίκηση των ΜΜΕ σε μια δημοκρατική θεώρηση, χρησιμοποιούμε το μέσο κατά το πνεύμα του Συντάγματος και υπό το φως του πνεύματος, της διάνοιας περικλείει το σπέρμα υπέρβασης του υπάρχοντος νεο-οπισθοδρομισμού και της κραταιούσας ολιγαρχίας. Η ελεύθερη - μη κρατική - ραδιοτηλεόραση έρχεται να θέσει τα θεμέλια της θεσμικής διεύρυνσης της δημοκρατίας, του πλουραλισμού και - γιατί όχι - της αυτοδιαχείρισης των ΜΜΕ.

Υπήρξε, υπάρχει και θα υπάρχει αντιπαράθεση. Τα ερωτήματα, που τίθενται μετά από κάθε δημοκρατική θεσμική ρήξη και αλλαγή, παραμένουν και εδώ τα ίδια. Η δυνατότητα των τοπικών κοινωνιών και κέντρων εξουσίας να λειτουργήσουν, ν' αποδεχθούν και να καταξιώσουν τοπικούς και ιδιωτικούς διαύλους πληροφόρησης, αποτελεί τον κρίσιμο κρίκο στο μετασχηματισμό του θεσμικού τύπου σε κοινωνική κατάκτηση. Πάνω σ' αυτή τη βάση το ζήτημα δεν είναι πια η ελευθερία των ραδιοτηλεοπτικών μέσων, αλλά η πολιτική, πολιτιστική και οικονομική δυναμική των τοπικών και ιδιωτικών μέσων ενημέρωσης. Η

αξιοποίηση του υποκειμενικού παράγοντα στην οργάνωση και διοίκηση των τοπικών και ιδιωτικών σταθμών αποτελεί μια ουσιαστική ανανέωση των μορφών και διεργασιών πληροφόρησης.

Η εμπειρία από τη μέχρι τώρα λειτουργία του νέου μοντέλου ενημέρωσης δείχνει πως μια τέτοια προοπτική δεν κατακτιέται καθόλου εύκολα. Η προσθήκη των επιθέτων "ελεύθερος", "τοπικός" και "ιδιωτικός" μπροστά από τη ραδιοτηλεοπτική σημαία ενός σταθμού, όχι μόνο δεν περιέχει εξ' ορισμού τη δημοκρατική τομή, αλλά ούτε καν διασφαλίζει αυτό που διακηρύσσουν πως είναι : δηλ. ελεύθεροι, τοπικοί, και ιδιωτικοί...

Το μήνυμα της κρίσης του κρατικού status πληροφόρησης, της αποκάλυψης ενός γραφειοκρατικού μηχανισμού εξειδικεύει την μη ύπαρξη πρωτοβουλιών, τη μη άνθιση της φαντασίας, τη μη κατάθεση άποψης και αυτομάτως τον εγκλωβισμό, την αποχαύνωση, τον προσηλυτισμό. Το μήνυμα πως τελικά ο πλουραλισμός, όσο κι αν "χρωματίζεται" έντονα αρκετές φορές, είναι ο αναγκαίος όρος για την πολιτιστική ανανέωση και τη δημοκρατική οργάνωση, οδηγεί στο αίτημα για ανάλυση των "κλειστών" πτυχών της κοινωνικής πραγματικότητας και όχι των "ανοιχτών" θυρών της καλπάζουσας θεωρίας. Η υπόθεση της ελεύθερης, τοπικής και ιδιωτικής τηλεραδιοφωνίας δείχνει ν' απομακρύνεται πολύ από υπόθεση δήμων, κοινοτήτων, ερασιτεχνών, φορέων και ιδιωτών. Η ελευθερία του ανταγωνισμού αναδεικνύεται σ' ελευθερία επιβολής του οικονομικά ισχυρότερου. Σε μια εποχή που η πολιτειακή κρίση ζει τον πρωτεύοντα ρόλο στην πολιτική αποδιάρθρωση των θεσμών συμμετοχής και στον πολιτιστικό-ηθικό εκμαυλισμό, το ερώτημα είναι πώς θα συγκροτήσεις ένα μηχανισμό ραδιοτηλεόρασης που θα εκφράζει όχι την κρίση, αλλά την αντίσταση σ' αυτή.

"... συν όλη την ψυχή...", ο αρχαίος φιλόσοφος Πλάτων τονίζει ολόκληρο το ανθρώπινο εγώ, όχι μόνο το μυαλό ή μόνο την καρδιά. Και το μυαλό και την καρδιά. Λοιπόν, στα ΜΜΕ, αν πρόκειται πέρα από τον ήχο και την εικόνα που μπορεί να υπνωτίσουν, σίγουρα υπάρχει η ανάγκη για καλλιέργεια κρίσης, εξύψωση αισθητικής αντίληψης, τίθεται η απαίτηση προσφοράς ποικιλίας μηνυμάτων, κοινωνικών, πολιτικών, πολιτιστικών και αισθητικών, έτσι ώστε η προσωπικότητα του λήπτη ν' αφυπνίζεται και η κρίση του να ενεργοποιείται με την απόκτηση δυνατοτήτων επιλογής, αποδοχής και απόρριψης αυτών των μηνυμάτων. Είναι πασιφανές ότι η αναφορά γίνεται σε μια νέα γλώσσα επικοινωνίας, γλώσσα διαλεκτική, κριτική, ιστορική, πολύμορφη στη θέση της στερεότυπης, αντι-ιστορικής και μονοδιάστατης γλώσσας, που χρησιμοποιείται κατά κανόνα σήμερα. Και παράλληλα η αποκέντρωση, τα προβλήματα για την άνθιση των τοπικών κοινωνιών σαν κύτταρα ανάπτυξης, δημοκρατίας και συμμετοχής, δεν μπορεί παρά να συνδέονται με τον προβληματισμό για μια ελεύθερη τοπική και ιδιωτική ραδιοφωνία. Οι θεσμοί της τοπικής αυτοδιοίκησης, αξιολογώντας το ρόλο και την προοπτική τους ως οργανισμών δημοκρατικής αυτοδιεύθυνσης των πολιτών έχουν, την υποχρέωση να δώσουν στην επικοινωνία χαρακτήρα απελευθερωτικό και προσωπικο-συνειδησιακό. Οι μοχλοί του ιδιωτικού-επενδυτικού κεφαλαίου ως μέσα αποτελούν

την προωθητική αφετηρία, την ενεργητική πλατφόρμα ένταξης σε μια διαδικασία - όχι αυτοσκοπό - αποτελέσματος, οφέλους, κέρδους, το ζητούμενο βέβαια δεν εντοπίζεται στη συσσώρευση οικονομικών μεγεθών - αποκλειστικά και μόνο - αλλά κυρίως στην επανεπένδυση για τον ιδιοκτήτη ή διαχειριστή και για την κοινωνία. Και το πάντρεμα του τοπικού με το ιδιωτικό δύναται να συντελέσει στην αποτίναξη - απεξάρτηση της επικοινωνίας, της ενημέρωσης από δοτά κι εγκάθετα μέτρα και σταθμά, μπορεί να εκτοπίσει την ανεξάντλητη γραφειοκρατία στη διερεύνηση, λήψη, επεξεργασία, κατάθεση και διάχυση είδησης και πρέπει ν' απελευθερωθεί από κυβερνητικούς και κομματικούς ιμάντες δέσμευσης και καθοδήγησης. Το φυσικό και περιβαλλοντικό πεδίο, το ανανεωτικό και αποκεντρωτικό επίπεδο ωθούν στην αποφυγή κλεισίματος - στενότητας, αντίθετα το αεροβατικό και βιομηχανικό πεδίο, το πεπαλαιωμένο και συγκεντρωτικό επίπεδο οδηγούν στη βεβαιότητα καταβαράθρωσης - "σ' ένα από τα ίδια...".

Τρεις απόψεις δείχνουν ν' αναπτύσσονται μέχρι σήμερα στο χώρο και τον τρόπο εγκαθίδρυσης και λειτουργίας τοπικής και ιδιωτικής ραδιοτηλεόρασης.

Η πρώτη επιχειρεί να δει το δίκτυο με επιχειρηματική δομή και επαγγελματική οργάνωση. Η ραδιοτηλεόραση στηρίζεται στους επαγγελματίες παραγωγούς εκπομπών και τις έρευνες της αγοράς, όπως νοούνται οι μετρήσεις των προτιμήσεων του κοινού. Η διαφοροποίηση απ' το κρατικό μοντέλο γίνεται όχι από έννοιες "τοπικό" ή "ιδιωτικό", αλλά στη βάση "ποιότητα", "ακομμάτιστο" και "αντικειμενικό".

Η δεύτερη άποψη θέλει το ραδιοτηλεοπτικό δίκτυο ως εργαλείο στα χέρια της διοίκησης του Δήμου ή της διεύθυνσης του ιδιοκτήτη, σαν μηχανισμό προπαγάνδας. Στοιχείο διαφοροποίησης ή αντιπροπαγάνδας στα ενίοτε συμπολιτευτικά ή αντιπολιτευτικά μέσα - κρατικά και μη - και στελέχωση κατά το πλείστον από "ημέτερους" φίλους.

Η τρίτη άποψη θέλει το δίκτυο ως εναλλακτικό μέσο πληροφόρησης και ψυχαγωγίας, οργανωμένο σε συμμετοχική, συνεταιριστική βάση από πολίτες και φορείς της εντόπιας κοινωνίας, πολιτικό και ανοιχτό στο διάλογο και την τριβή, τη σύνθεση και τη ρήξη.

Οι υποστηρικτές της δεύτερης άποψης δείχνουν να μην έχουν διδαχθεί τίποτε μήτε από τη διεθνή εμπειρία μήτε πολύ περισσότερο από την κρίση και τις ατασθαλίες των κομματικοποιημένων και κρατικοποιημένων μέσων επικοινωνίας. Στην ουσία δεν έχουν να προσθέσουν τίποτα στην υπόθεση της πολυφωνίας και του πλουραλισμού ούτε πολύ περισσότερο μπορούν να πείσουν για το αποκεντρωμένο και ανανεωτικό.

Αντίθετα με τη δεύτερη, οι υποστηρικτές της πρώτης άποψης φαίνεται να έχουν αφομοιώσει τα διδάγματα της κρίσης των τοπικών και ιδιωτικών (ή ορθότερα ελεύθερων) σταθμών σε εθνική και διεθνή κλίμακα, με χαρακτηριστικότερη την περίπτωση της Ιταλίας, όπου υπήρξε μαζικό κλείσιμο.

Εδώ υπάρχει μια θέση, που δεν πρέπει να περαστεί απαρατήρητη. Η αναγκαιότητα, δηλ. της επαγγελματικής οργάνωσης του δικτύου, που θα του δώσει τη δυνατότητα ν' αντιμετωπίσει τον οξύ ανταγωνισμό, που θα φέρει η έναρξη λειτουργίας. Απ' αυτή τη σκοπιά τοπική και ιδιωτική ραδιοτηλεόραση δεν πρέπει ν' αρκείται στο να λειτουργεί απλά ως έκφραση κοινωνικών δυνάμεων αλλά να στηρίζεται σε μια ευρύτατη αποδοχή της φυσιογνωμίας της, που προκύπτει από την ποιότητα και το ενδιαφέρον του προγράμματος, την ενημερωτική και ψυχαγωγική πληρότητα, και τέλος με δεδομένη τη στενότητα πόρων - συνήθως - των εμπνευστών, υλοποιητών να μην αποτελεί ζημιογόνα δραστηριότητα. Άρα η διαφωνία αρχίζει από το σημείο εκείνο, που η επαγγελματική οργάνωση του δικτύου αποτελεί, όχι το μέσο για την όσο το δυνατόν πιο μαζική έκφραση της κοινωνίας, αλλά τον αυτοσκοπό ενός νέου μηχανισμού εξουσίασης των τηλεθεατών και των ακροατών με σκέψεις και θέσεις εκ των άνω. Χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις αυτής της κατηγορίας αποτελεί το σύνολο σχεδόν του δικτύου που εδρεύει στην πόλη - κράτος, την Αθήνα, τα παραδείγματα πολλά και διάφορα, από τη μια του τύπου "Αθήνα 9,84 FM", από την άλλη του τύπου "Mega Channel", άρτια στελεχωμένοι και οργανωμένοι, εκμεταλλεύτηκαν την κρίση των κρατικών σταθμών και σε σύντομο χρόνο από την έναρξη τους εναγκάλισαν την πλειοψηφία του καταναλωτικού κοινού. Στη συνέχεια από τη μια προκύπτει διαχρονικό πρόβλημα διοίκησης, διεύθυνσης και προγράμματος και από την άλλη αχρωμία, υποβολιμασιότητα και σύγχυση. Αποτέλεσμα, οι δέκτες -υποκείμενα από το 40% και 44% να μειωθούν στο 13% και 24%, αντίστοιχα (Μάρης 1991). Δεν συστοιχίστηκαν με τις κοινωνικές δυνάμεις και ομάδες, με συνέπεια το αθηναϊκό ΠΡΟΒΛΗΜΑ όχι απλώς υποβαθμίστηκε, εξαφανίστηκε ως προς τον εντοπισμό και την αντιμετώπισή του. Και βέβαια έκπιψε η ρήτρα αφενός για ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ και ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΟ ΕΛΕΓΧΟ και αφετέρου για ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ και ΔΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΗΘΙΚΗ.

Προσεγγίζεται λοιπόν η τρίτη άποψη, που το πολιτικό και πολιτιστικό της υπόβαθρο εκφράζει τον ιδεολογικό και κοινωνικό ριζοσπαστισμό, ενάντια στη θεσμοποίηση της γραφειοκρατίας και του κρατισμού. Για μια κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση και αλλοτρίωση η ελεύθερη ραδιοτηλεόραση δεν αποτελεί μηχανισμό παγίωσης των πολιτικών συσχετισμών ούτε μηχανισμό διανομής εξουσίας στα χέρια των λίγων. Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΤΗΛΕΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ ΣΥΓΚΛΙΝΕΙ ΜΙΑ ΓΝΗΣΙΑ ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑ. Αποτελεί θεσμό έκφρασης της κοινωνίας σε μία αμφίδρομη - ισότιμη σχέση βάσης - ηγεσίας.

Αντιεξουσία και συμμετοχή προσδιορίζουν, το δημοκρατικό εύρος αυτής της τομής. Στα πλαίσια αυτά οι ελεύθεροι τοπικοί και ιδιωτικοί τηλε-ραδιοσταθμοί δεν μπορεί ν' αποτελούν όργανα πολιτικής πλειοψηφίας, όργανα επιβολής και μέσα κυριαρχίας, αλλά μοχλούς έκφρασης, αυθεντικής άποψης όλων των κοινωνικών τάσεων, ομάδων και δυνάμεων. Το ελεύθερο τοπικό ή ιδιωτικό δίκτυο δεν μπορεί να εκφράζει τη μεθοδευμένη προσπάθεια αποκλεισμού και εξαφάνισης πολιτικών και προσωπικών ιδεών και απόψεων, αντίθετα, να εκφράζει την ανάπτυξη όλων των γνώμων, την πολυφωνία, δείγμα της δημοκρατικότητας μιας κοινωνίας, ενός κράτους και των θεσμών τους. Το ελεύθερο

στοιχείο ν' αγγίζει το τοπικό και προσωπικό πρόβλημα, την τοπική θεσμική και κοινωνική ζωή. Οφείλει ν' αποδεικνύεται καθημερινά μέσο μ' αυξημένη πολιτική και πολιτιστική ευαισθησία στην ακρόαση των ζητημάτων και την κινητοποίηση για την επίλυσή τους. Άνοιχτό στις κοινωνικές αντιθέσεις πρέπει να εκφράζει την πολιτική συναίνεσης και συσπείρωσης γύρω από το τοπικό και προσωπικό πρόβλημα. Ένας για όλους και όλοι για έναν. Στο πλαίσιο αυτό η ελεύθερη ραδιοτηλεόραση οργανώνεται σε συμμετοχική βάση από πολίτες και φορείς. Ενδεικτική μορφή μια δημοσυνεταιριστική, δημοϊδιωτική επιχείρηση με ίσης βάσης ποσόστωση στο μετοχικό κεφάλαιο και με ισοβαρότητα στη διοίκηση και διεύθυνσή της. Η συμμετοχική οργάνωση του σταθμού αποτελεί τη λυδία λίθο του δημοκρατικού χαρακτήρα και προσανατολισμού. Ο διαρκής έλεγχος της δεοντολογίας της κομματικής αμεροληψίας, της αντίστασης στην πολιτική χυδαιότητα και την πολιτισμική παραχάραξη εκφράζεται από μια αντιπροσωπευτική επιτροπή αιρετή και άμεσα ανακλητή από τους μετόχους. Δημιουργοί, παραγωγοί, δημοσιογράφοι και αναλυτές φέρουν συνείδηση ΠΟΛΙΤΗ και όχι κρατίτη. Και η τηλεραδιοφωνία οφείλει να μην είναι ούτε εφημερίδα, ούτε κομματική προκήρυξη, ούτε συνδικαλιστική ντουντούκα. Ένα σύγχρονο δίκτυο είναι πρώτα απ' όλα δίκτυο ψυχαγωγίας και κουλτούρας !

Η αρχή, λέγεται, είναι και το ήμισυ του παντός. Ο αγώνας, πρόκληση - πρόσκληση, που ξεκίνησε αναμφίβολα δεν είναι καθάριος. Η πολιτική δυναμική των αποκεντρωμένων θεσμών και η κοινωνική ωριμότητα των πολιτών αποτελούν τους κρίσιμους κρίκους σ' αυτή την πορεία. Στο χώρο των πολιτικών δυνάμεων διαστρέφεται η έννοια της ελευθερίας με αντιλήψεις και πρακτικές εξουσίας των κοινωνικών δυνάμεων. Κάτι τέτοιο θα ήταν η δυσάρεστη εξέλιξη. Όχι σπάνια, όταν οι κοινωνικές δομές αδυνατούν ν' αφομοιώσουν μια δημοκρατική κίνηση και τομή και η πολιτική αρνείται να οργανώσει αυτή την πορεία προς τα μπρος, το επακόλουθο είναι η οπισθοδρόμηση. Για τη νεαρή ραδιοτηλεοπτική δημοκρατία στην Ελλάδα ο αγώνας μόλις άρχισε...

2. ΤΗΛΕΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ ΑΥΡΙΟ

Όπως ήδη έχει προαναφερθεί η βιομηχανική κοινωνία παραχωρεί τη θέση της στην πληροφορική ή μεταβιομηχανική κοινωνία χάρη στις δραματικές εξελίξεις της τεχνολογίας των υπολογιστών και στην εφαρμογή τους σ' όλες τις πτυχές της επιστημονικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Κινητήρια δύναμη για τη μεταλλαγή αυτή αποτέλεσε η σύζευξη δύο - ανεξάρτητων μέχρι πριν από λίγα χρόνια - τεχνολογιών : της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών. Τα χωρίς ιστορικό προηγούμενο τεχνολογικά επιτεύγματα στο χώρο της τηλεπικοινωνιακής επεξεργασίας στοιχείων τα τελευταία έτη, συνδυάστηκαν αρμονικά με τη γοργή εξέλιξη των τηλεπικοινωνιών και δημιούργησαν τη βάση για τη γέννηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Χαρακτηριστικό είναι ότι μόλις το 1978 η σύζευξη των δύο αυτών τεχνολογιών αναλύεται σε βάθος και εξετάζονται οι επιπτώσεις στη μελλοντική κοινωνία με τη γνωστή έκθεση Nora-Minc που συντάχθηκε κατά παραγγελία του τότε προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας.

Ο όρος "ηλεκτρονική", που εισήχθη για πρώτη φορά μέσα από την ανωτέρω έκθεση, είναι ένας ακόμη νεολογισμός από τους πολλούς που κατέκλυσαν τη γλώσσα εξαιτίας των νέων τεχνολογιών. Το κλασσικότερο "ηλεκτρονική" προσδίδει στον μέσο Έλληνα, ειδικό ή μη, έναν πιο καταληπτό και αυτοεπεξηγήτο όρο.

Μέχρι πρότινος οι εφαρμογές χρησιμοποιούσαν την τηλεμετάδοση στοιχείων μόνο για εξοικονόμηση χρόνου και μείωση του κόστους (απομακρυσμένη εισαγωγή στοιχείων και μεταφορά αποτελεσμάτων). Εδώ όμως και καιρό έχει καταστεί συνείδηση ότι οι επικοινωνίες παρέσχουν τη βάση για ανάπτυξη ειδικών εφαρμογών (συστήματα κρατήσεως θέσεων, αυτοματοποιημένα τραπεζικά συστήματα, συστήματα διοίκησης και ελέγχου πληροφοριών). Με τον τρόπο αυτό έγινε δυνατή η σταδιακή τροποποίηση λειτουργιών στις επιχειρήσεις και οργανισμούς, προκειμένου να χρησιμοποιήσουν τη διαθέσιμη τεχνολογία. Κάθε είδους επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει την τεχνολογία στις λειτουργικές ανάγκες της, παρά το αντίστροφο. Κι αυτό διότι :

α. Η τιμή της τεχνολογίας των Η/Υ έπεσε δραματικά με ανάλογη αύξηση του βεληνεκούς δράσης των συστημάτων και

β. Ενώ το κόστος της επικοινωνίας δεδομένων δε μειώθηκε δραστικά, η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας συνετέλεσε στη σταθεροποίηση του κόστους σε περιόδους πληθωρισμού.

Αν και οι επικοινωνίες δεδομένων συνετέλεσαν στην επανάσταση των τεχνολογιών πληροφόρησης, οι κλασσικές τηλεπικοινωνίες δεν ακολούθησαν ανάλογο ρυθμό ανάπτυξης. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από την ύπαρξη τεράστιας εγκατεστημένης βάσης τηλεφωνικής επικοινωνίας που ήταν σχεδιασμένη μόνο για μετάδοση φωνής. Και σήμερα παρ' όλη τη μεγάλη διάδοση των συστημάτων τηλεπληροφορικής, η μετάδοση δεδομένων αντιπροσωπεύει ένα μικρό μόνο ποσοστό της συνολικής κίνησης. Ιστορικά το πέρασμα στην τηλεπληροφορική έγινε με τη βελτίωση της υπάρχουσας τηλεφωνικής ή τηλεγραφικής τεχνολογίας. Οι περιορισμοί όμως της τεχνολογίας αυτής οδήγησαν στην ανάπτυξη και εγκατάσταση εξειδικευμένων δικτύων μετάδοσης δεδομένων. Εξαιτίας δε αυτών των δικτύων προβλέπεται η έκρηξη στη μετάδοση τη διανυόμενη ήδη 20 - ετία (1990 -2010).

Η τηλεπληροφορική γεννήθηκε απ' τη στιγμή που δόθηκε στο χειριστή ενός υπολογιστή η δυνατότητα να τον χρησιμοποιήσει από απόσταση. Το πρώτο δίκτυο υπολογιστών ήταν ένας υπολογιστής με μερικά καλώδια που τον συνέδεαν με τις συσκευές εισόδου. Οι ανάγκες των επιχειρήσεων οδήγησαν στην προσθήκη απομακρυσμένων τερματικών. Με τον τρόπο αυτό τα δίκτυα καλύπτουν όλα τα κτίρια ενός βιομηχανικού συγκροτήματος, χρησιμοποιώντας μισθωμένες ή ειδικά κατασκευασμένες γραμμές. Από τότε που η τεχνολογία επέτρεψε την τηλεφωνική κλήση ενός κεντρικού υπολογιστή, η εποχή της τηλεπληροφορικής είναι πια γεγονός. Τα σημεία που διαμόρφωσαν κυρίως την ολιγόχρονη πορεία της είναι :

- άμεση μαζική μετάδοση δεδομένων
- χρήση εξειδικευμένων σταθμών εργασίας
- χρήση οθονών για είσοδο δεδομένων
- γέννηση της αρχιτεκτονικής δικτύων υπολογιστών
- μετάδοση μέσω δορυφόρων
- γέννηση νέων υπηρεσιών των εταιριών τηλεπληροφορικής

Αν επιχειρηθεί η κατάταξη εφαρμογών της νέας επιστήμης με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους σε κατηγορίες, σφαιρικά γίνεται ως εξής :

α. Διαλογικός (Conversational)

Οι εφαρμογές αυτές χαρακτηρίζονται από μια σειρά μάλλον σύντομων αλληλοσυνδεδεμένων μηνυμάτων. Η ποσότητα πληροφοριών που διακινείται μεταξύ των δύο άκρων είναι ισορροπημένη και συνήθως το κάθε μήνυμα ακολουθείται από μια αναμονή για απάντηση της τάξεως 3"-4". Τυπικές εφαρμογές της κατηγορίας αυτής είναι οι κρατήσεις θέσεων αεροπορικών εταιριών, οι τραπεζικές δοσοληψίες. Καθοριστικό στοιχείο είναι ο συνολικός χρόνος απόκρισης του συστήματος.

β. Ερωτήσεων - Απαντήσεων (Inquiry - Response)

Χαρακτηριστικό των εφαρμογών αυτών είναι οι σύντομες ερωτήσεις με μακρές απαντήσεις που τις περισσότερες φορές συνδέονται μεταξύ τους. Η ποσότητα πληροφοριών που διακινείται στην περίπτωση αυτή είναι μη ισορροπημένη και η έμφαση δίνεται στον αριθμό προσπελάσεων στις βάσεις δεδομένων και τράπεζες πληροφοριών. Ο χρήστης μιας τέτοιας εφαρμογής μπορεί να ικανοποιηθεί και με χρόνο απόκρισης 20", ανάλογα με τη βαρύτητα της ερώτησης.

γ. Εισαγωγής στοιχείων (Data Entry)

Οι δραστηριότητες συλλογής και εισαγωγής δεδομένων χαρακτηρίζονται από σχετικά μακρά μηνύματα εισόδου και πολύ σύντομες απαντήσεις. Ο χρόνος επεξεργασίας για κάθε μήνυμα σ' επίπεδο κεντρικού υπολογιστή είναι αμελητέος, αλλά μπορεί ν' αυξηθεί σημαντικά αν προβλέπονται έλεγχοι ορθότητας, στίξη και μορφοποίηση στο επίπεδο αυτό.

δ. Μαζικής επεξεργασίας (Batch)

Οι εφαρμογές αυτές αφορούν είτε μαζική εισαγωγή στοιχείων από απομακρυσμένες συσκευές εισόδου είτε ενεργοποίηση από μακρινούς σταθμούς - μέσω εντολών ελέγχου - προγραμμάτων ήδη καταχωρημένων ή διανομή μεγάλου όγκου στοιχείων σ' απομακρυσμένες εξό-

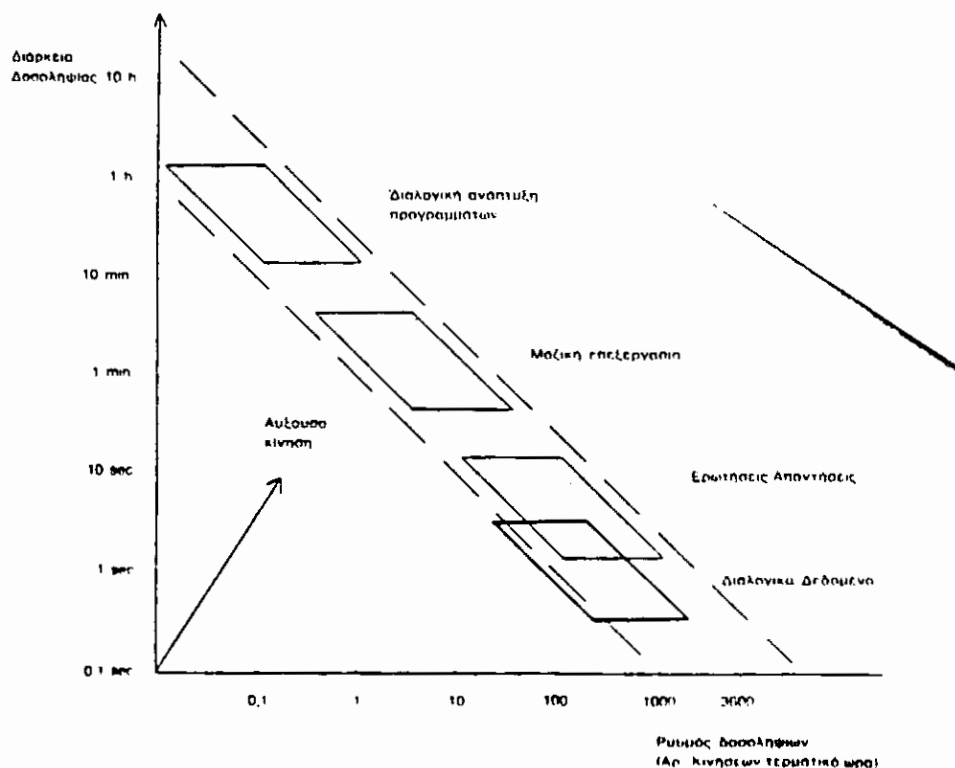
δους. Ο χρόνος απόκρισης για τις εφαρμογές αυτές ποικίλλει από μερικά λεπτά έως και ώρες - εξαιτίας της φύσης των εφαρμογών, πολλές φορές η μετάδοση γίνεται χωρίς παρουσία χειριστή, γι' αυτό και πρέπει να προβλέπονται αυτόματες διαδικασίες ανάκτησης των πληροφοριών.

ε. Επικοινωνίας μεταξύ εφαρμογών (Application to application)

Όταν υπάρχει κατανεμημένη υπολογιστική ισχύς και οι επικοινωνίες κατευθύνονται από προγράμματα εφαρμογών ή προγράμματα του συστήματος στα δύο άκρα, τότε πρόκειται για επικοινωνία μεταξύ εφαρμογών. Η κατηγορία αυτή εφαρμογών γενικεύεται όλο και περισσότερο χάρη στη μείωση του κόστους του εξοπλισμού και στη δυνατότητα κατανομής των λειτουργιών στην περιφέρεια.

στ. Βασισμένες σε Αισθητές (Sensor Based)

Το κύριο χαρακτηριστικό των εφαρμογών αυτών είναι ο μικρός χρόνος απόκρισης, από τη στιγμή που η συσκευή αίσθησης. Ζητάει την προσοχή του επεξεργαστή μέχρι που η συνολική απάντηση θα παραδοθεί στον αισθητή. Το μήκος των μηνυμάτων ποικίλλει από μερικούς χαρακτήρες που στέλνει ένας αισθητής μέχρι εκατοντάδες που προκύπτουν από την καταγραφή της κατάστασης όλων των αισθητών. Αν οριστεί ένα μήνυμα ως η απλή μετάδοση των δεδομένων ενός χρήστη μεταξύ δύο σημείων, τότε μια δοσοληψία ενεργοποιεί μια σειρά μηνυμάτων - προς μία ή και τις δύο κατευθύνσεις - που όλα μαζί ολοκληρώνουν μια μονάδα εργασίας. Η κίνηση είναι το χαρακτηριστικό της εφαρμογής.

Η ανάπτυξη εφαρμογών τηλεπληροφορικής υπήρξε αρχικά σχετικά αργή, με μόνη εξαίρεση τα συστήματα κρατήσεως θέσεων στις αεροπορικές εταιρίες. Με την ανάπτυξη όμως των επικοινωνιών άρχισαν τα προβλήματα. Προκειμένου ν' αντιμετωπίσουν τις αυξανόμενες απαιτήσεις, οι εταιρίες παροχής υπηρεσιών ανέπτυξαν

- μισθωμένες γραμμές (Leased Lines) για μαζική μεταφορά δεδομένων ή για συνδέσεις πολλών ωρών
- τηλεφωνικό δίκτυο (Dial-up) για ανάγκες γενικής προσπέλασης ή για χαμηλή χρήση
- μεταγωγή κυκλώματος (Circuit Switched) για μαζική μετάδοση σε πολλά σημεία
- μεταγωγή πακέτου (Packet Switched) για υψηλούς ρυθμούς μεταφοράς, αλλά για χαμηλή χρήση

Η επιλογή της κατάλληλης κατηγορίας υπηρεσιών είναι μια πολύπλοκη συνάρτηση μεταβλητών, όπως διάρκεια κλήσης, απόσταση και κόστος. Οι επικοινωνίες στο μέλλον, αλλά και σήμερα, θα παρέχονται από κάποιο συνδυασμό ιδιωτικών συστημάτων, δημοσίων δικτύων και COMMON CARRIERS. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή θα διαδραματίσουν τόσο οι κυβερνητικοί κανονισμοί και περιορισμοί, όσο και οι διεθνείς πολιτικοοικονομικοί κραδασμοί.

Σήμερα τα μέσα μετάδοσης επικοινωνίας παρέχονται μέσω,

- σύρματος (wire)
- ομοαξονικού καλωδίου (coaxial cable)
- μικροκυμάτων (micro wave)
- δορυφόρων (satellite)

και πολύ σύντομα,

- οπτικών ινών (fiber optics)

Η πιο παλιά τεχνολογία είναι αυτή του σύρματος που δεν μπορεί να ξεπεράσει ταχύτητες μετάδοσης άνω των 9.600 bits/sec και θεωρείται ότι δεν έχει προοπτική για βελτίωση. Τα ομοαξονικά καλώδια χρησιμοποιήθηκαν ευρέως στην καλωδιακή τηλεόραση και περιστασιακά για ενδιάμεσες τοπικές συνδέσεις μεταξύ μικροκυμάτων ευρέος φάσματος και διαύλων δορυφόρων. Τα συστήματα μικροκυμάτων χρησιμοποιούνται τόσο από κυκλώματα υπεραστικά όσο και από μεγάλους οργανισμούς για επικοινωνίες που εκτείνονται σε μια περιορισμένη γεωγραφική περιοχή. Οι τηλεπικοινωνιακοί δορυφόροι από την άλλη πλευρά παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για επικοινωνίες σε απόσταση άνω των 800 km. Στο μέλλον η χρησιμοποίηση των δορυφόρων θα είναι συμφέρουσα

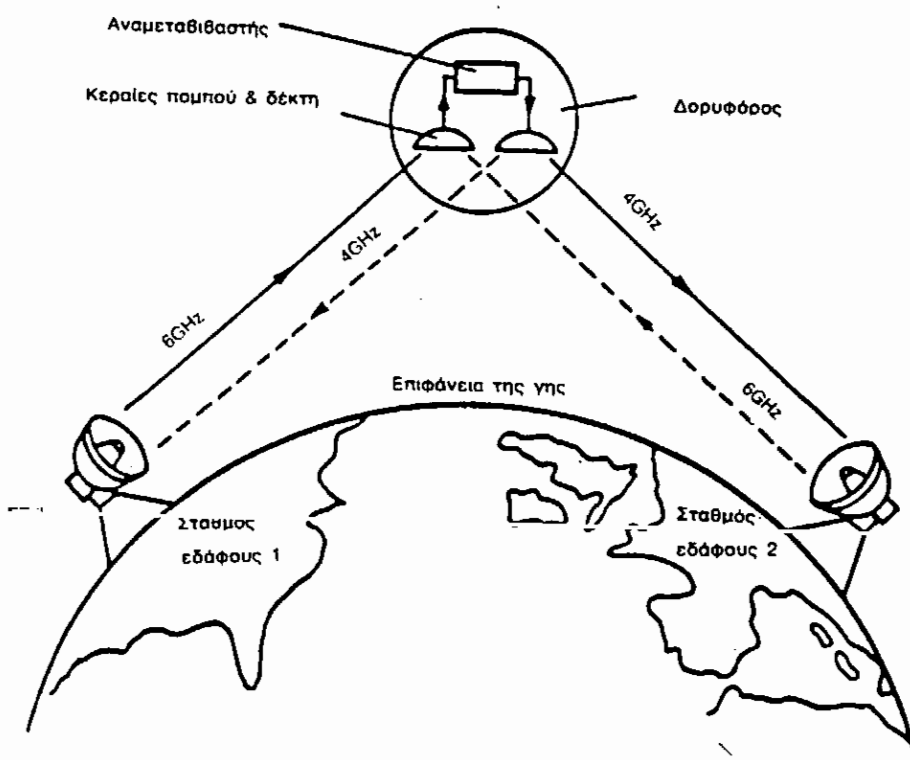

για μετάδοση μεγάλων όγκων ακόμη και για αποστάσεις 300 - 500 km. Η τεχνολογία όμως που υπόσχεται τα περισσότερα είναι οι οπτικές ίνες. Από το 1970 που άρχισε να διερευνάται η τεχνολογία αυτή εντυπωσίασε με το τεράστιο εύρος ζώνης που παρέχει (της τάξης του gigabit/sec). Ήδη το 1970 η απώλεια σήματος δεν ήταν μεγαλύτερη από 5 dB/km, γεγονός που έφερνε τις οπτικές ίνες σε καλύτερη θέση από τα ομοαξονικά καλώδια. Εξαιτίας της φύσης της τεχνολογίας των οπτικών ινών παρουσιάζονται ειδικά προβλήματα -εκτός από το κόστος που παραμένει σημαντικό. Βέβαια οι οπτικές ίνες δεν περιορίζονται στις επικοινωνίες αλλά αναπτύσσονται για χρήση σε συστήματα εισόδου / εξόδου υπολογιστών.

Υπεισέρχοντας στον κλάδο των δορυφορικών επικοινωνιών, μετά την παράθεση των εξελίξεων στη μετάδοση των δεδομένων, πρέπει να διευκρινιστεί η αναγκαιότητα εμμονής σ' αυτό τον τομέα λόγω της σύγχρονης συγκυρίας και πραγματογνωσύνης.

Για τις τηλεπικοινωνίες μεγάλων αποστάσεων, όπως είναι οι διηπειρωτικές επικοινωνίες, χρησιμοποιούνται, πλην των συμβατικών καλωδιακών συστημάτων, διαρκώς και περισσότερο τα δορυφορικά συστήματα. Αυτά αποτελούνται κυρίως από τους τηλεπικοινωνιακούς δορυφόρους και τους αντίστοιχους σταθμούς εδάφους. Ο τηλεπικοινωνιακός δορυφόρος πρέπει να βρίσκεται σε οπτική επαφή με το σταθμό εδάφους που επικοινωνεί. Για το λόγο αυτό ο δορυφόρος τοποθετείται σε γεωστατική τροχιά, δηλ. σε κυκλική τροχιά, με κέντρο τη γη, πάνω από τον Ισημερινό και σ' απόσταση περίπου 36.000 km πάνω από τη γη. Στην απόσταση αυτή η γωνιακή ταχύτητα του δορυφόρου συμπίπτει με τη γωνιακή ταχύτητα περιστροφής της γης, έτσι ώστε ο δορυφόρος να φαίνεται από το σταθμό εδάφους ακίνητος στην ίδια πάντα θέση του διαστήματος.

Ο δορυφόρος, όπως φαίνεται στη σχηματογραφία, αποτελεί ένα σταθμό αναμετάδοσης που λαμβάνει με τις κεραίες του τα εκπεμπόμενα από τους σταθμούς σήματα και, αφού τα ενισχύσει και μετατοπίσει τη συχνότητά τους μέσω των αναμεταβιβαστών του, τα επανεκπέμπει προς τους αντίστοιχους σταθμούς λήψης. Λόγω της μεγάλης απόστασης που διανύουν τα σήματα, κάνοντας τη διαδρομή σταθμός εδάφους - δορυφόρος - σταθμός εδάφους, παρατηρείται μια καθυστέρηση των σημάτων της τάξης των 500 msec και για τις δύο κατευθύνσεις, που επιδρά ενοχλητικά στην τηλεφωνική επικοινωνία. Η σύνδεση μεταξύ δύο συνδρομητών διαφορετικών χωρών γίνεται μέσω του διεθνούς υπεραστικού δικτύου της κάθε χώρας με τους αντίστοιχους σταθμούς εδάφους και από κει μέσω του δορυφόρου. Για το λόγο αυτό οι δορυφόροι που λει-

τουργούν με βάση την παραπάνω πορεία της σύνδεσης ονομάζονται και δορυφόροι έμμεσης εκπομπής.

Οι συνηθέστερα χρησιμοποιούμενες συχνότητες για τις δορυφορικές ζεύξεις βρίσκονται στη ζώνη 4/6 MHz και πιο συγκεκριμένα για την επικοινωνία προς τα κάτω, δηλ. από δορυφόρο προς σταθμό εδάφους, χρησιμοποιείται η περιοχή φάσματος 3,7 έως 4,2 GHz, ενώ για την επικοινωνία προς τα άνω, δηλ. από σταθμό εδάφους προς δορυφόρο, η περιοχή 5,925 - 6,425 GHz. Το μεταβιβαζόμενο εύρος φάσματος φτάνει μέχρι 500 MHz. Πλέον σύγχρονα συστήματα λειτουργούν στη ζώνη 12/14 GHz ενώ για το μέλλον προβλέπεται η εκμετάλλευση της περιοχής 20 / 30 GHz που θ' απαιτεί μικρότερες κεραίες στους σταθμούς εδάφους. Από άποψη εκμετάλλευσης ένας σύγχρονος δορυφόρος έχει μεγάλες διαβιβαστικές ικανότητες. Ο δορυφόρος INTELSAT V έχει διαβιβαστική ικανότητα 12.000 τηλεφωνικών συνδιαλέξεων, δύο καναλιών τηλεόρασης και μερικών καναλιών για μεταβίβαση DATA με μεγάλες ταχύτητες.

Πλην των τηλεπικοινωνιακών δορυφόρων έμμεσης εκπομπής αρχίσαν ν' αναπτύσσονται και οι δορυφόροι άμεσης εκπομπής, οι οποίοι επικοινωνούν απευθείας και όχι μέσω του δημοσίου δικτύου με τους συνδρομητές με κεραίες που εγκαθίστανται στη στέγη του κτιρίου κάθε συνδρομητή. Δορυφόροι αυτού του τύπου λειτουργούν σήμερα στις ΗΠΑ και εξυπηρετούν επαγγελματικές επικοινωνίες προσφέροντας μαζί με τις

συμβατικές τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες και πολλές από τις νέες υπηρεσίες τηλεπληροφορικής. Ο ρόλος τους προβλέπεται ότι θα είναι σημαντικός, όχι τόσο για τις διεθνείς επικοινωνίες όσο για επικοινωνίες σ' εθνικό επίπεδο, δορυφορική τηλεόραση, νέες υπηρεσίες κα.

Νέες υπηρεσίες τηλεπληροφορικής, και το ερώτημα που γεννάται στον πολίτη σχηματίζεται στο ποιες συμπεριλαμβάνονται και πώς αυτές ταξινομούνται. Γι' αυτό το σκοπό δύναται να χρησιμοποιηθούν διάφορα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα - κριτήρια. Ανάλογα με το εύρος ζώνης του φάσματος συχνοτήτων που απαιτείται για τη μεταβίβαση, οι υπηρεσίες μπορούν να διαχωριστούν σε υπηρεσίες ζώνης και σε υπηρεσίες ευρείας ζώνης. Με κριτήριο το χρήστη ή γενικότερα τη χρησιμοποίηση των διαβιβαζόμενων μηνυμάτων, μπορούν να διακριθούν σε επαγγελματικές υπηρεσίες που απευθύνονται σε ιδιώτες ή σε οικιακές που απευθύνονται σε νοικοκυριά συνδρομητές. Με βάση τη μορφή του μεταβιβαζόμενου σήματος μπορούν επίσης να χωριστούν σε αναλογικές και σε ψηφιακές υπηρεσίες, ενώ ανάλογα με το μέσο μεταβίβασης σε ενσύρματες και ασυρματικές υπηρεσίες.

Με κριτήριο την τεχνολογία του δικτύου μεταβίβασης, καθώς και τη ροή των πληροφοριών στο δίκτυο, οι υπηρεσίες διακρίνονται σε υπηρεσίες διανομής, όπου από ένα κεντρικό σημείο οι πληροφορίες διαβιβάζονται προς όλους τους συνδρομητές, ή σε υπηρεσίες αποκλειστικής ή εξατομικευμένης επικοινωνίας, όπου κάθε συνδρομητής μπορεί να συνδέεται αποκλειστικά με οιονδήποτε άλλο συνδρομητή που επιθυμεί. Οι υπηρεσίες διανομής μπορούν επίσης να συνδυασθούν με υπηρεσίες συλλογής ή συγκέντρωσης, κατά τις οποίες κάθε συνδρομητής μπορεί ν' αποστέλλει πληροφορίες προς έναν κεντρικό σταθμό. Σαν παράδειγμα τέτοιας συνδυασμένης υπηρεσίας αναφέρεται η τηλεόραση καλωδίου με κανάλι επιστροφής, μέσω του οποίου κάθε συνδρομητής μπορεί να διαβιβάζει προς τον κεντρικό σταθμό ορισμένες πληροφορίες.

Ανάλογα με τη δυνατότητα κίνησης των συνδρομητών, μπορούν επίσης οι διάφορες υπηρεσίες να ταξινομηθούν σ' ακίνητες και κινητές υπηρεσίες. Με βάση το είδος μπορούν επίσης να διακριθούν σε υπηρεσίες φωνής, κειμένου, εικόνας, data, κλπ. Τέλος ανάλογα με το φορέα εξόδου, οι υπηρεσίες μπορούν να χωριστούν σε υπηρεσίες εξόδου στο χαρτί ή εξόδου σε οθόνη (Hardcopy or softcopy).

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται ορισμένες από τις νέες υπηρεσίες τηλεπληροφορικής. Σαν κριτήρια ομαδοποίησης έχουν χρησιμοποιηθεί οι απαιτήσεις σε δίκτυα, το είδος της επικοινωνίας και η ονομασία ή η μορφή της υπηρεσίας.

Απαιτήσεις σε δίκτυο		Είδος Επικοινωνίας	Ονομασία - Μορφή
Υπάρχοντα Δίκτυα		Επικοινωνία Data	Μεταξύ υπολογιστών
		Επικοινωνία κειμένου	Teletex Videotex εκπομπής Διαλογικό Videotex
		Επικοινωνία ακίνητης εικόνας	Τηλομοιοτυπία Ηλεκτρονική εφημερίδα Εικόνα Video ακίνητη Ακίνητη εικόνα μέσω τηλεφώνου
		Συνδυασμός επικοινωνίας κειμένου - εικόνας	Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο
		Τηλεπίδραση	Τηλεπίθληψη Τηλέλεγχος
		Τηλεσυνεδρίαση	Τηλεφωνική συνεδρίαση Τηλεοπτική συνεδρίαση
Νέα Δίκτυα	Δίκτυα Ασυρμάτων Κινητών Υπηρεσιών	Ασύρματη κινητή	Τηλεειδοποίηση, Κινητή τηλεφωνία Ασύρματη επικοινωνία εικόνας, κειμένου, Data
	Δίκτυα ευρείας ζώνης	Δίκτυα Διανομής	Τηλεόραση καλωδίου (με ή χωρίς κύκλωμα επιστροφής) Δορυφορική Τηλεόραση
		Δίκτυα Μεταγωγής	Επικοινωνία κινούμενης εικόνας (Μεταγωγή)

Προσεγγίζοντας το σήμερα και το άγνωστο αύριο,

α. Επικοινωνία Data (Data Communication)

Είναι μια μορφή τηλεεπικοινωνίας κατά την οποία αποστέλλονται ή λαμβάνονται μεταξύ μηχανών ή ανθρώπων και μηχανών ψηφιακά κωδικοποιημένοι αλφαριθμητικοί χαρακτήρες, που ανήκουν σ' ένα προκαθορισμένο σύνολο χαρακτήρων. Τα μηνύματα που διαβιβάζο-

νται προορίζονται είτε για επεξεργασία σ' έναν Η/Υ είτε για εμφάνιση σε μια τερματική οθόνη και σπανιότερα εκτυπώνονται στον τόπο λήψης (TELEX). Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της υπηρεσίας αυτής διαδραματίζει το τηλεφωνικό δίκτυο λόγω της υπάρχουσας υποδομής. Μια και το εν λόγω δίκτυο έχει σχεδιαστεί για τη μεταβίβαση ομιλίας μ' αναλογικό τρόπο πρέπει ως προς τη μεταβίβαση ψηφιακών σημάτων (Data) να τοποθετηθούν στα δύο άκρα κάθε αναλογικής ζεύξης Data ειδικές διατάξεις, τα Modems.

Στις μητροπόλεις της βιομηχανικής ανάπτυξης εφαρμόζονται ειδικά δημόσια επιλεγόμενα δίκτυα Data, που εξασφαλίζουν σημαντικά τεχνοοικονομικά πλεονεκτήματα έναντι του τηλεφωνικού δικτύου για την υπηρεσία. Τα δίκτυα αυτά χωρίζονται βασικά σε δίκτυα μεταγωγής κυκλωμάτων και δίκτυα μεταγωγής πακέτων. Τελικός σκοπός κατά την ανάπτυξη των δικτύων είναι η μελλοντική τους ενσωμάτωση στο ολοκληρωμένο ψηφιακό δίκτυο ή ακόμη σ' ένα ψηφιακό δίκτυο ολοκληρωμένων υπηρεσιών που θ' αποτελέσει τη μελλοντική κοινή υποδομή τόσο για τις σημερινές (τηλεφωνία, Telex), όσο και για τις μελλοντικές υπηρεσίες.

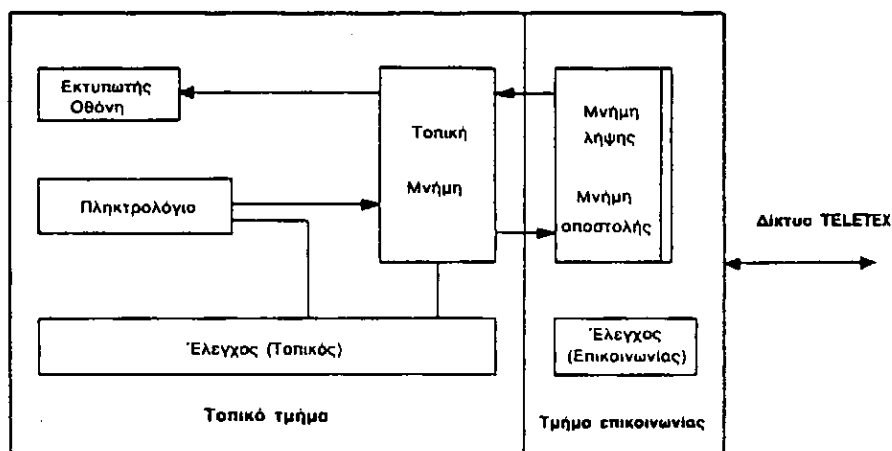
β. Επικοινωνία κειμένου (Text communication)

Ως περιληπτική έννοια περιλαμβάνει τις υπηρεσίες εκείνες που χαρακτηρίζονται από την τηλεπικοινωνιακή μεταβίβαση κωδικοποιημένων πληροφοριών κειμένου. Τα προς μεταβίβαση ψηφία, αριθμοί και ειδικά σύμβολα του κειμένου κωδικοποιούνται σύμφωνα μ' έναν προκαθορισμένο κώδικα σ' αντίστοιχα ψηφιακά σήματα. Σ' αυτή την κλίμακα εμπεριέχονται telex, teletex, videotex εκπομπής, διαλογικό videotex, ως και το κείμενο μέσω καλωδίου (cable text) για το οποίο όμως απαιτείται δίκτυο μεταβίβασης, ευρείας ζώνης.

Επιλεκτικά,

(1) TELETEX, μια νέα υπηρεσία στην οποία μεταβιβάζονται τηλεπικοινωνιακά, σε κωδικοποιημένη μορφή, κείμενα γραφομηχανής που περιέχουν το σύνολο των στοιχείων αυτής. Η τερματική συσκευή teletex περικλείει δομικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της συσκευής telex αφ' ενός και της γραφομηχανής με μνήμη αφ' ετέρου. Κατ' αυτό τον τρόπο συνδυάζονται οι μέχρι τώρα ξεχωριστές λειτουργίες της επεξεργασίας κειμένου και της αποστολής/λήψης του σε μια ολοκληρωμένη λειτουργία επικοινωνίας. Σε σύγκριση με το telex, το σύστημα teletex επιτρέπει τη χρησιμοποίηση ολόκληρου του ρεπερτορίου των στοιχείων της κοινής γραφομηχανής (κεφαλαία, πεζά και ειδικά σύμβολα), η δε ταχύτητα μεταβίβασης είναι 20-30 φορές μεγαλύτερη από το telex.

Από τις λειτουργικές απαιτήσεις για επεξεργασία κειμένου και τηλεπικοινωνίας προκύπτει και η σχηματική δομή της τερματικής συσκευής teletex (βλ. σχήμα). Ο σαφής διαχωρισμός μεταξύ τοπικού τμήματος και τμήματος επικοινωνίας ανταποκρίνεται στην πλήρη λειτουργική αυτονομία μεταξύ τοπικής λειτουργίας και τηλεπικοινωνίας.

Χαρακτηριστικά του τοπικού τμήματος

Ανεξήγητη τοπική λειτουργία σε περίπτωση αφίξης μηνυμάτων.

Πλήρες πληκτρολόγιο γραφομηχανής.

Χρησιμοποίηση κοινού χαρτιού γραφείου συνηθισμένων μεγεθών (A4 και A4L).

Χρησιμοποίηση του πληκτρολογίου όπως στις κοινές γραφομηχανές.

Κοινές λειτουργίες διόρθωσης κειμένου.

Δυνατότητα επέκτασης σε πλήρες σύστημα επεξεργασίας κειμένου.

Χαρακτηριστικά του τμήματος επικοινωνίας

Αυτόματη επικοινωνία (από μήνη σε μήνη).

Περιεχόμενο, μέγεθος και διάταξη του ληφθέντος μηνύματος πανομοιότυπα με του μηνύματος που απεστάλη.

Υψηλή ταχύτητα μεταβίβασης (π.χ. με 2.400 BIT/S η μεταβίβαση μιας πλήρους σελίδας διαρκεί λιγότερο από 10 SEC).

Δυνατότητα διεθνούς επικοινωνίας με συσκευές διάφορων κατασκευαστών, λόγω διεθνούς τυποποίησης.

Δυνατότητα επικοινωνίας με συσκευές TELEX.

Η τυποποίηση της υπηρεσίας teletex έχει επιτευχθεί από την CCITT το 1980, όπου εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το μοντέλο αναφοράς για ανοιχτά συστήματα επικοινωνίας ή όπως αλλιώς ονομάζεται μοντέλο των "εφτά επιπέδων". Παρότι η CCITT δεν έχει προδιαγράψει δεσμευτικά το είδος του δικτύου πάνω στο οποίο πρέπει να πραγματοποιηθεί η υπηρεσία αυτή, θεωρείται σαν πιο κατάλληλο δίκτυο για το teletex το δίκτυο data, ενώ δεν αποκλείεται και η χρησιμοποίηση του τηλεφωνικού δικτύου για την πραγματοποίηση της υπηρεσίας teletex. Έχει προβλεφθεί και η επικοινωνία του τερματικού teletex μέσω του δικτύου telex με τερματικά telex.

(2) VIDEOTECH, ομάδα νέων υπηρεσιών που χαρακτηρίζεται από τη μεταβίβαση ολόκληρων "σελίδων" που εμφανίζονται στο δέκτη τηλεόρασης, ο οποίος είναι εξοπλισμένος με πρόσθετη διάταξη

αποκωδικοποιητή (decoder). Οι μεταβιβαζόμενες πληροφορίες που αποτελούν τη "σελίδα" είναι ψηφιακά κωδικοποιημένες. Κάθε σελίδα (24 γραμμών με 40 χαρακτήρες) γεμίζει την οθόνη της τηλεόρασης και αποτελεί συνήθως αυτοτελή πληροφοριακή ενότητα. Η σελίδα εκτός από γράμματα μπορεί να έχει και σχήματα ή παραστάσεις που συνθέτονται από μικρότερα στοιχειώδη γραφικά σύμβολα, όπως δείχνει και το σχήμα. Η έννοια videotex αναφέρεται σε δύο επιμέρους, ξεχωριστές

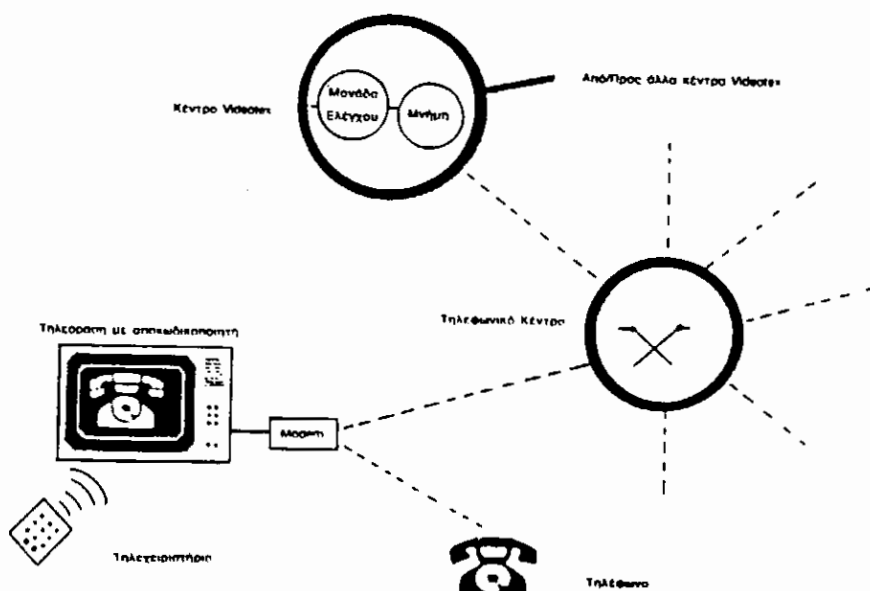
υπηρεσίες :

(α) VIDEOTEX εκπομπής (Broadcast Videotex) είναι μια υπηρεσία κατά την οποία από έναν τηλεοπτικό πομπό εκπέμπονται μαζί με το σήμα του κανονικού προγράμματος και μέσα σ' αυτό πληροφορίες κειμένου, οι οποίες λαμβάνονται στο δέκτη, αποκωδικοποιούνται και εμφανίζονται στην οθόνη της τηλεόρασης. Στο εκπεμπόμενο από το σταθμό σήμα του κανονικού προγράμματος της τηλεόρασης υπάρχουν ορισμένες κενές γραμμές σαρωσης, που δεν είναι ορατές στο δέκτη. Στις κενές αυτές γραμμές "φορτώνονται" οι κωδικοποιημένες πληροφορίες κάθε σελίδας του videotex και μεταφέρονται στην κεραία λήψης του δέκτη, για να καταλήξουν στον αποκωδικοποιητή της συσκευής τηλεόρασης ο οποίος αναλαμβάνει να τις παρουσιάσει στην οθόνη.

Οι σελίδες βρίσκονται αποθηκευμένες στη μνήμη ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή στον πομπό της τηλεόρασης. Από κει εκπέμπονται συνεχώς και κυκλικά η μια κατόπιν της άλλης μαζί με το σύνηθες πρόγραμμα. Κάθε σελίδα έχει ένα δικό της κωδικό αριθμό. Προκειμένου ο συνδρομητής να εμφανίσει στο δέκτη του μια συγκεκριμένη σελίδα, πρέπει να γνωρίζει τον κωδικό της αριθμό, τον οποίο και πληκτρολογεί στο τηλεχειριστήριο (TV-CONTROL) της τηλεόρασής του. Ακολούθως ο αποκωδικοποιητής με βάση τον ίδιο κωδικό αυτό αριθμό επιλέγει, από τις σελίδες που φθάνουν διαρκώς, εκείνη που έχει το δοθέντα κωδικό αριθμό και την εμφανίζει στο δέκτη. Για την εκπομπή καθεμιάς σελί-

δας απαιτείται χρόνος 0,24 sec. Έτσι, λόγω της κυκλικής εκπομπής και για να μην ξεπεράσει ο χρόνος αναμονής του συνδρομητή ένα ορισμένο ανεκτό όριο, το πλήθος των σελίδων περιορίζεται σε 100 -200. Ως εκ τούτου το σύστημα είναι κατάλληλο για σύντομες και βραχύβιες πληροφορίες, όπως πχ δελτίο καιρού, ειδήσεις, σπορ κλπ.

(β) VIDEOTEX Διαλόγου (Interactive Videotex) είναι μια υπηρεσία που πραγματοποιείται με το συνδυασμό της συσκευής τηλεόρασης, του ηλεκτρονικού υπολογιστή και του τηλεφωνικού συστήματος.

Ο συνδρομητής της υπηρεσίας αυτής επιλέγει με την τηλεφωνική του συσκευή τον αριθμό τηλεφώνου του κέντρου videotex. Στο κέντρο videotex, που αποτελείται κυρίως από ένα μεγάλο Η/Υ, είναι αποθηκευμένος στη μνήμη του ένας μεγάλος αριθμός σελίδων με πάσης φύσεως πληροφορίες. Καθεμιά από τις σελίδες αυτές χαρακτηρίζεται, όπως και στο videotex εκπομπής, μ' έναν κωδικό αριθμό, με τον οποίο ο συνδρομητής μπορεί να καλέσει τη σελίδα αυτή. Ο χρήστης επιλέγει τον κωδικό αριθμό της σελίδας που επιθυμεί στο τηλεχειριστήριο της τηλεόρασης. Η συσκευή της τηλεόρασης είναι συνδεδεμένη με το τηλέφωνο του συνδρομητή, έτσι ώστε να είναι δυνατή η μεταβίβαση του επιλεγέντος κωδικού προς το κέντρο videotex. Αυτό με τη σειρά του μεταβιβάζει μέσω της τηλεφωνικής γραμμής τη ζητηθείσα σελίδα υπό μορφή ψηφιακών πληροφοριών προς το συνδρομητή και η σελίδα εμφανίζεται στη συσκευή τηλεόρασης. Απαιτείται βέβαια η τοποθέτηση στη συσκευή του συνδρομητή και ενός modem και η γκάμα των μεταβιβαζόμενων πληροφοριών είναι ψηφιακής μορφής. Εκτός βέβαια

από την αναζήτηση των σελίδων με βάση τον κωδικό τους αριθμό, το σύστημα μπορεί, με τη βοήθεια ευρετηρίων και ερωτήσεων, μ' εναλλακτικές δυνατότητες απάντησης από το συνδρομητή, να καθοδηγήσει αυτόν με διαδοχικά διαλογικά βήματα στην εξεύρεση των πληροφοριών που αυτός επιθυμεί. Πέρα από την άντληση πληροφοριών, ο συνδρομητής μπορεί μέσω του τηλεχειριστηρίου της συσκευής του ν' αποστείλει πληροφορίες προς το κέντρο videotex και μέσω αυτού προς άλλους συνδρομητές που επιθυμεί. Το κέντρο videotex είναι συνήθως δημόσιο, μπορεί να επικοινωνεί ή και να διασυνδέει Η/Υ συνδρομητών του (τράπεζες, ασφάλειες, ιδιώτες κλπ) με άλλους συνδρομητές. Το διαλογικό videotex έχει τυποποιηθεί από την CEPT.

Το σύστημα αυτό χρησιμοποιεί, όπως προαναφέρθηκε, το τηλεφωνικό δίκτυο. Για τη δημιουργία των κέντρων Videotex απαιτούνται σημαντικές επενδύσεις και το κατάλληλο know-how. Πριν από τη θέση σε λειτουργία ενός τέτοιου συστήματος σαν δημόσια υπηρεσία, απαιτούνται pilot projects όχι τόσο για την επίλυση των τεχνικών προβλημάτων, αλλά για τη μελέτη των αναγκών και της συμπεριφοράς των συνδρομητών, καθώς και για να ρυθμιστούν τα πολλαπλά προβλήματα που δημιουργούνται μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων στο κύκλωμα της νέας υπηρεσίας.

γ. Τηλομοιοτυπία (Telefax)

Μία καινούρια υπηρεσία που έχει ως αντικείμενο τη μεταβίβαση ακίνητης εικόνας και τη δημιουργία στον τόπο λήψης ενός αντιγράφου σε χαρτί της εικόνας που μεταβιβάζεται. Η ακίνητη εικόνα μπορεί να είναι σελίδα κειμένου γραφομηχανής, χειρόγραφο, φωτογραφία, σκίτσο κα. Η τηλομοιοτυπία ως τεχνική μεταβίβασης είναι από πολλά χρόνια γνωστή, πλην όμως τελευταία άρχισε ν' αναπτύσσεται σαν τηλεπικοινωνιακή υπηρεσία διεθνώς, λόγω της στο μεταξύ επιτευχθείσης τυποποίησης και της πτώσης του κόστους των τερματικών συσκευών. Οι συσκευές τηλομοιοτυπίας προσαρμόζονται συνήθως σαν πρόσθετες διατάξεις δίπλα στην τηλεφωνική συσκευή του συνδρομητή και χρησιμοποιούν το τηλεφωνικό δίκτυο μέσω του οποίου επικοινωνούν μεταξύ τους για τη μεταβίβαση εγγράφων πάσης φύσης.

Οι υπάρχουσες συσκευές τηλομοιοτυπίας χωρίζονται από την CCITT, που έχει κάνει την ταξινόμηση και τυποποίησή τους με κριτήρια την ταχύτητα μεταβίβασης και τη μορφή του διαβιβαζόμενου σήματος (αναλογικό ή ψηφιακό), σε 4 ομάδες (groups). Οι παλιότερες συσκευές απαιτούσαν για τη μεταβίβαση μιας σελίδας μεγέθους A4 χρόνο 6', ενώ οι σύγχρονες από 3'-1'. Πλην των συσκευών αναλογικής τεχνικής υπάρχουν και ταχύτερες συσκευές που με ψηφιακή μετάδοση μπορούν να κάνουν τη μεταβίβαση αυτή σε δευτερόλεπτα. Το ΥΠΕΠΘ χρησιμοποιεί για τη μετάδοση των θεμάτων πανελλαδικών εξετάσεων προς τα εξεταστικά κέντρα τη μέθοδο telefax.

5. Ηλεκτρονικό Ταχυδρομείο (Electronic Mail)

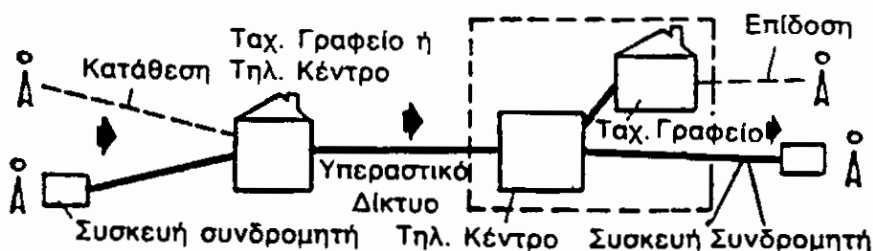
Το teletex και η τηλεμοιοτυπία μπορούν να συνδυασθούν, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται η μεταβίβαση κωδικοποιημένων πληροφοριών κειμένου και η μεταβίβαση διαφόρων πρωτοτύπων (χειρογράφων, εικόνων κλπ), και να προσφερθούν ως σύστημα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στο κοινό.

Το σύστημα αυτό έχει τη δυνατότητα να δέχεται κείμενα επιστολών :

- (1) Από τερματικές συσκευές που είναι εγκατεστημένες στο συνδρομητή
- (2) Από συσκευές σε ειδικά δημόσια τηλεπικοινωνιακά γραφεία όπου πηγαίνει ο ενδιαφερόμενος και καταθέτει την επιστολή του, η οποία στη συνέχεια διαβιβάζεται τηλεπικοινωνιακά προς τον παραλήπτη ή στο αντίστοιχο γραφείο στον τόπο του
- (3) Μελλοντικά από ηλεκτρονικά γραμματοκιβώτια εγκατεστημένα σε δημόσιους χώρους (όπως τα τηλέφωνα με νομισματοδέκτη στους τηλεφωνικούς θαλάμους).

1η λύση: Μόνο η μεταβίβαση από Ταχυδρομικό Γραφείο σε Ταχυδρομικό Γραφείο γίνεται Ηλεκτρονικά. Κατάθεση και επίδοση διά μεταφοράς.

2η λύση: Κατάθεση επιστολής στο Ταχυδρομικό Γραφείο ή διαβίβαση μέσω συσκευής συνδρομητή. Διαβίβαση ηλεκτρονική. Λήψη σε συσκευή συνδρομητή, ή σε Ταχ. Γραφείο και επίδοση με Διανομέα.

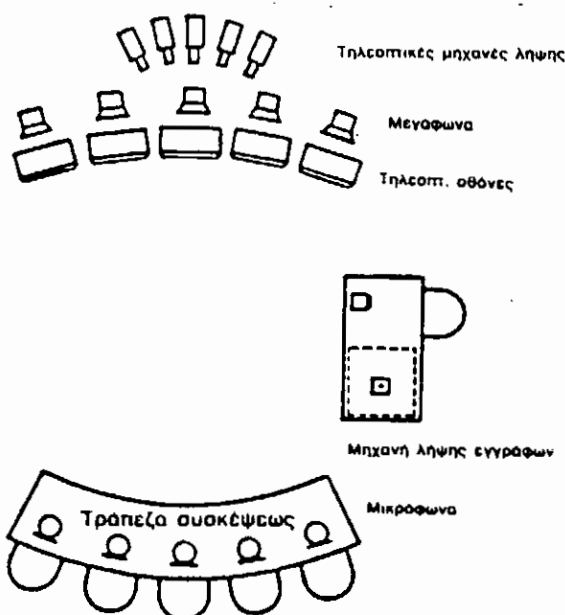

3η λύση: Αποστολή μέσω ηλεκτρονικού γραμματοκιβωτίου ή συσκευής συνδρομητή. Διαβίβαση ηλεκτρονική. Λήψη σε συσκευή συνδρομητή, ή στο Ταχ. Γραφείο και επίδοση με Διανομέα.

Η λήψη του κειμένου μπορεί να γίνεται είτε σε συσκευή που είναι εγκατεστημένη στον παραλήπτη συνδρομητή είτε σε δημόσιο τηλεπικοινωνιακό γραφείο στον τόπο του, απ' όπου το αντίγραφο επιδίδεται στον παραλήπτη με διανομέα. Τα ΕΛΤΑ άρχισαν να εκσυγχρονίζονται με τη διαδικασία που προαναγράφηκε και το καταναλωτικό κοινό ήδη προετοιμάζεται για το τερματικο-τηλομοιοτυπικό "αλληλογράφειν"...

ε. Τηλεοπτική συνεδρίαση (Videoconference)

Παρέχει τη δυνατότητα σε πρόσωπα που βρίσκονται σε διαφορετικούς τόπους να επικοινωνούν μεταξύ τους οπτικά και ακουστικά, ώστε να είναι δυνατή η διενέργεια συνεδριάσεων. Για την πραγματοποίηση της υπηρεσίας αυτής δημιουργούνται στις πόλεις ειδικά STUDIO, τα οποία είναι εξοπλισμένα με τηλεοπτικούς δέκτες, τηλεοπτικές μηχανές λήψης, μικρόφωνα, μεγάφωνα κι άλλο βοηθητικό εξοπλισμό (συσκευές τηλεμοιοτυπίας, τράπεζες συσκέψεων κ). Τα STUDIO είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους με σταθερές ζεύξεις ευρείας ζώνης απ' όπου διαβιβάζονται τα τηλεοπτικά, τηλεφωνικά κλπ σήματα. Όταν για παράδειγμα τα στελέχη μιας επιχείρησης στην πόλη Α

Θελήσουν να συνεδριάσουν μαζί με τα στελέχη του υποκαταστήματος της ίδιας επιχείρησης στην πόλη Β, πηγαίνουν αντίστοιχα στα STUDIO των δύο πόλεων απ' όπου, μέσω του τηλεπικοινωνιακού εξοπλισμού, οι μιν μπορούν να βλέπουν και ν' ακούν τους δε (και αντίθετα) και να μεταβιβάζουν κατά τις ανάγκες έγγραφα, σχέδια κλπ μέσω των συσκευών τηλεμοιοτυπίας προς υποστήριξη της συνεδρίασης.

στ. Κινητές υπηρεσίες (Mobile Services)

Το κύριο χαρακτηριστικό των εν λόγω υπηρεσιών της πληροφορικής είναι ότι ο ένας τουλάχιστον από τους επικοινωνούντες συνδρομητές είναι κινούμενος. Έτσι, αντίστοιχα, ένα τουλάχιστον τμήμα του δικτύου είναι αναγκαστικά ασύρματο.

Αντιπροσωπευτικά,

(1) ΤΗΛΕΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ (PAGING), επιτρέπει τη μονόδρομη μεταβίβαση απλών σημάτων από μια τηλεφωνική συσκευή προς ένα φορητό δέκτη. Σε κάθε συνδρομητή που είναι εφοδιασμένος μ' ένα τέτοιο δέκτη παραχωρούνται, από τον επικοινωνιακό οργανισμό που προσφέρει την υπηρεσία, ένας έως τέσσερις εξαψήφιοι συνήθως αριθμοί κλήσης. Ο δέκτης διαθέτει ανάμεσα στ' άλλα βομβητή για την παραγωγή των ηχητικών σημάτων και τόσες ενδεικτικές λυχνίες όσες και οι αριθμοί κλήσης που του έχουν παραχωρηθεί. Για να γίνει η επικοινωνία με το συνδρομητή που έχει το δέκτη αυτό, πρέπει ο συνδρομητής που τον καλεί να επιλέξει από μια κοινή τηλεφωνική συσκευή καταρχήν το χαρακτηριστικό αριθμό της υπηρεσίας αυτής και μετά τον αριθμό κλήσης του δέκτη. Η κλήση αυτή μεταβιβάζεται μέσω του τηλεφωνικού κέντρου του καλούντος προς το κέντρο τηλεειδοποίησης της περιοχής που βρίσκεται ο καλούμενος, απ' όπου εκπέμπεται πλέον μέσω δικτύου ασυρματικών πομπών μια ορισμένη συχνότητα. Η συχνότητα αυτή διεγείρει το φορητό δέκτη του καλούμενου συνδρομητή και ο δέκτης δίνει ακουστική ένδειξη (διακεκομμένος τόνος), καθώς επίσης και οπτικό σήμα. Η σημασία των σημάτων αυτών είναι προσυμφωνημένη μεταξύ καλούντος και καλούμενου. Αν ο συνδρομητής έχει περισσότερους από έναν αριθμούς κλήσης, μπορεί να προσυμφωνηθεί για κάθε αριθμό και διαφορετική αντίστοιχα πληροφορία. Στην περίπτωση αυτή διαφέρει από αριθμό σε αριθμό το ακουστικό σήμα και η ενδεικτική λυχνία που ανάβει στο δέκτη.

(2) ΚΙΝΗΤΗ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ (MOBILE TELEPHONY), σ' αντίθεση με την τηλεειδοποίηση που επιτρέπει την προς μια μόνο κατεύθυνση μεταβίβαση ενός απλού σήματος, η κινητή τηλεφωνία επιτρέπει τη διεξαγωγή πλήρους τηλεφωνικού διαλόγου και θεωρείται για το λόγο αυτό επέκταση της κοινής τηλεφωνικής υπηρεσίας, για τις περιπτώσεις εκείνες που ο ένας τουλάχιστον συνδρομητής είναι κινούμενος.

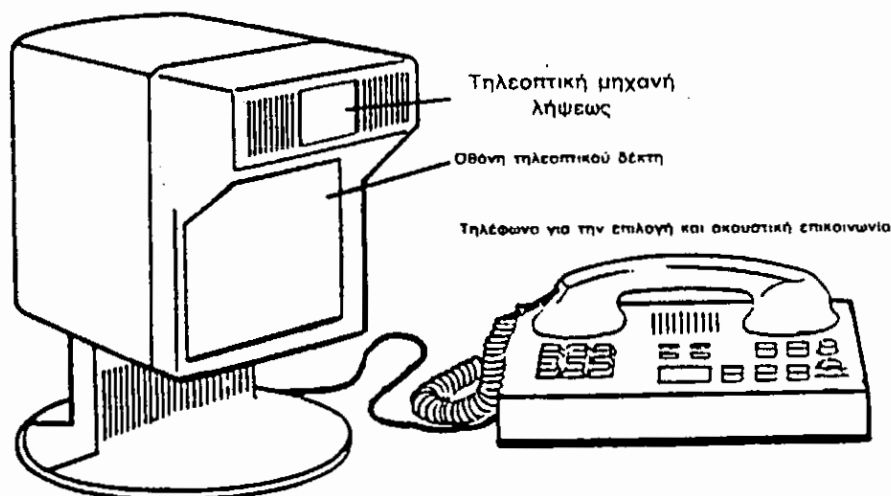
Οι συσκευές των κινούμενων συνδρομητών είναι από άποψη χειρισμού πανομοιότυπες με τ' αστικά τηλέφωνα και εγκαθίστανται συνήθως σε οχήματα. Από τη συσκευή αυτή ο συνδρομητής μπορεί να επιλέξει οποιονδήποτε άλλο συνδρομητή της τηλεφωνικής υπηρεσίας (κινούμενο ή όχι), παρομοίως είναι η διαδικασία επιλογής του αριθμού ενός κινούμενου συνδρομητή, μόνο που ο συνδρομητής που κάνει την επιλογή πρέπει να γνωρίζει την πιθανή περιοχή που εντοπίζεται ο αποδέκτης, ώστε να επιλέγει πρώτα τον αριθμό της περιοχής και κατόπιν τον αριθμό τηλεφώνου του κινούμενου συνδρομητή. Η αποκατάσταση της επικοινωνίας γίνεται με τη βοήθεια δικτύου ασυρματικών σταθμών εκπομπής - λήψης που μπορούν να συνεργάζονται, όταν χρειάζεται, με το υπόλοιπο τηλεφωνικό δίκτυο.

ζ. Υπηρεσίες ευρείας ζώνης (Broadband Services)

Είναι δυνατή η μεταβίβαση μεγάλου όγκου πληροφοριών, είτε αυτές αφορούν κείμενο, είτε εικόνα, είτε συνδυασμό αυτών. Απαιτούν για την πραγματοποίησή τους τη δημιουργία νέων δικτύων διανομής και μεταγωγής.

Σαν αντιπροσωπευτική υπηρεσία που απαιτεί δίκτυο διανομής ευρείας ζώνης θεωρείται η καλωδιακή τηλεόραση. Εδώ το τηλεοπτικό σήμα διοχετεύεται από ένα ή περισσότερα κεντρικά σημεία στους τηλεθεατές όχι πλέον ασυρματικά, αλλά μέσω ενός ενσύρματου δικτύου που οι απολήξεις του συνδέονται στις συσκευές τηλεόρασης. Ένα τέτοιο δίκτυο μπορεί ν' αρχίσει με τη δημιουργία εσωτερικών δικτύων κοινής κεραίας στα διάφορα κτίρια τα οποία αργότερα μπορούν να συνδεθούν με το υπόλοιπο (εξωτερικό) δίκτυο διανομής. Στο δίκτυο είναι δυνατό να διοχετεύεται μεγάλος αριθμός προγραμμάτων, τα οποία μπορούν να προέρχονται είτε από τοπικά είτε από εθνικά Studio τηλεόρασης ή και ακόμη από τηλεοπτικούς δορυφόρους. Σε τελική φάση μπορεί να προβλεφθεί κανάλι επιστροφής από το συνδρομητή προς το κέντρο.

Παρόμοια υπηρεσία θεωρείται και το εικονοτηλέφωνο (βλ. σχηματογράφημα)

Οι υπηρεσίες ευρείας ζώνης πρέπει να μελετηθούν πριν την εισαγωγή τους, όχι μόνο όσον αφορά το κόστος και τις απαιτούμενες επενδύσεις που είναι υψηλές, αλλά και τις πολύπλευρες επιδράσεις (θετικές και αρνητικές) οικονομικής, κοινωνικής, θεσμικής, πολιτισμικής, πολιτικής κα φύσης. Άμεση η επιταγή για διεξαγωγή έργων - πιλότων (Pilot-projects), όπως ήδη έχει υποδειχθεί για την περίπτωση της Πλάκας. Γενικότερα το πρόβλημα της εισαγωγής των νέων υπηρεσιών τηλεπληροφορικής δεν είναι μονοδιάστατο -τεχνοκρατικό, αλλά συνδέεται στενά με τη γενικότερη οικονομική και κοινωνική πορεία της χώρας. Οι αποφάσεις που πρόκειται να ληφθούν πάνω στο σύνολο των θεμάτων πρέπει αντίστοιχα να στηρίζονται σε πολυδιάστατη διεπιστημονική θεώρηση των συναφών προβλημάτων, καθώς και στην κοινωνική χειραφέτηση.

Καταλήγοντας, επιβάλλεται να συντηρηθεί το σήμερα με το άγνωστο μέλλον στην προοπτική εξέλιξης και ανάπτυξης της τηλεπληροφορικής. Παράγοντες που προωθούν την αέναη αυτή διεργασία είναι:

α. Η τεχνολογία τόσο των Η/Υ όσο και των τηλεπικοινωνιών χαρακτηρίζεται από υψηλούς ρυθμούς αύξησης των επιδόσεών τους. Έτσι η χωρητικότητα των chips (ηλεκτρονικών μικροκυμάτων) διπλασιάζεται κάθε χρόνο την τελευταία 20-ετία, με αποτέλεσμα σήμερα να έχουν δημιουργηθεί chips χωρητικότητας 10^6 bit, καθώς και chips μικροεπεξεργαστών ανάλογου μεγέθους. Στο ίδιο διάστημα (1970-1990) οι ταχύτητες επεξεργασίας στους Η/Υ αυξήθηκαν κατά τους ίδιους ρυθμούς και η μελλοντική εξέλιξή τους θεωρείται ταυτόσημη. Στον τομέα της μεταβίβασης η γρήγορη ανάπτυξη της τεχνολογίας των οπτικών ινών είχε ως αποτέλεσμα τη διαρκή αύξηση των διαβιβαστικών επιδόσεων. Παρότι η εφαρμογή των οπτικών ινών είναι υπόθεση των 15 τελευταίων χρόνων έχουν επιτευχθεί ήδη ταχύτητες μεταβίβασης σ' εγκατεστημένα συστήματα της τάξης των 10^8 bit/s, ενώ σ' εργαστηριακή φάση ακόμα και της τάξης των 10^9 bit/s !

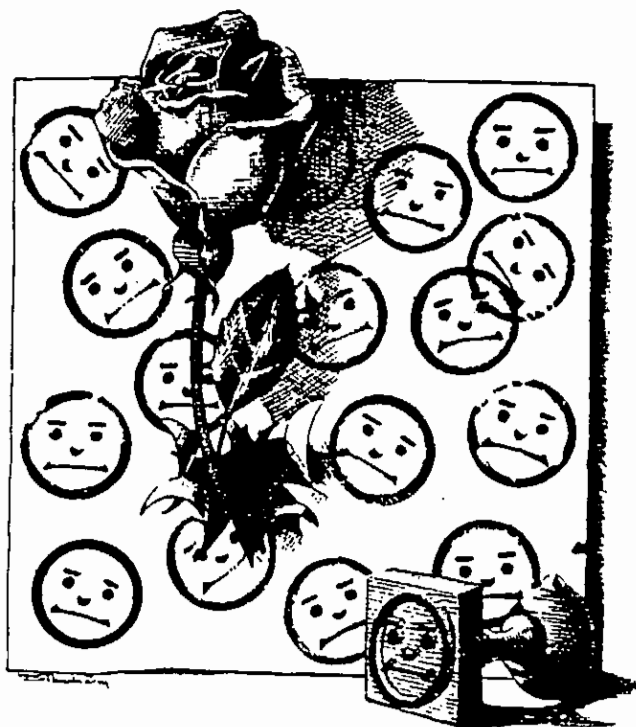
β. Το κόστος, σχεδόν με τους ίδιους αριθμούς που αναπτύσσονται οι επιδόσεις της τεχνολογίας, αντίστοιχα μειώνεται. Έτσι, ενώ η τάξη μεγέθους του κόστους ενός ηλεκτρονικού στοιχείου (πχ τρανζίστορ) μέσα στη δεκαετία του '60 ήταν 1 \$, σήμερα το κόστος αυτό είναι της τάξης του 10^{-6} \$ και η ίδια πτωτική τάση φαίνεται ότι θα ισχύσει και για τα επόμενα χρόνια.

γ. Οι ανάγκες σε ηλεκτρονική επικοινωνία αυξήθηκαν εκθετικά στις πλέον προοδευμένες οικονομικά χώρες, καθώς οι χώρες αυτές περνούν από τη φάση της βιομηχανικής στη φάση της μεταβιομηχανικής ανάπτυξής τους. Εκτός όμως από την αύξηση των επικοινωνιακών αναγκών, παρατηρείται και μια βαθιά διαφοροποίηση των αναγκών, όσον αφορά τις διάφορες μορφές ηλεκτρονικής επικοινωνίας, που εκφράζεται με τη δημιουργία πληθώρας προϊόντων και υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών αυτών.

δ. Τα πρότυπα, απαραίτητη προϋπόθεση για τη δομική και λειτουργική ένταξη των νέων προϊόντων και υπηρεσιών της τηλεπληροφορικής στα πλαίσια εκτεταμένων στο χώρο συστημάτων, όπως είναι τα δίκτυά της, είναι η ύπαρξη των κατάλληλων κατά περίπτωση προτύπων επικοινωνιών. Η διαδικασία για τη δημιουργία, ιδίως των διεθνών προτύπων, είναι πολυμερής και χρονοβόρα. Η μέθοδος αυτή φαίνεται ότι καταρχήν μειώνει την ταχύτητα διείσδυσης κι εξάπλωσης των καινοτομιών της τηλεπληροφορικής. Αφότου όμως δημιουργηθούν για κάποια προϊόντα ή υπηρεσίες τ' αντίστοιχα πρότυπα, δημιουργούνται αυτόματα μεγάλες αγορές, το κόστος και οι τιμές μειώνονται σημαντικά και αίρονται τόσο οι τεχνολογικοί όσο και ορισμένοι από τους θεσμικούς φραγμούς που εμποδίζουν την εξάπλωση των προϊόντων και υπηρεσιών αυτών.

ε. Το θεσμικό - οργανωτικό πλαίσιο, το οποίο καθορίζει σε κάθε χώρο την ανάπτυξη των δημόσιων δικτύων και υπηρεσιών της τηλεπληροφορικής, επηρεάζει σημαντικά την όλη αναπτυξιακή προσπάθεια. Οι διαρκώς αυξανόμενες και διαφοροποιούμενες ανάγκες για υψηλή επικοινωνία είναι δυνατό να ικανοποιηθούν μόνο μέσα σ' ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο, το οποίο θα λαμβάνει υπ' όψη όλες τις συνιστώσες της αγοράς. Ιδιαίτερη σημασία φαίνεται ν' αποκτά ο ρόλος που παίζουν οι τηλεπικοινωνιακοί οργανισμοί και το θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους. Η οργανωτική ευελιξία, η εισαγωγή νέων μεθόδων εργασίας και ο προσανατολισμός των οργανισμών αυτών προς τους πελάτες τους αποτελούν ασφαλιστικές δικλείδες για να εκπληρώσουν οι οργανισμοί αυτοί την αποστολή τους, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί κάτω από την επίδραση των αναγκών των πελατών τους και των λύσεων που προσφέρει η νέα τεχνολογία.

στ. Η αποδοχή, τελικός κριτής ως αποδέκτης των νέων μέσων επικοινωνίας είναι ο άνθρωπος, ο οποίος πρόκειται να αποφανθεί για το αν αποδεχτεί τα νέα συστήματα και τις μεθόδους που προσφέρει η τηλεπληροφορική. Αξίζει να σημειωθεί ότι ως αποδοχή (acceptance) ορίζεται η διάθεση του χρήστη να χρησιμοποιήσει τη νέα τεχνική για την αντιμετώπιση αναγκών του. Θεωρείται, σημειωτέον, ως ιδιαίτερα κοπιαστική - ψυχολογικά και πνευματικά - η προσπάθεια κατανόησης και εμπέδωσης των καινούργιων όρων και δεδομένων που κατακλύζουν τον υπερκαταναλωτικό κοσμοπερίγυρο και γι' αυτό άπτεται στη φύση, την ιδιοσυγκρασία και την ιδεολογία του υποκειμένου, του πολίτη να δράξει της ευκαιρίας αξιοποίησης και καθοδήγησης του νεοσύστατου μοντέλου επικοινωνίας. Είναι φανερό πως η σχέση υποκειμένου (χρήστη - αποδέκτη) και αντικειμένου (συσκευής - υποδείκτη) μεταβάλλεται κάθε φορά ανάλογα με τους παράγοντες, που τη συνθέτουν, αφού μαζί τους βρίσκεται σε διαρκή αλληλεπίδραση κι αλληλεξάρτηση. Γι' αυτό δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής ότι το τελικό αποτέλεσμα της σχέσης αυτής εξαρτάται τόσο από την ποιότητα της επικοινωνίας - πληροφόρησης, που φέρνει η "τηλεματική" στον πολίτη, όσο κι από την ποιότητα του ίδιου του πολίτη, που δέχεται ή και καθορίζει ακόμη την επικοινωνία - πληροφόρηση.

3. ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

4η ΕΞΟΥΣΙΑ ΠΟΙΟΣ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΠΟΙΟΝ

Επικοινωνία και μέσα αυτής, ολότητα, η υποδιαίρεση! Διόλου τυχαίως ο κεφαλαιακός υπέρτιτλος που επιλέχθηκε. Αρχομένης της εξελισσόμενης τηλεραδιοφωνίας, ακολούθως του κοινώς ασύλληπτου της τηλεπληροφορικής και στη συνέχεια του τύπου - δημοσιογραφίας επιχειρείται να προσδοθεί στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας η πραγματική, κυριολεκτική τους υπόσταση. Το μέρος, το τμήμα στοιχειοθετείται ως λεκτική ορολογία και μόνο, μια και ο χώρος αναφοράς και δράσης, η πολιτική οικονομίας και κοινωνίας και τέλος -τέλος η διάπλαση κουλτούρας και εξέλιξης του καθενός μέσου μαζικής επικοινωνίας συγκροτεί από μόνο του σύνολο, ολότητα και ως τέτοια αδυνατείται να ερευνηθεί παντελώς ακόμα κι από διενεργηθέντα φόρουμ ή συνέδρια. Αλλά, καταγράφεται σκέψη, προβληματική και πρόταση για το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον ως υποχρεωτική διαδικασία μη αποκοπής, άρα επαφής, με την πορεία των δρώμενων στον τομέα της ενημέρωσης, πληροφόρησης, επικοινωνίας. Έτσι και αυτή η ενότητα του κεφαλαίου, εξετάζει - ασχολείται με το αρχαιότερο μέσο επι-, αυτομόρφωσης του ανθρώπου, της κοινωνίας τον τύπο και τη δημοσιογραφία, το βιβλίο και το κείμενο.

Η 4η εξουσία, όπως συνηθίζεται ν' αποκαλείται ο τύπος, είναι μια εξουσία ιδιότυπη που συχνά αποδεικνύεται μύθος. Μέσο ενημέρωσης και ελεγκτής της δημόσιας ζωής, ο τύπος βλέπει το ρόλο του, περισσότερο ν' απομυθοποιείται και λιγότερο να δικαιώνεται στις μέρες μας. Ίσως οι πραγματικές εξουσίες φροντίζουν γι' αυτό ! Η εκτελεστική εξουσία στρέφει τα πυρά εναντίον του, όταν της γίνεται δυσάρεστος και οχληρός, κατηγορώντας τον για παραπληροφόρηση και κιτρινισμό. Η νομοθετική εξουσία τον προειδοποιεί κάθε τόσο ότι πρόκειται να λάβει αυστηρότερα μέτρα και καμιά φορά το κάνει με διατάξεις δήθεν εκσυγχρονιστικές, αλλά στην ουσία περιοριστικές της ελευθεροτυπίας. Και η δικαστική εξουσία μεριμνά για τις εναντίον του διώξεις.

Όχι πως στον τύπο δε γίνονται υπερβάσεις, αλλά και σε ποιον τομέα εξουσίας δε γίνονται ; Και όμως, ο όρος κιτρινισμός χρησιμοποιείται για να χαρακτηριστεί μόνο ο τύπος. Η υποβολιμασιότητα των επίσημων πηγών πληροφόρησης ή ο κοινωνικός κιτρινισμός επισημαίνονται μόνο σαν περιστασιακά κρούσματα, χωρίς άλλες συνέπειες. Αντίθετα, η έντυπη μπροσούρα πρέπει να βρίσκεται σε θέση μάχης για να υπερασπισθεί την αξιοπιστία της, όταν η ίδια πέφτει θύμα παραπληροφόρησης και αυτό συμβαίνει όχι μόνο όταν η αλήθεια συσκοτίζεται από τις επίσημες πηγές, αλλά και όταν δεν της παρέχεται πληροφόρηση, ενώ επιβάλλεται. Ο τύπος, βέβαια, δεν είναι μια νησίδα στον οργισμένο ωκεανό, χωρίς να λείπουν και οι εξαιρέσεις. Υπακούει στους νόμους της αγοράς, στο βαθμό που οι εφημερίδες είναι επιχειρήσεις. Δίνει αυτό που το κοινό του ζητά και σπάνια πηγαίνει κόντρα στο ρεύμα της ζήτησης. Και το περίεργο είναι ότι πολλοί μιλούν για κρίση του τύπου, αλλά κανείς δεν εξηγεί τι εννοεί. Γιατί είναι δύσκολο και ασύμφορο να παραδεχτεί ότι αυτό που ονομάζει κρίση του τύπου δεν είναι παρά ο αντικατοπτρισμός μιας γενικότερης κρίσης του καιρού μας, κρίσης κοινωνικής, κρίσης πολιτικής, κρίσης θεσμών, κρίσης αξιών, κρίσης ανθρωπίνων σχέσεων.

"Υπάρχει η μεγάλη κοινοτυπία ότι χωρίς αντικειμενική και πλήρη πληροφόρηση δε λειτουργεί το δημοκρατικό πολίτευμα. Όλοι γνωρίζουμε ότι ούτε αντικειμενική ούτε πλήρης είναι η πληροφόρηση του πολίτη. Αλλά δεν είναι εκεί το πρόβλημα. Το πρόβλημα είναι βαθύ, διότι δεν υπάρχει δυνατότητα λογική για αντικειμενική πληροφόρηση. Τα γεγονότα είναι ασύλληπτα, άπειρα. Τι θα επιλέξεις απ' όλα αυτά ; Πώς θα τα παρουσιάσεις ; Είναι δυνατόν επομένως να πληροφορήσεις το κοινό αντικειμενικά ; Η θέση μου είναι όχι. Ούτε πλήρως, λοιπόν, ούτε αντικειμενικώς !" Ο πρωθυπουργός της Ελλάδος (1981-1989) Ανδρέας Γ. Παπανδρέου, με το ανωτέρω απόφθεγμα λόγου του σε Συμπόσιο της Ένωσης Συντακτών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών, σκιαγραφεί το μείζον ερώτημα που πλανάται στον ορίζοντα, η αντίληψη αυτή για τη λειτουργία της 4ης εξουσίας είναι ευρεία αντίληψη για τη χρήση ή και κατάχρηση της εξουσίας, που αντλείται από την καθημερινή, άμεση επαφή της ειδησεογραφίας στην κοινωνία. Και σημειωτέον, όταν η μετατροπή του τύπου σε μεγάλες επιχειρήσεις, που έχουν κύριο γνώμονα το κέρδος, λειτουργεί έτσι, ώστε "οι μικρές εφημερίδες να χάνονται κι οι άλλες να συγκεντρώνονται σε τραστ τύπου!". Επακόλουθο η εμπορευματοποίηση του τύπου και το χρηματιστικό όφελος, ως ουσιαστικό ζητούμενο της ύπαρξής του.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση αναγνωρίσθηκε από τη ΓΣ του ΟΗΕ, το Δεκέμβρη του 1948, ως ένα από τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Βασικό δικαίωμα στην πληροφόρηση είναι η ελεύθερη λειτουργία του τύπου, που μπορεί να συμβάλλει στη σωστή ενημέρωση και προσανατολισμό του κοινωνικού συνόλου. Ο πλουραλισμός ή ακόμα και η αντιπαρατιθέμενη καταγραφή ειδήσεων δίνουν στον έγγραφο λόγο χαρακτήρα, και πεδίου οξείας κοινωνικής σύγκρουσης. Και στο βαθμό που το πεδίο ελέγχεται από το κράτος και τα ισχυρά οικονομικά συμφέροντα, η πληροφόρηση είναι καθοδηγούμενη και έχει ως στόχο, υπέρτερο στην ανταπόκριση, την παραγωγή ορισμένου αποτελέσματος και στην ελληνική περίπτωση τη διαιώνιση ιδιοτελών κυριαρχιών.

Ταυτόχρονα όμως ο τύπος λειτουργεί και αντισταθμίζοντας την ίδια του την εξουσία. Φέρνοντας στο φως πληροφόρηση, που τ' άλλα κέντρα εξουσίας προσπαθούν να καλύψουν ή να υποβαθμίσουν, ρυθμίζοντας έτσι κατά κάποιο τρόπο τη λογική της παραπλάνησης, που επιτελεί στη συνολική κυκλοφοριακή του μορφή. Όπως, για παράδειγμα, η υπόθεση της δολοφονίας του Γρηγ. Λαμπράκη θα έμενε στα τροχαία δυστυχήματα, εάν δεν το αποκάλυπτε με παρρησία η δημοσιογραφία της εποχής. Βέβαια, το άλλο θέμα, που τίθεται, είναι κατά πόσο η πληροφόρηση είναι ατόφια ή κατευθυνόμενη από άλλα κέντρα εξουσίας. Το πρακτορείο Ασσιέιτεντ Πρες διοχετεύει πληροφορίες σε 8.500 επιχειρήσεις τύπου παγκόσμια, μεταδίδοντας γύρω στις 700.000 λέξεις το 24-ωρο, πληρώνοντας υπέρογκα ποσά. Αποτέλεσμα σε μέγα μέρος η ορθή ή όχι πληροφόρηση εξαρτάται από την προαναφερθείσα πηγή. Οι πληροφορίες πάλι αυτές είναι πανάκριβες, άρα απρόσιτες για τους μικρούς εκδότες και προσιτές μόνο για τους εκλεκτούς, που έχουν τη δυνατότητα ν' αγοράσουν. Επισυνάπτεται ως εκ τούτου και θέμα εθνικής πληροφόρησης.

Επιτακτικά ζητείται πρόταση διαλόγου και απόφασης ώστε ν' αποσαφηνιστούν αιωρούμενα διλήμματα και διαχρονικά ερωτηματικά όσον αφορά τ' όλο πλέγμα ύφανσης, κύκλων και κέντρων που συγκροτούν και συνθέτουν την 4η εξουσία.

Το "ΠΟΙΟΣ ΕΞΟΥΣΙΑΖΕΙ ΠΟΙΟΝ" δεν είναι σκαρίφημα ούτε τεχνοκρατικό ούτε ουτοπικό, αντίθετα αποτελεί πραγματικό και διαχρονικό ζήτημα ζύμωσης και τριβής πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών μεγεθών. Η διαφοροποίηση που υφίσταται σε σχέση με το χθες, το σήμερα, το αύριο έχει να κάνει με το βαθμό αδιαφάνειας, επικινδυνότητας και παράλληλα διαύγειας, καθαρότητας, η ανάλυση και γνώση του ρόλου και λόγου του τύπου είναι πολυπλοκότερη να συμβεί με τις υπάρχουσες καταστάσεις απ' ότι με τις απλουστευμένες αφετηριακές ή ίσως με τις μετέπειτα εκσυγχρονιστικές. Όπως συμβαίνει στο σύνολο των επιμέρους οικοδομημάτων που απαρτίζουν την κοινωνία, έτσι και στο χώρο του τύπου και της δημοσιογραφίας συνυπάρχουν βαθμοί ιεράρχησης, όπως εκδότες, διευθυντές, συντάκτες, αρθρογράφοι, πωλητές, αναγνώστες κλπ. Η διαφορετικά κορυφαία εκπροσώπηση, ενδιαμέση στελέχωση και κατώτερη ή αλλιώς λαϊκή αντιπροσώπηση. Η πλέον πλατιά μάζα στήριξης σ' επίπεδο πολιτικό, κοινωνικό και κατ' επέκταση οικονομικό θεωρείται και είναι η βάση της πυραμίδας που αναφέρθηκε.

δηλ. ο κυρίαρχος βαθμός υπολογίζεται όχι από το ποιος εκκινεί ή υλοποιεί αλλά αντίθετα από το ποιος και σε ποιο μέγεθος αποδέχεται ή υποκινεί ! Νεο-εμφανιζόμενη αστική εφημερίδα, ο "Αναγνώστης", μετά την πάροδο μόλις 42 ημερών από την έκδοσή της, αναγγέλει με στόμφο ότι ελλείπει αναγνωστικού κοινού υποχρεούται ν' αποσυρθεί από την καταναλωτική κόνιστρα. Και δεδομένο του ότι δεν υπήρξε η πρώτη περίπτωση έπεται και συνέχεια...

Στην Ελλάδα η μικροτεχνολογία, αλλά και όλη σχεδόν η τεχνολογία εισάγεται. Η εισβολή της τεχνολογίας δεν άφησε αδιάφορο και τον τύπο, που αναγκαστικά προσαρμόστηκε στις νέες απαιτήσεις. Ξαφνικά, έγινε και ο έγγραφος λόγος οικονομική επιχείρηση. Τα ταχυπαιστήρια, η φωτοσύνθεση, οι ηλεκτρονικοί εγκέφαλοι, ο μηχανικός εξοπλισμός τελευταίου τύπου, συνεχώς ανανεούμενος, όλα αυτά που είναι απαραίτητα για την έκδοση μιας μοντέρνας εφημερίδας, δημιουργούν την ανάγκη μεγάλων κεφαλαίων, εγκαταστάσεων και κινήσεως. Οι εφημερίδες έγιναν μεγάλες οικονομικές μονάδες, που πρέπει να λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους της οικονομίας, να εξυπηρετούν, δηλ. τα χρέη τους και να κάνουν αποσβέσεις και ανανέωση των εγκαταστάσεων. Η εισβολή της τεχνολογίας στον τύπο συμπίπτει με την ταυτόχρονη εμφάνιση ενός αλλότριου ανταγωνιστή, της ραδιοτηλεόρασης, που συναγωνίζεται τον τύπο, τόσο στις ειδήσεις, όσο και στη διαφήμιση. Αν σ' αυτά προστεθεί και η πρωτοφανής αύξηση των δαπανών έκδοσης, που είναι συνέπεια όχι μόνο της διεθνούς οικονομικής συγκυρίας, αλλά και της ανάγκης να καλύπτονται όλο και περισσότερο νέοι τομείς γενικού ενδιαφέροντος με καινούργιους δημοσιογράφους, για την έρευνα, συμπληρώνεται η εικόνα των συνθηκών, κάτω από τις οποίες καλείται να λειτουργήσει μια σύγχρονη εφημερίδα.

Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του "πολιτικόν ον". Έχει ανάγκη από πληροφόρηση, επικοινωνία, "του ειδέναι ορέγεται". Ο όρος προέρχεται από το τύπτω, χτυπώ και εννοιολογικά διαφαίνεται η κυριολεκτική ερμηνεία του ως μέσο πολιτικής αγωγής και επικοινωνίας. Ο χαρακτηρισμός ως το αρχαιότερο στοιχείο επι- αυτομόρφωσης δεν είναι τυχαίος, κήρυκες και αγγελιοφόροι χρησίμευαν στην προχριστιανική εποχή για την ανακοίνωση και διάδοση ειδήσεων. Υποτυπώδες λίκνο οι "Βασίλειοι" εφημερίδες του Μ. Αλέξανδρου, 618 μ.Χ., Κίνα και "Εφημερίδα του Πεκίνου". Πρώτη έντυπη εφημερίδα στη Φραγκφούρτη το 1583. Στην ελληνική γλώσσα πρώτη εβδομαδιαία έκδοση η εφημερίδα του Πούλιου στη Βιέννη, 1790. Στην Ελλάδα η Σάλπιγξ, στην Καλαμάτα το 1821. Πρωτοβάθμια λοιπόν πηγή ενημέρωσης, και δικαιωματικά, λόγω ιστορικής πορείας, κατέκτησε το μέγεθος ως 4ης εξουσίας, αξιόνοθετικά :

- με τις ειδήσεις, τ' άρθρα, τις επιφυλλίδες, τα σχόλια, τις κριτικές, τις αποκαλύψεις συνάγει εξέλιξη και ανόρθωση
- προσφέρει θέσεις εργασίας
- προβάλλει, διαφημίζει αγαθά και προωθεί την οικονομία

- κάνει γνωστά δίκαια αιτήματα και τρόπους πάλης των εργαζομένων
- καταγγέλει οικονομικές ατασθαλίες, σκάνδαλα, καταχρήσεις, υπερβάσεις, αδικίες
- κρίνει και ελέγχει τις άλλες τρεις εξουσίες, τις πράξεις των ηγετών, των υπαλλήλων
- πανίσχυρο όργανο της λαϊκής κυριαρχίας, απαραίτητος θεσμός στα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα
- συντελεί στην κατοχύρωση των δημοκρατικών ελευθεριών και συνδικαλιστικών διεκδικήσεων
- επιτάττει των τυραννικών - ολοκληρωτικών καθεστώτων
- προωθεί τα γράμματα, τις τέχνες, τον πολιτισμό
- σε περιόδους εθνεγερσίας και υπεράσπισης των διακυβευόμενων εθνικοανεξαρτησιακών δικαιωμάτων αναπτρώνει το ηθικό, δημιουργεί όρους και μέτρα παλλαϊκής άμυνας και πατριωτικής εγρήγορσης
- ψυχαγωγεί, τέρπει (ευθυμογραφήματα, γελοιογραφίες)
- οξύνει την κρίση, σκέψη (άρθρα επιστημονικά, ντοκουμέντα ιδεολογικά κ)

Η ιδανική αξιολόγηση που προηγήθηκε σε καμιά περίπτωση δεν αποτελεί "Πιλάτειο" σύμπλεγμα, απλά και μόνο, εμπεριέχει κάποιες ρίζες ανάδειξης τυπωμένης γραφής κοινά αποδεχτής και παραδεκτής από το σύνολο των ενδιαφερόμενων πλευρών, τουλάχιστο όσον αφορά τη χιλιοεπαναλαμβανόμενη ηθική αρχή και απτή υποχρέωση ΟΛΩΝ (;) για χρηστή και αντικειμενική ενημέρωση. Σε ποιο βαθμό όμως αυτό ισχύει ή μήπως δεν ισχύει ;

Τα τελευταία χρόνια, με την αύξηση των πράξεων βίας, ο τύπος - ημερήσιος και περιοδικός - παίζει ένα σημαντικό ρόλο σε ότι αφορά τον εντυπωσιασμό. Είναι ικανός να μυθοποιεί το ρόλο του, ταυτόχρονα διαμορφώνοντας την αντίληψη ότι απομυθοποιεί τις πολιτικές πλάνες. Αυτή η "Κύρκη" του κοινωνικού βίου, χρησιμοποιώντας άλλοτε την προβοκάτσια και τη σκανδαλοθηρία, άλλοτε τη ρυπαρότητα και την πορνογραφία, άλλοτε το φανατισμό και τη μισαλλοδοξία και άλλοτε την υπερβολική αληθοφάνεια, παρουσιάζει μιλιταριστικές επεμβάσεις, τρομοκρατικές πράξεις και ιμπεριαλιστικές υπεραπλουστεύσεις είτε σαν "εισβολείς των Άρειανών" είτε σαν "Ρομπέν των Δασών". Η παράσταση της πράξης αλλά και της ερμηνείας αυτής, χάνει την αντικειμενικότητα, που θα έπρεπε να έχει προς όφελος του κέρδους, που παρόλο ότι συνήθως είναι προσκαιρο, δίνει την ευχέρεια της άρθρωσης του λόγου. Από την άλλη βέβαια δεν πιστοποιεί την ποιότητα των αγωνιστών ή των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων. Η πολιτική τρομοκρατία - η χρήση της ένοπλης βίας στην πολιτική - ήταν πριν από με-

ρικά χρόνια ένα εθνικό γεγονός, που διαδραματιζόταν εντός εθνικών συνόρων. Σπάνια αυτά τα γεγονότα είχαν επιπτώσεις ή προσβάσεις εκτός των εθνικών συνόρων. Η αντιμετώπιση δε αυτών των γεγονότων ήταν σ' εθνικό επίπεδο και απαιτούσε εθνικές λύσεις. Αυτό δεν ισχύει πλέον. Με τη ραγδαία ανάπτυξη των επικοινωνιακών μέσων υπάρχει παγκόσμια άμεση πρόσβαση και όλων των ειδών τα μέσα σε οποιονδήποτε θέλει να τα χρησιμοποιήσει ενάντια στην τάξη ή αταξία και να κάνει διεθνή είδηση την πράξη του. Η τρομοκρατία είναι διεθνής είδηση με διεθνείς επιπτώσεις. Έτσι, όταν ένα πραξικόπημα σχεδιάζεται στις Φιλιππίνες, ή όταν η αστυνομία στη Σεούλ σκοτώνει τους φοιτητές, ή όταν μια αδιαφανή κρίση ταλανίζει τη Γιουγκοσλαβία έχουμε άμεση, ζωντανή ειδησεογραφία και "ελεύθερο" το πεδίο της εγκεφαλικής επεξεργασίας. Η ικανότητα να ταξιδεύεις και να επικοινωνείς διανοητικά, έμμεσα αλλά σαφώς, έχει κατορθώσει ώστε να γίνει η βία, η τρομοκρατία διεθνής και κατ' άλλους, "θέατρο". Ένα παράλογο θέατρο, όπου οι εναλλαγές προσώπων, γεγονότων και παραστάσεων παίρνουν τη διάσταση, που τους δίνει ο υποβολέας, που εδώ αυτόν το ρόλο τον παίζει ο δημοσιογράφος, ο συντάκτης ή ο ρεπόρτερ.

Η πρόσβαση στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και κυρίως στον τύπο είναι απαραίτητη για τους τρομοκράτες, αλλά και για όλους τους χρήστες βίαιων μέσων πολιτικής διαφοροποίησης ή επιβολής. Μέσω των τρομοκρατικών πράξεων, επιδίωξη των τρομοκρατών είναι να στρέψουν την προσοχή της κοινής γνώμης προς το σκοπό, για τον οποίο παλεύουν, ελπίζοντας ταυτόχρονα να προκαλέσουν αισθήματα συμπάθειας και υποστήριξης ευρείας κατανάλωσης. Η δυνατότητα να γνωστοποιήσουν τα αιτήματά τους, το ιδεολογικό πιστεύω, να ηρωποιηθούν ή και να καταδικασθούν, αλλά ουσιαστικά, για να ακουστούν από χιλιάδες ή και εκατομμύρια αναγνώστες είναι μορφή βιώσιμης λύσης, που επιδιώκει κάθε τρομοκρατική οργάνωση. Η παρανοϊκή σχεδίαση και εκτέλεση δολοφονικών πράξεων με θύματα και άσχετους με την υπόθεση πολίτες δεν προσδίδει στους τρομοκράτες χαρακτήρα εγκληματία ή εχθρού, αλλά πολιτικού ενεργού υποκειμένου. Η μιλιταριστική εκπόνηση και εφαρμογή εγκληματικών μεθοδεύσεων με στόχους ακόμα και γυναικόπαιδα δεν αποτελεί για τους τρομοκράτες μεμπτόν σημείο αλλά αναγκαίο επακόλουθο. Η εξαρτησιακή συμπόρευση και επικρότηση τρομοκρατικών βιαιοτήτων με θύμα την αποπροσανατολισμένη μάζα δε σημαίνει συναυτουργία, αλλά "ηθική" δέσμευση. Έτσι αντάρτες πόλεων, μηχανισμοί καταστολής, επεκτατικές δυνάμεις, διπρόσωποι διεθνείς οργανισμοί, υποτελείς κυβερνήτες συναπαρτίζουν και προωθούν τρομοκρατία. Και ο τύπος συνεισφέρει στρέφοντας την προσοχή του κοινωνικού συνόλου στο δράστη, διατηρώντας την επικαιρότητα αρκετές ημέρες ή και εβδομάδες δεδομένου ότι χωρίς αυτά, οι δραστηριότητές του δε θα είχαν πολύ δύναμη και επίδραση.

Με τα μέσα, που έχει ο τύπος, διαθέτει πολύ χώρο και χρόνο για την κρατική ή μη τρομοκρατία. Αμέσως μετά από κάθε πράξη τουλάχιστον 2 σελίδες του συμπολιτευόμενου και 3 του αντιπολιτευόμενου τύπου, με αρθρογραφία που βυθίζεται στο επίπεδο της διαφήμισης, περιγράφουν ηχηρά το γεγονός, διανθισμένο με πλήθος φωτογραφικού υλικού, δημι-

ουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα μακάβριο προϊόν, ευρείας κατανάλωσης. Η σχετική σπανιότητα δε των εγχώριων τρομοκρατικών συμβάντων έχει διαφυλάξει το κοινό από την ανοσία σε αυτά τα γεγονότα, έτσι ένα κοινό έτοιμο για την ειδησεογραφία και την κατάπληξη είναι βέβαιο μετά από κάθε ένα τέτοιο γεγονός. Η ποσότητα του καταναλώσιμου χαρτιού υπερβαίνει τη δυνατότητα του αναγνώστη να το παρακολουθήσει ολόκληρο, υποβιβάζοντας το επίπεδο ανάγνωσης σε μυθιστορηματικό λαϊκό αφήγημα, χωρίς την απαραίτητη πνευματική αφύπνιση του επιπέδου του κοινωνικού συνόλου, αλλά και αντιμετώπιση των ευθυνών τους έναντι σε αυτή τη μορφή εγκλήματος. Από την άλλη πλευρά, οι αμερικάνοι πολιτικοί αναλυτές, που τόσο ανυπόμονα αντιγράφουν οι ελληνικές εφημερίδες, γράφοντας ασταμάτητα και ατέλειωτα άρθρα, προσπαθούν με ποικίλους τρόπους να πείσουν την παγκόσμια κοινή γνώμη ότι βρισκόμαστε στην εποχή της διεθνούς τρομοκρατίας. Η μονομερής βέβαια αυτή άποψη των ΗΠΑ, που έγινε ένα από τα κύρια όπλα της εξωτερικής της πολιτικής, έφθασε την τρομοκρατία στην κορυφή της δημοτικότητάς της και παράλληλα την ίδια ως τη μοναδική υπερ-δύναμη "αντιμετώπισής" της...

Η εκτεταμένη - ίσως - αναφορά στον τύπο και την κλιμακούμενη προπαγανδίσιμη από αυτόν τρομοκρατία δεν υπήρξε τυχαία, κάθε άλλο μάλιστα. Αυτό τον καιρό η τεχνητή όξυνση μεταξύ κυβέρνησης και τύπου, συμπολίτευσης και αντιπολίτευσης προδιαγράφεται μακρά και απέρατη μιας και οι αντιμαχόμενες πλευρές δε στοχεύουν στη διαμόρφωση κλίματος ηθικής και δημοκρατίας αλλά σκοπεύουν στον έλεγχο και τη χειραγώγηση μέσω πολιτικής και οικονομικής ηγεμονίας. Απώτερος δέκτης το αναγνωστικό κοινό που παραμένει θεατής και συνδρομητής αένων και διακαών πόθων εξουσίας και παραεξουσίας υποβοηθώντας εξυπηρετούντα συμφέροντα. Η διοχέτευση ειδήσεων στα πλαίσια του αστικού κράτους γίνεται με την ικανότητα και δυνατότητα προβολής συγκεκριμένων απόψεων, για τη διαμόρφωση ελεγχόμενης πολιτικής. Το αστικό κράτος αποβλέπει στη διατήρηση και συντήρησή του και ο τύπος πρέπει να εξυπηρετεί απόλυτα αυτή την αντίληψη. Οι προκάτ ειδήσεις και η πολυφωνία απόψεων, που επιδεικνύουν τα συγκροτήματα του τύπου, ουσιαστικά δεν αντιμάχονται, εφ' όσον επιζητούν το ίδιο αποτέλεσμα. Τα οικονομικά κίνητρα και οφέλη, που είναι ουσιαστικοί παράγοντες, αλλά και η πολιτική δύναμη, που δίνεται από το κοινωνικό σύνολο μέσω του έντυπου λόγου, μπορεί να προβάλλει διαφορετικά την άποψη, αλλά συγκλίνει στη λύση. Τρανό και τραγελαφικό παράδειγμα αποτελεί η ολότητα του ελλαδικού τυπο-εκδοτικού στερεώματος : οι εξευρωπαϊσμένοι Έλληνες Murdoch, Maxwell, Berlusconi - Λαμπράκης, Κόκκαλης, Βαρδινογιάννης, Μπόμπολας, Βουδούρης, Αλαφούζος κα αποτελούν κέντρα και παράκεντρα επιβολής - όχι ελέγχου, εξουσίας μια και η εμβέλειά τους υποκαθιστά πλήττως ακόμα και το ίδιο το κράτος, την ίδια την Πολιτεία. Εκδότες εφημερίδων, ιδιοκτήτες ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, μεγαλο-εργολάβοι διεθνούς απήχησης, πρόεδροι αθλητικών σωματείων, προμηθευτές δημοσίων οργανισμών, πολιτευτές κλπ αποτελούν ένα μωσαϊκό επιμέρους ιδιοτήτων σε μια ταυτοπροσωπία πίεσης και εκβιασμού ιδιοτελών οικονομικών - και όχι μόνο συμφερόντων. Η ύπαρξη προσωπείου γύρω απ' όλο το φάσμα κίνησης της κάθε εφημερίδας ή περιοδικού αποτελεί επανα-

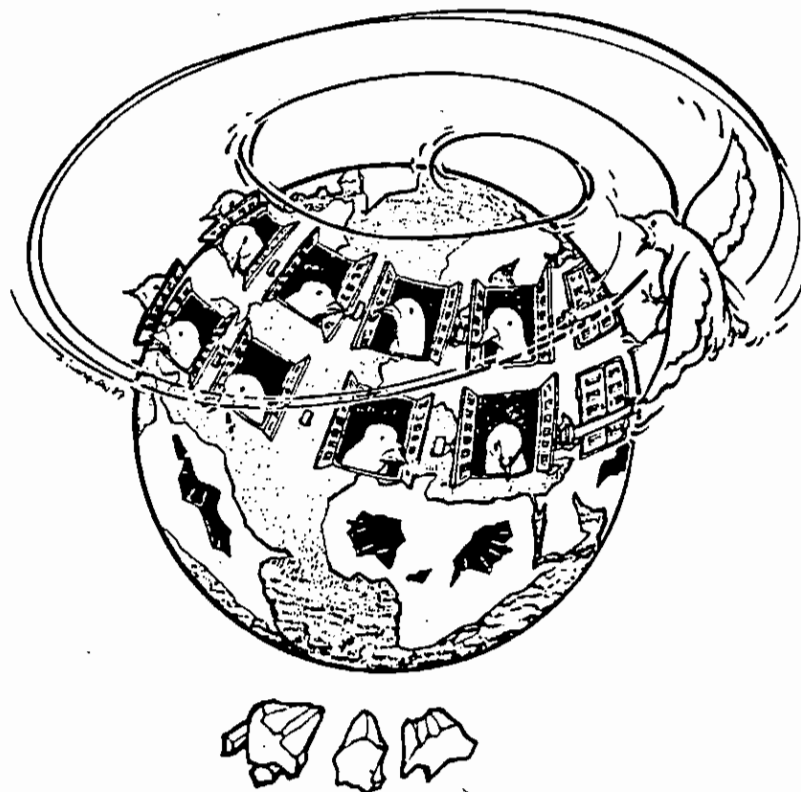
λαμβανόμενο φαινόμενο και μη αντιστρέψιμο κι εδώ ακριβώς το καταναλωτικό κοινό πρέπει ν' αντιληφθεί το έργο της αυτομόρφωσής του, οι ευρύτερες προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις πρέπει να συνειδητοποιήσουν το μέγεθος της εξάρτησής τους και τέλος-τέλος οι εργαζόμενοι - δημοσιογράφοι λειτουργοί του τύπου πρέπει να κατανοήσουν το ρόλο που τους εκδίδει το σύστημα.

Η ρέουσα πραγματικότητα στο χώρο της έντυπης επικοινωνίας προδηλώνει μία σύγχυση ταυτότητας και πορείας, κατάσταση που αποκαλύπτει κατηγορηματικά το κατευθυνόμενο κι ελεγχόμενο τόσο του σχολίου όσο και του ειδησεογραφήματος. Το αίτιο και η αφορμή ακαδημαϊκά αποτελούν δεδομένο, κυριολεκτικά όμως ζητούμενο. Αδυναμία στο ν' απαντηθεί από κοινωνικά σύνολα και ομάδες, από πολιτειακούς φορείς και θεσμούς ένα ευρύ πλέγμα εγκυμονούντων ερωτημάτων και αποριών, όπως : ο διαχωρισμός των πηγών για ευκαταφρόνητους και μη, αποδέκτες πομπούς είναι απόδειξη για ενημέρωση, επαφή δύο ταχυτήτων ή όχι, η εμπορευματοποίηση του τύπου και το χρηματιστικό όφελος χρησιμοποιούνται ως μέσον ή ως αυτοσκοπός διακίνησης γεγονότων, η τεχνολογική επανάσταση και το new look των εφημερίδων και περιοδικών συμβαδίζουν με μια ανάλογη αναβάθμιση παρεχόμενης ποιότητας ή συντελούνται απλά και μόνο στη λογική του κέρδους και σε τελική φάση η διαμνηυόμενη και κοινά αποδεκτή κρίση του τύπου εμπειρικλείει μονομέρεια ή απεικονίζει κοινωνία, καταλήγει στην απόρροια συμπεράσματος για επισφαλή παράταση και ταλάνιση συνειδητήσεων λόγω κρατικής ανεπάρκειας και συστηματικής ολιγωρίας. Η αλλιώς κατ' άλλους η διαιώνιση του υπάρχοντος κατεστημένου βολεύει και βουλεύει, εξυπηρετεί και εξυπηρετείται, κοινώς συνεισφέρει στην ύπαρξη λεπτών ισορροπιών σ' επαγγελματικό, οικονομικό και κοινωνικοπολιτικό επίπεδο. Και το πρόβλημα παραπέμπεται στις καλένδες μια και η επίλυσή του θα προκαλούσε τριγμούς και ανισομέρειες συμφερόντων, η δε απάλλειψή του μετατίθεται στο εγγύς μέλλον, και σε αυτό συνηγορούν όλοι εξαιτίας της απόσχισης ευθυνών και χρεώσεων, που σίγουρα προκύπτουν !

Το θέμα βέβαια είναι, ότι ο τύπος και η δημοσιογραφία απαρτίζουν την 4η εξουσία και επ' αυτής κάποιοι εξουσιάζονται και κάποιοι εξουσιάζουν. Απάντηση στο ποιος, ποιον είναι σίγουρα αιθεροβαμονούσα αν δοθεί, κι αυτό εξαιτίας της παντελούς ελλείψεως ν' αποδειχθεί οτιδήποτε, πέρα από κάποια ενδεικτικότητα που πιθανώς προκύπτει θεωρητικά ή και πρακτικά. Κάτι που σφαιρικά ίσως αποτελέσει ασφαλιστική δικλείδα επανίδρυσης και παρθενογέννησης του χώρου είναι η συνυπογραφή ΧΑΡΤΑΣ ΚΑΝΟΝΩΝ και ΔΕΣΜΕΥΣΕΩΝ, ΗΘΙΚΗΣ και ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑΣ, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ και ΚΑΤΑΔΕΙΞΗΣ. Το "ενημερώνει πλήρως και αντικειμενικώς" είναι ανέφικτο να καταληχθεί μιας και ποικίλως δύναται ο καθένας ενδιαφερόμενος φορέας να ερμηνεύσει ή να δεχθεί, ως προκύψει τουλάχιστον σε πρώτη φάση η αποδοχή ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ για αποτίναξη των αμαυρωτικών φαινομένων που σκεπάζουν τον όλο τυποεκδοτικό μηχανισμό.

"Το, σύνθημα δικαίωμα να γνωρίζει κάποιος", που οι δημοσιογράφοι επικαλούνται σ' ενίσχυση του επιβαρυσμένου επαγγέλματος, είναι πιθανόν μερικές φορές να πρέπει να τεθεί σε δευτερεύουσα μοίρα προς όφελος του "έχω τη συνεισφορά να εμπεδώσω ενεργητικά", κι αυτό όχι με τη μορφή περικοπής, ελέγχου και τιθάσευσης δεδομένων ή ζητούμενων, αλλά με τη λογική να πρυτανεύσει το κλίμα μορφωτικής επάρκειας και κριτικής οξυδέρκειας. Η απόλυτη παρουσίαση των δρώμενων είναι προφανώς επικερδέστερη πνευματικά και ψυχολογικά από τη λογοκρισία, που ευτυχώς συμμερίζεται από ισχνή μειοψηφία. Η χρωκοπημένη κλασική φιλοσοφία του ελάχιστου της γνώσης για το λαό, την κοινωνία, οπότε οι κίνδυνοι αυτοδιάθεσης και αυτοδιαχείρισης λιγοστεύουν, επιτρέπει τουλάχιστον μέχρι τώρα και πέρα από τις ενδογενείς και εξωγενείς αδυναμίες, στον τύπο και τη δημοσιογραφία να παραμένουν έστω και ελλειπέστατα γνώστες της άμεσης πραγματικότητας. Και αυτό προς όφελος του συνόλου. Οι προκλήσεις - προσκλήσεις των καιρών δεν ευνοούν πεσιμισμό και φαταλίστικη εσωστρέφεια, κάθε άλλο μάλιστα, οι σχέσεις εξουσίας μέσα σε κέντρα εξουσίας πολιορκούνται και μπορεί να καταργηθούν με τη διαμόρφωση μιας κοινής συνείδησης, ότι ο αγώνας δεοντολογικής αφύπνισης πρέπει να είναι δεσμευτικός και απελευθερωτικός - όσο παράξενο κι αν ακούγεται - κοινός, γιατί κοινά θα είναι και τα επικάρπια συμβά- συμβάντα. Η κοινωνική απελευθέρωση, η χειραφέτηση στρωμάτων και υπο-συνόλων που επιβιώνουν σε παγκόσμιο επίπεδο αντι-ενεργειακά, συνεπώς υποκαταστατικά, δε συντελείται αφ' υψηλού ή εν ριπή οφθαλμού, χρειάζεται διαρκής εξέλιξη, παιδεία και εκπαίδευση, μόρφωση και δουλειά και παράλληλα ανασυγκρότηση και αναγέννηση των δημοσιογραφικών κανόνων σύνδεσης του τύπου με το καταναλωτικό κοινό. Τότε και μόνο τότε δύναται να συμβεί άμβλυση της κρίσης αμοτέρως και ροή αξιοπρέπειας και σεβασμού των αντίπαλων ιδεών ή συμφερό- ντων τόσο ως προς την παρουσία όσο και ως προς την επικράτησή τους. Απ' αρχή λοιπόν η προσυπογραφή ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑΣ, υπό το πρίσμα του Αλ. Σούτσου που δύσκολο να το πιστέψει κανείς πριν από 170 περίπου έτη εκθειάζει μια παρόμοια ασφαλιστική δικλείδα, ως εξής : "Θέλομεν μιαν ελευθέρην εφημερίδα έχουσαν το περί κοινοβουλευτικής κυβερνήσεως ζήτημα ως καθημερινόν της θέμα, εξελέγχουσαν τας αυθαιρέτους των υπουργείων πράξεις... ζωπυρούσαν και ανάπτουσαν τον υπέρ του συντάγματος έρωτα, ενθαρρύνουσαν τους ελευθερόφρονας εκ των υπαλλήλων και μαστίζουσαν τους δουλόφρονας, ζητούσαν εξωτερικώς ανεξαρτησίαν, εσωτερικώς ελευθερίαν, ισότητα, εκπαίδευσιν και οικονομίαν, εμπαίζουσαν τας φαναριωτικάς και κοτζαμπασικάς ευγενείας, πολεμούσαν τας θρησκευτικάς προλήψεις και απάτας, κηρύττουσαν πάντοτε την ιεράν αρχήν της κυριαρχίας του λαού, πηγήν, αφ' ης απορρέουσιν όλα τα δίκαια των εθνών. Ο συντάκτης αυτής πρέπει να είναι αληθής, αμερόληπτος, άμωμος !"...

4. ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΓΛΩΣΣΑ Η ΓΝΩΣΤΗ ΑΓΝΩΣΤΗ

Ο κάθε άνθρωπος δεν έχει μόνο δικαίωμα στην εργασία και την κατανομή του εθνικού προϊόντος, έχει στον ίδιο βαθμό, το δικαίωμα της δημιουργίας, της ομορφιάς, της διασκέδασης, του έρωτα, της ψυχαγωγίας, της κουλτούρας, της ποιοτικής του ανύψωσης. Ο πολιτισμός βρίσκεται στο κέντρο της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής και δεν αναλύεται μόνο στις τέχνες, τα γράμματα και τις επιστήμες αλλά απλώνεται και εναγκαλίζει ολόκληρη τη ζωή - την ποιότητα και την καθημερινότητά της. Η αντίληψη, "αναβαθμίζω λόγο και πνεύμα σημαίνει διαλεκτική και διαρθρωτική δόμηση πολιτιστικής ανάπτυξης και γλωσσικής επάρκειας", τονίζει την επιβεβαίωση, του ολοένα και περισσότερο αποδεκτού κανόνα, για το ότι η πολιτική της τέχνης είναι δυσβατότερη και ευμορφότερη απ' ότι η τέχνη της πολιτικής. Ο λόγος, η τέχνη και η γλώσσα ούτε ασκούνται από το κράτος ούτε καθοδηγούνται. Στη μεγάλη κοινωνική χοάνη συνυπάρχουν, συναγωνίζονται και συγκρούονται ιδέες και τάσεις, εκφράσεις και ρεύματα που συνθέτουν και συναποτελούν το πολύμορφο "ίματζ" του είναι μας. Θέατρο, κινηματογράφος, λογοτεχνία, ποίηση, ζωγραφική, αρχιτεκτονική κα δεν έχουν σκοπό έξω από τον εαυτό τους, δηλαδή δεν γνωρίζουν άλλο σκοπό, παρεκτός από το φανέρωμα της αλήθειας και της ομορφιάς. Το φανέρωμα αυτό μαζί με το ευδαιμονισμένο ή και

τραγικό σταμάτημα του ανθρώπου επάνω τους, αυτό είναι με μια γραφή το έργο και ο σκοπός λόγου και τέχνης. Με την αλήθεια και την ομορφιά, ίσως κάποτε και την τελειότητα, που έχουν, με τα σαφή και καθάρια τους όρια, αναπαύονται ενεργητικά και καλλιεργήσιμα. Έχει αυτάρκεια ο φιλοσοφημένος λόγος, η παρθένα τέχνη σε όποιο καλλιτεχνικό μέσο επικοινωνίας κι αν αναφέρεται. Κι όταν σημειώνεται αυτάρκεια, εννοείται έλλειψη ένδειας, απουσία ιδιοτέλειας.

Καθόλου τυχαία, πολύ περισσότερο σήμερα, η ζύμωση, παρέμβαση και τριβή όσον αφορά τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ανακυκλώνονται βαρετά είτε γύρω από το ραδιόφωνο, είτε από την εφημερίδα, είτε από την τηλεόραση, είτε γύρω από τα επιτεύγματα της νέας τεχνολογίας (telefax, videotex κλπ). Αναλύσεις επί αναλύσεων, διαλέξεις επί διαλέξεων, άρθρα επί άρθρων. Κυβέρνηση και αντιπολίτευση, κόμματα και συνδικαλιστικοί φορείς, "διανοούμενοι" και "επιστήμονες", συνειδητά και σκόπιμα, καταφεύγουν σε κινήσεις εντυπωσιασμού παρά ουσίας, πράττουν ενέργειες εν ονόματι - στην ουσία εν αγνοία - της κοινωνίας και σε τελική φάση αποφεύγουν σαν το διάολο το λιβάδι την έστω και παραμικρή νύξη για το χώρο της τέχνης, του λόγου ή της γλώσσας. Ίσως τον θεωρούν ακαταναλώσιμο και ολιγοδημοφιλή, ίσως τον νοούν ως κίνδυνο και εκτροπή - αποκάλυψη, ίσως γνωρίζουν συνέπεια και κόστος για το εν λόγω πεδίο και τείνουν μέσω της ετεροκαθοδήγησής του στην ουδετερότητα και την επισκίαση. Ταυτόχρονα όμως δίκην εργολαβίας προσεταιρίζονται την τέχνη, το λόγο και τη γλώσσα καλλιεργώντας την ψευδαίσθηση μιας ξεχωριστής και αποκομμένης ελίτ, αφοσιωμένης στην επιστήμη για την επιστήμη και στην τέχνη για την τέχνη. Απλά και μόνο ως μια κάστα για την κάστα, ένα προνόμιο για το προνόμιο !

Η διαχεόμενη στενότητα και επιλεκτική οριοθέτηση του τι απαρτίζει το φάσμα των μέσων επικοινωνίας δεν επιδέχεται - χωρίς ίχνος δογματισμού - καμιά αμφισβήτηση, ουδεμία αντίρρηση, αποτελεί για τον εργάτη, τον αγρότη, τον επαγγελματία, τον υπάλληλο, το νεολαίο, το μεσήλικα, τον άνδρα και τη γυναίκα πανάκεια και ως τέτοια αντιμετωπίζεται. Από την άλλη πλευρά ο χώρος της τέχνης και του λόγου, καθώς και η γλώσσα τους είναι διαφορετικό, ξεχωριστό κομμάτι και επί το πλείστον αντιμετωπίζεται ή ορθότερα σχολιάζεται δικολαβικά, ειρωνικά. Είναι μια πραγματικότητα που βιώνεται καθημερινά στο σχολείο, τη δουλειά, την παρέα, είναι μια σαφήνεια που δηλώνεται διαχρονικά από την οικογένεια, την τάξη, την ομάδα.

Ο Σαρτρ τονίζει : "...δεν αρκεί να φτιάχνεις έναν ωραίο στίχο, έναν ωραίο ζωγραφικό πίνακα, ένα ωραίο βιβλίο, αλλά ότι πρέπει να κατεβείς να πολεμήσεις και στο οδόφραγμα, αν χρειαστεί ! Ίσως τότε δουλεύει το σπέρμα...". Και σίγουρα όχι ατυχώς, ίσα-ίσα μάλιστα. Και το αναπυπτόμενο δίλημμα μιας καθοριστικής επιλογής : η τέχνη, ο λόγος, η γλώσσα τοποθετούνται, συγκαταλέγονται στα μέσα ή μήπως εμπορούνται από αυτοσκοπούς ; Πόσο γνωστοί είναι οι "γνωστοί" αυτοί όροι ; Ήδη μια πρώτη γεύση δόθηκε για το πώς αντιλαμβάνονται οι συγγραφόντες τα τεκτενεσθέντα, ακολούθως πρόκειται να αναλυθεί και να επεκταθεί το προδηλωθέν.

Η τέχνη, όπως και η ελευθερία, είναι από τη φύση της ακηδεμόνευτη, ανεξάρτητη, σκοπεύει από το δρόμο της αισθητικής συγκίνησης να εκφράσει νοήματα που βρίσκονται πέρα από τη διάνοια, δηλ. πέρα από την επιστημονική γνώση, πέρα από τις επιταγές του ηθικού νόμου και πέρα από το κράτος και τις επιδιώξεις του. Γι' αυτό η τέχνη δε διδάσκει, στη στενή σημασία αυτής της λέξης, δε μεταδίδει συλληπτά νοήματα. Δεν μπορεί να επιδιώκει ως αξία, ως μέσο τη θεραπεία μιας άλλης αξίας, ενός άλλου μέσου, παρά της αξίας, του μέσου της καλλιέργειας του πνεύματος και της πράξης. Αν τώρα, συντείνοντας στην ανύψωση της κοινωνικής και ατομικής κουλτούρας, τύχει να υποβοηθήσει πολιτική, ιδεολογία, ηθική, θρησκεία, αυτό δεν τη μειώνει, δεν την εγκλωβίζει, αλλά και δεν την κάνει και αξιότερη. Η αξία της πρόκειται να κριθεί αποκλειστικά από τη συνέπεια και τη συνέχεια, το ύψος και το ήθος του επεξεργασμένου προϊόντος. Η εντελέχειά της προδικάζει αποτέλεσμα και υπέρβαση και σε καμία περίπτωση ιδεολογική αφετηρία, μια και δε συγκροτεί σύστημα σκέψεων με σκοπιμότητα, δεν ωθεί προς εσκεμμένη κατεύθυνση υπολογισμένη από πριν. Γι' αυτό και δεν είναι "ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ"! Είναι προφορικός και γραπτός λόγος αλλά και στάση ζωής. Τέχνη και κρίση συνυπάρχουν, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η τέχνη είναι μονίμως στρατευμένη, σε διαρκή παροξυσμό. Ο ρόλος της περνάει μέσα από φάσεις, άνθηση-κάμψη-ανάκαμψη-ύφεση και τανάπαλιν δείχνουν το εύρος του χρόνου και του τόπου αναφοράς. Η τέχνη υπερνικά το "θνήσκειν" διότι ως δημιουργός "αθανατεί", ακόμα κι αν το αντικείμενο, το έργο απωλεσθεί και πάλι η αθανασία της στιγμής έχει αποκτηθεί διότι το αιώνιο νόημα που πραγματώνει το έργο της τέχνης πλανάται.

Η τέχνη και τα ενεργά υποκείμενά της ΔΕΝ ΕΛΕΓΧΟΝΤΑΙ, ΔΕΝ ΚΑΘΟΔΗΓΟΥΝΤΑΙ. Δεν ενσωματώνονται σε ετερόφωτα διλήμματα νεό-φιλελεύθερων ή απολυταρχικών γνωματεύσεων, καπιταλιστικών ή σοσιαλιστικών προτύπων. Για την τέχνη και τους δημιουργούς της δεν τίθεται προς επιλογή "μαύρο ή άσπρο", υπάρχει η πηγή της έμπνευσης, η στιγμή της αποκάλυψης ή της απεικόνισης. Η μοναξιά δεν είναι κατ' ανάγκη απομόνωση από κάθε τι κοινωνικό, πολιτειακό, υπάρχει χρυσή τομή που ξαναενώνει τον καλλιτέχνη με τις ρίζες του, την κοινωνία, την πολιτεία, το λαό, τον ίδιο τον άνθρωπο. Και εκείνη η στιγμή προσδίδει τελειότητα, γιατί το πνεύμα γίνεται πράξη, η θεωρία εξειδικεύεται στη ζωή. Η πεμπτουσία της ύπαρξης της τέχνης επιτυγχάνεται αραιά, πυκνά όταν τελέσφορούν όροι και προϋποθέσεις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές και τότε αντλείται με την επιβεβαίωσή της η αιωνιότητα. Η διατυπωμένη θέση του αισθητισμού και του επονομαζόμενου αγγλικού προραφαλισμού για την ουδετερότητα, μέρα με τη μέρα καταρρίπτεται και αποκαλύπτει τους φθηνούς πολιτικάντηδες του σήμερα που πρεσβεύουν την τέχνη, στην ουσία την παιδείωση, την οξυδέρκεια σε μορφή κλασμάτων (2/3, 1/3 κλπ).

Ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, κατεστημένος από δεκαετίες άνθρωπος των γραμμάτων, στα 75 του χρόνια, διακηρύσσει από το βήμα: "... υποστήριξα δόγμα, η τέχνη για την τέχνη, αυτό όμως έως εδώ, γιατί τώρα το έχουμε νοιώσει, όχι τι είναι κατά βάθος αυτές οι σατραπείες και τι θέλουν να επιβάλλουν, αλλά πόσο η τέχνη δεν είναι αυτοσκο-

πός, αλλά μια κοινωνική λειτουργία που έχει σκοπό να βοηθήσει τον άνθρωπο, να τον απελευθερώσει, ώστε να αποτινάξει το προβλήματά του και να τον ενισχύσει στον αγώνα του για την πρόοδο από κάθε πλευρά...". Άλλο λοιπόν φαυλότητα (=ουδετερότητα) κι άλλο ανεξαρτησία. Οι άνθρωποι της τέχνης και της σκέψης οφείλουν να έχουν συνείδηση της δύναμης του ρόλου και της αποστολής τους - που είναι και να ελέγχουν και ν' αμφισβητούν. Η ιδιαιτερότητα, η πολυμορφία, η ανησυχία, η κριτική αποτελεί πηγή διδαγμάτων και υποδείξεων. Τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει στον τομέα της πολιτισμικής ανόρθωσης, παρά τη συνεχή και αγωνιώδη προσπάθεια δεν ήταν πάντα το ίδιο γρήγορα ή το ίδιο αποτελεσματικά. Υπήρξε, υπάρχει και θα υπάρχει υποκειμενισμός. Για να ξεπεραστούν αναστολές και βιώματα, παρελθοντικά και παροντικά, συνεπάγεται εγρήγορση κοινωνίας αλλά και πρωτοπόρων, εδώ υπεισέρχεται και η πηγαία μεταιχμιακή στράτευση τέχνης και συντελεστών της. Η ανυπολόγιστη εθνική υπόστασή της προδικάζει αναγέννηση και παλινόρθωση, αρκεί η όλη προσπάθεια ν' αναπολήσει και ν' αναλύσει την κληρονομιά ενός Κοραή, Σολωμού, Μακρυγιάννη, Παλαμά, Βάρναλη, Βαλαωρίτη, Ρίτσου, Τσαρούχη, Χριστούδουλου, ενός Ομήρου, Αισχύλου, Σωκράτη, Αριστοτέλη και τόσων-τόσων άλλων ΑΘΑΝΑΤΩΝ. Η μνήμη και η κρίση δεν έβλαψε ποτέ κανένα, αντίθετα η λήθη και ο συμβιβασμός προξένησε περιπέτειες και αναχρονισμούς. Γιατί ένα πράγμα είναι βέβαιο (όπως λέει σοφά σε αναφορά στις "Δοκιμές" του ο Σεφέρης) ότι την τέχνη δεν την αποφεύγει κανείς, "κι αν δεν πάει στην καλή, θα καταφύγει αναγκαστικά στην κακή". Είναι μια πανανθρώπινη αλήθεια αιώνιου χαρακτήρα, όπως προφητικά είχε εισηγηθεί και ο Μπέρτολτ Μπρεχτ, "όλες οι τέχνες συμβάλλουν στη πιο μεγάλη απ' όλες : στην τέχνη της ζωής, είναι μέσα επιβίωσης και επικοινωνίας θετικού, άλλοτε αρνητικού προσανατολισμού !".

Δεδηλωμένη προκύπτει η επιταγή των καιρών για σεβασμό και αποδοχή των όρων, κανόνων που εναγκαλίζονται το χώρο της τέχνης. Αν και ζει και αναπαράγεται με συνθήκες κοινωνίας, πέρα κι από την αυτομορφωμένη υφή τεκμηρίωσής της, κάπου απομονώνεται για να εφορμήσει ακολούθως, όταν και όπου κριθεί αναγκαίο. Κι αυτό έχει διάρκεια, έχει οντότητα, δε διέπει τη σχέση μακροβιότητάς της αμφιβολία και μαρασμός στο κατά πόσο ανασυντάσσεται και εξορμά. Αλλά, κρίνει για να κρίνεται, κρίνεται για να κρίνει. Είναι μια απέρατη αλυσίδα όπου ο κάθε κρίκος συνδέεται και με τον προηγούμενο και με τον επόμενο, και πάει λέγοντας.

Κάπου εδώ ανακύπτει το ζήτημα για το ποιος είναι ο κομψότερος, αλλά ο πιο προσοδοφόρος τρόπος να μνηθεί ο οποιοσδήποτε στην τέχνη και το λόγο της. Η διευκρίνηση πρωτίστως του σκοπού, για το ότι δηλαδή δεν επιδιώκεται ετσιθεληματικά η παρόρμηση του αποδέκτη να εταιροκινηθεί προς ενέργεια δημιουργίας, διαμηνύει την αυτοελεγχόμενη αποτόλμηση επιχειρήματος αφού όμως ζυγιστεί και εκτιμηθεί η σκέψη και η πράξη. Το αποτέλεσμα μάλλον αρνητικό παρά θετικό θα είναι, κι αυτό προκύπτει διαχρονικά αναλογίζοντας το πόσοι εκκίνησαν και το πόσοι συνέχισαν. Να εκφέρεις λόγο ή να προξενήσεις απεικόνισή του είναι επιτευκτό, αυτό που αδυνατείται, σημειώνεται

και είναι η μετατροπή και πλάση του σε τέχνη και ελλείπει ενός άλλου τεράστιου κεφαλαίου "της ΚΡΙΤΙΚΗΣ" η πληθωρική και ξέχειλη παραγωγή δεν ευνοεί πρόοδο ή εξέλιξη, αντίθετα επιτείνει συντήρηση ή στασιμότητα, και για να μη θεωρηθεί μηδενικός ο σκοπός συγγραφέας, ασ σημειωθεί επεικώς κρίση. Η υπερβολή του εγκωμίου και η υπερβολή του ψόγου καταμαρτυρεί την υπερ-καταναλωτική νοοτροπία των ΝΕΩΝ (;) Ανθρώπων και ιδεών για άνοδο της ποσότητας και πτώση της ποιότητας. Η ανθρωποπλαστική τέχνη ενός Σαίξπηρ, ενός Μπαλζάκ, ενός Ντοσκογέφσκι ή ενός Προυστ, η γονιμότητα και ο οίστρος, η δεινότητα της φαντασίας και η ουτοπία της πράξης, ωθούν ακόμα και τη σημερινή πραγματικότητα, του ρηχού εκσυγχρονισμού να ωραιοποιούν έναν "ήρωα", έναν "τύπο", έναν "δαιμονισμένο", ή έναν "κοσμικό". Και η εμβόλιμη αυτή κατάσταση της χρήσης και κατάχρησης εγκυμονεί τους σπόρους της αποκάλυψης και ισοπέδωσης όλων αυτών των κύκλων που παρασιτούν φθοροποιά και χρονοβόρα. Η μνήμη και κρίση, η μάθηση και θέληση, η παιδεία και η μόρφωση συναποτελούν εχέγγυα υπέρβασης της τελματώδους κατάστασης για επαναπροσδιορισμό και επαναθεμελίωση κουλτούρας και πολιτισμού. Η διαρκής επανάσταση, ο συνεχής εντρυφισμός δηλώνει ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ και ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ, άρα ΕΞΕΛΙΞΗ και ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ. Επομένως η μύηση στα εδάφια της τέχνης και του λόγου της εξασφαλίζονται με αλληλένδετη διαδικασία αυτομόρφωσης και επιμόρφωσης, καμιά μάθηση δεν αρκεί μόνη της να γίνει διάθεση και δεξιότητα για πράξη, της χρειάζεται ένα πρωτοκλασάτο κίνητρο, η ιδιοσυγκρασία, και βέβαια δεν επιτεύχθηκε ούτε τότε το επιθυμητό, μια και εναπομένει η φώτιση και εκπαίδευση, ! Η όπως αλληγορικά καταγράφει ο Παπανούτσος : η καλή διαίτα και η καλή γυμναστική, στη θέση ίσως της προγενέστερης ρήσης του Θουκυδίδη : "(Ούτως) αταλαίπωρος τοις πολλοίς η ζήτησις της αληθείας και επί τα ετοίμα μάλλον τρέπονται"...

Αν λοιπόν η τέχνη αναφέρεται σε μεταίχμια, λόγος καταφαίνεται σε διάρκειες, και το μεταίχμιο συνυπολογιζόμενο στη διάρκεια αποτελεί μέρος της ολότητας ροής του χρόνου και της ιστορίας, ως εκ τούτου η κακότητα της ρουτίνας και της επανάληψης τείνει πιθανώς να ενσωματώσει τη στιγμή, το δημιουργό, τη ΓΛΩΣΣΑ. Προτού επιχειρηθεί η οϊανδήποτε επεξήγηση ή προσπάθεια ερμηνείας αυτού του κανόνα προτάσσει το ξεκαθάρισμα, η αποκάλυψη ενός αντίπαλου, της προπαγάνδας, το σκληρό σφυροκόπημα που επιδιώκει ποικιλοτρόπως να επιβάλλει ένα προϊόν, αδιάφορης μορφής. Αυτό το προϊόν μπορεί να είναι μια πίστη, μια κοινωνική οργάνωση, ένα πολιτικό καθεστώς ή ένα είδος της καθημερινής χρήσης και στηρίζεται στην επανάληψη. Πρέπει ο χώρος που απομένει από την τρέχουσα έγνοια μέσα στο είναι του καθενός να χορτάσει από ένα "μπούκωμα", έτσι που να μην έχει τη δυνατότητα να αλέσει και ν' αποθηκεύσει ενεργητικά τα θεριζόμενα. Η δολοφονία ή ο αυτοχειρισμός μπορεί ν' αποφασισθεί ή να καθοδηγηθεί, αλλά αφορά μέρος. Το σύνολο, σχεδόν, καλουπώνεται και οικοδομείται, με απώτερο στόχο την ανύψωση του πνεύματος και της ψυχής. Επομένως ο κύριος λόγος και ρόλος που αποκτά η τέχνη ως ΜΕΣΟ επικοινωνίας είναι το ΜΕΣΟ που πρόκειται να χειραγωγήσει ώστε με απλότητα αλλά και μεστότητα να φθάσει στο ευρύ κοινό και το άτομο. Και το μέσο, χωρίς διάθεση περιοριστικών οριοθετήσεων, εί-

ναι η ΓΛΩΣΣΑ. Ορισμός δε σκοπεύεται να δοθεί και η αιτία, απλή : το να προσπαθήσεις σε τόσες ή τόσες σειρές και με τόσες ή τόσες προτάσεις να χωροτάξεις μια αχαλίνωτη και αέναη κληρονομιά πλούτου σκέψης, σώματος και πράξης, δεν κάνεις τίποτε άλλο παρά να ασεβήσεις στον ελλαδικό κι ελληνιστικό πολιτισμό. Προτιμάται η συμπύκνωση, η νοητή επεξεργασία του αποσπάσματος των "Ελεύθερων Πολιορκημένων" του Διον. Σολωμού : "Σε βυθό πέφτει από βυθό ως που δεν ήταν άλλος -εκείθ' εβγήκε ανίκητος" και του λεχθέντος από το Διανοούμενο Μιχ. Χαραλαμπίδη : "εθνική γλώσσα; η "γνωστή" άγνωστη !".

Είναι κοινός τόπος, ότι η γλώσσα είναι το πολύτιμο όργανο, που εκφράζει στοχασμούς και αισθήματα. Μέσα από τη γλώσσα πραγματώνεται η ανθρώπινη υπόσταση σε όλες τις εκδηλώσεις και τις δραστηριότητες της. Διαλαλεί τις διακυμάνσεις στην πτώση και την άνοδο, στην άνοση και την παρακμή της πνευματικής ιστορίας του ανθρωπίνου γένους, στιγματίζει ζενίθ και ναδίρ της εξελικτικής πορείας. Η γλώσσα έχει απόλυτη αντιστοιχία με τη σκέψη και το λόγο της τέχνης, νοσεί ή ισορροπεί αντίστοιχα με τα νοσήματα ή τις ισορροπίες του νου. Οι διαταραχές του πνεύματος διοχετεύονται αναπότρεπτα κι αναγκαστικά στο λόγο, όπως ο συγκροτημένος και δομημένος λόγος καθρεπτίζει πνευματική συγκρότηση κι αρχιτεκτονική δομή σκέψης. Η γλώσσα υπάρχει, επειδή υπάρχει ο άλλος, ο συν-άνθρωπος. Ο λόγος δεν είναι ερημίτης και η γλώσσα δεν παιδεύεται ερήμην των ανθρώπων. Είναι το πρώτιστο, το κυρίαρχο βήμα από το εγώ στο εσύ. Ακριβώς επειδή με τη γλώσσα γίνεται η ΜΕΤΑΒΑΣΗ του ΑΝΘΡΩΠΟΥ στους ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ και μόνο μέσα από αυτή επιτελείται το θαυμάσιο ΜΥΣΤΗΡΙΟ της ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, που ανοίγει παντοειδείς προσβάσεις και τρόπους ύπαρξης, γι' αυτό η γλώσσα πρέπει να είναι κατανοητή, σαφής, ακριβής και καίρια στο στόχο της. Η γλώσσα πρέπει να είναι οικεία και άμεση, χωρίς επιτήδευση και μετεωρισμούς. Διότι μόνον έτσι καθλώνεται μέσα στο λόγο η αλήθεια, χωρίς παραχαράξεις, αποκρύψεις, νοθεύσεις και υπεκφυγές. Οι λέξεις είναι αποτυπώσεις πραγμάτων και όντων, ο λόγος είναι περιγραφή και ερμηνεία. Και η αλήθεια για τον πολίτη, τον άνθρωπο, το υποκείμενο έχει καθαρότητα, σαφήνεια και τιμιότητα, άρα μόνο με καθαρή, σαφή και τίμια γλώσσα διατυπώνεται. Τότε και μόνο τότε - έστω και συγκυριακά - κατορθώνεται η κατανόηση πνεύματος, τέχνης και γλώσσας (με την όποια εκδοχή του όρου) σε μια ερμηνειολογία ανάλυσης του μέχρι τότε "άγνωστου". Αυτό όμως δεν αρκεί, γιατί εμπεδώνεται στη στιγμή, το σημείο - αλλιώς μεταίχιμιο, και αυτομάτως μετά μεταπίπτει είτε στην αμάθεια είτε, πολύ χειρότερα, στην ημιμάθεια. Για να λεχθεί ότι "νους ορά και νους ακούει, τάλλα κωφά και τυφλά" χρειάζεται αιωνιότητα, άρα μη θνησιμότητα και η απόσταξη και συμπύκνωση δύναται να καλλιεργηθεί στο στίβο της ευγενούς άμιλλας μόρφωσης και κουλτούρας, πνεύματος, σώματος και ψυχής. Και η τέχνη, γραπτή ή προφορική, εικονολατρική ή εικονομαχική, ποιητική ή συγγραφική κα, εμπρικλείει προϋποθέσεις υψηλής, ευγενούς και χειραφετημένης απελευθέρωσης. Εμπίπτει στον υποκειμενισμό του καθενός και κατ' επέκταση στο σύνολο να συλλάβει αυτά καθ' αυτά τα μεταφερόμενα, τα διαμηνυόμενα και όχι τα είδωλά τους, τα φαινόμενα, της τέχνης -καθορισμένη καθώς είναι από τις μορφές της εποπτείας και τους α priori τύπους της διάνοιας η αν-

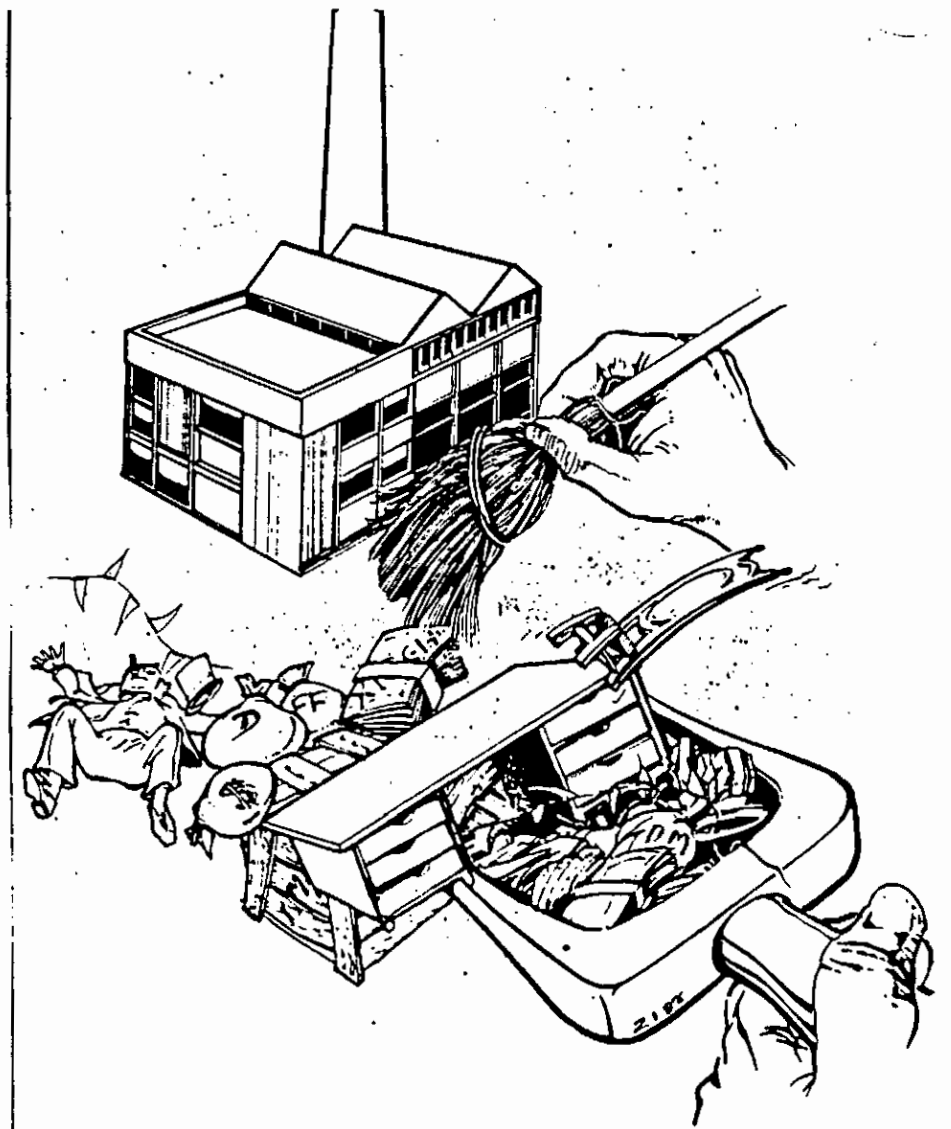
Θρώπινη συνείδηση, θα έλεγε -πιθανώς - σήμερα ο Διαφωτιστής Im. Kant. Συνοπτικά, ΟΧΙ στο δογματισμό αλλά και ΟΧΙ στην ουδετερότητα τέχνης, λόγου και γλώσσας, συναποτελούν - με το πανάρχαιο μέσο επικοινωνίας τον τύπο - πρωτόπλαστα μέσα κι ως τέτοια έχουν πολύ βεβαρυμένη επεξεργασία και κατανόηση, απ' ότι οι νεοσσοί απόγονοί τους, τηλεόραση, ραδιόφωνο, Η/Υ κλπ. Άλλωστε μέρα με τη μέρα καταρρίπτεται ο μύθος του εκσυγχρονισμού ή, αποδιδόμενα σωστά, η πλάνη της τεχνοκρατίας και ταυτόχρονα επιβεβαιώνεται ότι αν και η τέχνη πάντα βρισκόταν σε κρίση, σημασία έχει να μην βρεθεί σε κρίση η ΙΔΕΑ της τέχνης. Γι' αυτό ας νοηθεί και συνειδητοποιηθεί απ' όλους, φορείς και πρόσωπα, ότι η ΠΑΙΔΕΙΑ ως μέσο κι ως αυτοσκοπός απορρέει σ' εντέλεια και ουτοπία από τη γλώσσα, γι' αυτό ας υπάρξει γνώση και μάθηση ότι "υπάρχει γενεά καθαρά εις τους οφθαλμούς αυτής αλλά δεν είναι πεπλυμένη από τις ακαθαρσίες αυτής", και οι ζώντες γενεές δεν έχουν προορισμό απλά και μόνο να ξαναφτιάξουν τον κόσμο, έχουν αποστολή δυσχερέστερη, αφού η πάλη τους έγκειται στο να εμποδίσουν να καταστραφεί ο κόσμος αρχομένης από την επικοινωνία και τη γλώσσα. Η "γνωστή" άγνωστη, ας γίνει μεσοπρόθεσμα τότε άγνωστη, τώρα γνωστή...

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

I I I

<u>Δ Ι Ε Θ Ν Η Σ   Μ Ε Τ Α Ρ Ρ Υ Θ Μ Ι Σ Η</u>
<u>Η   Ν Ε Α   Τ Α Ξ Η   Π Ρ Α Γ Μ Α Τ Ω Ν</u>

1. Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Κεντρικό χαρακτηριστικό στα δρώμενα της μεταπολεμικής περιόδου είναι η κυρίαρχη παρουσία των ΗΠΑ στη διεθνή κονίστρα, που εκφραζόταν είτε μέσω της πολιτικής ανάμειξης είτε μέσω των χρηματοπιστωτικών τεχνασμάτων. Οι ΗΠΑ διεδράματисαν σημαντικό ρόλο στις οικονομικές ανακατατάξεις, αφού η *a priori* ή *de facto* αποδοχή του δολλαρίου ως γενικού αποθεματικού νομίσματος επέτρεψε στους ασκούντες στην υπερδύναμη οικονομική πολιτική να εφαρμόζουν τις επιλογές χωρίς περιοριστικούς βαθμούς ελευθερίας. Η συμφωνία του Bretton Woods επέτυχε μια μακρόχρονη νομισματική σταθερότητα, η οποία σε συνδυασμό με τις συμφωνίες της GATT εξασφάλισαν τη διεύρυνση στην παγκόσμια κινητικότητα των αγαθών, ευνόησαν το διεθνή

καταμερισμό εργασίας και την κατανομή των πόρων, ενώ οδήγησαν τις εθνικές οικονομίες σε υψηλό δείκτη αλληλεξάρτησης. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '60 η κρατική οικονομική επέμβαση εθεωρείτο το αναγκαίο μέσο για την επιτυχία μακροοικονομικής ισορροπίας και οι πολιτικές ελέγχου της ζήτησης είχαν ευεργητικά αποτελέσματα στις σχέσεις αγοράς. Τέλος, ήταν γενικά αποδεκτό ότι ο ρόλος του κράτους έπρεπε να διευρυνθεί στο κοινωνικό πεδίο, αποδίδοντάς του με αυτό ένα νέο ρόλο που απέκρυπτε από τα κεντρικά χαρακτηριστικά του τα παραδοσιακά κατασταλτικά στοιχεία.

Η αποδοχή πολιτικών χαμηλού πληθωρισμού και οι φθηνές τιμές πρώτων υλών (προέλευσης από τον Τρίτο Κόσμο) συνέβαλαν στην οικονομική ανάπτυξη, την πλήρη απασχόληση και την ευημερία στην "επονομαζόμενη" Δύση. Οι κύρια ευεργετημένες οικονομίες, δεν υπάρχει αμφιβολία, πως ήταν αυτές της Βόρειας Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Η βιωσιμότητα όμως της μεταπολεμικής οικονομικής τάξης ήταν βασισμένη σ' έναν υψηλό βαθμό αυτοπειθαρχίας σε σχέση με την άσκηση πολιτικών επέκτασης της ζήτησης. Στο τέλος του '60 ένας συνδυασμός κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων δυναμίτισαν την υπάρχουσα οικονομική τάξη, οδήγησαν στην κατάρρευση του Συντάγματος του Bretton Woods και σταδιακά αποδιοργάνωσαν το διεθνές εμπόριο και την υψηλία σταθερότητα. Αυτά τα γεγονότα έθεσαν σε αμφισβήτηση την κυρίαρχη θέση των ΗΠΑ, ενώ οι Δυτικές Οικονομίες περνούσαν στη φάση της στασιμότητας. Παράλληλα μια νέα οικονομική υπερδύναμη εμφανίστηκε, η Ιαπωνία.

Η Ευρώπη αντέδρασε στη συγκυρία αυτή εντελώς αδέξια και σε λάθος κατεύθυνση. Οι εθνικές κυβερνήσεις αισθάνθηκαν αρκετά ισχυρές ώστε ν' ασκούν ανεξάρτητες οικονομικές πολιτικές, αλλά ανεκάλυπταν στο τέλος τ' αποτελέσματα του υψηλού πληθωρισμού και της διογκούμενης ανεργίας. Όσον αφορά και τη συνιστώσα των εργαζόμενων, πέτυχαν οικονομικά και κοινωνικά κέρδη όπως δίκαιοι μισθοί, συστήματα ασφάλισης, εξειδίκευση, στέγαση, περίθαλψη. Εν ολίγοις, επιτεύχθηκαν κατακτήσεις λόγω νομοτέλειας, μόνο που περιορίστηκαν σ' εθνικό επίπεδο.

Σήμερα η Διεθνής οικονομική εξάρτηση περνά σε μια νέα φάση. Η κυρίαρχη αλλά ανταγωνιστική θέση των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας στον οικονομικό τομέα και η υστερούσα περίπτωση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, απαιτούν έναν υψηλότερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης εντός του χώρου, με στόχο την ανάπτυξη της διεργασίας για την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση. Πρέπει λοιπόν ν' αποσαφηνιστεί η μέθοδος και η επιχειρηματολογία που πρόκειται να ακολουθηθεί για επίτευξη του στόχου. Θα προτανεύσει η σκέψη για "ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΓΟΡΑ", όπου οι ευρωπαϊκές διεθνικές επιχειρήσεις θα δύνανται να καθορίζουν τις παραγωγικές σχέσεις και να κατευθύνουν τις παραγωγικές δυνάμεις μέσα σ' ένα παγκόσμια ανταγωνιστικό πεδίο ή θα επικρατήσει η άποψη για "ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ", όπου οι συντελεστές κεφάλαιο και εργασία, κράτος και κοινωνία, διεύθυνση και μέσα παραγωγής θα συμπορεύονται στην υψηλία πρόκληση με διαλεκτική και ισότιμη νοοτροπία ;

Ο υψηλός δείκτης της διεθνούς αλληλεξάρτησης και οι ταχείς τεχνολογικές εξελίξεις, συνδυασμένες με τη διεθνοποίηση των ιδεών μέσω των μέσων μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ), σηματοδοτούν ότι ο μετασχηματισμός των κοινωνιών αποκλειστικά σε μια χώρα σε απομόνωση με τον υπόλοιπο κόσμο είναι χωρίς προοπτική. Ο μετασχηματισμός μιας κοινωνίας απαιτεί την ύπαρξη ενός τέτοιου χώρου, όπου η θέση μιας άλλης κυρίαρχης χώρας δεν μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τις επιλογές του για πολιτική και οικονομική δράση. Αυτός ο χώρος (ας οριστεί ως "άριστος κοινωνικός χώρος") πρέπει να παρουσιάζει όλες τις αναγκαίες υλικές προϋποθέσεις που θα επιτρέπουν την εμφάνιση ενός νέου πόλου. Ένας τέτοιος χώρος βρίσκεται στην Ευρώπη, όπου τα δυτικά οικονομικά συστήματα συνυπάρχουν : η Ευρώπη του ανεπτυγμένου καπιταλιστικού Βορρά και υπανάπτυκτου Νότου, η Ευρώπη του υπό κατάρρευση κρατικά ελεγχόμενου σοσιαλισμού. Χωρίς να αγνοηθεί η τρέχουσα πολιτικοοικονομική μετεξέλιξη, πιστεύεται ότι οι οικονομικά και κοινωνικά οργανωμένες δυνάμεις που μπορούν να κατευθύνουν τις υπάρχουσες υλικές σχέσεις προς μια προοδευτική εξέλιξη στη γηραιά ήπειρο, βρίσκονται στην ευρωπαϊκή κοινότητα. Είναι περίεργο ότι από τη μια επιδεικνύεται διεθνιστική στάση, αφού τα ολοκληρωμένα εμπορικά και κοινωνικά συμφέροντα επιτρέπουν την κοινή δράση των διεθνικών επιχειρήσεων κι από την άλλη εμφανίζεται οριοθετημένη ύπαρξη, αφού τ' αυτονομημένα και συντεχνιακά συμφέροντα υποβοηθούν την έντεχνη - στην ουσία ανιστόρητη - ένταση ενός αριθμού συμμάχων κοινωνικής εξέλιξης. Από τα παραπάνω συνάγεται η αναγκαιότητα για καθιέρωση σε υψηλή προτεραιότητα της ιδέας για ενοποίηση των οικονομικών, πολιτικών και πρακτικών με απώτερο στόχο την προνοιακή συνύπαρξη και ανάπτυξη. Απώτερος βέβαια στόχος η χάραξη γραμμής αυτοχθόνως και ευρωπαϊκά, ώστε ο ρόλος - που έχουν προσδώσει στην ευρωπαϊκή κοινότητα Ιαπωνία και ΗΠΑ - του φτωχού συγγενή να πάψει να δρομολογείται και να εφαρμόζεται. Κι αυτό έχει λόγο τόσο στο οικονομικό, όσο και κυρίως στο πολιτικό επίπεδο - όπως απέδειξε τελευταία και η τακτική των ΗΠΑ στην κρίση του Περσικού Κόλπου, κυβερνήσεις χωρών και διεύθυνση κοινότητας δεν αποτελούν πόνια κάποιου μαιτρ στην παγκόσμια σκακιέρα, αντίθετα πρέπει να προσδώσουν στις κινήσεις τους χαρακτηριστικά γνωρίσματα ισάξιου και αυτοδιάθετου αντιπάλου, μια και είναι πλέον γεγονός η ύπαρξη χώρου ικανού και αναγκαίου ν' ανταπεξέλθει υπερβατικά στο εύχρηστο κι έντεχνο δίλημμα που κατασκευάστηκε και οικοδομήθηκε το τελευταίο μισό του αιώνα. Γι' αυτό κι ο παράγοντας της εκτελεστικής εξουσίας αποτελεί το μέγιστο όπλο για διάπλαση έγχωρου πεδίου καθοδήγησης έξω και πέρα από σύνδρομο του τύπου "ανήκομεν εις τη Δύση ή το ΝΑΤΟ", "υιοθετούμε τα κελεύσματα των ΗΠΑ", "υποκλινόμαστε εις το Ιαπωνικό θαύμα" κλπ. Παράλληλα όμως, κι όπως διδάσκει η πολιτική της οικονομίας, υποχρεούται η ύπαρξη ασφαλιστικών δικλείδων στους τομείς του κεφαλαίου, της παραγωγής, των συντελεστών εργασίας, των επενδύσεων ή των τραπεζικών συστημάτων ώστε η οικονομική βάση να περπατεί επί καθορισμένου αναπτυξιακού μοντέλου διάρθρωσης και δόμησης. Ήδη, καλώς ή κακώς δεν έχει τόση σημασία, έχουν παρθεί αποφάσεις για :

- α. την καθιέρωση της ενιαίας αγοράς

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

- β. την προώθηση της νομισματικής ομοσπονδίας
- γ. την ενίσχυση της οικονομικής συνοχής
- δ. την ανάπτυξη κοινής πολιτικής

Αν κι αυτοί οι στόχοι μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν μεσο-πρόθεσμοι, ο στόχος της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης απαιτεί τη δημιουργία ενός ενιαίου οικονομικού και κοινωνικού χώρου, όπου το κόστος και τα οφέλη ισοκατανέμονται μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών βάσει δεικτών ανάπτυξης και πλούτου. Η συνεισφορά της πολιτικής, προσδιορίζοντας τα ενδιάμεσα προβλήματα, ερμηνεύοντας τις νέες συνθήκες, ήδη τελεσφορείται πολυσήμαντη και κυρίως όσον αφορά το όφελος των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ευρώπης. Άρκει να ακολουθηθεί και συντονισμένη δράση σε θεσμικά όργανα, όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Συντονισμένη δράση μπορεί, επίσης, να επιτευχθεί στο Συμβούλιο με την αναγκαιότητα ότι είναι επιθυμητές και δεσμευτικές πλειοψηφίες, μειοψηφίες που δεν επιτρέπουν λήψη αποφάσεων.

Η αρχή των τεχνικών εμποδίων στην Ευρώπη δεν είναι ένα απλό θέμα. Η αποδοχή ενός τεράστιου αριθμού Οδηγιών περνά μέσα από πολυμερείς παραχωρήσεις σ' εθνική βάση που εκφράζουν κυρίως συμφέροντα κυρίων τάσεων κι όχι κοινωνικού συνόλου. Είναι θέμα λοιπόν αμέσου σπουδαιότητας η εξασφάλιση των όρων που θα αμβλύνουν τις διογκούμενες αποστάσεις, ένθεν κι ένθεν. Επιπλέον δε, τίθεται το ζήτημα για την καθιέρωση ενός σφυρηλατημένου ενιαίου κοινωνικού χώρου, με πρώτιστη υποχρέωση τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων και ειδικότερα στο γεωγραφικό Νότο. Η επίτευξη της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Ένωσης είναι ένα πεδίο ζύμωσης και τριβής, όπου πρέπει ν' απαιτηθεί :

α. είναι επιθυμητή μια Κεντρική Τράπεζα Ευρώπης όπου οι Διοικητές Τραπεζών θα λαμβάνουν τις κυρίαρχες αποφάσεις ή μήπως ένας τραπεζικός ευρωπαϊκός οργανισμός όπου το σύνολο των δυνάμεων ανάπτυξης και παραγωγής, εκφραζόμενο μέσα από υπάρχοντες ή νέους δεσμούς, θα καθορίζουν τις κατευθύνσεις της ;

β. τι όροι θα πρέπει να προταθούν για τη δημιουργία της ;

γ. η εμφάνιση της Ευρωπαϊκής Νομισματικής Μονάδος πώς μπορεί να επιδράσει στο διεθνές κύκλωμα και την κίνηση κεφαλαίων ;

δ. ποιες είναι οι πρόπουσες κατευθύνσεις που θα προωθήσουν τη διαρκή μεγένθυση κι ανάπτυξη και πώς αυτό θα επιτευχθεί προς όφελος του κοινωνικού στερεώματος ;

Οι λύσεις των προβλημάτων που σχετίζονται με την επίτευξη μιας νέας κοινωνικής και οικονομικής δύναμης ευρωπαϊκής αφετηρίας και παγκόσμιου βεληνεκούς, μπορεί κάτω από προϋποθέσεις, να ωθήσει στη σύσταση νέων ισορροπιών σεβασμού κι αλληλεγγύης διεθνιστικού χαρακτήρα. Κατηγορίες που εκτοξεύτηκαν για "συντηρητισμό" ή "ολο-

κληρωτισμό" σε πλαθόμενες ιδέες, λόγω του περιοριστικού τους πλάφόν είναι κατά κόρον ανεπαρκείς γιατί σ' έναν κόσμο με υψηλό βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης, όπου τα διαφορικά πληθωρισμού εκφράζουν διαφορικά παραγωγικότητας, κάθε πολιτική που οδηγεί σε απόκλιση από το μέσο πληθωρισμό που επικρατεί υψήλεια, θέτει μεσοπρόθεσμα σε κίνδυνο τις κατακτήσεις των κοινωνικών συνόλων. Κάτω από αυτές τις περιστάσεις κάθε κυβέρνηση, εθνικού ή ευρωπαϊκού επιπέδου, αντιμετωπίζει τους περιορισμούς της παγκόσμιας οικονομικής συγκυρίας. Για το λόγο αυτό η παραδοχή ότι "η ανάπτυξη και η επικοινωνία δεν είναι θέμα αποκλειστικά μιας χώρας" γίνεται επίκαιρο και σήμερα! Η δημιουργία του "ενιαίου κοινωνικού χώρου" που θα ενδυναμώσει τις παραγωγικές δυνάμεις είναι επίσης άμεσα συνδεδεμένη με τη δημιουργία κοινού νομίματος, ώστε να δοθεί η δυνατότητα άσκησης περισσότερο ανεξάρτητης πολιτικής στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα. Μεσοπρόθεσμα, η προώθηση και η χρήση των νέων τεχνολογιών και τα προβλήματα απασχόλησης που συνδέονται με αυτές, η εμφάνιση των νέων παραγωγικών σχέσεων, η δημιουργία νέων κοινωνικών και οικονομικών συμμαχιών, η διεύρυνση των ΜΜΕ και των πρωτοποριών πληροφόρησης, τα οικολογικά - ίσως - ζητήματα και η χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, αποτελούν πρόκληση - πρόσκληση για την εκκολαπτόμενη κοινωνική "υπεδύναμη"...

Η μέχρι σε αυτό το σημείο αναφορά αναλύσεται σκόπιμα στην υπό διαμόρφωση νέα ευρωπαϊκή ολότητα ως μία λύση για επιβίωση σ' έναν κόσμο που ολοένα και περισσότερο διακατέχεται από τους νόμους του αθέμιτου ανταγωνισμού και τις επιβουλές των προστατών-κυκλωμάτων, οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και ίσως μέρος της Ευρώπης διακατέχονται από σύνδρομο μονοπώλησης και παντοκρατίας πλούτου, γοήτρου και "πολιτισμού" και τ' όλο αυτό σκηνικό δε συντελείται σ' ένα αποκλειστικά εθνικό πεδίο παρέμβασης και δράσης, αλλά αντίθετα δομείται σ' ένα ευρέως προχαρασόμενο επίπεδο παγκόσμιας διεθνοποίησης και υψηλίας μεταρρύθμισης. Στη δεκαετία του 1970 γινόταν συζήτηση για την υπερατλαντική οικονομική συμμαχία. Στη δεκαετία του 1980 η ανατέλλουσα οικονομική δύναμη ήταν ο Ειρηνικός και η σχέση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας. Το κέντρο βάρους, λεγόταν, της παγκόσμιας οικονομίας είχε μετατοπισθεί. Σήμερα, στη νέα δεκαετία, η προσοχή και πάλι έχει στραφεί προς την Ευρώπη. Μόνο που αυτή τη φορά, ομιλείται για μια Ευρώπη από τη Μάγχη και την Αγγλία μέχρι τα Ουράλια και τη Ρωσία. Η γηραιά ήπειρος παίρνει την εκδίκη της καθώς όλα τα μάτια είναι στραμμένα πάνω της, προσπαθώντας να διακρίνουν τις ομοιότητες, τους παραλληλισμούς, τις διαφορές έστω, με την επανάσταση του 1789, με τις επαναστάσεις του 1848 και με την επανάσταση της ΕΣΣΔ το 1917. Οι αλλαγές που έγιναν στην Ανατολική Ευρώπη από το 1989, διακόσια ολόκληρα χρόνια μετά τη Γαλλική επανάσταση, αποδεικνύονται εξίσου κοσμοϊστορικές. Η υποτιθέμενη ουτοπία δεν είναι πια στην εξουσία, νέες αγορές έχουν ανοίξει σε μια περιοχή, που έδειχνε να έχει απωλέσει το δυναμισμό της και που θεωρείτο ότι είχε χάσει, μαζί, και το παιχνίδι της ανάπτυξης απέναντι στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Μία νέα εποχή, εγκαινιάζεται μαζί με τον 21ο αιώνα και την 3η χιλιετηρίδα.

Από το 1960 και μετά, το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα στηρίζεται σ' ένα τρίγωνο. Ένα τρίγωνο με τις άκρες του αγκυροβολημένες στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ιαπωνία. Αλλαγές σημειώνονται. Ισορροπίες μεταβάλλονται. Αλλά, οι βασικές σχέσεις δεν ανατρέπονται.

Στα 20 χρόνια του 1960-1980, οι χώρες της Ανατολικής Ασίας είχαν μέσο ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 6,5 % σε σύγκριση με 6 % για τις χώρες της Μέσης Ανατολής, 5 % για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και 4,5 % για την Αφρική. Η ανάπτυξη δηλ. ήταν σχετικά ισορροπημένη γεωγραφικά. Στη δεκαετία που πέρασε η εικόνα άλλαξε ριζικά. Οι Ασιάτες έφθασαν ρυθμό ανάπτυξης 8 % το χρόνο, ενώ η Λατινική Αμερική έπεσε στο 2 %, η Μέση Ανατολή κλυδωνίστηκε ισχυρά με τις συνεχόμενες κρίσεις της με αποτέλεσμα τη μείωση του ΑΕΠ και η Αφρική έμεινε στάσιμη. Αναπόφευκτα, και με δεδομένη την τάση της Ιαπωνίας ν' αναπτύσσεται με ρυθμό σχεδόν 5 % σε σύγκριση με 3 % για τις ΗΠΑ και την Ευρώπη, οι εντυπώσεις ότι η υπερ-Ειρηνική οικονομική, και όχι μόνο, συμμαχία θ' αντικαθιστούσε την υπερ-Ατλαντική, πολλαπλασιάστηκαν. Σχεδόν το 40 % του εμπορίου των ΗΠΑ είναι με την Ιαπωνία σε σύγκριση με το 20 % που ισχύει για το εμπόριο με την Κοινή Αγορά. Το κατά κεφαλήν εισόδημα της Ιαπωνίας έχει ξεπεράσει των ΗΠΑ, σε δολάρια. Από τις 10 μεγαλύτερες τράπεζες του κόσμου, με βάση τα στοιχεία του ενεργητικού, οι επτά είναι ιαπωνικές. Στην τελευταία 3-ετία η Ιαπωνία έδωσε σχεδόν το 20 % του ξένου κεφαλαίου που εισήγαγε η Αμερική.

Οι ριζικές αλλαγές στο πάλαι ποτέ κραταιό ανατολικό μπλοκ, όμως, δείχνουν να διαφοροποιούν τις τάσεις και να επαναφέρουν μια άλλη ισορροπία στο τρίγωνο, σε σύγκριση με την προηγούμενη δεκαετία. Από το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου και μετά η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ στηρίχθηκε :

- α. την ανάπτυξη και σταθερότητα της Δυτ. Ευρώπης και της Ιαπωνίας
- β. τον περιορισμό της δύναμης και της επέκτασης της Σ.Ε. και
- γ. την απομύζηση με τη μορφή "βοήθειας" των χωρών του Τρίτου Κόσμου

Οι στόχοι αυτοί και σήμερα δεν έχουν διαφοροποιηθεί παράλογο που ο αντίπαλος κατέρρευσε. Η προσοχή των ΗΠΑ παραμένει στραμμένη προς την Ευρώπη : ο αριθμός των Αμερικάνων στρατιωτών, που βρίσκονται στην Ευρώπη, είναι διπλάσιος αυτού που σταθμεύουν στον Ειρηνικό. Και οι ετήσιες αμυντικές δαπάνες των ΗΠΑ για την Ευρώπη είναι από 5 έως 7 φορές μεγαλύτερες σε σύγκριση με αυτές που γίνονται για την περιοχή του Ειρηνικού. Τα εξωτερικά οικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ, η ασφάλειά τους και οι εσωτερικές επιταγές δεν αφήνουν περιθώρια για να αυτονομηθεί η Ευρώπη. Οι ΗΠΑ ενδιαφέρονται για να παραμείνουν η πιο "Ευρωπαϊκή" δύναμη ! Παράλληλα η ΕΣΣΔ προπαγανδίζεται ως δύναμη ακόμα επίφοβη και διαμνηύεται ποικιλοτρόπως η αναγκαιότητα στάθμευσης των ΗΠΑ στην Ευρώπη για λόγους τάξης και ασφάλειας από πιθανώς ορατούς ή αόρατους κινδύνους.

Η εικόνα, όμως δεν είναι στατική. Η κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης και το οικονομικό άνοιγμα του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, έχουν αναζωογονήσει το ενδιαφέρον των ΗΠΑ προς την Ευρώπη. Ενδιαφέρον που είχε κάπως υποχωρήσει την περίοδο 1974 - 1989 καθώς οι φόβοι για την "Ευρώπη-κάστρο" του 1992 οδηγούσαν σε νέες μορφές απομόνωσης των ΗΠΑ. Και, καθώς τα οικονομικά προβλήματα της Αμερικής, με τα μεγάλα και διαρκή δημοσιονομικά και εξωτερικά ελλείματα, δημιουργούσαν εσωτερικές πιέσεις στις ΗΠΑ να μειώσει την παρουσία της στη γηραιά ήπειρο, αφήνοντας εκβιαστικά στους συμμάχους της της ΕΟΚ ένα μεγαλύτερο βάρος των αμυντικών δαπανών. Εφ' όσον, όμως, ο περιορισμός του κομμουνισμού παραμένει ιδεολογικός στρατηγικός στόχος των ΗΠΑ, η αλλαγή στην Ανατολική Ευρώπη θα πρέπει, φυσιολογικά, να καταλήξει σε μια νέα προσπάθεια της Αμερικής να παγιοποιήσει και να επεκτείνει τα κέρδη που διαβλέπει ότι έχει πια πετύχει, ελέω "περεστρόικα" στην ΕΣΣΔ, διαφθοράς του "γραφειοκρατικού καπιταλισμού" στην Πολωνία, την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Ανατολική Γερμανία και πτώσης "αυτοδιαχειριζόμενων μοντέλων" στην Αλβανία και τη Γιουγκοσλαβία.

Η νέα στροφή προς την Ευρώπη μπορεί να πάρει δύο μορφές. Σε πρώτο στάδιο συνεπάγεται αυξημένη ροή κεφαλαίων και πιστώσεων προς όλες τις "νέες χώρες" και τη ΣΕ. Σε δεύτερη φάση σημαίνει περιορισμό των αμυντικών δαπανών όχι απλά στην Ευρώπη αλλά και στον Ειρηνικό. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες που λέγεται ότι κάνει το Πεντάγωνο, η αμερικάνικη παρουσία σε Φιλιππίνες και Ν. Κορέα θα περιοριστεί. Και στις δύο περιπτώσεις η αλλαγή αυτή στις ισορροπίες της δεκαετίας του '80 οδηγεί στη δημιουργία ενός κενού εξουσίας στην Απω Ανατολή. Αναπόφευκτα η Ιαπωνία θα κληθεί να το καλύψει ή πιο σωστά, θ' αποφασίσει να το κάνει ενισχύοντας έτσι μονομερώς τον πόλο του τριγώνου τάξης και ασφάλειας. Άλλωστε οι ΗΠΑ έχουν ρίξει το βάρος τους σε πιο θερμές και ενεργειακές περιοχές, όπως προδιαγράφονται τα πράγματα με τις απρόβλεπτες εξελίξεις στο χώρο της Μέσης Ανατολής και των πετρελαίων της.

Τον Οκτώβρη του 1989, στην Καμπέρα της Αυστραλίας ιδρύθηκε το Συμβούλιο Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας - Ειρηνικού. Αντίβαρο στη μια άκρη του τριγώνου (την ευρωπαϊκή). Ένα νέο οικονομικό μπλοκ ήδη δημιουργείται στον Ειρηνικό. Κι αυτό συμβαίνει, επιπλέον, σε μια εποχή όπου η περιοχή αντιμετωπίζει προβλήματα, όπως την επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης σε πολλές χώρες, την έξοδο κεφαλαίων και υψηλής ποιότητας ανθρώπινου εξειδικευμένου δυναμικού από το Χονγκ-Κονγκ, εργατικά - φοιτητικά - πολιτικά προβλήματα στη Νότια Κορέα και την Ταϊβάν, πιθανή αναζωπύρωση αμφισβήτησης του συστήματος της Κίνας και των Φιλιππίνων. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια ο ρόλος και η επιρροή της Ιαπωνίας φαίνεται ότι θ' αυξηθεί νομοτελειακά.

Παράλληλα δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι ΗΠΑ βλέπουν την Κοινή Ευρωπαϊκή Αγορά ως μέσο ελέγχου και των γερμανικών φιλοδοξιών. Και στο σημείο αυτό έχουν συμμαχήσει τακτικά με τη Γαλλία, που θεωρούν και όχι αβάσιμα ότι μόνο με την ενδυνάμωση της Ευρωπαϊκής Κοινότη-

τας μπορεί ν' αποφευχθεί μια αναθέρμανση του γερμανικού προβλήματος. Προς το παρόν κι εκ των πραγμάτων η Γερμανία οφείλει ν' ακολουθήσει μια πολιτική υψηλών επιτοκίων για να προσελκύσει κεφάλαια και να συγκρατήσει την αποταμίευσή της, όπως και μια πολιτική χαμηλών αμοιβών. Διαφορετικά δε θα μπορέσει να χρηματοδοτήσει την οικονομική ανόρθωση της ανατολικής περιφέρειάς της και δε θα καταφέρει να κρατήσει τα προϊόντα της ανταγωνιστικά. Στις δικές της 37 ώρες εργασίας την εβδομάδα, οι συμπατριώτες τους, τέως Ανατολικογερμανοί, δουλεύουν περί τις 60 ώρες και αμοιβονται με το 50 % του εισοδήματος της δυτικής πλευράς. Η νομισματική και εισοδηματική πολιτική της Γερμανίας έχει λοιπόν την πρωτοκαθεδρία και εστιθεληματικά καθυστερεί τη μορφή της νομισματικής ένωσης και δημοσιονομικής εναρμόνισης. Εκτός, βέβαια, αν οι υπόλοιποι δύο του Ισχυρού Διευθυντηρίου της ΕΟΚ Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο δεχτούν να γίνουν μέλη της ζώνης του μάρκου και υποτάξουν τη δική τους οικονομική πολιτική στις αποφάσεις της Μπούντεσμπανκ. Επιπλέον, η ιδέα του "άριστου κοινωνικού χώρου" θα τεθεί σε αναθεώρηση, μια και πολλές από τις διευθετήσεις που προβλέπει επιβαρύνουν το εργατικό κόστος - που είναι πλέον ανάθεμα για τη Γερμανία, όπως αποφάνθηκε η εργοδοσία στις διαπραγματεύσεις με την I G Metal κατά το έτος 1990.

Τέλος, μέσα στα ίδια πλαίσια της εξέλιξης στην Ευρώπη, δεν πρέπει ν' αγνοηθεί η σημασία που της αποδίδει η ΣΕ. Για τον Γκορμπατσώφ, η Ευρώπη αποτελεί την αιχμή στην προσπάθεια προσέλκυσης ξένων κεφαλαίων - όπως δείχνει η συμφωνία να μετατραπεί η Κομεκόν σε ζώνη ελεύθερου εμπορίου με βάση τους μηχανισμούς της αγοράς. Με αυτή την προοπτική είναι απίθανο να δει κανείς την ΕΣΣΔ ν' αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στη Βόρεια Κορέα, τη Μογγολία και το Βιετνάμ, όταν το μόνο που ζητούν οι χώρες αυτές είναι κεφάλαια και το μόνο που προσφέρουν στη ΣΕ είναι μερικές πρώτες ύλες. Έτσι στην Ευρώπη η ΣΕ παίζει πρωτεύοντα ρόλο, ενώ η ΕΟΚ αποτελεί το βασικό μέσο για την ομαλή εξέλιξη ενοποίησης της Γερμανίας. Οι ΗΠΑ εμφανίζονται σε περισσότερο "σκιώδη" ρόλο, όπου η συνεισφορά τους στην άμυνα της Ευρώπης είναι αυτή που τους δίνει το δικαίωμα της αρνησικυρίας. Στην πλευρά της Ασίας, η Ιαπωνία εμφανίζεται ως η πρώτη εμπορική και χρηματοδοτική δύναμη, μέσα σ' ένα πλαίσιο όπου:

- το γιεν τείνει να δημιουργήσει δική του ζώνη συναλλαγών
- η οικονομική βοήθεια, ο τουρισμός, το εμπόριο, η τεχνολογία, τα ιδιωτικά κεφάλαια είναι κατά κύριο λόγο ιαπωνικά
- το εμπόριο μεταξύ των χωρών του Συμβολίου Οικονομικής Συνεργασίας Ασίας - Ειρηνικού σύντομα θα ξεπεράσει την αξία των εμπορικών συναλλαγών της περιοχής με τις ΗΠΑ, ακριβώς όπως η αξία των εμπορικών συναλλαγών στον Ειρηνικό ξεπέρασε την αντίστοιχη αξία για τις συναλλαγές στον Ατλαντικό.

Με την Ιαπωνία να μετατρέπεται σε βασική αγορά για τα προϊόντα των άλλων χωρών της Άπω Ανατολής και με τη σχετική απελευθέρωση των χρηματοδοτικών συναλλαγών στη χώρα αυτή ο ρόλος των ΗΠΑ εμφανίζεται εκ πρώτης όψεως κι εδώ μειωμένος. Σε αντίθεση, όμως, με την Ευρώπη, όπου η επιρροή των ΗΠΑ ξεκινά πρωταρχικά από την πυρηνική ομπρέλλα και καταλήγει στην προτίμηση των ευρωπαϊκών κρατών να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους όχι σε αμυντικές, αλλά σε άλλες δραστηριότητες, στην Άπω Ανατολή οι ΗΠΑ παίζουν ακόμα σημαντικό ρόλο. Η Ιαπωνία εξελίσσεται σε πρώτη οικονομική δύναμη της περιοχής. Για πρώτη φορά, ίσως, στην παγκόσμια ιστορία μια χώρα δημιουργεί οικονομική αυτοκρατορία χωρίς να έχει την αντίστοιχη στρατιωτική δύναμη. Στο σημείο αυτό η Ιαπωνία εξαρτάται από τις ΗΠΑ. Κι όσο οι ΗΠΑ έχουν αυτό το ατού στα χέρια τους, η ισορροπία στο τρίγωνο της παγκόσμιας ισορροπίας θα διατηρείται σχετικά ανέπαφη.

Συνοπτικά, η εικόνα που σχηματίζεται έχει ως εξής : Δύο νέοι πόλοι ανάπτυξης έχουν παρουσιασθεί στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Ο ένας είναι στην Ευρώπη και εστιάζεται τόσο στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά όσο και στο άνοιγμα των αγορών των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης. Ο άλλος είναι στον Ειρηνικό και επικεντρώνεται στις συναλλαγές μεταξύ των νεοβιομηχανικών χωρών της περιοχής (Ταϊβάν, Σιγκαπούρη, Κορέα, Χονγκ-Κονγκ κτ) και της Ιαπωνίας. Και πάντοτε υπάρχοντος του τρίτου πόλου της Αμερικής (ΗΠΑ, Καναδάς, Μεξικό, Λατινική Αμερική) με εμπνευστή και καθοδηγητή το παγκοσμιοποιημένο νόμισμα, το Δολλάριο, ολοκληρώνεται το υψηλό προτσές ύπαρξης κι ανάπτυξης.

Η 10ετία του '90 κλείνει τον 20ό αιώνα και προετοιμάζει τον 21ο. Ίσως γι' αυτό προκαλείται δέος κι ανησυχία, σκέψη και πρόβλεψη. Η ανάπτυξη των οικονομιών με την παράλληλη αύξηση του εξωτερικού εμπορίου συνδυαζόμενη με τις νέες τεχνολογίες και ιδιαίτερα της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, διαμόρφωσαν νέες σχέσεις μεταξύ των κρατών και των ηπείρων. Ο οικονομικός χάρτης έχει αλλάξει και η δημιουργηθείσα κατά τα τέλη του αιώνα αλληλεξάρτηση κι αλληλεπίδραση μεταξύ των οικονομιών, η οποία συνεχώς βαθαίνει, εξωθεί προς νέες μορφές τις διεθνείς σχέσεις. Η ανάγκη δημιουργίας ενός "χώρου" πέρα από τα εθνικά σύνορα κάθε κράτους, μέσα στον οποίο εκτός από τη μεγέθυνση της εσωτερικής του αγοράς, θ' αναπτύσσονταν συνθήκες, όπου θα διευκολύνετο η δημιουργία ισχυρότερων οικονομικών μονάδων με "οικονομίες κλίμακος", όπως και κοινά προγράμματα ανάπτυξης της έρευνας και τεχνολογίας, διαμορφώνει, μέσα στην παγκόσμια αγορά νέες συνθήκες επαφής αλλά και πάλης. Η Ελλάδα επέλεξε το δρόμο της μέσα από την κοινή ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και πορεία, η επί μισό αιώνα ειρηνική συνύπαρξη των βαθιά διχασμένων και από συνεχείς πολέμους αλληλομισούμενων λαών ενισχυόμενη από τη δηλωμένη επιθυμία τους δια την από κοινού αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων και ιδιαίτερα της αντιμετώπισης του διεθνούς ανταγωνισμού, τους ωθεί προς κοινή χωροταξιακή δράση. Με γνώμονα, ότι η υπέρβαση της αξίας, του νομίσματος, των εμπορευμάτων, της αγοράς και η εδραίωση μιας τελικά κοινωνικοποιημένης οικονομίας είναι δυνατή μόνο σε περίπτωση πολύ ανεπτυγμένης παραγωγικότητας της εργα-

σίας, με ελάχιστο αναγκαίο κοινωνικό χρόνο, και υψηλού επιπέδου δημοκρατικής οργάνωσης πνευματικά ανεπτυγμένων παραγωγών και πολιτών, καταλήγεται και υιοθετείται η άποψη για ένα σύνολο οικονομικών και πολιτικών μέσων σε διαρκή διαλεκτική αλληλεξάρτηση. Για ένα τέτοιο επίτευγμα σήμερα υπάρχουν οι αντικειμενικές δυνατότητες σε διεθνή κλίμακα, όχι όμως οι αντίστοιχες υποκειμενικές δυνατότητες. Η όλη αντίληψη της Νέας Ιβανικής Οικονομικής Τάξης στηρίζεται στην προσδοκία διεθνούς και παγκόσμιας επέκτασης, ως μακροπρόθεσμου στόχου ενός "ιβανικού κοινωνικού χώρου" υψηλίας υπόστασης, σε αντικατοπτρισμό του οικοδομούμενου ευρωπαϊκού πειράματος (να λοιπόν που και ο Τρίτος Κόσμος με κύριους άξονες αναφοράς την Αφρική, μέρος της Ασίας αλλά και της Αμερικής επιβάλλεται να επανατοποθετηθεί και να διεκδικήσει ισότιμα το μελλούμενο γενέσθαι, αποβάλλοντας το ρεφορμισμό της ηγεσίας του κινήματος της Упстад που αργά, αλλά σταθερά ποδηγέτησε και ποδηγείται τα συμφέροντα της συντριπτικής πλειοψηφίας κοινωνιών και εθνών). Κι αυτό δε συνάγεται από αισθήματα ή πόθους εμπορούμενους από εικονολατρικά πρότυπα ή συγγράμματα αλλά πηγάζει από τις νέες συνθήκες μέσα στις οποίες λειτουργεί πλέον το παγκοσμιοποιημένο καπιταλιστικό σύστημα και η διεθνοποιημένη καταναλωτική αγορά, η συνυπογραφή ενός δεσμευτικού πλαισίου ανάπτυξης κι ακμής από το σύνολο φορέων, κυβερνήσεων, οργανισμών και δυνάμεων σε διεθνή και παγκόσμια υιοθέτηση εφαρμογής, ίσως περικλείει τους σπόρους ενός υγιούς και ανθρώπινου συναγωνισμού - που πιθανότητα να έχει εκ νέου νικητές και ηττημένους αλλά στη βάση αποδοχής ή απόρριψης πολιτικής και ιδεολογικής πρότασης και όχι στη βάση κάρπωσης κερδών ή ζημιών, όπως η τρέχουσα εκμεταλλευτική συγκυρία διδάσκει. Και για να μην υπάρχει απλά και μόνο αοριστολογία και αεροβαμονισμός ξεκαθαρίζεται η επιταγή για ένα νέο "ΚΕΦΑΛΑΙΟ", για ένα καινούριο σύστημα, που γιατί όχι να μην επονομαστεί από εχθρούς και φίλους των μέχρι τώρα αντιπαρατιθέμενων μερών "καπιταλισμός με σοσιαλιστικό πρόσωπο" ή "σοσιαλισμός με καπιταλιστικό πρόσωπο"...

2. ΕΛΛΑΔΑ ΧΩΡΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

ΠΩΣ ΒΡΕΘΗΚΑΜΕ ΕΔΩ ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΜΕ

Η συγκεκριμένη ενότητα καταγράφει την περίπτωση της Ελλάδος μέσα στο παγκόσμιο και ευρωπαϊκό οικοδόμημα οικονομίας και ανάπτυξης, ολοκλήρωσης και προοπτικής. Καταπιάνεται με τον Ελλαδικό χαρακτήρα του συστήματος, τις μέθοδες - εγγενείς ή μη - που προδιαγράφουν το πώς η χώρα βρέθηκε εδώ και τις τακτικές, που υποκειμενικά αποδέχονται οι συγγραφόντες, για τη μετέπειτα πορεία. Αφού προηγήθηκε η αναφορά για την υφιστάμενη κατάσταση παγκοσμιότητας και διεθνοποίησης σ' επίπεδο οικονομίας, πολιτικής και επικοινωνίας, που ολοένα και περισσότερο εφαρμόζεται, τώρα εξειδικεύ-

εται η εθνική υφή του προβλήματος, που τιτλικά προδιαγράφεται ως περιφερειακό. Ακολούθως πρόκειται ν' αναλυθεί το αίτιο του φαινομένου πλατιάσματος πέρα από αυτό καθεαυτό το ζήτημα των μέσων μαζικών επικοινωνίας, μια και η επιλεγόμενη αυτή κίνηση εμπειροκλείει τους σπόρους της επεξήγησης του "γιατί συσσωρεύεται πλούτος και διεθνοποιείται πολιτισμός", του "αν τα ΜΜΕ αποτελούν παράγοντες απελευθέρωσης ή υποδούλωσης"...

Κοινή αποδοχή και θέση, είναι το γεγονός πως ο ελληνικός καπιταλιστικός σχηματισμός είναι μέρος της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας η οποία, δεδομένα, αναπτύχθηκε ανισόμερα και χαρακτηρίζεται από μια οξυμένη δομική ετερογένεια. Στην κορυφή της καπιταλιστικής πυραμίδος βρίσκεται μια χώρα ή ομάδα χωρών που κατευθύνει και ελέγχει, αν όχι εκμεταλλεύεται, όλες τις υποκείμενες χώρες. Στη δεύτερη βαθμίδα βρίσκονται κάποιες άλλες που υφίστανται μια σχετική καθοδήγηση από την ηγεμονική βαθμίδα αλλά ταυτόχρονα μπορούν να συνεκμεταλλεύονται όλες τις σε αυτές υποκείμενες χώρες. Μέχρι που αποτελείται από χώρες ενταγμένες στην παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία, που υφίστανται εκμετάλλευση από το σύνολο των υπερκείμενων βαθμίδων.

Κατ' άλλη πάλι θεώρηση, συγγενής κι αποδεκτή, διακρίνεται η παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία στις βιομηχανικές χώρες του κέντρου και τις αγροτικές της περιφέρειας. Τις χώρες του καπιταλιστικού μητροπολιτισμού και των δορυφόρων του, ή σε γεωγραφική ιδεατή απεικόνιση του αναπτυγμένου Βορρά και του υπανάπτυκτου Νότου. Το παροχημένο πλέον - από τις τρέχουσες εξελίξεις - σχήμα Ανατολής-Δύσης σαν σχήμα που εκφράζει μόνο τις αντιθέσεις δυτικής - ανατολικής μητρόπολης ξεφτίζει και σύντομα πρόκειται να εκλείψει, μια και αποδεικνύεται ότι αποτέλεσε έντεχνα όψεις του ίδιου νομίσματος. Παρ' όλες τις διαφορές που μπορεί να υπάρχουν στις προαναφερόμενες αναλύσεις, η σημερινή πραγματικότητα περιστρέφεται κύρια γύρω από τα δίδυμα : μητρόπολη - περιφέρεια και βορράς - νότος, σαν συνώνυμα του διδύμου : αναπτυγμένος - υπανάπτυκτος κόσμος. Με αυτή την έννοια θεωρούνται κατά κάποιο τρόπο συνώνυμοι οι όροι περιφέρεια, νότος, υπανάπτυκτες χώρες.

Το ιστορικό προτσές της εξελισσόμενης ενιαίας παγκόσμιας διεργασίας αξιολογείται ως εξής :

α. Η υπανάπτυξη δεν είναι ένα προστάδιο της ανάπτυξης, αλλά και οι δύο συνυπάρχουν χρονικά και λειτουργικά ως οι δύο πλευρές του ενός κι ενιαίου μοτίβου ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού.

β. Ο χαρακτήρας της υπανάπτυξης είναι δομικός. Το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα είναι ένα ενιαίο σύνολο από ετερογενείς δομές, όπου οι δομές της ανάπτυξης είναι οι κυρίαρχες και οι δομές της υπανάπτυξης είναι οι εξαρτημένες. Αυτές είναι έτσι διαρθρωμένες μεταξύ τους ώστε η λειτουργικότητα των δομών της υπανάπτυξης ν' αποτελεί συμπληρωματική λειτουργία των πρώτων στη διαδικασία συσσώρευσης του κεφαλαίου σε παγκόσμια κλίμακα.

γ. Η ολότητα των ετερογενών δομών μοιάζει με μια απέρατη δομομηχανή που εκπληρώνει ταυτόχρονα κι άλλες λειτουργίες :

(1) κάνει πλουσιότερες τις πλούσιες χώρες και τις εύπορες και κοινωνικές τάξεις

(2) περιθωριοποιεί οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά τις πιο φτωχές χώρες και τ' άπορα κοινωνικά στρώματα

Βασικός κινητήρας αυτής της δομομηχανής είναι τα κέντρα των μητροπόλεων. Δευτερεύοντες κινητήρες είναι τα κέντρα της περιφέρειας, οι τοπικές ολιγαρχίες, οι κεφαλές γεφύρωσης. Τη λειτουργία των ιμάντων κίνησης, που είναι βασικά και κανάλια ιδιοποίησης του οικονομικού πλεονάσματος, εκτελούν πολυεθνικές επιχειρήσεις και αδιαφανή συγκροτήματα. Καθήκοντα λιπαντών αυτής της δομομηχανής έχει αναλάβει η προσεταιρισμένη διανομή και βέβαια οι κομματικές, συνδικαλιστικές και κυρίως κρατικές γραφειοκρατίες. Το ρόλο του σφυριού και της τανάλιας τον έχουν οικειοποιηθεί οι μηχανισμοί καταστολής.

δ. Τραγικό λάθος αποτελεί η ταύτιση της υπανάπτυξης με τη στασιμότητα ή τη μη-ανάπτυξη, δηλαδή σαν προϊόν παραδοσιακών κοινωνιών. Λάθος θα είναι επίσης να θεωρηθεί η ανάπτυξη μεγέθυνση του μοντέρνου τομέα της τεχνολογίας της οικονομίας. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο που μια σειρά υπανάπτυκτων χωρών παρουσίασαν στα πλαίσια του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, παροδικά πάντοτε, πραγματικά ψηλούς δείκτες αύξησης. Όμως, τούτο ήταν αποτέλεσμα του εξαρτημένου - εξώστρεφου χαρακτήρα της οικονομίας τους και κύρια της επενδυτικής παρέμβασης του ξένου κεφαλαίου. Παρατηρείται το φαινόμενο της "αύξησης δίχως ανάπτυξη" κατά τον Σ. Αμίν, της "δομικής παραμόρφωσης της οικονομίας και της κοινωνίας" κατά τον Α. Κόρντοβα, του "δύσμορφου καπιταλισμού" κατά τον Κ. Βεργόπουλο. Με τούτες τις θέσεις, δεν αποδυναμώνονται μόνο τα στρατηγικά συνολικά αναπτυξιακά συμφέροντα αυτών των χωρών, αλλά παραπέρα ισχυροποιούνται όλα εκείνα τα ιδιαίτερα στοιχεία της υπανάπτυξης, όπως όξυνση των ανισοτήτων, κατασπατάληση των εγχώρων φυσικών πόρων, αύξηση της υποτέλειας και της εξάρτησης. Γίνεται φανερό πως η υπανάπτυξη είναι μια διαδικασία ετεροπροσδιοριζόμενης παραμορφωτικής κίνησης στα πλαίσια των συμφερόντων μας από τις καπιταλιστικές μητροπόλεις στα δρώμενα της δυναμικής ολοκλήρωσης του παγκόσμιου καπιταλισμού και, φυσικά, δεν είναι μια κατάσταση απόλυτης στασιμότητας.

ε. Η τακτική εφαρμογής αυτής της παγκόσμιας δομομηχανής έγινε μορετή μόνο με τη βίαιη πολιτική του "διαίρει και βασίλευε" των μητροπολιτικών κέντρων. Πολιτική που συνίσταται στον πολιτικό, εδαφικό, και με αυτό, οικονομικό κατακερματισμό μεγάλων και ικανών ν' αναπτυχθούν αυτόνομα, ιστορικών γεωπολιτικών ενοτήτων. Ο όρος που εντρυφίζει αυτήν ακριβώς την πολιτική είναι "βαλκανοποίηση" (balkanisierung) και που εφαρμόστηκε όχι μόνο στα Βαλκάνια (από όπου και πήρα το όνομά της), αλλά και στη Λατινική Αμερική, την Αφρική, την Ασία και τελευταία εύσχημα και πάλι στη γεννησιουργή της χερσόνησο.

Συμπερασματικά, καταλήγεται πως στην ενιαία διαδικασία ανάπτυξης του παγκόσμιου καπιταλισμού δε διαμορφώθηκε ένας ενιαίος καπιταλισμός, αλλά δύο τύποι, οι οποίοι συνυπάρχουν αλλά διαφέρουν - όσον αφορά τη φύση τους - ριζικά μεταξύ τους. Ο πρώτος τύπος καπιταλισμού διαμορφώθηκε από τη διαδικασία ανάπτυξης των μητροπόλεων κι αποτελεί τον καθαρό, το μητροπολιτικό καπιταλισμό, που χαρακτηρίζεται κύρια από την εσωστρέφεια όσον αφορά τη διεργασία ιδιοποίησης και συσσώρευσης του οικονομικού πλεονάσματος που παράγεται σε παγκόσμια κλίμακα. Αντίθετα, η διαδικασία υπανάπτυξης των χωρών της περιφέρειας διαμόρφωσε έναν άλλο τύπο καπιταλισμού, τον εξαρτημένο, τον περιφερειακό καπιταλισμό, που χαρακτηρίζεται από εξωστρέφεια όσον αφορά τη διεργασία ιδιοποίησης - συσσώρευσης του οικονομικού πλεονάσματος που παράγεται στις χώρες της περιφέρειας. Η ικανότητα του μητροπολιτικού καπιταλισμού να σφετερίζεται ξένο οικονομικό πλεόνασμα και να το κάνει "δικό του κεφάλαιο", στον περιφερειακό καπιταλισμό παρουσιάζεται σαν ανικανότητα να συγκρατήσει, να ιδιοποιηθεί, να συσσωρεύσει και ν' αξιοποιήσει για τη δική του ανάπτυξη, το δικό του οικονομικό του πλεόνασμα, που εξαιτίας αυτού του νοσήματός του μετατρέπεται σε "ξένο κεφάλαιο", τμήμα του οποίου ίσως ξαναγυρίσει στον τόπο του σαν αλλοδαπό πλέον κεφάλαιο, όχι για να τον αναπτύξει, αλλά για να τον υποβοηθήσει στα πλαίσια της εξάρτησης. Τούτη η ποιοτική σχέση -διαφορά ανάμεσα στους δύο τύπους καπιταλισμού δείχνει πως δεν υπάρχουν περιθώρια μετεξέλιξης ενός περιφερειακού καπιταλισμού σε καθαρό καπιταλισμό μητροπολιτικού τύπου. Τούτο, όμως, σημαίνει πως για τις χώρες της περιφέρειας, του Νότου περιθώρια υπάρχουν πέρα από τον, κι ενάντια στον, κατευθυνόμενο κι ελεγχόμενο δυϊσμό.

Η θέση της Ελλάδας σε όλο το προαναφερόμενο σκηνικό ποια είναι ; το μόνο σίγουρο δεν είναι πια ο "ομφαλός της γης". Το "κέντρο του αρχαίου κόσμου" δεν υπάρχει από τότε που έπαψε να υπάρχει κι ο ίδιος ο αρχαίος κόσμος. Ο σύγχρονος κόσμος δεν είναι ενιαίος κι αποτελείται από δύο ή περισσότερα υποσύνολα. Η διάσπαση του ενός κόσμου σε δύο ή περισσότερους γίνεται με τη χρησιμοποίηση κάποιων ιδιαζόντων κριτηρίων, όπως για την προσέγγιση της θέσης της Ελλάδος :

α. το γεωγραφικό κριτήριο

Η Ελλάδα, το σπουδαιότερο τμήμα του Βαλκανικού χώρου, το κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου, βρίσκεται στο ακρότατο νοτιοανατολικό σημείο της Ευρώπης που αποτελεί και το κέντρο της τομής των περιφερειών τριών ηπείρων, της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής. Από τη συγκεκριμένη αυτή θέση της η Ελλάδα αποκτάει μια ιδιαίτερη γεωπολιτική και γεωστρατηγική σημασία, συνακόλουθα για ολόκληρο τον κόσμο. Η τομή των τριών ηπείρων προσδίδει στην Ελλάδα θέση-κλειδί που συνίσταται στο γεγονός πως σε αυτή την τομή συγκεντρώνονται σημαντικότερα κέντρα ανθρώπινης γαλούχησης και φυσικών πόρων. Άλλωστε το γεωγραφικό στίγμα της Ελλάδας στάθηκε πάντα το κυρίαρχο στοιχείο της ιστορίας της, και της Ιστορίας του ευρύτερου χώρου.

β. το οικονομικό κριτήριο

Από τη μια μεριά η Ελλάδα παρουσιάζεατι τα τελευταία χρόνια, όλο και πιο συχνά στις Δημοσιεύσεις Διεθνών ή Ξένων κρατικών οργανισμών σαν "ανεπτυγμένη" ή "αναπτυσσόμενη" χώρα, σαν χώρα του Βορρά ή της καπιταλιστικής μητρόπολης, όπως η Σουηδία, η Γερμανία, η Γαλλία κλπ, από την άλλη όμως όχι μόνο αμφισβητείται το κριτήριο του κατακεφαλήν εισοδήματος που χρησιμοποιείται για μια τέτοια προνομιακή μεταχείριση, διπλωματικής, ίσως, σκοπιμότητας αλλά, παραπέρα διατυπώνονται βάσιμες αντιρρήσεις, θέσεις έγκυρων μελετητών σύμφωνα με τις οποίες η Ελλάδα ανήκει δίχως αμφιβολία στο Νότο και τον υπανάπτυκτο κόσμο. Συνοπτικά, η Ελλάδα μπορεί να πριμοδοτήθηκε και να πριμοδοτείται με ξένες επενδύσεις ή δάνεια με αποτέλεσμα κάποια αύξηση οικονομικών μεγεθών, αυτό όμως δεν επιφέρει δομική αλλαγή της φύσης και του χαρακτήρα του ελληνικού περιφερειακού καπιταλισμού, απλά εκείνο που συμβαίνει είναι ένα πέρασμα από την κατηγορία των χωρών της προχωρημένης υπανάπτυξης.

γ. το ιδεολογικό κριτήριο

Έχει ήδη αποσαφηνιστεί σε προηγούμενη αναφορά ότι νομοτελειακή παραδοχή αποτελεί η πλάση "ενιαίου κοινωνικού χώρου" με περιφερειακό διεθνιστικό χαρακτήρα σε πανευρωπαϊκή και παγκόσμια διεθνιστική στόχευση. Χώρου ικανού και αναγκαίου ν' αποτρέψει τη διαιώνιση κλασματικών μέτρων και σταθμών οικονομίας και κοινωνίας, χώρου ιδανικού για ομόρροπη και εξισωτική συσσώρευση πλούτου και πολιτισμού

δ. το κριτήριο της δυναμικής ισορροπίας

Η παραγνώριση από τη ντόπια άρχουσα τάξη, οικονομική-πολιτική-κομματική-κρατική, της σημαντικής γεωγραφικής θέσης και της γεωπολιτικής σημασίας της χώρας, η αδυναμία της να κάνει τολμηρή εκμετάλλευση αυτής της θέσης της, η ανικανότητά της να προχωρήσει σε πρόσφορη μορφή κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης και η μονοδιάστατη προσκόλλησή της σε δόγματα και εικονίσματα γέννησαν κι έθρεψαν το υπανάπτυκτο, εξαρτημένο, δύσμορφο και περιφερειακό καπιταλιστικό σχηματισμό, ο οποίος και "αναπτύχθηκε" όσο μπορούσε ν' αναπτυχθεί.

Τώρα που τα περιθώρια στένεψαν είναι ανάγκη να συνεκτιμηθεί και να καταληχθεί υπεύθυνα και σε βάθος το πρόβλημα της εθνικής μας πορείας σε πολιτικό, εθνικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο ώστε να γίνει η Ελλάδα παράγοντας ισορροπίας, προόδου και ανάπτυξης, κέντρο μιας "δυναμικής γεωπολιτικής συνάντησης" των λαών της περιοχής, της Ευρώπης, των τριών ηπείρων και συνακόλουθα ολόκληρου του κόσμου.

Έχοντας γνώση λοιπόν των ιδιαζόντων κριτηρίων που προσεγγίζουν το χαρακτήρα της ελλαδικής επικράτειας και συνάμα τις φάσεις ιστορικής μετεξέλιξης του συστήματός της :

α. Φάση της βίαιης γέννησης της αποικιοκρατικής εξάρτησης (1453 - 1828)

β. Φάση της ημι-αποικιακής εξάρτησης (1829 - 1922)

γ. Φάση του εκσυγχρονισμού και της ολοκλήρωσης (1923 - 1950)

δ. Φάση της ιδεολογικής εξάρτησης (1950 μέχρι και σήμερα), προκρίνεται η σκέψη-κριτική ότι οι ιδέες για αστική δημοκρατία και για φιλελευθερισμό δεν κυριάρχησαν στις μητροπολιτικές χώρες από τη μια μέρα στην άλλη, ούτε διαδόθηκαν με συνθήματα. Προηγήθηκε ολοκλήρωση σχεδόν του αστικού μετασχηματισμού, με σωστή βιομηχανική ανάπτυξη, με ορθή δημοκρατία και εθνική παιδεία, πράγματα δηλαδή που δεν υπήρξαν εδώ. Και πάνω απ' όλα η κατάλληλη κυβερνητική βούληση ήταν εκεί συνεχώς, ενώ υπήρχε και η ανάλογη συμμετοχή των παραγωγικών τάξεων μέσα από μορφωτικούς και πατριωτικούς αγώνες. Για την Ελλάδα η εφαρμογή του φιλελευθερισμού της αγοράς χωρίς το υπόβαθρο του ολοκληρωμένου αστικού μετασχηματισμού είναι ανέφικτη. Όποια κυβέρνηση κι αν τον επιδιώξει, είναι αδύνατο να "θεραπεύσει" την κρίση, δίνοντας "όλο το φάρμακο μηχανίσιτικά". Για να συνυπάρξει η χώρα στην αυριανή πρόκληση -πρόσκληση κοινοτικού χαρακτήρα πρέπει κατ' αρχάς να λύσει τουλάχιστον θεμελιακά τα καθαυτά ενδογενή της προβλήματα. Μέσω της εξασφάλισης ενός κοινωνικού, στην ουσία παραγωγικού, Συμβολαίου Αρχών και Κανόνων Αυτοοργάνωσης και με σταδιακές επιτυχίες (συστηματοποίηση, αυτοματισμός, τεχνοεφαρμογή, αγροτική και βιοτεχνική αναδιάρθρωση, εθνοβιομηχανοποίηση, κάθαρση δημοσιούπαλληλισμού, σμήλευση πολίτη, ιδιώτη ακρατίτη, αναλογική φορολογία, πάταξη κομπραδορισμού και μεταπραγματίας) σφυρηλατείται ενθουσιασμός των κοινωνικών τάξεων, δηλ. των επενδυτών -επιχειρηματιών από τη μια και των εργαζομένων από την άλλη. Και βέβαια το διαμορφούμενο Συμβόλαιο να προχωρείται από κάθε κυβέρνηση και κόμμα.

Η επιχείρηση στην Ελλάδα αυτοδιαφημίσθηκε και οι εξαιρετες καλές περιπτώσεις των τελευταίων χρόνων αδυνατούν να διασκεδάσουν την κοινή αντίληψη, ότι δηλαδή όσα χρωστάνε στο δημόσιο, τις τράπεζες, τους εργαζόμενους, τα ασφαλιστικά ταμεία κλπ οι υπερχρεωμένες κρατικές, ιδιωτικές και συνεταιριστικές μονάδες καθώς και όσα αφορούν καταχρήσεις, δανειοδοτήσεις κλπ. βρίσκονται στο εξωτερικό σε δολάρια. Και είναι δυνατό να καταπολεμηθεί αυτή η δίκαιη κοινωνικά κι εθνικά αντίληψη όταν επανεμφανίζεται αδιαφάνεια, μιζαδωρισμός και υποτέλεια; Στους επενδυτές οι αρμόδιοι φορείς περιλαμβάνουν ξένους, κυρίως, κεφαλαιούχους, ενώ αγνοούνται τα τεράστια ποσά Ελλήνων (;) καταθετών στην Ελβετία, καθώς και στις ελληνικές τράπεζες, που ασφαλώς όλοι τους ανησυχούν για νομισματική απώλεια. Με ανάλογη νομοθεσία και με κατάλληλο κλίμα εμπιστοσύνης πολλά από τα κεφάλαια αυτά θα εισέρρεαν σε επενδύσεις για φερέγγυους οργανισμούς και ομίλους βιομηχανοποίησης και τεχνολογίας, όπως τα Μετρό, τα μέσα μαζικής συγκοινωνίας, οι πηγές ενέργειας, τα τρόφιμα, η εκπαίδευση - έρευνα - εφαρμογή κα, "Κεφάλαια υπάρχουν, κεφάλια λείπουν", όπως έλεγε ο Βαγγέλης Ανδρουλιδάκης.

Με τους εργαζόμενους τα πράγματα είναι δυσκολότερα. Η ιδιωτική πρωτοβουλία αυτοδιακυβεύεται και διέψευσε τον ιστορικό ρόλο της, το δε κράτος κατάχρασε και υμνοποίησε τον ισορροπιστικό χαρακτήρα του. Συνέπεια η ευρεία μάζα να αμφιταλαντεύεται χωρίς μνήμη και κρίση, αλλά πρωτίστως χωρίς γνώση και παιδεία. Έτσι το θέατρο του παραλόγου σκαρφίστηκε κι εκκολάπτεται στην περιφερειακή Ελλάδα με ασυνειδητοποιητές ακόμα πτυχές. Μπορεί το σύστημα του απέρατου κρατισμού των συστημάτων του Ανατολικού μπλοκ να κατέρρευσε από εγγενείς κι εξωγενείς παράγοντες, όμως σε μια χώρα σαν την Ελλάδα όπου οι νέοι της εξακολουθούν να σπαταλούν ασυστόλως παρα-οικονομικούς πόρους μεταπρατικών πηγών και όπου καταθέσεις τρισεκατομμυρίων βρίσκονται ενίοτε στείρες σε τράπεζες και τζόγους δε γίνεται αντιληπτό ότι συντελείται από κοινού ΠΑΤΙΝΑΖ ΣΕ ΕΥΘΡΑΥΣΤΟ ΠΑΓΟ. Κι εδώ κορυφαία ευθύνη φέρουν κόμματα, κυβέρνηση, κράτος και φορείς μια και δεν υπάρχει μορφωτική επάρκεια, παιδεία εθνική και πατριωτική να συναχθεί όραμα και προοπτική, πρόγραμμα και απελευθέρωση, αγώνας και ανεξάρτηση, επάρκεια και επανεπένδυση. Αντίθετα η κρατική μηχανή υποτέλειας και δουλισμού αποτελεί πανάκεια βολέματος, ρουσφετιού, κομπίνας και διασπάθισης εθνικού πολιτισμού. Στην Ελλάδα μέρα με τη μέρα επιβεβαιώνεται το αντίστροφο, παρατηρείται μία αργή αλλά σίγουρη αυτοκτονία...

Η περιφερειακή- συμπληρωματική ανάπτυξη δικτυώνει εθνική ροπή προς εισαγωγές ανώτερη απ' ότι η εξαγωγική επίδοση της χώρας. Είναι μια κατευθυνόμενη μητροπολιτική δομική αναγκαιότητα. Στα τελευταία έτη, ενώ οι βιομηχανικές εξαγωγές αυξάνουν ραγδαία, όμως αυξάνουν πολύ ταχύτερα οι εισαγωγές : από 12 % του εθνικού προϊόντος το 1962, έχουν φτάσει σήμερα σε τριπλασιασμό του ποσοστού ! Οι εξαγωγές αδυνατούν να υπερβούν το 1/3 της αξίας του εισαγόμενου προϊόντος. Το έλλειμμα καλύπτεται μόνιμα από τους άδηλους πόρους και την κίνηση των αλλοδαπών κεφαλαίων, είτε από τον εξωτερικό δανεισμό. Το συνολικό εξωτερικό χρέος της χώρας ισοδυναμούσε με 8 % του εθνικού εισοδήματος το 1960, ενώ το 1990 πενταπλασιάστηκε ! Το μισό αυτό του χρέους συνάπτεται από ιδιώτες ενώ το υπόλοιπο μισό από το κράτος.

Όμως ο εξωτερικός δανεισμός δε συνιστά παρά μια ορισμένη τεχνική στον τομέα των διεθνών πληρωμών. Το ουσιαστικό σημείο είναι ότι με το υπόδειγμα της συμπληρωματικής ανάπτυξης τίθεται ένα σοβαρό πρόβλημα φερεγγυότητας της χώρας, από την άποψη των πραγματικών δυνατοτήτων και όχι στο επίπεδο της τεχνικής. Η εξωστρεφής ανάπτυξη συνεπάγεται ότι το παθητικό της εθνικής οικονομίας, όταν μετρηθεί σε πραγματικά μεγέθη και όχι σε νομισματικά, αυξάνει ταχύτερα από το ενεργητικό. Φαίνεται ότι η ουσιαστική αυτή ανισότητα εξηγεί και τη φύση του οργανικού πληθωρισμού που έχει εκδηλωθεί εντυπωσιακά τελευταία στην Ελλάδα. Το φαινόμενο του πληθωρισμού βέβαια είναι πολύ παλιό στη χώρα, όμως η δραματική μορφή που έχει πάρει πρόσφατα συνδέεται άρρηκτα με το υπόδειγμα της εξωστρεφούς ανάπτυξης που ολοένα και προμοδοτείται. Ο εξωτερικός δανεισμός δίνει τη δυνατότητα να μετατραπεί η εσωτερική υπερζήτηση σε αυξημένη ζήτηση εισαγωγών. Όμως το ερώτημα παραμένει, τι δημιουργεί την εσωτερική ανι-

σομέρεια, της οποίας έκφραση είναι η υπερζήτηση, που καταλήγει στην επιδείνωση των εξωτερικών πληρωμών. Αυτόνομο είναι ότι η υπερβάλλουσα ζήτηση εκδηλώνεται είτε με την πληθωριστική άνοδο των εσωτερικών τιμών είτε με τη διόγκωση των υπερεισαγωγών. Κατά την περίοδο νομισματικής σταθερότητας, η άνοδος των τιμών και η υποτίμηση της δραχμής αποφεύγονται χάρη στη δυνατότητα εξαγωγής του πληθωρισμού στο εξωτερικό μέσω της αύξησης των εισαγωγών. Προϋπόθεση για την επιτυχία αυτής της λύσης είναι πάντα η διαθεσιμότητα ικανών μέσων εξωτερικών πληρωμών. Όταν όμως η κατάσταση αντιστρέφεται λόγω μεταβολής του διεθνούς συστήματος τιμών η Ελλάδα αδυνατεί να κάνει εξαγωγή του πληθωρισμού της κι επιπλέον βρίσκεται στην ανάγκη να κάνει εισαγωγή πληθωριστικών πιέσεων από το εξωτερικό (καύσιμα, ενέργεια κλπ). Ο πληθωρισμός εκδηλώνεται πλέον θεαματικά. Κι εδώ η στιγμή προσφέρεται για τη διαπίστωση της φύσης του.

Φαίνεται πως η αιτία του πληθωρισμού βρίσκεται στον τύπο της κατανομής του εισοδήματος στην Ελλάδα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο πληθωρισμός απορρέει από την υπεβολική ανάμειξη του κράτους στην οικονομία, με την έννοια των συνεχιζόμενων εξωοικονομικού τύπου παρεμβάσεων με στόχο την αναδιανομή του πλεονάσματος υπέρ των θεωρούμενων ως φορέων της οικονομίας. Όμως, η εξήγηση θα πρέπει να εξειδικευθεί στο επίπεδο των συγκεκριμένων μηχανισμών, μέσω των οποίων ο πληθωρισμός λειτουργεί σαν οργανική διάσταση του συστήματος. Η ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα είναι τόσο βαθιά, ώστε προκαλείται αναπόφευκτα διάσπαση της εγχώριας αγοράς, διαμορφώνεται μια αγορά υψηλών εισοδημάτων σε συνθήκες οικονομικής ασυνέχειας σε σχέση με την αγορά των χαμηλών εισοδημάτων, που αντιπροσωπεύει γύρω στο 70 % των εισοδημάτων στη χώρα. Το σύστημα τιμών είναι διασπασμένο και δυαδικό, δεν υπάρχει συνεχής μετάβαση από τις τιμές των πολυτελών και των διαρκών καταναλωτικών αγαθών προς εκείνες των ειδών λαϊκής - κοινωνικής κατανάλωσης. Είναι γνωστό ότι για πολλά είδη της κατανάλωσης των υψηλών εισοδημάτων, η ευρωπαϊκή αγορά είναι περισσότερο συμφέρουσα από την ελληνική. Η διάσπαση του συστήματος των τιμών είναι τόσο βαθιά, ώστε μεταξύ των δύο μερών της ελληνικής αγοράς παρεμβάλλεται συχνά η ευρωπαϊκή. Η βασική αιτία γι' αυτή τη ρήξη δεν είναι άλλη από την εξαιρετικά άνιση κατανομή του εισοδήματος στην Ελλάδα. Μία ένδειξη αυτής της ανισότητας δίνει η ανάλυση του προϊόντος της βιομηχανικής παραγωγής : στην Ελλάδα, οι μισθοί των εργαζομένων αντιπροσωπεύουν περίπου το 1/2 των κερδών, ενώ στις χώρες της κοινότητας, η μάζα των μισθών είναι ανώτερη κατά 2,5 φορές από εκείνη των κερδών !

Στην περίπτωση της αγοράς των υψηλών εισοδημάτων εκδηλώνονται οι πληθωριστικές πιέσεις από τις παροχές που το κράτος διοχετεύει προς τους επιχειρηματίες. Όμως, οι περισσότεροι από αυτούς, ακολουθώντας το υπόδειγμα δαπάνης των υψηλών εισοδημάτων, είναι στραμμένοι μάλλον σε καταναλωτικά αγαθά που εισάγονται από το εξωτερικό. Στην αγορά των λαϊκών εισοδημάτων συνωστίζονται κυρίως προς τα προϊόντα εγχώριας παραγωγής. Όμως η αγορά αυτή είναι τόσο μικρή συνολικά, λόγω της ανεπάρκειας των αντίστοιχων εισοδημάτων,

που δεν φτάνει να κινήσει την εγχώρια παραγωγή σε σοβαρά επίπεδα. Η διάσπαση της εγχώριας αγοράς έχει ως συνέπεια ότι η συνολική ζήτηση είναι ταυτόχρονα και μεγαλύτερη και μικρότερη από τις δυνατότητες και τις ανάγκες της εγχώριας παραγωγικής βάσης. Η ζήτηση ξεπερνά τις παραγωγικές δυνατότητες στην αγορά των υψηλών εισοδημάτων, εφ' όσον από εκεί προκαλούνται οι υπερεισαγωγές για προϊόντα που αδυνατεί να παράγει η εγχώρια παραγωγική δομή. Όμως, ταυτόχρονα, η ζήτηση αδυνατεί να κινήσει την παραγωγική προσπάθεια στην αγορά των ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων. Το πρώτο τμήμα της αγοράς είναι ο φορέας του πληθωρισμού, ενώ το δεύτερο χαρακτηρίζεται, σε μικρότερη κλίμακα, από την ανεπάρκεια της ζήτησης.

Στην αγορά των χαμηλών εισοδημάτων, η παραγωγική βάση και η κλίμακα της παραγωγής αδυνατούν ν' αναπτυχθούν, εφ' όσον η ζήτηση παραμένει μόνιμα ανεπαρκής. Στην περίπτωση της διεθνοποιημένης αγοράς των υψηλών εισοδημάτων, η εγχώρια παραγωγή παραμένει επίσης στάσιμη, μολονότι η αγορά διευρύνεται εντυπωσιακά, εφ' όσον τα υψηλά εισοδήματα έχουν πάντα τη ροπή να τονώσουν τη ζήτηση για προϊόντα εισαγόμενα από το εξωτερικό. Η ευρωπαϊκή αγορά απευθείας είναι πάντα περισσότερο συμφέρουσα για την κατανάλωση αυτού του τύπου.

Συνέπεια του δυαδικού χαρακτήρα της αγοράς είναι ότι, ενώ στο σύνολο της οικονομίας εκδηλώνεται μια μόνιμα υπερβάλλουσα ζήτηση, η φύση αυτής της ζήτησης είναι τέτοια που δεν κατορθώνει να συμπαρασύρει και την αντίστοιχη επέκταση της εγχώριας παραγωγής. Η "παράδοξη" αυτή ζήτηση αποτελεί ένα τυπικό γνώρισμα των κοινωνιών της εξωστρεφούς και συμπληρωματικής ανάπτυξης, όπως κατά κόρον αναλύθηκε στην αρχή της ενότητας. Και βέβαια το όλο μοντέλο δεν εμποδίζεται να λειτουργήσει ούτε από τον πληθωρισμό ούτε από την ανεπάρκεια της εσωτερικής αγοράς. Εφ' όσον στόχος της συμπληρωματικής ανάπτυξης παραμένει ο εξαγωγικός προσανατολισμός της παραγωγής, έπεται ότι η μόνιμη συρρίκνωση της εσωτερικής αγοράς δεν είναι εμπόδιο, αλλά πλεονέκτημα που μετατρέπεται σε χαμηλό κόστος παραγωγής και συνεπώς σε διεθνή συναγωνιστικότητα. Από την άλλη πλευρά, διαπιστώθηκε ήδη ότι ο πληθωρισμός λειτουργεί τελικά σαν ένας μηχανισμός για τη διεθνοποίηση της εγχώριας αγοράς και συνεπώς για τη διεθνή ενσωμάτωση της οικονομίας. Έτσι, το υπόδειγμα της περιφερειακής "ανάπτυξης" ενισχύεται ταυτόχρονα κι από τον ανεπαρκή αλλά κι από την υπερβολική ρευστότητα της οικονομίας. Το λεπτό αυτό σύστημα ισορροπιών καλύπτει τη βασική οργανική αδυναμία του περιφερειακού συστήματος, η οποία προκύπτει από το βασικό παρρασιτισμό και τον εισοδηματικό χαρακτήρα των φορέων της οικονομίας.

Το βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής βιομηχανίας, εν συνεχεία, είναι η απουσία ενός αυτοτροφοδοτούμενου οικονομικού μηχανισμού για την αναπαραγωγή και διεύρυνση της παραγωγικής βάσης. Η διατύπωση αυτή αποδίδει με πιο εξειδικευμένο τρόπο τη γενική διαπίστωση σχετικά με τη μη-ολοκλήρωση της πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου στη χώρα μας, και συνεπώς, σχετικά με την οργανική ανάγκη συστηματικών εξωοικονομικών παρεμβολών από την πλευρά του κράτους για την επέκταση του αστικού τρόπου παραγωγής. Φυσικά, τα

Βιομηχανικά κέρδη αναπτύσσονται μόνιμα στην Ελλάδα και μάλιστα σ' επίπεδο αισθητά υψηλότερο απ' ό,τι στις ευρωπαϊκές οικονομίες. Όμως τα εισοδήματα αυτά, κατά κανόνα, δε συνδέονται τόσο με το επιχειρηματικό στοιχείο, όσο κυρίως με τη λειτουργία του λεγόμενου αναπτυξιακού προγράμματος που συντονίζεται από το κράτος. Η αναπτυξιακή πολιτική συνεπάγεται αναπόφευκτα ότι τα βιομηχανικά εισοδήματα προέρχονται μάλλον από τις δημιουργούμενες τεχνητές συνθήκες της προστασίας και των κινήτρων παρά από τη λειτουργία των οικονομικών νόμων της αγοράς, ενώ οι συνθήκες της προστασίας και των κινήτρων καθορίζονται περισσότερο από τους προγραμματικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής του κράτους παρά από το ειδικό βάρος των βιομηχανικών μονάδων στην αγορά. Γι' αυτό το λόγο ο μηχανισμός της δημιουργίας των κερδών διακρίνονται εδώ από το μηχανισμό της ανάπτυξης των επενδύτων. Ενώ θεωρητικά τα κέρδη θα έπρεπε να χρηματοδοτούν τις νέες επενδύσεις, στην Ελλάδα, όπως και στο σύνολο των περιφερειακών χωρών, τα κέρδη αντιμετωπίζονται σαν απλό εισοδηματικό στοιχείο, με ατελή σύνδεση με την παραγωγική διαδικασία. Με άλλα λόγια, η υψηλή προστασία παράγει υψηλά κέρδη, που προέρχονται από μεταβιβάσεις σε βάρος των μη-προστατευομένων τομέων. Όμως, τα σχηματιζόμενα με αυτό τον τρόπο κέρδη δεν επενδύονται αυτόματα στην παραγωγή, για τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης, αλλά κατευθύνονται σε μεγάλο βαθμό προς την κατανάλωση, προς τον αποθησαυρισμό ή και προς τις χρηματιστικές τοποθετήσεις στο εξωτερικό. Αποτέλεσμα είναι ότι το οικονομικό σύστημα δεν αναπτύσσεται με οικονομική αυτοτροφοδότηση, αλλά μ' "ενέσεις" πολιτικής υψής. Συντελεστές που προκύπτουν από χώρους έξω από το κύκλωμα των οικονομικών μηχανισμών πραγματοποιούν αυτές τις συστηματικές ωθήσεις : το κράτος, οι τράπεζες, η χρηματοδότηση από το εξωτερικό. Το κράτος καλύπτει άμεσα ή έμμεσα περίπου το 35 % των επενδύσεων στον τομέα της βιομηχανίας. Οι τράπεζες συμβάλλουν κατά 25 % στη χρηματοδότηση των επενδύσεων και το αλλοδαπό κεφάλαιο κατά 20 %. Αυτό σημαίνει ότι η πραγματική χρηματοδότηση από το club των βιομηχάνων δεν υπερβαίνει το 15 % -17 % του συνόλου (ΟΟΣΑ). Η αυτοχρηματοδότηση δε λειτουργεί θεσμικά, αλλά ούτε και η έκδοση χρηματοδοτικών τίτλων στην ελεύθερη κεφαλαιαγορά. Αντίθετα, ο όλος μηχανισμός για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων στερείται της ανωνυμίας : προεξέχει ένας χαρακτήρας σε αποφασιστικό βαθμό προσωπικώς, πράγμα που καταλήγει στη διαιώνιση του υπάρχοντος συστήματος. Διαμορφώνεται έτσι ολιγοπωλιακός ορίζοντας ο οποίος παραμένει ανυπέρβλητος ακόμη και για τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, όταν αποφασίζουν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα.

Η βιομηχανική λοιπόν μορφή δεν είναι μέσο δημιουργίας κερδών, αλλά υποστήριγμα για τη συμμετοχή στη διανομή των υψηλών εισοδημάτων. Με αυτό τον τρόπο εξηγείται το ότι η βιομηχανική παραγωγή μπορεί ν' αυξάνει, χωρίς παρ' όλα αυτά να διευρύνεται κατ' ανάγκη ούτε η παραγωγική βάση ούτε η βιομηχανική απασχόληση του πληθυσμού. Η συμπεριφορά των βιομηχανικών επιχειρήσεων παραμένει βαθύτατα εισοδηματικού χαρακτήρα παρά επιχειρηματικού. Σε στιγμή ευνοϊκής οικονομικής συγκυρίας δε διευρύνουν την κλίμακα της παραγωγής, αλλά εντατικοποιούν απλώς τη χρησιμοποίηση του παραγωγικού δυναμικού αν υπάρχει, με συνέπεια, βέβαια, την υπερεκμετάλλευση

των εργαζομένων και την αποζύμηση υπαρκτών εναπομεινάντων μεγεθών δια της παρέμβασης του κράτους (φόροι, μειώσεις μισθών κλπ). Από την άλλη σε φάση δυσμενούς κατάστασης, η ελληνική βιομηχανία έχει συχνά τη δυνατότητα να περιορίζει την προσφορά, επιβραδύνοντας τη χρησιμοποίηση του δυναμικού που υπάρχει, χωρίς να είναι υποχρεωμένη να επιφέρει οπωσδήποτε μεταβολές στην παραγωγική βάση. Έτσι εξηγείται και το γιατί στην Ελλάδα ο αριθμός των βιομηχανικά εργαζομένων παραμένει σχετικά αμετάβλητος, είτε σ' ευνοϊκή είτε σε δυσμενή συγκυρία : τόσο η υπερεκμετάλλευση όσο και η ανεργία εκδηλώνονται κατά πρώτο λόγο στο ρυθμό της εργασίας και στο βαθμό χρησιμοποίησης του τεχνολογικού εξοπλισμού που υπάρχει, όχι στον όγκο των απασχολούμενων.

Μέσα στις ιδιότυπες περιφερειακές συνθήκες της βιομηχανίας με το μεταπρατικό και εισοδηματικό χαρακτήρα, το σύνολο του βιομηχανικού πληθυσμού, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι βιομηχανικοί εργάτες, αποτελεί όχι μια συνεχή ροή είτε εργασίας είτε κεφαλαίου - σχετική με την αξιοποίηση της οικονομίας της αγοράς - αλλά μια δυσκολομετάβλητη συνέπεια του κρατισμού της ελληνικής κοινωνίας, που λειτουργεί σε συνθήκες στεγανότητας με τους λοιπούς τομείς. Η μόνη σύνδεση, μεταξύ όλων των τομέων, είναι το μοιραίο κράτος. Έτσι, η βιομηχανία δε λειτουργεί ως "κινητήρια δύναμη" για τη μεταβολή των σχέσεων και στους άλλους τομείς. Στην ουσία, ούτε η ίδια η βιομηχανία επωφελείται από τις ευνοϊκές στιγμές, για να επεκτείνει την κυριαρχία της σ' ευρύτερο κύκλο δραστηριότητας. Οι μεταβολές της συγκυρίας έχουν συνέπειες όχι τόσο στην αυξομείωση της παραγωγικής κλίμακος, όσο κυρίως στην παραγωγικότητα της εργασίας.

Η βιομηχανική δομή αυτού του τύπου, ενώ δε διατηρεί σοβαρές συμπληρωματικές σχέσεις με τους άλλους τομείς στο εσωτερικό, παραμένει δέσμια πολύ έντονων διασυνδέσεων συμπληρωματικού χαρακτήρα με το εξωτερικό. Φυσικά, μια πρώτη διασύνδεση, και όχι η λιγότερο σημαντική, είναι η χρηματοδοτική εξάρτηση από τα κεφάλαια της αλλοδαπής. Μια δεύτερη, όχι ισχνότερης σημασίας, μορφή παθητικής διασύνδεσης με το εξωτερικό, είναι η τεχνολογία, που, για το σύνολο σχεδόν των κλάδων, πρέπει να εισαχθεί από τη διεθνή αγορά. Μια τρίτη εξίσου σημαντική μορφή διασύνδεσης είναι αυτή που απορρέει από την υψηλή περιεκτικότητα σε εισαγωγές των βιομηχανικών προϊόντων. Με άλλα λόγια, η έλλειψη ολοκληρωμένου βιομηχανικού συστήματος, που χαρακτηρίζει το υπόδειγμα της συμπληρωματικής ανάπτυξης, συνεπάγεται ότι η ανάπτυξη της βιομηχανικής παραγωγής στη χώρα συνδυάζεται με μια ταχύτερη ανάπτυξη των εισαγωγών κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και πρώτων υλών από το εξωτερικό, απ' ό,τι η αύξηση του βιομηχανικού προϊόντος. Αυτό βέβαια επιδεινώνει με τη σειρά του την ισορροπία των διεθνών ανταλλαγών της χώρας : κάθε κέρδος συναλλάγματος από τις εξαγωγές πρέπει ν' αφιερωθεί στις εισαγωγές που είναι αναγκαίες για την παραγωγή των εξαγόμενων βιομηχανικών προϊόντων. Όμως η υψηλή περιεκτικότητα σε εισαγωγές - που πολλές φορές φτάνει ως το 80 % της τελικής αξίας του βιομηχανικού προϊόντος - έχει και μια άλλη αξιοσημείωτη συνέπεια : αποτελεί μια

Διαρκή απειλή κατά της βιομηχανικής δομής της χώρας. Πράγματι, η εντεινόμενη ενσωμάτωση έτοιμων ή ημι-έτοιμων προϊόντων στην τελική αξία των ελληνικών βιομηχανικών προϊόντων έχει σαν αποτέλεσμα τη διαρκή άνοδο των βιομηχανικών τιμών και τη συνεχή πτώση του μέρους της προστιθέμενης αξίας που παράγεται στην Ελλάδα. Η βιομηχανία παίρνει έτσι όλο και περισσότερο τη μορφή απλής επεξεργασίας προϊόντων, για τα οποία το σπουδαιότερο τμήμα της παραγωγικής διαδικασίας γίνεται στο εξωτερικό. Όμως ταυτόχρονα η εν δυνάμει συρρίκνωση του ποσοστού της εγχώριας προστιθέμενης αξίας αποτελεί κίνδυνο για τη διεθνή συναγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων και υποθηκεύει κάθε προσπάθεια ξεπεράσματος του κλίματος της πρόστασης και της ένταξης στον ευρωπαϊκό χώρο των ελεύθερων ανταλλαγών, όπου θα δομηθεί ο προαναφερόμενος ήδη "ιδανικός ενιαίος κοινωνικός χώρος" ... Η ελληνική βιομηχανία βρίσκεται περιχαρακωμένη σε ορισμένα πλαίσια, τα οποία, ενώ την απομονώνουν σχετικά από το υπόλοιπο σύστημα, από την άλλη πλευρά τη συνδέουν προνομιακά με το κράτος. Αυτού του τύπου η βιομηχανία επηρεάζει ασφαλώς την κατανομή του εθνικού εισοδήματος μεταξύ των τομέων, αλλά συνδέεται πολύ λίγο με τη διαδικασία βαθύτερου μετασχηματισμού της οικονομίας, των κοινωνικών σχέσεων και του πληθυσμού. Παράλληλα, η εξάρτηση από το εξωτερικό όχι μόνο προσδιορίζει το χαρακτήρα της βιομηχανίας, αλλά ταυτόχρονα καθορίζει και τα όρια και τις αντιφάσεις της.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η συμμετοχή στο διεθνή καταμερισμό της παραγωγής, του εμπορίου και της επικοινωνίας είναι όχι μόνο αναπόφευκτη, αλλά και αναγκαία γιατί :

α. Διευρύνει την αγορά των εθνικών προϊόντων, επιτρέποντας έτσι την ανάπτυξη των εγχώριων παραγωγικών δομών

β. Δίνει τη δυνατότητα στη χώρα να προμηθευτεί από το εξωτερικό τον απαιτούμενο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό με την αντίστοιχη σύγχρονη τεχνολογία και

γ. προμηθεύει στην εθνική οικονομία πρόσθετη αγοραστική δυνατότητα στη διεθνή αγορά, δηλαδή αυξάνει την ικανότητα εισαγωγής της χώρας.

Παρ' όλα αυτά, το σημερινό υπάρχον μοντέλο ανάπτυξης εντάσσει την εθνική οικονομία στη διεθνή κατά κάποιο τρόπο παθητικό, ώστε η επίλυση των παραπάνω προβλημάτων όχι μόνο να μην προωθείται, αλλά και να επιδεινώνεται. Συγκεκριμένα, ο τύπος της ελληνικής βιομηχανίας συνεπάγεται ότι η αύξηση των εξαγωγών δεν επιφέρει οπωσδήποτε και την ανάπτυξη των εγχώριων παραγωγικών δομών, απλώς αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας, δηλ. εντατικοποιεί τη χρησιμοποίηση του παραγωγικού δυναμικού που υπάρχει, με απλή ομοθετική - και όχι ποιοτική - ανάπτυξη της υπάρχουσας δομής. Πραγματοποιείται η διεθνής ενσωμάτωση με απλή αύξηση της παραγωγής, όχι όμως και με ποιοτική μετατροπή των οικονομικοκοινωνικών σχέσεων. Στη συνέχεια, είναι γεγονός ότι αυξάνει έτσι η ικανότητα εισαγωγών της χώρας, όμως το μεγαλύτερο τμήμα από αυτή την αύξηση αφιερώνεται με τη

σειρά του στις ανάγκες εισαγωγών που επιβάλλει η ομοθετική ανάπτυξη. Ό,τι κερδίζει σε συνάλλαγμα από τη μια πλευρά η οικονομία, υποχρεώνεται να το παραχωρεί από την άλλη, παραμένοντας δέσμια στην κλιμάκωση της παθητικής συμμετοχής μέσα στο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Τελικά, οι διευρυνόμενες εισαγωγές κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και σύγχρονης τεχνολογίας εξελίσσονται σε εν δυνάμει περιοριστικό όρο για τη διεθνή ανταγωνιστικότητα, όπως και για την προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας.

Θα όφειλε η ελληνική οικονομική πολιτική να επιδιώξει μορφές όχι παθητικής, αλλά ενεργητικής συμμετοχής στη διεθνή διαίρεση της παραγωγής και του εμπορίου. Μόνον οι ενεργητικές μορφές είναι συνδεδεμένες με την εξέλιξη και ωρίμανση των κοινωνικών σχέσεων. Τέτοιες μορφές όμως διέπονται από συστηματικότερη διοργάνωση της οικονομίας πάνω σ' εθνικές βάσεις, δηλ. από την εντατικοποίηση των οριζόντιων και κάθετων διασυνδέσεων στο εσωτερικό της εθνικής οικονομίας. Στόχος θα όφειλε να είναι η επιμήκυνση του τμήματος της παραγωγικής διαδικασίας που επιτελείται μέσα στη χώρα, ώστε ν' αυξηθεί η προστιθέμενη αξία που παράγεται στο πλαίσιο της εθνικής οικονομίας. Οι εξαγωγές πρέπει να συγκεντρωθούν στα τελικά προϊόντα, για τα οποία η εγχώρια παραγωγική διαδικασία ν' αρχίζει σε όσο το δυνατό προγενέστερα παραγωγικά στάδια. Οι εισαγωγές να περιοριστούν σε αυστηρά κεφαλαιουχικά είδη και πραγματικές πρώτες ύλες, που ν' αναφέρονται κατά το δυνατό στην έναρξη της παραγωγικής διαδικασίας, της οποίας απολήξεις είναι τα εξαγόμενα βιομηχανικά είδη. Με τον τρόπο αυτό, υποκείμενο της συμμετοχής στο διεθνή καταμερισμό εργασίας θα είναι η συνολική οντότητα της εθνικής οικονομίας κι όχι οι επιμέρους αποκρυσταλλώσεις των πολιτικοοικονομικών συγκροτημάτων. Προϋπόθεση για την ενεργητική ένταξη της εθνικής οικονομίας στη διεθνή και για την ανάπτυξη των διασυνδέσεων στο εσωτερικό της χώρας είναι και η διεύρυνση της εγχώριας αγοράς με μια αντίστοιχη πολιτική εισοδημάτων. Ενόσω οι αδυναμίες της εσωτερικής αγοράς επιβάλλουν την κρατικίστικη αντιμετώπιση της οικονομίας, θα διαιωνίζεται η αποδιοργάνωση του οικονομικού συστήματος σε όφελος του συστήματος των παροχών και των προνομίων. Ο μόνος τρόπος να υπερπηδηθεί αυτή η κατάσταση θα ήταν η ενίσχυση της αγοράς των κοινωνικών εισοδημάτων, που τροφοδοτούν τη ζήτηση για εγχώρια προϊόντα, με ταυτόχρονο περιορισμό της αγοράς των ελίτ εισοδημάτων, που προκαλούν τις αυξανόμενες εισαγωγές και τον πληθωρισμό. Με τον τρόπο αυτό, θα ήταν μπορετό να λειτουργήσουν οι τομείς της εθνικής οικονομίας σε σχέση εσωτερικής ενεργητικής συμπληρωματικότητας. Και έτσι, αυτό το προϊόν των εξαγωγών θα είχε τη σφραγίδα περισσότερων παραγωγικών σταδίων από το εσωτερικό της εθνικής οικονομίας.

Βέβαια, οι πρόσφατες εξελίξεις στη διεθνή οικονομία και τις σχέσεις με τον "τρίτο Κόσμο" θέτουν ένα κρίσιμο πρόβλημα στην ελληνική. Ίσως από το πρόβλημα αυτό ν' απορρέει και η βαθύτατη σημερινή κρίση της εθνικής οικονομίας. Το ερώτημα είναι : σε ποια προϊόντα και σε ποιους τομείς θα μπορούσε να ειδικευθεί διεθνώς η Ελλάδα ; Για τα κλασσικά προϊόντα της υποκατάστασης των εισαγωγών

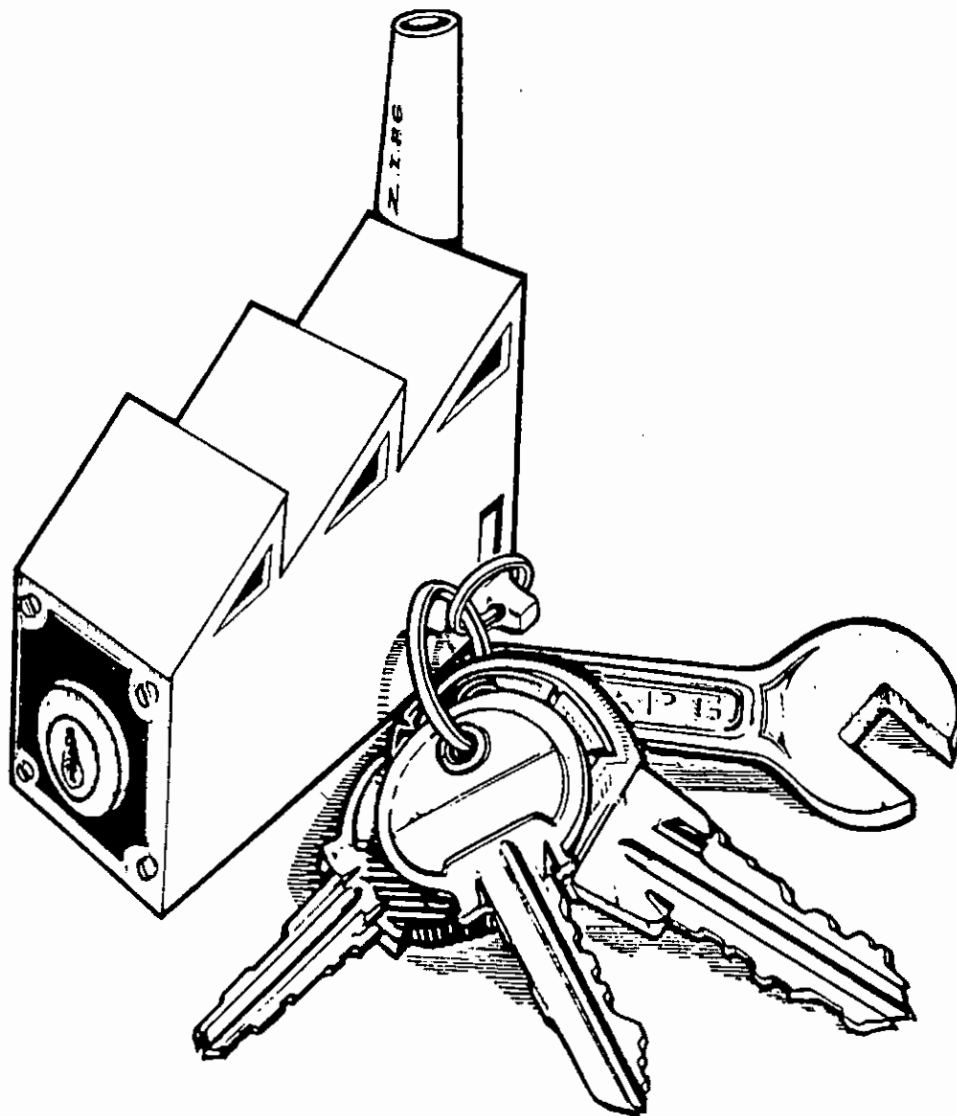
του Τρίτου Κόσμου, δηλ. τα υφαντουργικά, τα υποδήματα, τα ναυπηγεία, τη σιδηρουργεία, οι προοπτικές είναι μάλλον δυσοίωνες. Τα προϊόντα αυτά, στα οποία μέχρι σήμερα έχει ειδικευθεί η Ελλάδα, όντας είδη σχετικά υποβαθμισμένης τεχνολογίας, έχουν σχεδόν γενικευθεί στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, Λατινικής Αμερικής και Αφρικής. Η παραγωγή αυτών των κλάδων στηρίζεται στην αξιοποίηση του απόλυτου πλεονεκτήματος του Τρίτου Κόσμου, το οποίο είναι το χαμηλό κόστος εργασίας. Το πλεονέκτημα αυτό είναι σημαντικό, γιατί στους τομείς αυτούς η συμμετοχή του τεχνολογικού εξοπλισμού είναι πολύ χαμηλότερη από τό μέσο όρο, ενώ είναι υψηλή η συμμετοχή του συντελεστή εργασία. Έτσι, οι ελληνικές εξαγωγές αυτών των προϊόντων στη διεθνή αγορά απειλούνται άμεσα από τον ευνοημένο ανταγωνιστή. Από την άλλη πλευρά, για τα προϊόντα υψηλής τεχνολογίας δεν υπάρχει ένδειξη ότι μπορεί στην Ελλάδα ν' αναπτυχθεί μια αντίστοιχη παραγωγή. Η τεχνολογία των μητροπολιτικών χώρων περιέχει αυξημένα έξοδα, όταν εισαχθεί στην Ελλάδα ή ορθώτερα σε περιφερειακές χώρες. Έτσι, η ελληνική ειδικευση στη διεθνή αγορά συμπιέζεται σήμερα από δύο συμπληρωματικές κατευθύνσεις : από το χαμηλό κόστος εργασίας στον Τρίτο Κόσμο για τα είδη χαμηλής τεχνολογίας κι από το χαμηλό κόστος τεχνολογίας στον αναπτυσσόμενο κόσμο για τα είδη υψηλής τεχνολογίας.

Δεν είναι δυνατό να διατυπωθεί πολιτική διεθνούς ένταξης της ελληνικής οικονομίας, αν δε ληφθούν υπ' όψη οι δύο αποφασιστικής σημασίας παραπάνω περιορισμοί. Η Ελλάδα δε θα μπορούσε να ειδικευτεί σήμερα παρά μόνο σε κλάδους που απαιτούν μια τεχνολογία όχι τόσο υψηλή, ώστε να μη θέλει να κρατήσει την αντίστοιχη παραγωγή το μητροπολιτικό κέντρο, αλλά ταυτόχρονα όχι και τόσο χαμηλή, ώστε το κόστος του συντελεστή εργασία να μην αποβαίνει καθοριστικό υπέρ του Τρίτου Κόσμου. Όμως είναι γεγονός ότι η πολυεθνοποίηση των βασικών μηχανισμών της σύγχρονης ελληνικής οικονομίας έχει προχωρήσει κατά τις πρόσφατες δύο δεκαετίες σε τέτοιο βαθμό, ώστε η διατύπωση μιας νέας οικονομικής στρατηγικής, που να αναδεικνύει την οντότητα της εθνικής οικονομίας, και τους αντίστοιχους επωφελείς τεχνολογικούς συνδυασμούς κεφαλαίου και εργασίας, θα είχε ν' αντιμετωπίσει ένα πλήθος δυσκολιών κι εμποδίων σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας του εξελισσόμενου παγκόσμιου new deal.

Ανακεφαλαιώνοντας την εν λόγω υπο-ενότητα, υπενθυμίζεται ότι συνυπάρχει με άλλες, ως μέρος της ενότητας "Διεθνής Μεταρρύθμιση - η Νέα Τάξη Πραγμάτων" που με τη σειρά της εμπεριέχεται στην τιτλοφορούμενη εργασία "ΜΜΕ, παράγοντες απελευθέρωσης ή υποδούλωσης ; Ο ρόλος και λόγος τους στα πλαίσια συσσώρευσης πλούτου και διεθνοποίησης πολιτισμού". Κι αυτό προς αποφυγή παρερμηνειών ή αποριών για το αν και κατά πόσο χρησίμευε η κατάπιαση ενός ζητήματος επί το πλείστον οικονομικού, καταρχάς σε διεθνή και εν συνεχεία σ' εντόπιο επίπεδο, εν όψει εξέτασης θεματολογίας για τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Επεξηγηματικά ο βαθμός, ο δείκτης χρησιμότητας και αξιολόγησης είναι αν όχι προϊστάμενος τουλάχιστον ισάξιος για το οικονομικό πεδίο με αυτόν του τεχνολογικού, του πολιτισμικού, του αναπτυξιακού, του κοινωνικού, του επικοινωνιακού, εν ολί-

γοις του ανθρώπινου. Κι αυτό επιβεβαιώνεται πανηγυρικά μέρα με τη μέρα όταν διαβλέπεται, εμπεριστατωμένα μια ροπή προς μονολιθισμό, ισοπέδωση, αυταρχισμό και απαίδεια, το γεγονός κλεισίματος του Α ή του Χ μέσου μαζικής επικοινωνίας (Αθηναϊκή, Ακρόπολις, Βραδυνή, Αναγνώστης, Δίαυλος-10 κλπ), το συμβάν ιμπεριαλιστικής επέκτασης μιλιταρισμού - σε πρότυπο εισαγόμενης κουλτούρας από το ιμπεριαλιστικό CNN (του ΝΑΤΟ στον Περσικό Κόλπο), η έντεχνη και προσχεδιασμένη μετάδοση διαδραματιζόμενων σ' εθνικές κρίσεις - αφορούντες και την ύπαρξη επιβίωσης του ελληνισμού (Διεθνή Πρακτορεία Έιδησεων και εξέλιξης στα Βαλκάνια και την Τουρκία), η αναγωγή προβοκάτσιας και συκοφαντίας σε είδηση και σχόλιο εγχώριας παραγωγής και αναπαραγωγής (υπόθεση - κατάθεση του απατεώνα Κοσκωτά) σχηματοποιούν συνοπτικά ένα πλέγμα ευρύ κι απτό. Για να μη γίνει αναφορά, επί του παρόντος τουλάχιστον, για αναθέσεις μονοπωλιακής και ολιγαρχικής κατεύθυνσης στον τομέα της επικοινωνίας (Intracom - Κόκκαλης, ΟΤΕ - ΔΕΗ κα) ή αντεθνικής και μωρης παράδοσης πλουτοπαραγωγικών πηγών και μέσων επιβίωσης σε χέρια, σίγουρα, όχι εθνικής εκμετάλλευσης (διαδικασία ιδιωτικοποίησης προβληματικών και κοινωνικών επιχειρήσεων). Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ως μοχλός πίεσης και κινητικότητας δε λειτουργούν νομοτελειακά, διότι υποθάλπονται από ιδεολογίες και πολιτικές, εμφορούνται από οικονομίες και συμφέροντα, συγκροτούνται από εμβάσματα και παράκεντρα, η "σιωπή" ή η "λογοδιάρροιά" τους ανάλογα με τις χρονικές ή χωρικές επιδιώξεις και επιταγές αποκαλύπτουν ένα ΑΝΟΙΧΤΟ ΠΕΔΙΟ για μια ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΙΜΗ ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ λειτουργίας τους. Η συναίσθηση της αναγκαιότητας για την επιδίωξη ιδιοτελούς και εξαρτημένης μεθόδου επικοινωνίας δημιουργεί ένα ρεύμα κριτικής συνειδητοποίησης της κατάστασης με άμεση συνέπεια την ανατροπή των εκμεταλλεύσιμων πρακτικών κι αντιλήψεων. Πληροφόρηση, οικονομία, πολιτική ή κοινωνία ή η εφαρμογή ενός προτύπου ιδανικού προγράμματος συνεπάγεται, αποτυχία αν δρομολογηθεί μεμονωμένα και επιτυχία αν εφαρμοσθεί συνολικότερα. Η αισιοδοξία ή η απαισιοδοξία του καθενός μαρτυρούν στην ουσία τις προθέσεις, την παιδεία, την εθνικότητά του. Και πολύ σοφά, ο Κορνήλιος Καστοριάδης σημειώνει : "... η λεβεντιά και η περηφάνεια νικούν το χατζναβατισμό και την ξενοδουλεία...".

3. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

Μελετώντας τα "Οικονομικά και Φιλοσοφικά Χειρόγραφα" του Κ. Μαρξ εντοπίζεται ότι "... οι φυσικές επιστήμες έχουν αναπτύξει δραστηριότητα κι έχουν συγκεντρώσει μια ολοένα αυξανόμενη ποσότητα στοιχείων. Παρ' όλα αυτά, η φιλοσοφία έχει παραμείνει μακριά από αυτές τις επιστήμες, όπως ακριβώς κι οι ίδιες έχουν παραμείνει μακριά από τη φιλοσοφία". Το λυπηρό είναι ότι μετά από 150 έτη όχι μόνο η φιλοσοφία αλλά και ο άνθρωπος έχει παραμείνει μακριά από τις φυσικές επιστήμες και την τεχνολογία. Οι νέες επιστημονικές γνώσεις και τεχνολογικές ανακαλύψεις δε βέθηκαν οργανικά με την εξελικτική πορεία του ανθρώπου, αλλά αφέθηκαν να γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης από την αλλοτρίωση με άμεσους ή έμμεσους τρόπους.

Στις τρέχουσες μέρες η τεχνολογία έχει αλλάξει την κοινωνική πραγματικότητα. Πρέπει, επιτέλους, να γίνει αντιληπτό ότι υπάρχει ένα καινούργιο κοινωνικό έδαφος που έχει διαφοροποιήσει το ρόλο του κράτους, το ρόλο των παραγωγικών δυνάμεων και τον τρόπο έκφρασης των ενίοτε παραγωγικών συμφερόντων. Οι αλλαγές αυτές πραγματοποιήθηκαν, γιατί οι επιθυμίες και τα μεγέθη του συστήματος στηρίχθηκαν στις φυσικές επιστήμες και την τεχνολογία.

Η δύναμη της τεχνολογίας μπορεί να γίνει κατανοητή μόνο εάν θεωρηθεί ότι αποτελεί ένα χώρο που εκφράζει επιστημονικές, τεχνολογικές, κοινωνικές αλλά και συμβολικές λειτουργίες. Η τεχνολογία και ο τεχνοκρατισμός αποτελούν μια βασική θεσμική συνιστώσα της κοινωνίας, λειτουργούν δηλαδή, ως θεσμοί. Η τεχνολογία αποτελεί ως εκ τούτου όχι απλή ποσοτική άθροιση εργαζομένων, μεθόδων ή μηχανημάτων, αλλά ένα βασικό υποσύστημα στον ευρύτερο κοινωνικό σχηματισμό. Η τεχνολογία, εκτελώντας θεσμικές λειτουργίες, συμμετέχει στους ευρύτερους κοινωνικούς θεσμούς που στηρίζουν τη διαιώνιση της θέλουσας τάξης, άρα αν τίθεται το ζήτημα της λειτουργίας της τεχνολογίας προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, πρέπει αυτή να απαγκιστρωθεί ιδεολογικά και πρακτικά από τη λογική του "απαγορευμένου καρπού".

Όψιμα και έντεχνα η τεχνολογία και η επιστημονική πρόοδος έχουν συνδεθεί με την έννοια της κοινωνικής πρόοδου. Αποτελεί, όμως, πρόοδο η βόμβα της Χιροσίμα, ή το Τσερνομπίλ; Αποτελεί πρόοδο το νέο απρόσωπο περιβάλλον των μεγαλουπόλεων που η τεχνολογία συνέβαλε στο να δημιουργηθεί; Η μήπως, αποτελούν πρόοδο η αύξηση των ψυχικών διαταραχών, οι αυτοκτονίες, η διάδοση των ναρκωτικών, τα τροχαία ατυχήματα;

Ο ρόλος της τεχνολογίας, σήμερα, είναι να παρέχει το δίκτυο πάνω στο οποίο διαπλέκεται η εξουσία του συστήματος. Η υποτιθέμενη "ουδέτερότητά" της χρησιμοποιείται με αριστουργηματικό τρόπο, για να μην υπάρχουν αντιστάσεις στην επέκτασή της, που αποτελεί ταυτόχρονα και επέκταση της νυν κατάστασης. Η μυθολογική μεταμφίεση της τεχνολογίας σε ουδέτερο εργαλείο της πρόοδου γίνεται στο όνομα του "ουδέτερου επιστημονισμού", αποκρύπτοντας εμφανώς τις πολιτικές δυνάμεις που δένονται μαζί της. Η τεχνολογία δεν παρέχει απλά και μόνο μεμονωμένα εργαλεία, αλλά συναρθώνει -ως θεσμική κοινωνική λειτουργία - τις βασικές λογικές διατήρησης κι επέκτασης του δοσμένου κοινωνικού συστήματος. Η τεχνολογία και η έρευνα δεν μπορούν, επόμενα, να διαχωρισθούν από τη δομή εξουσίας μιας κοινωνίας, αφού αποτελούν συστατικό στοιχείο της ύπαρξης και φυσιογνωμίας της. Επόμενο, η προβληματική της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, των τεχνολογικών μετασχηματισμών στις οποίες αντιστοιχίζονται οι σχέσεις εργασίας δεν είναι επαρκής για την κατανόηση των τρεχουσών φαινομένων. Ως κεντρική ιδέα αναφοράς και διαλεκτικής ερμηνείας αυτών μπορεί να λειτουργήσει η προβληματική, ότι οι αλλαγές των σχέσεων εργασίας δεν ανάγονται κατά ντετερμινιστικό τρόπο στις τεχνολογικές αλλαγές. Οι τεχνολογικοί μετασχηματισμοί δεν πραγματοποιούνται σε κατάσταση αδράνειας των υπόλοιπων κοινωνικών

σχέσεων αλλά εκτυλίσσονται κι εκδηλώνονται ως συνύπαρξη του συνόλου των κοινωνικών σχέσεων, ως συνάρτηση εξαρτημένων κι ανεξάρτητων παραγόντων σε σχέση με την παραγωγή, ως κινητοποίηση όλων των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Ο προσδιορισμός των σημερινών αλλαγών ως "επανάσταση της πληροφορίας" είναι αληθινός εν μέρει και γίνεται επαρκής, εάν προσκτήσει τα κοινωνικά του χαρακτηριστικά και νοηθεί ως φαινόμενο που προσδιορίζεται από τις πραγματικές συνθήκες και τα θεμελιακά χαρακτηριστικά της καπιταλιστικής δυναμικής μέσα στην οποία αναπτύσσεται.

Η έννοια της μεταβιομηχανικής κοινωνίας συναντά μια ευρεία αποδοχή. Ο όρος υπογραμμίζει τη σημασία δύο ιδιαίτερα σημαντικών διαδικασιών :

- την τριτογενοποίηση και
- την πληροφοριοποίηση της εργασίας

Από τη σύνθεση αυτών των συνιστωσών αναδύεται η μορφή του "μεταβιομηχανικού υπαλλήλου", που ανταποκρίνεται στις ζώνες της εξαρτημένης ή αυτόνομης εργασίας, σαφώς εξειδικευμένης για τις ανάγκες των νέων τεχνολογιών. Σταθερό χαρακτηριστικό της μετάβασης στη μεταβιομηχανική κοινωνία είναι η διάχυση της αυτοματοποίησης που προσδιορίζει την τάση προς μια ουσιαστική υπέρβαση του τεύλορισμού, που όριζε μοντέλα οργάνωσης αυστηρά πειθαρχημένης εργασίας. Διαχέονται μορφές οργάνωσης της παραγωγής στην οποία η ανάγκη ευλυγισίας στην παραγωγική διαδικασία προσδιορίζει μια ποικιλία οργανωτικών μοντέλων. Η εισβολή των αυτοματοποιημένων συστημάτων τροποποιεί ριζικά την έννοια της παραγωγικής εργασίας, υπερβαίνοντας τα όρια της απλής αντικατάστασης της ζωντανής με νεκρή εργασία. Πρόκειται για μια ανάδυση ή έκρηξη νέων αναγκών. Οι νεωτερισμοί προκαλούν αντιφάσεις. Η παραγωγική εργασία στον κλασσικό της ορισμό μετασχηματίζεται ριζικά. Η έννοια της παραγωγής διευρύνεται ποσοτικά και ποιοτικά. Δεν παράγει κανείς μόνο μέσα παραγωγής, ή καταναλωτικά αγαθά, αλλά παράγει ταυτόχρονα πληροφορίες, υπηρεσίες, επιστήμη, έρευνα. Η κοινωνία της πληροφορικής και της αυτοματοποίησης επιβάλλει μια νέα πραγματικότητα, στην οποία αναπτύσσονται δύο ισχυρές δυναμικές : μια αλλαγή των κοινωνικών συναρθρώσεων και μια αποδιάρθρωση των κοινωνικών τάξεων από τη μια και μια αλλαγή των επιπέδων της συλλογικής και ατομικής συνείδησης από την άλλη.

Οι κεντρικές ζώνες της εργατουπαλληλικής τάξης περιορίζονται και διευρύνονται οι κοινωνικές περιοχές της μισθωτής εργασίας. Κοντολογής, θα μπορούσε να πει κανείς πως διαμορφώνονται όλο και περισσότερα νέα στρώματα μισθωτών εργαζομένων στη θέση της κλασσικής εργατικής τάξης. Η διάχυση παίρνει τη θέση της συγκέντρωσης. Η αδιάκοπη ροή εργασίας, που οφείλεται και επιβάλλεται από την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών και των παραγωγικών διαδικασιών, δημιουργεί εντελώς νέα δεδομένα για τις σχέσεις ανάμεσα :

- α. στο κεφάλαιο και την εργασία
- β. τον τεχνικό καταμερισμό και την κοινωνική διαβάθμιση της εργασίας
- γ. την οργανική σύνθεση της εργασίας, και την ειδίκευση ή αποειδίκευσή της
- δ. τη μικρή και τη μεγάλη, την εθνική και την υπερεθνική επιχείρηση
- ε. τις τεϋλορικές και παραδοσιακές βιομηχανίες και υπηρεσίες, και την αυτοματοποιημένη παραγωγή (αποειδικευμένη - ειδικευμένη εργασία)

Εκ των πραγμάτων αν δεν έχει ήδη υφανθεί, υφαίνεται ένας πρωτόγνωρος ιστός. Ο εργαζόμενος είχε - κι έχει ακόμη σήμερα - μια σχέση με τη μηχανή του. Την ελέγχει και τη ρυθμίζει με τη βοήθεια των φυσικών νόμων. Αύριο, η βιομηχανική γνώση θα συνίσταται στην ικανότητα διαχείρισης συστημάτων πληροφορικής και αριθμοποιημένων εντολών, που θα εμφανίζουν κωδικοποιημένες αξίες στις τηλεματικές οθόνες. Θα συνίσταται στην ικανότητα διαχείρισης του αφηρημένου χαρακτήρα της παραγωγικής διαδικασίας, που συνεπιφέρει η πληροφορική. Έτσι, εκεί όπου τα τεϋλορικά συστήματα επαρκούσαν για την αποτελεσματικότητα της μηχανοποιημένης διαχείρισης, τώρα ανεπαρκούν να φέρουν σε πέρας την ολοκλήρωση των νέων σύνθετων εργασιών, που απαιτούν τα αντικατάστατα μέσα μαζικής ανακύκλωσης, οι "νέες μηχανές" όπως Η/Υ, δισκέττες, videotex, ρομπότ κτ. Παράλληλα τ' αυτοματοποιημένα συστήματα δε χρειάζονται την ανθρώπινη παρέμβαση, παρά μόνο για την αποκατάσταση τυχόν κακής λειτουργίας του συστήματος. Αλλά και η ίδια κακή λειτουργία μπορεί να προβλεφθεί μέσω υποσυστημάτων, που λειτουργούν για να παράγουν τέτοια αποτελέσματα ή ακόμη και την πιθανότητα λάθους της ανθρώπινης παρέμβασης.

Εκείνο που είναι εκπληκτικό, είναι ότι η αυτοματοποίηση μετασχηματίζει όλες τις μορφές εργασίας, που γνώρισε μέχρι τώρα η βιομηχανική κοινωνία. Στις κοινωνίες, που ονομάστηκαν "μεταβιομηχανικές", η κύρια μορφή εργασίας θα γίνεται πίσω από την κονσόλα, μπροστά σε μια οθόνη ή ένα εκτυπωτή. Η σχέση άνθρωπος - μέσο διαρρηγνύεται και η εργασία (πνευματική, χειρωνακτική) ενοποιείται και γίνεται όλο και πιο αφηρημένη. Όλο και περισσότερες δουλειές επιτελούνται μέσω των μικροπολογιστών και δορυφόρων αποκτώντας έναν αφηρημένο χαρακτήρα.

Μπορεί να θεωρηθεί, πως η εργασία είναι το κέντρο βάρους της ανθρώπινης ύπαρξης και ουσιαστική συνθήκη της φυσικής ισορροπίας, επικοινωνίας και ευτυχίας ; Είναι η επιχείρηση, το εργοστάσιο, ο οργανισμός, ο μοναδικός προνομιακός χώρος δράσης για το μετασχηματισμό της κοινωνίας ;

Η υπάρχουσα ακόμα παράδοση οδηγεί στη συγκέντρωση των υποκειμένων, στην κοινωνικοποίηση της παραγωγής. Το τέλος της εποχής που διανύεται και η εκκόλαψη της τεχνοδομής δεν επιβάλλουν πια αυτή τη συγκέντρωση και την κοινωνικοποίηση. Αντίθετα, διαρρηγνύεται όχι μόνο η σχέση άνθρωπος-μηχανή, αλλά και η σχέση άνθρωπος - άνθρωπος. Λειτουργεί ένα απρόσμενο, αντίστροφο : η κύρια αντίφαση μέσα στην επιχείρηση - εργοστάσιο - οργανισμό δεν προσδιορίζεται ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής και την ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, αλλά ανάμεσα στον όλο και περισσότερο κοινωνικό χαρακτήρα των αυτόνομων δραστηριοτήτων και τον ατομικό - ιδιωτικό χαρακτήρα των ετερογενών δραστηριοτήτων της παραγωγής. Το κέντρο βάρους της ανθρώπινης ύπαρξης μετατοπίζεται έξω από την εργασία. Η επιχείρηση δε πια κατ' ανάγκη, ο μοναδικός προνομιακός χώρος εξέλιξης της κοινωνίας. Η καθημερινή ζωή και πάλη, ιδιωτική και κοινωνική, οι χώροι των "αυτόνομων δραστηριοτήτων", η πόλη, το πανεπιστήμιο, οι μεταυλικές αξίες, ο τρόπος ζωής, η οικολογία, η κουλτούρα, οι κοινωνικές σχέσεις, ο ελεύθερος χρόνος, συνθέτουν νέους κοινωνικούς χώρους της ανθρώπινης πραγμάτωσης. Η παραγωγική εργασία - σκέψεις και σώματος - ο μοναδικός δημιουργός της αξίας και της υπεραξίας δε νοείται ως ανάγκη, αλλά ως υποχρεωτική δραστηριότητα, που δεν μπορεί να φέρει ολοκλήρωση. Ο δρόμος είναι ανοικτός στα μέσα μαζικής ισοπέδωσης ν' αναλάβουν τη διεκπεραίωση της σχέσης κοινωνίας και ανθρώπου. Η αφηρημένη και άσκοπη εργασία, γίνεται η πηγή της ευτυχίας και της ανθρώπινης μετουσίωσης. Οι αυτόνομες δραστηριότητες παίρνουν τη θέση της εργασίας με την παραδοσιακή έννοια. Είναι το τέλος της εργασίας μέσω της υπέρβασής της. Η οικονομία και ο οικονομισμός ξαναπαίρνουν τη σωστή τους θέση : μέσα και όχι σκοποί.

Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών επιφέρει την εμφάνιση νέων αντιφάσεων στον κόσμο της επικοινωνίας και η πολυπλοκότητα των νέων μορφών κοινωνικής συνύπαρξης υποκρύπτει νέες κατατμήσεις και καταμερισμούς που μπορούν να ξεπεραστούν μόνο από μια στρατηγική σύνθεση κοινωνικού ελέγχου, ενός ενιαίου κοινωνικού χώρου. Η στρατηγική της "συμμαχίας" ανάμεσα στη γνώση και την εργασία, που αφορά τις κοινωνικές δυνάμεις των τεχνικών, των εργαζομένων, των ιδιοκτητών, των διανοουμένων αλλά και της έρευνας, της πληροφορικής είναι εκείνη που μπορεί να συνθέσει τις κοινές προοπτικές μιας υπέρβασης, μιας υπέρβασης που διατυπώνεται και σχηματικά :

- ο βαθμός στον οποίο ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί ν' ασκηθεί (ατομικός - συλλογικός)
- η προσπέλαση σε νέες θέσεις απασχόλησης (ανεργία κι αντιμετώπισή της)
- τα νέα μοντέλα οργάνωσης της εργασίας και οι παραγωγικές σχέσεις
- η συσχέτιση χρόνου εργασίας κι ελεύθερου χρόνου
- οι διαμορφωτικοί μηχανισμοί της ειδικευμένης εργασίας

Κι εδώ βρίσκεται το πιο αποφασιστικό σημείο που θα κρίνει το μέλλον. Η μετάβαση στην ελεύθερη κοινωνία της εργασίας απαιτεί τον έλεγχο των εξελίξεων, τη μείωση της διαίρεσης της εργασίας, αντιε-ραρχικές δομές και την ανάπτυξη της συλλογικής, ιδιωτικοαυτοδια-χειριστικών βαθμίδων, εξουσίας στη λήψη των αποφάσεων, τον έλεγχο των μέσων παραγωγής, εξουσίας και επικοινωνίας. Η επίδραση της τε-χνολογίας καθώς διαχέεται και υπερβαίνει τα συμβατικά στεγανά της παραγωγικής διαδικασίας και της κατανάλωσης - ενσωμάτωση στο προϊ-όν ή την υπηρεσία - ενισχύει ορισμένες κοινωνικές μεταβλητές και απορρυθμίζει ή ανατρέπει άλλες. Η αρχική προσδοκία ήταν πως θα είχε θετικό αποτέλεσμα στην πορεία για την ανάπτυξη, μέσα από την αύξηση της παραγωγικότητας και την ποιότητα απασχόλησης. Η αύξηση όμως της ανεργίας, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα σε πολλούς κλά-δους της παραγωγής, και την αναπτυξιακή αδυναμία, έθεσε εύλογα το ερώτημα κατά πόσο η τεχνολογική εξέλιξη μπορεί να θεωρηθεί πηγή συσσώρευσης προβλημάτων στην αγορά εργασίας. Ο αντίκτυπος στον ευ-άλωτο αυτό τομέα επεισέρχεται με αναφορές :

- α. για ελάττωση του αριθμού απασχόλησης
- β. της δημιουργίας υψηλής "νοητικής" απαίτησης
- γ. στην επίδραση της μορφής εργασίας
- δ. της δημιουργίας νέου εργασιακού περιβάλλοντος
- ε. για τη μείωση του χρόνου εργασίας
- στ. για αναζήτηση ευέλικτων μεθόδων απασχόλησης

Ηλεκτρονική πληροφόρηση - τηλεματική - μηχανοργάνωση - λέιζερ, χρήση νέων υλικών εξοπλισμού, μορφές ενέργειας, βιοτεχνο-λογία συγκροτούν την πρωτοκαθεδρία στη διαχεόμενη και διασταυρού-μενη εφαρμογή. Βασική αντίληψη στην αντιμετώπιση της αρνητικής επίδρασης στην απασχόληση είναι η γνώση της νέας τεχνολογίας, για την προετοιμασία και την προσαρμογή με την επαγγελματική κατάρτιση βάσης και τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την επανεκπαίδευση και την εξειδίκευση, τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση. Η ολοκλήρωση του κύ-κλου μιας γενιάς γνώσεων και εφαρμογών προσφέρει νέα δεδομένα και προοπτικές στην κατανόηση των μηχανισμών που επηρεάζουν την πορεία της ανάπτυξης και το διεθνή καταμερισμό εργασίας. Κοινωνίες με χα-μηλό και μέσο ρυθμό εξέλιξης και με μειωμένη άρα ικανότητα ανταγω-νισμού έχουν δυσκολία να προχωρήσουν στις αναγκαίες προσαρμογές της διαδικασίας παραγωγής κι έτσι να γίνουν μέτοχοι των ραγδαίων αλμάτων στη διάθεση του προϊόντος και τον καταμερισμό αγοράς στο διεθνή χώρο. Το θετικό αντίκτυπο της τεχνολογικής εφόρμησης και ανανέωσης των γνώσεων με τους ίδιους ρυθμούς που η νέα τεχνολογία παρεμβαίνει στην κοινωνική διαδικασία, παράλληλα με την αναζήτηση νέων δρόμων για τη διάθεση προϊόντος και την αύξηση της ανταγωνι-στικότητας.

Η αναζήτηση και η αξιοποίηση της συμβολής που η σύγχρονη τεχνολογική ιδιαιτερότητα μπορεί να έχει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, και την αναβάθμιση της εργασίας, με τον προσανατολισμό των θεσμών σε αποφάσεις που αντιμετωπίζουν το θέμα του πλεονάζοντος εργατούπαλληλικού δυναμικού, παράλληλα με την εφαρμογή συνεχούς επιμόρφωσης. Κρίσιμο σημείο καθοριστικής σημασίας, απέναντι στην πρόκληση - πρόσκληση των νέων τεχνολογιών, είναι η κοινωνική ενότητα των εξελίξεων, ο κοινωνικός έλεγχος. Αυτό σημαίνει στήριξη και θεσμοθέτηση του κοινωνικού διαλόγου με την υπεύθυνη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων σε αντιστοίχιση με τη διαμορφούμενη μεταρρύθμιση.

Όχι τυχαία και χωρίς ν' αποτελεί πανάκεια η μέχρι τώρα ενασχόληση των αρμόδιων φορέων σ' εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο έχει κατασταλλαχθεί μέσα από όργανα και υπηρεσίες :

- α. Επιλεκτική στήριξη της υψηλής τεχνολογίας
  - Πολλαπλότητα στη διαδικασία διαμόρφωσης αποφάσεων
  - Εκτίμηση των κινδύνων της έρευνας
- β. Στήριξη των νέων πρωτοβουλιών
  - Διεύρυνση του κύκλου ενδιαφερομένων
- γ. Υποστήριξη τοπικών, κοινωνικών πειραμάτων
  - Περιορισμός μονοπωλιακής υπερεθνικής αποκλειστικότητας
- δ. Σύνδεση Πανεπιστημίων - Εταιριών
  - Αποφυγή μυστικότητας
- ε. Εξάπλωση - Διάδοση
  - Προφύλαξη από αρνητικές επιπτώσεις
- στ. Τεχνολογία Περιβάλλοντος
  - Πρόληψη παρά αποκατάσταση
- ζ. Επανεκπαίδευση και συνεχής επιμόρφωση
  - Διάχυση περιεχομένου και αποδεκτών

Η έρευνα, η τεχνολογία και η επικοινωνία αποτελούν σταθμό - πιλότο για τον ευρωπαϊκό ενιαίο κοινωνικό χώρο, τη δυνατότητα και την ευκαιρία για την αναγέννηση και τη σταθερότητα - εφ' όσον είναι έρευνα, τεχνολογία και επικοινωνία με ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΒΑΤΟΤΗΤΑ, εφ' όσον κατατείνει και συντελεί στην κοινωνία κοινωνική αλληλεγγύη.

την κοινωνική απελευθέρωση, την κοινωνική πρόοδο, εφ' όσον εντάσσονται σε μια συνεχή και συνεπή στρατηγική για την ανάπτυξη και την εξέλιξη με κέντρο τον άνθρωπο, από και για τον άνθρωπο. Αυτό που απομένει είναι να κατατεθεί το πώς θα στοχευθεί και θα παλευθεί το ζητούμενο της προοπτικής της ρέουσας μεταρρύθμισης, μακριά από την ευρω-σκληρύνηση, χωρίς εγκλωβισμό στην ευρω-ευφορία και σιμά στη διαλεκτική και κινητικότητα την εν δυνάμει υποκειμένων, της κοινωνικής εγρήγορσης.

Η ανάπτυξη νέων και η ενδυνάμωση υφισταμένων πολιτικών έρευνας και τεχνολογίας είναι προϋπόθεση για τη διαμόρφωση μιας συνολικής πλατφόρμας που θ' αντιμετωπίζει τη διεθνοποιημένη ανταγωνιστικότητα. Ο ρόλος και λόγος της χώρας και της Ευρώπης δεν μπορεί παρά να σταθεί ισόποσα και ισόβαθμα στο παγκόσμιο πεδίο σύνθεσης ή ρήξης μεγεθών, πολιτικών και πρακτικών με στόχο την απάλλειψη ανισομέρειας, εκμετάλλευσης και εξάρτησης, ταυτόχρονα δε τη ζύμωση ισόρροπης και παραγωγικής - πραγματικής εμβέλειας ανάπτυξης. Με μια πλέον ευρεία προοπτική το νέο πρίσμα εντάσσει και

α. αύξηση των πόρων σε επίπεδο πολλαπλάσιο του σημερινού και

β. αναδιανομή των πόρων με συστήματα περισσότερο αναλογικά και οπωσδήποτε σαφώς διαφανή, ως εκ τούτου λοιπόν οι επικείμενες μεταβολές στο status quo της γηραιάς ηπείρου αποτελούν μία δοκιμασία εν όψει της τελικής έκφανσης ενός παγκόσμιου στοιχήματος, στοιχήματος που εξελίσσεται όχι πλέον με πρωτογενείς αλλά δευτερογενείς και τριτογενείς συντελεστές, τεχνολογία κι επιστήμη συντείνουν σ' έναν αέναο αγώνα επιβίωσης και ουμανισμού.

Όπως αναλύθηκε εκτενέστατα στην υπο-ενότητα "Ελλάδα, χώρα της περιφέρειας, πώς βρεθήκαμε εδώ και πού πάμε" σημείο αναφοράς και προοπτικής για το τεχνολογικό ίματζ της χώρας, αποτελεί η συνύπαρξη και η, από κοινού με άλλες χώρες παρεμφερούς μοντέλου δόμησης οικονομίας, διεκδίκηση υπερβατικού πλαισίου ανάπτυξης για την περιφέρεια και τις κοινωνίες της. Είναι πολύπλοκο και δύσκολο το ζήτημα, πριν απ' όλα χρειάζονται προκειμένου να αντιμετωπισθεί δύο δεδομένα :

α. Οι πολιτικές που αφορούν την έρευνα και την τεχνολογία να έχουν περιφερειακή διάσταση

β. Η περιφερειακή πολιτική να είναι προσαρμοσμένη στα προβλήματα που θα προκληθούν με την εφαρμογή αυτών των νέων μεθόδων παραγωγής που θα δώσουν έρευνα και νέες τεχνολογίες. Το να διακινδυνεύσει διατύπωση κάποιων προτάσεων που ίσως επηρεάσουν τη διαμόρφωση συν το χρόνο κάποιων κανόνων είναι μία πράξη καθ' όλα επιβαλλόμενη και ουσιαστική, έτσι :

- είναι απαραίτητη για μία κοινή περιφερειακή δράση η συνεργασία της βιομηχανίας, της γεωργίας και του τριτογενούς τομέα με το σύνολο των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Η έρευνα αυτοδύναμα να εγκατασταθεί σε περιφερειακούς χώρους επιδιώκοντας την ανασύνταξη και την εναρμόνιση

- δημιουργία τοπικών κέντρων τεχνολογίας για την ενημέρωση των οικονομικών παραγόντων και των κοινωνικών δυνάμεων

- εγκατάσταση περιφερειακών ευρύτερης σημασίας κέντρων έρευνας και τεχνογνωσίας (τεχνούπολη ως συνέχεια των τεχνολογικών πάρκων)

- έρευνα και τεχνολογία προσαρμοσμένη για παραγωγή μικρής κλίμακος. Κέντρα ειδικευμένα στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των ενδογενών πηγών.

Τα προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης για να εφαρμοσθούν, απαιτείται ανάλογη προετοιμασία, υποδομές κατάλληλες και επαρκείς. Δε δημιουργούνται οι απαραίτητες συνθήκες αποδοτικής, ωφέλιμης εφαρμογής, το αποτέλεσμα δε θα είναι ανεξαρτησιακό, ίσως και να μην έχει καμιά σημασία ως προς το σκοπό που επιδιώκεται, αν δεν υπάρχει η κατάλληλη υποδομή. Αν δε ληφθεί αυτό υπόψη υπάρχει κίνδυνος οι χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας να παραμείνουν καθηλωμένες τόσο ως προς την εισροή νέας τεχνολογίας όσο και ως προς την εκροή της όποιας πρωτοποριακής εφεύρεσης τεχνολογικού περιεχομένου. Άρα υπάρχει εκ νέου άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ χωρών και "χωρών" σε μία προοπτική συγκρότησης ενιαίου ευρωπαϊκού οργανισμού. Χρειάζεται, λοιπόν, ανάπτυξη και διατήρηση μιας επαρκούς ισχυρής υποδομής στην οποία να μπορούν να βασιστούν πολιτικές εφαρμογής προγραμμάτων έρευνας και τεχνολογίας. Και χωρίς να παραγνωρίζεται και η παρούσα του ανθρώπου, του τεχνολόγου, του ερευνητή.

Αναμφισβήτητα τα προγράμματα απεξάρτησης πρέπει να τα διαπερνά η αντίληψη του αποδεκτώσ κοινού δικαίου, της ισοπολιτειακής ανάπτυξης αλλά και παράστασης. Εκτός δηλαδή από την επιβαλλόμενη προώθηση συγκεκριμένου βιομηχανικού κλάδου, πχ στην Α ή Χ χώρα, ή την ανάπτυξη μιας ορισμένης περιφέρειας ή περιοχής, είναι ανάγκη να προωθείται τελικά ο στόχος σ' ευρωπαϊκό επίπεδο για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας, της επιστήμης, της τεχνολογίας, της οικονομίας. Αυτές οι ενέργειες έχουν άμεση σχέση με τον ερευνητή άνθρωπο. Πλευρά που όχι μόνο δεν πρέπει ν' αγνοηθεί στο όνομα της σπουδαιότητας άλλων τομέων, αλλά είναι πραγματικά πρώτιστης. Αυτό γιατί μια πολιτική έρευνας της τεχνολογικής ανάπτυξης θα δώσει τους αναμενόμενους καρπούς εάν :

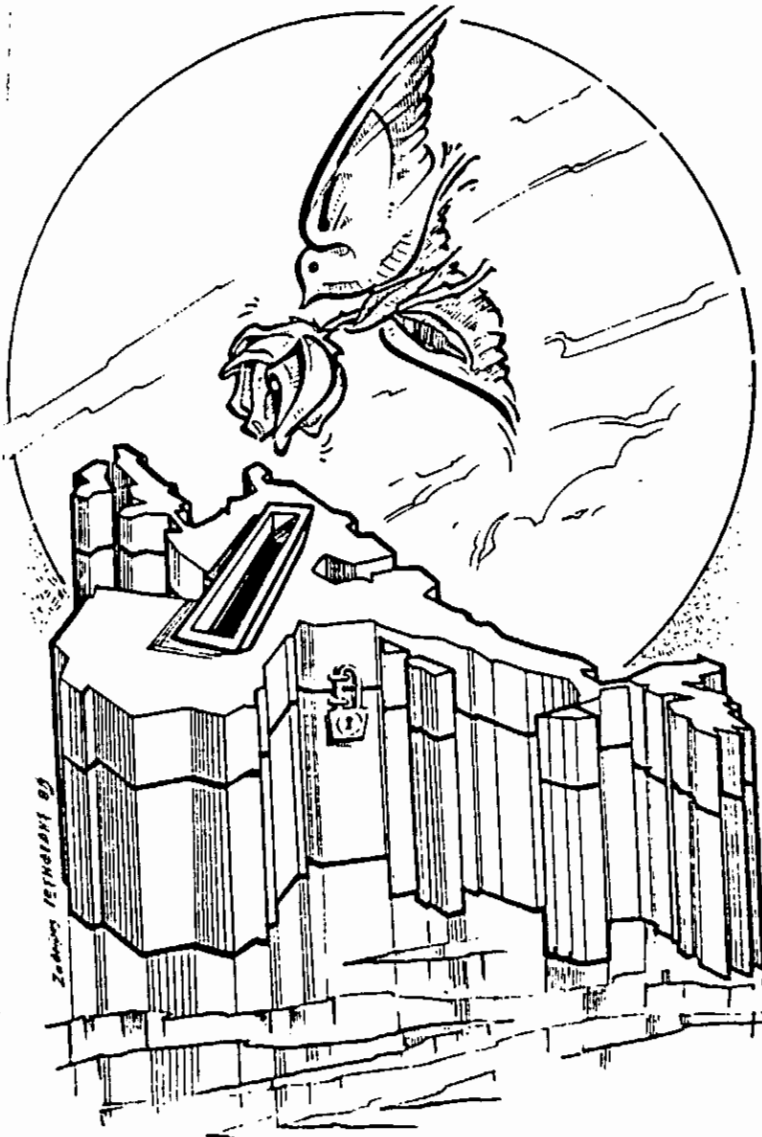
α. Οι ερευνητές έχουν τη δυνατότητα να κινούνται γρήγορα κι ελεύθερα, πράγμα που σημαίνει, κατάργηση των διοικητικών και κοινωνικών εμποδίων και κυρίως στις χώρες του Νότου

β. Αν αναπτύσσεται καθημερινά μια διακοινοτική και ακόμα ευρύτερα πανευρωπαϊκή επιστημονική και τεχνική συνεργασία με ανοιχτούς δρόμους στους ερευνητές όλων των χωρών, περιοχών, περιφερειών

γ. Αν μεθοδεύεται ειδική εκπαίδευση, ανάπτυξη ειδικοτήτων, συμπληρωματικές εκπαιδεύσεις για επιστήμονες εξίσου απ' όλες τις χώρες της Ευρώπης

δ. Αν όλα αυτά επικεντρώνονται για να ενισχύσουν μια ευρύτερη πολιτική, που σκοπό θα έχει να μένουν οι ερευνητές στην περιφέρεια και την κοινότητα, να επιστρέψουν οι ερευνητές στο χώρο απ' όπου ξεκίνησαν.

Η μορφή και το είδος των παραγωγικών σχέσεων που προσδιορίζουν ένα σύνολο οικονομίας και κοινωνίας, και το κατατάσσουν, βρίσκεται σε απόλυτη συνάρτηση με το βαθμό της τεχνολογικής προοπτικής της μεταρρύθμισης. Η εμφάνιση νέων τεχνολογιών προδικάζει νέες μορφές παραγωγής, νέες παραγωγικές σχέσεις, νέες μορφές επικοινωνίας. Η επίδραση της τεχνολογίας όλων των μορφών στη διαμόρφωση των κοινωνικών συνόλων σ' επίπεδο οικονομικών δραστηριοτήτων, αλλά και σ' επίπεδο εποικοδομήματος και κοινωνικής δομής γίνεται εμφανής με την αισθητή διαφοροποίηση των υπάρχουσών σχέσεων. Η ανάπτυξη τεχνολογίας καταργεί τα σύνορα του διαχωρισμού των εθνότητων σε όλα τα επίπεδα. Καταργεί τη στενή έννοια του ζωτικού χώρου για τα έθνη και δημιουργεί τις προϋποθέσεις, της απόλυτης διάχυσης οικονομικών διεργασιών και πολιτικών κινήσεων χωρίς δυνατότητες ύπαρξης εθνικών παρεμβατικών, εξισοροπητικών κινήσεων. Ταυτόχρονα σ' εθνικό επίπεδο εποικοδομήματος αναπτύσσονται μορφές αλληλοεπηρεασμού ανάμεσα στα έθνη με διαφορετική κουλτούρα, νέων πρακτικών - ιδεών - τρόπων σκέψης και δράσης, νέων οπτικών αντιμετώπισης των κοινωνικών δρώμενων. Η νέα τεχνολογία αποτελεί στα χέρια των ανεπτυγμένων χωρών που σήμερα την κατέχουν ισχυρό όπλο πολιτικής, πολιτιστικής, οικονομικής επικυριαρχίας, πάνω στα έθνη και τους λαούς που βρίσκονται στο στάδιο της υποανάπτυξης. Κυρίαρχο πρόβλημα της εποχής, αποτελεί το είδος της πορείας που θ' ακολουθηθεί στην παγίωση των νέων δεδομένων της νέας πραγματικότητας με την επιβουλή στην περιφέρεια της νέας τεχνολογίας ή με την απεξαρτησιακή της δυναμική στα χέρια ατομικών και συλλογικών συνειδησεων. Ο ρόλος των επιστημών, των θεσμών, των μέσων μαζικής πληροφόρησης και των νέων - κυρίως - πολιτών είναι καθοριστικός μια και ή θα υποκύψουν στην παραλαμβανόμενη κληρονομιά συναινώντας στο εκ νέου άνοιγμα της ψαλίδας ή θα εναντιωθούν χαράσσοντας νέο πλαφόν αναφοράς τόσο σ' εθνικό όσο και σε διεθνικό επίπεδο. Και ας μην παραληφθεί η μείζουσα σημασία πολιτικής χάραξης και ιδιοκτησίας όλων των μέσων που συνλειτουργούν στην επικρότηση ή την απόρριψη του υπάρχοντος και του προτεινόμενου.

4. ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Ξέρεις να μου πεις, αφεντικό, είπε, ξέρεις να μου πεις τι πάει να πουν όλα αυτά ;
- Δεν ξέρω, Ζορμπά ! αποκρίθηκα.
- Δεν ξέρεις ! έκανε ο Ζορμπάς, τότε τι ' ναι αυτά τα παλιό-χαρτα που διαβάζεις ; άμα δεν λένε αυτό, τι λένε ;
- Λένε τη στεναχώρια του ανθρώπου που δεν μπορεί ν' απαντήσει σ' αυτά που ρωτάς Ζορμπά, αποκρίθηκα.

N. Καζαντζάκης

Είναι φανερό, κι αν όχι ακόμη ξεκάθαρο ή οφθαλμοφανές τουλάχιστον υποπτευτό, ότι όλες αυτές οι αλλαγές που προωθούνται στην υλική βάση της παραγωγής, δεν μπορεί παρά να έχουν καταλυτική επίδραση στο εποικοδόμημα, τους θεσμούς, την κουλτούρα, την ηθική. Τέτοια, που επιβάλλεται να γίνουν και οι αναγκαίες προσαρμογές στην πολιτική, τη θεωρία και την πράξη. Να μελετηθούν, ώστε ν' αντιμετωπισθούν οι νέες αντιθέσεις και επ' αυτών ν' αρθρωθεί μία σύγχρονη πρόταση και προοπτική.

Η Δημοκρατία, σαν ένα σύνολο κοινωνικών θεσμών και σχέσεων, αλλάζει περιεχόμενο με την ίδια την εξέλιξη της κοινωνίας, αποτελεί συνάρτηση της εξέλιξης των παραγωγικών δυνάμεων. Μόνο ακροθιγώς μπορεί να ενασχοληθεί κανείς με αυτό το θέμα που αφορά κάθε πτυχή του κοινωνικού γίγνεσθαι.

Η επιστήμη μετατρέπεται ολοταχώς σε άμεση παραγωγική δύναμη κι αφενός οι ίδιοι οι παραγωγοί της επιστήμης και της γνώσης εντάσσονται οργανικά και ουσιαστικά στην παραγωγή, αφετέρου, η ίδια η εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων καθορίζεται από τη μετατροπή της επιστήμης και της έρευνας, από την ανταλλαγή και κυκλοφορία της γνώσης και της πληροφορίας. Στη διαδικασία αυτή, το κύριο γνώρισμα στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, είναι η ενσωμάτωση ζωντανής πνευματικής εργασίας στη μηχανή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα οι Η/Υ πέμπτης γενιάς, ο ευέλικτος αυτοματισμός και τα "εργοστάσια χωρίς εργάτες", τα συστήματα εμπειρογνώμονες, τα νευρωτικά δίκτυα, τα οπτικοακουστικά μέσα κλπ. Οι εξελίξεις λοιπόν στα μέσα παραγωγής αναδεικνύουν στο έπακρο το ρόλο του υποκειμένου, ανθρώπινου παράγοντα μια και το υποκείμενο, ο άνθρωπος είναι το μοναδικό στοιχείο στη φύση που δύναται να δημιουργήσει και ν' αναπτύξει γνώση στην κοινωνική της διάσταση. Και αναφέρεται στην κοινωνική της διάσταση, γιατί "γνώση" και "τέχνη" μπορεί ν' αναπτύξει και η μηχανή, στη χυδαία τους έκφραση και μορφή. Αναδεικνύεται έτσι ο ρόλος της προσωπικότητας και της ατομικότητας, μέσα σε συνθήκες διαμόρφωσης της νέας συλλογικότητας που απαιτεί η εμφάνιση των νέων τεχνολογιών και των πολύπλοκων επιστημονικοτεχνικών συστημάτων. Αναδεικνύεται η σημασία της δημιουργικότητας και της φαντασίας του υποκειμένου, καταστάσεων που προϋποθέτουν την επιθυμία και τη θέλησή του, την ενεργητική και συνειδητή του δραστηριοποίηση.

Ταυτόχρονα, βιώνει και η οικουμενικοποίηση μιας σειράς προβλημάτων που σχετίζονται είτε με τον τρόπο ανάπτυξης και χρήσης της τεχνολογίας και της επιστήμης μέχρι σήμερα (υποβάθμιση του περιβάλλοντος, πρόβλημα πείνας, ανέχειας και λιτότητας, εξάλειψη των φυσικών πόρων) είτε με την προοπτική της παραπέρα εξέλιξής τους (κατεύθυνση της έρευνας, ζητήματα διάχυσης και διαχείρισης της γνώσης, επιβίωση της ανθρωπότητας από πυρηνικά αποπλήματα ή γενετικές μεταλλαγές). Ο Α. Morabia τονίζει : "...πρώτη φορά στην ιστορία της η ανθρωπότητα, σαν ένας και μόνο άνθρωπος, έχει τη δυνατότητα ν' αυτοκτονήσει. Και το τραγικό : δίχως κανένα λόγο !". Αν με τη βιομηχανική επανάσταση η αυτοματοποίηση της δύναμης είχε σαν γνω-

ρίσματα το γιγαντισμό σε όλες τις μορφές της κοινωνικοοικονομικής δραστηριότητας, τη δυναμική αντιπαράθεση και τη σύγκρουση στην ολική βάση, σήμερα με την πληροφορική επανάσταση και την αυτοματοποίηση της γνώσης, την ενσωμάτωση της ιδέας και καινοτομίας στη μηχανή, η αντιπαράθεση βασίζεται περισσότερο στην κατοχή της επικοινωνιακής γνώσης, στην πειθώ. Αυτός είναι και ο λόγος που τα μέσα μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ, media) έχουν αποκτήσει τεράστια δύναμη στην περίπτωση, τώρα δηλαδή που η έρευνα και η ανάπτυξη έγιναν βασικά στοιχεία καθορισμού της συνολικής πολιτικής και στρατηγικής των αναπτυγμένων χωρών.

Κύριο ρεύμα στις ιδεολογικές αναζητήσεις που σχετίζονται με τη δημοκρατία και τις νέες τεχνολογίες, έχει προκύψει ο τεχνολογικός ντετερμινισμός, είτε στη θετική του (αισιόδοξη) είτε στην αρνητική του (απαισιόδοξη) έκφανση. Η πρώτη τάση, που ανδρώθηκε μεταξύ (1960 - 1980), ταυτίζει την εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων, τη διάχυση της επιστήμης και της τεχνολογίας με την κοινωνική εξέλιξη. Καλλιεργεί την άποψη ότι η πληροφορική, η βιοτεχνολογία, η ρομποτική και γενικά οι τεχνολογίες από μόνες τους, μπορούν να λύσουν όλα τα προβλήματα. Παρόμοιες απόψεις διατυπώνονται κατά κόρον για μια σειρά ζητήματα της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης. Παρότι βασίζονται, τις περισσότερες φορές σε αντικειμενικές αλλαγές στην παραγωγή και την κοινωνία, και γι' αυτό εμπεριέχουν στοιχεία πραγματικότητας, δεν παίρνουν υπ' όψη τους τις μεγάλες διαφορές που υπάρχουν στην κοινωνία, τα συγκρουόμενα συμφέροντα. Εκφράζουν στην πλειοψηφία τους τα νέα στρώματα των εργαζομένων που δημιουργούνται, τις κοινωνικές δυνάμεις που βγαίνουν υποβοηθημένες από την τεχνολογική και επιστημονική άνοδο.

Στον αντίποδα αυτών των θεωριών βρίσκονται οι απαισιόδοξες απόψεις, αυτές που βλέπουν σαν κυρίαρχα τ' αρνητικά στοιχεία της εξέλιξης. Σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας, υπήρχαν δυνάμεις που έρχονταν σε αντίθεση με την εξέλιξη, μια και ήταν οι χαμένοι αυτής της διεργασίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το κίνημα των Λουδιτών στις αρχές της βιομηχανικής επανάστασης που κατέστρεφαν τις μηχανές νομίζοντας, πως θα γλιτώσουν από τη μεγαλύτερη εκμετάλλευση και πως αυτές είναι υπεύθυνες της εξαθλίωσής τους. Εξετάζοντας εκ των υστέρων τέτοιες απόψεις και πρακτικές εκτιμάται πόσο αντιδραστικές και μεταφυσικές ήταν. Παρ' όλα αυτά, όμως, στοιχεία νεολουδισμού εμφανίζονται και σήμερα μέσα στην κοινωνία σε σχέση με την εξαπλώση της πληροφορικής και τηλεματικής και την ολοένα διευρυνόμενη χρησιμοποίηση ψηφιακών συστημάτων ευέλικτου αυτοματισμού και Η/Υ.

Η ανάπτυξη και η χρήση των νέων τεχνολογιών, και ιδιαίτερα των τεχνολογιών της πληροφορίας, οξύνει τις υπάρχουσες αντιθέσεις και δημιουργεί καινούργιες. Οι τεχνολογίες αυτές εμπεριέχουν, εν δυνάμει, τη δυνατότητα για βελτίωση των όρων ζωής και δουλειάς του ανθρώπου. Έτσι, η χρήση της πληροφορικής και τηλεματικής μπορεί να επιτρέψει την παραπέρα συσσώρευση της πληροφορίας, την άμεση προσπέλασή της και, συγχρόνως, την αποκέντρωσή της. Μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στους πολίτες να συμμετέχουν άμεσα, στα τεκταινόμενα

μιας κοινωνικής δομής στην οποία ανήκουν (είτε είναι σωματείο ή σύλλογος, τοπική μορφή αυτοδιοίκησης κα). Μπορεί να βελτιώσει την επικοινωνία των ατόμων μιας ομάδας, είτε εθνικής είτε διεθνικής, προωθώντας έτσι την ανταλλαγή γνώσεων, πληροφοριών και ιδεών. Οι δυνατότητες, ως εκ τούτου, που εμπεριέχουν αυτές οι τεχνολογίες για διακίνηση και επεξεργασία της πληροφορίας, μαζί με την υψηλή παραγωγικότητα της εργασίας που προωθούν, πλουτίζουν με νέα στοιχεία δημοκρατίας και ελευθερίας την κοινωνία. Και φθάνοντας στα άκρα, μπορεί να λεχθεί, πως αυτές οι τεχνολογίες, οι νέες μηχανές αποτελούν το πρόπλασμα υπέρβασης του καπιταλισμού. Γιατί η εξέλιξη των τεχνολογιών μπορεί να δώσει στην κοινωνία όλα εκείνα τα στοιχεία της αυξημένης παραγωγικότητας και της δυνατότητας διεύθυνσης, ώστε να πραγματοποιηθεί το "καθεστώς ελευθερίας", δίνοντας στον άνθρωπο τη δυνατότητα, να γίνει ο ελεγκτής, ο οργανωτής της παραγωγικής πληροφορίας και παραγωγής, απαλλάσσοντάς τον από την καθυποταγμένη εργασία.

Αναπτύσσεται η αντίθεση ανάμεσα στις προοπτικές που δίνουν οι νέες τεχνολογίες για καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών του ανθρώπου, τη βελτίωση των συνθηκών ζωής του, και στον τρόπο που χρησιμοποιείται ως επί το πλείστον με στόχευση διαχωρισμού σε προνομιούχους και μη. Η τεχνολογία, δεν είναι από μόνη της, ούτε "καλή" ούτε "κακή". Ούτε "δημοκρατική κι ανθρώπινη" ούτε "αντιδημοκρατική κι απάνθρωπη". Τ' αποτελέσματά της εξαρτώνται από τὸ ποιος τη χρησιμοποιεί, με ποιους όρους και για ποιο σκοπό. Εδώ πρέπει να σημειωθεί μια διαφορά που υπάρχει σε σχέση με τις προθέσεις και τα αποτελέσματα, τις επιπτώσεις που έχει η χρησιμοποίηση της τεχνολογίας. Η διαφορά έγκειται στη δυνατότητα τόσο η συνειδητή χρησιμοποίηση της τεχνολογίας για απάνθρωπους, αντιδημοκρατικούς σκοπούς, όσο και η χρησιμοποίησή της με καλές προθέσεις και αφετηρίες, να οδηγήσει σε καταστροφικά αποτελέσματα για τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα. Έτσι, και η "συνειδητή" χρησιμοποίηση της βιοτεχνολογίας για παραγωγή νέων όπλων και η "καταλάθος" χρησιμοποίησή της με αποτέλεσμα τη δημιουργία κάποιου προϊόντος που μπορεί να προκαλέσει γενικευμένες διαταραχές, έχουν την αυτή κατάληξη. Το ίδιο ισχύει και στο παράδειγμα Χιροσίμα -Τσερνομπίλ. Κι αυτό συμβαίνει λόγω της "ανωριμότητας" της τεχνολογίας, δηλαδή, λόγω του ότι δεν έχει αφομοιωθεί ο "κανονισμός λειτουργίας της", οι νέες απαιτήσεις που αυτή η ίδια θέτει για τη χρησιμοποίησή της. Βέβαια, σε όλη τη διάρκεια της εξέλιξης δεν έλειψαν οι Προμηθείς. Εδώ υπάρχει κοινή συμφωνία αλλά και το αντεπιχείρημα πως οι σημερινές τεχνολογίες, δίνουν την ευκαιρία για μετατροπή όλων σε "Προμηθέα Δεσμώτη". Η αντίθεση αυτή μπορεί αν όχι να λυθεί τουλάχιστον να ελαχιστοποιηθεί με τον εκδημοκρατισμό της διαδικασίας "παραγωγή - ανάπτυξη - χρησιμοποίηση έρευνας, επικοινωνίας και τεχνολογίας" σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η ανάδειξη της επιστημονικής γνώσης και της πληροφορίας σε οικονομικό και πολιτικό μέγεθος πρέπει ν' αποτελέσει το έναυσμα για επανεξέταση όλου του πλέγματος παραγωγής και διάθεσης της γνώσης. Από το σχολείο και το ίδρυμα (ΑΕΙ - ΤΕΙ) μέχρι και το ερευνη-

τικό κέντρο. Τα θέματα της εκπαίδευσης, επανεκπαίδευσης, επιμόρφωσης, κατάρτισης, ειδικεύσεως και επανειδίκευσης, αλλά και της γενικής λαϊκής ενημέρωσης κάθε άλλο παρά συμπληρωματικά στοιχεία πρέπει να είναι. Η συνεχώς μεταβαλλόμενη γνώση και η συνεχής διεύρυνση του όγκου της, αναγκάζουν την αναπροσαρμογή όλου του εκπαιδευτικού στερεώματος. Έτσι, το σχολείο δε θα πρέπει να είναι μηχανισμός παροχής ποσοτικής γνώσης, αλλά φορέας που να δίνει την ικανότητα να προλαμβάνεται το μέλλον, να μετουσιώνεται η διαλεκτική της σκέψης και πράξης, το ίδρυμα και το ερευνητικό κέντρο όχι μοχλός έκδοσης πτυχίων γοήτρου και εξουσίας αλλά μέσο θετικής και κοινωνιολογικής ανάλυσης και προώθησης του συστήματος.

Όπως είναι κατ' επανάληψη ειπωμένο αλλά και φανερό, οι εκκολαπτόμενες συνθήκες δεν μπορούν να περιορίζονται και να επιδρούν μόνο σε μια χώρα. Υπάρχει πίεση για την όλο και μεγαλύτερη διεθνοποίηση της παραγωγής, της επικοινωνίας και γενικά της ανθρώπινης δραστηριότητας. Είναι πολλά τα ζητήματα που δεν μπορούν πια ν' αντιμετωπισθούν στα στενά πλαίσια εθνικού συνωρισμού, όσο μεγάλος και όσο ανεπτυγμένος κι αν θεωρείται η διευθέτησή τους απαιτεί διεθνείς κανόνες. Ζητήματα όπως :

- η ανάπτυξη της επιστημονικής έρευνας και η ανάγκη συνεργασίας για τη μεγιστοποίησή της
- η δημιουργία, η λειτουργία και οι όροι προσπέλασης των διεθνών βάσεων δεδομένων
- οι όροι διαχείρισης του παγκόσμιου ηλεκτρονικού δικτύου, του καθορισμού των προτεραιοτήτων και των εξουσιοδοτήσεων γι' αυτή την προσπέλαση, της νομικής βάσης και των διεθνών κανόνων στους οποίους θα στηρίζεται
- η διασυνοριακή ροή πληροφοριών
- η διαφάνεια στη διάθεση της πληροφορίας και ο περιορισμός στη μονοπώληση της πληροφορίας και της επιλεγμένης διάθεσής της
- οι ενέργειες που θα πρέπει να γίνουν για τη διαμόρφωση ενός νέου παγκόσμιου ήθους, αντί του προπαγανδισμού μιας νέας τάξης πραγμάτων, δίνουν μία πρώτη εικόνα του τεράστιου πεδίου που ανοίγεται εν όψη της έλευσης της νέας χιλιετηρίδας

Η πληροφορία αποτελεί έναν από τους πρωτοπορειικούς πόρους. Η επεξεργασία και η διαχείρισή της θα καθορίσει σε μεγάλο βαθμό τη μελλοντική βιομηχανική και οικονομική ανάπτυξη και παράλληλα θα επιδράσει στην καθημερινή ζωή. Οι νέες εξελίξεις που δρομολογούνται από τη διασύνδεση προηγμένων υπολογιστικών συστημάτων κι από τις νέες μορφές τηλεπικοινωνίας μπορούν να στηρίξουν ένα περιβάλλον έντονης ανάπτυξης. Πού βρίσκεται άραγε η Ελλάδα σήμερα σε σχέση με την ανάπτυξη της πληροφορικής ; Η στρεβλή εισαγωγή και χρήση της όποις τεχνολογίας πού οδήγησε ;

Διακρίνοντας μεταξύ

α. της χρήσης κι εφαρμογής εισαγόμενης τεχνολογίας και

β. της ανάπτυξης της τεχνολογίας στη χώρα διαπιστώνεται ότι ενώ το εμπόριο και η χρήση εισαγόμενου προηγμένου υλικού, λογισμικού και εργαλείων επικοινωνιών "ανθούν", κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί το ίδιο για το σχεδιασμό ή την ανάπτυξη ανταγωνιστικών προϊόντων υψηλής τεχνολογίας στην Ελλάδα. Παρατηρείται μια ανησυχητική και παραμένουσα καθυστέρηση στη δημιουργία της αναγκαίας βιομηχανικής υποδομής στην τεχνολογία πληροφορικής της χώρας. Επιπλέον, ενώ υπάρχει μια εκτενής δραστηριότητα προσαρμογής ή μεταποίησης εισαγόμενων προϊόντων υψηλής τεχνολογίας, η ελληνική προστιθέμενη αξία είναι χαμηλή ποσοτικά και ποιοτικά. Δε διαπιστώνεται, επομένως, ύπαρξη μεσοπρόθεσμα τουλάχιστον ενδογενούς ανάκαμψης. Επαναλαμβάνεται πάντως η κρίση ότι υπό προϋποθέσεις δύναται να μετασχηματιστεί θεσμικά και διαρθρωτικά και ο εν λόγω τομέας, αρκεί βέβαια να υπάρξει κατεύθυνση και πολιτική ανεξαρτησίας.

Οποιαδήποτε σύγκριση της στάθμης της νέας τεχνολογίας διεθνώς με την κατάσταση στην Ελλάδα, για να είναι ορθή και δίκαια, πρέπει να λάβει υπόψη την τρέχουσα εικόνα της ελληνικής οικονομίας, της κοινωνικής πραγματικότητας και δομής. Η ελληνική οικονομία είναι η μικρότερη και φτωχότερη της ΕΟΚ. Η βιομηχανική παραγωγή είναι μόνο 17 % της ακαθάριστης εγχώριας δαπάνης. Το 38 % των βιομηχανιών έχουν λιγότερους από 50 εργαζόμενους. Η χώρα έχει το χαμηλότερο λόγο δαπάνης για έρευνα - ανάπτυξη προς ακαθάριστη εγχώρια δαπάνη στην ΕΟΚ (0,33 %) και τη μικρότερη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην έρευνα και ανάπτυξη (0,08 %). Ο πληθυσμός υπερβαίνει το 20 %. Ο χαρακτήρας της οικονομίας είναι εμπορομεταπρατικός και η Ελλάδα επιβεβαιώνει το συμπέρασμα της περιφερειακής χώρας (έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου και ισοζυγίου πληρωμών, απροθυμία ελληνικού κεφαλαίου για παραγωγική εντόπια επένδυση, έλλειψη θεσμικού πλαισίου επενδύσεων και ανυπαρξία πρακτικών σύγχρονης διαχείρισης κλπ).

Το κύριο χαρακτηριστικό της ελληνικής αγοράς προϊόντων πληροφορικής είναι ότι είναι μικρού μεγέθους (43 δις δρχ το 1989, δηλαδή 0,45 του ΑΕΠ και ίση περίπου με το τζίρο της 3E !). Βέβαια, η αγορά παρουσιάζει έντονη αυξητική τάση, κυρίως από αγορές προσωπικών Η/Υ και λογισμικού για Η/Υ. Η αύξηση είναι φυσικό να υπάρχει. Εάν συγκριθεί η ελληνική αγορά πληροφορικής με την ολική θέση της ελληνικής οικονομίας στην ΕΟΚ διαπιστώνεται ότι η εν λόγω αγορά είναι στο 1/4 του ύψους που θα έπρεπε να είναι (η αγορά λογισμικού είναι πιο υποανάπτυκτη διότι είναι το 1/6 του ύψους που θα έπρεπε να είναι, ενώ η αγορά υλικού είναι στο 1/3). Ο κύριος όγκος της αγοράς υλικού αφορά τους προσωπικούς υπολογιστές (είναι τα 2/3 των αγορών, ενώ ο ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι το 1/3).

Η χρήση της πληροφορικής στις ελληνικές επιχειρήσεις, παρόλο που είναι σχετικά αναβαθμισμένη ως προς το πρόσφατο παρελθόν, δεν κρίνεται ικανοποιητική. Πρόσφατη έρευνα του Ελληνικού Ινστιτούτου Πληροφορικής (ΕΙΠ) σε συνεργασία με το London School of Economics

και τη βρετανική εταιρία Price Waterhouse που έγινε σε δείγμα 40 σημαντικών ελληνικών εταιριών πληροφορικής, έδειξε ότι, μολονότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δαπανούν σεβαστά χρηματικά ποσά για υπολογιστικό εξοπλισμό, εν τούτοις, η εικόνα των εγκατεστημένων συστημάτων είναι αναχρονιστική και κυριαρχείται από συστήματα μιας κυρίως εταιρίας (πίνακας 1).

Πίνακας 1

ΤΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΕΣ ΕΧΟΥΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ (σε σύγκριση με βρετανικές εταιρίες)		
Προμηθευτής	ΕΛΛΑΔΑ	Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ
I B M	36 %	20,48 %
B u l l	21 %	11,58 %
I C L	12 %	18,84 %
U N I S Y S	6 %	6,56 %
W A N G	6 %	-
U N I V A C	6 %	-
D E C	6 %	16,85 %
H P	3 %	16,35 %

Η εικόνα της πληροφορικής ένδειας της χώρας γίνεται σαφέστερη από τον πίνακα 2 που δείχνει τη διείσδυση πληροφοριακών συστημάτων ανά 100 κατοίκους στην Ελλάδα, Γαλλία και ΗΠΑ.

Πίνακας 2

	ΕΛΛΑΔΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΗΠΑ
ΜΕΣΑΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	0,07	2,67	5,53
MICROS	0,68	6,32	27,10
ΤΕΡΜΑΤΙΚΑ	1,55	17,90	51,30

Είναι ενδιαφέρον ότι ο Σύνδεσμος Ελληνικών Εταιριών Πληροφορικής (ΣΕΕΠ) αποδίδει την αρνητική εικόνα στους κάτωθι λόγους :

"1. Στην αδυναμία του δημοσίου να συμμετάσχει στις τεχνολογικές εξελίξεις και

2. Στο ότι ο ιδιωτικός τομέας απέτυχε ν' ακολουθήσει τους ρυθμούς ανάπτυξης που ισχύουν στις τεχνολογικά ανεπτυγμένες χώρες, κύρια λόγω έλλειψης εθνικής στρατηγικής για την ανάπτυξη της πληροφορικής..."

Πράγματι η πολιτική διαχείρισης της εξάρτησης είναι η κύρια αιτία της δομικής ανεπάρκειας, η προβαλλόμενη ανάγκη για νέα τεχνολογία χρησιμοποιείται κυρίως σαν επιχείρημα για την ακόμα μεγαλύτερη είσοδο ξένων επιχειρήσεων και την εξασφάλιση αγορών για τα προϊόντα τους, άνευ όρων. Ειδικότερα αναφορά θα γίνει στην αγορά του λογισμικού επειδή στο software υπάρχει στην ελληνική αγορά το στοιχείο της παραγωγής. Κι εδώ η εικόνα δεν είναι ενθαρρυντική. Οι εγχώριες αναπτυσσόμενες εφαρμογές είναι κυρίως "λογιστική". Οι ελληνικοί οίκοι software είναι μικροί, βραχύβιοι. Το 90 % αυτών των οίκων ασχολείται με λογισμικό για προσωπικούς Η/Υ. Όλο το λογισμικό συστήματος εισάγεται. Το 1/3 του λογισμικού εφαρμογών αναπτύσσεται από ερασιτέχνες χωρίς σταθερή σχέση εργασίας (moonlighters) άρα έχει χαμηλή ποιότητα και παρέχει λίγη υποστήριξη στο χρήστη. Ο δημόσιος τομέας αφιερώνει λιγότερο από το 10 % του κονδυλίου μηχανογράφησης στην αγορά software και συχνά το εγκατεστημένο hardware υποχρησιμοποιείται.

Ενας άλλος τρόπος ποσοτικής απόδοσης της εικόνας της αγοράς είναι η σύγκριση των ετήσιων πωλήσεων προϊόντων πληροφορικής και της συνολικής προστιθέμενης αξίας. Έτσι, το 1987 οι συνολικές πωλήσεις ήταν 210 εκ. ECU και η συνολική προστιθέμενη αξία 100 εκ. ECU. Όμως εάν αναλυθεί η προστιθέμενη αξία σε προστιθέμενη αξία παραγωγής (έρευνα - ανάπτυξη - βιομηχανοποίηση) και προστιθέμενη αξία εμπορίου (διανομή, υποστήριξη χρήστη) εκμαιεύεται αντίστοιχα 35 εκ. ECU για την προστιθέμενη αξία εμπορίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι το λογισμικό είναι ο μεγαλύτερος δημιουργός προστιθέμενης αξίας (περί του 43 %) ενώ οι προσωπικοί υπολογιστές παρόλο το μεγάλο όγκο πωλήσεων (50 εκ. ECU) δίνουν μόνο 1 % της συνολικής προστιθέμενης αξίας παραγωγής !

Οι δείκτες που δημοσίευσε η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας είναι αρκετά αποκαλυπτικοί. Η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο ποσοστό της ακαθάριστης εγχώριας δαπάνης για επιστημονική και τεχνολογική έρευνα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΟΚ και μάλιστα η απόσταση διευρύνεται. Η χώρα έχει 2 ερευνητές ανά 1000 εργαζόμενους, ενώ η Ιρλανδία έχει 4,8. Συνολικά οι Έλληνες ερευνητές είναι 3700, από αυτούς οι 1600 με διδακτορικό. Στον κρατικό τομέα απασχολούνται 3200 ερευνητές ενώ στις επιχειρήσεις 500. Η δαπάνη για έρευνα των ελληνικών εταιριών χρηματοδοτείται από το κράτος κατά 62,83 %, από τις επιχειρήσεις κατά 32,84 % κι από το εξωτερι-

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

κό κατά 4,33 %. Δύσκολα λοιπόν αντικρούεται η άποψη ότι η ντόπια άρχουσα τάξη παραμένει αδιάφορη κι επιλεκτικά εχθρική απέναντι στα ζητήματα της επιστήμης και της έρευνας. Αξιοποιεί μόνο το εμπορικό της κομμάτι και δεν κάνει επενδύσεις υψηλού κινδύνου ενώ είναι φανερή η έλλειψη της ύπαρξης μοντέλου τεχνολογικής έρευνας και ανάπτυξης.

Πίνακας 3

Χώρα	Ποσοστό ΕΤΕ στο ΑΕΠ το 1989	1984
Ελλάδα	0,33	0,30
Πορτογαλία	0,45	0,42
Ιρλανδία	0,92	0,80
ΗΠΑ	2,74	2,84

Η εκπαίδευση στην πληροφορική έχει δύο όψεις σήμερα : παροχή γνώσεων παρωχημένων και όχι υψηλού επιπέδου στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ υπάρχουν νησίδες με αξιόλογη και σύγχρονη υποδομή και αξιόλογο, λιγιστό όμως προσωπικό στα ΤΕΙ και ΑΕΙ. Είναι αισθητή η έλλειψη οργανωμένων μεταπτυχιακών σπουδών και παράγονται περίπου 100 - 150 απόφοιτοι το χρόνο με δίπλωμα ΑΕΙ, αριθμός ασήμαντος που αδυνατεί ακόμα να δημιουργήσει τις απαραίτητες κρίσιμες μάζες ειδικευμένων υποκειμένων.

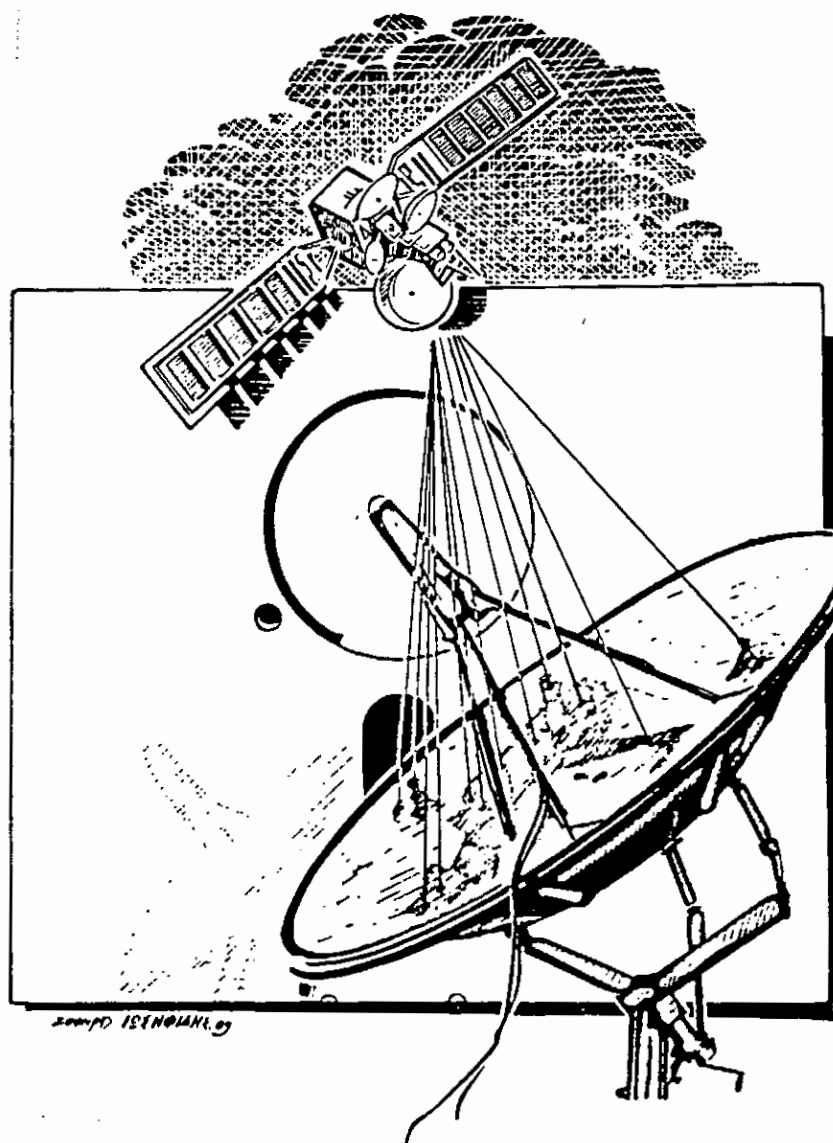
Μολονότι η ελληνική συμμετοχή στο Κοινοτικό Στρατηγικό Πρόγραμμα Πληροφορικής (ESPRIT) χαρακτηρίζεται από ανυπαρξία εθνικού συντονισμού κι έχει χαρακτήρα αποσπασματικό - συμπληρωματικό, εν τούτοις δεν παύει ν' απηχεί και τις πραγματικές επιστημονικές εγχώριες ικανότητες. Οι Έλληνες ερευνητές συμμετέχουν σε 68 από τα 216 έργα της Β' φάσης του ESPRIT. Η συμμετοχή των ελληνικών επιχειρήσεων τριπλασιάστηκε στη δεύτερη φάση (από 7 το 1986 έγιναν 25 το 1989, από αυτές 7 κρατικές και 18 ιδιωτικές). Οι επιστήμονες των ελληνικών Πανεπιστημίων και ΤΕΙ συμμετέχουν σε 49 έργα της Β' φάσης, οι ερευνητές των ελληνικών εταιριών σε 45 έργα.

Οι τάσεις δείχνουν έστω και μεμονωμένα ότι υπάρχουν δυνατότητες που καθιστούν εφικτή την επιτυχή ανατροπή του συνολικά αρνητικού. Ξεκινώντας από το στόχο ν' αυξηθεί το περιεχόμενο και η ποιότητα της προστιθέμενης αξίας στα προϊόντα νέας τεχνολογίας, η ανατροπή των αρνητικών δεικτών καταρχήν σημαίνει αύξηση της δαπάνης για ΕΤΕ, δημιουργία ανταγωνιστικής υποδομής, προσπέλαση σε πολύτιμους πόρους, σωστή οργάνωση και διαχείριση. Αυτά τα επιμέρους βήματα μάλλον συνθέτουν από τα κάτω ένα στρατηγικό σχεδιασμό της ανάπτυ-

ξης που να καθορίζει βασικές επιλογές και κατευθύνσεις. Ένα συνεπές πρόγραμμα βιομηχανικής πολιτικής, η κοινωνική ρύθμιση της λειτουργίας της αγοράς και ο θεσμικός μετασχηματισμός είναι μερικές από τις συνιστώσες του στρατηγικού σχεδιασμού. Η κρατική παρέμβαση και ο εθνικός συντονισμός έχουν καίριο ρόλο αλλά είναι φανερό η ανάγκη σύνδεσης της παρέμβασης αυτής με τις λειτουργίες της αγοράς. Η προσαρμογή όμως της αγοράς της πληροφορικής σε κατεύθυνση εξυπηρέτησης της χώρας και των αναγκών της, οδηγεί και στην ανάγκη κοινωνικού ελέγχου. Μερικές συγκεκριμένες τεχνικής υφής προτάσεις που, ενταγμένες σε μια λογική συγχρονισμού και νέου τύπου ανάπτυξης, εντοπίζονται :

- στη σωστή διασύνδεση της έρευνας των ΑΕΙ, ΤΕΙ, κράτους και ιδιωτών με βάση αμοιβαία κέρδη
- στο θεσμικό μετασχηματισμό του πλαισίου για τεχνολογική έρευνα, περιφερειακή ανάπτυξη, εξαγωγική δραστηριότητα
- στη διατύπωση μεσοπρόθεσμης στρατηγικής στα κοινοτικά - ευρωπαϊκά ερευνητικά προγράμματα
- στην ύπαρξη προτεραιοτήτων και διαμόρφωση στρατηγικής σε κλίμακα εθνικού συντονισμού στις κάθετες εφαρμογές
- στην καλύτερη τεχνολογική συσχέτιση με την ΕΟΚ και το ευρωπαϊκό πλαίσιο, σε συνθήκες ισοτιμίας
- στη δημιουργία προγραμμάτων τεχνολογικής συνεχόμενης εκπαίδευσης σε θέματα που απαιτούν σύγχρονη και εξειδικευμένη γνώση των Ελλήνων τεχνικών κι ερευνητών
- στη βελτίωση του τηλεπικοινωνιακού και οπτικοακουστικού δικτύου μ' ελληνική συμμετοχή σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό πάντα προσανατολισμό

Ανασκοπώντας την ελληνική περίπτωση στον συγκεκριμένο τομέα κάθε άλλο παρά αισιοδοξία πρέπει κανείς να νιώθει, η υποτυπώδης όμως ευαισθησία δεν πρέπει να περιοριστεί σ' εθνικό μοιρολόι, μια και το πρεσβευόμενο πρότυπο η ευρωπαϊκή ολότητα δεν υπολείπεται διόλου από την ενδοχώρα εξάρτηση σε σύγκριση με παγκόσμια μέτρα και σταθμά. Η ΕΟΚ και η Ευρώπη γενικότερα έχουν γνώση της υποδιέστηρης λειτουργίας τους στο διεθνές επίπεδο και ανά τακτά διαστήματα εφαρμόζουν προγράμματα, οδηγίες, κατευθύνσεις. Επομένως η ύπαρξη ελληνιστικής ή ευρωπαϊκής οντότητας εξαρτάται από το δυναμισμό εξέλιξης και ανάπτυξης των ήδη υπάρχουσών δεδομένων σε μια πορεία ολοκλήρωσης και πρωτοκαθεδρίας που θα προκύψει μέσα από κοινωνικές, οικονομικές, τεχνολογικές, ιδεολογικές και πολιτιστικές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις.

5. ΤΟ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Το να προτάξεις σκέψη, άποψη ή πρόταση δεν είναι εχθρική κίνηση, αντίθετα νοείται ως ευκαιρία σύγκλισης ή μεταλλαγής και του μέχρι πρότινος αγαστού, τουλάχιστον στην κονιάστρα δημοκρατικής κι ελεύθερης διακίνησης πληροφορίας, ενημέρωσης, επικοινωνίας. Κι απ' ό,τι άπαντες κύκλοι, φορείς και πρόσωπα λέγουν και ισχυρίζονται υπερθεματίζουν την πρόοδο και την ευημερία του κοινωνικού συνόλου. Η όρεξη για περισσότερη τηλεπικοινωνιακή επαφή ανοίγει υψηλικά και η Ευρώπη δε θα πήγαινε πίσω. Όπως είναι φυσικό οι αυτόχθονοι ρυθμοί της θα επιταχυνθούν με προοπτική να φθάσουν την αμερικάνικη τηλεοπία, που πρωτοπορεί σε ποσοστά και μεγέθη. Το ερώτημα

είναι πού θα βρει η γηραιά ήπειρος τη λύση του Γόρδιου δεσμού κι ειδικότερα στον ιδιάζοντα τομέα της οπτικοακουστικής (εδώ πρόκειται να ολοκληρωθεί, ως κατ' επέκταση προκύψαν συμβάν, η αιτίαση της "γενικής" πληροφορίας στον κλάδο της "ειδικής" τηλεοπτικής με αναφορά και παρουσίαση

α. της εοκικής Οδηγίας για την τηλεόραση και

β. της σοβιετικής πλημμυρίδας για την τηλεφωνία, ως αποδείκτικά στοιχεία της επιτασσόμενης κινητικής).

Στο χώρο των τηλεοπτικών προγραμμάτων υπάρχει για την Ευρώπη η δοκιμασμένη και φθινή μέθοδος των αμερικάνικων υπολλειμάτων, που όμως μετατρέπουν με μαθηματική ακρίβεια τη συσκευή της τηλεόρασης σε Δούρειο Ιππο με το να δείχνουν τα κανάλια στο σύνολό τους διπλάσια έως τριπλάσια "αριστουργήματα", του τύπου "Τόλμη και Γοητεία", "Χαβάη 5-0", "Δυναστεία" κα μπορεί να γεμίζουν χρονικά το πρόγραμμα αλλά συντοχρόνως υποθηκεύουν αλλοτριωμένες συνειδησεις. Είναι ορθολογικά λεχθέν - από το σύνολο των μερών - η μέγιστη σημασία της πρωτοβουλίας για την τόνωση του ευρωπαϊκού προγράμματος στρατηγικής ανεξάρτησης κι ανάπτυξης της ηπειρικής υποδομής στον τομέα της τηλεόρασης. Κι η εκδοθείσα ντιρεκτίβα εκεί αποσκοπεί.

Την περίοδο κατά την οποία η ελληνική Βουλή συζητούσε και ψήφισε το νόμο για τη μη κρατική τηλεόραση (1866/89), το Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων εξέδωσε Οδηγία "Για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων". Πρόκειται, χωρίς αμφιβολία, για ένα ντοκουμέντο, η σημασία του οποίου υπερβαίνει τα όρια της κοινότητας καθώς αναμένεται να επηρεάσει αποφασιστικά τον ευάλωτο τομέα της οπτικοακουστικής, επιχειρώντας να δημιουργήσει και νέες ισορροπίες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η μακρά προεργασία και η έντονη συχνά διαμάχη προκειμένου να διαμορφωθεί το τελικό κείμενο, αποδεικνύουν σε μεγάλο βαθμό τη σημασία που απέδιδαν τα όργανα της κοινότητας στις σχετικές διατάξεις. Η Τηλεοπτική Οδηγία που ψηφίσθηκε στις 3/10/1989 απευθύνεται στα κράτη μέλη (άρθρο 27) και συμπυκνώνει τρεις κυρίως στόχους της ΕΟΚ :

α. τη διαμόρφωση κοινοτικού νομικού πλαισίου για την παραγωγή και μετάδοση τηλεοπτικών προγραμμάτων ανάμεσα στα κράτη της ΕΟΚ, με παράκαμψη συνακόλουθα - κατά το δυνατό - όλων των νομικών, διοικητικών και τεχνικών εμποδίων

β. την εξασφάλιση κανόνων θεμιτού ανταγωνισμού μεταξύ των τηλεοπτικών οργανισμών της κοινότητας και

γ. τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας στην πολιτική εξέλιξη κάθε κράτους μέλους και της πολιτιστικής ποικιλομορφίας της ΕΟΚ

Το ενδιαφέρον της κοινότητας για την τηλεόραση εκδηλώθηκε για πρώτη φορά, με τη μορφή ψηφίσματος, στις 12/3/1982. Εκτοτε επανειλημμένα ασχολήθηκε με τις νέες τάσεις που διαμορφώθηκαν και διαμορφώνονται ακόμη και σήμερα στα οπτικοακουστικά μέσα. Η τεχνολογική πρόοδος και εξέλιξη, που επιτεύχθηκε την τελευταία 10-ετία μ' εκπληκτική ταχύτητα, στο πεδίο της πληροφορικής και ιδιαίτερα σε αυτό της τηλεπικοινωνίας καθώς επίσης ο σκληρός ανταγωνισμός των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, υποχρέωσε την ΕΟΚ να υπερνικήσει την αδράνεια και τις όποιες επιφυλάξεις, προκειμένου να δώσει έντονο το "παρών" και να επεξεργαστεί πολιτική, που να απαντά στα κελεύσματα των καιρών. Η ολοκλήρωση, το 1992, της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς, όπου η κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων θα γίνεται ελεύθερα, αποτέλεσε επίσης μια σοβαρή ώθηση για την ενεργοποίηση των οργάνων της κοινότητας και στο χώρο της τηλεόρασης. Η επεξεργασία εκ μέρους της ΕΟΚ μιας πολιτικής για τα οπτικοακουστικά μέσα εντάσσεται σ' ένα γενικότερο πλαίσιο και αποβλέπει στην προώθηση των ευρύτερων στόχων της, όπως αυτοί, μέχρι στιγμής τουλάχιστον, περιλαμβάνονται στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.

Νομική βάση της Οδηγίας αποτελούν τ' άρθρα 57 και 66 της Συνθήκης της ΕΟΚ. Τα προβλήματα όμως για μια τέτοια Οδηγία θα ήταν πολλά και δύσκολα, αν το Δικαστήριο των ευρωπαϊκών κοινοτήτων δεν είχε, με απόφασή του (υπόθεση Sacchi 155/73), ανοίξει προηγουμένως τον δρόμο, ενεργώντας σύμφωνα με το άρθρο 164 της Συνθήκης. Ο χαρακτηρισμός των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, ως παροχής υπηρεσιών, παρέσχε το απαραίτητο έδαφος προκειμένου να ενταχθούν θεματικά οι ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές στη συνθήκη της ΕΟΚ. Ο χαρακτηρισμός αυτός επαναλαμβάνεται στο προοίμιο της οδηγίας, όπου γίνεται αναφορά και στο άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Στο άρθρο αυτό διακηρύσσεται η Γενική Αρχή της Ελευθερίας της Εκφρασης, ειδική εκδήλωση της οποίας αποτελεί το δικαίωμα στη μετάδοση, διανομή και λήψη τηλεοπτικών υπηρεσιών.

Το τρίτο κεφάλαιο της Οδηγίας έχει τον τίτλο "προώθηση της διανομής και της παραγωγής τηλεοπτικών προγραμμάτων" και στα έξι άρθρα του (4 - 9) ρυθμίζει τα ζητήματα που σχετίζονται με τη μέριμνα των οργανισμών να αφιερώνουν ένα μέρος του χρόνου εκπομπής τους σ' ευρωπαϊκά έργα - προγράμματα. Κι είναι βεβαίως εύλογη η σημασία που αποδίδεται στο νευραλγικό τομέα της παραγωγής και διανομής τηλεοπτικών προγραμμάτων στα πλαίσια της ενωμένης Ευρώπης. Η ευρωπαϊκή βιομηχανία στον τομέα των οπτικοακουστικών μέσων δεν είναι σε θέση ν' αντιμετωπίσει από μόνη της τις σαρωτικές τεχνολογικές ανακατατάξεις και τον ανταγωνισμό που υφίσταται από ΗΠΑ και Ιαπωνία. Με αφετηρία τη διαπίστωση αυτή η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέληξε σε ειδικά μέτρα για την ενίσχυση της κοινοτικής βιομηχανίας, όπως το σύστημα των κοινοτικών ποσοτώσεων και ειδικά σχέδια για την ενίσχυση της παραγωγής και τη χρηματοδότηση με το πρόγραμμα MEDIA.

Το άρθρο 6 της Τηλεοπτικής Οδηγίας αναφέρεται στον ορισμό των ευρωπαϊκών έργων και σε αυτά περιλαμβάνει :

α. Τα έργα καταγωγής κρατών μελών της κοινότητας

β. Τα έργα καταγωγής τρίτων κρατών της Ευρώπης, που συμμετέχουν στην ευρωπαϊκή σύμβαση για τη διασυνοριακή τηλεόραση του Συμβουλίου της Ευρώπης

γ. Τα έργα καταγωγής άλλων τρίτων χωρών της ηπείρου. Στη συνέχεια παρατίθενται οι όροι και συνθήκες, υπό τις οποίες συμπαραγωγές τηλεοπτικών προγραμμάτων εντάσσονται στην έννοια του ευρωπαϊκού έργου. Πρέπει πάντως να επισημανθεί, ότι το τελικό κείμενο της οδηγίας έλαβε σοβαρά υπόψη του και συμμορφώθηκε με τις πολλές και έντονες αντιδράσεις και αποδείξεις, ενδιαφερόμενων ομάδων, σύμφωνα με τις οποίες θα ήταν ατυχής η ταύτιση της Ευρώπης με την ΕΟΚ. Αυτός ήταν και ένας βασικός λόγος για τον οποίο η έννοια του ευρωπαϊκού έργου αποδεσμεύτηκε από τα στενά όρια της κοινότητας.

Τα κράτη μέλη, σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας, μεριμνούν, κάθε φορά που αυτό είναι εφικτό και με κατάλληλα μέσα, ώστε οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί ν' αφιερώνουν σ' ευρωπαϊκά έργα το μεγαλύτερο ποσοστό του χρόνου εκπομπής τους. Στο χρόνο εκπομπής δεν περιλαμβάνονται οι ειδήσεις, οι αθλητικές εκδηλώσεις, τα τηλεοπτικά παιχνίδια, οι διαφημίσεις και οι υπηρεσίες τηλεκειμενογραφίας. Και τούτο επειδή η Οδηγία αποβλέπει στην ενίσχυση των πλέον δημιουργικών παραγωγών και αυτών, για τις οποίες απαιτείται μεγάλος αριθμός προσωπικού, δηλαδή κυρίως των ταινιών φαντασίας (fiction). Το ποσοστό αυτό πρέπει να επιτευχθεί σταδιακά βάσει καταλλήλων κριτηρίων, όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά.

Στην πρόταση Οδηγίας, που βασίσθηκε στην έκθεση Barzanti, το αντίστοιχο άρθρο είχε δύο βασικές διαφορές :

α. Δεν περιλαμβανόταν, μεταξύ άλλων, η πολύ σημαντική φράση "κάθε φορά που αυτό είναι εφικτό" και

β. Αναφερόταν συγκεκριμένο ύψος της ποσόστωσης, που ήταν 30 % με την υποχρέωση να φθάσει, μετά τρία έτη από την έναρξη ισχύος της Οδηγίας, σε 60 %.

Είναι χρήσιμο εδώ να γίνουν μερικές διευκρινήσεις :

- Η αναφορά στο κείμενο της Οδηγίας του όρου "το μεγαλύτερο ποσοστό" δε σημαίνει αναγκαστικά, όπως ερμηνεύεται από πολλούς, ότι το ποσοστό είναι 50 %. Μπορεί το ποσοστό αυτό να περιορίζεται στο ύψος ενός σχετικά μεγαλύτερου αριθμού. Δηλαδή, αν για παράδειγμα ένας σταθμός εκπέμπει κατά 35 % ευρωπαϊκό πρόγραμμα, κατά 30 % πρόγραμμα από τις ΗΠΑ, κατά 20 % από την Ιαπωνία και 15 % από την Αυστραλία και τη Βραζιλία, δεν παραβιάζει τη σχετική διάταξη.

- Αυτό έμμεσα συνάγεται και από το κείμενο, όπου ορίζεται, ότι σε περίπτωση που το ποσοστό αυτό δεν μπορεί να επιτευχθεί, τότε δε θα πρέπει να είναι κατώτερο από εκείνο που κατά μέσο όρο διαπιστώθηκε στη συγκεκριμένη χώρα το 1988. Για την Ελλάδα και την

Πορτογαλία το έτος 1988 αντικαθίσταται με το 1990. Με την Τηλεοπτική Οδηγία άλλωστε παρέχεται η δυνατότητα στο Συμβούλιο να επανεξετάσει, το αργότερο σε 5 έτη (1994), την εφαρμογή του άρθρου, που αναφέρεται στις ποσοτώσεις.

Πολύ σημαντική επίσης είναι η ρύθμιση, που περιέχεται στο άρθρο 5, στο οποίο προβλέπεται (με τους ίδιους ρυθμούς) ότι τα κράτη μέλη μεριμνούν, ώστε οι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί ν' αφιερώνουν τουλάχιστον 10 % του χρόνου εκπομπής τους ή εναλλακτικά το 10 % τουλάχιστον του προϋπολογισμού των προγραμμάτων τους σ' ευρωπαϊκά έργα, παραγωγών ανεξάρτητων από ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς. Προφανής σκοπός της διάταξης αυτής είναι, να ενθαρρυνθεί η δημιουργία ανεξάρτητων εταιριών παραγωγής, οι οποίες αντιμετωπίζουν συχνά έναν αριθμό παραγωγών, που μονοπωλούν στα περισσότερα κράτη της ΕΟΚ, τους τηλεοπτικούς σταθμούς. Έτσι επιχειρείται να εξασφαλισθεί επαρκής απορρόφηση των κοινοτικών παραγωγών - ανεξάρτητων και μη - στα υπόλοιπα, εκτός της χώρας προέλευσης, κράτη της ΕΟΚ, ώστε ν' ανέβει η αποδοτικότητα των επιχειρήσεων και να βελτιωθούν οι όροι απόσβεσης. Το κόστος εισαγωγής - αγοράς μιας ώρας εκπομπής πχ σειράς επιστημονικής φαντασίας, προέλευσης ΗΠΑ, αγγίζει μόλις το 10 % του κόστους παραγωγής, αντίστοιχης εκπομπής στην Ευρώπη. Η υψηλή οργάνωση της αγοράς των ΗΠΑ και τα 200 εκατομμύρια τηλεθεατών συντελούν, ώστε τα προϊόντα τους να έχουν ήδη αποσβεσθεί όταν προσφέρονται στην παγκόσμια αγορά. Πρέπει πάντως να επισημανθεί, ότι η χαλαρή αυτή υπό αίρεση καθιέρωση των ποσοτώσεων αποτελεί μια πολιτικής και όχι νομικής φύσεως υποχρέωση και καθιστά τελικά την οδηγία ευέλικτη απέναντι στις πιέσεις που ασκούνται από την αμερικάνικη πλευρά και από την GATT, θεσμό επιφορτισμένο να αγρυπνά για την ευκινησία των διεθνών εμπορικών ανταλλαγών. Από τις 3 Οκτώβρη 1991 τα κράτη μέλη της ΕΟΚ οφείλουν να ενημερώνουν ανά 2-ετία την επιτροπή, σχετικά με την εφαρμογή των άρθρων 4 και 5. Οι εκθέσεις αυτές προβλέπεται να περιέχουν πλήρη στοιχεία, σχετικά με την επίτευξη των ποσοτώσεων, τους λόγους για τους οποίους δε στάθηκε δυνατή η επίτευξή τους καθώς επίσης και τα μέτρα που λήφθηκαν ή που θα ληφθούν.

Ειδική μέριμνα γίνεται για να μη μεταδίδεται - πλην αντίθετης συμφωνίας - κανένα κινηματογραφικό έργο, πριν παρέλθει 2-ετία από την αρχή της εκμετάλλευσης του έργου στις αίθουσες, σ' ένα από τις χώρες μέλη. Στην περίπτωση που ο ραδιοτηλεοπτικός οργανισμός είναι συμπαραγωγός η προθεσμία αυτή συντέμνεται σ' ένα έτος (άρθρο 7). Για να γίνει κατανοητή η σημασία της ρύθμισης αυτής, αρκεί ενδεικτικά ν' αναφερθεί, ότι τα κύρια έσοδα των κινηματογραφικών έργων στην Ευρώπη προέρχονται κατά 80 % από την προβολή τους στις κινηματογραφικές αίθουσες, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις ΗΠΑ είναι μόλις 45 %, τα δε υπόλοιπα προέρχονται από τα άλλα οπτικοακουστικά μέσα. Ο ευρωπαϊκός κινηματογράφος εξαρτάται δηλαδή σε σημαντικό βαθμό από τ' άλλα μέσα ενημέρωσης και ο κύριος όγκος των εξόδων του καλύπτεται από τις αίθουσες προβολής, που συνεχώς αδειάζουν (700 εκατ. θεατές ετησίως, ο κάθε Ευρωπαίος πηγαίνει λίγο περισσότερο από 2 φορές το χρόνο στον κινηματογράφο). Η κατάσταση αυτή

είχε αναγκάσει την κοινότητα να ενισχύει και να επιδοτεί τον εθνικό κατά κράτος κινηματογράφο.

Τ' άρθρα 8 και 9 παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον. Με το πρώτο επιφυλάσσεται ρητά στα μέλη - κράτη η ευχέρεια να προβλέπουν λεπτομερέστερους ή αυστηρότερους κανόνες, για το σύνολο των εκπομπών των οργανισμών, που υπάγονται στη δικαιοδοσία τους, σε συνάρτηση ιδίως με γλωσσικά κριτήρια. Στο δεύτερο ορίζεται ότι, "το παρόν κεφάλαιο δεν εφαρμόζεται στις τοπικές τηλεοπτικές εκπομπές, που δεν αποτελούν μέρος ενός εθνικού δικτύου".

Για πολλά χρόνια η τηλεόραση αποτελούσε για κάθε χώρα της Ευρώπης ένα αμιγώς εθνικό θέμα. Η κατάσταση αυτή ανατράπηκε με την καλωδιακή τηλεόραση, τους τοπικούς πομπούς και τους δορυφόρους επικοινωνίας, μεταβάλλοντας άρδην τους κανόνες τόσο στη μετάδοση, όσο και στην παραγωγή τηλεοπτικών προγραμμάτων. Επιπλέον δόθηκε η δυνατότητα για παροχή νέων υπηρεσιών. Οι δορυφόροι απευθείας μετάδοσης με τα μέσα που διαθέτουν, κατέργησαν κυριολεκτικά τα σύνορα στα ΜΜΕ. Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν ν' αναπτυχθεί ένας εξαιρετικά σκληρός ανταγωνισμός και να πυκνώσουν οι συνεργασίες σε διεθνές επίπεδο. Οι πρόσφατες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη προσέφεραν νέο ζωτικό χώρο για τον ανταγωνισμό αυτό. Πρόσφατα ανακοινώθηκε επίσημα η πρώτη αμερικανο-πολωνική κοινοπραξία (Chase Enterprises - Polska Telewizja Kablowa), που στην επόμενη 20-ετία θα εγκαταστήσει καλωδιακό τηλεοπτικό δίκτυο συνολικής αξίας 900 εκατ. δολλαρίων, φέρνοντας στους Πολωνούς θεατές ειδήσεις και κάθε είδους τηλεοπτικά προγράμματα από τις ΗΠΑ. Μια άλλη κοινοπραξία, η Trans - Soviet Line Development Corp. (συμμετέχουν η U. S. West Inc, η ΕΣΣΔ και άλλες 7 διεθνείς εταιρίες τηλεφωνικών υπηρεσιών) πρόκειται να εγκαταστήσει τηλεπικοινωνιακό καλώδιο οπτικών ινών κατά μήκος της ΣΕ, που θα συνδέει την Ευρώπη με την Ιαπωνία και θα εξυπηρετεί τη διεθνή τηλεφωνία και τη μεταφορά DATA H/Y. Η δαπάνη υπολογίζεται σε 500 εκατ. δολάρια ετησίως, ως την ολοκλήρωση του έργου. Μέσα σ' αυτήν την κοσμογονία στα ΜΜΕ η Τηλεοπτική Οδηγία, ένα μέρος της οποίας καταγράφηκε, προβλέπει τις ελάχιστες αναγκαίες διατάξεις και σε αυτές προς το παρόν αρκείται αλλά δεν περιχαρακώνεται. Άλλωστε διανύεται απλώς η αρχή...

Διεθνείς αναλυτές, ακόμα κι αυτοί του Newsweek, επεσήμαναν στην προ-Γκορμπατσώφ περίοδο, τον καταλυτικό χαρακτήρα της τεχνολογίας πληροφοριών για το χαρακτήρα του ανατολικού μπλοκ. "Δεν γίνεται" σημείωναν, "να εξαπλωθεί εκεί η πληροφορική και ν' αναπτυχθούν οι τηλεπικοινωνίες, δίχως ν' ανοίξουν οι κοινωνίες". Η πλημμυρίδα του μετασχηματισμού και ο καταγιγισμός των κατά χώρα διεργασιών αποδείχθηκαν καταλυτικοί παράγοντες. Το κοινωνικό αίτημα για δημοκρατία ξεπέρασε την ταχύτητα της πληροφορικής, επισημαίνοντας για άλλη μια φορά ότι το μέλλον του κόσμου δεν μπορεί να είναι υπόθεση μόνο των "ειδικών". Ενώ τα υπολείμματα του ολοκληρωτισμού υποχωρούν ολοένα και περισσότερο, δεν παύει να πιέζει η ανάγκη εκσυγχρονισμού των οικονομιών και των κοινωνιών. Η πληροφορική και οι τηλεπικοινωνίες βρίσκονται από τη φύση τους στην πρώτη γραμμή της ζήτησης, συμβολίζοντας έτσι το αίτημα για επικοινωνία των πρώ-

ην δεσμοτών. Από εκεί και πέρα η νέα τεχνολογία θ' αποτελέσει βασικό εργαλείο για την εκτόνωση του δυναμισμού της οικονομίας των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Ακολουθώντας ως απόρροια συμβολικότητας αλλά και ύλης πρόκειται να παρατεθεί το τι μέλλει γενέσθαι στην τώως μητροπολιτική υπερ-δύναμη.

Η ΕΣΣΔ είναι μια τεράστια σ' έκταση χώρα με 280 εκατ. κατοίκους και 40 εκατ. περίπου τηλέφωνα (15 ανά 100 κατοίκους). Το εθνικό τους όμως τηλεφωνικό δίκτυο έχει αναπτυχθεί άνισα με αποτέλεσμα στη μεν Μόσχα το 90 % των νοικοκυριών της να διαθέτει συσκευή, στο Γκόρκι (και άλλες πόλεις άνω των 1.000.000 κατοίκων) να διαθέτει τηλέφωνο το 15 % των νοικοκυριών, ενώ σε μικρότερες πόλεις - ειδικά σε αγροτικές περιοχές, η εξυπηρέτηση να είναι ανύπαρκτη. Η ανικανοποίητη ζήτηση για σύνδεση νέου τηλεφώνου στη ΣΕ εκφράζεται με 15.000.000 εκρεμείς αιτήσεις, ενώ ο μέσος όρος ικανοποίησης νέας τηλεφωνικής σύνδεσης ξεπερνά τα 10 έτη. Επιπλέον, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι χαμηλή. Οι μεγάλες απώλειες κλήσεων, τα υψηλά επίπεδα θορύβου στη διάρκεια συνδιαλέξεων και οι συχνές ανεπιθύμητες διακοπές κλήσεων αποτελούν σταθερά παράγοντα των συνδρομητών.

Ολόκληρο το τηλεφωνικό δίκτυο είναι αναλογικό (τεχνολογία κέντρων τηλεφωνίας, της δεκαετίας του '60). Ένα μόνο εγχώριο εργοστάσιο κατασκευής ψηφιακών κέντρων βρίσκεται υπό εγκατάσταση (λειτουργία του μέσα στο 1992) ενώ τα εγχώρια εργοστάσια παραγωγής οπτικών ινών δεν προβλέπεται να ικανοποιήσουν ανάγκες της δεκαετίας του '90 περισσότερο από 10 %. Με μια τέτοια κατάσταση στις συμβατικές τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες δεν εκπλησσεται κανείς από την ανυπαρξία σχεδόν της παροχής προηγμένων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών (εφαρμογές VIDEOTEX, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, FAX'S, κινητή τηλεφωνία κλπ). Μόνο ένα περιορισμένο δίκτυο μεταγωγής πακέτων δεδομένων έχει δημιουργηθεί, που μόλις καλύπτει τις ανάγκες της Ακαδημίας Επιστημών. Η έλλειψη Η/Υ και τερματικών διατάξεων DATA είναι τέτοια που ούτε λόγος γίνεται για δημόσια εφαρμογή του δικτύου αυτού. Από την άλλη μεριά, η ΣΕ διαθέτει τα φθηνότερα τιμολόγια. Οι συνδρομητές της πληρώνουν 2 ρούβλια μηνιαίως για απεριόριστο αριθμό αστικών κλήσεων, οποιασδήποτε διάρκειας, ενώ η 3-λεπτη συνδιάλεξη από τηλεφωνικό θάλαμο κοστίζει 2 καπίκια. Η υπεραστική όμως τηλεφωνία είναι περιορισμένη. Ο σοβιετικός πολίτης κατά μέσο όρο κάνει ετησίως 7 υπεραστικές κλήσεις σε σχέση με τις 100 περίπου των πολιτών της ΕΟΚ. Τέλος, η διεθνής τηλεφωνία είναι χειροκίνητη (μεσολαβεί δηλαδή ενδιάμεσος για την αποκατάσταση της επικοινωνίας).

Η κατάσταση αυτή του ρώσικου τηλεπικοινωνιακού δικτύου οφείλεται βασικά σε δύο λόγους. Πρώτα στις για πάρα πολλά χρόνια περιορισμένες επενδύσεις για το χώρο αυτό, που ίσχυε μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του '80 (πολιτικοί κυρίως λόγοι) μέχρις ότου αναγνωρίσθηκε κι από την ΕΣΣΔ ότι η ανάπτυξη των εθνικών τηλεπικοινωνιών προηγείται της ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας. Κατά δεύτερο λόγο, στην ίδια την τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας, που επέδρασε ση-

μαντικά στη διατήρηση του υποβαθμισμένου τηλεπικοινωνιακού της δικτύου. Είναι γεγονός ότι η ΣΕ από κοινού με τα κράτη της πρώην COMECON προώθησαν μια σειρά αναπτυξιακών προγραμμάτων για τη μαζική επικοινωνία (RJAD για μεγάλα συστήματα υπολογιστών, οπτικοακουστικές συσκευές κλπ). Ποτέ όμως δεν έπαψε η τεχνολογική διαφορά ανατολής - δύσης να διευρύνεται. Έτσι η βελτίωση και ο εκσυγχρονισμός του εθνικού τηλεπικοινωνιακού δικτύου στη ΣΕ βασίσθηκε σε εισαγόμενη τεχνολογία από τις χώρες του καπιταλισμού. Κι εδώ όμως υπήρχαν προβλήματα. Η εισαγωγή υψηλής τεχνολογίας υπόκειται σε περιορισμούς που επιβάλλονται από τη Διεθνή Συντονιστική Επιτροπή Coordinating Committee on Multilateral Export Controls των Δυτικών χωρών. Η Επιτροπή COCOM με αιτιολογία ότι η υψηλή τεχνολογία για τις τηλεπικοινωνίες θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και για στρατιωτικές εφαρμογές στις ανατολικές χώρες, έδρασε ανασταλτικά μέχρι τώρα σε τέτοιες εισαγωγές από δυτικές χώρες. Μετά από την πρόσφατη όμως προσέγγιση οι εν λόγω περιορισμοί αμβλύνονται. Λαμβάνοντας δε υπόψη τις τελευταίες εξελίξεις και το συνεχώς αυξανόμενο ενδιαφέρον των επενδυτών για τη νέα αχανή αγορά φαίνεται ότι οι περιορισμοί της COCOM θα εξασθενήσουν. Ήδη μέχρι τα τέλη του 1989, 1000 περίπου κοινοπραξίες έχουν δημιουργηθεί μεταξύ Ευρωπαϊκών, Αμερικάνικων, Ιαπωνικών οίκων και οργανισμών στην προσπάθεια της ΣΕ για μεταφορά τεχνολογίας και όχι για αγορά με το "κλειδί στο χέρι", τάση η οποία σίγουρα θα συνεχισθεί.

Την αναμόρφωση των τηλεπικοινωνιών της ΕΣΣΔ διαπιστώνει κανείς με μια σειρά μέτρων που λήφθηκαν από το 1987 στη χώρα αυτή. Πρώτα-πρώτα εγκρίθηκε 5-ετές αναπτυξιακό πρόγραμμα με θεαματικούς επενδυτικούς ρυθμούς (στον πρώτο χρόνο του προγράμματος εγκαταστάθηκαν 4,5 εκατ. τηλέφωνα) που στοχεύει στην ικανοποίηση μέρους της ζήτησης, στον εκσυγχρονισμό του δικτύου (μ' ευρεία εισαγωγή ψηφιακών κέντρων και συστημάτων οπτικών ινών) και στην αντιστοιχία στο τέλος του προγράμματος 500 τηλεφώνων ανά υπάλληλο Τηλεπικοινωνιακού Οργανισμού (από όλες τις χώρες της ΕΟΚ, τον υψηλότερο τέτοιο δείκτη παρουσιάζει η Ολλανδία με 350 τηλέφωνα ανά υπάλληλο ενώ για την Ελλάδα ο ίδιος δείκτης αντιστοιχεί σε 137 τηλέφωνα ανά υπάλληλο του ΟΤΕ). Για την υλοποίηση του υπόψη προγράμματος λήφθηκαν παράλληλα μέτρα με σκοπό την αποκέντρωση, την αύξηση της παραγωγικότητας και την πάταξη της γραφειοκρατίας. Συγκεκριμένα το 30 % των εργαζομένων σε κεντρικές υπηρεσίες τοποθετήθηκε σε περιφερειακούς οργανισμούς στους οποίους δόθηκε μεγαλύτερη αυτονομία όσον αφορά τις μέθοδες και τους τροππους επίτευξης των στόχων των οργανισμών αυτών, την επίβλεψη των επιδιωκόμενων στόχων κλπ. Οι οργανισμοί αυτοί είναι γνωστοί με τ' όνομα "Χροζρασότ" και είναι περίπου αντιστοιχοί με τους αυτόνομους τηλεπικοινωνιακούς οργανισμούς που εμφανίστηκαν στην ΕΟΚ, ως συνέπεια του διαχωρισμού των κανονιστικών από τις επιχειρησιακές λειτουργίες τους, σύμφωνα με τις επιλογές του GREEN PAPER. Για την καλύτερη εκμετάλλευση της τηλεπικοινωνιακής υποδομής και την καλύτερη εξυπηρέτηση των συνδρομητών του εθνικού δικτύου, επιτράπη η λειτουργία άλλων επιχειρήσεων που δεν διαθέτουν δικά τους τηλεπικοινωνιακά συστήματα αλλά εκμεταλλεύονται τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες που μπορούν να υποστηριχθούν από

την υφιστάμενη τηλεπικοινωνιακή υποδομή. Οι επιχειρήσεις αυτές αντιστοιχούν στις ιδιωτικές επιχειρήσεις των χωρών της κοινότητας (στην Ελλάδα πχ η Ιντρακόμ) και αναλαμβάνουν την εγκατάσταση και συντήρηση τηλεφώνων, παροχή διαφόρων υπηρεσιών όπως πχ πληροφορίες αγαθών που διατίθενται στην αγορά, ώρες λειτουργίας ορισμένων καταστημάτων, θεαμάτων, νομική υποστήριξη κα.

Τέλος, το πιο σημαντικό που έγινε στα τελευταία χρόνια για τις τηλεπικοινωνίες στην ΣΕ είναι η δημιουργία κοινοπραξιών σοβιετικών τηλεπικοινωνιακών οργανισμών με ξένους κατασκευαστές οίκους και οργανισμούς εκμετάλλευσης τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών με σκοπό τον εκσυγχρονισμό του δικτύου και την παροχή προηγμένων υπηρεσιών στους σοβιετικούς πολίτες, σε συντομότερο χρονικό διάστημα. Στο πλαίσιο αυτό προωθήθηκε :

- συνεργασία με την AT & T, για την ανάληψη από την τελευταία της εκμετάλλευσης της διεθνούς υπερατλαντικής αυτόματης επικοινωνίας της ΣΕ

- συνεργασία με 7 οργανισμούς (Us West, British Telecom, Stet, Telecom Denmark, Gntc και OTC) για την εγκατάσταση υπερσιβηρικού δικτύου οπτικών ινών μήκους 13000 KM που θα ενώσει την Ευρώπη με την Ιαπωνία (και μ' επέκταση σε ΝΑ Ασία και Αυστραλία) προϋπολογιζόμενου κόστους 1 δισ. δολάρια

- συνεργασία με 3 φιλανδικούς οργανισμούς (FPT, Femina και ElorgData) για την εγκατάσταση μεταγωγής πακέτων δεδομένων (με ποσοστό 51 % της σοβιετικής πλευράς στο εταιρικό κεφάλαιο της εταιρίας INFOCOM που συστήθηκε για το σκοπό αυτό

- συνεργασία με αμερικάνικο οίκο για δορυφορικές εφαρμογές DATA μεταξύ Αμερικής και ΣΕ

- συνεργασία με την NOKIA για τη λειτουργία κινητής τηλεφωνίας στην περιοχή της Μόσχας

- συνεργασία με την ITALTEL για την εγχώρια κατασκευή ψηφιακών κέντρων που θα στοχεύει σ' ετήσια παραγωγή 1,5 εκατ. παροχών

Η περεστρόικα δηλαδή στις τηλεπικοινωνίες της ΕΣΣΔ εκδηλώθηκε με μεγάλο αναπτυξιακό πρόγραμμα, αποκέντρωση, συμμετοχή ιδιωτικών εταιριών στην εκμετάλλευση υπηρεσιών και συνεργασίες των σοβιετικών οργανισμών, με αλλοδαπούς κατασκευαστές υψηλής τεχνολογίας για ντόπια παραγωγή, καθώς και συνεργασία με ξένους έμπειρους οργανισμούς στην εκμετάλλευση τηλεπικοινωνιακών ζητημάτων, για έγκαιρη παροχή υπηρεσιών στο σοβιετικό κοινό. Για τις άλλες χώρες του τέως μπλοκ είναι ίσως νωρίς να εμφανισθούν ανάλογα μέτρα (άλλωστε αποτελούσαν κι αυτές την περιφέρεια της μπτρόπολης) αλλά ήδη υπήρξε το 10-ετές αναπτυξιακό πρόγραμμα της Ουγγαρίας με τετραπλάσιους αναπτυξιακούς ρυθμούς από τους συνήθεις, η συνεργασία Magyar Posta με την αμερικάνικη Us West για την εγκατάσταση, λει-

τουργία και εκμετάλλευση της κινητής τηλεφωνίας, οι προσπάθειες Πολωνίας και Τσεχοσλοβακίας να συνεταιρισθούν με την διακοινοτική CEPT. Είναι πασιφανές ότι και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης αναγνωρίσθηκε ο νέος ρόλος και λόγος των τηλεπικοινωνιών στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας και τα μέτρα που ήδη λαμβάνονται σε αυτές, για την ανάπτυξη του τομέα της επικοινωνίας τους, δείχνει την πολιτική και κοινωνική βούληση να καλυφθεί η διαφορά τους από τις χώρες της ΕΟΚ ακόμα και με μέθοδες που άλλοτε - ίσως και τώρα - χαρακτηρίζονταν ως ιμπεριαλιστικές. Χωρίς ανάγκη έγγραφου σχολίου καταγράφεται τι λέει ο Μ. Γκορμπατσώφ : "... για να εκλείψει η αντίδραση των σκληροπυρηνικών κομμουνιστών πρέπει πρώτα να δημιουργηθούν οι αναγκαίες εκείνες οικονομικές και ψυχολογικές συνθήκες, γιατί δεν είναι εύκολο ν' αποβληθούν οι παλιές συνθήκες και να παραμερισθούν απόψεις για κοινωνικές μορφές που καθιερώθηκαν σε συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες. Πρέπει να συζητάμε υπομονετικά με αυτούς τους υπέρμαχους του καθαρού σοσιαλισμού, ιδανικού και άμωμου στην αφηρημένη του μορφή για ν' αποδείξουμε ότι αυτός ο σοσιαλισμός δεν έχει καμιά σχέση με την πραγματική ζωή !"...

Η Ευρώπη, ως ήπειρος, ως χώρος πολιτισμού και ανάπτυξης, καλείται να προασπίσει τις αξίες του "ωραίου" και του "καλού", όπως το ήθελαν οι αρχαίοι φιλόσοφοι. Κανείς δεν αμφισβητεί, ότι οι ραγδαίες εξελίξεις στο χώρο των μέσων μαζικής επικοινωνίας, οδηγούν στην καθιέρωση μιας νέας επικοινωνιακής τάξης σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο (τρανό παράδειγμα Εοκική Τηλεοπτική Οδηγία, Πλημμυρίδα Περεστρόικας στη σοβιετική τηλεφωνία και όχι μόνο). Κυρίαρχο στοιχείο αυτής της νέας τάξης φαίνεται να είναι, ιδιαίτερα στο χώρο οπτικοακουστικών μέσων, η εμπορικοποίηση. Όσο μάλιστα αυξάνει η διεθνοποίησή τους, τόσο το εμπορικό στοιχείο ενισχύεται σε βάρος του πολιτιστικού, πατριωτικού και μορφωτικού. Οι δραστηριότητες των επενδυτών στο χώρο της επικοινωνίας αποδεικνύονται αποδοτικές οικονομικά όχι για το κοινωνικό σύνολο, αλλά για τον ίδιο τον επενδυτή και γι' αυτό είναι επικίνδυνες, εάν δεν ελεγχθούν. Η δυνατότητα παρέμβασής τους, ενώ γίνεται ολοένα μεγαλύτερη και ουσιαστικότερη εξακολουθεί να έχει μοναδικό άξονα αναφοράς την αύξηση των κερδών με τη μαζικοποίηση της παραγωγής σε βάρος της μακρόπνοης ποιότητας. Η βασική αυτή επιλογή, οδηγεί στην ομοιομορφία των κινήσεων, στην αναζήτηση της ακόρεστης και φθηνής αγοράς και την πτώση του επιπέδου των άμεσων παραληπτών. Τα πλήκτρα και οι καμπύλες αντικαθιστούν το πνεύμα και τον άνθρωπο, σε μια πορεία στρατηγικής εναλλαγής της απορριπτέας κατάστασης με μια άλλη, ακραιφνώς αντίθετη. Εδώ ακριβώς εντοπίζεται το ζητούμενο, δεν πρέπει να επιδιώκεται ο "εκσυγχρονισμός" ως πανάκεια και αυτοσκοπός, γιατί τότε ίσως ωθηθεί μια έγγυα περίπτωση διαφορετικής σύνθεσης, ταυτόσημης όμως στόχευσης. Η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο μπορεί φαινομενικά να εκλείψει, αντικαταστάται όμως από την εκμετάλλευση ανθρώπου από "μηχανή", και κατ' επέκταση η μελλόμενη τάξη θα εμπεριέχει πλέον κοινωνικώς οξυμένες διαστρωματώσεις, μια και οι "ημέτεροι", οι "πατρίκιοι", η νυν άρχουσα τάξη θα είναι αυτή που θα απουσιάζει άμεσα από το προσκήνιο, αλλά με την έμμεση καθοδήγηση - ιδεολογική και πρακτική - της επικοινωνια-

κής μεταρρύθμισης θα εξουσιάζει ρητά και κατηγορηματικά, μέσω της χρηματοϊδιοκτησιακής της μοναρχίας. Και η Ευρώπη δεν έρχεται ως ενιαία μορφή κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής οντότητας να περιφρουρήσει ούτε το "κεφάλαιο", ούτε τους "εκλεκτούς", αντίθετα ο προσδιδόμενα στοχευόμενος ρόλος της είναι κοινωνικός, ανθρωπίνος, προοδευτικός, ως κι εκ τούτου αναπτυξιακός σε ηπειρικό αλλά και υψηλικό επίπεδο. Για το αν ο μύθος θα γίνει πραγματικότητα, ο χρόνος - ποτέ εξελικτικά ουδέτερος - ως μέγας κριτής των πάντων θα το δείξει, σημειώνεται απλώς το απόφθεγμα του Κίπλινγκ, που επιζητεί κι αυτός το όραμα τονίζοντας : "... να περιμένεις, αν μπορείς δίχως να χάνεις την υπομονή, τότε δική σου θα είναι η Γη"...

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

I I I I

Ρ Ε Κ Β Ι Ε Μ   Γ Ι Α   Μ Ι Α   Θ Ε Ω Ρ Ι Α

Τ Ω Ν   Μ Ε Σ Ω Ν   Μ Α Ζ Ι Κ Η Σ   Ε Π Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Α Σ

1. Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

"Σε περίπτωση που τούτο θα το θεωρούσατε ουτοπικό, σας παρακαλώ ν' αναλογιστείτε, γιατί να είναι ουτοπικό..."

M. Μπρεχτ, θεωρία του ραδιοφώνου

Με την εξέλιξη των ηλεκτρονικών μέσων η βιομηχανία της συνείδησης, η βιομηχανία δηλ. της διαμόρφωσης της κοινής γνώμης, έχει γίνει βηματοδότης της κοινωνικο-οικονομικής εξέλιξης των όψιμων βιομηχανικών κοινωνιών. Η βιομηχανία της συνείδησης, παρεισφύρει σε όλους τους άλλους τομείς της παραγωγής, αναλαμβάνει διαρκώς ευρύτερες λειτουργίες διεύθυνσης κι ελέγχου, καθορίζοντας τη στάθμη της κρατούσας τεχνολογίας.

Αντί για μορφολογικούς ορισμούς παρατίθεται ακολούθως ένας ατελής κατάλογος των νέων εξελίξεων, που εμφανίστηκαν τελευταία : δορυφόροι πληροφοριών, έγχρωμη τηλεόραση, τηλεόραση κλειστού κυκλώματος, μαγνητική εγγραφή φωτογραφιών, βίντεο, βιντεοφόν, στερεοφωνία, τεχνική λέιζερ, ηλεκτροστατικό σύστημα αντιγραφής, τηλεκτυπωτική, ηλεκτρονικοί εγκέφαλοι διαμοιρασμένης επεξεργασίας πληροφοριών, τράπεζες ενημέρωσης κλπ. Όλα αυτά τα μέσα έρχονται τόσο μεταξύ τους όσο και με τα παλαιότερα, όπως τοπογραφία, ραδιοφωνία, φιλμ, τηλεόραση, τυλέτυπο, γλώσσα, ραντάρ και σε ολόένα νέες συνδέσεις.

Συσπειρώνονται διαρκώς όλο και περισσότερο σ' ένα καθολικό σύστημα.

Τα παγκόσμια συστήματα οικονομίας και κοινωνίας προάγουν τη βιομηχανία της συνείδησης ταχύτερα και ευρύτερα από άλλους τομείς της παραγωγής και ταυτόχρονα είναι αναγκασμένα να την αλυσοδέουν. Μία θεωρητική, κατ' αρχάς, εμβάθυνση των μέσων μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ) είναι συνυφασμένη με την επεξεργασία αυτής της αντίφασης. Πρέπει να δειχθεί ότι μέσα στις δοσμένες παραγωγικές σχέσεις αυτή η αντίφαση είναι άλυτη και ως εκ τούτου οριακή. Σε μια τέτοια θεωρία πρέπει "να τεθούν ορισμένες προγνωστικές απαιτήσεις" (Β. Μπένγιαμιν).

Η "κριτική" διαπίστωση του status quo δεν αρκεί. Διατρέχεται ο κίνδυνος να υποτιμηθεί η αυξανόμενη σύγκρουση στο χώρο των ΜΜΕ, να εκληφθεί ως εργασιακή σύγκρουση παραδοσιακού τύπου ή ως αντίθεση, έτσι απλά, ειδικών συμφερόντων (διευθυντών / συντακτών, εκδοτών / συγγραφέων, μονοπωλίων / μεσαίων επιχειρήσεων, δημοσίων / ιδιωτικών οργανισμών κλπ). Η τέτοιου είδους κατανόηση είναι κοινόφθαλμη και μένει δέσμια της παραδοσιακής τακτικής των διαμαχών. Μέχρι σήμερα πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές δυνάμεις παρουσιάζουν μια εγγενή αδυναμία, μια εσωστρεφική παθητικότητα, κοινώς - μια αchronική αυτοχειρία στον τομέα ανάπτυξης και εφαρμογής μιας στρατηγικής προγράμματος. Κι αυτό βέβαια δεν είναι τυχαίο, ανασφάλεια και αμφιταλάντευση μεταξύ φόβου και αδυναμίας χαρακτηρίζουν το σύνολο των εποικοδομητικών υποκειμένων απέναντι στις νέες παραγωγικές δυνάμεις της βιομηχανίας της συνείδησης. Αυτή η αμφίρροπη στάση καθρεπτίζει στην πραγματικότητα την ομοιοπαθή τάση που ενυπάρχει στα μέσα επικοινωνίας, η οποία μπορεί ν' αρθρεί μόνο με την απελευθέρωση των χειραφετιστικών δυνατοτήτων που περικλείουν τα ίδια τα μέσα. Τις ελοχευόμενες αυτές προοπτικές καταπιέζουν και συνθλίβουν τόσο οι μεν, όσο και οι δε -αλληλοσυγκρουόμενες "δίκην" δυνάμεις, στην ουσία όμως εκμεταλλευτές συνοδοιπόροι.

Το βασικό μυστικό των ηλεκτρονικών μέσων, και όχι μόνο, το αποφασιστικό πολιτικό στοιχείο, που μέχρι σήμερα υποχείριο ή ακρωτηριασμένο περιμένει την ώρα της αποκάλυψης, είναι η ίδια τους η εκ φύσεως κινητοποιητική, εξελιχτική τους δύναμη. Ο Α. Γκράμσι αποσαφηνίζει : "Και όταν λέω κινητοποίηση, εννοώ κινητοποίηση. Σε μια χώρα, που έχει νιώσει πάνω στο ίδιο της το σώμα τον φασισμό (ή τον σταλινισμό) είναι ίσως ακόμα, ή πάλι, αναγκαίο, να δηλώσουμε τι σημαίνει να γίνουν οι άνθρωποι πιο ευκίνητοι απ' ότι είναι. Ευκίνητοι σαν χορευτές, γρήγοροι σαν σπρίντερ, ξαφνιαστικοί σαν τουπαμάρος. Όποιος βλέπει μάζες μόνο σαν αντικείμενο της πολιτικής, δεν μπορεί να τις κινητοποιήσει. Θέλει να τις χειραγωγήει. Ένα πακέτο δεν είναι ευκίνητο, το πετάει κανείς μια εδώ μια εκεί. Παρελάσεις, φάλλαγγες και πορείες ακινητοποιούν τους ανθρώπους. Η προπαγάνδα εκείνη, που δεν αποδεσμεύει, αλλά παραλύει την αυτονομία, ακολουθεί το ίδιο σχήμα. Οδηγεί στην απολιτικοποίηση".

Για πρώτη φορά στην ιστορία τα ΜΜΕ κάνουν δυνατή τη μαζική συμμετοχή σε μια κοινωνική και κοινωνικοποιημένη παραγωγική διαδικασία, τα πρακτικά μέσα της οποίας βρίσκονται στα χέρια των μαζών. Μια τέτοια χρήση θα δικαίωνε τα μέσα επικοινωνίας, που μέχρι σήμερα κακώς φέρουν αυτό το όνομα. Στη τωρινή τους μορφή η τηλεόραση και ο κινηματογράφος πχ δεν εξυπηρετούν την επικοινωνία παρά την παρεμπόδισή της. Δεν επιτρέπουν καμιά αλληλεπίδραση μεταξύ πομπού και δέκτη : με άλλα λόγια, μειώνουν την κυκλοφορία των πληροφοριών στο ελάχιστο δυνατό. Αυτή η κατάσταση όμως τεχνικά δεν αιτιολογείται. Αντίθετα : η ηλεκτρονική τεχνική δε γνωρίζει καμιά αξιωματική αντίθεση ανάμεσα στον πομπό και το δέκτη. Κάθε ραδιόφωνο αποτελεί από κατασκευής του ταυτόχρονα κι ένα δυνητικό πομπό. Η ανάπτυξη του μέσου διανομής σε μέσο επικοινωνίας δεν αποτελεί τεχνικό εμπόδιο. Εμποδίζεται συνειδητά από πολιτικούς λόγους. Η τεχνική διαφοροποίηση "πομπός / δέκτης" αντικατοπτρίζει τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα σε παραγωγούς και καταναλωτές, που στη βιομηχανία της συνείδησης φθάνει σε ιδιαίτερη πολιτική όξυνση. Στηρίζεται σε τελική ανάλυση στη βασική αντίφαση ανάμεσα σε εξουσιάζουσες και εξουσιαζόμενες τάξεις, στρώματα και ομάδες ή ανάμεσα σε κεφάλαιο ή γραφειοκρατία από το ένα μέρος και σε μάζες από το άλλο. Αυτή η δομική αναλογία παρακολουθείται μέχρι και τη λεπτομέρεια. Στα προγράμματα του μονοπωλίου των πομπών αντιστοιχεί η πολιτική προσφορά του μονοπωλίου της εξουσίας που συνιστούν αυταρχικά συγκροτημένα συμφέροντα ή και κόμματα. Περιθωριακές διαφορές της πλατφόρμας προβάλλουν και στις δύο περιπτώσεις μια σχέση συναγωνισμού, που σε πρωτεύοντα ζητήματα, όμως, δεν υπάρχει. Ελάχιστη αυτονομία των εκλογέων / θεατών : όπως σε κοινοβουλευτικές εκλογές σε δυ-αδικό σύστημα επιλογής. Η "διαμόρφωση γνώμης" ακολουθεί ένα μοναδικό σχήμα σε τρεις φάσεις :

- α. Πρόγραμμα Α
- β. Πρόγραμμα Β
- γ. Α-Πρόγραμμα...

"... το ραδιόφωνο πρέπει να μετατραπεί από μέσο διανομής σε μέσο επικοινωνίας. Το ραδιόφωνο θα μπορούσε να γίνει το καλύτερο δυνατό μέσο της δημόσιας ζωής, ένα τεράστιο δίκτυο καναλιών, αρκεί να περνούσε σ' εκείνη τη φάση απ' όπου δε θα εξέπεμπε μόνο, αλλά και θα δεχόταν μηνύματα, όπου ο ακροατής δε θ' άκουγε μόνο, αλλά και θα μιλούσε κι έτσι από τη θέση της απομόνωσης θα περνούσε σε θέση ενεργητικής σχέσης... Απραγματοποίητες σε αυτή την κοινωνική κατάσταση, πραγματοποιήσιμες σε μια άλλη, οι προτάσεις αυτές, που εξάλλου αποτελούν τη φυσική συνέπεια της τεχνικής εξέλιξης, αποσκοπούν στην προπαγάνδισή και στη διαμόρφωση αυτής της άλλης τάξης πραγμάτων". Μ. Μπρεχτ, Radiotheorie (1932).

Η τρομαχτική εικόνα μιας μονολιθικής βιομηχανίας της συνείδησης, όπως την παρουσίασε ο Τ. Οργουελ, δηλώνει μια μη διαλεκτική και απαρχαιωμένη αντίληψη για τα ΜΜΕ. Η δυνατότητα για ολο-

κληρωτικό έλεγχο τέτοιων συστημάτων από μια κεντρική εξουσία δεν ανήκει στο μέλλον, αλλά στο παρελθόν. Με τη βοήθεια της θεωρίας συστημάτων, ενός κλάδου δηλ. της αστικής επιστήμης, μπορεί ν' αποδειχθεί ότι μια επικοινωνιακή συνάρτηση, ένα δίκτυο πληροφοριών, εφόσον ξεπερνάει ένα ορισμένο κριτικό μέγεθος, δεν είναι δυνατό να ελέγχεται πια από ένα κεντρικό σημείο. Ένας πλήρης έλεγχος θα απαιτούσε μια οθόνη ελέγχου μεγαλύτερη από το ίδιο το σύστημα. Η παρακολούθηση όλων των τηλεφωνικών συνομιλιών προϋποθέτει πχ ένα μηχανισμό μεγαλύτερο και πολυπλοκότερο από το υπάρχον σύστημα τηλεπικοινωνιών. Μια υπηρεσία λογοκρισίας, που θα εκτελούσε την εργασία εκτατικά, θα κατέληγε αναγκαστικά στο μεγαλύτερο βιομηχανικό κλάδο της κοινωνίας.

Ο δειγματοληπτικός έλεγχος προσφέρει πάντως ελλειπίες χειρισμούς για αυτολειτουργία του συστήματος όπως τη θέλουν αυτοί που το εξουσιάζουν. Προϋποθέτει έναν υψηλό βαθμό εσωτερικής σταθερότητας. Αν διαταραχθεί αυτή η επισφαλής ισορροπία, ο στατιστικά επιβαλλόμενος έλεγχος αποτυγχάνει. Οι ποράγοντες της ανατροπής μπορούν να εισδύσουν στ' αφύλαχτα σημεία του δικτύου των μέσων, κι εκεί να πολλαπλασιαστούν ταχύτατα και να ενισχυθούν με τη βοήθεια του ίδιου του συστήματος. Η απειλούμενη εξουσία, εφ' όσον λειτουργεί ακόμα, θα χρησιμοποιήσει σε τέτοιες περιπτώσεις αστυνομικές - κατασταλτικές μεθόδους ή θα καταφύγει σε αντισυνταγματικές μεθοδεύσεις (Ελλάδα 1991, τύπος και άρση αυτομόρφωσης του αναγνωστικού κοινού).

Ο απόλυτος έλεγχος πάνω στα ΜΜΕ μπορεί λοιπόν να διατηρηθεί μόνο με διαρκή κατάσταση ανάγκης. Αυτό όμως δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' άπειρον. Οι σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες χρειάζονται απρόσκοπτη ανταλλαγή πληροφοριών : οι υπεκφυγές, που χρησιμοποιούν οι ελεγκτές, για να δικαιολογήσουν τη δέσμευση των πληροφοριών, στρέφονται στη διάρκεια εναντίον τους. Κάθε προσπάθεια καταπίεσης, κάθε μείωση και παραμόρφωση της πληροφοριακής δομής οδηγεί αργά ή γρήγορα σ' ένα είδος εμβολής. Τα ηλεκτρονικά μέσα έχουν κάνει το δίκτυο πληροφοριών διευρυσμένο : και κλειστό και ανοιχτό. Ήδη οι πόλεμοι από τους αιθέρους της δεκαετίας του '50 απέδειξαν ότι η εθνική κυριαρχία στον τομέα των επικοινωνιών έχει καταδικασθεί σε μαρασμό. Ήδη η εξέλιξη των δορυφορών της έδωσε τη χαριστική βολή. Αποκλεισμοί από τις πληροφορίες και την εξελικτική, κεραιστική σαν αυτές που επέβαλαν ή και επιβάλλουν ιμπεριαλισμός και ολοκληρωτισμός, είναι σήμερα μορετές μόνο με τίμημα τη συνειδητή βιομηχανική υποανάπτυξη της χώρας όπου επιβάλλονται.

Παράδειγμα : Η σοβιετική γραφειοκρατία, η μεγαλύτερη και πολυπλοκότερη στον κόσμο - ακόμα και σήμερα όπου αποκαθλώνονται Λένιν και πειραματικός κομμουνισμός στη "ΓΕΝΝΗΣΙΟΥΡΓΗ ΧΩΡΑ" - αναγκάζεται να στερείται σε μεγάλο βαθμό ένα βασικό οργανωτικό μέσο, τον πολύγραφο, γιατί με αυτό το μηχανήμα μπορεί ο κάθε πολίτης να γίνει τυπογράφος. Ο πολιτικός κίνδυνος, η δυνατότητα του πολύγραφου να δημιουργεί ρωγμές σε πληροφοριακό πλέγμα, περιορίζεται μόνο σε

υψηλά κλιμάκια του πολιτικού, στρατιωτικού και επιστημονικού τομέα. Είναι φανερό ότι η σοβιετική κοινωνία υποχρεώνεται να πληρώνει ένα βαρύ τίμημα για την καταπίεση των παραγωγικών της δυνάμεων : ακαμψία, κακή πληροφόρηση, περιττά έξοδα. Η κατάσταση αυτή έχει βέβαια το αντίστοιχό της στην "ανοιχτή" Δύση, αν και σε ηπιότερη μορφή : μέχρι πρότινος το τεχνικά προηγμένο ηλεκτροστατικό φωτοαντιγραφικό μηχάνημα, που δουλεύει με κοινό χαρτί και κατά συνέπεια ανεξέλεγκτα και ανεξάρτητα από τον προμηθευτή του, αποτελούσε ιδιοκτησία ενός μονοπωλίου (Xerox), κατά κανόνα δεν πουλιόταν, παρά μόνο νοικιαζόταν. Με το κόστος του λαμβανόταν πρόνοια να μην περιέρχεται σε ακατάλληλα χέρια. Σαν από μόνο του το μηχάνημα εμφανιζόταν εκεί όπου συγκεντρωνόταν οικονομική και πολιτική δύναμη. Ο πολιτικός έλεγχος του μηχανήματος βάδιζε χέρι-χέρι με τη μεγιστοποίηση του κέρδους των κατασκευαστών του, ο εκσυγχρονισμός και η εξέλιξη του καπιταλισμού άμβλυνε τις αποστάσεις, όχι όμως τη σκοπιμότητα μια και προωθήθηκε το αντίδοτο, το υποκατάστατο από την ίδια τη δυναμική του συστήματος : κινητή τηλεφωνία, τράπεζα πληροφοριών, τηλεματική κλπ. Ο έλεγχος πάντως, σε αντίθεση με τη σοβιετική μέθοδο, δεν μπορεί κατά κανένα λόγο να είναι πλήρης.

Έτσι το πρόβλημα της λογοκρισίας μπαίνει σ' ένα ιστορικά νέο στάδιο. Ο αγώνας για την ελευθερία του τύπου και της έκφρασης ήταν μέχρι τώρα ουσιαστικά μια διαμάχη μέσα στην αστική τάξη, για τις μάζες η ελευθερία της έκφρασης ήταν απατηλή, γιατί προκαταβολικά κρατιούνταν μακριά από τα μέσα παραγωγής, κυρίως τον τύπο και κατά συνέπεια από την ελεύθερη δημοσιότητα. Σήμερα η λογοκρισία απειλείται από τις παραγωγικές δυνάμεις της ίδιας της βιομηχανίας της συνείδησης, οι οποίες κατά ένα μέρος επιβάλλονται ήδη στις κρατούσες παραγωγικές σχέσεις. Πριν ακόμα αυτές οι παραγωγικές σχέσεις ανατραπούν, η αντίφαση ανάμεσα σε αυτό που είναι δυνατό και σε αυτό που αποτελεί πραγματικότητα γίνεται ήδη οξεία.

Από τη δεκαετία του '60 έως και το τέλος του αιώνα που διανύεται η πολιτιστική αναγέννηση και η χειραφέτηση των μαζών - κύρια στοιχεία προπαγάνδας πολιτικών και κομματικών φορέων - πέρα από τη ριζασπαστικότητα της έκφρασης του λόγου δεν προσανατολίζονται πουθενά αλλού παρά μόνο σε μια ενδόμυχη κατεύθυνση : σε αυτή της χειραγώγησης. Η έννοια αυτή είχε αρχικά μεγάλη ευριστική σημασία και ωφέλεια και επέτρεψε τη διεξαγωγή μιας πλατιάς σειράς αναλυτικών ερευνών, κινδυνεύει όμως να καταντήσει γυμνό πυροτέχνημα, που κρύβει πιο πολλά απ' όσα δια φωτίζει και γι' αυτό η ίδια αυτή η έννοια της χειραγώγησης χρειάζεται ανάλυση. Η θέση της χειραγώγησης, όπως την έκλαβε το φάσμα της διανόησης, είναι στον πυρήνα της αμυντικής, κατά συνέπεια ηττοπαθής. Η στροφή προς την αμυντική θέση έγκειται υποκειμενικά στο βίωμα της αδυναμίας. Αντικειμενικά στηρίζεται στην απόλυτα σωστή διαπίστωση, ότι τ' αποφασιστικά μέσα παραγωγής βρίσκονται κατά κόρον στα χέρια της ολιγαρχίας. Δηλώνει φυσικά αφέλεια ν' αντιμετωπίζεται αυτή η κατάσταση με ηθική οργή. Τα αναφερόμενα λόγια ενάντια στη χειραγώγηση συνοδεύονται από τη μοίρα του φαταλιστή : ιδεαλιστική προσδοκία και αναμονή, λες και ο ταξικός συνομιλητής τηρεί τις διαβεβαιώσεις "καλής" συμπεριφοράς

που δίνει κατά διαστήματα. Η φιλελεύθερη πίστη, ότι μπορεί να υπάρχει σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα μια καθαρή, χειραγώγητη αλήθεια, φαίνεται πως, κατά παράδοξο τρόπο, είναι και πίστη της σοσιαλιστικής συνιστώσας : είναι η αδήλωτη βασική προϋπόθεση της θέσης για τη χειραγώγηση, και μην πηγαίνοντας μακριά η Ελλάδα αποτελεί τη σαφή επιβεβαίωση του ανωτέρω σκεπτικού, της ομοφωνίας συγκρουόμενων πολιτικά συμφερόντων εξουσίας ως προς τον τρόπο εφαρμογής και εξειδίκευσης : Ακρόπολη, Βραδυνή, Πρώτη, Ριζοσπάστης, SKY, 100,4 , Αριστερά 90,2 κα, αποτελούν κρίκους της αυτής αλυσίδας !

Αυτή η θέση δεν προϋποθέτει προωθητικές δυνάμεις. Μια ανανεωμένη και κοινωνική προοπτική, που δεν περνάει πέρα από την επίθεση στις υπάρχουσες σχέσεις ιδιοκτησίας, είναι περιορισμένη. Η απαλλοτρίωση του Springer ήταν ένας σωστός στόχος για τη γερμανική κοινωνία, αποτέλεσε όμως αυταπάτη μια και δεν ξεκαθαρίστηκε σε ποιον θα παραδίδονταν τα μέσα επικοινωνίας μετά την απαλλοτρίωση. Στο κόμμα ; το κράτος ; το κεφάλαιο ; Δεν αποτελεί ωφέλιμη εναλλακτική λύση βάσει των ιστορικών εμπειριών ανά την υφήλιο. Δεν είναι ίσως σύμπτωση, που η αμφισβήτηση δεν έχει δώσει δείγματα γραφής ως προς την υλοποίηση - χάραξη της άλλης, της εκ διαμέτρου αντίθετης, πρότασης. Η θέση της χειραγώγησης εξυπηρετεί την αντίρρηση για δική της απαλλαγή. Η δαιμονοποίηση του αντιπάλου καλύπτει τις αδυναμίες και τις ελλείψεις της δικής της δράσης. Αν αυτή η δράση, αντί να κινητοποιεί τις μάζες, την κοινωνία, οδηγεί στη δική της απομόνωση, η αποτυχία της υπεράσπισης για χειραφέτηση των ΜΜΕ αλλά και του υποκειμένου μπορεί ν' αποδοθεί στην υπεροχή και την ευελιξία των κατόχων των παραγωγικών μέσων. Στη συζήτηση στο χώρο του πνεύματος και της κουλτούρας επιβλήθηκε και η θεωρία της καταπιεστικής ανοχής, η θεωρία, έργο του Χ. Μαρκούζε, αυτή παρά την εξαιρετικά προσεγμένη διατύπωση κινήθηκε, από τους απογόνους του αυτουργού της, αντιδιαλεκτικά συνοψισμένη, όχημα προς την παραίτηση. Όταν εταιρία κατασκευής μηχανών γραφείου (L. T. MACHINE) δημοσιεύει αγγελίες για την πρόσληψη στελεχών με τη φωτογραφία του Τσε Γκουεβέρα και το σλόγκαν "We would have hired him", ο πειρασμός για υποχώρηση είναι φυσικά μεγάλος. Και όπως εξάγεται, πλέον ευκίνητη είναι η απολογούμενη πλευρά, παρά η κατηγορη...

Τα ηλεκτρονικά μέσα δε γνωρίζουν καμιά καθαρότητα, είναι αξιωματικά αθέμιτα. Αυτό εμπειρικλείεται στην παραγωγική τους δύναμη. Από τη δομή τους είναι αντισεχταριστικά, η απαίτηση για μια καθαρά διατυπωμένη "γραμμή" και για καταπίεση των "παρεκκλίσεων" είναι αναχρονιστική και εξυπηρετεί ολοκληρωτικές ανάγκες. Οι διάφοροι αφορισμοί, οι παράλογες εκκαθαρίσεις, απολύσεις, διαγραφές και οι φραξιονισμοί δείχνουν το μέγεθος της ειδοποιούς συναίνεσης μεταξύ των ταξικά συγκρουόμενων στοιχείων, αντί της ενδυνάμωσης με ορθολογική συζήτηση, αποδυνάμωση και μιζέρια. Οι αντιστάσεις και οι προβληματισμοί ενισχύονται από μια σειρά πολιτιστικών παραγόντων, που στο μεγαλύτερο μέρος τους δρουν ασυνείδητα και αιτιολογούνται από τη βιολογική διαδρομή της διανόησης, δηλ. από το αστικό κοινωνικό της υπόβαθρο. Συχνά φαίνεται δηλ. ότι οι προοδευτικές

Δυνατότητες των ΜΜΕ, είναι αυτό που δημιουργεί μια απειλητική υπερδύναμη, ακόμα και για την υπεράσπιση : γιατί αμφισβητείται η αστική κουλτούρα και κατά συνέπεια τα προνόμια της αστικής διάνοησης, και μάλιστα πολύ πιο ριζικά από κάθε αμφισβήτηση. Στην εχθρότητα της εξέλιξης απέναντι στα ΜΜΕ είναι σα να μην επανέρχονται παλιοί αστικοί φόβοι όπως απέναντι στο "μαζικό άνθρωπο" και παλιοί αστικοί πόθοι για προβιομηχανικές καταστάσεις με προοδευτικό μανδύα.

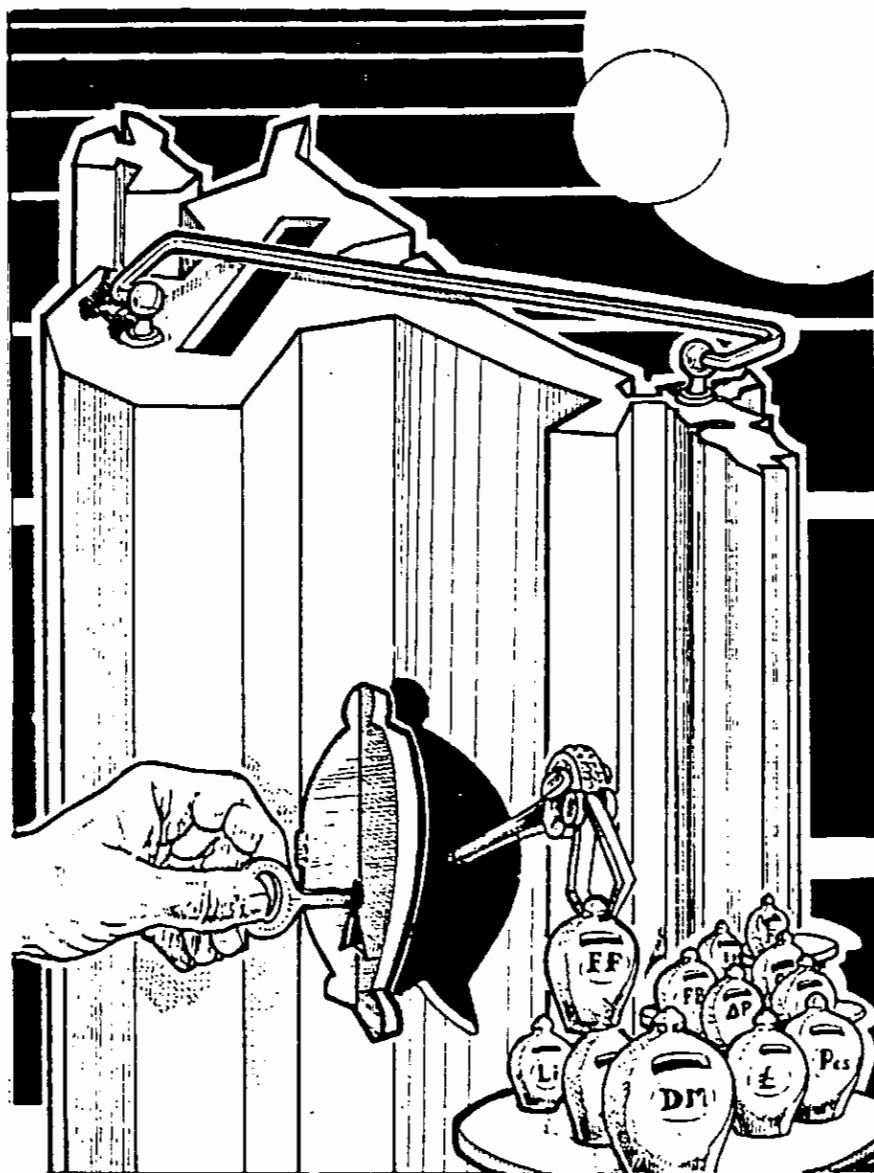
Γαλλία, Μάης του 1968, από την αρχή κιόλας της φοιτητικής κινητικότητας, στο κίνημα για την ελευθερία της σκέψης του Μπέρκλεϋ, ο Η/Υ ήταν κύριος στόχος των επιθέσεων. Στο ενδιαφέρον για τον Τρίτο Κόσμο υπεισέρχονται πάντα ασυνείδητα, σε αντιδιαστολή, εχθρικά απέναντι στον πολιτισμό συναισθήματα, που εκτρέφονται στην αποθήκη της συντηρητικής κριτικής του πολιτισμού. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική ήταν η επιστροφή σε παλαιές μεθόδους παραγωγής. Αντί να υποκινηθεί η εργατική δύναμη ενός σύγχρονου τυπογραφείου όφσσετ, τυπώνονται οι αφίσσες σε χειροκίνητες πρέσες της σχολής Καλών τεχνών. Τα ποιητικά συνθήματα γράφονταν με το χέρι, τα πολλαπλά αντίγραφα θα είχαν συμβάλει βέβαια στη μαζική εξάπλωση των ιδεών, αλλά θα πλήγωναν τη δημιουργική φαντασία των αυτουργών του φοιτητικού κινήματος. Η στρατηγική ορθή επέμβαση στα πιο προχωρημένα ΜΜΕ παραλείφθηκε : ο ραδιοφωνικός σταθμός δεν καταλήφθηκε κι αντί γι' αυτόν οι αμφισβητίες φοιτητές κατέβαλαν το παραδοσιακό θέατρο Οντέον...

Χειραγώγηση σημαίνει συνειδητή τεχνική επέμβαση σ' ένα δοσμένο υλικό. Όταν πρόκειται για μια σχετική με την κοινωνία επέμβαση, η χειραγώγηση είναι πολιτική πράξη. Κάθε χρήση των ΜΜΕ προϋποθέτει και περιορισμό. Οι στοιχειώδεις μέθοδοι παραγωγής με μέσα επικοινωνίας, από την εκλογή του μέσου, τη λήψη, το μοντάζ, το μιξάζ, μέχρι και τη διανομή είναι χειραγωγήσεις του δοσμένου υλικού. Δεν τίθεται ζήτημα αχειραγώγητης εγγραφής, κινηματογράφησης ή εκπομπής. Το πρόβλημα δεν είναι λοιπόν αν τα μέσα χειραγωγούνται ή όχι, αλλά ποιος τα χειραγωγεί. Ένα προοπτικό σχέδιο δεν πρέπει ν' αποσκοπεί στον αφανισμό των χειραγωγών, ο σκοπός είναι, αντίθετα, να γίνει ο καθένας χειραγωγός. Την εξάρτηση των ΜΜΕ δεν μπορεί κανείς να την εξαλείψει με παλιές ή νέες μορφές λογοκρισίας, παρά μόνο με τον άμεσο κοινωνικό έλεγχο, δηλαδή με τις ανθρώπινες μάζες που έχουν γίνει δημιουργικές. Για το σκοπό αυτό η άρση των ολιπωλίων στον τομέα της ιδιοκτησίας είναι μια απαραίτητη, αλλά όχι επαρκής προϋπόθεση. Ο φόβος των μέχρι πρότινος, ολοκληρωτικών, καθεστώτων του σοβιετικού μπλοκ απέναντι στην αποδέσμευση του δυναμικού των μέσων επικοινωνίας, απέναντι στις υποκινητικές δυνατότητες που κρύβουν και απέναντι στην αλληλεπίδραση που συντελείται με τα ΜΜΕ ανάμεσα στους ελεύθερους παραγωγούς, είναι ένας από τους βασικούς λόγους που στις χώρες αυτές η παλιά αστική κουλτούρα εξακολουθεί να κυριαρχεί αναμφισβήτητα παρά τις παραμορφώσεις και τις συγκαλύψεις. Ηδη έχει προαναφερθεί και εκτιμηθεί ο τομέας της τηλεφωνίας στη ΣΕ, κυρίως μετά την αλλαγή πλευσης του όλου εποικοδομήματος. Η νύξη και ο πρακτικισμός όμως, εξυφαίνεται και γενικότε-

ρα στο χώρο της βιομηχανίας της συνείδησης, για την ιστορική εξήγηση του φαινομένου αναφέρεται ότι η προ-οκτωβριανή Ρωσία ήταν κι εδώ εξαιρετικά υποανάπτυκτη. Από τότε μέχρι σήμερα οι παραγωγικές της δυνάμεις έχουν αναπτυχθεί σε τεράστιο βαθμό, ενώ οι παραγωγικές της σχέσεις έχουν καθηλωθεί τεχνητά ή βίαια. Σήμερα, όπως και πρότινος, ένας πρωτόγονο συντασσόμενος τύπος, το βιβλίο και το θέατρο είναι στη ΣΕ τα βασικά μέσα επικοινωνίας. Ξένοι πάντως σταθμοί όπως το BBC, το CNN, η Φωνή της Αμερικής και η Deutsche Welle δεν ακούγονται απλώς, αλλά χαίρουν απεριόριστης εμπιστοσύνης !

Επομένως εξάγεται το συμπέρασμα πως οι κήρυκες της ανατροπής της ιδιωτικής και ατομικής ιδιοκτησίας έχουν χρέος ν' αναλύσουν την αποτυχία του πειράματος, κι αφού εντρυφίσουν το ποσόν και το ποιόν του πεδίου της να κληθούν να εφαρμόσουν στην πράξη το θεωρητικό τους έμβασμα, υπό το πρίσμα πλέον διαφανούς, δημοκρατικής και συναγωνιστικής κουλτούρας σ' ελεύθερη, πολύπλευρη και αιρετή κοινωνία. Η βιομηχανία της συνείδησης μπορεί να εμπερικλείει ηθική, συντοχρόνως όμως αναπαράγει υπεραξία, άρα εξάρτηση. Μνημειώδης, όσο και επίκαιρη παραμένει η ρήση του Φ. Λιστ : "... από τότε που οι Τρώες δέχτηκαν από τους Έλληνες ένα ξύλινο άλογο, έγινε για τα έθνη η αποδοχή δώρων από άλλα έθνη μια προβληματική υπόθεση". Και σίγουρα, μόλις τροχιοδρομείται η αρχή...

2. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ Η
ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Οι παγκόσμιες εξελίξεις - πέρα από τον οικονομικό και τεχνολογικό τομέα, και στο χώρο της πολιτικής εξουσίας - φέρνουν άμεσες έως παρθενογεννητικές επιπτώσεις στο κοινωνικό σύνολο, η ιδιοκτησιακή τάξη των ΜΜΕ και αφανείς αγκιτάτορες ιδεολογικής γραμμής συνειδητοποιούν, λειτουργώντας ανάλογα, τον κοσμογονικό χαρακτήρα τους. Προβαίνουν λοιπόν σε κινήσεις καθαρά επιθετικού προσανατολισμού απέναντι στις καταναλωτικές μάζες, με απώτερο στό-

χο τη διαιώνιση από τη μια πλευρά του μονοπωλίου πληροφόρησης κι από την άλλη την πλάση δέους, άρα και μονιμότητας της πελατειακής τους βάσης.

Ο ρόλος και λόγος των μέσων επικοινωνίας σε τακτά πληρώματα του χρόνου έρχεται ν' αποσαφηνίσει τη συνεχή και συνεπή παρουσία αυτών σε αποφάσεις κέντρων ή και παράκεντρων ιστορικής εξέλιξης. Υψος και ήθος δεν αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες μπροστά στη σκοπιμότητα, τουναντίον προδικάζουν τελεσίδικες στα πλαίσια πάντοτε της ελεγχόμενης άρα μη ανατρεπτικής χειραφέτησης κι απελευθέρωσης της κοινωνίας. Αποτέλεσμα ο αληθοφανής ουμανισμός και η ταξική συναίνεση. Στα πρόθυρα του 21ου αι. αποτελεί απέρατη θεματολογία για το ειδήμον επιστημονικό δυναμικό η ροή των τεκτενόμενων στη ΣΕ όσον αφορά τα ΜΜΕ και την υπανάπτυκτη κοινωνία της, η παγερή αδιαφορία που η τελευταία επέδειξε στη νεο-σταλινική αφύπνιση και την εξελικτική κατάλυση ή ο ένθερμος παρορμητισμός την επ' αύριο των δεδομένων δρώμενων αποτελεί έμπρακτη απόδειξη των προαναφερθέντων. Η διεθνής και η εθνική στρατηγική της βιομηχανοποιημένης συνείδησης συνοδοιπορούν τους ιμάντες μεταβίβασης ερεθισμάτων και πειραματισμών, εκσυγχρονίζοντας το image και το new look μιας συνιστώσας μέσων παραγωγής, ιδιάζουσας περίπτωσης και υψηλίας ακτινοβολίας. Και ο εκσυγχρονισμός караδοκει έχοντας γνώση της ειδοποιούς διαφοράς, παλαιού και καινούργιου. Άλλωστε ποτέ δεν έμεινε μετεξεταστέος !

Τα νέα μέσα επικοινωνίας είναι εξισωτικά. Με μια απλή κίνηση μπορεί ο καθένας να συμμετάσχει, τα ίδια τα προγράμματα είναι άυλα κι επιτρέπουν αναπαραγωγή κατά βούληση. Έτσι τα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας βρίσκονται σε αντίθεση προς τα προκάτοχα, όπως το βιβλίο ή τον πίνακα ζωγραφικής, που ο ιδιαίτερος ταξικός χαρακτήρας τους είναι εμφανής. Τηλεοπτικά προγράμματα για προνομιούχες ομάδες είναι βέβαια τεχνικά πραγματοποιήσιμα (closed-circuit TV), αλλά δομικά παράλογα. Βασικά τα νέα ΜΜΕ αίρουν όλα τα μορφωτικά προνόμια και κατά συνέπεια το πολιτιστικό μονοπώλιο της αστικής διανοήσης. Εδώ έγκειται μία από τις αιτίες για την εχθρότητα των ελίτ απέναντι στη βιομηχανία της συνείδησης. Το πνεύμα, που θέλουν να προφυλάξουν από την "αποξένωση" και τη "μαζικοποίηση" - όσο γρηγορότερα εγκαταλειφθεί, τόσο καλύτερα.

Τα νεοσύστατα μέσα είναι προσανατολισμένα στη δράση και όχι στη σκέψη, στη στιγμή και όχι στην παράδοση. Η σχέση τους προς το χρόνο είναι εντελώς αντίθετη με αυτή της άρχουσας κουλτούρας, που θέλει την ιδιοκτησία, δηλ. τη διάρκεια, την αιωνιότητα. Τα νέα ΜΜΕ δεν παράγουν αντικείμενα, που να φυλάσσονται και ν' ανεβαίνει η αξία τους. Αναιρούν την "πνευματική ιδιοκτησία" και διαλύουν την "κληρονομιά", την ταξική μεταβίβαση. Με αυτό δεν υπονοείται ότι είναι χωρίς ιστορία, ή ότι συμβάλλουν στο μαρασμό της ιστορικής συνείδησης. Επιτρέπουν, αντίθετα, για πρώτη φορά να προσδιορίζεται το ιστορικό υλικό κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι ανελλιπώς εφήμερο. Με το να θέτουν αυτό το υλικό στη διάθεση σημερινών σκοπών, δίνουν σε κάθε χρήστη να καταλάβει ότι η ιστοριογραφία είναι πάντα χειραγωγήση. Η μνήμη όμως, που διαθέτουν, δεν είναι μια μνήμη κά-

στας. Είναι κοινωνική. Η εγγραμμένη πληροφορία βρίσκεται στη διάθεση όλων, μ' ένα πάτημα κουμπιού, και αυτό το πάτημα είναι στιγμιαίο όπως και η λήψη. Αρκεί να συγκριθεί το μοντέλο μιας ιδιωτικής βιβλιοθήκης με αυτό μιας κοινωνικοποιημένης τράπεζας πληροφοριών, ώστε ν' αναγνωρισθεί η δομική διαφορά των δύο επιμέρους επικοινωνιακών δομών.

Είναι λάθος ν' αντιμετωπίζονται οι συσκευές των μέσων επικοινωνίας σαν καταναλωτικά αγαθά. Αξιωματικά είναι πάντα ταυτόχρονα μέσα παραγωγής, και μάλιστα, αφού βρίσκονται στα χέρια του κοινωνικού συνόλου, κοινωνικοποιημένα μέσα παραγωγής. Η αντίθεση ανάμεσα σε παραγωγό και καταναλωτή δεν είναι έμφατη στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ, επιβάλλεται τεχνητά με οικονομικά και διοικητικά μέτρα. Ένα πρώιμο παράδειγμα για την περιγραφή αυτής της κατάστασης μπορεί να δώσει η αντίθεση - ορατή ακόμα - ανάμεσα στον τηλεγράφο και την τηλεφωνία. Ενώ ο τηλεγράφος έχει μείνει στα χέρια μιας γραφειοκρατικής αρχής, που μπορεί να ελέγχει και ν' αρχειοθετεί κάθε αποστελλόμενο κείμενο, το τηλέφωνο είναι κοινωνικά προσιτό (διεθνή συνέδρια, συμπόσια κλπ). Τ' ασύρματα οπτικοακουστικά ΜΜΕ υπόκεινται μέχρι και σήμερα στην κεφαλαιουχική ρύθμιση. Μπροστά σε μια τεχνική εξέλιξη, που έχει εμπεδώσει από καιρό την τοπική και διεθνή τηλεφωνία (εκτός γεωγραφικών εξαιρέσεων) και θα δώσει στην πρότυπη τηλεπικοινωνία απεριόριστες ακόμα δυνατότητες, οι ισχύοντες νόμοι για τον έλεγχο του αιθέρα είναι αναχρονιστικοί και νεο-κονστρουκτιβιστικοί. Θυμίζουν την εποχή που η λειτουργία ενός τυπογραφικού πιεστηρίου εξαρτιόταν από την εύνοια του αυτοκράτορα ή την έκδοση μιας κομματικής εφημερίδας επιτρεπόταν ανάλογα με τη γραμμή πυρός που είχε.

Ήδη οι δομικές ιδιότητες των ΜΜΕ άρκεσαν για να παρακινήσουν τα πολιτικά καθεστώτα στα πλαίσια της δημοκρατικοφάνειάς τους να προβούν σε αποδέσμευση αυτών από τον πλήρη κρατικό έλεγχο, αντιστάθμισμα βέβαια βρέθηκε η νομοθετική νουθεσία και η δικαστική οδός. Η προοπτική επομένως εξακολουθεί να υφίσταται στην παραγωγική αξιοποίηση των μέσων επικοινωνίας σε παλλαϊκό όμως επίπεδο. Και σε αυτό συντείνει και το κύριο χαρακτηριστικό τους, που πιστοποιεί αυτή την υπόθεση : η συλλογική τους δομή. Γιατί το γεγονός, ότι με τη βοήθεια των μέσων επικοινωνίας θα μπορεί μελλοντικά να γίνεται ο καθένας παραγωγός, δε θα έχει καμιά πολιτική και κοινωνική σημασία, αν αυτή η παραγωγή περιορίζεται σε ιδιωτικά ή ερασιτεχνικά πλαίσια. Μέχρι σήμερα η παραγωγή επιτρέπεται στον ατομικό, προσωπικό χώρο, εφ' όσον μένει κοινωνικά και αισθητικά ασήμαντη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι εδώ η σειρά διαφανειών που φέρνει ο ταξιδιώτης από τις τελευταίες του διακοπές και τις εκθειάζει στην παρέα των φίλων του. Άκριβώς σε αυτό αποσκοπούν οι κρατούντες μηχανισμοί της αγοράς. Με συσκευές όπως τη φωτογραφική μηχανή, τη φορητή βιντεοκάμερα και το μαγνητόφωνο έχει αποδειχθεί ότι το ξεχωριστό άτομο, εφόσον μένει απομονωμένο, μπορεί το πολύ-πολύ να γίνει καλός ερασιτέχνης, αλλά ποτέ παραγωγός. Με τον ίδιο τρόπο έχει εξουδετερωθεί ακόμα κι ένα τόσο δυναμικό μέσο παραγωγής, όπως ο πομπός βραχέων κυμάτων κι έχει καταντήσει πλέον ακίνδυνο μέσο

ψυχαγωγίας μιας ομάδας ανίατα ραδιοφωνητών. Το πρόγραμμα που πλάθει ο απομονωμένος ερασιτέχνης δεν είναι - για το σύνολο - παρά κακό και ξεπερασμένο αντίγραφο του προγράμματος που δέχεται από τους φιλτραρισμένους καθιερωμένους σταθμούς.

Η ιδιωτική παραγωγή με μέσα επικοινωνίας είναι απλώς εκχωρημένη οικοτεχνική παραγωγή. Απλή παραχώρηση είναι και όταν ακόμα δημοσιεύεται. Γι' αυτό οι κάτοχοι των ΜΜΕ έχουν δημιουργήσει ειδικά προγράμματα ή στήλες, που φέρουν συνήθως τ' όνομα. Η φωνή των Ακροατών, Η Ωρα της Αλήθειας, Γωνιά των Αναγνώστων ή κάτι τέτοιο. Εκεί, στο περιθώριο "έχει το λόγο ο αναγνώστης (ο ακροατής, ο θεατής)", που φυσικά του τον κόβουν όποτε θέλουν αυτοί που του τον παραχωρούν. Είναι όπως στις σφυγομετρήσεις ή στα γκάλοπ, που τον ρωτάνε για να του δώσουν την ευκαιρία να πιστοποιήσει την εξάρτησή του. Πρόκειται για ένα κύκλο, όπου το εισαγόμενο (το ερώτημα) προσδιορίζει προκαταβολικά το εξαγόμενο (το συμπέρασμα, την απάντηση). Η έννοια της εκχώρησης έχει εδώ και μια άλλη, μια οικονομική εφαρμογή, αφού το σύστημα μεταβάλλει κάθε ερασιτέχνη σε κρίκο της αλυσίδας των ιδιωτικών συμφερόντων, που εμφανίζουν τα φιλμ του και εγγράφουν τις κασσέτες τους.

Τα πενιχρά, αδύναμα συχνά υποτιμητικά αποτελέσματα αυτής της εκχωρημένης οικοτεχνίας σχολιάζονται με χαιρεκακία από τους επαγγελματίες παραγωγούς. Εκτός από τη ζημιά, που επωμίζονται οι μάζες, έχουν να υπομείνουν και το χλευασμό των επαγγελματιών, που τους επιρρίπτουν ότι δεν ξέρουν να κάνουν ορθή χρήση των μέσων. Εύκολα διαπιστώνεται τι κρύβεται πίσω από αυτή τη στάση: οι "ταλαντούχοι" υπερασπίζονται απλώς τον χώρο τους. Η στάση αυτή, σαν πολιτιστική έπαρση, δε διαφέρει από τη γνωστή πολιτική στάση απέναντι στη δήμενη "αποχαυνωμένη" εργατική τάξη, που είναι ανίκανη να ανέλθει. Κατά παράδοξο τρόπο την άποψη, ότι η κοινωνία δε δύναται να αυτοκυβερνηθεί, την υπερασπίζονται και οι κύριοι κατακριτές του συστήματος, στην καλύτερη περίπτωση αυτούς τους χαρακτηρίζει ο κρατικομονοπωλιακός οικονομισμός, που επ' ουδενί ωθεί στη χειραφέτηση και τη μόρφωση. Τρανθή απόδειξη οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, δηλ. η χρόνια τεχνητή αντιπαράθεση δύο συστημάτων της αυτής στόχευσης, εκμετάλλευση και ιδιοποίηση.

Κάθε αυτοδιαχειριστική στρατηγική στα ΜΜΕ πρέπει ν' αποσκοπεί σε άρση της απομόνωσης, στην οποία υπόκεινται οι συμμετέχοντες στην κοινωνική μάθηση και παραγωγή. Αυτό δεν είναι δυνατό χωρίς οργάνωση των ενδιαφερομένων. Τούτο αποτελεί τον πολιτικό πυρήνα του ζητήματος των μέσων επικοινωνίας. Πάνω σε αυτό το σημείο διαχωρίζονται οι ηθικοκοινωνικές από τις τεχνοκρατικές και χρηματοπιστωτικές απόψεις. Όσοι αποφαινόνται, ότι η χειραφέτηση θα προέλθει από ένα τεχνολογικό επίτευγμα ή σύστημα μηχανημάτων οποιασδήποτε δομής, είναι οπαδοί και θύματα μιας σκοταδιστικής πίστης για την πρόοδο. Όσοι φαντάζονται, ότι η ελευθερία των ΜΜΕ θ' αποκατασταθεί από μόνη της, αρκεί ο καθένας να κάνει με ζήλο τη δουλειά του σαν πομπός ή δέκτης, εμμένουν ακόμα με αφέλεια σ' ένα ξεπερασμένο φιλελευθερισμό. Σ' έναν φιλελευθερισμό, εξάλλου, που με

σύγχρονα φτιασιδώματα περιφέρει ακόμα την απαρχαιωμένη παράσταση για την προκαθορισμένη αρμονία των κοινωνικών συμφερόντων. Σε τέτοιου είδους ψευδαισθήσεις αντιτάσσεται ότι η ορθή χρήση των μέσων απαιτεί αυτοοργάνωση και κάνει μπορετή αυτή την οργάνωση. Κάθε παραγωγή, που έχει ως αντικείμενο τα συμφέροντα των παραγωγών, προϋποθέτει συλλογικό τρόπο παραγωγής, αυτό είναι ήδη μια μορφή αυτοδιαχείρισης των κοινωνικών αναγκών.

Teletex, videotex, telefax, electronic mail, videoconference, Η/Υ έχουν ευρύτατη διάδοση στην καπιταλιστική αγορά. Δημιουργείται το ερώτημα γιατί αυτά τα ΜΜΕ δεν εμφανίζονται στους τόπους εργασίας, τα σχολεία, τα δημόσια γραφεία, γενικά σε όλες τις καταστάσεις σύγκρουσης. Αν θ' αναπαρήγαγαν επιθετικές μορφές της δημόσιας ζωής, θα μπορούσαν οι μάζες να βεβαιώνονται με τη βοήθεια αυτού του υλικού για την αλήθεια των καθημερινών τους βιωμάτων και να εξάγουν δραστικότερα μαθήματα και συμπεράσματα. Φυσικά η αστική κοινωνία αντιστέκεται σε τέτοιες χρήσεις των μέσων επικοινωνίας με μια σειρά νομικών μέτρων. Δηλώνει ότι έτσι διασφαλίζει το άσυλο της κατοικίας και το απαραβίαστο του επαγγελματικού και κρατικού μυστικού. Ενώ οι μυστικές υπηρεσίες της δεν αφήνουν γωνιά ανεξερεύνητη και κρυφακούν και τις πιο οικείες συνομιλίες, η κοινωνία αυτή κόπτεται για την προστασία της ιδιωτικής σφαίρας, όχι βέβαια από πραγματικό ενδιαφέρον, αλλά για να την απομυζεί καλύτερα. Μόνο μια συλλογική, οργανωμένη δράση παιδείας και πολιτικής θα μπορέσει να δώσει τέλος σε αυτή την κατάσταση. Δίκτυα επικοινωνίας, που θα δημιουργηθούν για τέτοιους σκοπούς, θα μπορούσαν πέρα από την ειδική λειτουργία τους να παρουσιασθούν τα ίδια σαν ενδιαφέροντα πολιτικά και κοινωνικά μοντέλα οργάνωσης. Στα κινήματα αμφισβήτησης της παρούσης συγκυρίας η διαλεκτική της πειθαρχίας και του αυθορμητισμού, του συγκεντρωτισμού και της αποκέντρωσης, της αυταρχικής διεύθυνσης και της αντιαυταρχικής οργάνωσης έχει φθάσει από καιρό σ' ένα νεκρό σημείο. Υποδείξεις για το ξεπέρασμα αυτού του τέλματος θα μπορούσαν να προσφέρουν εκείνα τα μοντέλα των δικτύων επικοινωνίας, που έχουν οικοδομηθεί πάνω στην αρχή της αλληλεπίδρασης : μια μαζική εφημερίδα, που γράφεται και διανέμεται από τους αναγνώστες της, ένα δίκτυο βίντεο, που εξυπηρετεί ανάγκες κοινωνικών ομάδων, ένας τηλεπικοινωνιακός δορυφόρος, που συντροφεύει εκτιμήσεις εθνών κλπ. Η συλλογική χρήση των ΜΜΕ είναι ο ριζικότερος τρόπος για ν' αναιρεθεί η εμμονή των αστών διανοούμενων στην ατομική παραγωγή, την οποία δύσκολα εγκαταλείπουν, παρά τις καλές προθέσεις τους και τις υπαρκτικές διαφυγές τους από την ίδια τους την τάξη. Ο ατομισμός τους μπορεί να ελαττωθεί μόνο με συλλογικές διαδικασίες εργασίας και μάθησης. Με μια ηθικά αιτιολογημένη (πάντα ατομική) αυτοπαραίτησή τους, θα περάσουν στη συνέχεια σε μια ποιοτικά νέα πολιτική κατανόηση και συμπεριφορά.

Σύμφωνα με μια πολύ διαδομένη θέση ο σημερινός καπιταλισμός ζει από την εκμετάλλευση ψευδών αναγκών. Αυτή είναι η μισή αλήθεια. Τα συμπεράσματα δημοφιλών Αμερικάνων κοινωνιολόγων, όπως του V. Packard, δεν είναι άχρηστα, αλλά πάντως περιορισμένα. Ό,τι κι αν λένε για το ξύπνημα των αναγκών με τη διαφήμιση και την τε-

χνητή παλαίωση των αγαθών, δεν είναι ποτέ αρκετό για να εξηγήσει την τυφλή κατανάλωση των μισθωτών. Γιατί η γοητεία της μαζικής κατανάλωσης δε στηρίζεται στην επιβολή ψευδών, αλλά στην παραμόρφωση και την εκμετάλλευση εντελώς πραγματικών και νόμιμων αναγκών, που αν δεν υπήρχαν, η παρασιτική παρεμβολή της δισφήμισης θα ήταν περιττή. Ένα κίνημα προοπτικής δεν πρέπει ν' απορρίπτει αυτές τις ανάγκες, αλλά να τις παίρνει στα σοβαρά, να τις εξερευνά και να τις κάνει πολιτικά χρήσιμες. Το ίδιο ισχύει και για τη συνειδητοποίηση των μαζών. Τα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας δεν χρωστάνε τη δημοτικότητά τους σε κάποιο έξυπνο τέχνασμα, αλλά στη στοιχειώδη δύναμη βαθιών κοινωνικών αναγκών, που δε διστάζουν να ικανοποιηθούν και με αυτή ακόμα την εκφυλισμένη κατάσταση, στην οποία βρίσκονται τα σημερινά μέσα επικοινωνίας. Τα ενδιαφέροντα των μαζών, αφού κανένας δεν τους δίνει σημασία, τουλάχιστον όσο είναι ιστορικά νέα, έχουν παραμείνει ένας αρκετά άγνωστος χώρος. Σίγουρα όμως ξεπερνούν κατά πολύ τους στόχους που υποστηρίζει το παραδοσιακό εργασιακό μάζωμα.

Ο Η. Lefebvre έχει προτείνει για τη σημερινή κατάσταση της μαζικής κατανάλωσης την έννοια του θεάματος (spectacle), της έκθεσης. Αγαθά και βιτρίνες, οδική κυκλοφορία και διαφήμιση, εμπορικό κατάστημα και σύμβολα, ειδήσεις και πακετάρισμα, αρχιτεκτονική και παραγωγή των ΜΜΕ συσπειρώνονται σε μια ολότητα της υποδιαίρεσης (βλ. Κεφ. II, Επικοινωνία - Ολότητα ή Υποδιαίρεση), σε μια διαρκή σκηνοθεσία, που κυριαρχεί όχι μόνο στους δημόσιους χώρους του κέντρου των πόλεων, αλλά και στο εσωτερικό κάθε σπιτιού. Το σύνθημα "Schöner Wohnen" μετατρέπει ακόμα και τα πιο χρήσιμα αντικείμενα σε όργανα αυτού του καθολικού φεστιβάλ, όπου και ο φετιχιστικός χαρακτήρας των προϊόντων επιβάλλεται ολοκληρωτικά πάνω στην αξία χρήσης τους. Η απάτη, που προκαλούν αυτά τα πανηγύρια, είναι και μένει μέσα στη σημερινή κοινωνία απάτη. Μέσα όμως απ' όλη αυτή την κατάσταση ξεπροβάλλει και κάτι άλλο. Η κατανάλωση ως θέαμα υπόσχεται την εξαφάνιση της έλλειψης. Στην πανηγυριστική κατανάλωση, βέβαια δε γίνεται ποτέ λόγος για την πραγματική ικανοποίηση αυτής της υπόσχεσης. Γιατί όσο επικρατεί πραγματική έλλειψη αγαθών, η αξία χρήσης τους παραμένει αποφασιστικό στοιχείο, που είναι νοητή μόνο όταν βάζει για στόχο μια μαζική ανάγκη. Αυτή η ανάγκη, η ουτοπική, υπάρχει. Είναι η ανάγκη για μια νέα οικολογία, για μια εξάλειψη των συνόρων του περιβάλλοντος κόσμου, για μια αισθητική, που δεν περιορίζεται στη σφαίρα της αισθητικής της τέχνης. Αυτές οι επιθυμίες δεν είναι, τουλάχιστον σε πρώτη γραμμή, εσωτερικευμένοι κανόνες παιχνιδιού του καπιταλιστικού συστήματος. Έχουν βαθιές φυσιολογικές ρίζες μέσα στον άνθρωπο και η καταπίεσή τους είναι στη διάρκεια δύσκολη. Η κατανάλωση σαν θέαμα είναι η παροδική-αλληγορική προεισαγωγή μιας μεταϊδεολογικής κατάστασης.

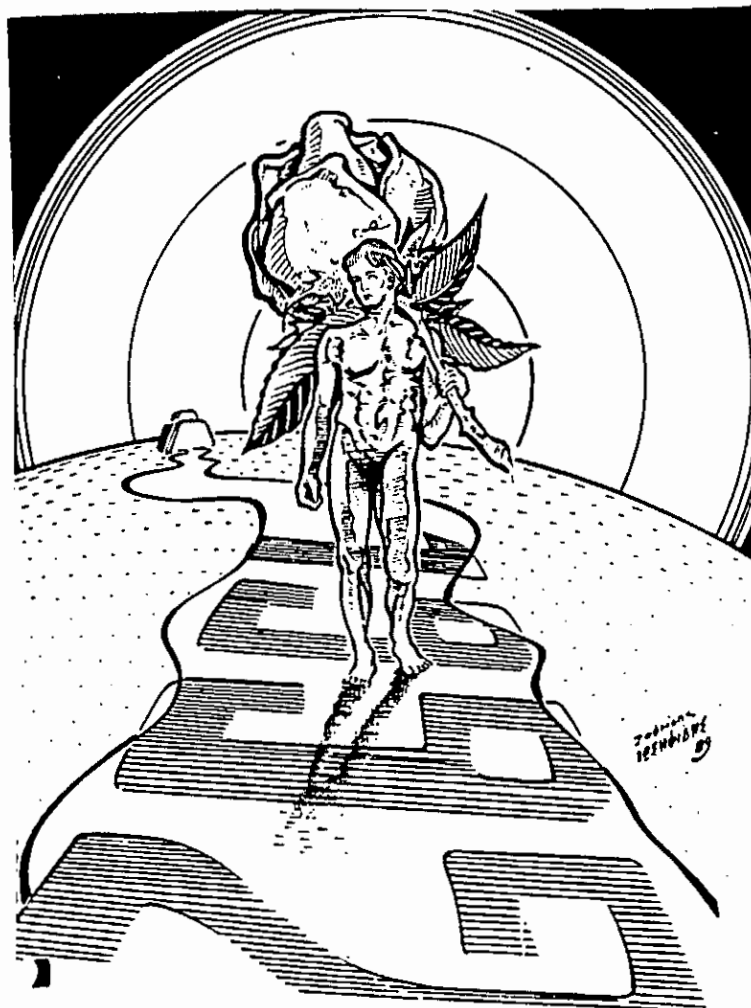
Οι υποσχέσεις των ΜΜΕ παρουσιάζουν την ίδια αμφιρροπία. Ανταποκρίνονται στη μαζική ανάγκη για ποικιλία και κινητικότητα (που βρίσκει την πραγματική της ικανοποίηση στην κατοχή ιδιωτικού αυτοκινήτου, τον τουρισμό και τη διατροφή) και την εκμεταλλεύονται. Εξίσου ισχυρές είναι και άλλες μαζικές ανάγκες, που το κεφά-

λαιο τις εκτιμά ορθότερα και τις αναγνωρίζει γρηγορότερα από τους αντιπάλους του, φυσικά για να τις καναλιζάρει και να τους αφαιρέσει την εκρηκτική τους δύναμη : η ανάγκη για συμμετοχή στην κοινωνική διαδικασία σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, η ανάγκη για νέες μορφές αλληλεπίδρασης και ανταλλαγής, για απελευθέρωση από την άγνοια και την αδυναμία, η ανάγκη για αυτοκαθορισμό. "Παντού παρόντες" : είναι ένα από πλέον διαδεδομένα συνθήματα της βιομηχανίας της συνείδησης. Το "Κοινοβούλιο των αναγνώστών" της Bild-Zeitung (η γερμανική εφημερίδα του συγκροτήματος Σπρίνγκερ που υπονοεί ο Χ. Μπελ στη νουβέλα του "Η χαμένη τιμή της Καταρίνα Μπλουμ") συνθέτει άμεση δημοκρατία, στραμμένη ενάντια στα συμφέροντα του Δήμου. "Ελεύθερος χώρος", "ελεύθερος χρόνος" : έννοιες που ενσωματώνουν κι εξουδετερώνουν επιθυμίες κι ευσεβείς πόθους των μαζών, που θα μπορούσαν να τραβήξουν μακριά...

Ανάλογη είναι η προθυμία των ΜΜΕ για ουτοπικές ιστορίες. Παράδειγμα : η ιστορία νεαρού Γερμανού που με μονοθέσιο αεροπλάνο, κατάφερε να διεισδύει στ' άδυτα, προσγειώνοντάς το στο κέντρο της ρώσικης πρωτεύουσας χωρίς να γίνει αντιληπτός εξαρχής από τη σοβιετική αεράμυνα, προβλήθηκε κατά κόρο κι από τον αντιδραστικό τύπο και αναμφισβήτητα εννοήθηκε σωστά από τους αναγνώστες του. Η ταύτιση στηρίζεται σε μια ανάγκη, που έχει γίνει γενική : κανένας δε βλέπει πια το λόγο γιατί αυτά τα ταξίδια ν' αποτελούν προνόμιο των πολιτικών, των κρατικών λειτουργών και των επιχειρηματιών. Κάτω από αυτή την άποψη θα μπορούσε ν' αναλυθεί και ο ρόλος του rock-star, όπου τέμνονται, παράδοξα, αυταρχικά και χειραφετησιακά στοιχεία. Δεν στερείται ίσως σημασίας ότι η μουσική Beat πρόσφερε ως μοντέλα μίμησης ομάδες κι όχι άτομα. Στην παραγωγή των Rolling Stones το ουτοπικό περιεχόμενο βγαίνει ξεκάθαρα στην επιφάνεια. Εκδηλώσεις όπως το φεστιβάλ στο Woodstock, οι συναυλίες στο Hyde Park, στο Isle of Night ή στο Altamond αναπτύσσουν μια κινητοποιητική δύναμη, που ακόμα κι επαναστατικά συνοθυλλεύματα δεν μπορεί παρά να την ζήλευαν ! Είναι ολοφάνερο ότι γεννάται ζήτημα αρχής και συνέχειας.

Θεωρία της κρίσης ή κρίση της θεωρίας ; φαινομενικά λογί-δριο στην ουσία όμως αναπάντητο ερώτημα. Μέχρι πρότινος άπαντες διανοούμενοι, εμπειριστές, παραγωγοί κι εργαζόμενοι αναλίσκονταν με το να καταφέρουν να παρουσιάσουν περιγραφή και ανάλυση ενός υπό κατάρρευση συστήματος, πρόσφατα παρατηρείται μια άρδην μεταστροφή του κλίματος αμφισβήτησης σ' επίπεδο κριτικό της ίδιας της θεωρητικής ενασχόλησης. Η βιομηχανία της συνείδησης στις υπάρχουσες υψηλίες κοινωνικές μορφές σήμερα δεν μπορεί να ικανοποιήσει καμιά από τις ανάγκες, από τις οποίες ζει και που γι' αυτό ανακινεί. Αυτό όμως που επιβάλλεται να δρομολογηθεί είναι ο μη παραμερισμός των υποσχέσεών της, αντίθετα ο κατά πόδας εναγκαλισμός τους και η πρυτάνευση για υλοποίηση μέσω μιας πολιτιστικής ανάπλασης. Οι προοδευτικοί και μη κακεντρεχείς προτασιολόγοι, που διπλασιάζουν την απογοήτευση των μαζών, χαρακτηρίζοντας τις ανάγκες σκοπεύουν να καταργήσουν. Και κάπου εδώ ωριμάζει η επιτακτική ανάγκη για μια θεωρία των ΜΜΕ...

3. ΑΝΑΦΟΡΕΣ - ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ - ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Για τις αντικειμενικά ανατρεπτικές δυνατότητες των ΜΜΕ συμφωνούν εκτός από τους φαταλιστές οπαδούς της θέσης της χειραγώγησης στις μητροπόλεις, και οι δύο συγκρουόμενες πλευρές στο διεθνή ταξικό αγώνα. Πρώτος ο Φ. Φανόν υπέδειξε ότι το ραδιόφωνο - τρανζίστορ ανήκει στα σημαντικότερα όπλα στους εθνικο - απελευθερωτικούς αγώνες των λαών του Τρίτου Κόσμου. Ο Α. Χέρτσοκ, τώως υπουργός Δημοσίας Τάξεως στη Νοτιοαφρικανική Ένωση κι εκπρόσωπος της ακροδεξιάς πτέρυγας του κυβερνητικού κόμματος, πιστεύει ότι "η τηλεόραση θα οδηγήσει μεσοπρόθεσμα σε αφανισμό των λευκών στη Ν. Αφρική) (Der Spiegel). Ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός έχει αναγνωρίσει αυτή την κατάσταση : σπέρνει σε ολόκληρη την αμερικάνικη ήπειρο δικούς του σταθμούς και μοιράζει δωρεάν στους κατοίκους και των πιο απομακρυσμένων περιοχών φορητά νέα μέσα. Την περίοδο της στρα-

τιωτικής σύρραξης στον Περσικό Κόλπο (Οκτώβρης 1990 - Μάης 1991) η κυβέρνηση Μπους, σε απτή συνεννόηση με τις μεγαλύτερες εταιρίες παραγωγής ηλεκτρονικών συσκευών, διένειμε υπό τη μορφή παροχής περί των 50.000 τηλεοράσεων σε σχολεία, ινστιτούτα, ιδρύματα - όχι μόνο στις ΗΠΑ αλλά και σε χώρες της Ασίας, της Αφρικής ! Επαναλαμβάνεται αναχρονισμένα η πολιτική της κυβέρνησης Νίξον, προδίδεται η διαπίστωση ότι η ειδησεογραφία των ΜΜΕ όσο μονόπλευρη κι αν είναι, έχει γίνει παράγοντας της λαϊκής απόρριψης μονολιθικών μεθοδεύσεων (εναντίωση στον πόλεμο του Βιετνάμ) αλλά και παράγοντας κοινωνίσιτικής επικρότησης δικαιοφανών τετελεσμένων. Ενώ πριν λίγες δεκαετίες οι σφαγές των Γάλλων στη Μαδαγασκάρη, κάπου 100.000 νεκροί του ντόπιου πληθυσμού, γίνονταν γνωστές μόνο στους αναγνώστες της *Le Monde* κι ως εκ τούτου έμεναν απαρατήρητες και χωρίς επίδραση στη μητρόπολη, τα νέα ΜΜΕ μεταφέρουν σήμερα εν ριπή οφθαλμού τις όποιες αποικιοκρατικές επεμβάσεις.

Πιο καθαρά φαίνονται οι άμεσα υποκινητικές δυνατότητες των μέσων επικοινωνίας εκεί που τους γίνεται συνειδητή ανατρεπτική χρήση. Η παρουσία τους μεγιστοποιεί σήμερα τον ανατρεπτικό χαρακτήρα κάθε πολιτικής δράσης. Τα φοιτητικά κινήματα στις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, τη Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία, την Κίνα και την Ελλάδα διείδαν έγκαιρα αυτό το στοιχείο κι είχαν με τη χρήση των νέων μέσων σημαντικές επιτυχίες. Τ' αποτελέσματα ίσως αυτά να ξέφτισαν γρήγορα. Η αφελής πίστη στη μαγεία της αναπαραγωγής δεν μπορεί ν' αντικαταστήσει την οργανωτική δουλειά, μόνο δραστήριες και συνεκτικές δυνάμεις μπορούν να επιβάλλουν στα ΜΜΕ το νόμο της δράσης τους. Αυτό φαίνεται και στο παράδειγμα των τουπαμάρος στην Ουρουγουάη, που στην επαναστατική τους πρακτική περιλαμβάνεται και η δημοσίευση των ενεργειών τους. Οι δρώντες γίνονται έτσι συγγραφείς. Απόγονοι και συνεχιστές τους συγκαταλέγονται η PLO, ο IRA, το ETA, η 17 Νοέμβρη κα με διαφορετικές αφετηρίες και προσανατολισμούς. Οι πρώτοι πάντως που δοκίμασαν τέτοιες τεχνικές διεθνώς ήταν οι Κουβανοί, ο Φ. Κάστρο αναγνώρισε, εξ αρχής, την επαναστατική δυναμικότητα των ΜΜΕ (Μονκάντα 1953). Εν ολίγοις, η παράνομη δράση απαιτεί σήμερα ταυτόχρονα μεγάλη μυστικότητα και απεριόριστη δημοσιότητα !

Σε έκρυθμες περιόδους οι μάζες επιφέρουν στα υπάρχοντα μέσα επικοινωνίας πάντα ξαφνικές, αυθόρμητες αλλαγές. Το βάθος και η διάρκεια αυτών των μετατροπών καθρεπτίζει την επιτυχία μιας πολιτιστικής επανάστασης (Μ. Τσε Τουνγκ). Πάνω στην κατάσταση των ΜΜΕ, σαν το πιο σίγουρο και ευαίσθητο βαρόμετρο, παρατηρείται η εμφάνιση γραφειοκρατικών και βοναπαρτησιτικών αντικυκλώνων. Όσο διαρκεί η κοινωνική κινητικότητα, η φαντασία των μαζών υπερπηδά τις τεχνολογικές καθυστερήσεις και αναπροσαρμόζει στις ανάγκες της στιγμής τη λειτουργία παλαιών μέσων, σπάζοντας έτσι τις δομές τους.

"Η επανάσταση έκανε στη ΣΕ μια κολοσσιαία διαφωτιστική και προπαγανδιστική δουλειά. Το παραδοσιακό βιβλίο διαλύθηκε σε ξεχωριστές σελίδες, που η καθεμιά μεγενθύθηκε στο εκατονταπλάσιο, φορτίσθηκε με χρώμα και βγήκε σαν πλακάτ στο δρόμο. Εξαιτίας της έλλειψης τυπογραφικών δυνατοτήτων και της βιασύνης τα περισσότερα πράγματα

γίνονταν με το χέρι, με κάποια τυποποίηση και απλούστευση, βέβαια, για να επιδέχονται τη στοιχειοδέστερη μηχανική επεξεργασία. Κρατικοί νόμοι τυπώθηκαν σε εικονογραφημένα βιβλία σε σχήμα ρολού και στρατιωτικές διαταγές σε παραστατικά εγχειρίδια". (Α. Ζαχάρωφ, Αναμνήσεις, Επιστολές, Κείμενα). Ο σοβιετικός κινηματογράφος έφτασε στη δεκαετία του '20 σ' ένα επίπεδο, που ήταν προχωρημένο, πολύ πέρα από τις κρατούσες παραγωγικές σχέσεις : το Κινογκλάζ (κινηματογραφικό μάτι) του Πουντόβκιν και η Κινοπράβντα (κινηματογραφική αλήθεια) του Βερτόφ δεν ήταν "κινηματογραφικά επίκαιρα", αλλά πολιτικές κινηματογραφικές εφημερίδες επί οθόνης. Η εκστρατεία για τον αλφαριθμητισμό στην Κούβα έσπασε τη γραμμική, αποκλειστική και απομονωτική δομή του μέσου επικοινωνίας "βιβλίο". Στην Κίνα της μορφωτικής επανάστασης οι εφημερίδες του τοίχου έπαιζαν ρόλο ηλεκτρονικών ΜΜΕ, τουλάχιστον στις μεγάλες πόλεις. Η αντίσταση του τσεχοσλοβάκικου λαού απέναντι στη σοβιετική εισβολή συνοδεύτηκε από μια παραγωγικότητα, που ξεπέρασε τα καθιερωμένα πεζά όρια του τότε κραταιού ανατολικού μπλοκ. Στην ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια των ουδέτερων - ακόμα - μεταρρυθμίσεων (1985 - 1991) τόσο οι ανανεωτιστές όσο και οι ακραιφνώς καθεστωτικοί μέσω των ΜΜΕ παρουσιάζουν μία υπέρμετρη άνθηση εκπομπής και διοχέτευσης γνώμων και απόψεων. Και βέβαια οι υπερεθνικοί δορυφορικοί σταθμοί (CNN, TV-5, MTV κλπ) ίσως και να μην "έχουν συνειδητοποιήσει" το μέγεθος της ιδεολογικοπολιτικής τους παρουσίας... Οι προαναφερόμενες καταστάσεις όμως αποτελούν οξύμωρες περιπτώσεις. Ο ουτοπικός χαρακτήρας τους, που αφήνει πίσω τις υπάρχουσες παραγωγικές δυνάμεις, είναι αυτό που τις κάνει ασταθείς, οδηγεί σε οπισθοδρομήσεις και ήττες. Από το άλλο μέρος αυτές οι καταστάσεις δείχνουν καθαρά ποιες τεράστιες πολιτικές και πολιτιστικές ενέργειες κρύβονται στις φημωμένες μάζες και με πόση φαντασία ξέρουν αυτές οι μάζες να εκμεταλλεύονται τις δυνατότητες των ΜΜΕ τη στιγμή της απελευθέρωσής τους.

Από πολιτική αναγκαιότητα και όχι από ακαδημαϊκή προσδοκία τίθεται στους αμφισβητίες των κρατούντων στα ΜΜΕ το καθήκον ν' ασχοληθούν και πρακτικά με αυτά, ν' αναπτύξουν προοπτικά και να εκμεταλλευτούν στρατηγικά όλα τα χειραφετησιακά στοιχεία που ενυπάρχουν σε αυτά τα μέσα. Με μια μοναδική ίσως εξαίρεση, Β. Μπένγιαμιν - Μ. Μπεχτ, οι διανοούμενοι δεν εμπεριστατώναν τη βιομηχανία της συνείδησης και είδαν σε αυτή μόνο την αστική - καπιταλιστική πλευρά της, ενώ παραγνώρισαν τις εξελικτικές κοινωνικά δυνατότητες. Ο Γ. Λούκατς εκπροσωπεί αυτή τη συντηρητική άποψη. Ακόμα και οι εργασίες Χορκχάιμερ και Αντόρνο είναι δέσμιες μιας νοσταλγίας, που προσκολλάται στο παρελθόν.

Η θέση του Λούκατς εμπερικλείεται στο δοκίμιο του "Alte Kultur und neue Kultur", "καθετί που παράγει η κουλτούρα", μπορεί κατ' αυτό, "να διαθέτει τότε μόνο πολιτιστική αξία, όταν έχει αξία καθαυτό... όταν η δημιουργία κάθε προϊόντος είναι από την άποψη του δημιουργού του μια ενιαία και τελειωμένη διαδικασία. Και μάλιστα μια τέτοια διαδικασία, που οι όροι της εξαρτώνται από τις ανθρώπινες δυνατότητες και ικανότητες του δημιουργού. Το χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας τέτοιας διαδικασίας είναι το έργο τέχνης, όπου όλη η

δημιουργία του έργου είναι αποκλειστικά αποτέλεσμα της εργασίας του καλλιτέχνη και κάθε λεπτομέρεια του έργου ορίζεται από τις ατομικές ποιότητες του καλλιτέχνη... Στην αναπτυγμένη μηχανοβιομηχανία, αντίθετα, καταργείται κάθε σύνδεση ανάμεσα στο προϊόν και το δημιουργό του... Ο άνθρωπος υπηρετεί τη μηχανή, προσαρμόζεται σε αυτή, η παραγωγή είναι εντελώς ανεξάρτητη από τις ανθρώπινες δυνατότητες και ικανότητες του εργάτη". Αυτές "οι καταστροφικές για τον πολιτισμό δυνάμεις", βλάπτουν τη "γνησιότητα του υλικού", το "επίπεδο", και δίνουν τη χαριστική βολή στο "έργο σαν αυτοσκοπός".

Στον καπιταλισμό "λείπει η απλή και φυσική αρμονία και ομορφιά της παλιάς κουλτούρας : η κουλτούρα στην αληθινή, πραγματική έννοια της λέξης". Ευτυχώς, τα πράγματα δε μένουν σε αυτή την κατάσταση. "Η κατάσταση της κοινωνικής ολότητας" σώζει αυτή την κατάσταση. Ο Λούκατς αναρωτιέται "ποιες είναι εκείνες οι πολιτιστικές αξίες, που η νέα κοινωνία θα μπορούσε να τις παραλάβει από την παλιά και να τις αναπτύξει παραπέρα. Απάντηση : όχι οι απάνθρωπες μηχανές, αλλά "η ιδέα του ανθρώπου, σαν αυτοσκοπός, η βασική ιδέα της νέας κουλτούρας", γιατί αυτή "είναι η κληρονομιά του κλασικού ιδεαλισμού του 19ου αι". Και τώρα επιτάσσεται η άποψη του Μπένγιαμιν : "εδώ εμφανίζεται με το βάρος της χοντροκοπιάς της η βαναυση έννοια για την τέχνη, που δεν υπολογίζει καθόλου την τεχνική και που με την προκλητική εμφάνιση της νέας τεχνικής νιώθει να πλησιάζει το τέλος της".

Η ελλιπής κατανόηση και ανάλυση διανοούμενων κι επιστημόνων για τα ΜΜΕ και η αμφίβολη χρήση που τους έκαναν, δημιούργησαν στις δυτικές βιομηχανικές χώρες ένα κενό, στο οποίο εισέβαλε ανεμπόδιστα ένα ρεύμα από επιρρεπείς υποθέσεις και πρακτικές. Από το Cabaret Voltaire μέχρι το Factory του Α. Warhol, από τους πρώτους σχεδιαστές των Comics μέχρι τους σημερινούς οδηγούς του underground το απολίτικο στοιχείο καταπιάνεται με τα μέσα επικοινωνίας πολύ πιο ριζικά από οποιονδήποτε πολιτικό φορέα μετεξέλιξης ή αντροπής του συστήματος. Μάλιστα το άοσμο αυτό φάσμα έχει βρει τον εγγαστρίμυθο και προφήτη του στο πρόσωπο του Μ. Mc Luhan ενός συγγραφέα, που του λείπουν βέβαια όλες οι αναλυτικές κατηγορίες για την κατανόηση των κοινωνικών διεργασιών, αλλά που τα χιώδη βιβλία του έχουν γίνει εγχειρίδια ψηλαφητικών παρατηρήσεων πάνω στη βιομηχανία της συνείδησης. Ο Α. Άλτουσέρ μεστά σχολιάζει : "για την παραγωγική δύναμη των νέων ΜΜΕ ο McLuhan έχει πάντως με το μικρό δακτυλάκι του νιώσει πιο πολλά απ' όλες τις ιδεολογικές επιτροπές του ΚΚΣΕ στις ατέλειωτες αποφάσεις και οδηγίες τους".

Αδύναμος για κάθε θεωρητική διατύπωση, ο πρύτανης του φιλελευθερισμού McLuhan οδηγεί το υλικό του στον κοινό παρανομαστή μιας αντιδραστικής διδασκαλίας. Αυτό που βέβαια δεν εφεύρε, αλλά πρώτος διατύπωσε, είναι ο μυστικισμός των μέσων επικοινωνίας, που διαλύει όλα τα πολιτικά προβλήματα σε μια αχλύ - σ' εκείνη τη γαλάζια αχλύ που τυλίγει τους οπαδούς του. Εξαγγελία του είναι η λύτρωση της ανθρωπότητας με την τεχνολογία της τηλεόρασης, όπως αυτή λειτουρ-

γεί σήμερα. Φυσικά η προσπάθειά του ν' αναποδογυρίσει τον Κ. Μαρξ δεν είναι νέα. Ως νέος Ρουσσώ, διδάσκει το Ευαγγέλιο των νέων πρωτογόνων, οι οποίοι, σε ανώτερο επίπεδο φυσικά, επιστρέφουν στην προϊστορική φυλετική ζωή, στο "παγκόσμιο χωριό" !

Η διασημότερη φράση, του ίδιου, "the medium is the message" (το μέσο είναι το μήνυμα), σίγουρα και παρά την προκλητική υπεραπλούστευσή της αποκαλύπτει το βάθος του ίδιου του συστήματος, παρουσιάζει απροκάλυπτα τον ταυτολογικό χαρακτήρα του μυστικισμού των ΜΜΕ, που το μόνο αξιοπαρατήρητο στη συσκευή είναι το γεγονός ότι αυτή δουλεύει, λειτουργεί. Μία θέση, εξάλλου, που αναφέρεται στο προτσές της χολυγουντοποίησης, ευσταθεί.

Ένα ακόμα ζήτημα έγκειται στην πλατιά διαδομένη πίστη ότι τα ΜΜΕ είναι αδιάφορα όργανα, με τα οποία μπορούν να μεταδίδονται οποιαδήποτε "μηνύματα", χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η δομή του μηνύματος και η διάρθρωση του μέσου. Στις κοινωνίες όπου καταστρατηγούνται τα δικαιώματα των πολιτών - άμεσα ή έμμεσα - παρατηρείται το φαινόμενο των ατέρμωνων ανακοινωθέντων και διαγγελημάτων, προφανώς με την ψευδαίσθηση της άρχουσας τάξης ότι με αυτά θα αιχμαλωτίσουν την προσοχή και το ενδιαφέρον εκατομμυρίων υπηκόων. Για πολλοστή - ίσως - φορά υποχρεούται η αναφορά στον "άχθο" για "πληροφόρηση" των άλλοτε ποτέ κραταιών χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού

Η φράση, το μέσο είναι το μήνυμα, δίνει πάντως ένα ακόμα μήνυμα, που είναι τελεσίδικο. Δηλώνει ότι η μπουρζουαζία διαθέτει βέβαια όλα τα μέσα, για να μεταδίδει κάτι, αλλά παρόλα αυτά δεν έχει να πει τίποτε. Ιδεολογικά είναι στείρα. Η πρόθεσή της, να κρατήσει στην εξουσία της τα μέσα παραγωγής με κάθε τίμημα, χωρίς να είναι σε θέση να τους κάνει σωστή κοινωνική χρήση, δηλώνεται εδώ, στο εποικοδόμημα, ανοιχτά : τα ΜΜΕ τα θέλει ως τέτοια και για τίποτε. Σε αυτή την επιθυμία της την ακολουθεί από δεκαετίες μια καλλιτεχνική πρωτοπορεία, που τα προγράμματά της περιέχουν συνεπώς σημεία - μηδέν και άμορφους ήχους. Παραδείγματα, η στο μεταξύ ξεπεσμένη "Λογοτεχνία της σιωπής", τα φιλμς του Warhol, όπου συμβαίνουν όλα τ' απίθανα μαζί ή τίποτε, η "Διάλεξη για το τίποτε", "Απίστευτα κι όμως Αληθινά", το "Βιβλίο Γκίνες" κα.

Εξυφαίνεται λοιπόν πως η ανατροπή των συνθηκών παραγωγής έχει αχρηστέψει την παραδοσιακά αισθητική, έχει άρει τις βασικές της κατηγορίες κι έχει καταστρέψει τα "μέτρα" της. Οι γνωσιοθεωρίες που την στήριζαν, είναι απαρχαιωμένες. Στα νέα μέσα επικοινωνίας κάνει την εμφάνισή της μια καινούρια σχέση υποκειμένου - αντικειμένου, που ξεφεύγει από τις παλιές κριτικές έννοιες. Ξεπερασμένη θεωρείται και η παράσταση για το ολοκληρωμένο έργο τέχνης. Η ατέλειωτη συζήτηση για το λήθαργο της τέχνης περιστρέφεται γύρω από τον εαυτό της, όσο δεν επανεξετάζει τις αισθητικές έννοιες, πάνω στις οποίες στηρίζεται, και όσο συνεχίζει να δουλεύει με κριτήρια, που δεν ανταποκρίνονται στη στάθμη των παραγωγικών δυνάμεων. Για τη διατύπωση μιας αισθητικής, που ν' ανταποκρίνεται στη σημερινή αλλαγμένη κατάσταση πρέπει να τεκμηριωθεί η θεώρηση της

χειραφετιστικής νοοτροπίας των ΜΜΕ. Ο Β. Μπένγιαμιν υπέβαλε αυτό το φαινόμενο σε μια οξυδερκή διαλεκτική ανάλυση. Η θέση του δεν έχει ξεπεραστεί από τη μέχρι τώρα τεχνολογική εξέλιξη και κατά πολλούς (Π. Σουήζυ, Χ. Μάγκτωφ, Τ. Πέτρας, Σ. Λμίν) ούτε καν έχει εξελιχθεί.

"Η τεχνική της αναπαραγωγής αποκολλά το αναπαραγμένο από το χώρο της παράδοσης. Ενώ η τεχνική της αναπαραγωγής πολλαπλασιάζει την παράδοση, βάζει στη θέση μιας μοναδικής παρουσίας μια μαζική παρουσία. Κι ενώ επιτρέπει στην αναπαραγωγή ν' ανταποκρίνεται στην εκάστοτε κατάσταση του λήπτη, ενεργοποιεί το αναπαραγμένο. Αυτές οι δύο διαδικασίες οδηγούν σ' ένα τεράστιο κλωνισμό του παραδοσιακού, σε κλωνισμό της παράδοσης, που είναι η άλλη όψη της σημερινής κρίσης και ανανέωση της ανθρωπότητας. Βρίσκονται σε στενότητα σχέση με τα μαζικά κινήματα της εποχής. Ο εκπρόσωπος είναι το φιλμ. Η κοινωνική του σημασία είναι στην πιο θετική της μορφή, και ακριβώς σε αυτή, αδιανόητη χωρίς την καταστροφική του, την καθαρτική του πλευρά : η εκκαθάριση της παραδοσιακής αξίας στην πολιτιστική κληρονομιά".

"Η τεχνική αναπαραγωγή του έργου τέχνης χειραφετεί για πρώτη φορά στην ιστορία το έργο τέχνης και το βγάζει έξω από την παρασιτική του ύπαρξη στο χώρο του τελετουργικού. Το αναπαραγμένο έργο τέχνης γίνεται σε διαρκώς αυξανόμενο βαθμό αναπαραγωγή ενός έργου, που φέρει μέσα του την αναπαραγωγή. Τη στιγμή όμως, που το μέτρο της γνησιότητας δε λειτουργεί στην παραγωγή της τέχνης, ανατρέπεται και ολόκληρη η λειτουργία της τέχνης. Στη θέση της θεμελίωσής της στο τελετουργικό μπαίνει η θεμελίωσή της σε μια άλλη πράξη : η θεμελίωσή της στην πολιτική. Έτσι το έργο τέχνης γίνεται πλέον με το απόλυτο βάρος, που βρίσκεται στην εκθετική του αξία, ένα κατασκευάσμα μ' εντελώς νέες λειτουργίες, από τις οποίες η πιο συνειδητή σε μας, η καλλιτεχνική, ξεχωρίζει σαν εκείνη τη λειτουργία, που αργότερα θα την αναγνωρίσουμε ως συμπτωματική".

Οι τάσεις, που ο Μπένγιαμιν αναγνώρισε τότε στο παράδειγμα του φιλμ και συνέλαβε θεωρητικά σε όλη τους τη βαρύτητα, έχουν εκδηλωθεί σήμερα ολοφάνερα με την ταχεία εξέλιξη της βιομηχανίας της συνείδησης. Αυτό που μέχρι τώρα ονομαζόταν τέχνη, καταργήθηκε, σε μια αυστηρή χειγκελιανή έννοια, με τα ΜΜΕ και μέσα από αυτά. Η διαμάχη για το τέλος της τέχνης είναι άσκοπη, όσο αυτό το τέλος δε νοείται ως διαλεκτικό τέλος. Η καλλιτεχνική παραγωγικότητα αποδεικνύεται ακραία οριακή περίπτωση μιας πολύ γενικότερης παραγωγικότητας, κι έχει κοινωνική σημασία μόνο στο βαθμό που εγκαταλείπει όλες τις απαιτήσεις αυτονομίας και αυτοθεωρείται οριακή περίπτωση. Εφόσον οι επαγγελματίες παραγωγοί μετατρέπουν την ανάγκη της ειδικεύσής τους σε αρετή, και εξαγουν μάλιστα από αυτή μια προνομιακή θέση, οι εμπειρίες και οι γνώσεις τους γίνονται άχρηστες. Για την αισθητική θεωρία τούτο σημαίνει την αναγκαιότητα μιας ριζικής αλλαγής της προοπτικής. Έτσι η αισθητική θεωρία, αντί να εξετάζει την παραγωγή των νέων μέσων επικοινωνίας με μέτρο θεώρησης παλαιότερους τρόπους παραγωγής, πρέπει, αντίθετα, αυτό που παράγεται σήμερα με τα παραδοσιακά "καλλιτεχνικά" μέσα, να το αναλύει από τη

σκοπιά των σημερινών συνθηκών παραγωγής. "Σπαταλήθηκε ήδη πολλή φαιά ουσία για την απάντηση στο ερώτημα, αν η φωτογραφία είναι τέχνη - χωρίς πριν να τεθεί το αποφασιστικό ερώτημα : αν και με την εφεύρεση της φωτογραφίας άλλαξε ο γενικός χαρακτήρας της τέχνης. Αλλά οι δυσκολίες, που έφερε η φωτογραφία στην παραδοσιακή αισθητική, ήταν παιχνιδάκι μπροστά σε αυτές που της έφερε το φιλμ" (Μπένγιαμιν).

Ο πανικός μπροστά σε μια τέτοια αλλαγή της προοπτικής είναι ευνόητος. Η εξέλιξη δεν παραγκωνίζει μόνο τα μανιωδώς φυλασσόμενα επαγγελματικά μυστικά, αλλά φέρνει μέσα της και ένα εξαιρετικά καταστροφικό στοιχείο. Η εξέλιξη είναι, με μια λέξη, επικίνδυνη. Πάντως, η μοναδική σωτηρία για την αισθητική παράδοση έγκειται στη διαλεκτική της άρση. Κατά τον ίδιο τρόπο η κλασική φυσική επέζησε σαν περιθωριακή ειδική περίπτωση μέσα στην πολύ ευρύτερη θεωρία της μοντέρνας φυσικής.

Η κατάσταση αυτή μπορεί να επαληθευτεί πάνω σε όλους τους παραδοσιακούς κλάδους της τέχνης. Οι σημερινές τους εξελίξεις μένουν ακατανόητες, όσο προσπαθείται να εξαχθούν από την ίδια τους την προϊστορία. Αντίθετα μπορεί να εκτιμηθεί η χρησιμότητα ή η αχρηστία τους, αν παρατηρηθούν ως ειδικές περιπτώσεις μιας γενικής αισθητικής των μέσων επικοινωνίας. Μερικές υποδείξεις για τις κριτικές δυνατότητες, που προκύπτουν με αυτόν τον τρόπο θεώρησης εντοπίζονται στη λογοτεχνία.

Η γραπτή λογοτεχνία, από ιστορική άποψη, έπαιξε κυρίαρχο ρόλο μόνο για λίγους αιώνες. Η κυριαρχία του βιβλίου φαίνεται ήδη σήμερα ως επεισόδιο. Προηγήθηκε ένα ασύγκριτα μακρύτερο χρονικό διάστημα, κατά το οποίο η λογοτεχνία ήταν προφορική, αυτή την περίοδο την ακολουθεί σήμερα η εποχή των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας, που έχουν την τάση να ευνοούν τον προφορικό λόγο. Στις εποχές της δόξας του το βιβλίο σφετερίστηκε κατά κάποιο τρόπο πιο πρωτόγονους, αλλά γενικά εφαρμόσιμους τρόπους παραγωγής του παρελθόντος, ενώ από το άλλο μέρος ήταν ο αρμοστής μελλοντικών τρόπων παραγωγής, που δίνουν στον καθένα τη δυνατότητα να γίνεται παραγωγός. Ο επαναστατικός ρόλος της τυπογραφίας έχει περιγραφεί και αναγνωριστεί πλήρως και θα ήταν παράλογο ν' αποσιωπηθεί. Η γραπτή λογοτεχνία ήταν από τη δομή του μέσου της προοδευτική όπως η μπουρζουαζία, που τη δημιούργησε και δέχτηκε τις υπηρεσίες της. Όπως με την οικονομική εξέλιξη του καπιταλισμού έγινε δυνατή η βιομηχανική επανάσταση, έτσι και οι μη υλικές παραγωγικές δυνάμεις χρωστάνε την εξέλιξή τους στη συσσώρευση του κεφαλαίου τους (εξάλλου και η συσσώρευση του "Κεφαλαίου" του Κ. Μαρξ και το σύνολο της θεωρίας του οφείλεται στο μέσο επικοινωνίας βιβλίο). Νομοτελείακά το σύνολο του ανθρώπινου είδους χειρίζεται τον προφορικό λόγο καλύτερα από το γραπτό. Το γράφειν είναι μια εξαιρετικά τυποποιημένη τεχνική, που ήδη από φυσιολογική άποψη απαιτεί μια ιδιόζουσα άκαμπτη σωματική στάση. Σε αυτό αντιστοιχεί ο μεγάλος βαθμός κοινωνικής ειδικεύσης, στον οποίο οδηγεί το γράψιμο. Οι επαγγελματίες γραφιάδες είχαν ανέκαθεν την τάση να διαμορφώνουν δική τους ταξική

σκέψη. Ο ταξικός χαρακτήρας της εργασίας τους είναι αναμφισβήτητος και στη σημερινή εποχή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Ολόκληρη η τάση καλύπτεται σε τεράστιο βαθμό με ταμπού. Ορθογραφικά λάθη, που δεν έχουν καμιά απολύτως σημασία για την επικοινωνία, τιμωρούνται με κοινωνικό υποβιβασμό του δράστη, στους κανόνες, που ισχύουν γι' αυτή την τεχνική, αποδίδεται μια ρυθμιστική δύναμη, για την οποία δεν υπάρχει λογική αιτιολόγηση. Η γραφή, που και στις εξελιγμένες - μητροπολιτικές βιομηχανικές κοινωνίες έχει παραμείνει ένα φαινόμενο με σαφή ταξικό συσχετισμό, χρησιμοποιείται σαν μέσο εκφοβισμού. Αυτά τα αλλοτριωτικά στοιχεία δεν είναι εύκολο να εξαλειφθούν από τη γραπτή λογοτεχνία. Ενισχύονται από τις μεθόδους, με τις οποίες η κοινωνία μεταβιβάζει τις τεχνικές της γραφής : ενώ ο άνθρωπος μαθαίνει να μιλάει πολύ νωρίς και συνήθως κάτω από ψυχολογικά ευνοϊκές συνθήκες, η γραφή αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της αυταρχικής κοινωνικοποίησης μέσω του σχολείου (η "καλλιγραφία" σαν άσκηση στην πειθαρχία). Αυτό σφραγίζει για πάντα τη γλώσσα της γραπτής ανακοίνωσης, τον τόνο της, τη σύνταξή της και το ύφος της.

Η τυποποίηση της γραπτής γλώσσας επιτρέπει και ευνοεί την απώθηση των αντιστάσεων. Στην ομιλία οι άλυτες αντιφάσεις προδίδονται ήδη με παύσεις, κομπιάσματα, παραδρομές, επαναλήψεις, ανακόλουθα, για να μη γίνει λόγος για τη μιμική, τις χειρονομίες, το ρυθμό και τον τόνο. Η αισθητική της γραπτής γλώσσας εξοστρακίζει τ' αυθαίρετα στοιχεία σαν "λάθη". Απαιτεί, άμεσα ή έμμεσα, εξομάλυνση των αντιφάσεων, μεθοδικότητα, ρύθμιση της γλωσσικής φόρμας χωρίς να λαμβάνει υπόψη της το περιεχόμενο. Όποιος πιάνει στα χέρια του το μολύβι, μαθαίνει ήδη από παιδί να κρύβει τ' άλυτα προβλήματά του πίσω από έναν προστατευτικό τοίχο ορθότητας. Από δομική άποψη η τυπογραφία είναι ένα μονολογικό μέσο, που απομονώνει τόσο τον παραγωγό όσο και τον αναγνώστη. Αλληλεπίδραση και feedback περιορίζονται σε διορθώσεις : η άπαξ τυπωμένη έκδοση δεν επιδέχεται διόρθωση, το πολύ πολύ μπορεί κανείς να την πολτοποιήσει. Το κύκλωμα της λογοτεχνικής κριτικής είναι βραδυκίνητο και ελιτίστικο, αποκλείει το κοινό προκαταβολικά.

Για τα ηλεκτρονικά μέσα λογοτεχνίας δεν ισχύει κανένα από τα γνωρίσματα, που χαρακτηρίζουν τη γραπτή και τυπωμένη λογοτεχνία. Οι ρυθμιστικοί κανόνες υποχωρούν : η προφορική συνέντευξη, η φιλονικία, η εκδήλωση δε χρειάζονται και δεν επιτρέπουν ούτε ορθογραφία ούτε καλλιγραφία. Η οθόνη της τηλεόρασης αποκαλύπτει την αισθητική εξομάλυνση άλυτων αντιφάσεων σαν καμουφλάζ. Φυσικά είναι και η τηλεόραση από πλάνους, αλλά ο καθένας τους καταλαβαίνει από μακριά ότι κάτι θέλουν να πουλήσουν. Στη σημερινή τους κατάσταση το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος και η τηλεόραση κουβαλάνε μέχρι κόρου τ' αυταρχικά και μονολογικά χαρακτηριστικά, που έχουν κληρονομήσει από παλαιότερους τρόπους παραγωγής, και τούτο συμβαίνει βέβαια όχι κατά λάθος. Τ' απαρχαιωμένα στοιχεία της παρούσης αισθητικής των ΜΜΕ επιβάλλονται από τις κοινωνικές συνθήκες. Δεν προέρχονται από τη δομή των μέσων, αλλά τους είναι ξένα χαρακτηριστικά, αφού η δομή τους απαιτεί αλληλεπίδραση. Εξάλλου είναι εξαιρετικά

απίθανο να εξαφανιστεί στο εγγύς μέλλον η γραφή σαν ειδική τεχνική. Αυτό ισχύει και για το βιβλίο, τα πρακτικά προτερήματα του οποίου είναι αναμφισβήτητα για πολλούς λόγους. Το βιβλίο απαιτεί βέβαια περισσότερο χώρο και χρόνο από άλλα συστήματα καταγραφής, όπως τα μικροφίλμς και η μαγνητική εγγραφή, είναι όμως ακόμα περισσότερο προσιτό. Θα μπορούσε να ενσωματωθεί σαν οριακή περίπτωση στο σύστημα των νέων μέσων, χάνοντας βέβαια τα κατάλοιπα της φετιχιστικής και τελετουργικής του υπόστασης, ο Η/Υ έκανε εν μέρει την αρχή...

Η τεχνολογική επανάσταση υπήρξε εκθαμβωτικά εξελιχτική, η ηλεκτρονική εξουσιάζει πλέον τη γραφή : τηλέτυπο, μηχανήματα ανάγνωσης, φωτοσύνθεση, Composer, κασετο-εγκυκλοπαίδειες, φωτομαγνητογραφικά μηχανήματα, ταχυτυπωτές. Ο Ρώσος εφαρμοστής Ελ Λισίτσκι μίλησε ήδη το 1923 για την "Ηλεκτρο-βιβλιοθήκη", ένα αίτημα που για την τότε στάση της τεχνικής ήταν τουλάχιστο θυμηδία. Τόσο μακριά στο μέλλον έβλεπε η φαντασία του : "... παραθέτω την παρακάτω αναλογία :

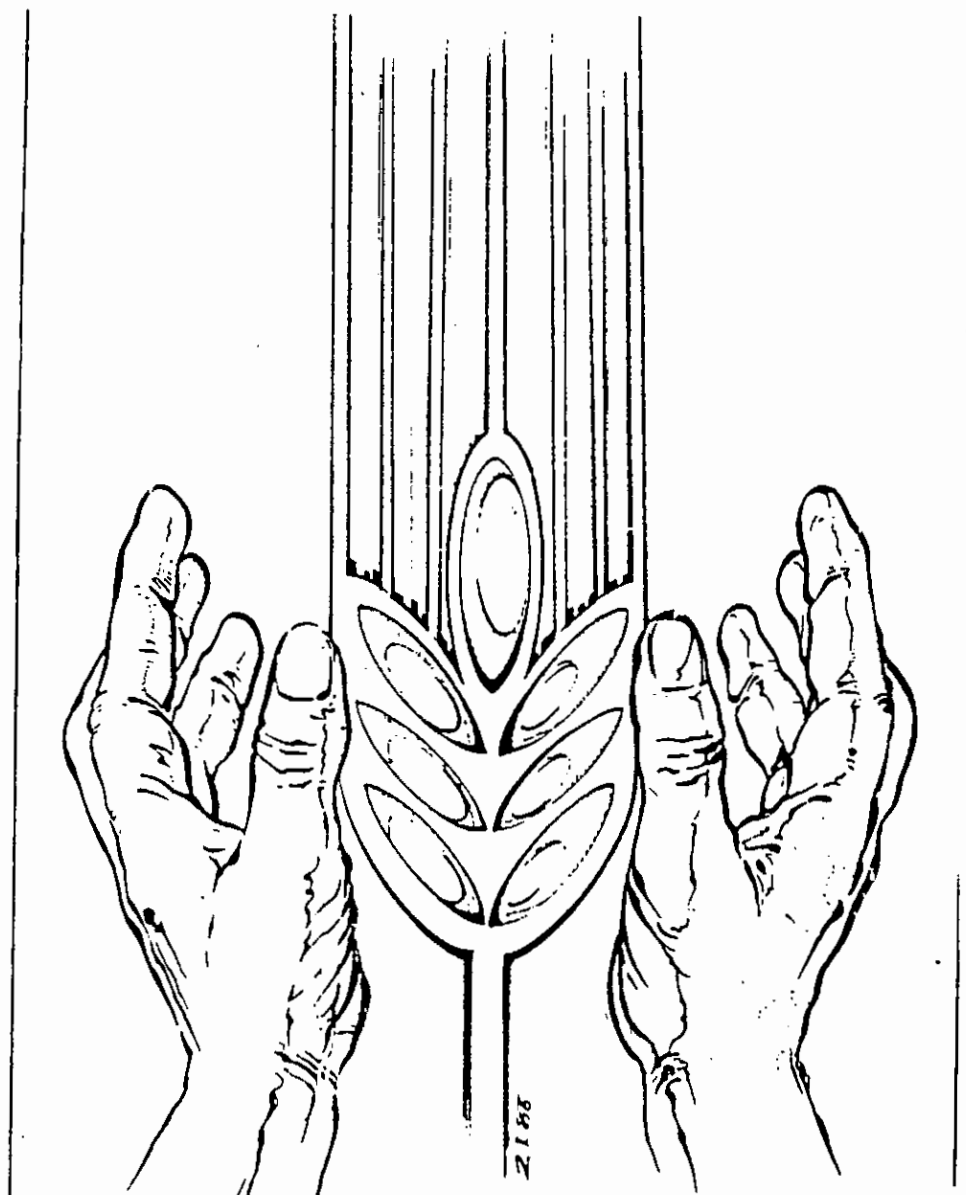
- Εφευρέσεις στον τομέα της επικοινωνίας των ιδεών	- Εφευρέσεις στον τομέα της γενικής επικοινωνίας
- Αρθρωμένη γλώσσα	- Ορθια στάση, βάδισμα
- Γραφή	- Τροχός
- Τυπογραφία του Gutenberg	- Άμαξα, συρόμενη από ζώα
- ?	- Αυτοκίνητο
- ?	- Αεροπλάνο

Παρουσιάζω αυτή την αναλογία, για να αποδείξω ότι όσο το βιβλίο θα είναι ακόμα αναγκαίο σαν χειροπιαστό αντικείμενο, όσο δηλαδή δεν απωθείται ακόμα από αυτόματα μέσα, έχουμε από μέρα σε μέρα να περιμένουμε βασικές εφευρέσεις στον τομέα παραγωγής του βιβλίου".

Ένα από τα γνωρίσματα των πρωτοπόρων της διανόησης ή κατ' άλλους της κουλτούρας είναι ότι κατά κάποιον τρόπο διαισθάνονται μελλοντικές καλύψεις των ΜΜΕ. "Ένα από τα σπουδαιότερα καθήκοντα της τέχνης ήταν ανέκαθεν να παράγει μια ζήτηση, για την πλήρη ικανοποίηση της οποίας δεν έχει φθάσει ακόμα κάθε φορά η ώρα. Η ιστορία κάθε μορφής τέχνης έχει κρίσιμες εποχές, κατά τις οποίες αυτή η μορφή ωθείται σ' εντυπωσιακές παρουσιάσεις, που θα καταλαγιάσουν αργότερα σε μια αλλαγμένη τεχνική στάση, θα περάσουν δηλαδή σε νέα μορφή τέχνης. Τέτοιες υπερβολές και ακρότητες της τέχνης προέρχονται, κυρίως στις λεγόμενες εποχές της παρακμής, από το πλουσιότατο ιστορικό κέντρο των δυνάμεών της" (Μπένγιαμιν). Σε αυτό έγκειται και η προγνωστική αξία κατά τα άλλα περιττών παραστάσεων τύπου Happening και Mixed - Media - Show. Υπάρχουν συγγραφείς που με την παραγωγή τους αποδείχνουν ότι στα μονολογικά μέσα επικοινωνίας αποδίδεται σήμερα μια αξία χρήσης που ταιριάζει σε κατάλοιπα

του παρελθόντος. Μερικοί από αυτούς βγάζουν από αυτή την αντίληψη στενά συμπεράσματα. Παραχωρούν πχ στο χρήστη τη δυνατότητα να διατάσσει μόνος του το προσφερόμενο υλικό με δικές του αλλαγές. Είναι σαν κάθε αναγνώστης να γράφει μόνος του το βιβλίο. Με κάποια υπερβολή τέτοιες δοκιμές, που αποσκοπούν σε αλληλεπιδράσεις και κατά της δομής του χρησιμοποιούμενου μέσου, δεν αποτελούν παρά προσκλήσεις για συμμετοχή σε μαγγανοπήγαδο : ο απλός ψιθυρισμός δεν καταλήγει σε έναρθη αλληλεπίδραση. Συντημήσεις, σαν αυτές που προσφέρει η Concept Art, στηρίζονται στη φτηνή σοφιστεία ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων κάνει κάθε εργασία περιττή. Με την ίδια λογική θα μπορούσε κανείς να αφήσει έναν Η/Υ να δουλεύει, περιμένοντας να οργανώσει μόνος του την υλική παραγωγή. Ευτυχώς που οι εξουσιάζοντες δεν αφήνονται σε τέτοια παιχνίδια (τουλάχιστον προς το παρόν). Για το διανοούμενο, τον ηγέτη προκύπτει από αυτές τις αναφορές ότι θα πρέπει να έχει ως σκοπό του να γίνει, σαν ειδικός, περιττός. Περιττός πχ σαν το δάσκαλο, που το καθήκον του εκπληρώνεται, όταν πια δε χρειάζεται. Όπως κάθε διαδικασία μάθησης έτσι κι αυτή η διαδικασία είναι αντίστροφη : ο ειδικός πρέπει να μάθει από το μη ειδικό εξίσου πολλά ή περισσότερα και αντίστροφα : μόνο τότε μπορεί να πετύχει την ίδια του την κατάργηση. Στο μεταξύ η κοινωνική ωφελιμότητα, του διανοούμενου, του ηγέτη μετριέται μάλλον από το πόσο είναι σε θέση να εκμεταλλεύεται και ν' αναπτύσσει παραπέρα τα χειραφετιστικά στοιχεία των ΜΜΕ. Όσο κι αν εδώ, περιπλακεί σε τακτικές αντιφάσεις, ο στρατηγικός του ρόλος είναι σαφής. Ο διανοούμενος, ο ηγέτης πρέπει να εργάζεται ως υποκινητής των μαζών. Ολοκληρωτικά θα εξαφανιστεί μέσα στις μάζες τότε και μόνο τότε, που αυτές οι ίδιες γίνουν διανοούμενοι και ηγέτες, διανοούμενοι και ηγέτες του ρου της ιστορίας !

"Απαισιοδοξία της διανόησης, αισιοδοξία της βούλησης !",
από το σοφό ιστορικό Α. Γκράμσι., Ουδέν άλλο σχόλιο...

4. ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ Η ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ
ΚΕΛΕΥΣΜΑ ΚΑΙ ΕΠΙΤΑΓΗ

Η ανάγκη επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους είναι σταθερή και μόνιμη συνιστώσα της συμπεριφοράς τους. Αυτή η ανάγκη επέτρεψε στα ΜΜΕ να αποκτήσουν μια τεράστια δύναμη. Οι τεχνολογικές εξελίξεις στην έντυπη και ηλεκτρονική δημοσιογραφία δημιούργησαν νέες συνθήκες, το δε μέγεθος των θετικών κι αρνητικών επιδράσεών τους, δεν έχει γίνει ακόμα πλήρως κατανοητό. Τα ΜΜΕ αποτελούν το σύγχρονο Ιανό, που εκφράζει ταυτόχρονα τις δυνάμεις της πρόδου

και της απελευθέρωσης και τις δυνάμεις της βαρβαρότητας και της υποδούλωσης. Το μέγα ερώτημα που τίθεται σήμερα είναι πώς θα χρησιμοποιηθούν τα μέσα επικοινωνίας από τις δυνάμεις της εξέλιξης, χωρίς να αιχμαλωτισθούν από τη συντήρηση, πώς θα τεθούν στην υπηρεσία του συνόλου και όχι των ολίγων. Η πληροφόρηση, που δίνουν τα ΜΜΕ, δε συμπίπτει αρκετές φορές με αντικειμενικές συνθήκες, αλλά με εκείνες των εμπορικών συμφερόντων νομάδων και των ασυνείδητων επιθυμιών της κοινής γνώμης.

Η κατανόηση της επίδρασης των ΜΜΕ στον άνθρωπο μπορεί να γίνει δυνατή, μόνο αν μελετηθεί η διαλεκτική, βάσει της οποίας ο άνθρωπος της πρωτόγονης κοινωνίας μπόρεσε να μετεξελιχθεί στο σημερινό πολιτικό και οικονομικό ον. Η κύρια πηγή διαμόρφωσης των απόψεων του ανθρώπου για τον εαυτό του και τους άλλους δεν είναι οι πληροφορίες από το φυσικό περιβάλλον, αυτές τις προσλαμβάνουν με αρκετή επιτυχία τα περισσότερα είδη ζώων, αλλά οι "λογικές πληροφορίες", που βασίζονται στο σύστημα της γλώσσας, που ο άνθρωπος δημιούργησε και που διατυπώνουν πληροφορίες προφορικά ή γραπτά.

Η ύπαρξη και η συνοχή μιας κοινωνίας στηρίζεται στην ύπαρξη, αποδοχή και χρήση από τα μέλη της κάποιας κοινής βάσης αναφοράς και πράξης, κάποιου συνόλου λιγότερο ή περισσότερο οργανωμένων πολιτιστικών συστημάτων, παρά τις επιμέρους διαφορές, συγκρούσεις και ελλείψεις. Οι πολιτιστικές αναφορές εκφράζονται μέσω της γλώσσας και των συστημάτων επικοινωνίας. Τα συστήματα αξιών μιας κοινωνίας είναι ένα ειδικό γεγονός, που σχετίζεται βέβαια με την κοινωνικοοικονομική της συγκρότηση, αλλά δεν είναι η πρωτογενής αιτία διαμόρφωσής της ούτε περικλείει το σύνολο των λογικών πληροφοριών, που κατασκεύαζαν την εικόνα του κόσμου. Άλλωστε η μη κατανόηση ότι η πραγματικότητα δεν αντανακλάται αυτόματα στη συνείδηση του ατόμου, οδήγησε εκτός των άλλων και σε υποτίμηση των ψυχολογικών μηχανισμών, που εμπλέκονται στο σχηματισμό των πεποιθήσεων των ανθρώπων. Η παραμέληση της σημασίας της ψυχολογικής πλευράς δημιουργεί τη ψευδαίσθηση ότι η υλική βάση της κοινωνίας διαμορφώνει αυτόματα και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του εποικοδομηματος. Ο Πλεχάνωφ έγκαιρα επεσήμανε τη σημασία της κοινωνικής ψυχολογίας γράφοντας : "... η κατανόηση της ιστορίας, της επιστημονικής σκέψης ή της τέχνης μιας χώρας απαιτεί περισσότερα από τη γνώση της οικονομίας της. Από την οικονομία πρέπει να προχωρήσει κανείς σε μια πληρέστερη μελέτη και κατανόηση της κοινωνικότητας, η αποτυχία της οποίας δεν κάνει δυνατή καμιά υλιστική εξήγηση της ιστορίας των ιδεολογιών". Ο ίδιος τονίζει επίσης : "όλες οι ιδεολογίες προέρχονται από μια κοινή ρίζα - τη σύγχρονη ψυχολογία".

Ο Ιβάν Παυλώφ επισήμανε την τεράστια σημασία της γλώσσας στην ανάπτυξη του ανθρώπου. Η γλώσσα θεωρείται σαν το δεύτερο σύστημα σημασίας και είναι η κύρια γέφυρα επικοινωνίας του ανθρώπου με το κοινωνικό περιβάλλον. Για να κριθεί η ανθρώπινη συμπεριφορά, πρέπει να εξετασθεί κατ' αρχάς το φάσμα των μόνιμων ανθρώπινων αναγκών. Ένα ικανοποιητικό σχήμα ιεραρχικής κατάταξης δίνει το "πλαίσιο Μάσλοου", που διακρίνει : βιολογική ανάγκη, ψυχολογική και

κοινωνική. Η ικανοποίηση των βιολογικών προηγείται των κοινωνικών αναγκών. Κάτι το οποίο παραβλέφθηκε, με την εφαρμόσιμη του "χυδαίου μαρξισμού", με τα γνωστά κι απτά αποτελέσματα, η δημιουργία αυθαίρετων κατασκευών σύμφωνα με τη μηχανιστική αντανάκλαση των υλικών συνθηκών στο ιδεολογικό εποικοδόμημα, κατέληξε σε τραγελαφικά αδιέξοδα. Η εικόνα του κόσμου, είτε το θέλει κανείς είτε όχι, είναι κύρια η συνέχεια του ρεύματος των ιδεών, που έρχεται από το παρελθόν κι εξελίσσεται με την επίδραση των κοινωνικών δεδομένων του παρόντος. Η ιδεολογική εικόνα του κόσμου σχηματίζει την ιστορική έννοια του λαού, του έθνους ή της χώρας. Οι δυσκολίες αναγνώρισης του οξυγόνου στον ατμοσφαιρικό αέρα δεν το κάνει λιγότερο σημαντικό απ' ότι τα εύκολα προσδιοριζόμενα προϊόντα διατροφής στη ζωή του ανθρώπου. Σύμφωνα, λοιπόν, με τα παραπάνω η πληροφορία και η ενημέρωση αποτελούν συστατικά στοιχεία των σύγχρονων κοινωνικών και πολιτιστικών οικοδομημάτων.

Οι αστικές κοινωνίες στηρίχθηκαν στην ιδεολογική άποψη ότι οι νόμοι τους δεν είναι προϊόν μιας αυθαίρετης θέλησης των ηγετών, αλλά στην αντικειμενική αλήθεια, που οι πολίτες μπορούν ν' ανακαλύπτουν και να εκφράζουν μέσω των αντιπροσωπευτικών θεσμών της δημοκρατίας. Με την ανατροπή του κάθε απολυταρχικού κράτους ή συστήματος τα κοινωνικά στρώματα βαθμιαία πολιτικοποιήθηκαν. Στα πλαίσια του κράτους δικαίου ο όρος πολιτικοποίηση είναι συνώνυμος με τη δημοσιότητα, η οποία λειτουργεί πολιτικά, λόγω του ότι η συμμετοχή των κοινωνικών στρωμάτων στα κοινά διαμορφώνει μια συνολική γνώμη. Οι πολιτικές απόψεις ενός ευρύτερου δημοσίου διαλόγου και αντιπαράθεσης σε αντίθεση με τη γνώμη ενός μονάρχη ή ενός στενού κύκλου ανθρώπων, που δε χρειάζεται δημοσιότητα, για να σχηματιστεί. Έτσι στις σύγχρονες κοινωνίες η πολιτικοποίηση της κοινωνίας και η δημοσιότητα στην πολιτική ζωή ταυτίζονται. Η συμμετοχή της πλειοψηφίας των πολιτών στην πολιτική δεν είναι δυνατή χωρίς τα ΜΜΕ, που επιτρέπουν δημόσια ανταλλαγή γνώμων, δημόσιο διάλογο, δημόσια άσκηση κριτικής. Σε όποια καθεστώτα υπήρξε έλεγχος ή φίμωση των ΜΜΕ καταργήθηκαν και οι συνθήκες ελευθερίας και δημοκρατίας ("νόμος" ελέγχου της ελευθεροτυπίας, Ελλάδα 1991 - βλ. Κεφ. VI Σκέψεις - Κρίσεις - Συμπεράσματα). Ο λειτουργικός ρόλος της δημοσιότητας κατοχυρώνεται και στα συντάγματα με την προστασία του ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης και δημόσιας έκφρασης, δηλαδή των πολιτικών κομμάτων, του κοινοβουλίου και του τόπου. Μέσα σε αυτή την προβληματική ο ρόλος των ΜΜΕ είναι ιδιαίτερα οξύς για τη διάπλαση της κοινής γνώμης.

Η σύγχρονη μορφή των ΜΜΕ, είναι το αποτέλεσμα των τεχνολογικών συνθηκών. Η αλματώδης και πολύμορφη ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας είναι ένας αδιάψευστος δείκτης της διευκρινόμενης κοινωνίας πληροφορικής. Ιδιαίτερα στις περισσότερο εξελιγμένες χώρες, όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Ιαπωνία και τα κράτη του ευρωπαϊκού βορρά, οι βιομηχανικές κοινωνίες και ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής προϊόντων κι ενέργειας φαίνεται πλέον ότι αποτελούν παρελθόν. Η αλματώδης μετατόπιση της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού από τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα στον τομέα των υπηρεσιών και

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

της πληροφορικής, είναι τα κύρια γνωρίσματα των οικονομιών των παραπάνω κρατών. Η παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων κι ενέργειας έχει υποσκελισθεί από την επεξεργασία της πληροφορίας (βλ. Πίνακα Ι - μετατόπιση της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού των ΗΠΑ τους δύο τελευταίους αιώνες).

Π Ι Ν Α Κ Α Σ Ι : Η μετατόπιση της απασχόλησης του εργατικού δυναμικού στις ΗΠΑ τους δύο τελευταίους αιώνες

Εξέλιξη του ποσοστού εργαζομένων στις ΗΠΑ την περίοδο 1800 - 1990 σε τέσσερις τομείς

Ετος	Αγρότες	Εργάτες	Υπηρεσίες	Πληροφορική	Σύνολο σε εκατομ.
1800	87.2	1.4	11.3	0.2	1.5
1810	81.0	6.5	12.2	0.3	2.2
1820	73.0	16.0	10.7	0.4	3.0
1830	69.7	17.6	12.2	0.4	3.7
1840	58.8	24.4	12.7	4.1	5.2
1850	49.5	33.8	12.5	4.2	7.4
1860	40.6	37.0	16.6	5.8	8.3
1870	47.0	32.0	16.2	4.8	12.5
1880	43.7	25.2	24.6	6.5	17.4
1890	37.2	28.1	22.3	12.4	22.8
1900	35.3	26.8	25.1	12.8	29.2
1910	31.1	36.3	17.7	14.9	39.8
1920	32.5	32.0	17.8	17.7	45.3
1930	20.4	35.3	19.8	24.5	51.1
1940	15.4	37.2	22.5	24.9	63.6
1950	11.9	38.3	19.0	30.8	57.8
1960	6.0	34.8	17.2	42.0	67.8
1970	3.1	28.8	21.9	46.4	80.1
1980	2.1	22.5	28.8	46.6	96.8
1990	1.9	20.1	29.4	48.6	99.2

Η ανάπτυξη των ΜΜΕ και των συστημάτων πληροφορικής έχει διαμορφώσει εντελώς νέες καταστάσεις στις κοινωνικές διεργασίες. Η επίδρασή τους μαζί με το σχηματισμό της κοινωνίας της επικοινωνίας έχει γίνει αντικείμενο σημαντικών μελετών στο χώρο της κοινωνιολογίας, της πολιτικής και της ψυχολογίας. Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα θεωρία έχει διατυπώσει ο J. Beniger υποστηρίζοντας την ύπαρξη μιας "επανάστασης ελέγχου" (Control Revolution) των ΜΜΕ στις ανεπτυγμένες χώρες. Η "επανάσταση ελέγχου" αποτελείται από μια σύνθετη και ταχύρρυθμη διαδικασία όπου το προϊόν συλλέγεται, αποθηκεύεται,

επεξεργάζεται και μεταδίδεται. Μια διαδικασία που συνδέεται με τις τεχνολογικές και οικονομικές συνθήκες, που επικρατούν και οι οποίες προσδιορίζουν και την "παραγωγή" προγραμματισμένων αποφάσεων, οι οποίες θα μπορούσαν να επιδράσουν στον κοινωνικό έλεγχο. Η λειτουργία αυτή άρχισε τα τέλη του περασμένου αιώνα και συνεχίζεται και σήμερα με εντονότερους ρυθμούς, ανάλογους με τους ρυθμούς της τεχνολογικής εξέλιξης. Όσο για την κοινωνική επίδραση της επανάστασης αυτής δε θα ήταν υπερβολή να θεωρηθεί ανάλογης σπουδαιότητας με αυτή της βιομηχανικής για την ιστορία του προηγούμενου αιώνα. Ενώ η βιομηχανική επανάσταση κατορθώνει να δαμάσει την ενέργεια και να την κατευθύνει σε παραγωγικούς σκοπούς, η "επανάσταση ελέγχου" πραγματοποιεί ένα ανάλογο άλμα στην εκμετάλλευση της πληροφορίας.

Αυτές οι κοσμογονικές αλλαγές στα ΜΜΕ και την τεχνολογία των τηλεπικοινωνιών συντελούν στην αύξηση του συγκεντρωτισμού και την επιβολή πολιτικού και οικονομικού ελέγχου από την άρχουσα τάξη σε ολόκληρο το κοινωνικό πεδίο. Πριν από τις αλλαγές αυτές ο έλεγχος της διακυβέρνησης και της αγοράς βασιζόνταν στις διαπροσωπικές σχέσεις. Τώρα πλέον ο έλεγχος αποκτά ολοκληρωτικό χαρακτήρα, μετά τη δημιουργία, μάλιστα, γραφειοκρατικών μηχανισμών στους οργανισμούς των ΜΜΕ. Αυτή η νέα κατάσταση στην πληροφόρηση και την ελεγχόμενη τεχνολογική εξέλιξη δημιουργεί συνθήκες ελέγχου των κοινωνικών λειτουργιών σε πολύ πλατύτερα και πιο διάχυτα επίπεδα της κοινωνίας οπότε μπορούσε να επιτύχει η άρχουσα τάξη στο παρελθόν. Η έννοια του "ελέγχου" αντιπροσωπεύει εδώ τον πιο γενικευμένο ορισμό, που θα μπορούσε να δοθεί : την επιδιωκόμενη, δηλαδή, επιρροή μέσω ενός προκαθορισμένου στόχου. Η έννοια του ελέγχου περιλαμβάνει ολόκληρη την κλίμακα, από τον απόλυτο έλεγχο μέχρι την πιο αδύναμη μορφή του, οποιαδήποτε δυνατή επιρροή, που θα μπορούσε ν' ασκηθεί στο επίπεδο της συμπεριφοράς. Οι οικονομολόγοι υποστηρίζουν, για παράδειγμα, πως οι τηλεοπτικές διαφημίσεις υπηρετούν το σκοπό του ελέγχου κάποιας συγκεκριμένης συμπεριφοράς (δηλ. αγοραστικής), ενώ οι πολιτικοί επιστήμονες αποφαινόνται ότι και οι διαφημίσεις μέσω ταχυδρομείου μπορούν να υποβοηθήσουν τον ίδιο σκοπό, αν και στις δύο περιπτώσεις θα μπορούσε να επηρεαστεί μόνο κάποιο μέρος του κοινού. Η μεταβίβαση της πληροφορίας, η επεξεργασία και ο έλεγχός της αποτελούν συστατικά στοιχεία της νέας επιστήμης, της "κυβερνητικής", επιστήμης που ορίστηκε από το Wiener "ως ο ολοκληρωτικός χώρος του ελέγχου και της θεωρίας της μεταβίβασης, είτε πρόκειται για μηχανήματα είτε για ζώο". Επειδή η πληροφορική επεξεργασία και η διαδικασία της μεταβίβασης είναι αναπόσπαστα στοιχεία της λειτουργίας του ελέγχου, γι' αυτό ακριβώς το λόγο και η δυνατότητα μιας εξουσίας να συνεχίσει να έχει τον έλεγχο σε όλα τα επίπεδα θα είναι ευθέως ανάλογη με την εξέλιξη της πληροφορικής επεξεργασίας.

Η νέα φάση του καπιταλισμού δε στηρίζεται τόσο στην πολιτική των - "κανονιοφόρων", όσο στην πολιτιστική επέκταση και ισχυροποίησή του. Ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός είναι μια άλλη όψη του πολιτικού, οικονομικού και στρατιωτικού ιμπεριαλισμού. Ενώ από τη

μια μεριά οι χώρες του κέντρου απομυζούν τα πιο ταλαντούχα άτομα της περιφέρειας για τις δικές τους ανάγκες, από την άλλη προσπαθούν να χειραγωγήσουν τους πληθυσμούς των υπολοίπων χωρών με την προσφορά πολιτιστικών υποπροϊόντων, που δεν αποκαλύπτουν, αλλά αντίθετα συσκοτίζουν τα αίτια της κοινωνικοοικονομικής καθυστέρησης. Ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός έχει επιλέξει ιδιαίτερα τα ΜΜΕ και κυρίως την τηλεόραση ως το κύριο όργανο διεξόδου των ιδεολογικών του προτύπων, με σκοπό να διαμορφώσει έναν τύπο πολίτη, που να ανταποκρίνεται απόλυτα στις σύγχρονες προδιαγραφές του καπιταλισμού. Έναν πολίτη αδιάφορο, παθητικό, αλλοτριωμένο, αδηφάγο καταναλωτή των καπιταλιστικών προϊόντων.

Την περίοδο του μεσοπολέμου και μέχρι το 2ο παγκόσμιο πόλεμο τα ΜΜΕ και κυρίως το ραδιόφωνο χρησιμοποιήθηκε από μοναρχικά κι αυταρχικά καθεστώτα με απόλυτη σχεδόν επιτυχία. Η μετέπειτα ανάπτυξη της τηλεόρασης με την αμεσότητα της εικόνας έγινε όπλο στα χέρια δικτατορικών καθεστωτικών χωρών του τρίτου κόσμου. Στις χώρες της δύσης τα ΜΜΕ χρησιμοποιούνται με αρκετά πιο κομψό τρόπο, χωρίς όμως ν' αναιρείται ο κυρίαρχος ιδεολογικός τους ρόλος, ρόλος που εξυπηρετεί τον κυρίαρχο αστικό συνασπισμό εξουσίας. Τα στρώματα, που αμφισβητούν το ρόλο αυτό, έχουν ελάχιστες ή καθόλου δυνατότητες παρέμβασης στη δομή και λειτουργία των ΜΜΕ.

Θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμο ν' αναφερθούν παρακάτω κάποια στοιχεία αποκαλυπτικά του τρόπου παρέμβασης του πολιτιστικού ιμπεριαλισμού και της οργάνωσης και χρησιμοποίησης της λειτουργίας των ΜΜΕ από τα ιμπεριαλιστικά κέντρα. Γύρω στο 1960 οι αμερικάνικες εταιρίες επικοινωνίας αναμείχθηκαν ενεργά με την ανάπτυξη και εξέλιξη των ξένων τηλεοπτικών δικτύων, με στόχο, κατά την περίοδο της πρώτης δεκαετίας της λατινοαμερικάνικης τηλεόρασης, την πώληση κυρίως τηλεοπτικών προγραμμάτων και μηχανημάτων. Είναι συγκλονιστικό ότι στο Μεξικό υπάρχει παροχή τεχνικής βοήθειας και οπτικοακουστικού υλικού, που καλύπτει το 80 % των περιεχομένων του προγράμματος των τηλεοπτικών καναλιών ολόκληρης της χώρας !

Σε μια ακόμα ιδιαίτερα σημαντική κατηγορία των ΜΜΕ, αυτή των μέσων συλλογής και διανομής των ειδήσεων, κυριαρχείται από τα μεγάλα μονοπώλια του τύπου και των ειδησεογραφικών πρακτορείων. Στενά αλληλοεξαρτώμενα πρακτορεία τύπου και εκδοτικά τραστ προμηθεύουν με άρθρα και ντοκουμέντα κάθε είδους εφημερίδες, περιοδικά, ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς. Αρκεί ν' αναφερθεί το παράδειγμα της αλυσίδας Σκριπς - Χουγόντρωθ, της οποίας η δύναμη εκτείνεται πολύ πέρα από τις ΗΠΑ : ελέγχει 31 αμερικάνικες εφημερίδες, αλλά κυρίως ελέγχει, το 95 % των πρακτορείων "Ηνωμένος Τύπος", ελέγχει σχεδόν αποκλειστικά τις παγκόσμιες ειδήσεις, καθώς κι ένα "συνδίκαιο εφημερίδων", που διανέμει άρθρα, αναλύσεις, σκίτσα σε όλο τον κόσμο. Ελέγχει, επίσης, την UPI-ITN, που τροφοδοτεί με ταινίες επικαίρων τους τηλεοπτικούς σταθμούς της Ευρώπης. Το πρακτορείο Associeitent Press τροφοδοτεί, επίσης με ανάλογο υλικό 10.000 εφη-

μερίδες σε 104 χώρες του κόσμου, οδηγώντας το διευθυντή του να υποστηρίζει με έμφαση και έπαρση, ότι "περισσότεροι από ένα δισεκατ. άνθρωποι στον κόσμο, σχηματίζουν τη γνώμη τους για τα διεθνή γεγονότα μέσω του πρακτορείου μας".

Η εξέλιξη των κοινωνιών έχει διαφοροποιήσει την ταξική τους σύνθεση και τη σημασία του ρόλου των τάξεων, που την αποτελούν. Η αγροτική τάξη έχει σχεδόν εκμηδενιστεί στις προηγμένες χώρες του κέντρου, αλλά αποτελεί μειονότητα και στην Ελλάδα. Η παραδοσιακή εργατική τάξη έχει μειώσει το ποσοστό της. Σήμερα, στις χώρες της Δ. Ευρώπης και Β. Αμερικής, οι περισσότεροι εργαζόμενοι απασχολούνται στις υπηρεσίες και το χώρο της επικοινωνίας και πληροφορικής. Στο τέλος του 20ού αιώνα έχει πλέον δημιουργηθεί η μεταβιομηχανική κοινωνία της πληροφορικής. Είναι επομένως αναπόδραστο να στηριχθεί κανείς σε αυτά τα στρώματα για να μετασχηματίσει την κοινωνία. Η έννοια της πρωτοπορίας της βιομηχανικής εργατικής τάξης έχει μεταναστεύσει σε άλλους χώρους και σε άλλα στρώματα. Οι αναλύσεις με εργαλεία του χθες επιβεβαιώνουν απλά τη διαχεόμενη και συσσωρευμένη κρίση των παραδοσιακών κομμάτων της αριστεράς. Όλα αυτά, βέβαια, δεν υπονοούν ότι η ταξική πάλη έχει εκλείψει, απλά και μόνο έχει προσλάβει άλλες μορφές.

Όμως, πέραν της αλλαγής της ταξικής σύνθεσης των σύγχρονων κοινωνιών, που απαιτεί αλλαγή και του επαναστατικού υποκειμένου, κι ένας άλλος σημαντικότερος λόγος απαιτεί να στραφεί η προσοχή στο χώρο της πληροφορικής και των ΜΜΕ. Οι σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες δεν ελέγχονται έμμεσα με μηχανισμούς πειθούς. Η συναίνεση της κοινωνίας δεν εναποκειται σε μηχανισμό άμεσης βίας, αλλά σε πολιτικά μορφώματα, που δημιουργούν την κοινωνική συναίνεση. Η επιτυχία της λαμβάνεται με τη χρησιμοποίηση των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους, που δημιουργούν τεχνικές ανάγκες και "ψευδή συνείδηση" των πραγμάτων. Οι πιο σημαίνοντες μηχανισμοί είναι τα ΜΜΕ. Η άρχουσα τάξη δεν εξουσιάζει πλέον με τα όπλα ούτε πολλές φορές με τις ψήφους, αλλά με κρίκους ιδεολογικής ηγεμονίας.

Είναι γι' αυτό απαραίτητο οι κοινωνικές δυνάμεις, που αγωνίζονται για μία κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, για μια κοινωνία αυτοδιαχειριστική και ισότιμη, να δώσουν τη μάχη στο πεδίο των ιδεολογικών μηχανισμών, για να κερδίσουν την ευκαρπία τους. Στην περίπτωση που δεν καταφέρουν ν' αλλάξουν το περιεχόμενο των ΜΜΕ, τότε η επιβολή των προτύπων, που αναδύονται με την ολοένα αυξανόμενη ελκτική δύναμη της παραγωγής των πολυεθνικών εταιριών, θα υποδουλώσουν αργά αλλά σταθερά κοινωνίες όπως η ελληνική. η αλματώδης εισβολή των ΜΜΕ στη σημερινή ελληνική πραγματικότητα είναι άγνωστο αν θα ωφελήσει την ουτοπική ισότητα ή θα ενσωματώσει στις ιδεολογικές φόρμες των κυρίαρχων τάξεων της καπιταλιστικής παρουσίας των ειδήσεων στον τύπο ή την τηλεόραση, αλλά γίνεται κυρίως με έμμεσο τρόπο, μέσω των προτύπων συμπεριφοράς, που παρουσιάζονται στα διάφορα σήριαλ ή "παιδαγωγικά παιχνί-

δια", στις διαφημίσεις ή στις "παρπολιτικές στήλες" των εφημερίδων και περιοδικών. Η επιτυχία μιας εκπομπής δεν μπορεί να κρίνεται αποκλειστικά με κριτήρια ακροαματικότητας, αλλά και με κριτήρια περιεχομένου.

Η συμμετοχή κοινωνικών φορέων, όπως τα δημοτικά συμβούλια στη διοίκηση των ΜΜΕ είναι απαραίτητος όρος, για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της κοινωνίας. Η πληροφόρηση, όπως και η υγεία, δεν μπορεί να θεωρείται αποκλειστική ευθύνη των ειδικών. Οι υπηρεσίες των ΜΜΕ θα πρέπει να λειτουργούν σύμφωνα με τις ανάγκες της κοινωνίας και με τον έλεγχό της. Σε μια αντίθετη περίπτωση ένα μικρό κοινωνικό στρώμα επαγγελματιών θα χρησιμοποιείται από το κράτος ή τα ιδιωτικά μονοπωλιακά συγκροτήματα για επιβολή απόψεων. Οι δημοσιογράφοι μαζί με το σύνολο των εργαζόμενων στα ΜΜΕ θα πρέπει να θεωρούν τους εαυτούς τους σαν αναπόσπαστο τμήμα των μη προνομιούχων, που αγωνίζονται για μια άλλη κοινωνία αταξική και συμμετοχή. Σε αυτή την κατεύθυνση ο ρόλος και λόγος των πολιτικών φορέων είναι ιδιαίτερα βαρυσήμαντος και στρατηγικά χειραφετιστικός.

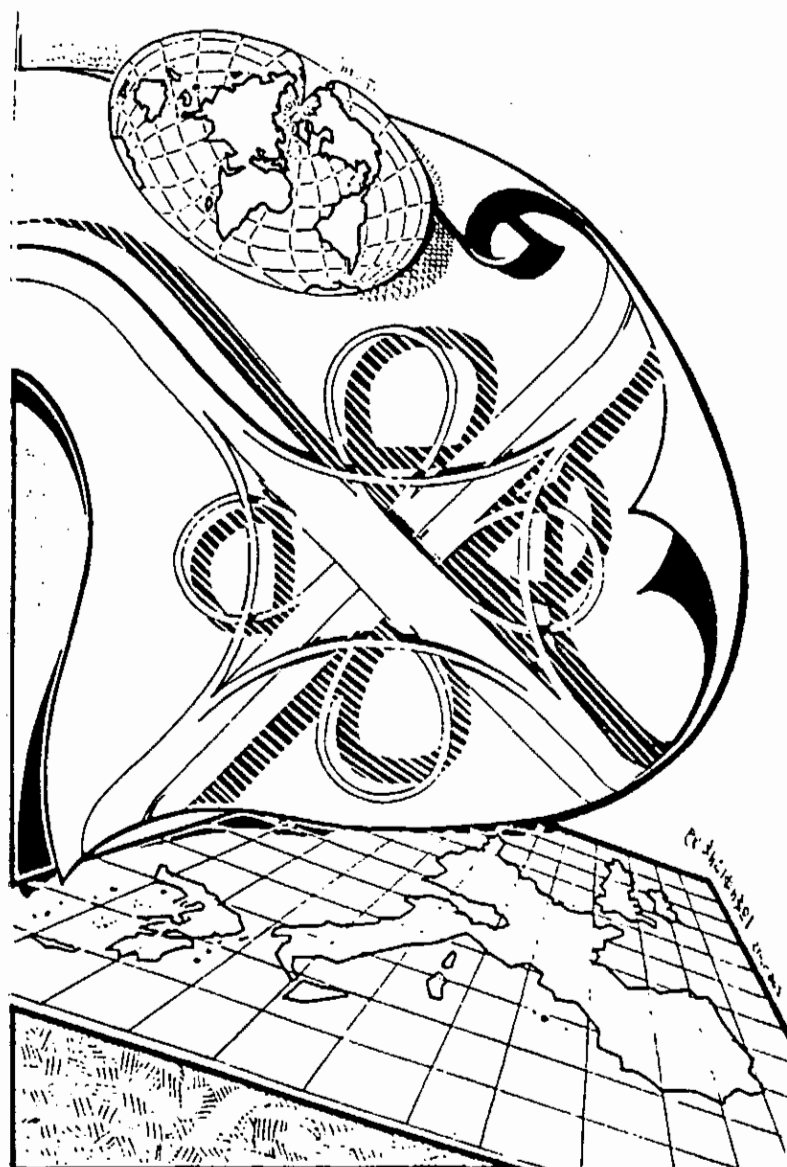
Φαίνεται, λοιπόν, ότι η υπόθεση της αυτοδιαχειριστικής κοινωνίας δε θα κριθεί στους εργασιακούς χώρους, αλλά κυρίως στους χώρους, που διαμορφώνουν το περιεχόμενο των ιδεολογικών μηχανισμών της κοινωνίας. Και εκτός από τα ΜΜΕ, οι άλλοι ιδεολογικοί μηχανισμοί, όπως τα ΑΕΙ ή τα ΤΕΙ, δεν μπορούν με το επιχείρημα του αυτοπροσδιορισμού να συνεχίζουν τις αυταρχικές, καπιταλιστικές αντιλήψεις και πρακτικές της κυρίαρχης τάξης, χωρίς να συμμετέχουν στη δημιουργία μιας απελευθερωτικής πολιτικής διαδικασίας που έχει ανάγκη η ελληνική κοινωνία. Σήμερα, τα πάντα συνηγορούν στο ότι οι πολιτιστικές και δημοκρατικές κατακτήσεις των εργαζόμενων στις χώρες του ανεπτυγμένου καπιταλισμού θα πρέπει να συνδεθούν με την ποιοτική αλλαγή των ΜΜΕ για τη συνολικότερη αλλαγή της κοινωνίας. Η στρατηγική του επονομαζόμενου "τρίτου δρόμου", που εισήγαγε στην Ελλάδα το ΠΑΣΟΚ, στηρίζεται θεωρητικά στη γαλούχιση και συγκρότηση μιας ιδεολογικής ηγεμονίας των κοινωνικών ιδεωδών και προτάσεων από την πλατιά μάζα των πολιτών. Είναι πλέον πασιφανές ότι μόνο η δράση με φαντασία και επιμονή στους χώρους των ΜΜΕ θα μπορέσει να δημιουργήσει τις απαραίτητες συνθήκες διαλόγου και ανταλλαγής απόψεων, που θα απεγκλωβίσουν τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού από την "ψευδή συνείδηση" της πραγματικότητας, που έχει σχηματίσει με τη μακρόχρονη επιβολή των ιδεών της ολιγαρχίας. Ο ιδεολογικός απεγκλωβισμός από τις αστικές αξίες είναι αναγκαία συνθήκη για τη δημιουργία μιας νέας πρότασης αυτοοργανωτικής κοινωνίας με ελεύθερη βούληση και δράση, που θα στηρίζεται στη δημοκρατία, τον πλουραλισμό και τη συμμετοχή. Η κοινωνία, με την κοινωνία, για την κοινωνία...

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

V

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
----

1. ΕΡΤ : ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΜΙΑΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ "ΜΕΡΙΜΝΑΣ"

Εξετάζοντας κανείς την ανθρώπινη επικοινωνία, διαπιστώνει ότι τεχνολογική πρόοδος και μέθοδοι μαζικής πληροφόρησης, συμβιώνουν και συμπορεύονται στην εξελικτική πορεία μιας κοινωνίας. Η ιστορική εξέλιξη έχει δείξει ότι, ο ρόλος των ΜΜΕ διαμορφώνεται ανάλογα με τον τρόπο που λειτουργούν σε μια κοινωνία, ότι οι διαφορετικές κοινωνίες υιοθετούν διαφορετικά συστήματα επικοινωνίας και ότι οι μάζες στις κοινωνίες αυτές κάνουν χρήση των πληροφοριών που δέχονται, ανάλογα με τη θέση τους σε αυτές. Μια σφαιρικότερη μελέτη απαιτεί αναφορά στις λειτουργικές και οργανωτικές δομές των

μέσων, την οικονομική πολιτική που τα διέπει, την επαγγελματική δεοντολογία, τις ιδεολογικές, πολιτικές, κοινωνικές αξίες και τη δημοσιογραφική πρακτική των ανθρώπων που εργάζονται σε αυτά. Επίσης πρέπει να μελετάται το περιεχόμενο των πληροφοριακών μνημάτων και η διαδικασία που ακολουθείται από το κάθε ΜΜΕ ξεχωριστά στη συλλογή, επιλογή, ταξινόμηση, ιεράρχηση, αξιολόγηση, ερμηνεία και διακίνηση των πληροφοριών, σε συνάρτηση με την τεχνολογία που χρησιμοποιεί, την αγορά στην οποία απευθύνεται και τη συμπεριφορά του κοινού. Κεντρικό, λοιπόν, ενδιαφέρον στη μελέτη της επικοινωνίας έχει η παραγωγή, η οργάνωση, η σύνθεση, η δομή, ο τρόπος μετάδοσης και οι λειτουργικές επιπτώσεις των πληροφοριακών μνημάτων και το μέσο με το οποίο διακινούνται.

Η οπτικοακουστική πληροφόρηση εισέρχεται σε νέες εποχές. Η αμεσότητα της εικόνας και του ήχου γίνεται διεισδυτικότερη και οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις τείνουν να καταστήσουν την οθόνη της τηλεόρασης στα σπίτια μια τεράστια "τράπεζα πληροφοριών". Οι επιταγές των μέσων και των προϊόντων της ηλεκτρονικής βιομηχανίας διαμορφώνουν τη νέα φυσιογνωμία της ραδιοτηλεόρασης. Η εξέλιξη της επιστήμης της πληροφόρησης με την ταχύτατη συλλογή, επεξεργασία και διακίνηση των πληροφοριών, επηρεάζει ταυτόχρονα και επιβάλλει αλλαγές στον τρόπο και τις μεθόδους διοίκησης, δομής, οργάνωσης και χρηματοδότησης της οπτικοακουστικής επικοινωνίας. Οι ανάγκες της ανθρωπότητας για πληροφόρηση πολλαπλασιάζονται.

Οι εντυπωσιακές εξελίξεις που σημειώνονται τα τελευταία χρόνια στο χώρο της τηλεόρασης, μεταλλάσσουν το χαρακτήρα της, τις τεχνικές προδιαγραφές της και τον κοινωνικό ρόλο της. Οι παραδοσιακές τεχνικές εκπομπής προγραμμάτων, αντικαθίστανται από τις καλωδιακές και τις δορυφορικές μεταδόσεις, ή το συνδυασμό καλωδίωσης και δορυφόρου. Πολύ γρήγορα η άμεση μετάδοση τηλεοπτικών προγραμμάτων με τους DBS δορυφόρους θα λάβει χαρακτήρα παγκοσμιότητας. Τα μέχρι πριν την εμφάνιση δορυφορικής και καλωδιακής τηλεόρασης συστήματα τηλεοπτικών προγραμμάτων, είχαν κατ' εξοχήν εθνικό χαρακτήρα. Με τις νέες τεχνολογίες, με τις οποίες επιτυγχάνονται οι διασυνοριακές μεταδόσεις, οι τηλεοπτικές παραγωγές απαιτούν νέες προδιαγραφές, και τεχνικής και περιεχομένου. Τα πρότυπα πληροφόρησης που κάθε χώρα υιοθετούσε μέχρι τώρα, κατά κύριο λόγο σ' εθνικό επίπεδο, διεθνοποιούνται, τα σύνορα επικοινωνίας "συρρικνώνονται" και οι πολιτισμικές συγγένειες διευρύνονται. Ως επόμενο συνάγεται, λοιπόν, ότι επείγει η αλλαγή της φυσιογνωμίας, του τρόπου λειτουργίας και οργάνωσης της ελληνικής ραδιοτηλεόρασης (Ρ/Τ). Το ερέθισμα των νέων μεθόδων επικοινωνίας καθιστά επιτακτική την ανάγκη του επαναπροσδιορισμού των στόχων και των προδιαγραφών μιας Ρ/Τ με δυναμική παρουσία στον ξέφρενο ανταγωνισμό της δορυφορικής εποχής.

Η φροντίδα της ΕΡΤ (ΕΤ-1, ΕΤ-2, ΕΤ-3, ΕΡΑ-1, ΕΡΑ-2, ΕΡΑ-3, ΕΡΑ-4) είναι η υπεράσπιση και η εξυπηρέτηση του δικαιώματος της ελληνικής κοινωνίας να πληροφορείται και να πληροφορεί, να μορφώνει και να ψυχαγωγεί, να εκφράζονται και να κινούνται ελεύθερα οι απόψεις και ιδέες των μελών της. Με τη δημιουργία του ενιαίου φο-

ρέα επιδιώχθηκε η εφαρμογή μιας στρατηγικής, σύγχρονης στις αντιλήψεις, μακροπρόθεσμης στο σχεδιασμό, άμεσης και ευέλικτης στις αποφάσεις της για τη διαμόρφωση της νέας φυσιογνωμίας της Ρ/Τ. Μιας στρατηγικής με στόχο την ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση όλων των τομέων των ελληνικών ραδιοτηλεοπτικών καναλιών και την υλοποίηση των βασικών αρχών για :

- πολύπλευρη ενημέρωση
- αντικειμενικότητα
- αξιοπιστία
- πλουραλισμό - πολυφωνία, ελεύθερη διακίνηση ιδεών
- δημοκρατικό σχεδιασμό, πολιτιστική ανάπτυξη, διαφύλαξη της ελληνικής γλώσσας
- σεβασμό των ακροατών - θεατών
- προστασία και προαγωγή της ελληνικής δημιουργίας
- δημιουργικό συναγωνισμό στην ελεύθερη αγορά

Οι βασικές αυτές αρχές πρέπει να συμβαδίζουν με την κρατική μέριμνα και τις προσπάθειες για πολιτική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση της χώρας, ενώ ο εκσυγχρονισμός της σε τεχνολογικά μέσα, πρέπει να ικανοποιεί τις αυξημένες απαιτήσεις για τη λειτουργία της οπτικοακουστικής πληροφόρησης του σήμερα.

Ανεπιφύλακτα η Ελλάδα πάσχει από μια ραδιοτηλεοπτική υπανάπτυξη. Η βραδύτητα προσαρμογής στις απαιτήσεις του "τώρα" χαρακτηρίζει την ελληνική Ρ/Τ από την εποχή της ίδρυσής της ακόμη. Γραφειοκρατική στις διαδικασίες λειτουργίας, ελλιπής στην τεχνική δομή της, με προμήθεια τεχνικών μέσων σχεδόν πάντοτε όταν στις άλλες σύγχρονες τηλεοράσεις θεωρούνταν ήδη ξεπερασμένα, αναχρονιστική στην οργάνωσή της, με κύριο χαρακτηριστικό την απουσία προγραμματισμού και σχεδιασμού. Δημοσιούπαλληλική στη νοοτροπία των υπαλλήλων της, όπου οι πρωτοποριακές ιδέες πολλών αξιόλογων ανθρώπων που ανέδειξε η Ρ/Τ υλοποιούνται περισσότερο χάρη στην επιμονή και το ταλέντο τους, παρά στην επικρατούσα αντίληψη των υπευθύνων της. Η ποιότητα στην τηλεόραση δεν επιτυγχάνεται μέσα από τις διαδικασίες της καθημερινής ρουτίνας ενός δημόσιου οργανισμού, με πολύπλοκες γραφειοκρατικές και δαιδαλώδεις διεργασίες, αλλά με τη φαντασία των δημιουργών, την αμεσότητα της εικόνας και του λόγου, και την εύληπτη παρουσία τους στο κοινό, τόσο από άποψη τεχνική όσο και από πλευράς περιεχομένου. Οι συχνές αλλαγές διευθύνσεων είναι τροχοπέδη όχι μόνο στην ορθολογιστική οργάνωση αλλά και στις όποιες δημιουργικές ιδέες των υπευθύνων. Η ελληνική Ρ/Τ έχει αποδείξει ότι δεν στερείται αξιόλογων ανθρώπων αλλά απουσιάζει παντελώς η οργάνωση και η ευελιξία που είναι αναγκαίες για ένα αξιοπρό-

σεκτο αποτέλεσμα. Ως καθρέπτης της κοινωνίας από την οποία πηγάζει και για την οποία λειτουργεί και εξυπηρετεί, δύσκολα θα μπορούσε να ξεφύγει από τη γενικότερη εικόνα της ελληνικής κοινωνικοπολιτικής ζωής.

Σε πολύ γενικές γραμμές, η αναγκαιότητα της αναμόρφωσης της κρατικής τηλεπικοινωνίας πρέπει να επισημανθεί :

α. στο σχεδιασμό μιας μακροπρόθεσμης πολιτικής με γνώμονα την ικανοποίηση των απαιτήσεων της οπτικοακουστικής πληροφόρησης του σήμερα, και τη δυνατότητα συναγωνισμού των ιδιωτικών και αλλοδαπών καναλιών στα πλαίσια της δορυφορικής και καλωδιακής μορφής

β. στον προγραμματισμό παραγωγών - συμπαραγωγών όχι μόνο μ' εθνικές αλλά και με διεθνείς προδιαγραφές. Η ανάγκη προστασίας και προαγωγής της ελληνικής δημιουργίας θα πρέπει να συμβαδίζει με την ποιοτική άνοδο των προγραμμάτων και το καλύτερο μάρκετινγκ μέσα στις ξένες αγορές. Είναι αναγκαίο προς την κατεύθυνση αυτή να αξιοποιηθούν όλοι οι δημιουργοί είτε βρίσκονται στην ΕΡΤ είτε έξω από αυτήν (πιθανώς στους ιδιωτικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς).

γ. στην επάρκεια των τεχνικών μέσων : η ελληνική Ρ/Τ υστερεί σε τεχνολογία. Τα περισσότερα είναι ξεπερασμένα, ελάχιστα είναι τα σύγχρονα. Στα αμέσως επόμενα χρόνια δεν είναι μόνο οι απαιτήσεις της εξέλιξης στις οποίες θα πρέπει ν' ανταποκριθεί, είναι και η αντίληψη ευθυνών για την προώθηση έργων ελλαδικής αλλά και ευρωπαϊκής (ίσως και υψηλίας) στόχευσης.

δ. στην επαρκή χρηματοδότηση, για την κάλυψη όλων των αναγκών παρέμβασης και δράσης της.

ε. στην ανατροπή της μέχρι τώρα λογικής του προϋπολογισμού της ΕΡΤ, που θέλει το μεγαλύτερο ποσοστό να αφιερώνεται σε διοικητικές και γραφειοκρατικές ανάγκες.

Ο ενιαίος φορέας οφείλει να θέσει τις βάσεις και τις προϋποθέσεις εκείνες που απαιτούνται τόσο για τη βελτίωση όσο και την ανάπτυξη της κρατικής τηλεόρασης σ' επίπεδα ισότιμης συμμετοχής στον ελληνικό αλλά και τον ευρωπαϊκό συναγωνισμό των ραδιοτηλεοπτικών καναλιών. Ο νόμος παρέχει την ευχέρεια για διαρθρωτικές αλλαγές και πάνω απ' όλα τις δυνατότητες ν' αποφευχθεί η δυσλειτουργία στο οργανωτικό επίπεδο. Δίδει επίσης την ευρεία αντιπροσώπηση των κοινωνικών φορέων μέσω της ΑΣΚΕ, για κοινωνικό έλεγχο, τις δυνατότητες ευέλικτης λειτουργίας σαν ΑΕ και τις προοπτικές αποκέντρωσης, διοικητικής και παραγωγικής, όσον αφορά τα προγράμματα. Βέβαια όλα αυτά σε φάση θεσμοθέτησης, είτε στο εγγύς μέλλον και σε φάση θεσμοποίησης !

Οι συνεχείς εξελίξεις στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα έχουν δημιουργήσει νέες συνθήκες στη διεθνή αγορά. Νέες νομοθετικές ρυθμίσεις απαιτούνται, νέοι οικονομικοί πόροι αναζητούνται, νέα τεχνικά μέσα

προωθούνται. Οι νέες τεχνολογίες και τα προϊόντα της πληροφόρησης, εξελίσσονται και εμπορικοποιούνται, καθιστώντας τη βιομηχανία της συνείδησης καθοριστικό οικονομικό παράγοντα μιας χώρας. Επιπλέον, ο συνδυασμός των τομέων της διαχείρισης και διακίνησης της πληροφόρησης, με την πληροφόρηση να αποτελεί την κινητήρια δύναμη της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής, τείνει να γίνει ο θεμελιώδης παράγοντας εξουσίας, στην κοινωνία. Η δημιουργία μιας ευρωπαϊκής και περαιτέρω μιας παγκόσμιας αγοράς ΜΜΕ, καθιστά άμεση την ανάγκη της διεύρυνσης συνεργασίας των ευρωπαϊκών ραδιοτηλεορασεων για τη συμφερότερη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχουν οι νέες τεχνολογίες, ειδικότερα η εφαρμογή της επιστήμης της πληροφορικής στα ραδιοτηλεοπτικά προϊόντα. Μπορεί οι νέες τεχνολογίες στον τομέα των επικοινωνιών να ξεκίνησαν από την Ιαπωνία και την Αμερική, η Ευρώπη όμως σήμερα βρίσκεται σε μια έντονη κινητικότητα. Η ευρωπαϊκή κοινότητα στα πλαίσια της ανάπτυξης της συνεργασίας και της ποιοτικής αναβάθμισης των δημιουργικών τομέων των ΜΜΕ έχει εξαγγείλει μέτρα για το συντονισμό των ενεργειών των ευρωπαϊκών ραδιοτηλεορασεων. Μέσα από το πρόγραμμα MEDIA με τα μέτρα για την ενθάρρυνση, την ανάπτυξη και τη βιομηχανία της οπτικοακουστικής παραγωγής, σκοπό έχει την προώθηση των οπτικοακουστικών μέσων σε όλους τους τομείς : τηλεόραση, καλωδιακή και δορυφορική, κινηματογράφο, βίντεο κλπ. Μέσα από την ενθάρρυνση των συμπαραγωγών σκοπό έχει την αξιοποίηση νέων δημιουργιών με την παροχή κινήτρων για την ποιοτική αναβάθμιση των ευρωπαϊκών παραγωγών P/T. Με αυτό τον τρόπο - ίσως - μπορέσει η Ευρώπη να θέσει κάποιο φρένο στα εισαγόμενα αμερικάνικα προγράμματα κι έτσι να τονωθεί η ευρωπαϊκή αγορά και κουλτούρα. Ταυτόχρονα η ΕΟΚ τονίζει ότι, παράλληλα με τους πολιτιστικούς και κοινωνικούς της στόχους στον τομέα των MEDIA, θα πρέπει να τονωθεί και η ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής βιομηχανίας στον τομέα υποδομών και εξοπλισμού. Η εμπορική διάσταση θα πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το ρόλο της ευρωπαϊκής βιομηχανίας προκειμένου να επιτύχει το πρόγραμμα αυτό (σχετικά βλ. ΚΕΦ. ΙΙΙ, ΥΠΟΚΕΦ. 5).

Η ελληνική P/T οφείλει να επιγνώσει τη σημασία της εμπορικοποίησης των προϊόντων της για την προβολή του ελληνικού image στις διεθνείς αγορές. Τα προϊόντα της πληροφόρησης με όλη την ιδιαιτερότητά τους, υπόκεινται στους νόμους της αγοράς, της προσφοράς και της ζήτησης, του Marketing και της διαφήμισης. Βέβαια, εμπορικά προγράμματα δε σημαίνει πάντοτε και ποιοτικά. Είναι αναγκαία η εξισορρόπηση εμπορικών προγραμμάτων που έχουν στόχο την αύξηση των διαφημίσεων - άρα την αύξηση οικονομικών πόρων της ΕΡΤ, με την ποιότητα του περιεχομένου για την πολιτιστική ανάπτυξη του τόπου. Έτσι θα αποφευχθεί, όσο είναι δυνατό, η εμπορικότητα να επιτυγχάνεται σε βάρος της ποιότητας. Προγράμματα με διεθνείς προδιαγραφές και νέες μέθοδοι παραγωγής σημαίνει, αύξηση της ζήτησης από τις ξένες αγορές, αύξηση ακροαματικότητας και διαφήμισης, αύξηση κερδών. Περισσότερα κέρδη σημαίνουν περισσότερες ευκαιρίες της ΕΡΤ για επενδύσεις σε τεχνικά μέσα και σε αξιοποίηση του προσωπικού. Σημαίνει επίσης, δυνατότητα και για άλλες εσωτερικές παραγωγές και ευρύτερη συμμετοχή σε συμπαραγωγές εθνικού και διεθνούς επιπέδου.

Κι όλα αυτά, με απώτερο σκοπό P/T, "εθνικής" στην ποιότητα του περιεχομένου, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού αλλά, και "εμπορικής" στους πρακτικούς της στόχους.

Η λειτουργία της εταιρίας παραγωγής και εμπορίας εκπομπών του ενιαίου φορέα πρέπει να αναλάβει την προώθηση της δημιουργίας των παραγωγών και του καλύτερου marketing των προγραμμάτων της ΕΡΤ, το δε ινστιτούτο οπτικοακουστικών μέσων οφείλει να διευθετήσει την εκπαίδευση, επιμόρφωση και αξιοποίηση του υπάρχοντος, έμψυχου και άψυχου, υλικού. Οι νέες τεχνολογίες δεν έχουν μόνο ανάγκη στήριξης οικονομικής που είναι αποτέλεσμα πολιτικών αποφάσεων, αλλά και "στήριξης γνώσεων" που είναι το αποτέλεσμα μιας ευρείας εκπαίδευσης. Ο χαρακτήρας της P/T ολοένα και περισσότερο διαμορφώνεται από τις εξελίξεις της δορυφορικής τεχνολογίας. Οι νέες γενικές τεχνολογίες αναφέρονται στα ISDN, τα ψηφιακά δίκτυα ενοποιημένων υπηρεσιών ευρείας ζώνης, τις ψηφιακές κινητές επικοινωνίες, τις οπτικές ίνες. Η ευρωπαϊκή πολιτική, πέρα από το MEDIA και την προώθηση μιας κοινής αγοράς τηλεοπτικών μεταδόσεων, στρέφεται και προς την εναρμόνιση των τεχνικών προτύπων. Η πολιτική που τείνει να εφαρμοσθεί αφορά την αντικατάσταση των συστημάτων PAL, SECAM από ένα νέο σύστημα υψηλότερης τεχνολογίας, το C-MAC (high definition) και ακολούθως τη λειτουργία των DBS, δορυφόρων απευθείας τηλεοπτικής μετάδοσης. Η ντιρεκτίβα μαζί με την έκθεση Μπαρζάντι αποτελεί τον οδηγό εναρμόνισης των αναγκαίων ρυθμίσεων που απαιτούνται για άμιλλα και συνεργασία στη γηραιά ήπειρο.

"Μια ξεχασμένη επιταγή του νομοθέτη, μια ελπίδα για τα τοπικά δίκτυα επικοινωνίας" σχολίαζε πρότινος ο Α. Σαμαράκης. Πράγματι υπάρχει ένα κοινό σημείο τόσο στο καθεστώς της "ελεύθερης" P/T, όσο και στο νόμο 1730 για την ΕΡΤ. Το σλόγκαν "ελεύθερη" έχει αποδέκτη και τα κρατικά ΜΜΕ, με μια συγκεκριμένη επιταγή, που τοποθετείται προς το παρόν στην αθέατη πλευρά του όλου ζητήματος. Η ίδια επιταγή, με τη μορφή και νομικής υποχρέωσης πια, περιλαμβάνεται και σε εδάφια του νέου νόμου. Δυστυχώς δεν έχει γίνει συνείδηση στην κυβέρνηση και συνολικότερα στην πολιτεία η σαφής νύξη για απαίτηση ανάκαμψης και προοπτικής. Πολιτικοί φορείς, κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες, πρόσωπα και δεδομένα πρωτανεύουν στη σκέψη και την πράξη τους κινήσεις ιδιοτελείς και καθόλου τιμητικές.

Ο όρος "ελεύθερη" P/T σημαίνει πολλά. Το απροσδιόριστο της έννοιας επιτρέπει και τις πιο μεγάλες παρανοήσεις. Είναι όμως ενδιαφέρον ότι από τις τόσες ερμηνείες, που έχουν δοθεί, αποσιωπάται συστηματικά μια. Το ζήτημα θα μπορούσε να αναχθεί στο χώρο του τυχαίου, αν η ερμηνεία αυτή δεν εξέφραζε την κρισιμότερη από τεχνολογική άποψη ερμηνεία. Διότι θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι χρειάζεται "ελεύθερη" P/T, για να διατυπωθούν και διαφορετικοί κομματικοί λόγοι, να νομιμοποιηθούν οι ερασιτέχνες, να αποδώσει ο ιδιωτικός τομέας κλπ. Δεν πρέπει να αγνοηθεί όμως ότι μια από τις σημαντικές πλευρές της φιλοσοφικής βάσης του αιτήματος για κατάργηση του πάλαι ποτέ κραταιού μονοπωλίου, είναι το "άνοιγμα στην κοινωνία". Η δυνατότητα, δηλ. οικειοποίησης των ΜΜΕ από τις τοπικές κοινότητες

και τις κοινωνικές ομάδες. Αυτό προκύπτει σαν κυρίαρχο, εξαιτίας της υπερ-συγκεντρωτικής δομής της ΕΡΤ σε σχέση με το συνεχή πολλαπλασιασμό κι αποκέντρωση νέων συλλογικών υποκειμένων, που διεκδικούν αυτοκαθορισμό και φυσικά, έκφραση και εξουσία. Κάτω από αυτό το πρίσμα, μπορεί να ερμηνευτεί το σύνθημα της "ελεύθερης" Ρ/Τ στην παροχή, δηλ. της δυνατότητας έκφρασης σε κάθε "τόπο" και σε κάθε "κοινωνική ομάδα".

Ακόμα πιο σχηματικά μπορεί να λεχθεί ότι η πεμπτοσύια του συνθήματος είναι η ανάγκη δημιουργίας πλέγματος Ρ/Τ σταθμών σε κάθε νομό της χώρας. Οι σταθμοί αυτοί θα πρέπει να είναι ικανοί να αναδεικνύουν τη δημοσιότητα, που παράγεται στο σύνολο του νομού. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να είναι προσπελάσιμοι για το σύνολο της "κοινωνίας των πολιτών" κάθε τόπου (βλ. ΚΕΦ. VI, Μέσα επικοινωνίας - ακριτικές περιοχές - εθνική ανεξαρτησία). Το βαθύτερο αυτό νόημα του όρου για πλουραλισμό και δημοκρατία έχει πρόσθετο αποδέκτη τα κρατικά ΜΜΕ. Η αντίληψη, που θέλει την πολιτεία να ξεχρεώνει την υποχρέωσή της προς την κοινωνία, με τη θεσμοθέτηση της "ελεύθερης" Ρ/Τ, δεν είναι μόνο λαθεμένη. Σε τελική ανάλυση οδηγεί την ΕΡΤ σε ρόλο ουραγού, μπροστά στις κρίσιμες, για την κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της χώρας, εξελίξεις.

Οι συντάκτες του νόμου πρόσθεσαν ένα άρθρο, χωρίς ίσως και οι ίδιοι να αντιλαμβάνονται το σύνολο των συνεπειών, που θα προκύψουν από την εφαρμογή του. Η παράγραφος 6 του άρθρου 3 αναφέρει: "... η ΕΡΤ μεριμνά για την παρουσίαση, από το Ρ/Τ δίκτυο, θεμάτων τοπικής αυτοδιοίκησης, κοινωνικών φορέων, καθώς και των οργανωμένων παραγωγικών τάξεων, τα οποία έχουν σχέση με την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας". Αν, λοιπόν, ο νομοθέτης, προσθέτοντας μια τέτοια επιταγή, θέλησε απλά να μνημονεύσει, έτσι θεωρητικά, το πρόβλημα συγκεντρωτισμού και αποξένωσης από τους κοινωνικούς θεσμούς, που η ΕΡΤ ακολουθεί, έχει καλώς. Το ίδιο κι αν ήθελε να περιλάβει μια αδάπανη διακήρυξη αρχών. Αν όμως θέλησε να δώσει μια νέα κατεύθυνση στους προσανατολισμούς της κρατικής Ρ/Τ, τότε σωστά επέλεξε τον όρο "μέριμνα". Νομικά όμως η επιλογή του συγκεκριμένου όρου δημιουργεί ακόμα και αγωγή δικαίωμα. Έτσι λχ ο Δήμος Σουφλίου ή ο "σύνδεσμος τοπικών ενώσεων Δήμων και κοινοτήτων Κεφαλονιάς", η "επιχείρηση αποκομιδής απορριμάτων Ν. Αττικής" ή ο "αναπτυξιακός σύνδεσμος Ν. Ρόδου" μπορούν να κάνουν αγωγή στην ΕΡΤ για παράλειψη ή για πλημμελή παρουσίαση των θεμάτων που τους αφορούν.

Γίνεται αντιληπτό ότι ο νομοθέτης αντέδρασε δείχνοντας να αντιλαμβάνεται μια από τις πιο ουσιαστικές πτυχές του συνθήματος για "ελεύθερη" Ρ/Τ. Σε νομοθετικό πλαίσιο, διαθέτεται τη στιγμή αυτή ρητή επιταγή προς την κρατική ραδιοτηλεόραση για προσαρμογές και επαναπροσανατολισμούς. Η νομοθετική πρόβλεψη είναι πρωτόγνωρη και, δυστυχώς, αγνοούμενη. Δεν πάρθηκε υπ' όψη από τις κυβερνήσεις ΠΑΣΟΚ και ΝΔ, αγνοήθηκε όμως κι από τους υπόλοιπους πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς, τους συνεντευξιαζόμενους υποστηρικτές ή επικριτές του σχετικά νέου νόμου (κρατικο-λαγνείας ένεκεν, όπως θα

έλεγε και ο καθηγητής Α. Μανιτάκης). Παραμελήθηκε κι από την τοπική αυτοδιοίκηση με τον ίδιο τρόπο, καθώς φάνηκε ότι ο θεσμός - τοπική κοινωνία, δεν αδράχτει την ιστορική ευκαιρία να οργανώσει την κοινωνική Ρ/Τ σε συνθήκες μοναδικού σε ευρωπαϊκό επίπεδο προνομίου. Η επικαιρότητα όμως του αιτήματος είναι πασιφανής μερικά μόλις χρόνια από την ψήφιση του σχετικού θεσμοθετήματος.

Το ερώτημα που προκύπτει είναι για το αν είναι εφικτή ή ανέφικτη η υλοποίηση του θεωρητικού γραφήματος. Η σημερινή ΕΡΤ, είναι αδύνατον, έστω και αν θελήσει να υλοποιήσει, έστω και στο ελάχιστο, την επιταγή του νομοθέτη. Και είναι αδύνατο, γιατί οι δομές της διαμορφώθηκαν μέσα από μια μακρόχρονη πορεία ριζικά διαφορετικού προσανατολισμού. Οι δομές αυτές αντιστοιχούν εμφανώς τόσο με τις νέες κοινωνικές τάσεις, όσο και με τη νομοθετική επιταγή. Οι δύο τότε ΕΡΤ δηλ., διαμορφώθηκαν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι μονοσήμαντα προσανατολισμένες προς το κεντρικό κράτος και κατά συνέπεια, με όλες τις μονομέρειες, προς το κεντρικό παιχνίδι. Από κει και πέρα ειδήσεις αναζητούνταν στο χώρο του ιδιωτικού (αστυνομικά, καλλιτεχνικά). Όντας και Αθηνοκεντρική, προσάρμοσε από την αρχή τις δομές της προς τους στόχους αυτούς. Όλες οι, πενιχρές, προσπάθειες, που έγιναν με τη μεταπολίτευση, ενώ πέτυχαν σε κάποια επίπεδα, στο ζήτημα αυτό προσέκρουσαν γρήγορα στις δομές αυτές και δεν ολοκληρώθηκαν...

Οι 18 περιφερειακοί σταθμοί πχ, που είχαν αποκλειστικό προορισμό την αναμετάδοση μόνο του κεντρικού προγράμματος, μετά το 1980 απέκτησαν και κάποια στοιχεία τοπικού. Όλες οι προθέσεις για αλλαγές, που εμφανίστηκαν, αντιπαρήλθαν από την πραγματικότητα αυτών, που καταγράφηκαν προηγουμένα ως "δομές" και γρήγορα αφυδατώθηκαν.

Η χρησιμοποίηση του όρου "δομή" δε γίνεται τυχαία. Η έλλειψη οποιουδήποτε προβληματισμού, η σαφής ιεράρχηση του ανοίγματος προς την κοινωνία σε τρίτο ή τέταρτο βαθμό, αλλά και η μη διατύπωση απόψεων - αιτημάτων από τους άμεσα ενδιαφερόμενους δεν είναι καλό προμήνυμα. Είναι πιθανό να προκύψουν δύο εναλλακτικές εκδοχές :

α. "συντηρητική" : εξαιτίας όλων των παραπάνω και επειδή οι καλές προθέσεις δε λύνουν από μόνες τους το πρόβλημα, η λύση, που θα επιλεγεί, θα είναι όχι εξελικτική. Δηλ. η παραπόμπή του προβλήματος σε κάποια μελλοντική ρύθμιση, σύσταση κάποιας επιτροπής κλπ.

β. "επιφανειακή" : η αίσθηση δηλαδή ότι το πρόβλημα είναι απλό, η πρόταξη περισσότερο δημοφιλών ή στενά κομματικών στόχων ή μάλλον η προσδοκία "γεύματος με ομελέτα, χωρίς να σπάσουν τ' αυγά", όπως λογόφερε δημοσίως ο Α. Κωβαίος.

Τόσο στη μία, όσο και την άλλη περίπτωση αλλαγές θα γίνουν. Θα περιοριστούν όμως σε έναν εξωραϊσμό, θα προστεθούν πχ λίγες ακόμα ειδήσεις από τους χώρους στα δελτία, θα γίνονται κάποια πρόσθετα

ρεπορτάζ, μια ακόμα εκπομπή κλπ. Μια βολική λύση, που θα ικανοποιήσει μάλιστα απόλυτα και τους ανυποψίαστους για την "παγίδα" διεκδικητές της, είναι η παραχώρηση "ζωνών". Όλα αυτά όμως μπορεί να εκτονώσουν κάποιες αντιδράσεις, μπορεί να δώσουν μια ψευδαίσθηση "ανοίγματος", τα προβλήματα όμως δεν τα λύνουν. Ούτε φυσικά καταξιώνουν το ρόλο των κρατικών ΜΜΕ. Πέρα δε και από την ηθική πλευρά, υπάρχει και μια άλλη, της ανταγωνιστικότητας και της αποτελεσματικότητας.

Όλα αυτά ίσως είχαν επιτυχία πριν καταργηθεί το μονοπώλιο της Ρ/Τ από το κράτος, σήμερα χρειάζεται πλέον ρήξη κι "επανάσταση", μια και κοινωνικά εκφαίνεται ότι η ΕΡΤ αποτελεί κι όχι κυρίαρχο μοχλό ζύμωσης της κοινωνίας. Οι ιδιωτικοί Ρ/Τ σταθμοί χωρίς βεβαρημένο παρελθόν, στην ουσία χωρίς την ανάγκη της απολογίας, πρωτοπορούν και "μονοπωλούν"... Τι πρόκειται να γίνει όμως, αν οι αλλαγές δεν είναι ριζικές ; πρώτα - πρώτα η ίδια η διατήρηση της σημερινής αντιστοιχίας είναι πλέον, μετά τον όρο "μέριμνα" του νόμου, παράνομη.

- Μετά, αργά ή γρήγορα, κάποιοι από τους φορείς, που σήμερα παθητικά αποδέχονται την ουδετερότητα, θα διεκδικήσουν το δικαίωμα πρόσβασης στα κρατικά μέσα ενημέρωσης (ιδιωτικοποίηση).

- ακολούθως η συσσώρευση προβλημάτων θα συνεχιστεί και κάποια στιγμή έκθαμβοι κάποιοι, θα συνειδητοποιήσουν, εκ των υστέρων πάντα ότι ο "βασιλιάς ήταν γυμνός". Τότε όμως η έμπρακτη διαμαρτυρία των ακροατών, που τους έστρεψε μαζικά προς τα ιδιωτικά κανάλια και κύματα, θα περάσει σε άλλες αντιδράσεις !

- Τέλος, η επαρχία και ειδικά η παραμεθόρια χώρα αδυνατεί να αυτοπροστατευθεί από μιλιταριστικές στοχεύσεις ιμπεριαλιστικών χωρών, καμιά εκκίνηση επιμόρφωσης και αυτομόρφωσης, κανένας εντρυφισμός στην ελληνιστική κουλτούρα και παιδεία, παντελή άγνοια της ίδιας της ιστορίας (τούρκικος επεκτατισμός, βουλγαρική ματαιοδοξία, γιουγκοσλάβικη υποουλόγηση, αλβανική διπλωματία και Αιγαίο, Κύπρος, Θράκη, Μακεδονία, Ηπειρος υπό το πρίσμα επανακαθορισμού ταυτότητας και εθνισμού !).

Μέσα σε διεθνή αλλά και ελλαδικά νέα πλαίσια οργάνωσης η κρατική Ρ/Τ επιβάλλεται με οξυδέρκεια και προσαρμοστικότητα να αντιμετωπίσει επενδυτικά τη θεωρητική ισχύ θεσμοποίησης του θεσμοθετήματος. Η αντιμετώπιση των ιδιωτικών μέσων επικοινωνίας, για την ΕΡΤ, ως "ύψιστος στρατηγικός στόχος" αποτελεί μια νοοτροπία παροχημένη και αναχρονιστική. Η λογική του - αντι- δεν οδηγεί ούτε καν σε μεταρρυθμιστική πορεία, αντίθετα στεγανοποιεί προβλήματα και διαιωνίζει νόσους. Ο κρατισμός - σήμερα ίσως περισσότερο από ποτέ - καλείται μέσω των μη ιδιωτικών ΜΜΕ να υποβοηθήσει μια χάρτινη θεμελίωση ενός συστήματος, αυταρχικού και δημοκρατικοφανούς, μόνο έτσι μπορεί να χαρακτηριστεί επιεικώς η στάση και παρουσίαση της κρατικής Ρ/Τ απέναντι στο ζήτημα της "τρομοκρατίας" τύπου και

Δημοσιογραφίας, της ίδιας της ταυτότητάς της ! Άμεσα αποτελέσματα, οι παλινωδίες ανάμεσα στη χάραξη εκθετικής στρατηγικής για την ανανέωση των κρατικών ΜΕ, ώστε να παίξουν ένα διαφορετικό μιν, αλλά αναβαθμισμένο ρόλο σε καθεστώς μη μονοπωλίου και την αμυντική αντιμετώπιση με αυτές και αναγκαία διοικητικά μέτρα των όποιων "απειλών" (απολύσεις, μετατάξεις, οικονομικά και τεχνολογικά μεγέθη). Αυτή η δεύτερη τάση ακυρώνει όχι μόνο την όποια νηφάλεια σκέψη για χάραξη πολιτικής, αλλά και την ίδια τη λογική των μέτρων στο ευρύ φάσμα της μη βιασμένης, ακόμα αγοράς. Έτσι καταργείται η επιλογή της οργάνωσης για προγραμματισμό και εξέλιξη της "ελεύθερης" Ρ/Τ και στη θέση της προκρίνεται η ηττοπαθής αντίδραση που οδήγησε με τη σειρά της στην αναρχία και τον ισοπεδωτισμό, που συνάγει, με μαθηματική ακρίβεια, τον πανικό !

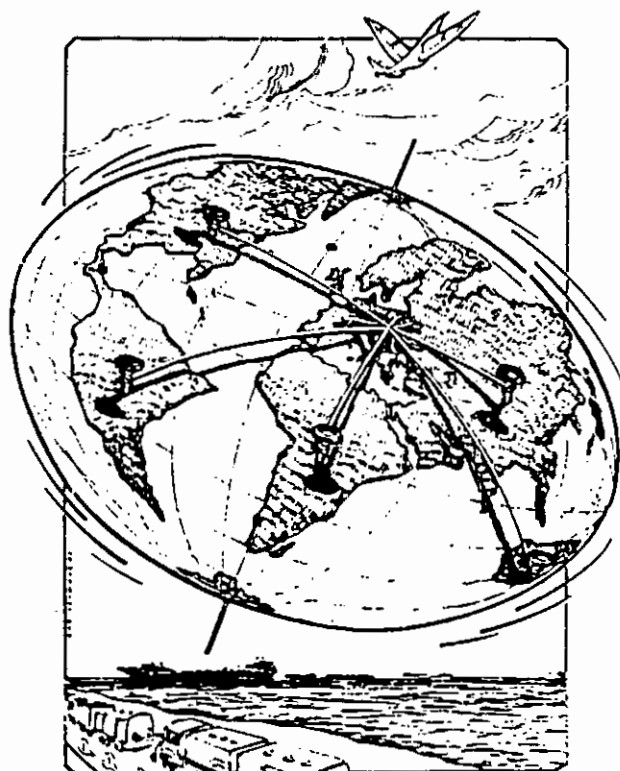
Ριζικός επαναπροσδιορισμός για το άνοιγμα στην κοινωνία, τους θεσμούς και τις ανάγκες τους ή ημίμετρα ; Εφαρμογή της επιταγής για αφετηρία ή περιγραφή της ; Προσαρμογή στις νέες απαιτήσεις ή ουραγός ; Λίγο πολύ αυτά είναι τα σύγχρονα διλήμματα για τα κρατικά ΜΜΕ και πιο ειδικά για την ΕΡΤ. Είναι γεγονός ότι μέχρι σήμερα, ούτε σε κυβερνητικό επίπεδο ούτε σε αυτό της κρατικής Ρ/Τ, ειδικά οι επαναπροσδιορισμοί δείχνουν να έχουν πρώτη προτεραιότητα. Όσο σίγουρη είναι η πιθανότητα να γίνουν πολλές και αναγκαίες αλλαγές σε μια σειρά τομείς, άλλο τόσο πιθανή φαντάζει η προοπτική να περιοριστούν οι αλλαγές στον τομέα αυτό σε επιφανειακά, μόνο μέτρα. Και όμως, ίσως αυτός θά ήταν ο χώρος, που η κρατική Ρ/Τ δοκιμάζει τα αντανακλαστικά της. Εδώ δοκιμάζεται η ικανότητα χάραξης νέων δρόμων, εδώ και η ικανότητα ανταπόκρισης στις κοινωνικές επιταγές κι απαιτήσεις. Από αυτό θα κριθεί, με άλλα λόγια, αν μπορέσει να δίνει λύσεις "ηγεμονικά". Και κάτι ακόμα : οι αλλαγές στην περιφέρεια μέσω του θεσμικού μετασχηματισμού της κοινωνίας χρειάζονται ακόμη την προστασία και πρωτοβουλία του κράτους. Ο χώρος είναι παρθένος. Η εμπειρία της Καλαμάτας μιλάει από μόνη της, εκεί ένας καινούργιος σταθμός της ΕΡΤ, στελεχωμένος με νέους ανθρώπους, πήρε πρωτοβουλίες, ξεπέρασε σε μεγάλο βαθμό τα δόκανα της γραφειοκρατίας και διαμόρφωσε πρωτότυπο τοπικό πρόγραμμα. Αποτέλεσμα, όχι μόνο απέκτησε πλειοψηφική ακροαματικότητα, αλλά κι έγινε αποδεκτός για την αντικειμενικότητα και τον πλουραλισμό του από το σύνολο των περιφερειακών τάξεων και σέρνει στο άρμα του την "περιφανή" ιδιωτική πρωτοβουλία...

Απαιτείται - ίσως - 1' και μια ριζοσπαστική απόφαση ! Τόσο μόνο χρειάζεται για την υπογραφή μιας απόφασης, που θα ορίζει ότι ένα από τα 4 ραδιοφωνικά προγράμματα της ΕΡΑ θα μετατραπεί σε πρόγραμμα τοπικών, περιφερειακών, ακριτικών ραδιοφωνικών σταθμών. Τι σημαίνει αυτό ; 18 περιφερειακοί σταθμοί εντάσσονται σ' ένα ενιαίο πρόγραμμα, που λειτουργεί ως εξής : κεντρικά παράγονται μόνο οι ειδήσεις και οι σχετικές εκπομπές. Στη συνέχεια μεταδίδονται περιοδικά, ενώ το υπόλοιπο πρόγραμμα του σταθμού καλύπτεται από ψυχαγωγική ένδυση. Οι περιφερειακοί σταθμοί δικτυώνονται μόνο για τη μετάδοση αυτών των ειδήσεων, ενώ το σύνολο του υπόλοιπου προγράμματος καλύπτεται από τοπικές εκπομπές. Αυτή η απλή πρωτοβουλία συνιστά την αρχή μιας μεταστροφής στα κρατικά ΜΜΕ και παραπέρα την

αποκεντρωμένη ανάπτυξη. Πρόσθετος τομέας, που καλείται να δώσει εξετάσεις η Ρ/Τ στην περιφέρεια, είναι κάτι που εύκολα μπορεί να αναχθεί στο χώρο του "μεταφυσικού". Προϋπόθεση όμως, για να αλλάξουν τα πράγματα, είναι η ύπαρξη "άποψης". Άποψη για την ανάγκη ανοίγματος στην κοινωνία, άποψη για την αποκέντρωση. Άποψη στην πολιτική ηγεσία, τους υπευθύνους της ΕΡΤ, σε αυτούς, που θα κληθούν να υλοποιήσουν. Μία πορεία, που συνεχίζεται μέσα σε ομίχλη και συμβατικότητα, δεν αλλάζει μόνο με διοικητικές αλλαγές κι επενδύσεις. Πρέπει να πεισθούν όλοι. Και κάτι τέτοιο, παρόλο που φαντάζει απλό, σε συνθήκες γενικότερης αμφισβήτησης των κρατικών ΜΜΕ και με την "ελεύθερη" ζήτηση και προσφορά να κυριαρχεί, δεν είναι καθόλου εύκολο ! Μόνο και μόνο η υποψία ότι το κατεστημένο "άνοιγμα" αυτό δε στοχεύει στη χειραφέτηση της κοινωνίας, αλλά στη χειραγώγησή της θα επικρέμεται συνεχώς πάνω από κάθε πρωτοβουλία ή κάθε νέο μέτρο.

Η απόφαση για μετατροπή ενός προγράμματος, σε πρόγραμμα τοπικών σταθμών είναι μόνο η αρχή. Χρειάζονται μετά δέσμες αποφάσεων και μεταρρυθμίσεις σε αρκετούς τομείς. Και φυσικά δεν ταυτίζονται μόνο με τους περιφερειακούς πομπούς και δέκτες. Σχετίζονται άμεσα και μ' ένα σύνολο επαναπροσδιορισμών σε κεντρικό επίπεδο. Έτσι όπως είναι σήμερα διαμορφωμένες οι δομές της ΕΡΤ, προσανατολίζονται μόνο στις διεργασίες, που συντελούνται στο χώρο της κεντρικής κυβερνητικής εξουσίας ή στο στενά ιδιωτικό χώρο...

Όλα αυτά είναι φυσικά μόνο κάποιες πτυχές ενός σύνθετου ζητήματος και έχουν σχέση με το άνοιγμα των κρατικών ΜΜΕ στην κοινωνία και τους θεσμούς. Στόχος του υπο-κεφαλαίου δεν είναι, βέβαια, η ολοκληρωμένη μελέτη ή η διατύπωση δικλείδας προτάσεων. Περιορίστηκε μόνο στην παρατήρηση για ένα "κλίμα", που δεν ευνοεί τέτοιες αλλαγές, στο φόβο ότι οι πανικόβλητοι στόχοι εμποδίζουν τη χάραξη μιας νέας στρατηγικής και την πεποίθηση ότι καμιά ένδειξη δεν έχει διαφανεί για την επικαιρότητα της επιταγής του νομοθέτη. Τέλος κατέγραψε τη σκέψη ότι πρώτο βήμα κριτήριο για τη συνειδητοποίηση ότι όλοι εννοούν τα ίδια πράγματα, μιλώντας για αντιστοιχισ-ση της ΕΡΤ στις κοινωνικές εξελίξεις, είναι η μετατροπή ενός Ρ/Τ προγράμματος, σε αυτοοργανωμένο και αυτοδιαχειριζόμενο πρόγραμμα τοπικών "κοινωνιών". Είναι όρος και προϋπόθεση για κάθε βήμα αναβάθμισης. Το λόγο από δω και πέρα έχουν οι κατεξοχήν αρμόδιοι. Και μια και η παρέλευση 5 περίπου ετών από τη σύλληψη του θεσμοθετήματος δεν οδήγησε τους κρατούντες σε εκσυγχρονισμό και κάθαρση, το ρόλο και λόγο του αρμοδίου οφείλουν να τον επωμιστούν οι μέχρι τώρα "ανίστατα νοσούντες" δέκτες αλλά με μορφώμενη και χειραφετηστική νοοτροπία πομπού. Ίσως τότε γίνει πιο κοντινό και εύπλαστο το όραμα, το άγνωστο...

2. ΑΘΗΝΑΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ :

Η ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Αντικειμενικός σκοπός κάθε ειδησεογραφικού πρακτορείου είναι η λήψη και η μετάδοση πληροφοριών από το εσωτερικό και το εξωτερικό στους αντίστοιχους χώρους. Χρησιμοποιείται ο πλατύτερος όρος "πληροφορίες", αντί του στενότερου "ειδήσεις", γιατί στην αρμοδιότητα των ειδησεογραφικών πρακτορείων περιλαμβάνεται η λήψη - μετάδοση, όχι μόνο των ειδήσεων της ημέρας, αλλά και σχολίων, αναλύσεων, θεμάτων επικαιρότητας, φωτογραφιών, τεκμηρίων αρχείου κλπ.

Τα ειδησεογραφικά πρακτορεία είναι οι βασικοί τροφοδότες όλου του τοπικού, του εθνικού και του διεθνούς τύπου, όλων των ηλεκτρονικών μέσων ακουστικής και οπτικοακουστικής επικοινωνίας, καθώς και πολλών δημοσίων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων. Αποτελεί τον εγκέφαλο και την καρδιά μαζί του γιγάντιου πληροφοριακού δικτύου, που περιβάλλει τον πλανήτη, εκτονώνοντας και ενσταλλάζοντας με διάφορες μορφές το υλικό του και στη συλλογική συνείδηση και διαμορφώνοντας έτσι την επιφανειακά φευγαλέα, αλλά κατά βάθος τρομερή εκείνη δύναμη, που ονομάζεται "κοινή γνώμη". Με την έννοια αυτή, κάθε ειδησεογραφικό πρακτορείο, άσχετα από το εύρος της δικτύωσής του, δικαιούται *de facto*, ενώ συχνότατα διαθέτει και *de jure*, τον τίτλο του εθνικού δημοσιογραφικού οργανισμού της χώρας όπου εδρεύει.

Η λήψη των πληροφοριών από το εσωτερικό πραγματοποιείται διαμέσου του συντακτικού προσωπικού της έδρας του πρακτορείου και των ανταποκριτών και στις επαρχιακές πόλεις. Για να έχει πληροφοριακή πληρότητα, το πρακτορείο είναι υποχρεωμένο να διαθέτει συντακτικό επιτελείο, τουλάχιστον, ίσο, αν όχι μεγαλύτερο, από μια εφημερίδα πλατιάς εθνικής κυκλοφορίας. Η λήψη των πληροφοριών από το εξωτερικό πραγματοποιείται διαμέσου άλλων πρακτορείων, με τα οποία το εθνικό πρακτορείο συνεργάζεται, καθώς και των ανταποκριτών του στις ξένες πρωτεύουσες ή σε μεγάλες πόλεις, οι οποίες παρουσιάζουν διεθνές ενδιαφέρον. Τέτοιες πόλεις στην εποχή που διανύεται, είναι λχ η Γενεύη, όπου εδρεύουν δεκάδες σημαντικοί οργανισμοί, η Νέα Υόρκη, όπου εδρεύει ο ΟΗΕ και το Στρασβούργο, όπου εδρεύει το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.

Όταν οι ειδήσεις της ημέρας φθάσουν στο πρακτορείο, από οποιοδήποτε εκ των ανωτέρω πηγών, πρέπει να μεταδοθούν αυτοστιγμεί στους συνδρομητές του πρακτορείου εφημερίδας, τηλεοπτικούς ή ραδιοφωνικούς σταθμούς και που του καταβάλλουν συνδρομή γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό. Εδώ, κατά κανόνα, σχηματίζεται ένας αγώνας δρόμου για την ταχύτερη δυνατή μετάδοση της είδησης στους συνδρομητές - ιδιαίτερα, βέβαια, αν είναι είδηση σημαντική - γιατί στην περίπτωση που κάποια εφημερίδα, για παράδειγμα, μπορεί να πάρει γρηγορότερα αυτή την είδηση από άλλη πηγή, ώστε να προλάβει έγκαιρα μια έκτακτη έκδοση, τότε δεν έχει κανένα λόγο να πληρώνει συνδρομή στο πρακτορείο. Όπως, λοιπόν, γίνεται αντιληπτό, η δημοσιογραφική επιτυχία δεν είναι μόνο για τους δημοσιογράφους του γραπτού ή ηλεκτρονικού τύπου, αλλά και για τους δημοσιογράφους των ειδησεογραφικών πρακτορείων. Γιατί δημοσιογραφική επιτυχία μπορεί να σημαίνει ότι ο Α, ο δημοσιογράφος μιας εφημερίδας, κατόρθωσε να έχει κάποια πληροφορία, που δεν έχουν οι άλλοι και τη δημοσιεύει κατ' αποκλειστικότητα, μπορεί όμως, επίσης, να σημαίνει ότι μια πληροφορία, που από τη φύση της είναι ή μέλλει να γίνει κτήμα όλων, αυτός προλαβαίνει να τη δημοσιεύσει ή να τη μεταδώσει πριν απ' όλους τους άλλους στο αναγνωστικό κοινό ή στο ραδιοτηλεοπτικό ακροατήριο. Αυτός ο αγώνας δρόμου αποδίδει μεγαλύτερο ηθικό έπαθλο στο δημοσιογράφο του πρακτορείου, αφού η επιτυχία του δε θα περάσει μονάχα σ' ένα αρμόδιο όργανο, αλλά θα παρουσιαστεί στο σύνολο της δημοσιότητας, ενώ, αντίθετα, μια αποτυχία του δεν εκθέτει απλώς ένα έντυπο ή έναν ηλεκτρονικό πομπό, αλλά τον εθνικό δημοσιογραφικό οργανισμό.

Μετά τη γενική σκιαγράφηση των ειδησεογραφικών πρακτορείων και του ρόλου τους στην πληροφόρηση, η ανάλυση υπεισέρχεται στον ελληνικό εθνικό δημοσιογραφικό οργανισμό, που είναι γνωστός με την επωνυμία Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΠΕ). Το ΑΠΕ ιδρύθηκε το 1905, όταν μια ιδιωτική επιχείρηση με την επωνυμία "τηλεγραφικό πρακτορείο Στεφανόπολι" πέρασε από τον ιδιοκτήτη του στο ελληνικό δημόσιο. Από τότε μέχρι και το 1980, για οκτώ περίπου δεκαετίες, το ΑΠΕ υπολειτούργησε με μοναδικό σκοπό τη μετάφραση ειδήσεων από τα ξένα πρακτορεία και την αναμετάδοσή τους στις ελληνικές εφημερίδες. Ήταν η λεγόμενη "ηρωική εποχή" του πρακτορείου,

όπως άλλωστε και του τύπου, ο οποίος, λειτουργώντας με ελλιπές συντακτικό προσωπικό, προσπαθούσε να συμπληρώσει την ύλη των σελίδων του δημοσιεύοντας αυτούσια τα ξένα τηλεγραφήματα, που λάβαινε μέσω του ΑΠΕ. Στις εφημερίδες, όπως αναφέρει και ο Β. Κοραχάης, οι συντάκτες των εξωτερικών ειδήσεων, εργαζόμενοι από τις 6 ή τις 7 το βράδυ ως τις 3 ή τις 4 το πρωί, έγραφαν στις πρώτες ώρες της βάρδιας τους, όσο μπορούσαν με το χέρι και τα υπόλοιπα τα κολλούσαν σε ένα χαρτί, όπως έρχονταν έτοιμα από το ΑΠΕ, στέλνοντάς τα για δημοσίευση. Αυτός ο τρόπος έχει καταργηθεί, βέβαια, σήμερα και η σύνταξη μιας εφημερίδας δε δέχεται παρά κείμενα γραμμένα απαρχής μέχρι τέλους από το συντάκτη, και συνήθως τυποποιημένα. Εννοείται όμως ότι και ο αριθμός των συντακτών των εξωτερικών ειδήσεων έχει τριπλασιαστεί σε σχέση μ' άλλοτε.

Την τελευταία 10-ετία (1981 - 1991), κάτω από το πρίσμα των νέων αναγκών του τύπου, αλλά και των διεθνών τεχνολογικών εξελίξεων στα μεγάλα πρακτορεία, το ΑΠΕ άρχισε και προχωρεί σε ριζική αναδιοργάνωση, πάνω στους εξής άξονες :

- αύξηση των προσφερόμενων υπηρεσιών του, με ταυτόχρονη ποιοτική τους βελτίωση

- \> πολλαπλασιασμό των πηγών πληροφοριών του

- αλλαγή της δομής και της λειτουργίας του, με εφαρμογές της πληροφορικής

Στις παρυφές του 21ου αιώνα, η εποχή των απλών μεταφράσεων για την εξυπηρέτηση εφημερίδων και σταθμών είναι ήδη μακριά. Το ΑΠΕ μετατρέπει τις μεταφράσεις σε συνθετικά δημοσιογραφικά κείμενα, αφού συνεργάζεται με πλειάδα ξένων πρακτορείων, και συντοχρόνως διαθέτει ολοκληρωμένη εσωτερική ειδησεογραφία. Έτσι σχηματικά - αξονικά παρατηρείται :

α. πλήρης εσωτερική και εξωτερική ειδησεογραφία στο σύνολο του ελληνικού επαρχιακού τύπου (55 εφημερίδες, 28 σταθμοί)

β. ολοκληρωτική εξωτερική ειδησεογραφία στις αθηναϊκές εφημερίδες και τους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς

γ. συνοπτική ειδησεογραφία στην αγγλική γλώσσα, που μεταδίδεται καθημερινά με teletex σε ξένους ανταποκριτές, πρεσβείες και άλλους συνδρομητές, τακτικά μεν τις ώρες 08.00-09.00, 14.00-15.00 και 20.00-21.00, έκτακτα δε οποτεδήποτε αυτό κριθεί αναγκαίο

δ. κυπριακό δελτίο, με ειδήσεις για την Κύπρο από την Ελλάδα και το εξωτερικό, που διοχετεύεται στον κυπριακό τύπο διαμέσου του γραφείου του ΑΠΕ στη Λευκωσία

ε. ομογενειακό δελτίο, που στέλνεται καθημερινά με teletex σε Έλληνες του εξωτερικού, ειδικά στην Αυστραλία και τις ΗΠΑ. Το χρησιμοποιούν P/T σταθμοί για τις ελληνικές εκπομπές τους και ελληνόφωνες εφημερίδες

στ. έντυπο αγγλογαλλικό δελτίο, που προετοιμάζεται σε μικρούπολογιστές και τυπώνεται σε πιεστήριο offiset. Κυκλοφορεί καθημερινά πλην Κυριακής και αποτελεί την κύρια πηγή πληροφόρησης για όλες τις ξένες πρεσβείες και τους ξένους ανταποκριτές. Εκτός από τις ειδήσεις, εσωτερικές και διεθνείς, περιέχει οικονομικό παράρτημα, καθώς και παράρτημα των βασικών θεμάτων του ελληνικού τύπου της προηγούμενης μέρας

ζ. έντυπο αγγλικό δελτίο με ποικίλα θέματα επικαιρότητας, feature stories, που στέλνεται σε πολλούς συνδρομητές, στην Ελλάδα και το εξωτερικό

η. τηλεφωνική υπηρεσία, που περιέχει συνοπτικά τις ειδήσεις της ημέρας. Οι ειδήσεις αυτές είναι πολιτικές, οικονομικές, αθλητικές. Η τηλεφωνική υπηρεσία ανανεώνεται κάθε 2 ώρες και έκτακτα.

Παρατηρείται, ευλόγως, μια κάθε άλλο παρά ευκαταφρόνητη συνιστώσα υπηρεσιών. Σε σχέση, ή ορθότερα σύγκριση, με τα διεθνή πρακτορεία το ΑΠΕ βρίσκεται - σύμφωνα με λεγόμενα των επικεφαλής αρμοδίων, στελεχών - σε νηπιοβρεφική ηλικία.

Αρχική πηγή των πληροφοριών του ΑΠΕ, στα προηγούμενα χρόνια, ήταν το γαλλικό πρακτορείο, ενισχυμένο αργότερα με το Ρούτερ και τον ηνωμένο τύπο (UPI). Σήμερα, μετά την άσκηση μιας συστηματικής αναπτυξιακής πολιτικής στο διεθνή χώρο, συνεργάτες του ΑΠΕ είναι, επιπλέον των αναφερθέντων, το δυτικογερμανικό DPA, το ιταλικό ANSA, το "γιουγκοσλαβικό" TANTIOYTK, το αλβανικό ATA, το αραβικό FANA, το κινέζικο HINHNA, το ιαπωνικό KYODO, το βουλγαρικό BTA κα.

Με τον τρόπο αυτό φωτίζονται πολυεδρικότερα πολλές από τις διεθνείς ειδήσεις και η δημοσιογραφική τους σύνθεση από το ΑΠΕ μπορεί να γίνεται με τρόπο περισσότερο αντικειμενικό.

Δεύτερη πηγή πληροφοριών είναι το δημοσιογραφικό επιτελείο του ΑΠΕ που συγκεντρώνει και μεταδίδει όλες τις εσωτερικές ειδήσεις στο σύνολο του επαρχιακού δικτύου.

Και τρίτη πηγή είναι οι ανταποκρίσεις του στο εξωτερικό, που το τροφοδοτούν καθημερινά με πληροφορίες και ειδήσεις για όλα τα γεγονότα, που συμβαίνουν στις έδρες τους ή στην ευρύτερη περιοχή τους, ιδιαίτερα, βέβαια, εκείνα που αφορούν την Ελλάδα. Ανταποκριτές έχει το ΑΠΕ σε 15 ξένες πόλεις και γραφεία στις Βρυξέλλες, την Αγκυρα, την Κωνσταντινούπολη και τη Λευκωσία.

Όλες αυτές οι πηγές διασφαλίζουν ένα κύμα πληροφοριών, που έρχεται με teletex, με τηλέφωνα, με telefax και με ταχυδρομείο, από το πρωί ως αργά τη νύχτα, χωρίς η ροή να διακόπτεται ούτε και τις θεωρούμενες "νεκρές" ώρες, γιατί τα γεγονότα και όχι οι άνθρωποι έχουν την επιλογή του χρόνου, που συμβαίνουν και ένα σπουδαίο γεγονός μπορεί να συμβεί οποτεδήποτε και οπουδήποτε. Έτσι κάθε πρακτορείο, πρώτος δέκτης οποιουδήποτε συμβάντος, οφείλει σε 24-ωρη βάση να βρίσκεται σε επιφυλακή.

Το αθηναϊκό πρακτορείο, όπως έχει διαμορφωθεί, περιλαμβάνει τρεις κλάδους : το δημοσιογραφικό, τον τεχνικό και το διοικητικό.

α. Ο δημοσιογραφικός κλάδος, με 150 περίπου μέλη, έχει για προϊστάμενο το διευθυντή σύνταξης, πλαισιωμένο από τρεις αρχισυντάκτες - ένα για την πρωινή βάρδια, ένα για την απογευματινή - κι ένα για τη βραδινή. Κάτω από τους αρχισυντάκτες, το συνολικό εργασιακό αντικείμενο είναι χωρισμένο σε τομείς, με επικεφαλής τομάρχες : τομέας πολιτικού, τομέας οικονομικού, τομέας κοινωνικού-πολιτιστικού, τομέας αστυνομικού-δικαστικού, τομέας αθλητικού ρεπορτάζ. Επιπλέον, καθένα από τα τμήματα, που αναγράφηκαν, λειτουργεί με δική του συντακτική δομή και τους δικούς του προϊσταμένους, που υπάγονται στους αρχισυντάκτες, στο διευθυντή σύνταξης και, φυσικά, στο γενικό διευθυντή, που προϊσταται όλων των υπηρεσιών του ΑΠΕ.

β. Ο τεχνικός κλάδος περιλαμβάνει καταρχήν τον κλασσικό μηχανικό εξοπλισμό, που μεταφράζεται σε 14 τηλετυπικά μηχανήματα για τη λήψη των ειδήσεων και 19 για τη μετάδοσή τους, καθώς και 2 μηχανήματα λήψης - μετάδοσης telefax. Και όπως έχει ήδη αναφερθεί το telefax αποτελεί προηγμένη μορφή έναντι του teletex, επειδή μεταβιβάζει μεμιάς από τόπο σε τόπο ολόκληρο το αποστέλλόμενο κείμενο, εντελώς αθόρυβα, με τη φωτογραφική μέθοδο, ενώ το κλασσικό teletex το μεταβιβάζει γράμμα προς γράμμα, με το γνωστό βόμβο. Αλλά και στα teletex υπάρχουν παλαιότερες και πιο προηγμένες μορφές, στις οποίες έχει βαθμιαία περάσει και το ΑΠΕ. Για παράδειγμα πριν από ελάχιστα χρόνια υπήρχε εγκατεστημένο στο πρακτορείο ένα τηλετυπικό κέντρο, μουσειακής πλέον τεχνολογίας, με δυνατότητα κάλυψης 30 συνδρομητών και ταχύτητα αποστολής 50 bands, τώρα το τηλετυπικό αυτό κέντρο έχει αντικατασταθεί μ' ένα σύγχρονο ηλεκτρονικό των 50 θέσεων, εγκατεστημένο στον ΟΤΕ, που μπορεί να επεκταθεί και μέχρι τις 100, ενώ η εκπομπή των 50 bands αυξήθηκε στην ταχύτητα των 75 bands. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι, ενώ με το παλιό κέντρο μπορούσαν να μεταδοθούν 60 λέξεις στο λεπτό, τώρα μεταδίδονται 90 λέξεις. Δηλαδή, αύξηση ταχύτητας χαρακτήρων 50 %. Επίσης, αρκετά από τα παλιά μηχανικά τηλετύπα του πρακτορείου έχουν αντικατασταθεί με ηλεκτρονικά αθόρυβα, που και ταχύτερα είναι και την επεξεργασία κειμένου διευκολύνουν, επειδή διαθέτουν μικρή θόνη. Τέλος, στον κλασσικό εξοπλισμό πρέπει να περιληφθεί και η τηλεφωτογραφική υπηρεσία, που λαμβάνει και αναμεταδίδει στους συνδρομητές τηλεφωτογραφίες των γεγονότων της ημέρας από το πρακτορείο Ρούτερ, με το

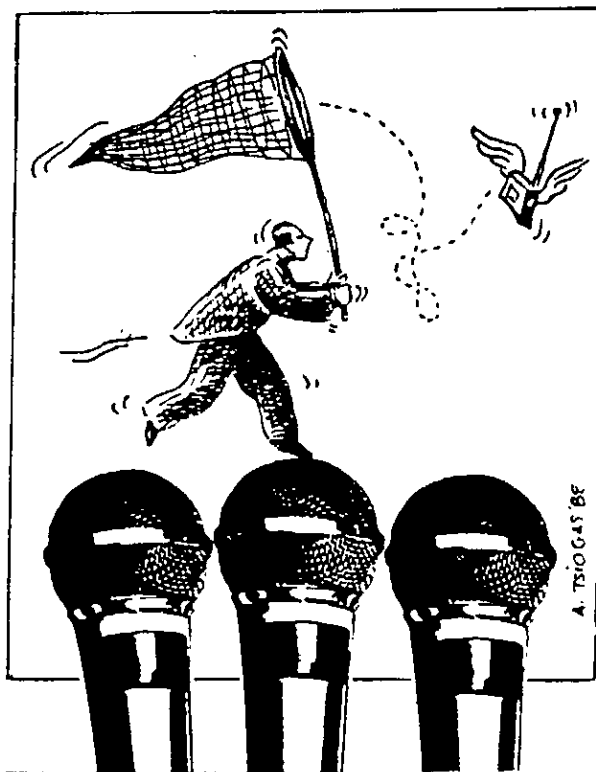
οποίο υφίσταται σχετική σύμβαση. Μέχρι τώρα δεν υπάρχει φωτορεπορτάζ του ΑΠΕ για την ελληνική επικαιρότητα, γιατί αυτό θα αποτελούσε ίσως πλήγμα για τους Έλληνες φωτορεπόρτερ. Πάντως στον απολογισμό του 1990 γίνεται μνεία και για το ζήτημα αυτό.

Αλλά τα μεγάλα ατού του τεχνικού κλάδου αρχίζουν στην πραγματικότητα εκεί, όπου τελειώνει ο κλασικός εξοπλισμός μηχανικής. Η υφήλιος συγχρονίζεται με την εποχή των Η/Υ και της πληροφορικής. Τα διεθνή πρακτορεία ήδη - για ευνότους λόγους - έχουν συγκλίνει στη νέα βάση δομής και διάρθρωσης, ενώ τα εθνικά προσπαθούν κι αυτά να μην ανακαλύψουν μια μέρα ότι πια δεν αποτελούν παρά ιστορικά μνημεία σε σχέση με τις απαιτήσεις της εποχής και τις προόδους των ανταγωνιστών τους. Το ΑΠΕ άρχισε να μελετάει την ηλεκτρονική μεταμόρφωση το 1984 και κατά τα τέλη του 1985 ίδρυσε στους κόλπους του μια νέα υπηρεσία, τη "Διεύθυνση μελετών και εφαρμογών νέας τεχνολογίας". Η εν λόγω υπηρεσία χρηματοδοτούμενη από το ΑΠΕ, από τη ΓΓΠΠ και την ΕΟΚ, εκπαίδευσε σεμιναριακά το προσωπικό του πρακτορείου κι έναν αριθμό ανέργων σύμφωνα με τη σχετική κοινοτική προδιαγραφή. Από τα τέλη του 1988, μετά τον τερματισμό τριών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ο τομέας αυτός, αρχίζει την εφαρμογή των εμπειριών και των δυνατοτήτων της στο ΑΠΕ. Εν έτη 1990, ολοκληρώθηκε σχεδόν η μετατροπή του χειροκίνητου ηλεκτρονικού αρχείου σε τράπεζα πληροφοριών, που περιλαμβάνει τμήματα πολιτικό, αθλητικό και διεθνές - το τελευταίο με πληροφορίες για όλες τις χώρες της υφής και για όλες τις διεθνείς προσωπικότητες. Οποιοσδήποτε συνδρομητής, εγκαθιστώντας στην έδρα του τη μικρή ηλεκτρονική οθόνη, θα μπορεί να έχει, μ' έναν απλό χειρισμό του πληκτρολογίου, την πληροφορία, που τον ενδιαφέρει γύρω από αυτά τα θέματα. Σύντομα θα υπάρξει μορφολογική αναμόρφωση του έντυπου αγγλογαλλικού δελτίου, που προαναφέρθηκε ως υπηρεσία, ώστε με βάση τα ηλεκτρονικά συντακτικά συστήματα να αποκτήσει τη μορφή ενός μικρού καθημερινού περιοδικού άμεσης επικαιρότητας. Και προοπτικά, προωθείται εφαρμογή του videotex, που θα παρέχει σε συνδρομητές πολυποικίλες πληροφορίες, όχι μόνο του αρχείου, όπως οι τράπεζες πληροφοριών, αλλά της ημέρας : οικονομικές, τουριστικές, ψυχαγωγικές, πολιτικές κλπ.

γ. Ο διοικητικός κλάδος περιλαμβάνει την οικονομική διεύθυνση, που κι αυτή "ηλεκτρονικοποιείται", την υπηρεσία δακτυλογραφήσεων, τη γραμματεία, με την ογκώδη εσωτερική και διεθνή αλληλογραφία και το βοηθητικό προσωπικό, που ένα σημαντικό καθήκον του είναι η έγκαιρη διανομή του αγγλογαλλικού δελτίου στους ξένους παραλήπτες, για τους οποίους αποτελεί μίαν απαραίτητη καθημερινή πηγή πληροφόρησης.

Σε συνθετική καταγραφή, αυτό είναι, το αθηναϊκό πρακτορείο ειδήσεων, ο εθνικός δημοσιογραφικός οργανισμός της Ελλάδας. Η όλη όμως εικόνα δε θα μπορούσε να θεωρηθεί ολοκληρωμένη, αν δεν επισημανθεί το γεγονός ότι όλες σχεδόν οι υπηρεσίες, που προσφέρει το ΑΠΕ, μετουσιώνονται σε γραπτά κείμενα - και τα κείμενα αυτά πρέπει να είναι άψογα, τόσο από δημοσιογραφική, όσο κι από γλωσσική πλευρά.

ρά. Για την επίτευξη ενός τέτοιου στόχου, κάθε άλλο παρά εύκολου, όταν σκεφτεί κανείς ότι στην Ελλάδα και την τριτοβάθμια εκπαίδευσή της (ΑΕΙ - ΤΕΙ) δεν υπάρχει υποδομή αλλά ούτε και η γλώσσα είναι χωρίς αμφισβητήσεις. Γι' αυτό και το ΑΠΕ έκδωσε πρόσφατα ένα γλωσσικό οδηγό, που προσφέρθηκε δωρεάν σε όλους τους Έλληνες δημοσιογράφους και που, φυσικά, θα είναι υποχρεωτικός τουλάχιστο για τους συμβαλλόμενους με το πρακτορείο. Αν αυτό αποτελέσει ή όχι μια συμβολή στο όραμα του ενιαίου γραπτού λόγου για τους Έλληνες (που όλοι πιστεύουν ότι γράφουν τη μία και μόνη νεοελληνική γλώσσα, αλλά ο καθένας τη γράφει με τον τρόπο του), ασφαλώς, ο χρόνος θα δείξει. Και το βεληνεκές δράσης του ΑΠΕ - το μόνο σίγουρο - δεν οριοθετείται, ως εκ τούτου νομοτελειακά αναπτύσσεται και ισχυροποιείται, πάντοτε, βέβαια, με όρους κοινωνικούς και συνειδησιακούς ...

3. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗ ΠΡΟΚΛΗΣΗ

Η κεφαλαιακή ενότητα V "Εξειδίκευση μιας πραγματικότητας", μετά την ύπαρξη αναφοράς για την ελληνική ραδιοτηλεόραση και το αθηναϊκό πρακτορείο ειδήσεων, θα μπορούσε να κριθεί επαρκής, αν ο τομέας των ΜΜΕ που έχει ευρεία σχέση με το καταναλωτικό κοινό, δηλ. η Ρ/Τ και ο τύπος, υπήρχαν και λειτουργούσαν σε προγενέστερες δεκαετίες ή χώρες "εξαθλίωσης". Συνάγεται εξ αντικειμένου, λοιπόν, η απαίτηση να ολοκληρωθεί το πλέγμα διαρθρώσεων και δομών που υφίσταται, με την πρόκληση - πρόσκληση της ευρωπαϊκής πραγματικότητας, που εμπερικλείει και σπόρους γαλούχησης και παιδείας συνειδητήσεων. Και μάλιστα όταν η τεχνολογική, συντελούμενη, εξέλιξη παίρνει χροιά κοσμογονικού γεγονότος. Με το σκεπτικό που καταγράφηκε, επιχειρείται επί του παρόντος να δοθεί μια συνοπτική εικόνα στο τι τεκνέεται, λαμβάνει χώρα, ως ευρωπαϊκή απάντηση στην κινητική της πληροφορικής.

Η τηλεόραση θεωρείται και είναι το μαζικότερο μέσο επικοινωνίας, άρα και το πιο επενδυτικό. Από την εφεύρεσή της μέχρι σήμερα, η τεχνολογία της έχει εξελιχθεί ραγδαία. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλαν επιστήμες, όπως η μηχανική, η ηλεκτρονική, η οπτική, η ακουστική κτ. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας εκείνο που

συνέβαλε στην εξέλιξη της τηλεόρασης ήταν η τεχνολογία των ημιαγωγών, των λέιζερς, των οπτικών ινών και των δορυφόρων. Η δορυφορική τηλεόραση τείνει να δημιουργήσει μία νέα πραγματικότητα στο χώρο των ΜΜΕ προσφέροντας νέες δυνατότητες ανταλλαγής αξιών και ιδεών μεταξύ των λαών και, όπως ήδη έχει αναφερθεί, καταργώντας τα σύνορα μεταξύ των κρατών. Αυτό είχε σαν συνέπεια τη δημιουργία μιας νέας πραγματικότητας στον ευαίσθητο τομέα της επικοινωνίας.

Η Ευρώπη στέκεται με σκεπτικισμό απέναντι στις εξελίξεις στο χώρο των ΜΜΕ, ενώ προσπάθειες γίνονται από τις κυβερνήσεις των κρατών για μια ενιαία στρατηγική στην αντιμετώπιση της αμερικάνικης και ιαπωνικής τεχνολογικής επίθεσης. Η δορυφορική μεταφορά ενός τηλεοπτικού σήματος από το σημείο παραγωγής του μέχρι την οθόνη του θεατή, περνά από διάφορα στάδια, όπως η εκτόξευση του δορυφόρου, η τοποθέτησή του σε σωστή θέση, η επιτυχής λειτουργία του, η εκπομπή του σήματος προς το δορυφόρο, η λήψη του από τον επίγειο σταθμό και τέλος η μεταφορά του στο θεατή. Παρατηρείται, δηλαδή, ότι για την επιτυχία του όλου project απαιτείται η συμμετοχή ενός μεγάλου συνόλου βιομηχανικών κλάδων προηγμένης τεχνολογίας. Στον τομέα κατασκευής εκτοξευτήρων παρατηρείται μια εντυπωσιακή παρουσία της γηραιάς ηπείρου σε αντιπαραβολή με την αμερικάνικη κυριαρχία που υπήρχε μέχρι πρότινος. Το πρόγραμμα "Αριάν" φαίνεται να εξελίσσεται με επιτυχία έτσι, ώστε να έχει δημιουργήσει κλίμα εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας στην παγκόσμια αγορά εκτόξευσης δορυφόρων. Σε ένα συνεχώς αυξανόμενο ανταγωνιστικό περιβάλλον ο εκτοξευτήρας αυτός θα επιτρέψει στην Ευρώπη να εδραιώσει τη συμμετοχή της κατά 50 % στην εκτοξευτική οδό. Από την άλλη μεριά η Αμερική, παρά την ανεπάρκεια του "Σατλ" φαίνεται να διατηρεί το υπόλοιπο 50 % μέσω των εκτοξευτήρων "Δέλτα", "Ατλας", "Τιτάν", και "Σαρπ".

Στο χώρο της βιομηχανίας δορυφόρων, η Ευρώπη ικανοποιεί ένα αρκετά σημαντικό μέρος των αναγκών της τείνοντας σιγά - σιγά να ανεξαρτητοποιηθεί πλήρως από την Αμερική και τον Καναδά. Κυριότεροι κατασκευαστές στον ευρωπαϊκό χώρο προέρχονται από τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Αγγλία και την Ιταλία. Παρατηρείται ότι σε εξοπλισμό που δεν απευθύνεται στο ευρύ κοινό η Ευρώπη έχει να παρουσιάσει σημαντικές εξελίξεις, τείνοντας σταδιακά ν' απαγκιστρωθεί από την αμερικάνικη κυριαρχία.

Μέχρι πριν ακόμα λίγο καιρό, οι τηλεοπτικές εκπομπές ήταν, κατά κύριο λόγο, σε κρατικό επίπεδο. Τα υπάρχοντα συστήματα τηλεοπτικών εκπομπών, είχαν εθνικό χαρακτήρα. Οι τεχνολογικές μεταβολές τα τελευταία έτη έχουν αλλάξει την κατάσταση. Η δυναμικότητα των συστημάτων τηλεοπτικής μετάδοσης αυξάνεται, όπως και η δυνατότητα φθηνής και αποτελεσματικής μεταφοράς προγραμμάτων σε μεγάλες αποστάσεις. Πρώτα η αναμετάδοση μέσω καλωδίου, ύστερα οι τηλεπικοινωνιακοί δορυφόροι σε συνδυασμό με καλωδιακά δίκτυα, τώρα η άμεση μετάδοση από δορυφόρο DBS, όπως επίσης και η μικροκυματική διανομή προγραμμάτων, MVDS, υποκαθιστούν τις παραδοσιακές τεχνικές εκπομπής και δημιουργούν ευκαιρίες για νέες δραστηριότητες, στις οποίες περιλαμβάνονται και οι διανοσοσυνοριακές εκπομπές. Από την άλλη,

ο συνδυασμός ψηφιακών μεθόδων, ολοκληρωμένων κυκλωμάτων και μικροεπεξεργαστών έχει επιφέρει επανάσταση σε όλους τους τομείς της τηλεοπτικής τεχνολογίας, είτε αυτό έχει σχέση με την παραγωγή, την επεξεργασία, την εναποθήκευση, τη μεταφορά, την εκπομπή ή λήψη οπτικο-ακουστικής πληροφορίας. Το πιο εντυπωσιακό, όμως, αποτέλεσμα είναι ο σημαντικός πολλαπλασιασμός του αριθμού των τηλεοπτικών προγραμμάτων τα οποία μπορούν να διανεμηθούν στην Ευρώπη ως αποτέλεσμα κυρίως των καλωδιακών δικτύων και των δορυφόρων.

Από τώρα και στο εξής, τα δίκτυα των επίγειων πομπών και τα καλωδιακά συστήματα μπορούν να εξελιχθούν περισσότερο οικονομικά απ' ό,τι στο παρελθόν. Μέσα στο κοντινό μέλλον, η τεχνολογία των λέιζερ και των οπτικών ινών, θα δώσει τη δυνατότητα αύξησης της χωρητικότητας των καλωδιακών συστημάτων σε τέτοιο βαθμό έτσι ώστε ο αριθμός των διανεμομένων τηλεοπτικών προγραμμάτων συγχρόνως με άλλες τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, θα περιορίζεται πιθανόν από οικονομικούς μάλλον, παρά τεχνικούς παράγοντες. Ο μέχρι σήμερα περισσότερο διαδεδομένος τρόπος λήψης δορυφορικών προγραμμάτων είναι η λήψη με κεντρικές μεγάλες, παραβολικές κεραιές και η μετέπειτα διανομή μέσω καλωδιακών δικτύων. Τα ήδη υπάρχοντα καλωδιακά δίκτυα χρησιμοποιούνται μόνο για τηλεοπτικές υπηρεσίες και η χωρητικότητά τους δε δίνει τη δυνατότητα διανομής περισσότερων των 20 έως 25 τηλεοπτικών προγραμμάτων. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των καλωδιακών δικτύων στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες είναι η τεχνική ιδιαιτερότητα του κάθε δικτύου, γεγονός, βέβαια, που δε δημιουργεί προβλήματα όταν το δίκτυο χρησιμοποιείται σε τοπικό επίπεδο και δεν προβλέπεται περαιτέρω χρήση του σαν τμήμα ενός ευρύτερου δικτύου σ' επίπεδο κρατών ή ηπείρων. Προβλέποντας στο μέλλον την ύπαρξη δικτύων που θα χρησιμοποιούνται και για τις νέες τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, πρέπει να τονισθεί η ανάγκη ύπαρξης κοινών προτύπων ώστε να υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης ενός πανευρωπαϊκού δικτύου μεταφοράς οπτικοακουστικής πληροφορίας. Αναφέρεται ότι σ' επίπεδο καλωδίωσης η Ευρώπη μπορεί να χωρισθεί σε τρεις κατηγορίες. Σε χώρες με υψηλό ποσοστό καλωδίωσης, όπως είναι το Βέλγιο (85-90 %), η Ολλανδία (70 %) και η Ελβετία (65 %). Οι τρεις αυτές χώρες, καλύπτουν περίπου το 60 % των ευρωπαϊκών σπιτιών που είναι συνδεδεμένα σε καλωδιακά δίκτυα. Στις χώρες με μέσο ποσοστό καλωδίωσης, μεταξύ 15 - 50 %, όπως είναι η Δανία, η Φιλανδία, η Γερμανία, η Ιρλανδία και η Νορβηγία, και τέλος στις χώρες με μικρή ή ανύπαρκτη καλωδίωση, όπως η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Σουηδία και η Αγγλία. Με βάση τα ανωτέρω, όπως και με την τάση που υπάρχει για παράλληλη παροχή νέων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών από καλωδιακά δίκτυα ευρείας ζώνης προκύπτει ότι, το μέλλον των ραδιο-τηλεοπτικών προγραμμάτων είναι στενά συνδεδεμένο με την ανάπτυξη των δικτύων αυτών. Το πρόβλημα προσφοράς περιορισμένου αριθμού τηλεοπτικών προγραμμάτων στους θεατές που υπάρχει με τα συμβατικά καλώδια, μπορεί να αντιμετωπισθεί με την εφαρμογή εναλλακτικών τεχνολογικών λύσεων που έχουν σχέση με τη χρήση οπτικών ινών, με αποτέλεσμα την αύξηση της χωρητικότητας των δικτύων, χωρίς αύξηση του κόστους σ' ένα πρόγραμμα.

Με τα μέχρι τώρα στοιχεία είναι άμεσα δυνατή η διανομή με οπτικές ίνες μέχρι και 60 τηλεοπτικών προγραμμάτων με κόστος ίδιο ή χαμηλότερο αυτού που θα προέκυπτε με χρήση συμβατικών καλωδίων. Η τάση για χρήση οπτικών ινών σε ενοποιημένα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα ευρείας ζώνης θα ενισχυθεί περισσότερο με τη μελλοντική εφαρμογή της τηλεόρασης υψηλής ευκρίνειας, για την οποία απαιτείται μεγαλύτερο εύρος ζώνης συχνοτήτων για κάθε κανάλι.

Ένας άλλος τρόπος λήψης δορυφορικών προγραμμάτων είναι η απευθείας λήψη μέσω των δορυφόρων μέσης και υψηλής ισχύος. Ενώ αρχικά η εκπομπή μέσω τέτοιων δορυφόρων είχε σαν στόχο την κάλυψη μιας χώρας, τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι υπάρχει διάχυση και σε άλλες γειτονικές χώρες. Projects για τη χρησιμοποίηση δορυφόρων άμεσης μετάδοσης βρίσκονται σε προχωρημένο στάδιο σε διάφορες χώρες, ειδικότερα στη Γαλλία, η οποία εκτόξευσε τον TOF, τη Γερμανία που αναλίσκεται πυρετωδώς με τον TVSAT, την Αγγλία με τον BSB, τις Σκανδιναυικές χώρες με το δικό τους TEL-X και την Ιταλία με τον OLYMPUS. Από την άλλη πλευρά ο Ευρωπαϊκός δορυφορικός οργανισμός UTELSAT τελείωσε πρόσφατα τις τεχνικές και οικονομικές μελέτες για το EUROPE-SAT, ένα πολυεθνικό DVS πρόγραμμα για τη γηραιά ήπειρο. Ήδη η υλοποίηση του σκεπτικού ενός τέτοιου project είναι, ότι ένα πολυεθνικό, πολυκαναλικό σύστημα μπορεί να αποβεί οικονομικότερο από τις ήδη υπάρχουσες οικονομικές λύσεις στην Ευρώπη.

Σύμφωνα με έγκυρες και βαρύνουσες κρίσεις διαφαίνεται αμφιβολία για την τελική επιτυχία του EUROPE-SAT, μια και αμφισβητείται γενικά το DBS των δορυφόρων. Βάσει αυτών των θεωριών, υπεραμύνεται η ισχύς των δορυφόρων μέσης ισχύος σαν τον ASTRA ή τον UTELSAT. Αυτός ο τρόπος λήψης δορυφορικών προγραμμάτων δημιουργεί τις προϋποθέσεις ύπαρξης μεγάλων αγορών συστημάτων λήψης. Σύμφωνα με τις προβλέψεις, 25 εκατομ. τέτοια συστήματα θα έχουν εγκατασταθεί στην Ευρώπη μέχρι και το 1992. Οι Ιάπωνες διαθέτουν μία τεράστια εμπειρία στον τομέα αυτό και αποτελούν την μεγαλύτερη απειλή για την Ευρώπη, ιδιαίτερα βέβαια με την κατασκευή της επίπεδης κεραίας, η οποία εποφθαλμοποιεί την αγορά. Η ευρωπαϊκή ήπειρος μπορεί να αντιμετωπίσει την κατάσταση μόνο με μαζική παραγωγή συστημάτων και με την καθιέρωση των δικών της προτύπων. Η δε αμερικάνικη βιομηχανία δε φαίνεται να ενδιαφέρεται σοβαρά για την ευρωπαϊκή αγορά, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά την κατασκευή παραβολικών ή επίπεδων κεραιών. Ευρωπαϊκές εταιρίες έχουν αρχίσει να παράγουν τέτοια συστήματα, αλλά δεν έχουν ακόμα φτάσει σε τέτοια επίπεδα μαζικής παραγωγής ώστε το κόστος να είναι αντίστοιχο ενός βίντεο, που είναι και ο τελικός στόχος τους.

Μια εντελώς πρόσφατη τεχνική αναμετάδοσης δορυφορικών προγραμμάτων είναι η αναμετάδοση με μικροκύματα. Σύμφωνα με την τεχνική αυτή, ένα πρόγραμμα αναμεταδίδεται μικροκυματικά από ένα κέντρο λήψης και επανεκπομπής σε ακτίνα που μπορεί να φθάσει τα 10 - 15 ή και περισσότερα km. Η λήψη πραγματοποιείται από τους χρήστες θεατές με μια κεραία VAGI ή ένα μικρό παραβολικό κάτοπτρο διαμέτρου 20 - 30 cm, αρκεί να υπάρχει οπτική επαφή με την κεραία εκπο-

μπής του σήματος. Με αυτόν τον τρόπο καταργείται η ύπαρξη καλωδίων, ενώ υπάρχει δυνατότητα αμφίδρομης επικοινωνίας που υπάρχει, με αποτέλεσμα ο χρήστης να είναι μόνο δέκτης και να μην έχει τη δυνατότητα αμφίδρομης επικοινωνίας, όπως λχ συμβαίνει στην περίπτωση του videotex. Από άποψη τεχνικής, η συγκεκριμένη μέθοδος λήψης και αναμετάδοσης δορυφορικών προγραμμάτων, έχει αρκετές δυνατότητες λόγω χωρητικότητας σε σχέση με τη μελλοντική ύπαρξη της τηλεόρασης υψηλής ευκρίνειας. Άρκει, βέβαια, να διευθετηθούν τα προβλήματα που σχετίζονται με τη χρήση του φάσματος από άλλες υπηρεσίες.

Είναι γνωστό ότι, τα συμβατικά συστήματα τηλεόρασης PAL, SECAM κλπ δεν είναι ιδιαίτερα κατάλληλα για εκπομπή από δορυφόρο επειδή απαιτούν μεγάλη ισχύ για ικανοποιητική ποιότητα εικόνας στον τηλεθεατή. Έτσι, παγκοσμίως έχει ξεκινήσει μια προσπάθεια έρευνας και ανάπτυξης συστημάτων τηλεόρασης που θα μπορούν να αξιοποιούν καλύτερα τη διαθέσιμη ισχύ των διαστημικών αναμεταδοτών. Στο σημείο αυτό, η ευρωπαϊκή συνεργασία σε τεχνολογικά θέματα τηλεόρασης έδωσε ώθηση στην ανάπτυξη ενός σχετικά νέου συστήματος τηλεόρασης ιδιαίτερα κατάλληλου για την ευρωπαϊκή πραγματικότητα. Το σύστημα της "πολυπλεκτικής κωδικοποίησης αναλογικών συνιστωσών, MAC", μελετήθηκε για να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της απευθείας εκπομπής προγραμμάτων από δορυφόρο. Η σύνθεση του σήματος MAC είναι επίσης κατάλληλη για μεθόδους κρυπτογράφησης καθώς πολλές δορυφορικές εκπομπές θα διανέμονται στο μέλλον με σύστημα συνδρομητικό. Το σύστημα MAC οδηγεί σ' ένα ενιαίο ευρωπαϊκό standard της εκπομπής από δορυφόρο με αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη και φθηνότερη αγορά σε τηλεοπτικά μηχανήματα. Το σύστημα αυτό που υποστηρίζεται και από ντιρεκτίβα προ ΕΟΚ μπορεί να υποκαταστήσει τα PAL και SECAM και να προσφέρει στους χρήστες μία καθαρότερη και ακριβέστερη εικόνα. Και το σημαντικό, μπορεί να ικανοποιήσει το πρόβλημα της παρακολούθησης των προγραμμάτων που εκπέμπονται σε διάφορες γλώσσες, κάτι που, βέβαια, δεν ισχύει για την περίπτωση της Αμερικής ή της Ιαπωνίας όπου υπάρχει γλωσσική ομοιομορφία. Συγκεκριμένα με το σύστημα MAC η εικόνα μπορεί να συνοδεύεται με πολλά κανάλια ήχου έτσι ώστε ο θεατής να έχει τη δυνατότητα επιλογής της γλώσσας της αρεσκείας του. Επιπλέον θα υπάρχει και κανάλι παροχής νέων υπηρεσιών, όπως telex, data κλπ.

Το σύστημα MAC έχει μερικές παραλλαγές, οι οποίες έχουν δρομολογηθεί στις ευρωπαϊκές χώρες εξελίξεις στον τεχνολογικό τομέα. Οι παραλλαγές αυτές σε σχέση προς τον τηλεθεατή διαφέρουν ως προς το πλήθος και την ποιότητα των καναλιών ήχου. Έτσι, 8 μονοφωνικά κανάλια ή 4 στέρεο, κλπ. Σε κάθε περίπτωση, όμως, οι πλεκτρονικοί αποκωδικοποιητές που θα τοποθετούνται στους μελλοντικούς δέκτες θα μπορούν να αναδείξουν κάθε παραλλαγή του συστήματος MAC. Επιπλέον, το σύστημα αυτό μπορεί να προσφέρει δυνατότητα περαιτέρω βελτιώσεων, όπως λόγω εικόνας 5/3 από τον υπάρχοντα 4/3. Όλες αυτές οι βελτιώσεις και τα πλεονεκτήματα μπορούν να επιτρέψουν τη σύγκριση του συστήματος MAC με την τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας. Η τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας αποτελεί μια νέα κατάσταση που με τη ραγδαία της εξέλιξη τείνει να προκαλέσει την ίδια επανάσταση που συντελέσθηκε

το 1960, με την αλλαγή των τηλεοράσεων από ασπρόμαυρες σε έγχρωμες, δημιουργώντας μια ποιότητα εικόνας αντίστοιχης αυτής των 35 mm. Η αλλαγή αυτή θα είναι αντίστοιχη της μεταβολής των ραδιοφωνικών προγραμμάτων από AM σε FM ή αυτής του έντυπου κειμένου από χειρογόννητο σε ηλεκτρογόννητο !

Οι διάφοροι οργανισμοί και εταιρίες αυτόν τον καιρό αναπροσδιορίζουν τους στόχους τους μια και στη high definition tv δεν έχει αναπτυχθεί και συμφωνηθεί κάποιο standard που θα το ακολουθήσουν άπαντες, αλλά υπάρχει κάποιου είδους ανταγωνισμός μεταξύ Ιαπωνίας και Ευρώπης, με την Αμερική να παρακολουθεί τις εξελίξεις και να συμμετέχει χωρίς να έχει δεσμευθεί μέχρι στιγμής με κάποιο από τα δύο συστήματα. Η Ιαπωνία φαίνεται να είναι η μόνη χώρα που έχει υιοθετήσει ένα εθνικό τεχνικό πρόγραμμα - πρότυπο για τη high definition και έχει θέση ένα χρονοδιάγραμμα εκπομπής. Στη χώρα αυτή ξοδεύτηκαν γύρω στα 300 εκατομ. δολάρια τα τελευταία 10 έτη γύρω από μελέτες για τη συγκεκριμένη τεχνολογία. Σχεδίασαν και πέτυχαν να εκκινήσουν δορυφορικές εκπομπές το 1990 και οι κατασκευαστές τους έχουν αρχίσει να πωλούν μικρές ποσότητες high definition video και εξοπλισμό παραγωγής. Υπολογίζεται ότι μέχρι τα τέλη του 1991 θα έχουν διατεθεί 500.000 συστήματα NIC-MUSE. Ένα σημαντικό πρόβλημα που υπάρχει με το αμερικάνικο σύστημα MUSE είναι ότι απαιτεί εύρος ζώνης, τουλάχιστον 8,1 MHz. Αυτό δημιουργεί προβλήματα σε συστήματα, στα οποία διατίθεται 6 MHz ανά κανάλι. Η απαίτηση για μεγαλύτερο των 6 MHz εύρος ζώνης φαίνεται να δημιουργεί προβλήματα σε επίγειες μεταδόσεις, σε αντίθεση με τις δορυφορικές και τις καλωδιακές. Συζητείται έτσι, σε μερικές επιπτώσεις, ο επαναπροσδιορισμός του φάσματος, γεγονός που πρόκειται να οδηγήσει σε μείωση του αριθμού των επίγειων διαύλων εκπομπής.

Στην Αμερική φαίνεται ότι δεν υπάρχει μεγάλος ενθουσιασμός γύρω από την τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας και μερικοί από τους λόγους είναι πολιτικοί. Οι Ιάπωνες προσπάθησαν να διεισδύσουν στην αμερικάνικη αγορά, αλλά χωρίς επιτυχία προς το παρόν, λόγω της μη συμβατότητας του MUSE με το υπάρχον συμβατικό σύστημα NTSC. Από την άλλη πλευρά 30 ευρωπαϊκοί οργανισμοί και εταιρίες ξεκίνησαν κάτω από το πρόγραμμα EYPHKA, το EU-95, μια κοινή προσπάθεια καθορισμού και υλοποίησης νέων προδιαγραφών σχετικά με την τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας. Σύμφωνα με την κύρια προϋπόθεση θα έπρεπε να είναι συμβατό με τους υπάρχοντες τηλεοπτικούς δέκτες και να προστατεύει τουλάχιστον για ένα μικρό χρονικό διάστημα εκείνους που είχαν επενδύσει σε συστήματα PAL και SECAM.

Το MAC είναι επίσης συμβατό με άλλα μέσα μεταφοράς και διανομής προγραμμάτων, όπως καλωδιακά - δορυφορικά, βίντεο εγγραφής, δίσκους. Η ευρωπαϊκή αυτή προσέγγιση είναι εξελικτική και όχι επαναστατική, σε αντίθεση με το ιαπωνικό σύστημα που δεν είναι συμβατό με το high definition tv. Η ιαπωνική επιλογή θα υποχρέωνε επαγγελματίες και απλούς καταναλωτές σ' επένδυση για την αγορά ενός εξ ολοκλήρου νέου εξοπλισμού. Αυτό θα σήμαινε, ότι περισσότερες από 600 εκατομ. συσκευές τηλεόρασης, που λειτουργούν σε όλο τον κόσμο

θα έπρεπε ν' αντικατασταθούν. Αντίθετα, το ευρωπαϊκό σύστημα ακολουθεί μια εναλλακτική πορεία συμβατή με τον υπάρχοντα και λειτουργούντα σήμερα εξοπλισμό.

Απ' όλα όσα αναφέρθηκαν μέχρι στιγμής γίνεται κατανοητό ότι μόνο μια ευρωπαϊκή αγορά μπορεί να αντιμετωπίσει με επιτυχία την επίθεση της αμερικάνικης και ιαπωνικής τεχνολογίας στον τομέα των οπτικοακουστικών μέσων. Είναι αυτονόητο, ότι για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο πρέπει να υιοθετηθούν κοινά τεχνικά πρότυπα για τον εξοπλισμό και τα συστήματα που αφορούν την παραγωγή, επεξεργασία, εναποθήκευση, μεταφορά, εκπομπή ή λήψη της οπτικο-αστικής πληροφορίας. Ιδιαίτερα στο χώρο της δορυφορικής τηλεόρασης θα πρέπει να υιοθετηθεί ένα κοινό ευρωπαϊκό πρότυπο μέσα από το οποίο θα καταληχθεί η τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας. Η ύπαρξη επίσης των κοινοτικών προγραμμάτων STAR, RACE, SPRINT, DELTA έχει ως στόχο τη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος για τη βελτίωση των υφιστάμενων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, την ανάπτυξη νέων χώρων, τη λειτουργία περισσότερων P/T καναλιών και γενικότερα την ανάπτυξη μιας πραγματικής ευρωπαϊκής βιομηχανίας επικοινωνίας.

Το RACE είναι ένα κοινοτικό στρατηγικό πρόγραμμα, ένα σημαντικό μέρος του οποίου περιέχει τεχνολογία, τ' αρχικά του προέρχονται - σημαίνουν, Research for advanced communication in Europe, έρευνα για προηγμένες επικοινωνίες στην Ευρώπη. Το μέρος το οποίο αφορά την τεχνολογία, είναι περίπου τα 60 - 65 % του προγράμματος και θεωρώντας το συνολικό ύψος του που είναι 1,5 δις \$ με συμβολή κοινοτική περίπου 50 %, μπορεί να διαπιστώσει κανείς ότι είναι μια μαζική κοινοτική προσπάθεια. Ο χρονικός στόχος του είναι από το 1995 προς το 2000, δηλ. ατενίζοντας τον 21ό αιώνα, συμπεριλαμβανομένης της εξελικτικής πορείας προς αυτό. Αντικείμενο του προγράμματος είναι το επονομαζόμενο IBC, Integrated Broadband Communications, Ενιαία δίκτυα ευρείας ζώνης. Όλοι οι τηλεπικοινωνιακοί οργανισμοί της κοινότητας συν των χωρών EFTA Νορβηγία, Σουηδία κλπ, πρακτικά όλη η τηλεπικοινωνιακή βιομηχανία με τη βιομηχανία πληροφορικής, μέσα και οργανισμοί τηλεόρασης, όπως BBC. Με τον όρο "ευρεία ζώνη" υπονοείται η φιλοσοφία της ψηφικοποίησης, με άλλα λόγια, αντί για αναλογική μετάδοση ό,τι διοχετεύεται στα δίκτυα είναι σε στοιχεία πληροφορίας. Τα δίκτυα τα οποία χρησιμοποιούνται είναι κυρίως δίκτυα καλωδιακά, σύρμα, ομοαξονικό και δορυφορικά, η ικανότητα να μεταφερθούν αυτά που αποκαλούνται ευρείας ζώνης σήματα, απαιτούν κατ' εξοχή τη χρήση των καλωδιακών δικτύων με οπτικές ίνες, συν δορυφορικά δίκτυα. Σήμερα προπαγανδίζεται η τηλεφωνία, όπου η χωρητικότητα της νέας αυτής τηλεπικοινωνιακής οδού είναι της τάξης των kilo bits. Όταν γίνεται συζήτηση για χρησιμοποίηση δικτύων η χωρητικότητα θα είναι πλέον mega bits ή κατ' επέκταση giga bits. Για να γίνει η σύγκριση αρκεί να αναφερθεί ότι καλώδιο το οποίο μεταφέρει την κίνηση Ευρώπης - Αμερικής, είναι της τάξης των 280 Mega - bits. Όλη η κυκλοφορία μεταξύ των δύο ηπείρων γίνεται σε mega bits. Μεσοπρόθεσμα, λοιπόν, στοχεύεται να έχει ο συνδρομητής στην οικία του, χωρητικότητα μεγαλύτερη ήδη από αυτά που μεταφέρει σήμερα η κυκλοφορία Αμερικής - Ευρώπης. Τέλος-τέλος, το ενιαίο δίκτυο υπηρεσιών θέλει τηλεόραση και υπόλοιπες υπηρεσίες.

στο συνδρομητή, μαζί. Όλες οι υπηρεσίες διαλόγου, τηλεφωνία, data, video-tex, video-telephone, broad casting television θα πρέπει να συγκλίνουν, να ολοκληρωθούν.

Το πρόγραμμα RACE έχει τρία τμήματα και γι' αυτό γίνεται ολοένα και πιο απτό η σημασία του ως χαρακτηριζόμενο προϊόν στρατηγικής. Το στοχευόμενο ενιαίο δίκτυο ευρείας ζώνης υπηρεσιών, το οποίο είναι η νέα δικτυακή και υπηρεσιακή υποδομή στην Ευρώπη, αποσκοπεί μακροπρόθεσμα όχι στη δημιουργία δικτύων για τη δημιουργία δικτύων, αλλά στην ύπαρξη και λειτουργία δικτύων που είναι η βάση, η υποδομή της οικονομικής ανάπτυξης. Τα κύρια συστατικά του RACE είναι :

- α. Δημιουργία στρατηγικής
- β. ύπαρξη τεχνολογιών και συστημάτων
- γ. ολοκλήρωση και εφαρμογή

Στο πρόγραμμα αυτό, όμως, υπάρχουν και κάποια συστατικά που σχετίζονται με την τηλεόραση. Έτσι διακρίνονται σε :

- συμπίεσης
- τερματικών
- μεταγωγών και
- διαδόσεων

Το σύνολο αυτών των μορφών συστατικών αποσκοπούν στη δημιουργία οπτικών δικτύων, με τα οποία ο συνδρομητής με χαμηλό κόστος θα έχει την ευχέρεια να υπερβεί τα του σήμερα υπαρκτά συστήματα. Η αμερικάνικη Bell South ήδη κατέκτησε για τους πελάτες της την οπτική δυνατότητα μέσω μόνο της απλής τηλεφωνίας. Η απάντηση της Ευρώπης έρχεται να δοθεί με την εξελικτική δικτύωση, με απώτερο στόχο την πέραση εκατό προγραμμάτων τηλεόρασης υψηλής ευκρίνειας. Και είναι τελείως διαφορετικό απ' ό,τι όλες οι μέχρι στιγμής γνωστές αρχές. Τα προγράμματα αυτά τα φορτώνεται, το καθένα από αυτά, σε με δίοδο λέιζερ. Η κάθε δίοδος λέιζερ είναι πιο μικρή ακόμα και από ένα κόκκο άμμου, με διαφορετικό χρώμα. Επομένως, υπάρχουν 100 διαφορετικά μήκη κύματος φωτός, που αντιστοιχούν σε 100 προγράμματα τηλεόρασης. Είναι ακριβώς ό,τι εκπέμπονται σήμερα ερτζιανά κύματα από 100 σταθμούς που ο καθένας έχει διαφορετικό μήκος κύματος. Τα 100 αυτά διαφορετικά κύματα αντιστοιχούν πολυπλεγμένα σ' ένα statcupter, ένα "κουτί" οπτικό που τα ανακατεύει. Κάθε συνδρομητής αντιστοιχεί σε μια οπτική ίνα. Έτσι από το οπτικό "κουτί" έρχεται μια οπτική ίνα, η οποία δεν είναι παρά ένας σωλήνας που παίρνει ανακατεμένο το φως όπως βρίσκεται εντός του "κουτιού". Αυτό το ανακατεμένο φως φτάνει στα τερματικά του συνδρομητή. Στο τερματικό πρέπει να γίνει φάραση. Ακριβώς ό,τι γίνεται με το ραδιόφωνο, όπου γυρίζεται το tuner και προσπαθείται να γίνει tuning σε

αυτή τη συχνότητα, σε αυτό το μήκος κύματος. Αυτό ακριβώς το ίδιο κάνει κανείς στον τερματικό του, το οποίο περιέχει ένα λείζερ αντίστοιχο σαν αυτά, με επιλεκτική ικανότητα που περιέχει όλα αυτά τα μήκη κύματος που δύναται να επιλέξει. Σε κάθε θέση αντιστοιχεί ένα κανάλι.

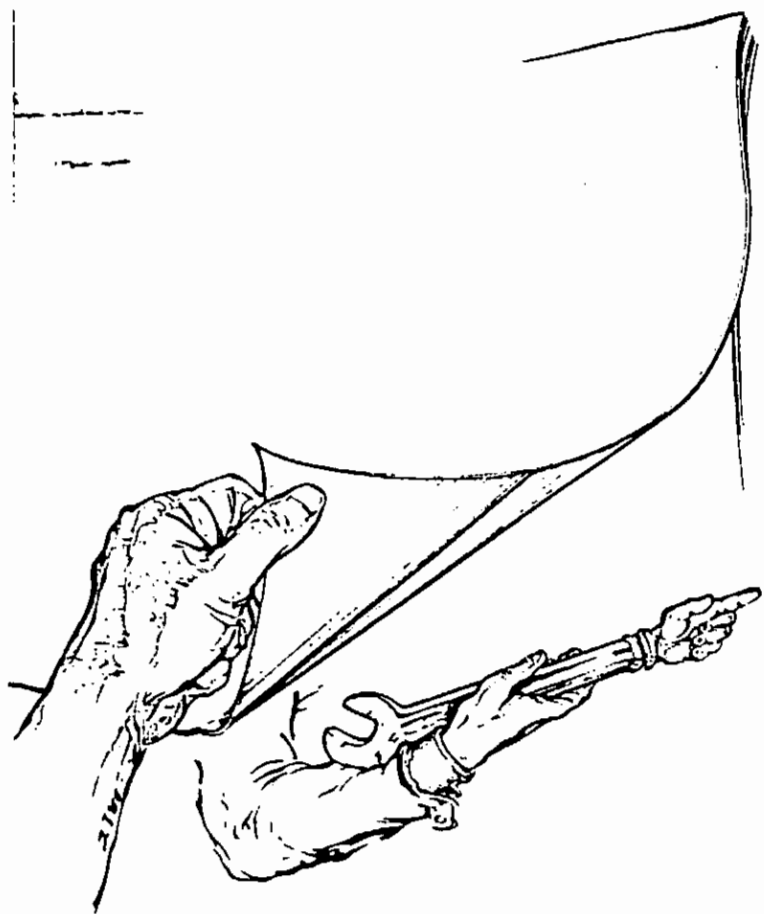
Η τεχνολογία αυτή είναι πολυκαναλικά συστήματα με σύγχρονη πολυπλεξία. Οι εταιρίες που είναι ανακατεμένες σε αυτό το project είναι, η Philips, Siemens, Placey και η σύλληψη των ιδεών, κατά μέγιστο ποσοστό πηγάζει από το high hertz institute της Γερμανίας. Στα ίδια πλαίσια κινείται και το πρόγραμμα DELTA, που είναι χρήση προηγμένης τεχνολογίας σε μάθηση, drive, οδική ασφάλεια και ιατρικές εφαρμογές.

Η ολοκλήρωση, οι επιλεκτικές εφαρμογές αποτελούν συστατικό στοιχείο του κάθε προγράμματος. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω υπάρχουν φάσεις και τα projects τρέχουν. Με τη σειρά τους τα projects καθορίζουν την τεχνολογική βάση του προγράμματος, καθώς και τη στρατηγική του. Ακολουθεί η προσπάθεια ενσωμάτωσης των χρήσεων, όπως οι τράπεζες, οι ασφαλιστικές εταιρίες, τα ΜΜΕ, η ιατρική, οι μεταφορές, τα συνέδρια κλπ. Στις εφαρμογές αυτές, οι μεγάλοι χρήστες, μαζί με τηλεπικοινωνιακούς οργανισμούς, μαζί με τη βιομηχανία, συνδέονται για να δημιουργήσουν πραγματικές εφαρμογές για τις υπηρεσίες του μέλλοντος.

Το μείζον ερώτημα που τίθεται, ακολούθως, είναι αν το Α ή το Β πρόγραμμα είναι ελιττίστικο και αποκλειστικό για τις χώρες του διευθυντηρίου, γι' αυτές του μητροπολιτικού καπιταλισμού. Προϋπόθεση βέβαια είναι ότι πρέπει να υπάρχει σύγκλιση. Παρατίθεται η περίπτωση της Ελλάδος, στο πρόγραμμα RACE, στον τεχνολογικό λχ τομέα. Η χώρα συμμετέχει θέτοντας με χώρες όπως η Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία, τα θέματα περιφερειακής στρατηγικής και έχοντας άμεση αντίληψη και γνώση για το 30 % περίπου των projects του προγράμματος. Στον τομέα της δημιουργίας υπηρεσιών και πιλοτικών εφαρμογών η-Ελλάδα-βρίσκεται-μεταξύ-της-6ης-ή-7ης-θέσης-σε-ευρωπαϊκό-επίπεδο. Μόλις 2 θέσεις κάτω από την Ιταλία και πάνω από τις Ισπανία, Πορτογαλία, Βέλγιο, Δανία. Είναι απλά ένα στατιστικό στοιχείο που δείχνει αποδεδειγμένα ότι χώρες μικρές εντείνουν την προσπάθειά τους να συμμετάσχουν στη στρατηγική της επόμενης γενιάς δικτύων και υπηρεσιών. Και το πρόγραμμα του ενιαίου κοινωνικού χώρου της Ευρώπης θα ήταν στενά προσπλυτισμένο αν οριοθετήσουν αποκλειστικά και μόνο σε κοινωνικές συγκλίσεις, αντίθετα έχει προεκτάσεις τεχνολογικές, οικονομικές, που αν δεν ερμηνευτούν εξελικτικά θα οδηγήσουν σε μακροπρόθεσμο απο-ιδεολογισμό, με άμεση συνέπεια την εκμετάλλευση και την εξάρτηση, τις κοινωνίες των 2/3 ή και των 1/3, την Ευρώπη των δύο ταχυτήτων, κάτι άλλωστε που υποδαυλίζουν συντήρηση, κατεστημένο και ολιγαρχία.

Η επικοινωνιακή εγρήγορση, η εξελικτική πορεία των νέων συσκευών και γνώσεων δεν περιορίζεται μόνο στα προγράμματα που αναφέρθηκαν. Πέρα από τη P/T οντότητα, η ευρωπαϊκή πρόκληση - πρό-

σκληση εμπεδώνεται και σε άλλους χώρους, όπως για παράδειγμα ο τύπος, η τέχνη, το νόμισμα, η γλώσσα κλπ. Η αλληλουχία, ο θετικός - θεμιτός ντετερμινισμός λαμβάνει σάρκα και οστά στις συνειδήσεις υψηλής παιδείας και κουλτούρας, σε λαούς με πολιτιστική και μορφωτική παράδοση, σε έθνη με πανανθρώπινη και δημοκρατική εξέλιξη. Αν ο Γερμανός ή ο Άγγλος έχει να παρουσιάσει ρόλο και λόγο πρωτοποριακό κάποιων αιώνων, υπάρχουν δυστυχώς ή ευτυχώς και κάποιοι άλλοι που έθεσαν τα θεμέλια πνευματικά, ψυχολογικά, επιστημονικά και οικονομικά για να ορθωθούν η σύγχρονη Γερμανία, Αγγλία από χιλιετηρίδες. Και η Ελλάδα πρέπει να κατανοήσει (κύρια οι κατ' εποχήν ηγήτορες) ότι ο ρόλος του υπο-ανάπτυξη κράτους - έθνους δεν της αρμόζει ιστορικά. Σίγουρα, βέβαια, και δεν πρέπει να έχει και ψευδαισθήσεις. Ο αγώνας προσαρμογής ξεκινάει από το σήμερα, το τώρα, όχι το χθες, το άλλοτε. Το ζητούμενο είναι και θα είναι το αύριο, το μελλούμενο. Γι' αυτό επιβάλλεται η εθνική πορεία, η ομόθυμη στρατηγική, η τεχνολογική ανεξάρτηση και ανάπτυξη. Και το πείραμα ή της Ευρώπης, ή των Βαλκανίων, ή της Μεσογείου πρέπει να αξιοποιηθεί παραγωγικά και επενδυτικά. Η "ευκαιρία", της τεχνολογικής επανάστασης, ίσως κάποτε να επαναληφθεί, άγνωστο όμως πότε...

4. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΜΥΘΟΣ ή ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

"Ο λόγος είναι ελεύθερος, αλλά εγώ δεν είμαι, ο χώρος είναι τόσο κορεσμένος, η πίεση όλων αυτών που θέλουν να ακουστούν είναι τόσο ισχυρή, ώστε δεν είμαι πλέον ικανός να γνωρίζω τι εγώ θέλω!"
Jean Baudrillard

Ξεφυλλίζοντας την εφημερίδα, ανοίγοντας το ραδιόφωνο ή παρακολουθώντας την τηλεόραση δεν υπάρχει περίπτωση να μην έρθεις σε επαφή οπτικοακουστικής ετυμηγορίας, από τη μια, με κάποιο νεοεκδοθέν έντυπο και από την άλλη, με κάποια δημοσιογραφική σχολή. Ο "Χ", "Ψ", "Ζ" συγγραφέας ή ο "Κ", "Λ", "Μ" δημοσιογράφος αποτελούν τις σύγχρονες "σειρήνες", το ερέθισμα για το πλατύ καταναλωτικό κοινό, ώστε να καταφύγει, ως διέξοδο σωτηρίας του μέσω της διαφη-

μιζόμενης εναλλακτικής λύσης, στο χώρο που προσφέρει μια, εκ πρώτης όψεως, ασφάλεια και ελπίδα. Βέβαια, το όλο σκηνικό, όπως και κάθε τι, αποτελεί μια επανάληψη, εξευγενισμένη και ταγμένη στην υπηρεσία της τρέχουσας αναγκαιότητας. Ξη συγκυρία, που διαφαίνεται με το πέρας του 20ού αιώνα, επιδρά θετικά -ντετερμινιστικά στην αναμόχλευση εισόδου του γραπτού ή προφορικού λόγου, εν γένει του βιβλίου, στο δημόσιο βίο, στα κοινά. Και αυτό, ως τακτική διέξοδος στο στρατηγικό αδιέξοδο της κοινωνίας και του συστήματος.

Λογοτεχνία και δημοσιογραφία, ως έννοια και ουσία, συνυπάρχουν σε μία αντίληψη τάξης πραγμάτων, σαφώς σε λειτουργία - ιδεολογική και πραγματιστική - μέσου. Η μαζικότητά τους ελοχεύει από την πρωτόγονη φάση σύλληψης, μια και νομοτελειακά απευθύνεται πέρα από το δημιουργό και στον περίγυρό του, έμμεσο ή άμεσο. Η δε επικοινωνιακή της ισχύ αποδεικνύεται με μαθηματική ακρίβεια, το μέσο χειραφετεί ή χειραγωγεί, ανάλογα με το αν έχει ήδη χειραφετηθεί ή αν παραμένει χειραγωγημένο, εξελικτικά και με κύριο γνώμονα τη δημοσιότητα που αποκτά στα γρανάζια του πνεύματος και της πράξης. Το ότι το κάλεσμα που εκπέμπεται πχ, από το ραδιοφωνικό σταθμό του SKY ή του RADIO MARINA για το βιβλίο του Ριμπακώφ "Τα παιδιά από το Αρμπάτ", ή η προτροπή που εκθέτεται πχ, από τον τύπο του Βήματος ή της Νίκης για τη σχολή των Τράγκα, Παναγιωτόπουλου, Καρατζαφέρη κα, αποτελούν κίνητρο απόφασης για το ευρύ φάσμα του κοινωνικού συνόλου δεν αρκεί από μόνο του να προίδεάσει ή γιατί όχι να προσηλυτίσει. Στην εξαρτησιακή ή - ίσως - απελευθερωτική διεργασία που τεκνέεται παρεισφύρουν οικονομικά, πολιτικά, ψυχολογικά όρια που σε απτή συνεργασία με τα ιδεολογήματα που προπαγανδίζονται, είτε από την κρατούσα είτε από την ακρατούσα τάξη, ομογενοποιούνται και καθοδηγούν. Ο διαχωρισμός βάσης -εποικοδομήματος, υποδομής - υπερδομής δίνει το στίγμα της αένανης αντιπαράθεσης μεταξύ του γεννησιουργού, του φυσικού και του δημιουργηθέντος, του τεχνητού. Το αποτέλεσμα της διακαιρικής συνύπαρξης - έστω και σε σύγκρουση - είναι το κοινωνικό οικοδόμημα, η εντελέχεια του συστήματος ! Ενός συστήματος, που στηριζόμενο στην οικονομική ένδεια, παρουσιάζει με τη σειρά του "ζενίθ" και "ναδίρ" στην πορεία εξέλιξης και ολοκλήρωσής του, κοινοτύπως, στην απόδοσή του. Η κυμαινόμενη καμπύλη, χρόνου και οικονομίας, με τις φάσεις της, (ύφεση, ανάκαμψη, άνθηση, κάμψη) προσδίδει και τα αντίστοιχα σημεία γραφής στην κοινωνία. Όταν παρατηρείται, λοιπόν, μια κρίση - τακτική - αυτομάτως ενεργοποιούνται τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, και ως τέτοια ή όχι, προσπαθούν να αμβλύνουν την οξυμένη εκρυθμότητα ή σε ουτοπική (οραματική) λειτουργία να οξύνουν την αμβλυμένη κινητικότητα. Με άλλα λόγια, ή να οξυγονώσουν ή να ευθανατίσουν τα συμφέροντα της κοινωνίας (ταξικά ενίοτε δυϊστάμενα).

Λογοτεχνία και δημοσιογραφία, παρόμοια, έχουν στην ιστορική διαδρομή τους, τις ιδιαίτερες εκφάνσεις και στιγμές. Άλλοτε μονοδιάστατα, άλλοτε συντοχρόνως παρεμβαίνουν και ζυμώνουν το κοινωνικό σύνολο, σε προοπτική συναίνεσης ή επανάστασης. Η αναδρομή στη διεθνή αλλά και εγχώρια σκηνή μπορεί να επιβεβαιώσει το γεγονός. Για παράδειγμα, τα ντοκουμέντα του Κ. Μαρξ, του Β Ι Λένιν, του Μ Τ

Τουνγκ εμφάνισαν σπόρους διαχρονικής παιδείας και πρακτικής (σίγουρα και κακώς κείμενα) μιας μάζας διεθνικής και διαταξικής, στην τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα, όμως, θα θεωρηθεί τουλάχιστον γελοίο να ανοίξεις σε συζήτηση διάλογο "για τις πράξεις" του Μάο, ή "για το κομμουνιστικό μανιφέστο" του Μαρξ ή "για τη διαλεκτική" του Λένιν. Η παγκόσμια συγκυρία συνετέλεσε τα μέγιστα...

Τα ΜΜΕ, φαινομενικά τουλάχιστον, ενοποιημένα και συνιστάμενα, αυτοδιαιρούνται σε μια λογική του μέσου για το μέσο ή του μηνύματος για το μήνυμα. Γιατί αλήθεια, πώς αλλιώς θα μπορούσε να ερμηνευτεί το συμβάν του βιβλίου ή της προφορικής και γραπτής είδησης, που ανάμεσα στο σύνολο των περιεχομένων του αφιερώνει ένα μέρος στην προβολή κάποιου νέου εντύπου ή ενός καινούργιου σταθμού (και συχνά από αντίπαλο χώρο) ; Ο κινέζος φιλόσοφος Παν Κου διακήρυξε : "είναι αντίθετα, μα γεννούν το ένα το άλλο..." Πράγματι, η κοινωνική διάσταση της λογοτεχνίας και της δημοσιογραφίας ορθώνεται σε προτσές αρχής και τέλους, μετασχηματιζόμενο σε επιμέρους συγκρούσεις ιδεολογίας, πολιτικής, ενημέρωσης. Η μονιμότητα στη συνύπαρξη είναι σχετική, ενώ η μεταβλητότητα που εκφράζεται στο μετασχηματισμό του προτσές είναι απόλυτη. Δύο καταστάσεις προσιδιάζουν σε κάθε φαινόμενο στην κίνησή του - μια φάση σχετικής ανάπαυλας και μια φάση έκδηλης σύγκρουσης. Οι δύο αυτές φάσεις προκαλούνται από την αμοιβαία πάλη δύο αντιθέτων παραγόντων, που ενυπάρχουν στο ίδιο το φαινόμενο. Όταν, λοιπόν, δημοσιογραφία και λογοτεχνία, στην κίνησή τους, βρίσκονται στην πρώτη φάση, υφίστανται αλλαγές μόνο ποσοτικές, όχι και ποιοτικές, κι αυτό εκδηλώνεται με τη φαινομενική ανάπαυλα. Αντίθετα, όταν το φαινόμενο στην κίνησή του, βρίσκεται στη δεύτερη φάση, εξαιτίας του ότι στη διάρκεια της παραμονής του στην πρώτη φάση οι ποσοτικές αλλαγές είχαν φτάσει στο οριακό σημείο, επέρχεται ένας διαμελισμός της ενότητας, συντελείται μια ποιοτική αλλαγή, που εκφράζεται με έκδηλες μετατροπές. Η ενότητα, η συνοχή, η αρμονία, η ανάπαυλα, η κανονικότητα, η έλξη κλπ που παρατηρούνται στην καθημερινότητα είναι εκδηλώσεις πραγμάτων, που βρίσκονται στην κατάσταση των ποσοτικών αλλαγών, ενώ ο διαμελισμός της ενότητας και η-καταστροφή-της-κατάστασης συνοχής, ανάπαυλας, συμπύκνωσης, αντιπροσωπεύουν εκδηλώσεις πραγμάτων, που βρίσκονται στην κατάσταση των ποιοτικών αλλαγών που συντελούνται κατά το πέρασμα από το ενυπάρχον προτσές σε ένα άλλο. Η πάλη, εξάλλου των αντιθέτων υπάρχει και στις δύο φάσεις, αλλά η λύση της αντίθεσης επέρχεται κατά τη δεύτερη φάση. Να, γιατί λέγεται, πως η ενότητα των αντιθέτων είναι εξαρτημένη, προσωρινή, σχετική, ενώ η πάλη των αλληλοαποκλειόμενων αντιθέτων είναι απόλυτη.

Η παραπάνω αντίληψη, περί ύπαρξης κινητικότητας, για το χώρο της δημοσιογραφίας και της λογοτεχνίας άπτεται και του ελληνικού στερεώματος. Παρατηρείται, σε τακτά χρονικά διαστήματα, μία άγραφη συμφωνία, μεταξύ των παραγόντων - συντελεστών του βιβλίου και του τύπου, που τρέχει μια ορισμένη περίοδο, σε αυτήν παρουσιάζονται, αναλύονται σκέψεις, απόψεις, γεγονότα σε κλίμα ισχνής αντιπαράθεσης και μετριοπαθούς λόγου. Σιγά-σιγά, όμως, μετασχηματίζεται αυτή

η φάση ενημέρωσης σε μια ακόλουθη, που όταν δει το φως της δημοσιότητας εξειδικεύεται σε οξεία αντιπαλότητα και ξύλινη επιχειρηματολογία. Και το πλαφόν υπαιτιότητας ποικίλει από ιδεολογικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό. Έτσι, σε αυτή τη φάση, ενώ κάποια μέσα μπορεί να αντιτίθενται σφόδρα μεταξύ τους, να επιχειρούν μια υποδιέστρη κοινή πλεύση ενάντια σε κοινούς "συμμάχους". Κι αυτό άπτεται στη σύγχυση του πλέγματος επικοινωνίας και συμφέροντος, μηνύματος και τάξης, μέσου και σκοπού. Για παράδειγμα στο χώρο της δημοσιογραφίας, και ειδικότερα του τύπου, έχει παρατηρηθεί στο παρελθόν και διεξάγεται στο παρόν οξεία πολιτική και "ιδεολογική" αντιπαράθεση μεταξύ δύο ή περισσοτέρων μονάδων και παράλληλα - ως εκ θαύματος - ομόρροπη οικονομική και επιχειρηματική συνοδοιπορία! "Ελεύθερος Τύπος" και "Αυριανή" συγκρούονται μανιωδώς σε σχέση με την κυβερνητική εξουσία, με φυσικούς "συμμάχους", αντίστοιχα, "Απογευματινή" και "Επικαιρότητα" - και όμως δεν παραλείπουν να συμπλεύσουν μεταξύ τους ενάντια, τώρα πλέον, σε αυτούς που μέχρι πρότινος ή μελλοντικώς βρίσκονται, στο βωμό χρηματοπιστωτικών στοχεύσεων. Όπως αναπτύχθηκε, ως συμπέρασμα εξάγεται πως ανάμεσα στα αντίθετα υπάρχει ενότητα. Εδώ ακριβώς περικλείεται ο νόμος της διαλεκτικής, που εμβολίζει κείρια και κύρια τη μεταφυσική. "Είναι αντίθετα μέσα", σημαίνει, πως τα αντίθετα αποκλείουν το ένα το άλλο ή παλεύουν το ένα ενάντια του άλλου. "Γεννούν το ένα το άλλο", σημαίνει, πως σε καθορισμένες συνθήκες, τα αντίθετα συνδέονται αμοιβαία και φτάνουν στην ενότητα. Εξάλλου, στο εσωτερικό της ενότητας διεξάγεται πάλη, άρα χωρίς πάλη δεν υπάρχει ενότητα. Στην ενότητα υπάρχει η πάλη, στο ειδικό το καθολικό, στο μερικό το γενικό. Και ακρογωνιαία, η πορεία του μέσου εξαρτάται από το περιβάλλον που κινείται και κινεί, που ενημερώνεται και ενημερώνει. Ο νόμος της επικοινωνίας, άλλωστε, ποτέ δεν ήταν ούτε θα υπάρξει ξεκομμένος, και στη φάση της χειραγώγησης και σε αυτήν της χειραφέτησης. Σε αυτό τον ακατάρριπτο νομοτελειακά κανόνα επιβάλλεται να εξετασθεί και το επιμέρους μέσο, η υποκείμενη αρχή.

"Λογοτεχνία και δημοσιογραφία, μύθος ή πραγματικότητα" ; Μείζον ζήτημα ενασχόλησης, μιας ρήσης-ειπωμένης-από-τον-Ελισιότ-, για το σύνολο της διάνοησης, της πολιτικής, της κοινωνίας. Για την ίδια τη δημοσιογραφία και τη λογοτεχνία. Και βέβαια, ως απόληξη της σκέψης για το αν είναι δυνατό να συρθεί η γραμμή διαχωρισμού των "σιαμαίων βρεφών" του πολιτιστικού εποικοδομήματος, σε μια τακτική ευόδωσης και κατάθεσης της συνολικής επικοινωνιακής βούλησης "συγκοινωνούντων δοχείων" για πιθανή ανεξάρτητη και ίδια προοπτική πορεία.

Ο βασικός νόμος του χώρου της δημοσιογραφίας κινείται πρωτίστως στην απάντηση του ποιος, πού, πότε, γιατί κλπ. Αυτό μεταδίδεται με σχολαστική συνέπεια από την κάθε δημοσιογραφική γενεά στην επόμενη, ώσπου ο δάσκαλος να πείσει στην παρατήρηση του μαθητευόμενου ότι αυτό που του ζητούν "δεν είναι τόσο εύκολο, όσο φαίνεται". Ο προλεχθείς συσχετισμός θα έμενε μετέωρος αν το νόημά του δεν επιβεβαιωνόταν και από την άλλη όχθη, της λογοτεχνίας. Εδώ - ίσως - να μην υπάρχουν τόσο παγιωμένες απαιτήσεις, αλλά ένας τουλάχιστον

νόμος μπορεί εύκολα να παραλληλιστεί με τον προηγούμενο, "το ποια πρέπει να λεχθούν, το ποια πρέπει να παραληφθούν, και σε ποια πρέπει να σταθεί η προσοχή". Η αέναη ταύτιση των δύο αυτών νόμων είναι αισθητή, το ότι ο δεύτερος έρχεται από τον Καβάφη - το γεγονός που αναφέρεται στον Παπαδιαμάντη, λογοτέχνη που συμβίωσε στενά με τη δημοσιογραφία και την υπηρέτησε, ενισχύει με τρόπο σημαδιακό τους δεσμούς ανάμεσα στα δύο είδη. Ίσως η στενή συγγένεια να εξηγεί και το τυπικό παιχνίδι αγάπης - μίσους που αδιάκοπα διαιρεί και ενώνει τις δύο πλευρές. Χτυπητές συμπτώσεις και αποκλίσεις των γενεαλογικών τους δένδρων προσδίδουν, σε λογοτεχνία και δημοσιογραφία, μια κατάσταση ερμαφρόδιτη και παρθένα. Η λογοτεχνία, από τη μια, έχει να επιδείξει λαμπρές περγαμνές που φθάνουν ως τον Όμηρο κι από την άλλη η δημοσιογραφία διεκδικεί κι αυτή την καταγωγή της από τον αρχαίο ποιητή, αν μη τι άλλο, για το απαράμιλλο πρότυπο πολεμικών ανταποκρίσεων που τις κληροδότησε. Ορισμένοι πάλι αποδίδουν με ληξιαρχική βεβαιότητα την πατρότητα της δημοσιογραφίας σε άνθρωπο ελάχιστα ευηπόληπτο, τον Pietro Aretino, τον "μεγαλύτερο υβριστή των νεότερων χρόνων", όπως τον χαρακτηρίζει ο Jacob Burckhardt, αλλά ο Aretino επιδόθηκε με ζήλο και στη θεραπεία της νοσούσας λογοτεχνίας. Και το γεγονός που ο εν λόγω κοινωνός δέχτηκε τα πυρά δεν είναι άλλος από ό,τι αποτέλεσε "flagello de i principi (τη μαστίγια των ηγεμόνων)". Ωστόσο η θεμελιώδης ομοιότητα λογοτεχνίας και δημοσιογραφίας έγκειται αυτονόητα στο γεγονός ότι και οι δύο χρησιμοποιούν το ίδιο εργαλείο, τον λόγο (επί το πλείστον γραπτό), αλλά ακόμη και αυτή η ένδειξη απτής συνάφειας δίνει κατά τα άλλα λαβή για την εκδήλωση σφοδρής αμοιβαίας απόρριψης : για το χώρο της λογοτεχνίας δεν υπάρχει βαρύτερη μορφή από το "δημοσιογραφικό" γράψιμο, ενώ σε αυτόν της δημοσιογραφίας τίποτε δεν πλεονάζεται αγριότερα από τις απόπειρες για "λογοτεχνικό" γράψιμο. Ως και εδώ, στην απεικόνιση εγκυμονεί εμφανώς η ύπαρξη του σχετικού στο απόλυτο και αντίστροφα, ο ρόλος και λόγος της αντίθεσης και του ανταγωνισμού.

Εμπειρικά, κάπου-κάπου υπάρχει ένα είδος ισορροπίας, έλξης: συμπύκνωσης ανάμεσα στα δύο είδη : πχ...ως πρώτη ύλη για το έργο τους οι μεν λογοτέχνες έχουν τις εμπειρίες, οι δε δημοσιογράφοι τις επαφές τους. Σε άλλες περιπτώσεις, αντίθετα, παρατηρείται μια κατάφωρη και ποικίλη "αδικία" σε βάρος του ενός από τα δύο : ενώ για τη λογοτεχνία η φαντασία είναι ο αναντίκαταστάτος παραστάτης των εμπειριών, αλίμονο στο δημοσιογράφο που θα καταφύγει στη φαντασία του για να συμπληρώσει τα όσα του λένε οι επαφές του. Με τη σειρά τους οι λογοτέχνες αδικούνται φανερά στο κοινωνικό πεδίο, όπου η δημοσιογραφία έχει χαρακτηριστικά θεσμού, ενώ η λογοτεχνία πολύ απέχει από κάτι τέτοιο, έτσι η δημοσιογραφική οικογένεια μπορεί και απεργεί, η λογοτεχνική, όμως, απλά ερωτοτροπεί θεωρητικά με την απεργία. Αλλά καμιά απόκλιση και καμιά αδικία δεν κλονίζουν τόσο επώδυνα τη σχέση των δύο ειδών όσο ένα επίμονο ερώτημα και μια εξίσου επίμονη απάντηση. Γιατί, λέει το ερώτημα, η ιστορία της "Έμμας Μποβαρύ", ενάμιση σχεδόν αιώνα μετά τη δημοσίευσή της, εξακολουθεί να διαβάζεται και να ξαναδιαβάζεται σαν ολόφρεσκη είδηση, ενώ το ρεπορτάζ για την πανομοιότυπη περιπέτεια μιας σύγχρονης γυ-

ναίκας δεν ενδιαφέρει πλέον κανέναν την επαύριο της εμφάνισής του στον τύπο, επειδή, λέει η απάντηση, ο Flaubert κατόρθωσε να αναγάγει το μεμονωμένο περιστατικό σε αντιπροσωπευτική περίπτωση, ενώ με το ρεπορτάζ δε συνέβη το ίδιο.

Το γεγονός ότι αμέτρητοι ως τώρα δημοσιογράφοι δεν κατόρθωσαν να επαναλάβουν το επίτευγμά του, επιδέχεται ασφαλώς βαθύτερη ερμηνεία, η οποία ωστόσο θα έπρεπε να λύνει και την απλοϊκή αλλά εύλογη απορία του συντάκτη ενός ρεπορτάζ, πως είναι δυνατόν να αναγάγει κανείς οτιδήποτε σε αντιπροσωπευτική περίπτωση μέσα σε ένα χειρόγραφο, δεν αποκλείεται πράγματι, αν η δημοσιογραφία, που οδηγεί παντού, όπως λέγεται, οδηγεί ακόμη και στη λογοτεχνία, τούτο να οφείλεται κυρίως στην αίσθηση του χώρου. Όταν συντελείται αυτή η μετακόμιση, διαταράσσεται η ισορροπία των σχέσεων, μόνο και μόνο για την αποκατάστασή της, φαίνεται, η συχνή απελπισία του λογοτέχνη μπροστά στο απέραντο λευκό χαρτί αντιστοιχεί με ειρωνική ακρίβεια στον εφιάλτη της δημοσιογραφίας, το μονόστηλο ! Στις περιπτώσεις όπου η δημοσιογραφία εγκαταλείπεται για χάρη της λογοτεχνίας, συμβαίνουν μερικές φορές θαυμαστά πράγματα : οι αυτόμολοι ανταμοίβονται πλουσιοπάροχα για το σθένος τους να ανταλλάξουν τη σιγουριά του επαγγέλματος με τις αβεβαιότητες της δημιουργίας, ως το σημείο κάποτε η μετάβαση να μετασχηματίζει αυτόματα το μισητό δημοσιογραφικό γράψιμο σε προσωπικό ήθος και ύφος (Γιάννης Καψής). Το κυριότερο χαρακτηριστικό της αντίστροφης πορείας, από τη λογοτεχνία στη δημοσιογραφία, είναι ότι σπάνια οδηγεί σε ανέκκλητη αλλαγή ταυτότητας, καταλήγει μάλλον σε διαρκή παλινδρόμηση, αν και με ανισόχρονες κατά περίπτωση σταθμεύσεις στο κάθε είδος και με διαφορετικές επιδιώξεις και αιτιολογία. Ο λογοτέχνης που δημοσιογραφεί μπορεί έτσι να βρίσκει εύκολο τρόπο για να διατηρείται στη δημοσιότητα και να αυτοπροβάλλεται. Υπάρχουν φυσικά και οι περιπτώσεις όπου είναι πιθανά αδύνατο να εξηγήσει κανείς γιατί δημοσιογραφεί ένας λογοτέχνης : ο πολύς Eco, λχ, ούτε η δημοσιότητα του λείπει, ούτε τα "εύκολα ποσά" έχει ανάγκη. Για να αποδείξει άραγε, μέσα από τον περιορισμένο χώρο του χρονογραφήματος, ότι τα όσα υπονοούνται με τα λεγόμενα για τον εφιάλτη του μονόστηλου δεν είναι παρά θρύλος ; "Δοκιμάστε", έγραφε την εποχή της κρίσης στον περσικό κόλπο, "να ξεφυλλίσετε μια εφημερίδα τούτες τις εβδομάδες, και μετρήστε τις σελίδες τις αφιερωμένες στον πόλεμο. Είναι πολλές. Όχι επειδή το γεγονός δεν είναι δραματικά σημαντικό, αλλά επειδή, αν υπογραμμίσετε με κόκκινο τις ειδήσεις που πραγματικά έχουν σημασία, και με πράσινο τις επαναλήψεις, θα διαπιστώσετε ότι τα πάντα θα μπορούσαν να έχουν ειπωθεί στο μισό του μισού χώρου!" Το λεχθέν του Eco έχει συμβολική αξία για την κατανόηση ενός άλλου είδους δημοσιογράφου με λογοτεχνικές επιδόσεις, είναι αυτός που ξεκίνησε επίσης από τη λογοτεχνία, αλλά και με μια μοιραία διαφορά, χωρίς να έχει γίνει Eco. Σε αντίθεση με το διαλεκτικό πηγαινέλα του Eco, οι δικές του προσπάθειες για την επανεμφάνισή του πότε πότε στο χώρο της αλλοτινής του επιλογής είναι εξαιρετικά κοπιώδεις κάτω από το βάρος της τωρινής, που τον έχει κατακυριεύσει βρίσκοντας τις εσωτερικές του αντιστάσεις απελπιστικά υπονομευμένες όχι από τίποτε άλλο, αλλά ακριβώς από τη βασανιστική του υποψία ότι δεν

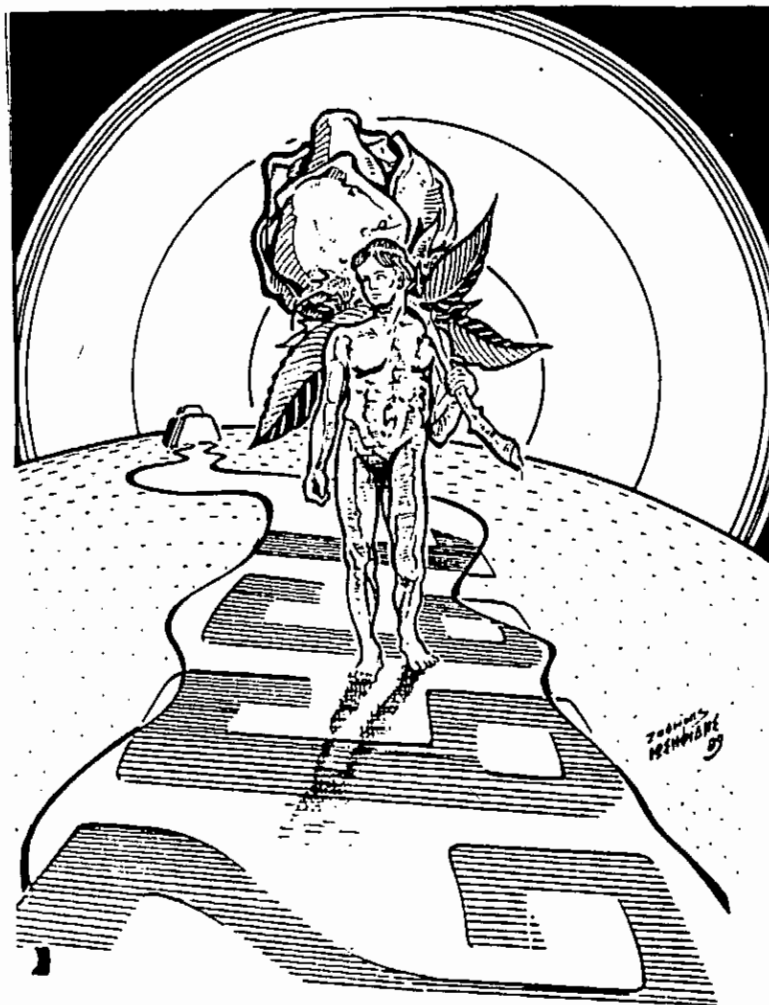
έχει καμιά ελπίδα να γίνει Eco. Τότε γιατί επιμένει ; Ίσως δεν ξέρει ούτε ο ίδιος, ίσως θέλει μόνο να δείξει ότι, παρ' όλα αυτά, "άλλα λέει η ψυχή του, γι' άλλα κλαίει"...

Ο συμβολικός χαρακτήρας της ομογενοποιημένης αντίθεσης, βεβαίως, δεν περιορίζεται απλά στο αν και κατά πόσο οι δύο όψεις (δημοσιογραφία, λογοτεχνία) συγκλίνουν ή αποκλείουν, αυτό το θέμα οσότου απαντηθεί (;) θα διαιωνίζει μια αντιπαλότητα, ίσως υπαρκτή ίσως τεχνητή. Προς το παρόν, συνοψίζοντας, συμπεραίνεται : ο νόμος των αντιθέτων, που είναι σύμφυτος με τα πράγματα και τα φαινόμενα ή ο νόμος της ενότητας των αντιθέτων είναι ο θεμελιώδης νόμος της φύσης και της κοινωνίας, και επομένως και της νόησης. Αυτοσκοπό δεν αποτελεί, λοιπόν, η διαλεύκανση της εμπειρικής διχογνωμίας, αντίθετα προσάπτεται σε αυτή κωδικός μέσου, ώστε εξελικτικά να συνδρομηθεί η παιδεία και η εκπαίδευση των σημείων ελέγχου και επιμόρφωσης. Και το συνολικό φάσμα κίνησης και λειτουργίας, που μεταφράζεται κυριολεκτικά με την οικονομία, την κουλτούρα, την κοινωνία και την πολιτική, θα αποτελέσει το πρίσμα υπέρβασης και κατάληξης. Η κοινωνική εξέλιξη στην ιστορική της πορεία αντιμετώπισε εγγενείς κρίσεις, αλλά πάντοτε τις ξεπέρασε, το "μάθημα" της λογοτεχνίας και της δημοσιογραφίας είναι πανάρχαιο, τόσο όσο και ο άνθρωπος, ο δε χρόνος ζωής του, ακόμα, πολύ μακρύς. Άλλοτε σε κοινή πλεύση, άλλοτε σε ανταγωνισμό, η ουσία είναι ότι μύθος και πραγματικότητα υπάρχουν και λειτουργούν, το εξαγόμενο εμπειρικλείεται στην υπαρκτότητα, δυστυχώς, της λεχθείσας άποψης του Σ. Σπανουδάκη, "πιστεύω ότι η καλύτερη πληροφόρηση σήμερα είναι η άγνοια", καθώς και στο κοινωνικό αισθητήριο για ποδηγέτηση και ανατροπή των εξαρτημένων στοχεύσεων και τη σφυρηλάτηση και χειραφέτηση επικοινωνιακών οδών πλουραλισμού, δημοκρατίας και ελευθερίας.

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	?
---------------------------	---

V I

ΣΚΕΨΕΙΣ - ΚΡΙΣΕΙΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
----

1. Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το τέλος του 20ού αιώνα σηματοδοτεί μεγάλες και σημαντικές εξελίξεις στον τομέα των ΜΜΕ. Η σύγχρονη επιστήμη της πληροφορικής έχει πλέον επηρεάσει και "διεισδύσει" αποφασιστικά σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής. Ο 21ος αιώνας, που σε λίγο ανατέλλει, θα είναι ο αιώνας της άμεσης πληροφόρησης. Το σύνολο των μελετών, ελληνικής και ξένης αφετηρίας, αποδεικνύουν ότι ένα βασικό μέρος της αναπτυξιακής υποδομής, δηλαδή της υποδομής εκείνης που είναι αναγκαία προϋπόθεση για την ανάπτυξη της περιφέρειας, είναι οι επικοινωνίες. Το κλειδί, για να κατανοηθεί γιατί τα δίκτυα διακίνησης της πληροφόρησης και γενικότερα η "επικοινωνιακή υποδομή" παίζουν σπουδαίο ρόλο στην ανάπτυξη, βρίσκεται ακριβώς στην αύξηση της σημασίας, που σχετίζεται με την πληροφορία ως βασικής παραμέτρου της οικονομίας. Πράγματι στη "μετα-βιομηχανική κοινωνία" η πληροφορία,

σαν γνώση και μετάδοση αυτής μέσω των δικτύων των Η/Υ, αποτελεί τη βασική "στρατηγική πρώτη ύλη". Στην νεο-οικονομία το κύριο βάρος μετακινείται από τις "κλασσικού" τύπου βιομηχανίες, όπου η τεχνολογία παραγωγής κατέχει το σπουδαιότερο ρόλο, σε βιομηχανίες με κύριο αντικείμενο τη διαχείριση πληροφοριών και όπου το βασικό input, η εισαγόμενη ενέργεια, δεν είναι πια οι πρώτες ύλες και η γενικώς εννοούμενη ενέργεια, αλλά η πληροφορία. Αυτός ο νέος τομέας αναπτύσσεται συνεχώς όχι μόνο σε οικονομικά μεγέθη, αλλά ακόμα και σε ρυθμό απασχόλησης. Το 1990, ο ΟΟΣΑ αναφέρει, στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου ένα ποσοστό της τάξης του 40 % - 45 % της εργατικής τους δύναμης ασχολείται σε εργασίες, που μπορούν να θεωρηθούν ως εργασίες σχετικές με τη διαχείριση και διακίνηση της πληροφορίας.

Το κρίσιμο ερώτημα είναι, πλέον, ποια ακριβώς θα είναι η θέση που θα πάρει η πληροφορική στην κοινωνία. Είναι οι Η/Υ, εκείνοι που τελικά θα υπαγορεύουν στο εγγύς μέλλον τις στρατηγικές αποφάσεις και επιλογές ; Είναι βέβαια εφιαλτική αυτή η προοπτική για το ανθρώπινο γένος. Δεν παύει όμως να είναι ενδεχόμενο να συμβεί, αν αφεθεί η εξέλιξη στη μοιρολατρική θεώρηση των πραγμάτων ότι το σύνολο των πολιτών νέας γενιάς θα απουσιάζει από τα "κέντρα των αποφάσεων". Κάτω από αυτή τη θεώρηση είναι δυνατό να επαληθευτεί ολοκληρωτικά η θεωρία του Γ. Λήμαν, ο οποίος υποστήριξε, πριν από 70 περίπου χρόνια, πως η μεγάλη πλειοψηφία των ανθρώπων δε διαμορφώνει τη γνώμη της με βάση τα γεγονότα και τις εξελίξεις, αλλά σύμφωνα με "παραστάσεις" που τους έχουν "επιβληθεί" από διάφορα "κλίσε" διοχετευμένα κατάλληλα από τα ΜΜΕ. Διαμορφώνεται μια κατευθυνόμενη ή ελεγχόμενη κοινή γνώμη. Φέρνοντας στο νου, παρελθόν και παρόν, συμπεραίνεται ότι το μέλλον επιφυλάσσει πιθανώς επιβεβαίωση και επίταση !

Η ενσωμάτωση όλων των τεχνολογικών καινοτομιών της επικοινωνίας στην ήδη υπάρχουσα κοινωνική δομή και η σχετική οικονομική άνεση των ατόμων σε κάποιο όχι μακρινό μέλλον ως προς την απόκτησή τους, θα προκαλέσουν αυτό που χαρακτήρισε ο Toffler "απομαζικοποίηση των ΜΜΕ". Από μια άποψη πρόκειται για αρκετά θετική εξέλιξη. Η απομαζικοποίηση θα ανατρέψει τις τρέχουσες τάσεις προς την ενίσχυση των ολιγοπωλίων και τον εκδημοκρατισμό και την απομυθοποίηση της λειτουργίας και της εξέλιξης των ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας. Μέχρι σήμερα η ενημέρωση σε μαζικό επίπεδο ήταν μια μονόδρομη διαδικασία σε μια κατεύθυνση, από το κέντρο στην επαρχία, από τη μητρόπολη στην περιφέρεια, από την κορυφή στη βάση. Δεν υπήρχε κίνηση αντίθετης κατεύθυνσης. Ο εκσυγχρονισμός των ΜΜΕ, που οφείλεται στην εξελισσόμενη τεχνολογική επανάσταση, δίνει τις δυνατότητες στους πολίτες να επικοινωνούν άμεσα (ή ορθώς "άμεσα") και όχι μόνο με κάποιες πηγές, να ελέγχουν οι ίδιοι την πληροφορία και όχι να την αποδέχονται ανεξέλεγκτα.

Το κυρίαρχο πρόβλημα είναι η απάντηση στο καυτό ζήτημα : ποια είναι η θέση του υποκειμένου μέσα στο φάσμα της πληροφορικής ; Ποια είναι - ιδιαίτερα - η θέση του πολίτη της περιφέρειας, με την ευ-

ρύτερη πάντα σημασία της ; Κάθε χώρα, βέβαια, είναι ελεύθερη - θεωρητικά - να αποκτήσει τις γνώσεις και τις πληροφορίες, που υπάρχουν και διακινούνται από κάθε μορφή μέσα επικοινωνίας. Υπάρχουν τα παραδοσιακά ειδησεογραφικά πρακτορεία, οι εφημερίδες, τα περιοδικά, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο. Υπάρχουν τα σύγχρονα συστήματα όπως το teletex, το videotex κλπ. Κάθε κράτος μπορεί (;) να χρησιμοποιήσει τις νέες πρωτοποριακές τεχνολογικές επιτεύξεις στον τομέα της επικοινωνίας, όπως λχ τις δορυφορικές συνδέσεις, τα διάφορα δίκτυα (&network), τις νέες μέθοδους αποστολής φωτογραφιών παντού στην υφήλιο (digitele) κα. Το σπουδαιότερο - ίσως - όμως σημείο των τεχνολογικών τάσεων στην επικοινωνία είναι ο τρόπος με τον οποίο συγκλίνουν. Το teletex, ως γνωστόν, είναι συνδυασμός τυπογραφείου και τηλεόρασης. Το videotex είναι προϊόν συνδυασμού τηλεφώνου και τηλεόρασης και η πληροφορική, τέλος-τέλος, που αποτελεί την τεχνική βάση της νέας κοινωνίας που οικοδομείται, προέρχεται από το συνδυασμό των υπολογιστών με τις τηλεπικοινωνίες.

Σύντομα λοιπόν η τηλεόραση θα μετατραπεί σε ένα τερματικό για διάφορες επικοινωνιακές λειτουργίες. Τα βιντεοκασετόφωνα και τα βιντεοπικά θα συμπληρώνουν την ασύρματη ή την καλωδιακή λήψη. Τα συστήματα πληροφόρησης teletex και viewdata, θα μπορούν να προσφέρουν μέσω εκτυπωτή και έγγραφες - αποτυπωμένες πληροφορίες. Το ίδιο θα συμβεί με το ταχυδρομείο και τις εφημερίδες. Η τηλεόραση με συνδρομή θα υπάρχει σαν εναλλακτική λύση για τους τηλεθεατές, ενώ η δορυφορική λήψη θα προσφέρει και εξειδικεύσεις. Η καλωδιακή λήψη θα δώσει στο μέλλον ακόμη και εκατό διαφορετικές επιλογές προγραμμάτων. Εάν μάλιστα ο πολίτης κορεσθεί ή κουρασθεί με την "παθητική παρακολούθηση" θα μπορεί, χρησιμοποιώντας την τηλεόραση σαν τερματικό, να έχει πρόσβαση σε τράπεζες πληροφοριών, έχοντας ολόκληρες βιβλιοθήκες στη διάθεσή του, όπως επίσης και την ευχέρεια να διενεργήσει αγορές ή τραπεζικές εργασίες από τον οίκο του. Αυτά όλα - βέβαια - για τις προηγμένες, αναπτυγμένες χώρες. Το ερώτημα που τίθεται συνακόλουθα είναι τι γίνεται με τις εξαρτημένες χώρες. Μπορεί να παρατηρηθεί και εκεί μια ανάλογη εξελικτική πορεία των νέων τεχνολογιών ; Κατά πόσο είναι πρακτικά εφικτό ; Υπάρχει η διάρθρωση και δόμηση ώστε να διατεθούν τα αναγκαία οικονομικά μέσα και το τεχνικό προσωπικό που απαιτείται, ώστε να προλάβουν το τρένο της συντελούμενης τεχνολογικής εγρήγορσης από τις περιφερειακές χώρες ; Ποιοι είναι άραγε οι μηχανισμοί εκείνοι που πρέπει να δημιουργηθούν, για να προστατευθεί ο πολίτης της περιφέρειας από αυτόν τον εισαγόμενο "πολιτιστικό ιμπεριαλισμό" ; (βλ. Κεφ. III 1, 2).

Η δημιουργία του απαραίτητου για την ανάπτυξη της περιφέρειας "επικοινωνιακού περιβάλλοντος" πρέπει βέβαια να λάβει υπόψη της :

α. τις δυνατότητες, τις αδυναμίες όλων των περιοχών και γενικά την όλη οικονομική πολιτική και το σχεδιασμό που υπάρχει από την κυβέρνηση για το κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα της χώρας χωριστά

β. τα ιδιαίτερα προβλήματα της κάθε περιοχής, όσον αφορά το θέμα των επικοινωνιών, έτσι ώστε να δώσει τη χρήσιμη γι' αυτήν "επικοινωνιακή υποδομή". Έτσι, άλλες περιοχές, πάντα της περιφέρειας, έχουν ανάγκη αυτού που λέγεται "βασική επικοινωνιακή υποδομή" δηλ. τηλεφωνικού δικτύου κλπ, ενώ άλλες έχουν ανάγκη "προηγμένης επικοινωνιακής υποδομής" δηλ. δικτύων Η/Υ, υπηρεσίες videotex κλπ.

Είναι επιτακτική πλέον η ανάγκη να ζυμωθεί μια καινούργια συλλογική στρατηγική για τα ΜΜΕ στις χώρες της περιφέρειας. Ειδικά για την Ελλάδα είναι επιτακτική η ανάγκη να εφαρμοστεί μια νέα εθνική πολιτική για την επικοινωνία, που να δίνει έμφαση στη θεμελιακή αρχή για αυτοδύναμη αποκεντρωμένη κοινωνική ανάπτυξη. Μέσα σε αυτή την πολιτική να ενταχθούν οι νέες τεχνολογίες, οι οποίες και να προσαρμοστούν στις πραγματικές ανάγκες των πολιτών. Να ενισχυθεί με άλλα λόγια, ο παράγοντας άνθρωπος και να εκλείψει η υποταγή στα "ηλεκτρονικά κελεύσματα" ενός - όποιου - φωτισμένου "κέντρου", που θα ελέγχεται από τον "Α" ή το "Β" κεφάλαιο της πληροφόρησης. Κάπως έτσι σκιαγραφείται το κρίσιμο σημείο, που αφορά άμεσα τα συστήματα της νέας τεχνολογίας. Πρέπει λοιπόν να χρησιμοποιηθεί η τελευταία, ώστε ο πολίτης της περιφέρειας να εξοικειωθεί μαζί της, να μη νιώσει "ξένο σώμα" σε ένα μαζικό κι απαγορευμένο ηλεκτρονικό κόσμο, που αυτός - ο πολίτης - θα τον βλέπει "με τα κυάλια ή κλεισμένος σε μια γυάλα".

Η Ελλάδα στον τομέα της διασυνοριακής - δορυφορικής τηλεόρασης βρίσκεται σε πρωτόγνωρη εμπειρία. Η άπτουσα τεχνολογία, δορυφόροι αναμετάδοσης, πύραυλοι τοποθέτησης σε τροχιά, κεραίες εκπομπής και λήψης, καλωδιακές συνδέσεις μέσω οπτικών ινών κλπ, είναι από ελάχιστη έως πρωτόγονη. Επιτακτική ανάγκη ως αντιστάθμισμα τίθεται η ελληνογενής παραγωγή προγραμμάτων, τα οποία θα συμβάλλουν στην αύξηση των συναλλαγών. Η δορυφορική τηλεόραση αποτελεί πια μια αναντίρρητη πραγματικότητα. Σήμερα με τους δέκα δορυφόρους των οργανισμών EYTELSAR και INTELSAT είναι δυνατή η λήψη είκοσι προγραμμάτων. Μετά το 1992 με τους δορυφόρους υψηλής ισχύος (DBS) θα υπάρχει ευχέρεια λήψης άνω των πενήντα προγραμμάτων στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Επιβάλλεται, λοιπόν, η Ελλάδα να σχεδιάσει άμεσα μια δυναμική εθνική στρατηγική στο νέο επίπεδο σύγκρουσης συμφερόντων και ιδεών, αν θέλει βέβαια να μην κολουθήσει το υποβολιμαίο καθεστώς της εξάρτησης, την πεπατημένη οδό της δουλικότητας που την οδήγησε και εξακολουθεί να την οδηγεί σε ρόλο και λόγο υποτελή και συμπληρωματικό. Και μη διαφεύγει το γεγονός της αγκυλωτής λαβίδας που ήδη αργά αλλά σταθερά αναπτύσσεται πέριξ των βορειο-ανατολικών συνόρων της, με εμπνευστή και καθοδηγητή τον τούρκικο επεκτατισμό και τη μουσουλμανική διεθνιστικότητα. Καταρχήν η Κύπρος, στη συνέχεια το Αιγαίο, κατόπιν η Θράκη, σήμερα η Μακεδονία, αύριο - πιθανώς - η Ηπειρος κι οπωσδήποτε έπεται ακολουθία ! Μπορεί ναι μεν να αποτελεί πρωτοκαθεδρία η οικονομική, τεχνολογική και εξελικτική ανάπτυξη - ανασυγκρότηση του πεδίου αλλά θα αποτελούσε εθελουφλία ο παραγκωνισμός του ύψιστου χρέους των ΜΜΕ και των άμεσα ή έμμεσων πομπών ή δεκτών που αναμφισβήτητα είναι η πατριωτική οντότητα και

η ελληνιστική ταυτότητα, εν ολίγοις η ΕΘΝΟΤΗΤΑ ΜΑΣ ! Κατανόητή η δυσβατότητα και η προκλητικότητα, ακατανόητη ακόμα η άμεση ανάγκη για αντιμετώπιση εκ των έσω της προδιαγραφόμενης ιμπεριαλιστικής - νεοαποικιοκρατικής ιδεολογικής κατοχής. Κάθε άλλη αντιβίωση έξω από το πλαίσιο μιας εθνικής, ελληνιστικής και πατριωτικής ΑΠΟΔΟΣΗΣ θα είναι και δεν αποκλείεται να προκαλέσει οδύνη ή να επιφέρει ακόμα και δουλεία...

Το ελληνικό τηλεοπτικό πρόγραμμα, που θα μεταδίδεται μέσω δορυφόρου, πρέπει να στοχεύσει στις ακόλουθες κατευθύνσεις, οι οποίες, τελικά, από μόνες τους στοχεύουν σε ένα οικονομικό σκοπό :

- α. εθνικού περιεχομένου (Κύπρος, Αιγαίο, Θράκη, Μακεδονία, Ηπειρος κα)
- β. πολιτιστικού περιεχομένου (αρχαιολογικοί χώροι, αρχαίο θέατρο, μουσεία, ποίηση, λογοτεχνία, τέχνη)
- γ. τουριστικού περιεχομένου και
- δ. ψυχαγωγικού - επιμορφωτικού περιεχομένου.

Οι στόχοι ενός τέτοιου πλαφόν είναι να προβάλλει διεθνώς τα εθνικά θέματα, την πολιτιστική κληρονομιά, να τονίσει τις νεότερες κατακτήσεις της ελληνικής διανόησης - τέχνης και τέλος να αξιοποιήσει τις τουριστικές δυνατότητες της χώρας. Το αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι αυτονόητο πως συνεπάγεται και την ενίσχυση των ποικίλων αναπτυξιακών προγραμμάτων της εθνικής οικονομίας, αφού στην εποχή που διανύεται κάθε δραστηριότητα απορρέει από κάποια εκταμίευση και σκοπεύει στον προσπορισμό ωφελημάτων.

Ο τεχνολογικός εξοπλισμός των κρατικών υπηρεσιών "νομαρχίες, γραφεία τύπου) βρίσκεται σε κατάσταση που δεν ανταποκρίνεται όχι μόνο στις απαιτήσεις των καιρών, αλλά ούτε στις τρέχουσες ανάγκες. Ανέκαθεν υπήρχε η ανάγκη να συμβάλλει η πολιτεία με όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της (δάνεια, επιχορηγήσεις, κρατικές διαφημίσεις) στη βελτίωση παροχής πληροφορίας. Η ΓΓΠΠ έχει βαρύνοντα ρόλο μια και δομικά υπερτερεί σε διάρθρωση και παρεμβτικότητα σε σχέση ακόμα και του ιδιωτικού κεφαλαίου, της ελεύθερης κίνησης. Το ζήτημα πλέον είναι το αν, και κατά πόσο, υπάρχει πολιτική βούληση και κοινωνική κοινοβουλευτικότητα...

Είναι σίγουρο ότι επιτυγχάνοντας την ποιοτική αναβάθμιση του τοπικού δικτύου επικοινωνίας, ενισχύοντας θεσμικά τους εκδότες, τους ιδιοκτήτες και τους δημοσιογράφους, η πολιτεία θα συνεισφέρει ταυτόχρονα και στην προσπάθεια αναβάθμισης της εξυπηρέτησης του ντόπιου πληθυσμού, που θα έχει τις "δικές του" πηγές σωστής ενημέρωσης πληροφόρησης. Η κίνηση της ελεύθερης, ιδιωτικής και τοπικής (δήμοι και κοινότητες) επικοινωνίας, με την εγκατάσταση και λειτουργία ραδιοφωνικών σταθμών αποτέλεσε - αν και αργά - γενναία και

προοπτική απόφαση. Μέσα στην απαιτούμενη εθνική στρατηγική για περιφερειακή ανάπτυξη πρέπει να ενταχθούν όλες οι μορφές και οι παράγοντες της επικοινωνίας. Άλλωστε και η ίδια η πολιτειακή εξουσία μέσω της νεο-συσταθείσας επιτροπής ΜΜΕ συστήνει :

α. "Πρέπει να εντάξουμε πχ τα γραφεία τύπου των νομαρχιών, τα διάφορα πρακτορεία - όπου υπάρχουν - ειδήσεων, τις τοπικές εφημερίδες, τους εκδότες, τους δημοσιογράφους, τους ανταποκριτές κλπ, όλο δηλαδή το έμψυχο και άψυχο υλικό της περιφέρειας".

β. "Πρέπει να εκμεταλλευτούμε τις υπάρχουσες τράπεζες πληροφοριών συνδέοντας τα γραφεία τύπου με αυτές και από κει, να δώσουμε στον πολίτη της περιφέρειας τη δυνατότητα της πρόσβασης σε αυτές τις "κυψέλες" των πληροφοριών, ώστε να μπορέσει να αντλήσει έτσι τις σωστές πληροφορίες, για να τον βοηθήσουν στις καθημερινές του δραστηριότητες (ο αγρότης να μάθει πως θα μπορέσει να αξιοποιήσει καλύτερα το χωράφι του, να μάθει για τις επιδοτήσεις που δίνει η ΕΟΚ, ο επαγγελματίας, ο βιοτέχνης να γνωρίσει το ισχύον καθεστώς δανειοδότησης κα)"

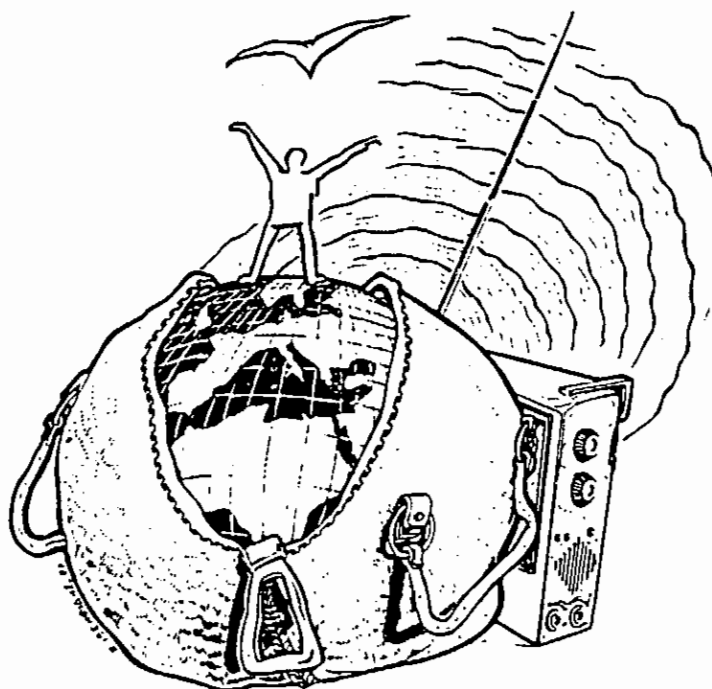
γ. "Χρειάζεται να ενισχύσουμε τον τυπικό τύπο της περιφέρειας να εκσυγχρονίσει τις εγκαταστάσεις του, να μπει στη νέα τεχνολογία της ηλεκτρονικής εποχής, να οργανώσουμε σεμινάρια για τους δημοσιογράφους και εκδότες της επαρχίας, στα οποία εξειδικευμένα στελέχη και ειδικοί επιστήμονες θα ενημερώσουν στα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα, να κάνουμε χρήση των νέων μεθόδων που προσφέρονται για την ενημέρωση των πολιτών"

Τα τελευταία 5 έτη (1986 - 1991), παρατηρείται μια εμφανή κινητικότητα, χρηματοδότηση σεμιναρίων πάνω στις εφαρμογές της πληροφορικής στο χώρο των ΜΜΕ διενεργείται σε τακτά χρονικά διαστήματα, με κύριο γνώμονα τη δημιουργία ελληνικής τεχνογνωσίας στις νέες τεχνολογίες. Εκτός από θεωρητικές γνώσεις σε θέματα σύγχρονης δημοσιογραφίας και στοιχεία πληροφορικής, οι συμμετέχοντες εργάζονται σε πρακτικές εφαρμογές με θέματα όπως το videotex, το teletex, τις βάσεις δεδομένων, τα συστήματα desk publishing, τις τεχνικές της συνθετικής εικόνας και του οπτικού δίσκου (video disk). Η Ελλάδα συμμετέχει στο πρόγραμμα, INSIS, διοργανικό σύστημα πληροφόρησης ενοποιημένων υπηρεσιών, με στόχο "τη δημιουργία του αναγκαίου περιβάλλοντος για την εναρμόνιση των νέων υπηρεσιών πληροφοριών". Σε μια από τις πρώτες φάσεις του εν λόγω προγράμματος σαν "χρήστης - τύπος" για την "πληροφορική εποχή" θεωρείται κάθε ευρωβουλευτής που απαρτίζει το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και επιχειρείται η λύση των προβλημάτων επικοινωνίας που αυτός από τη φύση της εργασίας του έχει είτε βρίσκεται στο κέντρο (Στρασβούργο, Βρυξέλλες) είτε στην περιφέρεια (κράτος-μέλος, εκλογική περιφέρεια). Παράλληλα η χώρα συμμετέχει στα προγράμματα ESPRIT και COMMET με σκοπό την ανάπτυξη στον τομέα της τεχνολογίας των πληροφοριών και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και επιχειρήσεων αντίστοιχα. Ήδη μάλιστα έχει προωθηθεί κι από τον ΟΤΕ η δη-

μιουργία του εθνικού δικτύου μετάδοσης πληροφοριών DATA HELLASPAC, που είναι το αντίστοιχο του ευρωπαϊκού δικτύου TRANSPAC.

Συμπερασματικά καταλήγεται η ανάγκη για ενός νέου τύπου οργάνωσης-πρωτοβουλίας λαϊκής βάσης στον χώρο του επαρχιακού μέσου. Το μέσο της περιφερειακής οδού έχει αποδείξει κατά καιρούς τις αληθινές του προθέσεις, γι' αυτό δεν πρέπει να μείνει έξω από τη σύγχρονη τεχνολογία. Μέσα στα πλαίσια μιας δικαιότερης κοινωνίας για αυτοδύναμη αποκεντρωμένη ανάπτυξη με δημοκρατικό προγραμματισμό είναι υποχρέωση της πολιτείας να προωθήσει, να ενισχύσει σημαντικά τις αυτοδιαχειριστικές, ιδίες πρωτοβουλίες στο χώρο του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης στην περιφέρεια και να τις συνδέσει με την ανάπτυξη (επενδύσεις, τουρισμός, προγράμματα ΟΑΕΔ, ΕΟΜΜΕΧ, ΕΛΚΕΠΑ). Δεν πρέπει να λησμονηθεί ότι η ανεξαρτησία και εξέλιξη των ΜΜΕ είναι τμήμα του γενικότερου στόχου για οικονομική και πολιτική ανεξάρτηση. Όπως όμως υπάρχει η ανάγκη να υπάρξει μια νέα διεθνής τάξη στην πληροφόρηση, που να δίνει σε κάθε χώρα το δικαίωμα για ισότιμη συμμετοχή, κτήση και ελεύθερη διακίνηση των πληροφοριών, έτσι - ειδικότερα - υπάρχει η ανάγκη να διοχετεύονται άνετα και απρόσκοπτα αυτές οι πληροφορίες και στον τελευταίο πολίτη της περιφέρειας. Μόνο τότε θα μπορεί να μιλήσει κανείς για σωστή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος προτρέποντας, ταυτόχρονα, το σωστά ενημερωμένο πολίτη και του τελευταίου χωριού να εκφράζεται, να συμμετέχει στα κοινά. Και αυτό μπορεί να γίνει πραγματικότητα με τα τωρινά συστήματα της νέας τεχνολογίας, αφού θα φτάνουν αμέσως οι πληροφορίες ή, οι απεικονίσεις τους μέχρι και τις εσχαιές της περιφέρειας.

Είναι αλήθεια - δυστυχώς - ότι σήμερα κυριαρχούν τα μονοπωλιακά διεθνή συγκροτήματα στα ΜΜΕ. Αυτή η ανάπτυξη του μονοπωλιακού χαρακτήρα των σημερινών διεθνών πρακτορείων ειδήσεων έχει παράλληλη τροχιά με την ανάπτυξη της αποικιοκρατίας και της νεο-αποικιοκρατίας στις χώρες της περιφέρειας του συστήματος. Η πληροφορική επιστήμη και η τεχνογνωσία αυτής της επιστήμης στα χέρια των λίγων, των "ειδικών", αφαιρεί από τους πολλούς τη δυνατότητα να προλάβουν αυτή τη συνεχή ροή των ηλεκτρονικών εξελίξεων. Εδώ υπεισέρχεται και το ζήτημα της παρέμβασης του ΥΠΕΠΘ. Από τα σχολεία πρέπει να μπηθεί ο πολίτης, ως μαθητής ακόμα, στα θέματα της πληροφορικής ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για μια πλήρη κατανόηση του συστήματος νέων τεχνολογιών από τους αυριανούς συμμετέχοντες. Και τότε δε θα θεωρείται πλεονασμός, ή υπέρταση, ο όρος ισοπολιτειακή και δημοκρατική πορεία, και ίσως κάποιες μέχρι τώρα απραγματοποίητες εννοιολογίες - κοινώς ουτοπικές - να προσεγγιστούν πιότερο κι επομένως να παλευτούν ευνοϊκότερα, γιατί, τουλάχιστον για τους συγγράφοντες, η αυτοδιαχείριση, η κοινωνικοποίηση, ο συνεταιρισμός, και εν γένει η εφαρμογή της σοσιαλιστικής - κοινωνικής προοπτικής αποτελεί πανανθρώπινο αίτημα και ηθική υποχρέωση της ίδιας της κοινωνίας απέναντι στον εαυτό της, τη συνείδησή της ! Και τα ΜΜΕ μπορούν να χειραφετηθούν χειραφετώντας τις μάζες, και κάποτε - ποιος ξέρει - ίσως ο καθένας, έκαστος πολίτης να αποτελεί συνειδησιακά πλέον το σπουδαιότερο μέσο μαζικής επικοινωνίας για τον ίδιο και την κοινωνία.

2. ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Από την πρώτη "ρομαντική" περίοδο του ραδιοφώνου, μέχρι την εποχή των ΜΜΕ, της ΜΑΖΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ και ΜΑΖΙΚΗΣ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑΣ (MASS SOCIETY, MASS CULTURE) ο χρόνος, που πέρασε, είναι σχετικά λίγος, αλλά η ποιοτική διαφοροποίηση τεράστια. Η κοινωνική δομή των βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών, σε συνδυασμό με τη θεαματική εξέλιξη στις εφαρμογές της υψηλής τεχνολογίας, αποτέλεσαν την ιδανική συγκυρία για την ανάπτυξη του νέου φαινομένου των ΜΜΕ. Η συστηματική εκμετάλλευση αυτών δεν άνοιξε απλά έναν ακόμα εντυπωσιακό και πολύ προσοδοφόρο βιομηχανικό κλάδο. Τα προϊόντα της βιομηχανίας της επικοινωνίας δε μοιάζουν απόλυτα με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες των άλλων τομέων της βιομηχανικής παραγωγής, που παράγουν πχ αυτοκίνητα, ασφάλειες, έπιπλα κλπ. Διαθέτουν κάτι παραπάνω. Προμηθεύοντας με πληροφορίες και εικόνες, που λειτουργούν και μέχρι ένα βαθμό διαμορφώνουν ένα άλλο κοινωνικό είναι και πρότυπα ζωής, παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων. Η ειδική αυτή σχέση οικονομικής και πολιτιστικής αξίας των προϊόντων επικοινωνίας προκαλεί το ενδιαφέρον και πυροδοτεί τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο των ΜΜΕ.

Οι διεργασίες συγκέντρωσης και συσσώρευσης κεφαλαίων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, που παρατηρήθηκαν σε όλους τους τομείς βιομηχανίας και εμπορίου από το 1960 και μετά, δεν άφησαν

ανέπαφες τις επιχειρήσεις επικοινωνίας. Αλυσιδωτές αγοραπωλησίες σε βασικούς τομείς της μαζικής επικοινωνίας, όπως : ο ημερήσιος και κυριακάτικος τύπος, ο περιοδικός τύπος, οι φθηνές μαζικές εκδόσεις μυθιστορημάτων (best seller), οι εταιρίες δίσκων μουσικής, οι εταιρίες παραγωγής τηλεοπτικών προγραμμάτων, άλλαξαν εντελώς το σκηνικό. Μια νέα περίοδος άρχισε με κεντρικό χαρακτηριστικό τη συγκέντρωση της εκδοτικής δύναμης και τη δημιουργία μονοπωλίων πληροφόρησης και επικοινωνίας μέσα από τη συγχώνευση παραδοσιακής μορφής εκδοτικών επιχειρήσεων. Οι πανίσχυροι, αλλά γραφικοί μέχρι ένα βαθμό "βαρώνιοι του τύπου", όπως ο Northcliffe και ο Bearerbrook, παρέδωσαν επιχειρήσεις και προσωπικό στυλ στους σύγχρονους επιχειρηματίες του ηλεκτρονικού και έντυπου τύπου.

Οι αγγλοσαξονικές χώρες με κοινή μητρική γλώσσα, ίδιες πολιτιστικές αξίες και παραπλήσια οικονομική ανάπτυξη, αποτελούν τη μεγαλύτερη και πιο ομογενοποιημένη αγορά ΜΜΕ του καιρού που διανύεται. Αν κάποιος επιθυμεί να μελετήσει την επιχειρηματική και βιομηχανική πορεία στον χώρο τους, οφείλει να παρακολουθήσει τις εξελίξεις στις χώρες αυτές. Στην Αγγλία η έρευνα στα ΜΜΕ είναι συστηματική, Πανεπιστημιακού επιπέδου από το τέλος της δεκαετίας του '60, ενώ στην Ελλάδα δειλά-δειλά ξεπροβάλλει ο ρόλος και λόγος της εκπαίδευσης σε τριτοβάθμια βαθμίδα εν έτη 1991 ! Με απολυτότητα δηλώνεται από το 1977 (G. Murdoch) ότι οι μεγάλες αγορές των μέσων επικοινωνίας περνάνε ταχύτατα στα χέρια λίγων, αλλά πανίσχυρων εκδοτικών επιχειρήσεων. Ενδεικτικά της συγκεντρωτικής πορείας είναι τα στοιχεία, που αποδεικνύουν ότι, ενώ το 1950 οι τρεις μεγαλύτεροι εκδότες εθνικών εφημερίδων ελέγχουν το 48 % του συνόλου ημερησίων και κυριακάτικων εφημερίδων, το 1989 οι τρεις πρώτοι Maxwell, Murdoch, Matthews έλεγχαν το 83 % του συνόλου της κυριακάτικης κυκλοφορίας και το 75 % του συνόλου της καθημερινής. Ενδεικτικό, επίσης, για το βρετανικό εθνικό τύπο είναι το γεγονός ότι έξι οικογένειες ελέγχουν δεκαέξι από τις δεκαοχτώ ημερήσιες και κυριακάτικες εφημερίδες της χώρας !

Ο τύπος δεν υπήρξε ποτέ πραγματικά ανεξάρτητος από άλλες μεγάλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η βιομηχανική και οικονομική elite αποτελείται από ανθρώπους που έχουν σπουδάσει στα γνωστά παραδοσιακά "public schools" ή έχουν "oxbridge" πανεπιστημιακή παιδεία. Έχουν την ίδια κοινωνική προέλευση και σπουδές με τους προέδρους και αντιπροέδρους των μεγαλύτερων εφημερίδων. Πρώτοι, επίσης, από τους ιδιοκτήτες εφημερίδων, είναι μέλη μερικών από τα πιο "κλειστά" clubs του Λονδίνου, κατά προτίμηση του White's και του Royal yacht club και διατηρούν στενές σχέσεις μεταξύ τους.

Οι σύγχρονες επιχειρήσεις μαζικής επικοινωνίας με πράγματι μεγάλη δύναμη στα διεθνή μήκη και πλάτη αποδεικνύονται πολύ χρήσιμες στη στήριξη παραλλήλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (ακόμα και σε άλλες οικονομικές περιοχές) και βρίσκουν σήμερα κυριολεκτικά την ολοκλήρωσή τους μέσα στις δομές των πολυεθνικών επιχειρήσεων ή τις αθλητικές κεφαλαιοαγορές ! Αξίζει να σημειωθεί πως μια και η ψυχαναλυτική επιστήμη ή "κουλτούρα" έχει εντρυφιστεί επενδυτικά από

την άρχουσα τάξη, ο "ένας" ή οι "λίγοι" αποφεύγουν το "άμεσο" και αρέσκονται στο "έμμεσο", υποδύονται στην "ομίχλη" εγκαταλείποντας το "φως", ο "άνθρωπος του ..." ή "το μάτι και το αυτί του ..." προσφέρεται για "πολλά" και παράλληλα δαλεάζει "πολλούς"...

Η αντίληψη του "αντί να ζητάς την υποστήριξη των εφημερίδων αγόρασέ τις" ωρίμασε στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας. Μεταξύ των ετών 1980 - 1985 και πάλι με αγγλοσαξονικό δάκτυλο έγιναν συγχωνεύσεις, που δεν ακοκουθούσαν το γνωστό κανόνα της μεγάλης επιχείρησης, που αγοράζει τη μικρότερη. Εφημερίδες όπως the Times, the Sunday Times και Observer πουλήθηκαν. Επίσης, αγοράστηκαν η εταιρία έκδοσης ημερησίων και εβδομαδιαίων εφημερίδων Berrow's και οι πολυεθνικές παραγωγής δίσκων EMI και η ACC (με επιχειρηματική δραστηριότητα στην παραγωγή δίσκων μουσικής, παραγωγή κινηματογραφικών έργων, εκμετάλλευση θεατρικών επιχειρήσεων και κινηματογραφικών αιθουσών). Οι επιχειρήσεις αυτές άλλαξαν ιδιοκτήτες όχι από λόγους οικονομικής δυσπραγίας, όσο για λόγους στρατηγικής. Σε όλες αυτές τις αγοραπωλησίες συμμετείχαν πολύ λίγοι διεθνείς επιχειρηματίες όπως οι Tomson, Murdoch, Lew Grade, Rombert Holmes, οι πολυεθνικές News International, Reed International, Linrho Atlantic Richfield.

Αξίζει να αναφερθεί παραδειγματικά η περίπτωση Tomson, ο εν λόγω λόρδος έχει την έδρα του στο Toronto. Με την εταιρία του Tomson Newspapers έλεγχε εφημερίδες στον Καναδά, τις ΗΠΑ και τη Μ. Βρετανία. Με την εταιρία International Tomson Organization ήλεγχε μεγάλο μέρος μετοχών του κονσορτίου άντλησης πετρελαίου στη Βόρεια θάλασσα. Τα συμφέροντα του ομίλου Tomson, τα στήριζαν με απόλυτη συνέπεια κι ευθυγράμμιση οι εφημερίδες κύρους the Times και the Sunday Times, που ανήκαν σε άλλη εταιρία του ομίλου. Όταν τα ενδιαφέροντα του Tomson στράφηκαν αποκλειστικά στην Αμερική με επενδύσεις σε εκδόσεις, τράπεζες, συστήματα πληροφοριών, επιχειρήσεις πετρελαιοειδών, οργάνωση ταξιδιών και διακοπών, τότε πούλησε τις εφημερίδες του της Αγγλίας στον Murdoch.

Όπως σημειώνει η Limberation ο κόσμος των ΜΜΕ χωρίζεται ανάμεσα στους Murdoch και Maxwell. Ο δεύτερος ελέγχει μεγάλες εφημερίδες της Αγγλίας συνολικής κυκλοφορίας 11,7 εκατ. φύλλων, σταθμούς TV και Cablevision, συστήματα πληροφοριών και άλλους εκδοτικούς οίκους. Έχει μετοχές στην τηλεόραση και τα πρακτορεία τύπου της Γαλλίας και εκδίδει πανευρωπαϊκή εφημερίδα στην αγγλική γλώσσα με έδρα το Παρίσι. Παράλληλα είναι ο "προστάτης" 8 αθλητικών και 15 πολιτιστικών συλλόγων σε Αγγλία και Γαλλία. Ο Αυστραλός επιχειρηματίας, από την άλλη, ελέγχει κι αυτός πέντε από τους σημαντικότερους τίτλους της Αγγλίας με συνολική κυκλοφορία 10,2 εκατ. φύλλα τη μέρα, εφημερίδες και ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς στις ΗΠΑ και 53 % του τύπου στην Αυστραλία. Εκδοτικό οργανισμό στη Ν. Υόρκη και το πρώτο τηλεοπτικό σύστημα ενσύρματης τηλεόρασης, πανευρωπαϊκής εμβέλειας, που χρησιμοποιεί δορυφορική τεχνολογία, του Sky-Channel. Πιστεύεται, δε, ότι όλα τα ανάλογα συστήματα που θα ακολουθήσουν και θα ελέγχονται από πολυεθνικές εταιρίες θα αποτελέσουν έναν πυ-

ρήνα, που θα εφοδιάζει τους διάφορους τοπικούς καλωδιακούς σταθμούς TV με προγράμματα μέσω δορυφόρων.

Οι πολυεθνικές βιομηχανίες επικοινωνίας των Murdoch, Maxwell, Mutthens, Reed Group, Associated, International Tomson Organization, Pearson Oonsman, British Electric Tranction και Lonrho ελέγχουν σε μεγάλο βαθμό τα ΜΜΕ στη Βρετανία, ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία και σε μικρότερη διάσταση ασκούν επιρροή, που εξαπλώνεται μέχρι το Χογκ-Κογκ, Σιγκαπούρη, Γαλλία, ΝΑΕ, Δανία, Δ. Γερμανία, Ζιμπάμπουε, Βραζιλία. Ταυτόχρονα, οι οικονομικοί δεσμοί των ανωτέρω εταιριών με τράπεζες, ασφάλειες, πετρελαιοειδή, ορυχεία, επιχειρήσεις μεταφορών κλπ είναι "δεσμοί αίματος".

Ο ευρωπαϊκός νότος ακολούθησε μάλλον σύντομα τη συνταγή του ανεπτυγμένου βορρά. Σε μικρότερες διαστάσεις το φαινόμενο της συσσώρευσης στην Ιταλία έχει να παρουσιάσει τις δραστηριότητες του S. Berlusconi, ιδιοκτήτη αριθμού ιδιωτικών σταθμών τηλεόρασης με έντονες επεκτατικές τάσεις στους βόρειους γείτονες της πατρίδας του. Ο ίδιος, επίσης, ελέγχει και αθλητικές ομάδες ακολουθώντας εν μέρει το παράδειγμα Amell ; σε εφαρμογή πιθανόν της πολιτικής εξωραϊσμού και εξανθρωπισμού των πολυεθνικών. Η ενασχόληση μεγαλοεπιχειρηματιών της επικοινωνίας με τον αθλητισμό είναι γνωστό ότι βρίσκει μιμητές και στην Ελλάδα. Έχουν, επίσης, καταγραφεί δεσμοί των επιχειρήσεων ΜΜΕ με τραπεζικό κεφάλαιο, πετρελαιοειδή, τουριστικές επιχειρήσεις, εφοπλιστικό και μεταπρατικό κεφάλαιο. Ό,τι πράγματι εντυπωσιάζει είναι η παρουσία όλου του φάσματος ιδιοκτησίας στα ΜΜΕ στη χώρα. Οι παραδοσιακοί -εκδότες (Λαμπράκης, Τεγόπουλος, Κουρής, Αθανασιάδης), οι μεγαλοεπιχειρηματίες -εκδότες (Κόκκαλης, Βαρδινογιάννης, Αλαφούζος, Μπόμπολας), οι κομματικοί -εκδότες, η τοπική αυτοδιοίκηση και το κράτος-ιδιοκτήτης αποτελούν ένα σύνολο, που δεν εντοπίζεται σε πολλές χώρες. Η συνύπαρξη όλων αυτών των διαφορετικής προέλευσης και ξέχωρων οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων εκδοτών είναι αποτέλεσμα της οικονομικής, πολιτικής και κοινωνικής ελληνικής πραγματικότητας. Η αναπτυξιακή πορεία της χώρας στο περιθώριο του καπιταλισμού δικαιολογεί κι ερμηνεύει τη συνύπαρξη τόσο σημείων "ανάπτυξης", όσο και σημείων "υπανάπτυξης" και στον ευαίσθητο χώρο των ΜΜΕ.

Όπως στους άλλους τομείς της διεθνούς οικονομίας, έτσι και αναγνωρισθούν κέντρα, που ελέγχουν την παραγωγή και περιφερειακές αγορές. Στο τέλος της δεκαετίας του '70 οι επτά αμερικάνικες πολυεθνικές του κινηματογράφου Warner, United Artists, Twentieth Century Fox, Paramount, Mgm, Universal και Columbia έλεγχαν κατά προσέγγιση το 70 % της αγοράς κινηματογραφικών έργων της Δύσης. Στην παραγωγή προγραμμάτων τηλεόρασης κυριαρχεί παγκόσμια μικρός αριθμός αμερικάνικων εταιριών. Τα προϊόντα τους κατέχουν υψηλότατα ποσοστά στην αγορά τηλεοπτικών προγραμμάτων από τις ΗΠΑ μέχρι τη Νότια Αμερική, την Ευρώπη, την Άπω Ανατολή και την Αφρική. Οι παραγωγές αυτών των καλά οργανωμένων βιομηχανιών προκύπτουν για τις περισσότερες χώρες ασύγκριτα πιο οικονομικές από τις ντόπιες προσπάθειες παραγωγής. Αυτός είναι και ο λόγος, για τον οποίο πάρα πολλές φορές παραβλέπεται εκούσια το χαμηλό ποιοτικό επίπεδο.

Οι ασθενέστερες ιδιαίτερα οικονομικά χώρες πέρα από την έλλειψη ικανών πόρων για τη χρηματοδότηση δικών τους παραγωγών έχουν να αντιμετωπίσουν κι άλλα προβλήματα μεταξύ, των οποίων είναι η αδυναμία ευχερούς υιοθέτησης της νεότερης τεχνολογίας και η έλλειψη παράδοσης σε τέτοιες δημιουργικές εργασίες. Οι δυσκολίες αυτές προσδιορίζουν τις διαστάσεις του προβλήματος και την εξάρτηση, που αφορά τις περισσότερες από τις υπό-ανάπτυξη ιδίως χώρες του Νότου.

Η διεθνοποίηση της επικοινωνίας σε σχέση με τις πιθανές δυσμενείς επιπτώσεις, που επιφυλάσσει στις οικονομικά και πολιτιστικά λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αντιμετωπίσθηκε σοβαρότατα κι από την Unesco. Ο Διεθνής οργανισμός ανέλαβε πρωτοβουλίες προκειμένου να μη διακυβευθεί το δικαίωμα της πολιτιστικής ανεξαρτησίας των εθνών. Σύστησε τη "Διεθνή Επιτροπή Μελέτης Προβλημάτων Επικοινωνίας", που αποτελούνταν από 16 προσωπικότητες μεταξύ, των οποίων οι νομπελίστες Sean Mackbride (πρόεδρος) και ο Gabriel Garcia Marquez. Δυστυχώς η υιοθέτηση των απόψεων της επιτροπής από την Unesco προκάλεσε τη γνωστή ρήξη και οικονομικό εμπάργκο του οργανισμού από ΗΠΑ, Βρετανία, Δ. Γερμανία κα. Αξίζει να αναφερθεί ένα μικρό, αλλά περιγραφικό του ζητήματος, απόσπασμα από την αναφορά της επιτροπής Mackbride. Ένα καλό παράδειγμα σχετικά με τη διαδικασία της διεθνοποίησης αποτελούν οι εταιρίες παραγωγής κινηματογραφικών έργων. Παλιά τα κινηματογραφικά έργα ήταν βωβά, παρόλα αυτά "μιλούσαν" τη διεθνή "γλώσσα" της εικόνας, του σενάριου και της δράσης : ο Charlie Chaplin ήταν δυνατόν να γίνει το ίδιο οικεία ανθρώπινη μορφή στη Ρωσία ή τη Γαλλία, όσο και στις αγγλόφωνες χώρες. Αργότερα, στο μεσουράνημα των υπερπαραγωγών του Hollywood, τα έργα του κινηματογράφου ήταν εγωιστικά, λόγω της μεγάλης κλίμακας των θεαμάτων, που προσέφεραν - μάχες, ναυάγια, καμμένες πόλεις - ενώ οι πρωταγωνιστές φημίζονταν περισσότερο για την ομορφιά τους παρά για την καλλιτεχνική ικανότητα, ενώ η προέλευσή τους μπορεί να ήταν από οποιοδήποτε κράτος. Οικονομικά ένα κινηματογραφικό έργο αυτού του είδους από τις εισπράξεις στη μεγάλη αμερικανική αγορά έβγαζε τα έξοδά του. Τα κέρδη συγκεντρωνόντουσαν για πολλά χρόνια από τη διανομή του έργου στην παγκόσμια αγορά. Είναι πιθανό να δει κανείς ακόμη και σήμερα, μια προβολή του έργου Gone with the wind, που γυρίστηκε το 1939, στην Lahore ή το Lagos. Τα μεγάλα Studio της εποχής εκείνης λειτουργούσαν σαν τυπικές επιχειρήσεις σε πολύ μεγάλο βαθμό. Ήταν καλά οργανωμένα σε υψηλού επιπέδου κερδοσκοπική βάση και συχνά συνδεδεμένα οικονομικά με τις επιχειρήσεις διανομής των κινηματογραφικών έργων.

Η πραγματικά επαναστατική τεχνολογία της πληροφορικής επέτρεψε τη δημιουργία πανίσχυρων ΜΜΕ. Η διακίνηση των μηνυμάτων έγινε υπόθεση πέρα από φραγμούς και σύνορα, υπόθεση εύκολη στη χρήση και οικονομική σε ανθρώπινο υλικό. Τα ίδια εντυπωσιακά αποτελέσματα παρουσιάζει η τεχνολογία της πληροφορικής στα μέσα μαζικής παραγωγής και τη ρομποτική. Στην αμερικανική επιθεώρηση "Business week" υποστηρίζεται ότι ο αυτοματισμός μειώνει σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες για εργατικό δυναμικό. Και πράγματι από την ήδη υπάρχουσα διεθνή εμπειρία φαίνεται πως η τεχνολογική έξαρση της πληροφορι-

κής και στα ΜΜΕ και τα μέσα μαζικής παραγωγής, ενώ μειώνει τις ανάγκες εξάρτησης σε ανθρώπινο υλικό, αυξάνει την αποτελεσματικότητά. Γίνεται εμφανές ότι οι νέες τεχνολογίες ενισχύουν την τάση συγκέντρωσης δύναμης πληροφόρησης και δύναμης παραγωγικής γύρω από την ιδιοκτησία. Ο McLuhan στις αρχές της δεκαετίας του '60, προσβλέποντας στην αξία της πληροφόρησης μέσω του ηλεκτρονικού τύπου, προφήτεψε με υπεραισιοδοξία ότι η ανθρωπότητα πορεύεται στη δημιουργία του "παγκόσμιου χωριού". Φράση, που αγαπήθηκε κι απέκτησε περισσότερη σίγουρα φήμη από αυτόν, που την είπε.

Αλλά η πραγματικότητα αποδεικνύεται πολύ λιγότερο ρομαντική και οι ενδείξεις δείχνουν να δικαιώνονται Μαρξ κι Ένγκελς, όταν διατύπωναν, ότι "η τάξη που διαθέτει τα μέσα υλικής παραγωγής, διαθέτει συνάμα και τα μέσα της διανοητικής παραγωγής". Το κόστος έκδοσης εφημερίδας ή στησίματος σταθμού είναι τόσο υψηλό, που είναι απαγορευτικό για τη συντριπτική πλειάδα ατόμων και οργανισμών. Έτσι η σχέση του όλου με τα ΜΜΕ είναι στο ρόλο του καταναλωτή. Το ρόλο του ιδιοκτήτη-παραγωγού μπορούν να τον αναλαμβάνουν όλο και πιο λίγοι.

Οι βιομηχανίες της επικοινωνίας διαθέτουν τέτοια ισοπεδωτική ισχύ, που, όπως αναφέρθηκε, προκειμένου να διατηρηθεί η πολυφωνία και η ανεξαρτησία των υπανάπτυκτων και ανπτυσσόμενων Εθνών ακόμα και η Unesco εισηγήθηκε ένα "νέο προτσές πληροφόρησης κι επικοινωνίας". Η επεκτατική τάση των πολυεθνικών βιομηχανιών συνείδησης και των καθοδηγητών τους αποδίδεται παραστατικά με την είδηση, που μεταδόθηκε σε όλο τον κόσμο αρχές Φλεβάρη του 1988 : "ο μεγιστάνας των ΜΜΕ Murdoch άρχισε δικαστικό αγώνα ενάντια του γερουσιαστή E. Kenedy". Και η αιτία διότι ο τελευταίος απαίτησε την εφαρμογή νόμου, που απαγορεύει την ιδιοκτησία ταυτόχρονα ραδιοτηλεοπτικού σταθμού και εφημερίδας στην ίδια πολιτεία. Ο ζάμπλουτος επιχειρηματίας διέθετε το συνδυασμό αυτό εις διπλούν, στη Ν. Υόρκη και τη Βοστώνη. Όσο για το γερουσιαστή, να ευαισθητοποιήθηκε άραγε μπρος στην προοπτική μιας κοινωνίας σαν αυτή που περιέγραψε ο G. Orwell ή μήπως...

Σύμφωνα με τον "προστάτη" της κυβερνητικής N. Wiener, πληροφορία είναι το όνομα για το περιεχόμενο της συναλλαγής με τον εξωτερικό κόσμο κατά την προσπάθεια προσαρμογής σε αυτόν, επιδρώντας πάνω του. Η διαδικασία της λήψης και χρησιμοποίησης των πληροφοριών, συνεχίζει ο πρωτοπόρος επικοινωνιολόγος, είναι η διαδικασία της προσαρμογής στις συγκυρίες του εξωτερικού περιβάλλοντος και της πετυχημένης διαβίωσης μέσα σε αυτό. Τι είναι όμως ή καλύτερα πώς χρησιμοποιείται η πληροφορία από τη μαζική επικοινωνία και ειδικότερα από τη ραδιοτηλεόραση και τον τύπο ;

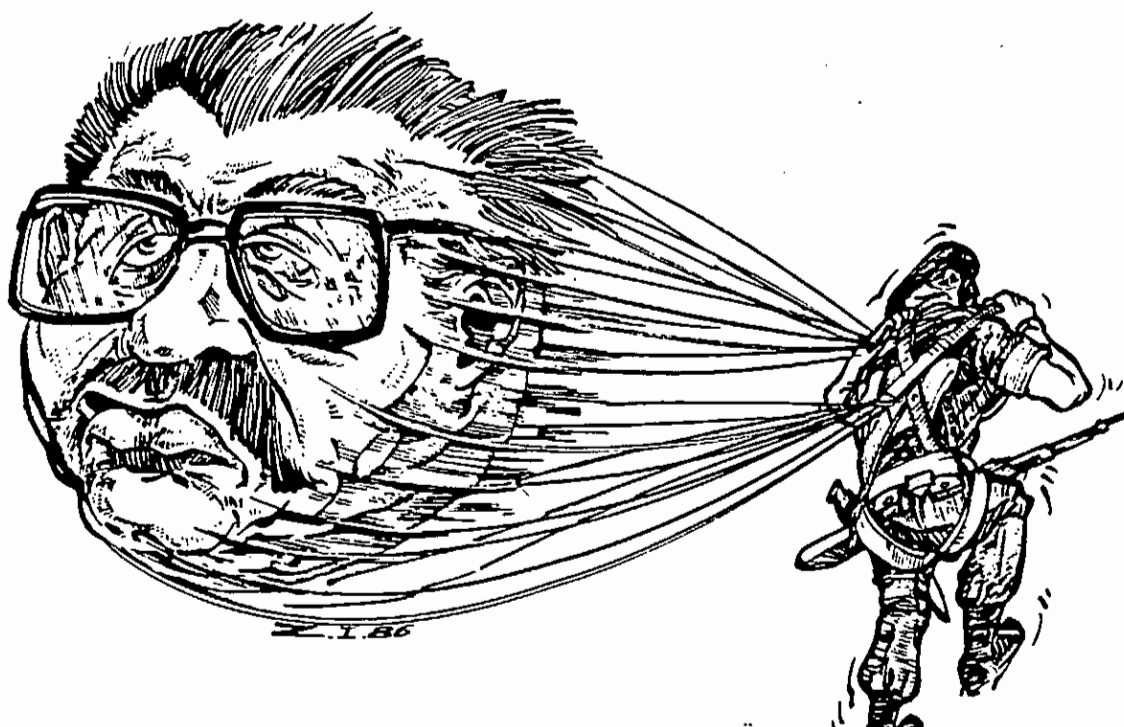
Τα προϊόντα τους έχουν τα γνωρίσματα και την τυποποίηση των βιομηχανοποιημένων προϊόντων πλατιάς κατανάλωσης. Αλλά η πληροφορία είναι η πιο κεδροφόρα παραλλαγή του προϊόντος των ΜΜΕ. Οι αιτίες τώρα για τη βιομηχανοποίηση της πληροφορίας είναι βασικά πρώτα οικονομικές και μετά πολιτικές. Είναι οικονομικές, γιατί βιομηχανοποι-

ημένη η πληροφορία στοιχίζει λιγότερο, διανέμεται ευκολότερα, πωλείται περισσότερο και γι' αυτό αποδίδει μεγαλύτερο κέρδος. Και είναι πολιτικές, αφού η ποιότητα και η ποσότητα της πληροφορίας, που μεταδίδει ένας P/T σταθμός ή αναγράφει ένα έντυπο, προσδιορίζονται σε μεγάλο βαθμό από τις ιδεολογικές, πολιτιστικές, αισθητικές, φιλικές και οποιεσδήποτε άλλες αντιλήψεις έχει ο φορέας, που ελέγχει το σταθμό. Το χειρότερο είναι όμως ότι η πληροφόρηση, που δίδει κάθε ΜΜΕ, ελέγχεται από μερικά ειδησεογραφικά πρακτορεία, που κατέχουν το μονοπώλιο των ειδήσεων υψηλίας. Οι πληροφορίες, λοιπόν, που φθάνουν καθημερινά στο κοινό, επιλέγονται σε μεγάλο βαθμό από τα πρακτορεία αυτά. Και στη συνέχεια από την πολιτική εξουσία ή τα οικονομικά συμφέροντα, που τα ελέγχουν. Εν ολίγοις ο ιμπεριαλισμός της πληροφόρησης, με όλες τις συνέπειες, που μεταφέρει μαζί του, απλώνεται σχεδόν ανεμπόδιστα με την αμέριστη συνεισφορά των ΜΜΕ. Το ερώτημα, που υπεισέρχεται εδώ, είναι : ο συνεχής βομβαρδισμός των υποκειμένων με τυποποιημένες πληροφορίες από τη βιομηχανία συνείδησης, που συχνά διαστρεβλώνουν την πραγματικότητα, λειτουργεί στον εγκέφαλο με τρόπο νοσηρό και ποαραμορφωτικό, ή μήπως όχι ;

Η απάντηση στο συγκεκριμένο ζήτημα είναι λίγο-πολύ φανερό και, δυστυχώς, όχι ευχάριστη. Καθήκον όλων αυτών, που μπορούν να επηρεάσουν τη σχέση ΜΜΕ - πληροφόρηση - κοινωνία, είναι να εξετάσουν προσεχτικά το πρόβλημα, προτού κατασταλλάξουν στη συνυπογραφή ΧΑΡΤΑΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΜΟΥ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ή ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΥ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ. Το μόνο που πρέπει να σημειωθεί ότι δεν επιτρέπεται η πληροφορία να χρησιμοποιείται ως καταναλωτικό προϊόν. Όταν έχει μάλιστα για κύριο προορισμό της να εξασφαλίζει όσο το δυνατό μεγαλύτερο οικονομικό κέρδος και να αναπαραγάγει το σύστημα, οποιοδήποτε κι αν είναι αυτό. Στην πραγματικότητα η πληροφορία είναι πολύτιμο κοινωνικό αγαθό, όπως είναι και η αντικειμενική αλήθεια. Γι' αυτό σε μια πλουραλιστική, δημοκρατική και εγγενή κοινωνία ο λαός δεν έχει μόνο το δικαίωμα να γνωρίζει το αληθινό της πρόσωπο, αλλά και να μπορεί να εμποδίζει κάθε προσπάθεια για την παραμόρφωσή της.

Συμπερασματικά, η διεθνοποίηση της πολιτιστικής και πολιτικής παιδείας και νοοτροπίας αποκτά με το πέρας του αιώνα όλο και πασιφανέστερο πεδίο δράσης. Τα σύνορα αποτελούν παρελθόν, τα συστήματα αμβλύνουν τις διαφοροποιήσεις και τέλος η ολιγαρχία - αστική και μη - συγκλίνει σε παγκόσμια "τάξη και αταξία". Ο έλεγχος των ΜΜΕ δίνει στρατηγική διέξοδο στην κρατούσα ιδιοκτησία, δημόσια και ιδιωτική, και παράλληλα "σέρνει" τακτικά το κοινωνικό φάσμα των δεκτών. Η ανεξάρτηση των μέσων επικοινωνίας, από την άλλη πλευρά, συνεισφέρει τακτικά σε μια εκπαιδευτική κουλτούρα της μαζικής κοινωνικής διαστρωμάτωσης, και, συγχρόνως, θεμελιώνει στρατηγικά άνδρα παιδείας και ισοπολιτείας, οξύνοντας συνειδησιακά την ταξική εκμετάλλευση των "αμέτρητων πληβείων" από τους "ολιγαριθμούς πατρικούς". Για να τελεσφορήσει όμως μια τέτοια προοπτική επιβάλλεται να αναλυθεί η παρούσα κατάσταση και μέσα από την ενδομήτρια-υπογεννησιογενή κρίση της να μετασχηματιστεί, με την εμπειρία του παρελθόντος και του παρόντος, σε μια νέα λογική ανθρώπινη

και κοινωνική. Άλλωστε η ρήση του Μ. Μπρεχτ, "έχασε ο λαός την εμπιστοσύνη των ηγετών του, εμπρός λοιπόν ας εκλέξουμε ένα νέο λαό", δίνει το φως...

3. Η ΕΘΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΝΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Εκτός από τη διαρκή κρίση της εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας, η οποία χαρακτηρίζει ως έθνος την Ελλάδα, η εθνική κρίση ολοένα και πιο εμπεριστατωμένα και αυταπόδεικτα παρουσιάζει και μια άλλη διάσταση. Είναι η κρίση εθνικής κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας του ελλαδικού κράτους και η οποία τις τελευταίες δεκαετίες εκδηλώνεται ως συνεχής και σταδιακή τάση εθνικής συρρίκνωσης. Η άλωση των πολιτιστικών συνόρων (διεθνοποίηση πολιτισμού) συμβαδίζει με την αμφισβήτηση των εδαφικών γεωγραφικών συνόρων της χώρας.

Ιστορικά έχει διαμορφωθεί ένα σύστημα δομών, λειτουργιών, ρόλων, εξουσίας, το οποίο αναπαράγεται κερδοσκοπώντας εις βάρος της εθνικής μνήμης, της ιστορίας, της φύσης, της γης. Τα θεμελιώδη συστατικά, οι συνιστώσες της εθνικής υπόστασης αλλοιώνονται, παραμορφώνονται, παρακμάζουν, συρρικνώνονται. Η πραγματική εικόνα και παρουσία του νεοελληνικού έθνους - ανεξάρτητα από τις αποσιωπήσεις, επικαλύψεις διαμέσου φαρμαλιστικών αναδρομών στο ένδοξο παρελθόν ή εκδηλώσεων αυτοθαυμασμού - είναι αυτή ενός έθνους το οποίο αποδιαιρώνεται, φθίνει, παρακμάζει και σπαράσσεται. Αποκορύφωμα, έκφραση-σύμβολο της νεοελληνικής σήψης αποτελεί η υπερ-συγκέντρωση, το "αττικό" άστυ, το "αθηναϊκό" κράτος. Το εξαρτημένο ελλαδικό κράτος και οι δυνάμεις που το συνθέτουν, αφού απέδειξε επανειλημμένα την ιστορική του ανικανότητα να γίνει φορέας της εθνικής ολοκλήρωσης, εν έτη 1991 παρουσιάζεται άβουλο, αντιφατικό και αναποφάσιστο να εγγυηθεί την ακεραιότητα του εναπομείνοντα εναέριου - θαλάσσιου - χερσαίου εθνικού χώρου. Σχηματικά, αφού "απώλεσε" τη γη της Ιωνίας, "διαπραγματεύεται" το ύδωρ του Αιγαίου και τη χέρσο της Β. Ελλάδας !

Αν για την πολιτισμική διάσταση αναδεικνύεται τελευταία ένα μορφωτικό ρεύμα με διαφορετικές συνιστώσες επανιδιοποίησης της ταυτότητας και εθνικής αυτογνωσίας, για τη δεύτερη διάσταση της εθνικής κρίσης η πραγματικότητα σε επίπεδο κοινωνίας, πολιτείας και θεσμών είναι περισσότερο αδρανής και υποβολιμαία. Ο επίσημος πολιτικός ελλαδικός χώρος αντιλαμβάνεται τα ζητήματα που επηρέασαν και επηρεάζουν καταλυτικά το ιστορικο-κοινωνικό γίγνεσθαι μεταφυσικά, είτε χωριστά από αυτό. Δηλαδή εκείνο που επικράτησε να λέγεται τυπικά "τα εθνικά ζητήματα", διαχωρίζοντάς τα ως ζητήματα τρίτης (;) προτεραιότητας μετά το "οικονομικά" και τα "κοινωνικά" (καθώς - ίσως - και τα "αθλητικά") ! Η Κύπρος, το Αιγαίο, η Ίμβρος και η Τένεδος, η Θράκη, η Κωνσταντινούπολη, η Μακεδονία και η Ηπειρος, η Ανατολική Μεσόγειος, όταν δεν αγνοούνται, κατέχουν μια περιθωριακή θέση στη συνείδηση, στην πολιτική θεωρία και πρακτική των ελλαδικών πολιτικών κομμάτων. Η θεωρητική και πολιτική τους υποδομή τα μεταβάλλει, ειδικά μετά τη μεταπολίτευση, σε φορείς λήθης, αμνησίας, αλλοίωσης και αλλοτρίωσης της διαμορφωμένης ιστορικά πατριωτικής εθνικής συνείδησης του λαού. Σε αυτή την αδρανή συνείδηση της δανεικής-μιμητικής καταναλωτικής ευδαιμονίας, μέσω των ΜΜΕ (παλαιών και νέων), απευθύνονται σταδιακά και μεθοδικά οι πολιτικές των νέων "οίκαδε", οι πολιτικές του "yes" και του ενδοτισμού. Το περιφερειακό ελλαδικό κράτος, μετά από τη στρατιωτική ήττα στην Κύπρο και μετά από μια περίοδο διαρκούς σύγκρουσης, οδηγείται σε αποδοχή των τετελεσμένων και σε μια νέα υποχώρηση με αντιδράσεις και συμπεριφορές ενός ηττημένου έθνους. Η σύγκρουση αυτή σταδιακά πήρε τη μορφή του ολοκληρωτικού πολέμου χαμηλής έντασης σε όλα τα επίπεδα, πολιτικό, διπλωματικό, δημογραφικό, εργασιακό, ψυχολογικό, οικονομικό, στρατιωτικό. Οι διαρκείς παραβιάσεις του εθνικού εναέριου και θαλάσσιου χώρου, τα κοινά τουρκο-νατοϊκά σενάρια ασκήσεων με στόχο εθνικό ελλαδικό χώρο, η πυρπόληση βασικών εκτάσεων, η ένταξη της χώρας στη στρατη-γική της τρομοκρατίας, η υπο-

νόμηση του ελληνικού τουρισμού και της εθνικής ναυπηγίας, η υπόγεια αναγνώριση-προπαγάνδα εξ Αμερικής "μακεδονικού ζητήματος", η αθρόα κι ανεξέλεγκτη διέλευση υπηκόων της Αλβανίας στην ελλαδική επικράτεια, η αναζωπύρωση μουσουλμανικού αιτήματος τουρκισμού και τέλος-τέλος οι κατά καιρούς δολοφονημένοι στον Έβρο και την Κύπρο αποτελούν ένα μόνο μέρος αυτού του "ειδικού" πολέμου. Μία συνολική την οποία βιώνει, υφίσταται παγκόσμια ο ελληνισμός, αλλά της οποίας οι διάφορες διαστάσεις, οι αιτίες και οι προεκτάσεις δεν έχουν αναλυθεί στο θεωρητικό και έμπρακτο επίπεδο. Έτσι η εθνική ταυτότητα παραμένει αποσπασματική, αμήχανη, υπανάπτυκτη και διαιρεμένη.

Αναμφίβολα, η νέα αυτή στρατηγική, των εμπνευστών και υλοποιητών της περιβόητης "νέας τάξης πραγμάτων", στοχεύει να κάμψει την εθνική αντίσταση στην υποταγή, την πολιτισμική και εδαφική συρρίκνωση. Για το τουρκικό ρατσιστικό κράτος-καθεστώς, το κύριο υπο-ιμπεριαλιστικό όργανο του πολέμου χαμηλής έντασης, σημαίνει παγίωση των αποτρόπαιων του ανοιχτού ολισθήματος στην Κύπρο και προώθηση των νέων επεκτατικών του διεκδικήσεων στον υπόλοιπο εθνικό χώρο. Για το αλβανικό καταρρέουν ολοκληρωτικό κράτος-καθεστώς, σημαίνει - αν αυτό μπορεί να λεχθεί - "μακρο-ημέρευση" και ενεργητική εξωστρέφεια παθητικότητας, ενώ για το βουλγάρικο και το σκοπιανό κράτος-καθεστώς ερμηνεύεται ως χρονική δέσμευση για διπλωματικά και "εθνικιστικά" "παιχνίδια", εν όψει πιθανής "λιβανοποίησης" της Βαλκανικής (ή όπως έχει ήδη παγιωθεί "βαλκανοποίηση").

Η τραγική απουσία και ολιγωρία στη διαμόρφωση μιας σταθερής και αυτοδύναμης εθνικής στρατηγικής, η οποία θα αμφισβητεί το σχέδιο ελέγχου της περιοχής διαμέσου μιας τουρκικής ηγεμονίας, υποχρεώνει τον ελληνικό χώρο να προσαρμόζεται και να υφίσταται, εις βάρος των ανεξαρτησιακών του συμφερόντων, αυτό το σχέδιο. Καταλήγει, έστω και με περιορισμένες αντιστάσεις, να αποδέχεται την τούρκικη ηγεμονία και να αποσυνδέει - εγκαταλείπει τα εθνικά ζητήματα από το μέγα θέμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Έτσι, αυτή, ακολουθώντας τις γεωπολιτικές και γεωστρατηγικές επιλογές των ξένων, ιστορικά περιορίζεται σε μια πολιτική εκκλήσεων, επαπειλής και αναμονής των διαθέσεων, των κρυφών υποσχέσεων και των πρωτοβουλιών τους, όπως επαναλαμβάνεται την περίοδο αυτή με την Κύπρο.

Αποτελεί, φαίνεται, φυσική νομοτέλεια για τη χώρα και το έθνος να περνάει μέσα από λαβύρινθους, συμπληγάδες και ναρκοπέδια στο ρου της ιστορικής πορείας. Επιστημάνσεις, αναλύσεις, δοκίμια, παραδοχές και μεταμορφισμοί συνθέτουν ένα γόρδιο δεσμό, ο οποίος, έμμεσα πλην σαφώς, μεταφέρει το χθες στο σήμερα και το σήμερα στο αύριο, με μια ειρωνική και κωμικοτραγική νότα διάψευσης ή επιβεβαίωσης γεγονότων, καταστάσεων και αποφάσεων, που στο σύνολό τους λαμβάνονται εν ονόματι του ελληνισμού, στην ουσία όμως εν αγνοία του ! Τελεσίδικα εκφάνεται, λοιπόν, επανάληψη σε εκσυγχρονισμένη και ανανεωμένη μορφή, κάθε φορά, λαθών, αδυναμιών, ελλείψεων και "εγκλημάτων". Άτοπια που πραγματοποιούνται από ομάδες, κάστες ή όργανα, και σπανίως και από σύνολα, αλλά που επιρρίπτονται στην -

με την ευρεία έννοια του όρου - κοινωνική συνθετικότητα. Η αναδρομή στην ελληνική ιστορία αποτελεί πανηγυρική επιβεβαίωση του αναγραφέντος κανόνα, η δε μελέτη και ανάλυση των ξεκομμένων περιπτώσεων οδηγεί συνθετικά στο συμπέρασμα της ταυτόχρονης συνύπαρξης, του παντρέματος παιδείας και αμορφωσίας, μνήμης και λήθης, ηθικής και άλγους, ένωσης και διάλυσης...

Ως έθνος, ως λαός η σχέση με την ιστορική ταυτότητά του δομείται στη λογική μιας ιδιότυπης, ιδιαίτερης σχέσης. Η Ελλάδα έχει μια μακρά και κοσμητική ιστορία, την οποία όμως δεν τη γνωρίζει ή, όπως συμβαίνει με το σύνολο σχεδόν των φορέων της, δεν μπορεί να ερμηνεύσει ή την αποκρύβει ! Στην ευρωπαϊκή πχ ήπειρο οι Γερμανοί, Ισπανοί, Ιταλοί, Ούγγροι, Πολωνοί, Σέρβοι, Βούλγαροι, κατά τον προηγούμενο αιώνα, αγωνίστηκαν ενάντια στην αψβουργική, ναπολεόνικη, τσαρική και οθωμανική αυτοκρατορία για τα εθνικά τους δίκαια και συμφέροντα. Από την αρχή της προσπάθειάς τους καθόρισαν, στα πλαίσια της διαμόρφωσης μιας στρατηγικής, τη φύση του προβλήματος και το χαρακτήρα του αγώνα τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο η αποικιακή, νεοαποικιακή, ιμπεριαλιστική κατοχή των χωρών τους καθόρισε ως απελευθερωτικό, αντιαποικιακό, αντιιμπεριαλιστικό τον χαρακτήρα της αντιπαράθεσης. Ακολουθώντας αφού προετοίμασαν πολιτικά, ιδεολογικά, οικονομικά και στρατιωτικά τον λαό τους προχώρησαν στην ανάπτυξη μιας κίνησης περιφερειακών συμμαχιών με λαούς και έθνη που αγωνίζονταν ενάντια σε κοινό εχθρό. Μετά την πάροδο κάποιων δεκαετιών ζυμώσεων και τριβών επιτεύχθηκε μια αέναη - *« rriori »* - συμφωνία μη διακύβευσης κυριαρχικών δικαιωμάτων στη συνείδηση, πέρα από τις ηγεσίες, των λαών, των εθνών, των απλών ανθρώπων. Και αυτό συντελέστηκε κατά κύριο λόγο, λόγω του ότι η μορφωτική υπόσταση του υποκειμένου είχε κάνει πνευματικό και ψυχολογικό κτήμα του το τι σημαίνει να παιδευτείς και να παιδεύσεις την ιστορική πορεία του έθνους σου, να εντρυφίσεις και να εντρυφιστείς απελευθερωτικά από τον μη επεκτατικό χαρακτήρα της συσσωρευμένης ποσότητας και ποιότητας της ανάπτυξής σου, να τεθείς και να θέσεις την υποκειμενικότητα της ύπαρξής σου στη στράτευση για υπεράσπιση και τιμωρία τυχόν καταπατητικής εξωγενούς βλέψης της παγιοποιημένης αντικειμενικότητας.

Παραπλήσια τεκταίνεται από το 1985 έως και σήμερα ένας περιφερειακός ιδιόρρυθμος, βέβαια, αγώνας λαϊκής εγρήγορης και ετυμηγορίας στις κοινωνίες των πάλαι ποτέ κραταιών-ολοκληρωτικών κρατών - καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλιστικοφανούς σχηματισμού. Κι εδώ διαφαίνεται - τουλάχιστον προς το παρόν - μία στρατηγική έθνους και κοινωνίας, με επιβραβεύσεις και επικρίσεις, κέρδη και ζημιές, εν τέλει με συναίσθηση του "ορατού" αντιπάλου και του συλλογικού βραχυπρόθεσμου κόστους.

Η ελληνική όμως περίπτωση, ως πάσχουσα από αφανή ανίατη ασθένεια, πιθανώς, απαιδείας και "γραικισμού" εξακολουθεί να εμφορείται από ιδεώδη ζαμαμφουτισμού και πατριδοκαπηλείας, υπόγκυψης και αυτοχειρισμού ! Αλλιώς δεν μπορούν να εξηγηθούν διαφορετικά οι ελληνοτουρκικές κινήσεις κορυφής Ε. Βενιζέλου προς Ινονού το 1930, Γ.

Παπανδρέου προς Ντεμιρέλ το 1964, Κ. Καραμανλή προς Ετσεβίτ το 1978, Α. Παπανδρέου προς Οζάλ το 1988, Κ. Μητσοτάκη προς Γιλμάζ το 1991 κι έπεται συνέχεια...

Ζητούμενο ; η κοινωνική και οικονομική θωράκιση της Ελλάδας, η μορφωτική και ιστορική επάρκεια του Έλληνα, η συνειδησιακή αυτομόρφωση και επιμόρφωση του λαού και του έθνους και τέλος η χάραξη και εφαρμογή εθνικής στρατηγικής, που να εγγυάται την ασφάλεια, την ακεραιότητα, ταυτόχρονα τη δημοκρατία, τον πλουραλισμό και την πρόοδο της χώρας. Έχοντας ήδη καταγραφεί ο κεφαλισμός του ελλαδικού χώρου, η αττικο-κρατία και η αθηναϊκή μονολιθικότητα επιβάλλεται παράλληλα και ύπαρξη τακτικού μετασχηματισμού μέσω της θεσμικής αναδιάρθρωσης του οικονομικού, διοικητικού και εκτελεστικού προτσές, της υπάρχουσας υπερ-συγκεντρωμένης εξουσίας. Η προαναφερόμενη ενότητα, "η συμβολή της επικοινωνίας στην περιφερειακή ανάπτυξη", υπεισέρχεται ως "αντιβίωση" στη διεγνωσμένη ασθένεια, βέβαια δεν αρκεί, μια και πολλές φορές "εβρέθη το φάρμακο, μα ο άρρωστος δεν σώθηκε". Κι αυτό διότι πέρα από την επισήμανση της χρησιμότητας των ΜΜΕ στην επαναδιαμόρφωση -επαναθεμελίωση ελληνιστικής ταυτότητας και εθνικής πατριωτικής συνείδησης, χρειάζεται ακόμα :

α. αποσυμφόρηση και διάχυση της κρατικής Ρ/Τ σε όλη την ελληνική επικράτεια και, κυρίως, στις διακυβευόμενες ακριτικές περιοχές. Προγράμματα παραγόμενα, και από, και για την περιφέρεια. Δεν αρκεί το σύνολο του παραμεθόριου πληθυσμού να έχει το δικαίωμα του λαμβάνειν, "υποχρεούται". Δικαιωματικά, να πλάθει και να παιδεύει μορφώμενο. Και μάλιστα, επιστημονικά, διαμηνύεται ότι ανάγκη για ιστορική γαλούχιση και σπουδή, πολύ περισσότερο, χρειάζεται ο κάτοικος της Αθήνας ή της Πάτρας απ' ότι αυτός της Χίου ή του Έβρου. Τουλάχιστον οι τελευταίοι έχουν και ορατό τον κίνδυνο, ενώ οι πρωτοαναφερόμενοι τον διατρέχουν, οφθαλμικά, μέσω των πρωτοσέλιδων κάποιων εφημερίδων, και αν...

Επιτακτική τίθεται η ανάγκη για μετατροπή ενός από τα 4 κρατικά ραδιοφωνικά δίκτυα σε πρόγραμμα τοπικών ραδιοφωνικών σταθμών. Παράλληλα η μετεξέλιξη του ενός από τα 3 κρατικά τηλεοπτικά δίκτυα σε πρόγραμμα τοπικών τηλεοπτικών σταθμών. Δημόσια πρόσκληση των τοπικών φορέων για εγγραφή στο μετοχικό κεφάλαιο (πιθανώς μιας δημοτικής εταιρίας λαϊκής βάσης) με ανώτατο πλαφόν για τον καθένα (ΟΤΑ μέχρι 35 %, φορείς οικονομικών συμφερόντων μέχρι 15 %, φορείς εκπαιδευτικών και κοινωνικών στόχων μέχρι 30 % και σε ανάλογο - περίπου - ποσοστό διαφόρων ιδιωτών). Οι νέοι αυτοί σταθμοί, - γιατί όχι - ένας σε κάθε νομό, να απολαμβάνουν μια σειρά ειδικά προνόμια (ένταξή τους σε αναπτυξιακό θεσμοθέτημα, τεχνική στήριξη, μελέτες, επιδοτήσεις), ώστε να καταστούν βιώσιμοι.

Ο προοπτικός άνωθι σχεδιασμός, σε καμιά περίπτωση, δεν αγνοεί ή επικροτεί την υπάρχουσα σημερινή κατάσταση στον κρατικό-αθηναϊκό Ρ/Τ δίκτυο. Ταυτόχρονα με την απαγκίστρωση ενός μέρους του όλου προγράμματος και τη δημιουργία πολυκλαδικού κυκλώματος τοπικών-περιφερειακών εκφράσεων, τονίζεται η απαίτηση, κοινωνική και εθνι-

κή, για την αποτοξίνωση της ΕΡΤ από τον αποχαυνωτισμό και την μιμητική εθνοκαπηλεία, οφείλει να εξυγιανθεί και ακολούθως να εξυγιάνει ! Στόχος, λοιπόν, όπως ειπώθηκε, η εκκίνηση για ένταξη σε ένα ενιαίο πρόγραμμα της κρατικής Ρ/Τ όλων των εκκολαπτόμενων ακριτικών μηνυμάτων. Όρος για να μετατραπούν οι σημερινοί παροπλισμένοι περιφερειακοί Ρ/Τ σταθμοί της κρατικής ΕΡΤ (18 περίπου τον αριθμό) σε τοπικούς και εθνικούς, με την κυριολεξία των όρων, είναι ο εκσυγχρονισμός, η ποιοτική αναβάθμιση και η στελέχωσή τους. Επίσης η αυτονόμησή τους από τα γραφειοκρατικά γρανάζια του κέντρου και η λειτουργία τους σε εντελώς διαφορετική βάση από αυτήν της ολιγώρης και αποσπασματικής υπηρεσίας του σήμερα. Είναι κωμικοτραγική, λχ η κατάσταση στο Ρ/Τ σταθμό Έβρου. Ο σταθμός αυτός υπήρχε μεν δεν έκπεμπε όμως ούτε ένα τοπικό δελτίο ειδήσεων... γιατί δε διέθετε δημοσιογράφο ! Όλη η υπάρχουσα στελέχωσή του δομείται από διοικητικούς και τεχνικούς υπαλλήλους. Αυτό, ίσως, ήταν κάτι αδιάφορο για την περίοδο, που ο σταθμός λειτουργούσε μόνο σαν αναμεταδότης του κεντρικού προγράμματος, αδιανόητο όμως για την προοπτική δικής του παραγωγής. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του προέδρου της ΠΟΣΠΕΡΤ Θ. Χαντζαρά για κάθε τοπικό Ρ/Τ δίκτυο απαιτούνται 95 περίπου στελέχη, ενώ ο τωρινός αριθμός τους κυμαίνεται από 9 - 25 !

β. τακτική, στρατηγική, προγραμματισμός, απολογισμός και πρωτοπορεία της "ελεύθερης", μη κρατικής - άρα ιδιωτικής, συνεταιριστικής, κοινοπρακτικής, ερασιτεχνικής, επαγγελματικής, κερδοσκοπικής ή κοινωφελούς Ρ/Τ οντότητας. Η αφετηριακή βάση για στέριωμα και γιγάντωση των επιδιώξεων, στοχεύσεων των εμπνευστών μιας τέτοιας κίνησης στον τομέα των ΜΜΕ χρειάζεται να κάμει κτήμα της, αρχής εξ αρχής, τον ελοχεύοντα κίνδυνο που ως μέγγενη περικλείει απειλητικά κι αδυσώπητα την ελλαδική επικράτεια. Αν επιτευχθεί η αυτογνωσία και συνειδητοποιηθεί ο ορατός επεκτατισμός το ραδιόφωνο, η τηλεόραση μπορούν να συντελέσουν τα μέγιστα στην πρόληψη ή αν χρειαστεί τη σύνθλιψη των επίδοξων επιβουλέων. Η εκπομπή και παρουσίαση καλλιτεχνικών, πολιτιστικών έργων και κινήσεων, η προβολή και κατάθεση εντόπιων και περιφερειακών εκδηλώσεων ψυχαγωγίας και εκπαίδευσης, η ανάλυση και τεκμηρίωση της ελληνιστικής και ορθόδοξης - χριστιανικής παράδοσης και ιστορίας συνθέτουν ένα πλέγμα οδηγιών και προτροπών. Η αθλητική και νεανική δραστηριότητα, η επιστημονική και διανοητική κινητικότητα, ο παραγωγικός και διαχρονικός τομέας οικονομικής απασχόλησης, η αρχιτεκτονική και πατροπαράδοτη κουλτούρα, η διεργασία της εκμηχάνισης και του εκσυγχρονισμού της περιφερειακής ζώνης συγκροτούν πεδίο προβολής και προπαγάνδας, για τα ΜΜΕ, προς το ακριτικό κοινωνικό σύνολο. Παράλληλα με τοπικά και περιφερειακά συνέδρια, σεμινάρια πρέπει να ανασυγκροτείται και να ανανεώνεται η διάρθρωση και δομή του Ρ/Τ αυτού φάσματος : διεύθυνση, δημοσιογράφοι, παραγωγοί, εκπομπές, μηχανήματα, μέθοδοι και τεχνικές επιβάλλεται να υπόκεινται σε διαρκή, συνεπή και συνεχή έλεγχο ώστε σε καμιά φάση της πορείας τους να μην εκδιωχθούν ή περιθωριοποιηθούν από την ίδια την κοινωνία που υποθετικά-θεωρητικά χειραφετούν (ή κατ' άλλους χειραγωγούν). Και ειδικά η ατομική ή συλλογική, ιδιωτική, πρωτοβουλία έχει νομοτελειακά μεγαλύτερη ευελιξία και ευπλαστότητα στην τρέχουσα συγκυρί-

α, από ότι η κρατική αρχή, και μάλιστα ο αντίποδας του κρατισμού, η αυτο-οργάνωση και αυτο-διαχείριση, δύναται μέσω της υποδομικής του παιδείας να αναμοχλεύσει είτε συνειδητά, είτε ασυνείδητα κοινωνική απελευθέρωση και λαϊκή κυριαρχία. Κι όταν αυτό δρομολογηθεί, τότε και μόνο τότε, το κράτος - ως μηχανισμός καταστολής - ή θα αμβλυνθεί από την εξελικτική πορεία του θεσμικού κοινωνικού μετασχηματισμού ή θα αποτελεί το φτωχό συγγενή στις "ορέξεις" της παλλαϊκής χειραφέτησης. Παρομοίως, η κρατική P/T πρόκειται να προστρέξει την πρόοδο και την επιτυχία των προοπτικών και πετυχημένων πειραμάτων των περιφερειακών και τοπικών ΜΜΕ, αν, βέβαια, δεν επιθυμεί τη μιζέρεια και το μαρασμό.

γ. πρόσθετος τομέας, που καλείται να δώσει εξετάσεις το όλο φάσμα των ΜΜΕ, τόσο σε επίπεδο αστικό, περιφερειακό ή συνολικό, είναι "κάτι" που εύκολα μπορεί να αναχθεί στο χώρο του μεταφυσικού : προϋπόθεση για να αλλάξουν τα κατεστημένα πράγματα είναι η ύπαρξη ΑΠΟΨΗΣ. "Άποψη" για την ανάγκη ανοίγματος στην κοινωνία, "άποψη" για την ισόρροπη ανάπτυξη της επικράτειας. "Άποψη" στην πολιτική ηγεσία, στους υπευθύνους των μέσων μαζικής επικοινωνίας, στο εκπαιδευτικό σύστημα, στο οικονομικό στερέωμα, σε αυτούς, που θα κληθούν να υλοποιήσουν. Η υποψία ότι το άνοιγμα δε στοχεύει στη χειραφέτηση της κοινωνίας, αλλά στην υποδούλωσή της θα επικρέμεται συνεχώς πάνω από κάθε πρωτοβουλία ή κάθε νέο μέτρο, μια και ο ελληνοισμός, εντός και εκτός των "τειχών", προέρχεται ιστορικά από μια αέναη και επάρατη δοκιμασία. Κι ο ρόλος και λόγος, η "άποψη", της νέας γενιάς στο καινούργιο στοίχημα της ιστορικής πορείας του έθνους ή θα είναι προωθητικός ή εκ νέου στατικός. Γνωρίζοντας και προσπαθώντας την ερμηνεία σχέσης βάσης - εποικοδομημάτων, υπερδομής - υποδομής, καταλήγεται ότι το σύστημα με το σύνολο των μηχανισμών που διαθέτει εποφθαλμιεί τακτικά και στρατηγικά την ιδεολογική αποφόρτιση του υποκειμένου, και κυρίως, των πρώιμων συνειδητήσεων. Δεν είναι, λοιπόν, μη επιλήψιμο το γεγονός του αχαλίνωτου, ανεξέλεγκτου προσηλυτισμού - αποχαυνωτισμού που η κρατούσα - άρχουσα τάξη πραγμάτων διαπερνάει στην κοινωνική διαστρωμάτωση μέσω των μηνυμάτων των μέσων επικοινωνίας (κράτους και κοινωνίας). Ως αντίβαρο στο θάμα και τη βιτρίνα, στην εκμετάλλευση και την εξάρτηση, στην υποτέλεια και την πατριδοκαπηλεία αντιτάσσεται η αμφισβήτηση, όρος και προϋπόθεση για τη διαμόρφωση ενός συνολικού σχεδίου εξόδου από την εθνική, μορφωτική και ελληνοιστική κρίση. Χρειάζεται συνοδεία συλλογικής βούλησης, σχεδίου, προγράμματος και κόστους. Η αναζήτηση μιας νέας κοινωνικότητας και παιδείας των ΜΜΕ, μέσα από ρηξικέλευθες πρακτικές, είναι σαφέστατα πλαίσιο εθνικής αποτοξίνωσης. Άρα και ΑΠΟΨΗΣ, με όσα συνεπάγεται αυτό !

Σημειώθηκε, συνοψίζοντας, η ανάγκη αχνοδιαγραφής μιας κοινωνικής κι εθνικής πραγματικότητας, χωρίς τους ειδικούς και "επαιοντες" στην πρωτοκαθεδρία, δόθηκε η ύπαρξη ενός κράτους αδηφάγου και μοιρολατρικού, μιας ηγεσίας κοντόθωρης και αναχρονιστικής, ενός λαού απαίδευτου και αγνώμονα. Τονίσθηκε το γεγονός της ολοένα και περισσότερο αυξημένης ελληνοιστικής συρρίκνωσης, ενώ συντοχρόνως αξινοθετήθηκε η παρεμβατική προοπτική λειτουργία των ΜΜΕ (κύ-

ρια της ραδιοτηλεόρασης) στην επανάκαμψη του λαού και του έθνους στην κυρίαρχη και αξιοπρεπή ελληνική κουλτούρα και παράδοση. Η βραχύβια παραμονή μιας εξαρτημένης ηγεσίας στην εξουσία δε συγκροτεί από μόνη της κίνδυνο, αν αντιτίθεται σε αυτή η παλλαϊκή βούληση και πράξη για επιβίωση και δημιουργία. Η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, ο τύπος, ο Η/Υ, οι δισκέττες κλπ ως χειραφετημένα μέσα παιδεύουν και εμφορούν, ενάντια σε κασσάνδρες και τα φληναφήματα ενός κόσμου που - αργά ή γρήγορα - θα ανατραπεί, και το ζήτημα της διάστασης του προβλήματος εθνικής επιβίωσης μπορεί και πρέπει να αποτελέσει πηγή άντλησης, τακτικής και στρατηγικής. Η "μάχη" που δι-νει χρόνια στα μετόπισθεν το υπαρκτό στην Ελλάδα μέτωπο εθνικής υποχώρησης και συμβιβασμού, οδηγεί τη χώρα από ήττα σε ήττα, από το κακό στο χειρότερο. Η ανατροπή - ιδεολογική και κοινωνική - της παγιοποιημένης - δυστυχώς - "ελληνικής" ανθελληνικότητας, θα προκύψει μέσα από τις γραμμές ενός κινήματος μόρφωσης και παιδείας, εθνικής και παραγωγικής ανάτασης. Για να συμβεί, όμως, αυτό και τα ΜΜΕ πρέπει να αρνηθούν το θώκο της μοναρχίας και του εξουσιασμού και να προσδώσουν στο είναι τους την γεννησιουργή υποδομή τους, τότε πρόκειται να αποτελέσουν και μέρος της αυτοδιαχειριζόμενης εθνικής κυριαρχίας. Η ανάλυση και η εφαρμογή ενός θεσμού, όπως τα μέσα επικοινωνίας, στην πράξη έχει μια απαραίτητη και αναντικατάστατη πλευρά, τη ζεύξη υποδομής και τεκμηρίωσης. Τα ΜΜΕ δεν μπορούν να σταθούν αφηρημένα με τίτλους, συνθήματα και επιγραφές. Χρειάζεται η επιστημονική-τεχνική εγκυρότητα που θα τα συνδέσει με τις σχέσεις παραγωγής και με το επίπεδο ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, και που θα δώσει την απαραίτητη υπόθαλψη στα πολιτικο-ιδεολογικά τους πλαίσια, ώστε να ξεπεραστούν εμπράκτως με την πανεθνική συμμετοχή τα υπάρχοντα όρια των ενδοτικών και συρρικνωτικών σχέσεων τους με την καθοδήγηση και ιδιοκτησία. Ως θεσμός, χωρίς τη σύνδεσή τους με την υλική πραγματικότητα τα ΜΜΕ θα παραμείνουν αφηρημένα και μη λειτουργικά, και θα αμφισβητηθούν αντικειμενικά. Αντίθετα το ίδιο το πολιτικό και κοινωνικό στοιχείο, όταν οι επιλογές γίνονται με γνώση της υλικής και τεχνικής υποδομής, και μόνο τότε το πολιτικο-ιδεολογικό στοιχείο είναι ικανό να ξεπεράσει τον τεχνοκρατισμό και τον άχρωμο εκσυγχρονισμό και να ενοποιήσει τα διαλεκτικά βήματα, με συνεχή αναφορά στους στρατηγικούς στόχους της εθνικής ανεξαρτησίας, της λαϊκής κυριαρχίας και της κοινωνικής χειραφέτησης. Γιατί για να κατέχεται η Ελλάδα από τους Έλληνες ειρηνικά και με όποιο κοινωνικό σύστημα αυτοί επιλέγουν, πρέπει η Ανατολική Μεσόγειος να ανήκει στους λαούς της. Σε λαούς που η διαδρομή ή η προσφορά τους στην ιστορία και τον ανθρώπινο πολιτισμό άρχισε πριν από αυτήν των ευρωπαϊκών λαών...

4. Η ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΜΕ

Η ραγδαία καπιταλιστική εξέλιξη, οι ανάγκες ενημέρωσης και επαφής μεταξύ των ανθρώπων και των λαών, η ανάπτυξη του εμπορίου και των ανταλλαγών, το γκρέμισμα "τειχών" και "ιδεολογημάτων" άνοιξαν νέους ορίζοντες στην επικοινωνία. Η φυσική συνιστώσα της (νοήματα, εκφραστικές κινήσεις, γλώσσα) συνυπάρχει σήμερα με έναν κόσμο τεχνητών μέσων, όπως είναι ο τύπος, οι εκδόσεις, οι διαφημίσεις, ο τηλεγράφος, το τηλέφωνο, η Ρ/Τ, τα κομπιούτερ κλπ.

Η ανάπτυξη των συστημάτων επικοινωνίας και μαζικής πληροφόρησης οφείλεται κύρια σε κοινωνικούς, οικονομικούς και ιστορικούς λόγους και συμβαδίζει με τη γενικότερη ανάπτυξη της κοινωνίας. Έτσι τα ΜΜΕ λειτουργούν και εξελίσσονται σε μια κοινωνία διαμορφώνοντας ανάλογα συστήματα πληροφόρησης, που ιστορικά διαφέρουν σε κάθε κοινότητα. Το πρόβλημα είναι, κάθε φορά, κατά πόσο ο πολίτης είναι

μόνο παθητικός δέκτης και καταναλωτής των πληροφοριών και τι πρέπει να γίνει, έτσι ώστε να μπορεί να είναι και παραγωγός των πληροφοριών. Η μεγάλη ποικιλία των μέσων επικοινωνίας, για να δώσει μεγαλύτερη εξουσία στον πολίτη, πρέπει να του εξασφαλίσει ισότιμες δυνατότητες πρόσβασης, γιατί διαφορετικά δημιουργούνται νέες και σίγουρα μεγαλύτερες ανισότητες, παρότι ο πολλαπλασιασμός των ΜΜΕ και ο ανταγωνισμός μεταξύ τους διευρύνουν τις επιλογές του πολίτη, επομένως, θεωρητικά, και την ελευθερία του. Το ερώτημα, βέβαια, είναι ποια συμφέροντα εξυπηρετεί και ποιοι κερδίζουν από την προώθηση ενός νέου μέσου επικοινωνίας και ποιος τελικά ελέγχει το περιεχόμενο των μηνυμάτων, που απευθύνονται στην κοινωνία. Έτσι η σπουδαιότητα, που έχει το επικοινωνιακό σύστημα και ειδικότερα τα ΜΜΕ για την ομαλή λειτουργία των σύγχρονων κοινωνιών, επιβάλλει να αντιμετωπιστούν με την ευρύτητα της εθνικής, αλλά και της διεθνιστικής σημασίας τους, με στόχο να είναι ενήμερα και να επικοινωνούν μεταξύ τους. Αυτό δεν είναι πάντα εύκολο, γιατί οι άνθρωποι δεν έχουν τις ίδιες ιδεολογικές, πολιτικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές απόψεις, δεν έχουν, δηλαδή, τις ίδιες υλικές συνθήκες, δε ζουν στο ίδιο περιβάλλον. Οποσδήποτε η πορεία προς μια συμμετοχική δημοκρατία, που επιβάλλουν τόσο οι πολύπλευρες δομές των ανεπτυγμένων κοινωνιών, όσο και οι γοργές τεχνολογικές εξελίξεις, περνάει αναγκαστικά από μια ουσιαστική δημοκρατική αναμόρφωση των ΜΜΕ, γιατί σύγχρονη κοινωνία σημαίνει ενεργούς πολίτες, αντικειμενικά ενημερωμένους και ικανούς να συμμετέχουν στον κοινωνικό σχεδιασμό. Ένα κοινωνικό σχεδιασμό, που κύριο συστατικό του είναι η ανάπτυξη, ως μια μακροχρόνια διεργασία, που στοχεύει στο μετασχηματισμό του οικονομικού και κοινωνικού συστήματος μέσα από διαρθρωτικές αλλαγές, τόσο ποιοτικές με γνώμονα την παραγωγή νέων αγαθών και τη δημιουργία νέων σχέσεων εργασίας και συσχετισμών δυνάμεων (πχ επιχειρήσεις ΟΤΑ ή επιχειρήσεις λαϊκής βάσης), όσο και ποσοτικές, που συντελούν στην αύξηση του συνολικού και κατά κεφαλή εισοδήματος.

Τα ΜΜΕ παραμένουν κυρίως χώρος θεάματος και ακροάματος περισσότερο και λιγότερο αποτελούν το εργαλείο για σχεδιασμό και δράση. Ο κόσμος με τη βοήθειά τους γίνεται ένα "χωριό", αλλά όχι κι ένα σχολείο για συμμετοχή και παιδεία. Εδώ θα πρέπει να υποβοηθηθεί η ανάπτυξη της κοντινής επικοινωνίας με την ανάδειξη της τοπικής, περιφερειακής, παραμεθόριας ταυτότητας, έτσι ώστε να βρεθεί τρόπος αλληλοσυμπλήρωσης και όχι αντιπαλότητας.

α. των παραδοσιακών τρόπων ανταλλαγής μηνυμάτων (καφε-νείο, πλατεία κλπ) με τις μηχανές επικοινωνίας και γενικότερα τα ΜΜΕ και

β. της κεντρικής-αθηναϊκής προπαγάνδας της κρατικής Ρ/Τ και των ολιγοπωλίων του ιδιωτικού τομέα (Mega Channel, Antenna, Sky, Κανάλι 29 κα) με την αποκεντρωμένη βαθμίδα προώθησης και παρυσίασης αιτιάσεων, προβλημάτων, σκέψεων και ιδεών.

Τα δίκτυα διακίνησης των πληροφοριών και γενικότερα η επικοινωνιακή υποδομή παίζουν σπουδαίο ρόλο στην περιφερειακή ανάπτυξη, μια και η πληροφορία σήμερα κρίνεται βασική παράμετρος της οικονομίας, αποτελεί τη βασική στρατηγική πρώτη ύλη και διαπαιδαγωγεί συνείδηση, ταυτότητα και κουλτούρα. Η περιφερειακή ανάπτυξη μαζί με την εξέλιξη της τοπικής ολότητας προϋποθέτουν την αποκέντρωση των αρμοδιοτήτων της διοίκησης σε τοπικά όργανα και φορείς, την ενίσχυση της τοπικής αυτοδιοίκησης και το δημοκρατικό προγραμματισμό. Όλα αυτά είναι απαραίτητες δικλείδες για την απελευθέρωση δημιουργικών ικανοτήτων του λαού, την ανάπτυξη της λαϊκής πρωτοβουλίας, έτσι ώστε η ίδια η τοπική κοινωνία και οι φορείς της να αναλάβουν παραγωγικές πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη, μια ανάπτυξη, που έχει αφετηριακό σημείο τον άνθρωπο, που ταυτόχρονα είναι το υποκείμενο και ο αντικειμενικός της στόχος, ως διεργασία ολοκλήρωσης της εθνικής και ελληνιστικής παιδείας. Έτσι, ατομικά ο άνθρωπος και συλλογικά το έθνος, αποτελεί τον πυρήνα κάθε οικονομικής, κοινωνικής, πολιτισμικής και κυριαρχικής ανάτασης. Οι φορείς της τοπικής ανάπτυξης μπορεί να είναι ο κρατικός τομέας, ο ιδιωτικός και ο κοινωνικός (συνεταιρισμοί, δημοτικές επιχειρήσεις, κοινοπραξίες, εταιρίες μικτής οικονομίας κλπ). Η τοπική ανάπτυξη είναι μια μακρόχρονη και σύνθετη διαδικασία και τα οφέλη που προκύπτουν είναι δύσκολο να αποτιμηθούν και να αξιολογηθούν βραχυπρόθεσμα. Γι' αυτό και τα κέντρα λήψης των αποφάσεων είναι πιο εύκολο να προωθήσουν προβλήματα υποδομής, παρά να εμπλακούν σε παρεμβάσεις, που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση ενός συγκεκριμένου πληθυσμού. Είναι μια απόλυτα κατανοητή πολιτική, που το αποτέλεσμα της μετρίεται ποσοτικά και σε σύντομο σχετικά χρόνο.

Η επιτυχία της όποιας περιφερειακής, ακριτικής αναπτυξιακής πολιτικής είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη συμμετοχή των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων, να αποφασίζουν αλλά και να μπορούν να στηρίξουν οικονομικά τα αναπτυξιακά προγράμματα με τη μεγαλύτερη δυνατή χρηματική και πιστωτική αυτονομία. Έτσι με τη λαϊκή συμμετοχή, αλλά και την αποκέντρωση είναι πιο εύκολη η παρακολούθηση, η αξιολόγηση, αλλά και ο επαναπροσδιορισμός των προγραμμάτων κατά την υλοποίησή τους. Προκειμένου η αναπτυξιακή διαδικασία να παραμείνει ελληνογενής και να καταστεί αυτοδύναμη πρέπει :

- α. καταρχήν να υπάρχουν τοπικές παραγωγικές πρωτοβουλίες
- β. μετεξέλιξη πρωτοβουλιών και δημιουργία παραγωγικών μονάδων
- γ. δημιουργία υλικοτεχνικής στήριξης, έτσι ώστε οι παραγωγικές μονάδες να παραμένουν κάτω από τοπικό έλεγχο αφενός και εξασφάλιση παροχής υπηρεσιών από τον τριτογενή τομέα αφεντέρου. Είναι φανερό ότι κάθε περιοχή μπορεί να αναπτύξει τα δικά της πλεονεκτήματα και ενδεχόμενα να πειραματιστεί με νέα προϊόντα, τεχνολογίες και εργασιακές σχέσεις

δ. εξασφάλιση, ανάπτυξη και δημιουργία δικτύου επικοινωνίας και πληροφόρησης στη συγκεκριμένη περιοχή, για να μπορεί ο κάθε φορέας, αλλά και ο μεμονωμένος κάτοικος να γνωρίζει "πώς δουλεύει το σύστημα", τι προγράμματα, κίνητρα, επιχορηγήσεις, σεμινάρια, επιμορφώσεις, εκδηλώσεις, καινούργιοι θεσμοί υπάρχουν, πού μπορούν να ωφεληθούν.

Το περιφερειακό ή συνοριακό δίκτυο επικοινωνίας, πρέπει να αξιοποιεί όλες τις πηγές και δυνατότητες που υπάρχουν : γραφεία τύπου νομαρχίας, δήμου, κοινότητας, οργανισμών - τοπικός τύπος, ραδιόφωνο, τηλεόραση - κρατική P/T - ιδιωτικός τομέας πληροφορικής, στατιστικής, ενημέρωσης. Αν εξαιρέσει κανείς τον εντόπιο κλάδο, όλοι οι υπόλοιποι διακινούν συνήθως ελάχιστες περιφερειακές ειδήσεις κι έτσι από μόνες τους δεν επαρκούν να δημιουργήσουν κίνητρα. Και τούτο γιατί το εν γένει δίκτυο επικοινωνίας συλλαμβάνει, αξιολογεί και διανέμει τις πληροφορίες με τέτοιο τρόπο, ώστε τα γεγονότα και οι ειδήσεις, που συμβαίνουν καθημερινά μακριά από το άστυ, να μην αναδεικνύονται όχι γιατί υπάρχει άλλη σκοπιμότητα, παρά για το ότι αυτό κοστίζει πολύ (και ιδεολογικά, όχι μόνο...). Κάτω από αυτό το καθεστώς του υδροκεφαλισμού δεν είναι δυνατό η τοπική δημοσιότητα να αναδυθεί και να αξιοποιηθεί, αλλά και να αποκατασταθεί η ροή των πληροφοριών από την περιφέρεια στο κέντρο και αντίστροφα. Ούτε όμως η τοπική αυτοδιοίκηση, ένας θεσμός δεκαετιών, έχει καταφέρει να έχει το δικό της δίκτυο άνδρωσης στην πληροφόρηση και την ενημέρωση, που είναι ζητούμενο, καθώς επίσης και να συνδεθεί ικανοποιητικά με τα ΜΜΕ, που είναι το ελάχιστο. Βέβαια και αν ακόμη η τοπική, ακριτική κοινωνία έχει καταφέρει να συνδεθεί μόνο με τα μέσα επικοινωνίας οι πληροφορίες θα έδιναν μια γενικού ενδιαφέροντος ενημέρωση για τον απλό λόγο ότι αυτά απευθύνονται στο σύνολο της επικράτειας. Η ζύμωση και τριβή του περιφερειακού πληθυσμού πρέπει να πάρει έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα, πιο εξειδικευμένο και πιο κοντινό στην τοπική κοινωνία και είναι ευχάριστο που καθημερινά το ζήτημα της ενημέρωσης μορφώνεται στη συνείδηση της τοπικής πλειοψηφίας στελεχών, φορέων και βάσης.

Η φύση της περιφέρειας επιτρέπει τη δημιουργία νέων μορφών οργάνωσης, όπου οι εντόπιοι φορείς και το υποκείμενο-πολίτης θα μπορούν να εκτελέσουν τον ενεργό δημιουργικό τους ρόλο στην προώθηση της ομόρροπης ανάπτυξης και της αμφίδρομης συμμετοχής στα κοινά δρώμενα. Οι τρόποι, που παράγονται και μεταδίδονται οι γνώσεις και οι πληροφορίες στην τοπική κοινωνία είναι ακρογωνιαίοι παράγοντες στην αναπτυξιακή διαδικασία. Οι ΟΤΑ, τοπική P/T και τύπος, μπορούν να γίνουν μοχλοί απεξάρτησης και κυριαρχίας. Για να γίνει εφικτό, όμως, κάτι τέτοιο τονίζεται η ανάγκη για οικονομική και τεχνολογική ενίσχυση, πρωτοποριακή εκπαίδευση και γνώση, ουσιαστική αντιπροσώπευση και στελέχωση. Προβάλλει έτσι η ανάγκη διαφανούς και αιρετής ύπαρξης καθοδηγητών, που θα επωμιστούν το ρόλο "συμβούλου περιφερειακής ανόρθωσης και παλιγενεσίας". Ο ρόλος απαιτεί για τα πρόσωπα, τα όργανα ή τους φορείς ελληνιστική παιδεία και μόρφωση, ιστορική γνώση και μνήμη, επιστημονική διατριβή και οξυδέρκεια, ευαισθητοποιημένη αντίληψη και κοινωνικότητα. Και

προπαντός, θεωρητική και πρακτική δεοντολογία αντιμετώπισης υπαρκτών, εποφθαλμιούντων και εγγύριων ή αλλοδαπών κινδύνων ! Ο οικονομικός, πολιτικός, ιδεολογικός, εθνικός και ταξικός παράγοντας - αντιπαλότητας νομοτελειακά πρόκειται να αντιδράσει, καμιά "εξουσία" δεν παραμένει απαθής και συνεσταλμένη όταν λιθοβολείται το "ποιόν" της. Ως εκ τούτου η αναμονή σύγκρουσης ή και ρήξης πρέπει να προ-υπολογισθεί, ώστε στην κρίσιμη ώρα η αντίδραση και η παραφωνία να βρεθεί σε αμυντική θέση, ενώ η εξέλιξη και η ευημερία να κινηθούν από σχέση ισχύος. Η συμμετοχή των πολιτών, τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στο στάδιο υλοποίησης, για να έχει παλλαϊκό χαρακτήρα προϋποθέτει πρώτα να πεισθούν, να εμπεδώσουν και να αναλύσουν ότι το κέντρο βάρους λήψης των αποφάσεων μετακινείται προς τη γεννησιουργή - σωτήρια βάση (περιφέρεια) και δεύτερο ότι τους δίνονται τα απαραίτητα στοιχεία (πληροφόρησης), ώστε να είναι δυνατή και υπαρκτή η συμμετοχή τους σε όλα τα επίπεδα προγραμματισμού.

Θα μπορούσε, πιθανώς, να σκεφτεί κάποιος ότι αν η κεντρική εξουσία, που ελέγχει τα ΜΜΕ, αποφάσιζε το άνοιγμά τους στην κοινωνία αυτό θα έλυνε, μονομιάς, το πρόβλημα και θα συντελούσε στην ομόρροπη εξέλιξη. Χωρίς να αντιπαρατίθεται κανείς σε μια τέτοια προοπτική (στρατηγικής) πρέπει να μην του διαφεύγει, το κατ' επανάληψη - ήδη - ειπωμένο :

α. τα κεντρικά (κρατικά ή μη) ΜΜΕ λειτουργούν έτσι που αναδεικνύουν κυρίως αστικά γεγονότα

β. η περιφερειακή οντότητα δεν έχει αυτοελεγχόμενο δίκτυο επικοινωνίας και η σχέση της με τα ΜΜΕ είναι - επιεικώς - χαλαρή ! Επομένως, το οποιοδήποτε άνοιγμα των ΜΜΕ στην κοινωνία προϋποθέτει την αξιοποίηση όλων των θεσμικών δυνατοτήτων από την πλευρά της τοπικής αυτοδιοίκησης, τη διεκδίκηση, από, των ΕΡΤ και τα ιδιωτικά δίκτυα, αναβάθμισης και πλουραλιστικότητας για την περιφερειακή ειδησεογραφία και μεσοπρόθεσμα τη μετεξέλιξη των τοπικών κλάδων, από αναμεταδότες κύρια αττικο-κρατικών επιταγών σε κύτταρα περιφερειακής πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής δημιουργίας και ανάπτυξης. Είναι ευπαρήγορο το ότι η παραχώρηση, σε πρώτη φάση, ζωνών αποτέλεσε, έμπρακτα, πρόκριμα μετατροπής του χειραγωγημένου τοπικού μέρους σε χειραφετημένο μικρόκοσμο αμφιδρομικότητας.

Σήμερα, στην Ευρώπη, χρησιμοποιείται απαραίτητα το video στη διεργασία εκπόνησης προγραμμάτων ανάπτυξης με στόχο την εκλαΐκευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη σύνταξη μελέτης-ανάπτυξης μιας ακριτικής περιοχής πρέπει να είναι η συνοδεία αυτής από μια - έστω - ολιγόλεπτη παραγωγή βιντεοταινίας. Θα προκαλούσε πχ περισσότερο το ενδιαφέρον, την προσοχή και τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων και πολιτών από μια προφορική παρουσίαση της μελέτης, ή την τετριμμένη ομιλία του κρατικού-κυβερνητικού εντεταλμένου. Είναι χαρακτηριστικό, άλλωστε, ότι σε κάθε χρηματοδότηση για πρωτοβουλίες ανάπτυξης οποιωνδήποτε περιοχών, κύρια από ΕΟΚ, περιλαμβάνεται και παράγραφος που προβλέπει διαδικασίες πληροφόρησης, ενημέρωσης και οπτικοακουστικής

αντίληψης του πληθυσμού (κοινωνικό ταμείο ΕΟΚ - Δήμος Ανωγείων, κοινότητα Εύδηλου Ικαρίας, Δήμος Οινουσσών κλπ). Και η γνώση και καθοδήγηση της νέας τεχνολογίας των ΜΜΕ, videotex - teletex - distance working - electronic mail - telefax - videoconference - mobile telephons, μπορεί να συντελέσει τα μέγιστα στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ Αθήνας και Ελλάδας... Στη δεκαετία του 1990, οι δαπάνες της ευρωπαϊκής κοινότητας για την "έρευνα και την πληροφορική" θα έχουν αυξηθεί σχεδόν από τα 500 εκατ. ECU (1985) σε 5 δι-σεκατ. ECU (2000). Η προοπτική αυτή πολιτική, σύμφωνα με τη Δια-θεσμική συμφωνία, στόχο έχει να προσεγγίσει το 5 % του κοινοτικού προϋπολογισμού. Το πρόγραμμα-πλαίσιο, σημειώνει, τις ακόλουθες δραστηριότητες :

- α. ποιότητα ζωής
- β. ευρωπαϊκή αγορά - κοινωνία πληροφορίας κι επικοινωνί-
ας
- γ. εκσυγχρονισμό βιομηχανικών τομέων συνείδησης
- δ. εκμετάλλευση και άριστη χρήση των βιολογικών πόρων
- ε. ενέργεια
- στ. επιστήμη και τεχνολογία
- ζ. εκμετάλλευση των βυθών και χρήση θαλάσσιων πόρων
- η. μεταφορά τεχνογνωσίας και τεχνολογίας από το κέντρο
στην περιφέρεια
- θ. ισοποιοτική και ισόποση ανάπτυξη
- ι. σταθεροποίηση του αστικού πληθυσμού και αύξηση γεννη-
τικότητας
- ια. ιστορική μόρφωση και πολιτιστική ταυτότητα

Για να γίνουν πιο κατανοητά τα πιο πάνω, αλλά κυρίως, για να δοκι-μαστούν στην πράξη πρέπει να υπάρξει και στην ελλαδική επικράτεια ένα ΕΘΝΙΚΟ πρόγραμμα-πilotos σε ένα νομό, κατά προτίμηση συνοριακό (πχ Εβρου, Λέσβου, Δωδεκανήσου). Ένα τέτοιο πρόγραμμα-πilotos θα πρέπει σε ορισμένο χώρο και χρόνο να επιχειρήσει να ανακαλύψει τις πιο διαφορετικές πλευρές των προβλημάτων των γεγονότων της καθημε-ρινότητας στην τοπική κοινωνία και να τις αναδείξει τόσο σε τοπι-κό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, συνδέοντας ταυτόχρονα στην πράξη τα γεγονότα αυτά με την ανάπτυξη. Η καταγραφή, η μελέτη, η δημοσιο-ποίηση μπορούν να γίνουν με τη συνεργασία ενός φάσματος επιστημό-νων, καθηγητών, φορέων και πολιτών, που τη συγκρότηση και το συ-ντονισμό της δράσης τους θα αναλάβει να οργανώσει με πρωτοβουλία και φαντασία το περιφερειακό δίκτυο εκπαίδευσης (Α'-βάθμια, Β'-

βάθμια, Γ'-βάθμια). Είναι λογικό να δειχθεί ότι παντού στην περιφέρεια, στην επαρχία, στα νησιά υπάρχουν γεγονότα, τοπικές δυνάμεις αξιόλογες, πολιτισμός και κουλτούρα, ιστορία και κληρονομιά. Και γιατί όχι, η αυτοδιαμόρφωση και επαναθεμελίωση της ελληνιστικής παιδείας και ταυτότητας να εκκινήσει περιφερειακά και να διαχυθεί, κατόπιν, στο "μυτροπολιτικά" αττικοκρατούμενο "ελλαδικό χωριό", τώρα, μάλιστα, που η εξουσιαστική τάξη πραγμάτων οδηγεί το λαό και το έθνος σε νέες υποχωρήσεις και σύγχρονους συμβιβασμούς, η περιφέρεια, Κύπρος - νήσοι Αιγαίου - Θράκη -Μακεδονία - Ηπειρος - νήσοι Ιονίου -Κρήτη, ας καταστήσουν σαφές ότι συνθέτουν έναν απροσπέλαστο θώρακα υπεράσπισης του εθνικού χώρου, της ελληνιστικής παιδείας και επιστήμης, της αρχαίας ελληνικής και σύγχρονης ορθόδοξης κουλτούρας. Και τα τοπικά -περιφερειακά, αυτοδιαχειριζόμενα ΜΜΕ έχοντας συν-χειραφετηθεί με την κοινωνία ας στρατευθούν σε αυτόν τον όμορφο, ωραίο και ερωτικό αγώνα εθνικής σωτηρίας και ελληνικής επιβίωσης !

Από τότε, που οι συγγράφοντες την πτυχιακή εργασία, πήγαιναν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, τη δεκαετία του '80, ποτέ δεν τους άρεσαν οι επετειακές ομιλίες, με όλη εκείνη την τυπικότητα που τις διέκρινε. Αντίθετα, τους ενθουσίαζαν, τους ενέπνεαν οι διαδηλώσεις που διοργανωνόντουσαν από τις μαθητικές κοινότητες, για την υπεράσπιση του δικαιώματος των λαών και εθνών στην αυτοδιάθεση και την ανεξαρτησία τους (με κύρια αιχμή την αιματοκυλισμένη Κύπρο). Ετσι, αυτή την περίοδο που ολοκληρώνεται το παιδευτικό δοκίμιο, "ΜΜΕ : παράγοντες απελευθέρωσης ή υποδούλωσης ; ο ρόλος και ο λόγος τους στα πλαίσια συσσώρευσης πλούτου και διεθνοποίησης πολιτισμού", συντελείται μια αχαλίνωτη πλημμυρίδα από πληκτικά επαναλαμβανόμενες σε μορφές, λόγους, περιεχόμενα, συναντήσεις, μυστική διπλωματία, κίνηση που δίνει την ευκαιρία σε κόμματα, κυβέρνηση, κράτος, εκκλησία, νεο-φιλελεύθερους και μαρξιστές να πιστεύουν ότι με τα λεγόμενα ή τις πράξεις τους σώζουν την εθνική και ανθρωπινή συνείδηση και αξιοπρέπεια. Όλα αυτά, αποτελούν σαφείς ενδείξεις, μαρτυρίες της νεοελληνικής παρακμής, παρόλο που διάφοροι "επαίοντες" θέλουν αν πεισθεί το σύνολο ότι διανύεται περίοδος προόδου και ευημερίας (με τα δικά τους, βέβαια, κριτήρια γι' αυτές τις έννοιες, ίσως...). Και μέσα σε αυτή τη φορτισμένη ατμόσφαιρα, κρίθηκε αναγκαίο να υπερτονισθεί, ο ρόλος και ο λόγος των ΜΜΕ σε αυτή, αγαστή συνεργασία με την περιφέρεια, ως της νέας γραμμής αντίστασης του ελληνισμού, τόσο έναντι των εντός, όσο και των εκτός των τειχών επιβουλέων και υπομονευτών. Μία εθνική και πατριωτική εγρήγορση και συνείδηση που πρέπει να διαχύσει και να εκλαϊκεύσει στο σύνολο του λαού και του έθνους, ότι επιβάλλεται :

α. ελλαδική και ευρωπαϊκή αναγνώριση της γενοκτονίας των Ποντίων

β. δημιουργία πολιτικών συνθηκών και διεθνών εγγυήσεων, ώστε το Ορθόδοξο Οικουμενικό Πατριαρχείο της Πόλης να πάψει να είναι αιχμάλωτη εκκλησία και να αναδειχθεί σε πολιτική κρατική οντότητα, υποκείμενο του διεθνούς δικαίου όπως το Βατικανό ή ο Άγιος Μαρίνος

γ. αποκατάσταση του δικαίου στην Ίμβρο και Τένεδο που ως ζήτημα είναι πανομοιότυπο με αυτό του νότιου Τυρόλου στην Ιταλία και εύκολο να κατανοηθεί στην Ευρώπη

δ. το δικαίωμα του ελληνικού λαού στο φυσικό πλούτο και τους πόρους του, στο πετρέλαιο του Αιγαίου, χωρίς συνεκμεταλλεύσεις ή κοινοπραξίες δεύτερων ή τρίτων

ε. θωράκιση - οικονομική, κοινωνική, στρατιωτική - του συνόλου των παραμεθωρίων περιοχών και νήσων

στ. παρουσίαση, ανάλυση, τεκμηρίωση και εξειδίκευση της ιστορικής πορείας του ελληνισμού, τόσο στην ελληνική χώρα, όσο και τη διεθνή-παγκόσμια κοινότητα, τοπωνύμια όπως το Αιγαίο, η Θράκη, η Μακεδονία, η Ηπειρος, ακόμα και η Ιωνία, είναι τόσο - ίσως και πιο - ελληνικά, όσο και τα τοπωνύμια Αθήνα, Θήβα, Πύλος και Σπάρτη

ζ. περιφερειακός διεθνισμός (Ανατολική Μεσόγειο) και συμπαράσταση, συμπαράταξη σε όλα τα υπόδουλα, καταπιεσμένα, δοκιμαζόμενα έθνη και τους λαούς τους, Αρμένιοι, Κούρδοι, Βορειοηπειρώτες, Ελληνοκύπριοι, Gelen, Halklar, Pueblos κα προσδοκείται να αποτελέσουν ένα χώρο ανασυγκρότησης επανιδιοποίησης της μνήμης, ενωτική συνιστώσα μιας νέας αφετηρίας για έρευνα, επεξεργασία και διαμόρφωση μιας απελευθερωμένης πραγματικότητας για την Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια (διακήρυξη - καταστατικό ΟΗΕ, από το άρθρο 1 : "κάθε λαός έχει δικαίωμα στην ύπαρξη", μέχρι και το τελευταίο άρθρο 30 : "η επαναφορά σε ισχύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων των λαών, όταν αυτά παραβιάζονται, είναι ένα καθήκον που αφορά όλα τα μέλη της διεθνούς κοινότητας")

η. κατάληξη της νέας γραμμής αντίστασης του ελληνισμού στην πόλη της Κερύνειας και όχι στην αποδοχή της "όποιας" διαχωριστικής γραμμής του Αττίλα με μόνες "παραχωρήσεις" κάποιους, δρόμους της Αμμοχώστου και ορισμένα χωριά κοντά στη διαχωριστική γραμμή. Η Κερύνεια δεν μπορεί να γίνει η νέα μαρτυρική Πόλη, ΣΥΜΒΟΛΟ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗΣ, όπως το προαποφάσισαν ορισμένες κουρασμένες και ανεπαρκείς πολιτικές ηγεσίες στην Ελλάδα και την Κύπρο.

Αυτή την πολυδομική συγκρότηση του λαού και του έθνους, του ελληνισμού, καλείται να υπερασπίσει η νέα γραμμή αντίστασης, ένα σφριγηλό πολιτικό και παιδευόμενο μέτωπο εθνικής εγρήγορης και παλλαϊκότητας. Τα περιφερειακά, κατ' αρχάς, και συνολικά, κατόπιν, ΜΜΕ, στο βαθμό που εκφράζουν την ιστορική συγκυρία και την ελληνική μνήμη και μόρφωση αποτελούν σημαντικούς παράγοντες και για τη διεύρυνση των δημοκρατικών θεσμών σε τοπικό επίπεδο, και για την ενημέρωση και κινητοποίηση-συστράτευση της ολοκληρωμένης εθνικής πρωτοβουλίας για ανάπτυξη και πρόοδο. Ας αποτελέσουν, λοιπόν, τα μέσα μαζικής συνείδησης, τη διάψευση της υπαρκτής - ακόμα - ρήσης του Γ. Γκιονέι : "όπως ο Χριστός σταμάτησε στο Εμπολι, έτσι ο διεθνισμός και ο ειρηνισμός σταμάτησαν στην περιοχή μας !"

και ας συνεισφέρουν ώστε να επιβεβαιωθεί ο Λ. Μπάσο στο ότι : "αυτή η εποχή, είναι η εποχή των λαών και των δικαιωμάτων τους, η εποχή εγκλωβισμού των λαών στα μουσεία πέρασε ανεπιστρεπτή"...

5. ΛΟΓΟΣ ΧΩΡΙΣ ΑΠΟΚΡΙΣΗ Η ΑΥΤΑΠΑΤΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Στην ιστορία της ανθρώπινης γνώσης υπάρχουν, προ αμνημόνευτων ετών, δύο αντιλήψεις για τους νόμους ανάπτυξης του κόσμου : η μια είναι η μεταφυσική, και η άλλη η διαλεκτική, αποτελούν δύο αντίθετες απόψεις για τη μελέτη και κρίση της εξέλιξης της ανθρωπότητας. Από τη μια η ανάπτυξη σαν μείωση και αύξηση, σε επανάληψη μετατόπισης και από την άλλη η ανάπτυξη σαν ενότητα, σύνθεσης ή ρήξης, των αντιθέτων. Η μεταφυσική, ή αλλιώς ο αγοραίος εξελικτισμός, θεωρεί τα πράγματα στον κόσμο σαν απομονωμένα, σε κατάσταση ανάπαυλας. Οι μορφές και οι κατηγορίες των διαχρονικών συμβάντων υπολογίζονται σαν αιώνια αναλλοίωτα στοιχεία και η εκσυγχρονιστική τους διάθεση αντιμετωπίζεται μόνο σαν ποσοτική αύξηση ή μείωση και σαν μηχανική ή τεχνολογική μετατόπιση. Η διαλεκτική, ή αλλιώς ο μαρξιστικός υλισμός, αντίθετα, υπερθεματίζει τη δυναμική πορεία της εσωτερικής, εγγενούς - κύρια - αντίθεσης στοιχείων, γεγονότων και μέσω ως αναπόφευκτο, νομοτελειακό δεδομένο. Η διαχρονική σύγκρουση και ρήξη του ίδιου του προτσές της φύσης, της νόησης και της κοινωνίας προσδιορίζουν τον εσωτερικό υπό-κόσμο και την υποδομή της εξέλιξης, άλλωστε η ίδια η κίνηση είναι μια αντίθεση και ως τέτοια ολοκληρώνει το σύμπαν.

Από την αρχή του 17ου έως και το πέρας του 20ού αιώνα, η ολότητα των αντιπαραθέσεων, μεταξύ των δύο αλληλοσυγκρουόμενων κοσμοθεωριών ή κοσμογονιών, έδωσε τρόπο σκέψης, βρήκε έκφραση πράξης, κίνησε διεργασία ανάπτυξης. Ο μηχανιστικός υλισμός ή ο αγοραίος εξελικτισμός, η υλιστική διαλεκτική ή ο κομμουνιστικός πειραματισμός μπορεί φαινομενικά, ίσως, και εννοιολογικά να βρίσκονται σε αέναη πάλη, αλλά αποδεικτικά πλέον - και όχι μόνο, μέσω της διανόησης, ενδεικτικά - αποτελούν όψεις, διαφορετικές μεν, του ίδιου συστήματος εξέλιξης, του παγκοσμιοποιημένου παλινδρομισμού. Το πανυφήλιο σύστημα (καπιταλισμός) νομής και διανομής εξουσίας, όπως γέννησε την αμφισβήτηση σε επιστημονική βάση, έτσι, και με την παροδική φθορά της, ανακυκλώνεται στο δόγμα : "Ο Τάο" έρχεται από τον ουρανό, ο ουρανός είναι αναλλοίωτος, αναλλοίωτος είναι κι ο "Τάο"...

Όπως, ακριβώς, συνοψίσθηκε, η αντίθεση είναι νομοτέλεια και η διάχυσή της στην κοινωνική πραγματικότητα μέσω της γλώσσας, της τέχνης περικλείει σπόρους ζύμωσης και τριβής. Η επικοινωνιακή, στατιστική και πληροφορική της υπόσταση παρεισφύρει και στον ευαίσθητο πολυκλαδισμό των ΜΜΕ, οπότε η μεταφερόμενη -κατευθυνόμενη - άρα εξωγενής στοιχειοθέτηση παντρεύεται ντετερμινιστικά με τον ενδογενή παράγοντα αντίθεσης σε ένα φρούδο κύκλο αναμόχλευσης και επεξήγησης των κοινωνικών δρώμενων. Και το σύγχρονο ερώτημα που προκύπτει, πηγάζει από το δίλημμα για το αν υφίσταται θεωρία χειραφέτησης των ΜΕ ή αν μέχρι τώρα εξαγωγισμότητά της προσαρτιζόταν σε κελεύσματα και συμφέροντα της κρατούσης τάξης πραγμάτων, της διοίκησης και διαχείρισής τους. Αν θέλει κανείς να εξετάσει πραγματιστικά το πλανόμενο ζήτημα, οφείλει να καταφύγει στους πομπούς και ιδιοποιητές της τεχνικής ή ουσιαστικής διένεξης για το ρόλο και το λόγο των μέσων μαζικής επικοινωνίας, που στην προκειμένη περίπτωση, προσωποποιούνται στους υποκινητές έμπνευσης και προπαγάνδας της μιας ή της άλλης άποψης. Και αυτοί δεν είναι άλλοι από τους Χ Μ Εντσενσμπέργκερ και Ζ Μποντριγιάρ. Ακαδημαϊκούς, διανοούμενους και - το αξιοπρόσεχτο - στρατευμένους στο πιστεύω της άρσης εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο, ταγμένους στην υπηρεσία και τα ιδεώδη μιας απελευθερωμένης ταξικά κοινωνίας. Ο Μ. McLuhan μπορεί να παρεμβαίνει στο χώρο της επικοινωνίας, αλλά, όπως, και ο ίδιος τονίζει στο βιβλίο του "understanding media", δεν προτίθεται να ξύσει ανοιχτές πληγές, απλά παρουσιάζει και εξειδικεύει, ως εκ τούτου (και έχει μάλιστα αναφερθεί στο Κεφ ΙΙΙΙ "Ρέκβιεμ για μια θεωρία των ΜΜΕ") η μελέτη του δεν καθοδηγεί, δε συγκρούεται, αν και ο ίδιος πορεύεται με την αμερικάνικη νομενκλατούρα και αντίληψη, ως εκ τούτου βρίσκεται - τουλάχιστον - ιδεολογικά σε αντίθετο ρεύμα ερμηνειολογίας και θεώρησης.

Μέσα μαζικής επικοινωνίας ή διεθνώς mass media, τύπος, περιοδικό, κινηματογράφος, δίσκος, Ρ/Τ, βίντεο κλπ συνδεδεμένα όλα με την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Η μεταβίβαση της πληροφορίας απόχτησε μια πολύπλοκη τεχνική υποδομή, έγινε ένα μέσο παραγωγής σαν οποιαδήποτε μηχανή και γι' αυτό διέπεται από τους ίδιους οικονομικούς νόμους (επένδυση μεγάλων κεφαλαίων, βιομηχανοποίηση της πληροφορίας και μετατροπή της σε εμπόρευμα, αναζήτηση πλατιάς αγοράς, συσ-

σώρευση και συγκεντροποίηση κεφαλαίου κα). Η διαφήμιση παίζει το συνδυαστικό κρίκο ανάμεσα στην πληροφορία και τη βιομηχανοποίηση των μαζικών μέσων. Επειδή η πληροφορία είναι εμπόρευμα που δεν αποθηκεύεται επιδιώκεται η όσο το δυνατό πιο εκτεταμένη κατανάλωσή της. Γι' αυτό η βιομηχανία των μαζικών μέσων έχει διεισδύσει στον παραμικρό τομέα της ανθρώπινης ζωής από τη δουλειά μέχρι τον ύπνο, την εκδρομή, τον έρωτα, παντού. Είναι γι' αυτό το λόγο που ο έλεγχος των ΜΜΕ αποτελεί έλεγχο της οποιασδήποτε εξουσίας πάνω στην κοινωνική ζωή. Και όσο και αν εκ πρώτης όψεως φαίνεται περιαιτολογία, τα ΜΜΕ δεν είναι ΜΜΕ ! Είναι μέσα παραγωγής σημείων και μηνυμάτων, με τα οποία ελέγχονται ακόμα και τα μέσα παραγωγής των αγαθών. Επόμενα, η θεωρία του διαλεκτικού υλισμού που είναι δεμένη με αυτό τον πρωταρχικό χωρισμό σε υποδομή και υπερδομή και που αναλύει την κοινωνική ζωή των ανθρώπων αποκλειστικά στη βάση του τρόπου παραγωγής της υλικής τους ζωής, δεν είναι σε θέση να επεκταθεί στις πολύπλοκες κοινωνικές διαδικασίες όπου η κυρίαρχη παραγωγή σήμερα πια είναι η παραγωγή της πληροφορίας.

Υπάρχει μια αριστερά του στυλ Εντσενσμπεργκερ που δεν μπορεί παρά να διαπιστώνει την ανάπτυξη αυτής της ιδιαίτερης βιομηχανίας της συνείδησης που είναι τα ΜΜΕ. Όμως στην ανάλυσή της επιμένει να χρησιμοποιεί την κλασική ανάλυση της κριτικής της πολιτικής οικονομίας από τον Κ. Μαρξ. Όπως δηλαδή, για τα καπιταλιστικά μέσα παραγωγής ο μαρξισμός τονίζει ότι περιέχουν ένα μεγάλο βαθμό κοινωνικοποίησης, πράγμα που έρχεται σε αντίθεση με την ιδιοκτησία αυτών των μέσων από τη μειοψηφία, με αποτέλεσμα να φρενάρεται η ίδια η παραπέρα ανάπτυξή τους, έτσι για τα ΜΜΕ διαπιστώνει ένα σημαντικό βαθμό "κοινωνικότητας" που η τάση της παραπέρα ανάπτυξής τους φρενάρεται από την εξουσία της ατομικής ιδιοκτησίας που τα διαχειρίζεται. Επόμενα, όπως τις παραγωγικές δυνάμεις χρειάζεται να τις "απελευθερώσουμε" αναπτύσσοντάς τις αφού τις "κατακτήσουμε", με τον ίδιο τρόπο ακριβώς θα "απελευθερώσουμε" τα μέσα επικοινωνίας.

"Είναι φανερό", τονίζει ο Μποντριγιάρ, "πως μια τέτοια ανάλυση δε θίγει με τίποτα τη δομή των μέσων ως τέτοιων. Τα μέσα δεν είναι απλοί συντελεστές ιδεολογίας, είναι διαμορφωτές ιδεολογίας". Και προσπαθώντας να αναλυθεί το όλο σκεπτικό του Γάλλου καθηγητή, διαπιστώνεται, σε πρώτη φάση, ότι μάλλον αυτό συμβαίνει γιατί στο σχήμα με το οποίο λειτουργεί η δομή τους : πομπός - μήνυμα - δέκτης, αυτό που κυριαρχεί πάντα είναι ο λόγος δίχως απόκριση. Στην τηλεόραση, στο ράδιο, στους δίσκους, την εφημερίδα, τον κινηματογράφο, το βίντεο ουσιαστικά δεν υπάρχει επικοινωνία. Επικοινωνία με την έννοια της ανταλλαγής, της συναγωνιστικότητας, της αντιπαράθεσης, της αμφισημίας, της ποίησης, της αμοιβαιότητας. Και ο Β. Βασιλικός ισχυρίζεται - "ανάμεσα σε ένα ψυγείο και μια τηλεόραση δεν υπάρχει, με αυτή την έννοια, μεγάλη διαφορά, μέσα στη λειτουργία και των δύο υπάρχει ενσωματωμένος λόγος χωρίς απόκριση, λόγος που δεν αφήνει κανένα περιθώριο για ένα αμοιβαίο παιχνίδι..." Αυτή είναι η αιτία που τα μέσα είναι από τη δομή τους εξουσιαστικά. Για την εξουσία δεν είναι πια αναγκαίος ο τεράστιος αστυνομικός μηχανισμός ελέγχου που υποθέτει ο Οργουελ, μια και τα μέσα αυτά καθ'

ευατά μην επιτρέποντας την απόκριση, της εξασφαλίζουν πολύ μεγαλύτερη ασφάλεια από κάποιο "αόρατο" αστυνομικό όργανο ή από την οποιαδήποτε μορφή λογοκρισίας.

Ο Εντσενσμπεργκερ παρατηρεί, "προς το παρόν τα ΜΜΕ μονοπωλούνται από την άρχουσα τάξη, που τα εκτρέπει προς όφελός της. Αλλά η δομή τους παραμένει "ουσιαστικά εξισωτική" και είναι στο χέρι της επαναστατικής πρακτικής να απελευθερώσει αυτή τη δυνατότητα που ενυπάρχει μέσα τους, αλλά έχει διαστρεβλωθεί από την καπιταλιστική τάξη πραγμάτων - δηλαδή : να απελευθερώσει τα μέσα, να τους αποδώσει τον κοινωνικό τους ρόλο της ανοιχτής επικοινωνίας και της απεριόριστης δημοκρατικής ανταλλαγής, να τους ξαναδώσει τον αληθινό τους χειραφετητικό προορισμό". Και συνεχίζει, "είναι φανερό πως εδώ πρόκειται για ένα ζήτημα επέκτασης του ίδιου σχήματος που είχε πάντοτε ανατεθεί, από τον Μαρξ έως και τον Μαρκούζε, στις παραγωγικές δυνάμεις και την τεχνολογία. Αποτελούν την επαγγελία της ανθρώπινης τελείωσης, αλλά το καπιταλιστικό σύστημα τις ακινητοποιεί ή τις κατάσχει. Είναι απελευθερωτικές αλλά είναι απαραίτητο πρώτα να τις απελευθερώσουμε. Η επανάσταση καταγράφεται στο εσωτερικό των πραγμάτων".

Η θέση αυτή χάνεται μέσα στις αντιφάσεις. Από τη μια πλευρά, τα μέσα με τη δύναμη της πραγματικής (καπιταλιστικής) ανάπτυξής τους, εξασφαλίζουν προοδευτικά, μια όλο και μεγαλύτερη κοινωνικοποίηση. Ο Γερμανός θεωρητικός αναγνωρίζει, "τα ΜΜΕ κάνουν δυνατή τη μαζική συμμετοχή σε μια κοινωνική παραγωγική διαδικασία, τα πρακτικά μέσα της οποίας βρίσκονται στην ίδια την κοινωνία". Από την άλλη, οι αμφισβητούντες (προσωπικότητες, οργανώσεις, κινήματα, κόμματα) εντρυφίζουν σε θεωρητικές μελέτες και αναλύσεις, ώστε σε κάποια φάση να ανατραπεί η παρούσα κατάσταση και να επέλθει μια νέα, όπου τα μέσα επικοινωνίας, όπως τα μέσα παραγωγής, να ανήκουν, αυτά καθαυτά, στους λειτουργώντας τα. Κι ο Εντσενσμπεργκερ υπογραμμίζει: "...όλοι, εμείς, πρέπει να αγωνιστούμε, είναι χρέος μας, για τα δικά μας μήκη κύματος, πρέπει να αποσπάσουμε τα εν λόγω αντικείμενα από την ανταλλακτική τους αξία για να αποδοθούν στην αξία χρήσης τους, ο δε μετασχηματισμός, τεχνικά, δεν αποτελεί πρόβλημα". Το ερώτημα που γεννιέται, όμως, είναι γιατί να υπάρξει αγώνας και ιδιαίτερα μάλιστα για ένα μήκος κύματος, αφού τα ΜΜΕ αυτοπραγματώνουν τη χειραφέτησή τους, μια και αυτός είναι ο δομικός ρόλος τους ; Και το συμπέρασμα της ενσωματωμένης διάστασης στην σκέψη και τον προβληματισμό, εμπεριέχεται στον ίδιο κριτή, σε μια θεωρητική ανάλυση.

Είναι αναλήθεια πως στην τωρινή τάξη πραγμάτων τα ΜΜΕ είναι "απλά και μόνο διανομή". Τέτοιες σκέψεις πάνε να αναζωογονήσουν μια ιδεολογία, που κανονικά, ψάχνει τους ορισμούς της αλλού, στον τρόπο της υλικής παραγωγής. Με άλλα λόγια, τα μέσα επικοινωνίας ως μάρκετινγκ και εμπορευματοποίηση της κυρίαρχης ιδεολογίας (αφομοίωση της σχέσης καπιταλιστική/μισθωτού με εκείνη του παραγωγού-πομπού μέσων/ανεύθυνων μαζών-δεκτών). Δεν είναι όμως σαν φορείς κάποιου περιεχομένου, αλλά με την ίδια τους τη μορφή και την ίδια λειτουρ-

για τους, που τα ΜΜΕ γεννάνε κάποια κοινωνική σχέση και αυτή ακριβώς η σχέση δεν είναι κάποιά σχέση εκμετάλλευσης, αλλά αφαίρεσης, διαχωρισμού και κατάργησης της ανταλλαγής. Εύστοχα ο Μποντριγιάρ αναφέρει "τα ΜΜΕ δεν είναι συντελεστές αλλά διαμορφωτές ιδεολογίας. Όχι μόνο δεν είναι επαναστατικά από τον προορισμό τους, αλλά δεν είναι πουθενά ή έστω δυνητικά, ουδέτερα ή μη-ιδεολογικά. Αντίστροφα, ούτε η ιδεολογία υπάρχει πουθενά αλλού σαν λόγος της κυρίαρχης τάξης, προτού επενδυθεί στα μέσα επικοινωνίας. Το ίδιο συμβαίνει και στη σφαίρα του εμπορεύματος : δεν έχει άλλη πραγματική οντότητα εκτός από τη μορφή που παίρνει στη λειτουργία του συστήματος της ανταλλακτικής αξίας. Ούτε και η ιδεολογία είναι κάτι φανταστικό που παραπαίει στα ίχνη της ανταλλακτικής αξίας -είναι η ίδια ακριβώς η λειτουργία της". Και υπερθεματίζει, "υπάρχει μια ιδιαίτερη κατάσταση σαγήνης και ιλίγγου που βρίσκεται μέσα σε αυτό το παραλήρημα της επικοινωνίας, το άσεμνο στην υπόθεση είναι, όταν όλα τα γεγονότα, όλοι οι χώροι, όλες οι μνήμες καταργούνται στη μία και μόνη διάσταση της επικοινωνίας".

Η ορθολογιστική κριτική σκέψη στο σύνολό της (παρόλες τις αντικρουόμενες όπως διαπιστώνεται θέσεις της) διακρίνει μίαν αποφασιστική πρόοδο στο συμβολικό συντελεστή της παραγωγής του νοήματος στην τάξη της αναπαραγωγής του, που είναι, διαχρονικά, η τάξη της εξουσίας. Και το "σύμβολο" προσδίδει στην "καιρική" υπέρβαση, ανταλλακτική αξία. Τα ΜΜΕ δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να ενεργοποιούν και να ενισχύουν την επιδεικτική φύση οποιασδήποτε πολιτικής πράξης. Αυτό προφανώς εναρμονίζεται με τη διδακτική αντίληψη της τεχνολογικής - και όχι μόνο - επανάστασης και, παραπέρα, με την ίδια της διαλεκτική της συνειδητοποίησης. Το ρηξικέλευθο της όλης ιδεολογικής φόρτισης εξακολουθεί να παραμένει το "γινάτι" της διακαούς αντιθετότητας μεταξύ ιδιοκτησίας και μέσου, όπως η εξουσιαστική δράση στοχεύει στα μέσα και περιμένει τη δύναμή της, από αυτά - τα μέσα στοχεύουν, επίσης, σκόπιμα σε αυτή για να την απολιτικοποιήσουν. Παράδειγμα, που επιβάλλεται να αναφερθεί είναι, η σύγχρονη εισβολή των "μικρών" ειδήσεων στη σφαίρα της πολιτικής, ένα παλιρροιακό κύμα στο Πακιστάν, ένας ποδοσφαιρικός αγώνας στην Αγγλία, ένας "άνθρωπος" που τρώει ανθρώπινες σάρκες στις ΗΠΑ, η "επιδημία" βατραχοφιλίας στην Αυστραλία κλπ γίνονται επένδυση μιας ολόκληρης δύναμης εκπομπής, που του προσδίδει κοινωνική και ιστορική διάσταση. Δε χωράει αμφιβολία πως το καινούργιο νόημα που προσλαμβάνουν αυτά, τα μέχρι πρότινος ασήμαντα, κι η τάση σύγκρουσης γεγονότων και καταστάσεων εκσυγχρονισμένης πολιτικής, επί το πλείστον οφείλονται στα μέσα. Αυτές οι μικρές ειδήσεις αποτελούνε "συμβολικές δράσεις" που δεν είναι προμελετημένες, αλλά που εντάσσονται στην ίδια διαδικασία πολιτικής σημασιοδότησης. Κι εδώ, επίσης, δε χωράει αμφιβολία πως προσελκύουν ένα βέβαιο ενδιαφέρον, κι ότι αν, χάρη στα μέσα, η πολιτική ξεπροβάλλει κάτω από την κατηγορία των μικρών ειδήσεων χάρη στα ίδια τα μέσα η κατηγορία των μικρών ειδήσεων εισβάλλει σε όλα τα πεδία πολιτικής. Άλλωστε, η θέση αυτών των ειδήσεων έχει αλλάξει με την επέκταση των μέσων : από εκεί που ήτανε μια παράλληλη κατηγορία, έγινε ένα ολοκληρωμένο σύστημα μυθολογικής ερμηνείας, ένα κλειστό δίκτυο μοντέλων σημασιο-

δότησης, από το οποίο δεν μπορεί να ξεφύγει κανένα γεγονός. Εδώ υπεισέρχεται η μαζικοποίηση των μέσων : δεν είναι κάποιο απλό σύνολο από τεχνικές για την εκπομπή των μηνυμάτων - είναι η επιβολή των μοντέλων εξουσίας !

Η εξελικτική διάσταση του συστήματος δίνει μια ανανεωμένη ιεραρχία, το μέσο αποκτά οντότητα και προσανατολισμό, μοντέλου. Αυτό που γίνεται μέσο δεν είναι εκείνο που περνάει μέσα από τον τύπο, τη Ρ/Τ ή τον Η/Υ. Είναι εκείνο που συλλαμβάνεται ξανά από τη μορφή που αρθρώνεται σε μοντέλα, και ρυθμίζεται από τον ενίοτε κώδικα, με τον ίδιο τρόπο που το εμπόρευμα, δεν είναι εκείνο που παράγεται βιομηχανικό, αλλά αυτό που γίνεται μέσο με το αφαιρετικό σύστημα της ανταλλακτικής αξίας. Και ο Σ. Αμίν, παρεπιπτόντως, γεφυρώνοντας το χάσμα μεταξύ Εντσενσμπέργκερ και Μπένγιαμιν και ενσωματώνοντας και τον McLuhan σε μια ενιαία-συνοθυλευμένη αντίληψη, ισχυρίζεται, προς το παρόν ακατάρριπτα : "... σε ιδεατή φάση, το μόνο που μπορεί να λειτουργήσει στα πλαίσια των μέσων είναι το τυπικό ξεπέρασμα των κατηγοριών των μικρών ειδήσεων και του πολιτικού και παραδοσιακού τους διαχωρισμού, αλλά με μοναδικό σκοπό την από κοινού υπαγωγή τους στον ίδιο γενικό κώδικα. Είναι παράξενο πως ποτέ κανείς δε θέλησε να υπολογίσει τη στρατηγική σημασία αυτής της βεβιασμένης κοινωνικοποίησης ως συστήματος κοινωνικού ελέγχου. Για μια ακόμα φορά, το εκλογικό σύστημα αποτελεί το πρώτο ιστορικό παράδειγμα γι' αυτό. Και ποτέ δε λείψανε κι επαναστάτες που πείθουν πως μπορεί κανείς να πάρει μέρος στο παιχνίδι. Η ίδια η γενική απεργία, αυτός ο εξεγερσιακός μύθος τόσων πολλών γενεών, έχει καταντήσει ένα σχήμα αναγωγής. Εκείνη του Μάη του '68, στην οποία συνεισféρανε σημαντικά τα μέσα, απλώνοντας την απεργία σε κάθε γωνιά της Γαλλίας, ήταν προφανώς το απόγειο της κρίσης, αλλά στην πραγματικότητα, δεν ήταν τίποτε άλλο από τη στιγμή της αποσυμπίεσής της, της ασφυξίας εξαιτίας της ήττας της. Φυσικά, εκατομμύρια εργατών κατέβηκαν σε απεργία. Αλλά δεν ήξεραν τι να κάνουν με αυτή την έξαρση που είχε γίνει μέσο, που μεταδόθηκε και λήφθηκε σαν μοντέλο δράσης-ζωής. Οι συμφωνίες της Grenelle (27/5/68) δεν την πρόδωσαν, απλώς επικύρωσαν το πέρασμα στην γενικότητα της πολιτικής που βάζει τέρμα (:) στη μοναδικότητα της επαναστατικής δράσης. Έτσι και το εκλογικό σύστημα αποτελεί μέσο. Παίρνοντας μέρος στο πλαφόν τυπικής και εκτατικής κοινωνικοποίησης, είναι οι πιο πανούργοι και πιο σίγουροι θεσμοί φιλτραρίσματος, αποδιάρθρωσης και λογοκρισίας, όπως ακριβώς και η τηλεόραση, ο τύπος, ο δορυφόρος κλπ". Πράγματι κάθε άλλο σχόλιο, σίγουρα, περιττεύει...

Πανανθρώπινη, κοινή επιθυμία, όλων, είναι η ύπαρξη ενός αλεξιθάνατου εξουσιαστικού τερτιπιού-τεχνάσματος, μιας τακτικής που να δύναται να καθυστερήσει κι άλλο αυτό που πρόκειται να εμφανιστεί : το απόλυτο νοηματικό κενό, την αποχή ως έσχατη άμυνα και ως στρατηγική αδιαφορία μέσω του συμμετοχικού "new look" όλων προς όλους. Σήμερα που μπορεί, ναι μεν, να αμφισβητείται το αμφισβητόν αλλά και που διακορευείται το ιστορικά συντελεσθέν από τη μεσοβατική υποδομή, δε μένει παρά και το όλο εποικοδόμημα να οριοθετηθεί σε πρωτόγονα πλαίσια. Και αυτό, αν γίνει - καθόλου πλέον απίθανο -

από τους συνδιαχειριστές, πιθανώς στρατηγικά να ωθήσει σε επανα-τεκμηρίωση μιας μετάβασης από την παρελθοντοπαροντική ολιγαρχία στη μελλοντική κοινωνιοκρατία. Η αντικειμενική ιστορικά αντίληψη του λόγου δίχως απόκριση κοινωνίας, δύναται να απελευθερώσει τη μνήμη και τη διανόηση στον απελευθερωτισμό από την αυταπάτη της θεωρίας. Μιας θεωρίας που η ίδια η μνήμη, η ίδια η διανόηση συγκρότησε και παρουσίασε μέσα από τις στρατηγικές, όπως αποδείχθηκε, στοχεύσεις του καπιταλιστικού συστήματος. Το λογίδριο "λόγος χωρίς απόκριση ή αυταπάτη της θεωρίας" αποτελεί μια πιο ψυχρή και πραγματιστική αντίληψη, της ουμανιστικής και εύμορφης παρουσίας που "κρίση της θεωρίας ή θεωρία της κρίσης" (βλ. ΚΕΦ. ΙΙΙΙ). Κι αυτό, επιβάλλεται να κατοχυρωθεί ως τμήμα ενός συνόλου υπόθεσης και προοπτικής μελέτης και καθοδήγησης της εκμεταλλευόμενης μαζικής κοινωνικής πραγματικότητας. Η ωραιοποιημένη, ηδονίζουσα και προκλητική αντεπανάσταση των ΜΜΕ, είτε ως μέσων συντελεστών, ιδεολογίας για τον Εντσεντσμπέργκερ, είτε ως μέσων διαμορφωτών ιδεολογίας για τον Μποντριγιάρ, ωθεί στη διαπίστωση μιας μικροσκοπικής πορνογραφίας του σύμπαντος ως να είναι μια βεβιασμένη, μεγαλοποιημένη, όπως, τα κοντινά πλάνα της ερωτικής πράξης, κατάσταση. Και ο αναγνώστης, ο τηλεθεατής, ο πολίτης (υποκείμενο ή αντικείμενο, έχει άραγε σημασία στον εφαρμοσμένο εκσυγχρονισμό ;) βρίσκεται σε μια εκ του μακρόθεν "τηλε"-όραση, μια οφθαλμο-πορνεία αυτού του ονομαζόμενου "δημοκρατία" !

Χωρίς ίχνος πεσιμισμού, οι τόσο ωραίες στρατηγικές της ιστορίας, της γνώσης, της νόησης, της δύναμης σβήνουν από μόνες τους. Αυτό δε συμβαίνει επειδή έχουν αποτύχει, αλλά επειδή κατά την εξέλιξή τους έφθασαν σε ένα νεκρό σημείο όπου η ενέργειά τους ανεστράφη και καταναλώθηκε, δίνοντας θέση σε μια μορφή καθάρια και άδεια, ίσως και φουριόζας και εκστατικής : τη μορφή της υψηλής καπιταλιστικής ολότητας, τη μορφή του παγκόσμιου ταυτόσημου νου και συνεπαγωγίσημα, τη μορφή της τραυλικής νεοελληνικής κοινωνίας, τη μορφή του κενού νεοελληνικού υποκειμένου... Μια κοινωνία (έθνους και λαού) που λειτουργεί ανόπτα σαν εγκλεισμός στον καθρό αέρα, μια κοινωνία κορεσμένη από την πίεση όλων αυτών που θέλουν να ακουστούν, έχει στο όριό της τη σιωπή : μια φυλακή που την παρατηρεί και που την εκδικείται. Ενός υποκειμένου που αρέσκεται σαδομαζοχιστικά στην ελεύθερη βούληση, ενός υποκειμένου κουρασμένου από το συρφετό ιδεολογιών και υποσχέσεων, έχει στο όριό του τον αυτοχειρισμό : μια χειροπέδα που τον περιθάλλει και που τον συν-θλίβει...

6. Η ΕΚΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ

Κάθε μέρα που περνάει στο παρελθόν, δίνει έναν επίπονο αλλά μάταιο αγώνα ώστε να εμποδίσει ή να καθυστερήσει την έλευση του 21ου αιώνα, που όλο και πλησιέστερα διαφαίνεται στον ορίζοντα του μέλλοντος. Το γεγονός της μη αντιστρεψιμότητας του χρόνου, από την αρχαία έως τη νεότερη εποχή, απασχόλησε και απασχολεί διανοούμενους, επιστήμονες, γενικά, εξειδικευμένους και απλοϊκούς ανθρώπους ή ομάδες. Ίσως - σε βαθύτερη εκτίμηση - η επιθυμία για αθανασία να δημιουργηθεί νομοτελειακά μια κατάσταση, εκ πρώτης όψεως εύμορφης αλλά στην ουσία φαιδρής, γεγονός, πάντως, είναι πως ο άνθρωπος μη αρκούμενος στο κεκτημένο, εποφθαλμιεί φιλήδονα και το επιπρόσθετο, το αδόκιμο, το παρθένο. Έτσι, τεκταίνεται, υλικά και

πνευματικά, μια λυσσαλέα αντίθεση και αντιπαλότητα ανάμεσα στο χθες και το σήμερα, το κληρονομημένο του παρελθόντος και το προς κληροδότηση για το μέλλον.

Την περίοδο που διανύεται, περισσότερο από ποτέ, το υψηλό status quo, φαίνεται να κλυδωνίζεται από ενδομήτριες κρίσεις διαρθρωτικού και δομικού χαρακτήρα. Οικονομική αστάθεια, πολιτικός εξοντωτισμός, στρατιωτική πανδαισία, ιδεολογική εκκένωση, εθνικιστική έξαρση αποτελούν συστατικά στοιχεία ενός παγκόσμιου προτσές, αφανούς και άναρχης στόχευσης. Η κάθετη διασύνδεση βάσης - υπερδομής, παρουσιάζει μια μετεξέλιξη σε σχέση οριζοντιοποίησης των δεικτών οικονομίας, πολιτικής και ιδεολογίας. Έτσι, ενώ μέχρι πρότινος το κυρίαρχο συντελόταν στα πλαίσια οργανογράμματος όπου η βαθμίδα της υλικής ζωής (γεωγραφικό περιβάλλον, πυκνότητας πληθυσμού) μετεξελλισσότανε στον υποδομικό τρόπο παραγωγής (μέσα παραγωγής, άνθρωποι, μορφές ιδιοκτησίας, θέση κοινωνικών μονάδων, μορφή κατανομής προϊόντων) και κατέληγε στο εποικοδόμημα (ιδέες, θεσμοί), τελευταία συντελείται μια παραμορφωμένη κινητικότητα εξελικτικής, αναμφίβολα, φύσεως, αγνώστου όμως κατάληξης. Ο ρόλος και λόγος του μέσου, διαχρονικά, συμβάλλει τα μέγιστα στο να ξεπερνιέται επί το πλείστον, ανώδυνα η διαδοχή και η εναλλαγή καταστάσεων, γεγονότων και εποχών. Η εμπερικλειόμενη σύγκρουση, η ενδογενής αντίθεση σπανίως ενσαρκώνεται σε αντιπαλότητα, με τα όποια συναγόμενα. Στο χώρο, δε, της επικοινωνιακής οδού, το μέσο, είτε ως μέσο, είτε ως αυτοσκοπός (ανάλογα με το χρήστη και τον αποδέκτη), αποκτά οντότητα και ουσία μοναδικότητας. Πόσο μάλλον, λοιπόν, η αντιθετικότητα της ενεργητικής δημοσιοποίησής του ! (βλ. ΚΕΦ. V, Υποκεφ. 4).

Στα ΜΜΕ, και σε φάση συσσώρευσης πλούτου και διεθνοποίησης πολιτισμού, χρήζει εξέτασης η πάλη των αντίθετων συνυπαρχόντων δυνάμεων, καθώς και η γνώση του τι είναι ο ανταγωνισμός τους. Κατάρχας στο ερώτημα αυτό η απάντηση προδηλώνει ότι ο ανταγωνισμός αποτελεί μία από τις μορφές της σύγκρουσης των αντιθέτων και όχι η καθολική της μορφή. Η ιστορία της ανθρωπότητας γνωρίζει τον ανταγωνισμό μεταξύ των κοινωνικών δυνάμεων, που αντιπροσωπεύει μια ειδική εκδήλωση της πάλης των αντιθέτων. Όταν τονίζεται η αντίθεση στο μπλοκ των εκμεταλλευτών και το μπλοκ των εκμεταλλευομένων στη δουλοκτητική, στη φεουδαρχική και την καπιταλιστική κοινωνία, εννοείται, πως οι δύο αυτές αντιτιθέμενες μεταξύ τους δυνάμεις συνυπάρχουν στη διάρκεια μιας μακρόχρονης περιόδου μέσα στην ίδια κοινωνία. Παλεύουν μεταξύ τους, αλλά μόνο όταν η ανάπτυξη της αντίθεσης φτάσει σε ένα καθορισμένο στάδιο, η πάλη παίρνει τη μορφή ανοιχτού ανταγωνισμού, που, μέσα στο προτσές της ανάπτυξής του, μετασχηματίζεται σε εκρυθμότητα. Κατά παρόμοιο τρόπο συντελείται ο μετασχηματισμός της ειρήνης σε πόλεμο. Σε μια βόμβα, πριν από την έκρηξη, τα αντίθετα, εξαιτίας καθορισμένων συνθηκών, συνυπάρχουν προσωρινά σε μια ενότητα. Και μόνο με την εμφάνιση νέων δεδομένων (πυροδότηση) γίνεται η έκρηξη. Ανάλογη κατάσταση συναντιέται σε όλα τα φαινόμενα της φύσης και του βίου, όπου, τελικά, η λύση μιας παλιάς αντίθεσης και η γέννηση μιας καινούργιας συντελούνται με τη μορφή μιας ανοιχτής σύγκρουσης. Στον εξειδικευμένο, άρα, τομέα της επικοινωνιακής

κουλτούρας, όπου ελοχεύουν πρωτόγονα πολιτική, ιδεολογική, οικονομική και πνευματική πολυσυλλεκτικότητα, αντιθέσεις και αντιπαλότητα υπόκεινται σε ρυθμούς συμφερόντων και υφισταμένων, σε αυτά, δυνάμεων.

Για παράδειγμα, τη δεκαετία του '70, στο χώρο της Ρ/Τ εξελισσόταν μια αντιπαράθεση - κύρια τεχνητή - ανάμεσα στα κανάλια της ΕΡΤ και της ΥΕΝΕΔ, η σύγκρουση, αυτή, έχοντας τις ρίζες της σε προγενέστερες περιόδους (πολιτικής ανισορροπίας), εξειδικευόταν στο "πώς" και "κατά πόσο" η πολιτική αρχή θα στεκόταν αρρωγός, στον ένα ή τον άλλο σταθμό, με διορισμούς, δανειοδοτήσεις, εξοπλισμούς κλπ. Το όλο σκηνικό στήνόταν από κέντρα και παράκεντρα εξουσίας που επιδίωκαν την ευόδωση ιδίων ή άλλων οφίτσιων (οικονομικών, πολιτικών) εν ονόματι, πάντοτε, της κοινής ωφέλειας, στην ουσία, όμως, εν αγνοία της. Δείγματα γραφής που επιβεβαιώνουν τα ανωτέρω αποτελούν : η μετεωρολογική υπηρεσία, η ειδησεογραφία, η ψυχαγωγία, η αντικειμενική ενημέρωση, ο πλουραλισμός απόψεων, από τη μια, η υποκείμενη στον πολιτικό και από την άλλη, η υποκείμενη στο στρατιωτικό έλεγχο επικοινωνιακή οδός δρούσε στρατηγικά - στοχευτικά στην διαιώνιση της άρχουσας τάξης πραγμάτων και τακτικά-υπονομευτικά στο να εξουδετερώσει τη δευτερεύουσα αντίθεση, που στη συγκεκριμένη περίπτωση άλλοτε προερχόταν από την ΕΡΤ κι άλλοτε από την ΥΕΝΕΔ. Τη δεκαετία που ακολούθησε (αυτή του '80) παρατηρείται αρχικά μια εκλεπτυσμένη σύνθεση και ομοιογένεια στο χώρο της Ρ/Τ με τη διαρθρωτική παρέμβαση της πολιτειακής πλέον εξουσίας. Η κατάργηση της διζωνικότητας και η ενοποίηση του φορέα, η αναμόρφωση του προγράμματος και η θεωρητική ανάπτυξη της δομής λειτουργίας του, το άνοιγμα (;) στους θεσμούς και η πρόκληση-πρόσκληση των φορέων τους έδωσε μια νέα πνοή ζωής στο, εκσυγχρονισμένο, ολιγαρχικό μοντέλο του παρελθόντος. Όπως, όμως, προβλέφθηκε η κατ' επίφαση ένεση απελευθερωτισμού είχε τα όριά της κι αποτέλεσμα υπήρξε η διάνοιξη ενός νέου - για τα ελληνικά δεδομένα - δρόμου. Έτσι, το ερασιτεχνικό, καθαρά ψυχαγωγικό, αίτημα για μη δίωξη των μη κρατικών ερτζιανών ακουσμάτων μετεξελιχθηκε κι εναγκαλίσθηκε με το ζητούμενο της πλασσαρόμενης "ελεύθερης Ρ/Τ". Με ποικίλες κρίσεις και αντιθέσεις η εξέλιξη ώθησε πολιτική, οικονομική και ιδεολογία να παρισφράσουν σε έναν εύμορφο και προσοδοφόρο τομέα μαζικής τριβής και ζύμωσης. Και λίγο-πολύ άπαντες έχουν, πλέον, γνώμη και γνώση για τη μετεξέλιξη της επικοινωνίας του μέσου.

Αρχές της νέας δεκαετίας, του '90, που συμβολικά και πραγματικά είναι και η τελευταία του 20ού αιώνα, και δειλά-δειλά εξυφαίνεται μια νέα όξυνση των αντιθέσεων που συσπειρώνονται διαχρονικά στα ΜΜΕ σε μια αέναη αντιπαλότητα. Γιατί πώς αλλιώς μπορεί να εξηγήσει κανείς τη ρήξη μεταξύ ΕΤ-1, Antenna TV και Mega Channel, με αφορμή την ανάθεση από την ΕΣΚΑ στο κανάλι των εκδοτών του δικαιώματος της μετάδοσης των καλαθοσφαιρικών αγώνων περιόδου '91 - '92 ; Η με ποια διαφορετικά κριτήρια θα προσπαθήσει να ερμηνεύσει κάποιος τη σύγκρουση ανάμεσα στα κρατικά και ιδιωτικά κανάλια, όσον αυτή αφορά τα πολιτικά ιστάμενα πρόσωπα που παρελαύνουν σε σταθμούς ιδιοτελούς - σχεδόν - χρήσης ;

Θα ήταν οπωσδήποτε παράλογο η μοναδικότητα για το χώρο της Ρ/Τ. Απλά, αποτελεί, τον ποίο εύσχημο παράγοντα επεξήγησης και αναφοράς. Ο προφορικός και γραπτός λόγος, ο τύπος και η δημοσιογραφία, η τέχνη και η πληροφορική προσφέρουν με τη σειρά τους την ευχέρεια για παραδειγματολογία και ανάλυση. Γενικά, τα ΜΜΕ λόγω της υφής και συγκρότησής τους συναπαρτίζουν το σύνολο με την πληρέστερη συμπύκνωση και ταυτόχρονα με την κορυφαία αντιπαλότητα των αντιθέτων. Γνωρίζοντας, όπως ήδη έχει τονισθεί, ότι πέρα από την επικοινωνιακή συνιστώσα και τις μετεξελίξεις της επηρεάζουν τα κοινωνικά δρώμενα και άλλοι σημαντικοί παράγοντες, όπως η οικονομία, τα κόμματα, οι φορείς, η ιδεολογία, οι τάξεις κλπ, θα θεωρηθεί εθελουφλία η εξέταση ενός και μόνο μέτρου της διεθνοποιημένης πλέον κατάστασης. Ο μετασχηματισμός των μέσων μαζικής συνείδησης, κοινώς λεγόμενα η μετάβαση, από μοχλούς ολιγαρχίας σε πρότυπα λαοκρατίας, σε καμιά περίπτωση, δεν πρόκειται να κατακτηθεί εκβιαστικά και κυρίως μονομερώς. Είναι νωπή ακόμη η μνήμη του μέσου Έλληνα στη θύμηση της μάζας των χειραγωγημένων πολιτών, που "επαναστάτησε", προ 4-ετίας περίπου, ενάντια στη χαρακτηριζόμενη ως "φασιστική Ρ/Τ της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ" σε όλη την ελλαδική επικράτεια, και ως ένδειξη της πρωτοπορείας της προχώρησε στη συμβολική (;) ενέργεια σπασίματος των οθονών ασπρόμαυρων τηλεοράσεων (γιατί, άραγε, όχι έγχρωμων;). Από τότε μέχρι σήμερα μήπως άλλαξε η κατάσταση προς το καλύτερο ; βέβαια όχι, αντίθετα, κατά εκτίμηση και πάλι της κοινής γνώμης, η κρατική Ρ/Τ διολίσθησε προς το χειρότερο. Υπήρξε, όμως, αντίδραση : Το ζήτημα δεν καταναλίσκεται στο αν και κατά ποιο τρόπο εκδηλώνεται αυτή, αλλά στη συνειδητοποίηση των ενεργοποιούμενων, τότε, υποκειμένων για το τι πράττουν και πού σκοπεύουν. Εν ολίγοις, η παρουσίαση της αντίθεσης και η όξυνση της πάλης των αντιθέτων σε απτά και κοινωνικά πλαίσια στο χώρο των ΜΜΕ δεν είναι τίποτε άλλο παρά η δημοσιοποίηση της αντικειμενικής σύγκρουσης ανάμεσα στον πανανθρώπινο χαρακτήρα της παραγωγής επικοινωνίας και πληροφόρησης και την ατομική μορφή της ιδιοποίησής της. Η αντίθεση στο χώρο της βιομηχανίας της συνείδησης εκδηλώνεται με την αντίθεση ανάμεσα στον οργανωμένο χαρακτήρα της παραγωγής στις ξεχωριστές επιχειρήσεις τύπου, πληροφορικής, Ρ/Τ, ενημέρωσης και τον ανοργάνωτο χαρακτήρα της παραγωγής στην κλίμακα ολόκληρης της κοινωνίας.

Εξαιτίας της τεράστιας ποικιλίας των πραγμάτων και των φαινομένων και του απεριοριστου χαρακτήρα της ανάπτυξης της μαζικής επικοινωνίας, συμβαίνει ώστε, εκείνο, που σε μια καθορισμένη περίπτωση είναι καθολικό, μπορεί σε μια άλλη καθορισμένη περίπτωση να γίνει ειδικό. Και αντίστροφα, εκείνο, που είναι ειδικό να γίνει γενικό. Η σύμφυτη με τον καπιταλισμό συνύπαρξη του σχετικού, του μερικού με το απόλυτο, το καθολικό δίνει νομοτελειακά κίνηση και υπέρβαση στη συνεχή και συνεπή κρίση του ιδίου του συστήματος, αλλά και στη διαιώνισή του. Πώς αλλιώς μπορεί να εξηγηθεί ότι το "πιο γρήγορο από τη διαφήμιση, πιο δυνατό κι από τα σύνορα" MTV ή αλλιώς το κανάλι που έχει για διαφήμισή του το ίδιο του το πρόγραμμα, σε αγαστή συνεργασία με το "η υποσυνείδητη συνείδηση του εγώ σου" CNN ή διαφορετικά το κανάλι που κατορθώνει να σε κάνει

επιτελικό και ειδήμονα τεχνικής, εναλλάσσονται κυκλικά στο σχετικό και το απόλυτο, το καθολικό και το μερικό στα πλαίσια της διεθνούς σκηνής, στους ρυθμούς, όμως, της βιομηχανοποιημένης επικοινωνιακής ανάγκης. Κι αυτή δεν είναι τίποτε άλλο, παρά, η χρονική, ιδεολογική, οικονομική και πολιτική στήριξη φαινομενικά του προτύπου, ουσιαστικά του συμφέροντος. Έστι ο αμερικάνικος ιμπεριαλισμός μέσω της άλωσης του πνεύματος και της ψυχής εναλλάσει, όποτε κρίνει, το Ν. Γιανγκ, τη Μαντόνα, τον Πρινς ή την Μπέικερ με το Κουβέιτ και την "απελευθερωτική" επέμβαση του στρατού (!) ή την ελληνοτουρκική προσέγγιση και τη "λύση" του κυπριακού (!). Και η επιβεβαίωση μπορεί να υπάρξει, αν γίνει γνώστης κάποιος των συνεχόμενων δημοσκοπήσεων για την ακροαματικότητα σε Αμερική και Ευρώπη των δύο αυτών πολυεθνικών καναλιών μέσα στο 1991 : όταν λαμβάνει χώρα η αιμοσταγής επιδρομή των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων στις λαϊκές συνοικίες της Βαγδάτης και της Βασόρας, το 72 % του αμερικάνικου και το 85 % του ευρωπαϊκού κοινού καθηλώνονται στο κανάλι λήψης του CNN, η δε περιοδική βίβλος των απανταχού γιάπης, δηλαδή το MTV, μόλις και παρακολουθείται από το 15 % και το 8 %, αντίστοιχα, με την πάροδο της επεκτατικής έξαρσης οι ποσοστάσεις σχεδόν αντιστρέφονται, 60 % και 53 % για το MTV και μόλις 18 % και 6 % για το CNN σε Αμερική και Ευρώπη !

Εθνικά και διεθνικά σημεία εναλλάσσονται στην οπτικοακουστική γωνία επαφής του υποκειμένου, πολίτη ή φορέα, με ταχύτητα ιλίγγου. Αποτέλεσμα η, επί το πλείστον, άδραξη των συμβάντων, αλλά η σπάνια έως μηδαμινή ανάλυσή τους. Το σλόγκαν "ΛΗΣΤΕΙΑ ΣΤΙΣ ΤΡΑΠΕΖΕΣ : 250.000.000.000 ΔΡΧ ΕΧΑΣΑΝ ΤΟ 1990 ΟΙ ΚΑΤΑΘΕΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟ, ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ. Η ΟΤΟΕ ΕΧΕΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ. ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΑΡΑΛΗΠΤΗΣ ;" ή το σύνθημα "ΠΟΥ ΟΛΗΓΕΙ ΤΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ; ακρίβηνε τα εισιτήρια, περιόρισε τα δρομολόγια, δε λύνει τα προβλήματα, θέλει να αγανακτήσετε, για να ξεπουλήσει εύκολα την ΕΑΣ. ΑΓΩΝΙΣΤΕΙΤΕ ΜΑΖΙ ΜΑΣ για να αποκτήσει η ΕΑΣ κοινωνικό ρόλο και πολιτική", σίγουρα, διαβάστηκε, ακούσθηκε ή παραλήφθηκε από το σύνολο. Πόσοι, όμως, συνειδητοποίησαν το τι αποτελούσε αυτό το νέο, πρωτόγνωρο ερέθισμα για το κοινωνικό γίγνεσθαι ; Υπήρξε κανείς που να προχώρησε και να σύλλαβε εμπειριστωμένα το σκηνικό, που τα συνδικάτα επέλεξαν να στήσουν ώστε να μην αποκοπούν από την εξέλιξη της τεχνολογικής επανάστασης ; Σε τελική ανάλυση, η συνδικαλιστική συνιστώσα επιβεβαιώνοντας για πολλοστή φορά τον πρωτοπορειακό ρόλο και λόγο της, χρησιμοποίησε την "τετριμμένη" αφίσα, ως ΜΜΕ. Το μέσο, που είχε διαδοθεί τόσο αλλά και που κανείς πλέον δεν το πρόσεχε, αποτέλεσε τη λυδία λίθο, σε πείσμα όλων των παραδόσεων, για την επανασύνδεση συνδικάτου και κοινωνίας, κοινωνίας και συνδικάτου. Αφίσες που δεν έχουν καμιά σχέση με τις "πατροπαράδοτες", εκείνες που απεικονίζουν το εργατικό προλεταριάτο με τις φόρμες, τα κασκέτα και τις υψωμένες γροθιές, κεντρίζουν το ενδιαφέρον με προσεγμένα κείμενα, έξυπνα σποτς και συμπαθητικά σκίτσα - προϊόντα επαγγελματικής ενασχόλησης. Το μέσο μαζικής επικοινωνίας, στη συγκεκριμένη περίπτωση, απέδειξε τη φοινίκια προέλευσή του σε ολομέτρη και νικηφόρα αντιπαράθεση με την ισοπεδωτική τακτική της καθοδηγούμενης ιδιοτελώς εξέλιξης. Σε

καμιά περίπτωση, δεν υπερθεματίζεται η αφίσσα σε βάρος του Η/Υ, ούτε υπεραμύνεται η αφισσοκόλληση ενάντια στην πληροφορική. Απλά αποδεικνύεται, ότι το μέσο αποτελεί μέσο, το μήνυμα αποτελεί μήνυμα και ως εκ τούτου θα αποτελούσε λήθη και παραχάραξη η αντι-διαλεκτική και μεταφυσική ερμηνειολογία της ιστορικής εξέλιξης. Ο θετικός ντετερμινισμός καταθέτει ακατάρριπτα - προς το παρόν - την αλληλουχία και αλληλοσυμπλήρωση των πραγμάτων, των δεδομένων, των στιγμών, και μια και το μέσο διαχρονικά φέρνει σε επαφή και εκτόνωση ή έξαρση, το ειδικό με το γενικό και αντίστοιχα το καθολικό με το μερικό, θα αποτελούσε λοιδωρία και διακόρευση της ανθρώπινης φύσης, η μη επιστημονική πολιτικοοικονομική θεώρηση και ανάλυση των κορυφαίων στιγμών της διαλεκτικής και της κινητικότητας.

Όσοι, δε, προπαγανδίζουν ασύστολα τον εξευτελισμό της μαρξικής επιστημονολογίας με βάση τα τεκτονόμενα στις χώρες του κατεξοχήν εμπειρικού σχεδιασμού και της υπαρκτής εφαρμογής της, δεν κάνουν τίποτε άλλο, παρά να προσηλυτίσουν αποπροσανατολίζοντας τη διεθνή γνώμη στο δικό τους τρόπο και μέθοδο εντρυφισμού της θεωρίας του Μαρξ, που στο κάτω-κάτω της γραφής μπορεί να λεχθεί ότι και αυτός με τη σειρά του την πρωτογνώρισε σε κείμενα θεωρητικών, φιλοσόφων και διανοούμενων πολύ προγενέστερων εποχών. Γκαλμπρέιθ, Χιούστον, Κέλτιμορ ή Φέλερ αποδέχονται *de facto* την ύπαρξη των αντιθέτων στην σοβιετική κοινωνία, προσπαθώντας μεθοδικά και εκλεπτυσμένα μέσω των ΜΜΕ, να καθυποτάξουν την κύρια αντίθεση στις δευτερεύουσες και να αναγάγουν την αντιπαλότητα όχι σε κοινωνική υπηρεσία, αλλά σε πολιτική και ιδεολογική αφετηρία αφαιρέσεως υπεραξίας και πλούτου μιας νέας αγοράς και ανάσας για το καπιταλιστικό οικονομικό στερέωμα.

Εκείνο που χαρακτηρίζει τα ΜΜΕ είναι το ότι είναι αντιμεσολαβητικά και αμετάβατα, ότι κατασκευάζουν τη μη επικοινωνία - αν ο ορισμός της επικοινωνίας δίνεται σαν μια ανταλλαγή, σαν το αμφίδρομο διάστημα ενός λόγου και μιας απόκρισης, επόμενα μιας ευθύνης. Αν η επικοινωνία εννοιολογείται σαν κάτι διαφορετικό από την απλή μετάδοση και λήψη κάποιων πληροφοριών, όπου έγινε δυνατό να καταστούν οι τελευταίες αντιστρέψιμες στη διάρκεια της επανάδρασης (feedback). Εξάλλου, ολόκληρη η σύγχρονη αρχιτεκτονική των μέσων επικοινωνίας, στηρίζεται σε ορισμό-μίμο : το μέσο είναι εκείνο που απαγορεύει για πάντα την απόκριση, εκείνο που κάνει αδύνατη κάθε διαδικασία ανταλλαγής (εκτός με τις μορφές προσποίησης της απόκρισης, που είναι όλες τους ενσωματωμένες μέσα στη διαδικασία της μετάδοσης -πράγμα που δεν αλλάζει το παραμικρό στην μονομέρεια της επικοινωνίας). Εδώ βρίσκεται η αληθινή "αφαίρεση" των μέσων. Και είναι πάνω σε τούτη την αφαίρεση που βασίζεται ολόκληρο το σύστημα του κοινωνικού ελέγχου και της εξουσίας.

Ο όρος "απόκριση" κρύβει την αυτοσκοπική παιδεία του μέσου, ο παραλληλισμός του με την πρωτόγονη φάση της κοινωνίας δίνει την ευκαιρία για μελέτη και κατανόηση του ότι η εξουσία ανήκει σε εκείνον που μπορεί να δίνει και στον οποίο δεν μπορεί να δοθεί. Το να δίνεις και μάλιστα με τέτοιο τρόπο ώστε να μην μπορούν να σου δώ-

σουν, σημαίνει κατακερματισμό της ανταλλαγής προς όφελός σου και την καθιέρωση μιας υποχρέωσης κι ενός δικαιώματος ταυτόσημου περιεχομένου. Η κοινωνική διαδικασία χάνει έτσι την εκμεταλλευτική της ισορροπία. Αντίθετα, το να σου δίνουν σημαίνει κατακερματισμό αυτής της σχέσης εξουσίας και καθιέρωση πάνω στη βάση της ανταγωνιστικής αμοιβαιότητας του κυκλώματος, του συστήματος της συμβολικής ανταλλαγής. Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στο χώρο των ΜΜΕ : ότι λέγεται προδηλώνει κάτι που δε βρίσκεται πουθενά την απόκρισή του. Συνεπώς εξάγεται το συμπέρασμα ότι η χειραφετημένη υποδομή και υπερδομή του μερικού, του ειδικού οικοδομήματος φωσφορίζει στη στάση της φυσικής αποκατάστασης της απόκρισης και της επανάφρασης. Αυτός ο στόχος προϋποθέτει φυσικά την απόρριψη κάθε νομενκλατουριστικής, δημοκρατικοφανούς επάλειψης πληγών και τραυμάτων. Κάθε φαντασίωση για δημοκρατικοποίηση των ΜΜΕ, για την αποκατάσταση της διαφάνειας του κώδικα μηνύματος, για τη ρύθμιση της αντιστρεψιμότητας των κυκλωμάτων, για την ουτοπική απόκτηση του ελέγχου δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί. Αντίθετα αποτελεί μέσο της συνδιαχείρισης και της μακροπρόθεσμης ενός σαθρού και υποβολιμαίου συστήματος εξουσίας, στην πληροφόρηση και ενημέρωση της πλατιάς μάζας. Αν δε συντριβεί το μονοπώλιο του λόγου και της εικόνας (απεικόνισης), κι αυτό όχι για να δοθεί ατομικά στον καθένα, αλλά για να έχει τη δυνατότητα να ανταλλάσσεται, να δίνεται και να παίρνεται και χωρίς ποτέ να μπορεί να ακινητοποιηθεί, να καλουπωθεί, να αποθηκευτεί και μετά να ξανακατανεμηθεί σε κάποιο χώρο της κοινωνικής διεργασίας, τότε πρέπει δογματικά να εκληφθεί ως μεταφυσικό το ζήτημα της απελευθέρωσης των ΜΜΕ. Και βέβαια, ίσως, να ξεπηδάει κι ένα άλλο απέρατο θέμα, η απελευθέρωση του μέσου θα δρομολογήσει την απελευθέρωση της κοινωνίας ή το αντίστροφο :

Σήμερα, που γκρεμίστηκε το είδωλο του υπαρκτού - φερόμενου ως - σοσιαλισμού και που αποκαλύπτεται η γύμνια του εφάρμοσιμου - λεγόμενου ως - νεοφιλελευθερισμού, επιβεβαιώνεται με παρηρησία η προφητική αναφορά του Ανδρέα Παπανδρέου, το 1969, σε διάλεξή του στο Πανεπιστήμιο Κάρνετζι - Μέλλον, με θέμα "Ελευθερία στην εποχή των υπερδυνάμεων" : "...οι - ισμοί έχουν πεθάνει πια. Ούτε ο καπιταλισμός ούτε ο σοσιαλισμός, όπως τους ζήσαμε, αποτελούν τα ελκυστικά οράματα για τη νέα γενιά. Παρακολουθήσαμε, στις τελευταίες δεκαετίες, το θάνατο των μεγάλων ιδεολογιών, που δέσποζαν στη φαντασία και τη δράση των ανθρώπων μέχρι πριν από λίγα χρόνια. Είχαν ένα πλεονέκτημα. Η καθεμιά τους αποτελούσε ένα βολικό σύστημα αξιών. Όταν χρειαζόταν να κρίνουμε μια κατάσταση σαν καλή είτε κακή, είτε μια κοινωνική αλλαγή σαν βελτίωση ή επιδείνωση σχετικά με την προηγούμενη κατάσταση πραγμάτων, αποτεινόμαστε στο Δελφικό μας μαντείο και αναμέναμε την απάντησή του". Και συνεχίζει : "Η αμερικανική κοινωνία, ωστόσο, δεν ανταποκρίνεται πια στο όραμα της φιλελεύθερης καπιταλιστικής κοινωνίας. Και πολύ περισσότερο, ούτε η σοβιετική ανταποκρίνεται πια στο όραμα μιας σοσιαλιστικής δημοκρατικής κοινωνίας. Τα μαντεία μένουν σιωπηλά. Μάταια η νέα γενιά μας αναζητεί ένα έτοιμο σύστημα αξιών, που να τη βοηθήσει να αποτιμήσει το κοινωνικό πεδίο, που μέσα του γεννήθηκε και το οποίο καλείται να μεταβάλλει. Στις αναζητήσεις της η νεολαία μοιάζει να

συναρμολογεί ένα καινούργιο όραμα του κόσμου και του ρόλου του ανθρώπου σε αυτόν. Το καινούργιο όραμα είναι ουμανιστικό. Ο ίδιος ο άνθρωπος κατέχει το προσκήνιο. Αξιολογεί πολύ υψηλά την εντιμότητα, την ειλικρίνεια, τη λιτή έκφραση. Είναι θερμός υποστηρικτής της ισότητας και της οικολογίας. Απορρίπτει την αυθεντία και την τεχνική ασυδωσία, υποστηρίζοντας το δικαίωμα του ανθρώπου για την αυτο-ολοκλήρωσή του. Η αναζήτηση τούτη για έναν ορισμό της ουμανιστικής τάξης, για μια κοινωνία ισοπολιτείας, για μια απαλλαγμένη από ιδεολογίες-είδωλα κοσμοθεώρηση και για μια πολιτική τάξη, στην οποία το κράτος να είναι μάλλον υπηρέτης παρά ο κύριος, έχει ακόμα μακρύ δρόμο μπροστά της πριν φθάσει στο στόχο της". Και, ο μετέπειτα πρωθυπουργός της Ελλάδος, καταλήγει : "Ένα πράγμα, ωστόσο, είναι βέβαιο, το καίριο, το δεσπόζον θέμα της νέας γενιάς είναι το αίτημα για την ελευθερία του ανθρώπου !"

Τα μέσα και οι σχέσεις αυτών με το όλο οικοδόμημα, νομοτελειακά, αποτελούν τον καθρέφτη μιας συνολικής απαρίθμησης και εκτίμησης συμβάντων, δρώμενων και προτύπων. Η παρεμβατική δεοντολογία της τεχνολογίας, σε αυτά, προδηλώνει με σαφήνεια το αχαλίνωτο, το αδέσμευτο και το ανεξέλεγκτο της εξέλιξης και της διαλεκτικής. Οπότε θα αποτελούσε επιεικώς αναχρονιστικό το να γίνει προσπάθεια για ενσωμάτωση και κατεστημενοποίηση των ΜΜΕ στις επιδιώξεις είτε της κρατούσης είτε της διεκδικητριας κρατούσης τάξης, στο πιστεύω κάποιου μονολιθικού "-ισμού". Ήδη η μια εκ των υπερδυνάμεων ξεφούσκωσε, παρουσιάζοντας τη φαύλη ανθρωποκτόνα εσωστρέφεια του ιδεολογήματός της και αργά αλλά σταθερά η εναπομείνουσα αποκαλύπτει τη θρασύδειλη ανθρωποκτόνα εξωστρέφεια του μοντέλου της, κι επειδή η μαζική συνειδητοποίηση της ανθρωπότητας μπορεί να συνεισφέρει τα μέγιστα στην ολοκλήρωση του αυτοχειριασμού της διπολικότητας στο σύνολό της, τα ΜΜΕ και οι λειτουργοί τους (όλη η κοινωνία) δεν είναι εύκολο να αντιμετωπίζουν την προοπτική μιας νέας ολοκληρωτικής εποχής. Πρέπει, μολοντούτο, να διατηρήσουν την αισιοδοξία τους. Γιατί η αισιοδοξία είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για δράση. Και η δράση, τώρα, δεν είναι μόνο δικαίωμα, είναι καθήκον για τα ΜΜΕ και τον περίκοσμό τους. Η ανθρωπότητα όπως έχει το δικαίωμα να ζήσει, άρα να παιδευτεί, έτσι καθήκον της είναι να περιφρουρήσει, άρα να εκπαιδεύσει, τα δικά της δημιουργήματα. Και τα μέσα μαζικής συνειδητοποίησης καλούνται να απευθύνουν, στην πρόκληση της έκστασης του σύμπαντος, τα λιτά αλλά μεστά λόγια του εθνικού ποιητή Γιάννη Ρίτσου :

"Είναι μεγάλος τούτος ο άνεμος
είναι πελώριος τούτος ο άνεμος
είναι χαρούμενος, χαρούμενος, χαρούμενος,
ρίχνει τα τείχη που ύψωσαν ανάμεσα στους λαούς
ρίχνει τα τείχη του θανάτου
ρίχνει τα τείχη ανάμεσα στο νου και την καρδιά
τα τείχη ανάμεσα σε σένα και σε μένα
κι ανοίγει διάπλατα, πάνου απ' τον ένα κόσμο,
του ήλιου το παράθυρο.
Ακούστε πώς σφυρίζει τούτος ο άνεμος
μέσα στις ματωμένες γειτονιές του κόσμου..."

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

V I I

ΕΤΣΙ ... ΑΠΛΑ ... ΧΩΡΙΣ ΣΧΟΛΙΑ
----

1. ΟΤΑΝ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΠΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΤΑΙ

"Ο Όμηρος στη δεύτερη ωδή της Ιλιάδος λέει με άμετρο ενθουσιασμό : "Χάρισέ μου αυνανισμό ή δώσε μου το θάνατο"... Και οι επαγγελματίες πολιτικοί με τα διάφορα τρομοκρατικά νομοθετήματά τους επιμένουν αστόχαστα να μετασχηματίζουν αυτή την "ειδική" ατομική απόλαυση σε δημόσιο πρόβλημα, στερώντας την κοινωνία από τ' οξυγόνο της..."

Μαρκ Τουέιν, 1879.

ΤΟΤΕ, τον περιβόητο "Νόμο περί της Αστυνομίας του Τύπου", τον σκάρωσαν μέσα σε δύο νύχτες, δυο "μεγάλοι άνδρες" και "μεγάλοι φιλέλληνες"! Ο ένας Άγγλος, ο εισαγγελέας Μάσων - ο γνωστός "Βασιλικός Επίτροπος" στην πολύκροτη δίκη του Κολοκοτρώνη - και ο άλλος

Βαυαρός, ο καθηγητής και νομοθέτης Γεώργιος Λουδοβίκος φον Μάουερ. Αυτός ήταν και μέλος της τετραμελούς αντιβασιλείας (Αρμανσπεργκ, Μάουερ, Αύδεκ και Άβελ) σε αντικατάσταση του ανήλικου Όθωνα. Ενώ στην ουσία, αυτοί οι τέσσερις Βαυαροί, διηύθυναν και τους Έλληνες "γραμματείς" δηλαδή, υπουργούς της σκιώδους ελληνικής κυβέρνησης.

Επίσης, χρειάστηκαν άλλες δύο μέρες να φτιάξουν - κατά τα ξένα πρότυπα - και τον άλλο Νόμο. Τον πρώτο "Στρατιωτικό Νόμο" στην Ελλάδα! Ήταν ο "Νόμος της κηρύξεως της χώρας εις κατάσταση εκτάκτου ανάγκης" και μάλιστα - "με οπισθενεργόν ισχύν ενός μηνός"! Ο γνωστός ... παράνομος! Οι δύο αυτοί "Νόμοι" ήταν αποτέλεσμα Αγγλοβαυαρικής ... συνεργασίας. Παράνομα βέβαια, γιατί ο Μάσων δεν κατείχε καμιά κυβερνητική θέση και πουθενά δεν γίνεται λόγος ότι, ήταν έστω ένας απλός σύμβουλος του αντιβασιλέα Μάουερ" Εδώ πρέπει να σημειωθεί το σημαντικό ότι : η νεοϊδρυθείσα τότε οργάνωση της "Ιντέλλιτζενς Σέρβις", που διηύθηνε παρασκηνιακώς την εξωτερική πολιτική της Μεγάλης Βρετανίας, είχε κάνει μέλος της τον ... πρώτο αντιβασιλέα, κόμιτα Αρμανσπεργκ. Επομένως μέσω αυτού, προώθησε την βρετανική πολιτική στο χώρο της Βαυαροκρατίας στην Ελλάδα!

Οι νομοθέτες επειδή βρήκαν δύσκολο και χρονοβόρο το έργο της συγκρότησης επιτροπών λογοκριτών - όπως είχε κάνει η δικτατορία του Παπαδόπουλου, στην Προεδρία της κυβέρνησης - ανέθεσαν τη λογοκρισία των εφημερίδων, περιοδικών και βιβλίων, στους Επάρχους και στους Νομάρχες της χώρας. Αλλά κι αυτό το μέτρο δεν ήταν ολοκληρωμένο από την πλευρά της ταχύτητας της άμεσης υποταγής του Τύπου στα κελεύσματα της Αρχής. Και βρήκαν ένα άλλο τέχνασμα, το πιο ευαίσθητο σημείο :

"Εγγύηση σε μετρητά 5.000 δραχμές" η κάθε εφημερίδα για να συνεχίζει την κυκλοφορία της. Αυτή η εγγύηση έπρεπε να καταβληθεί αμέσως την ίδια μέρα.

Και τοιχοκόλλησαν τον αστυνομικό Νόμο περί Τύπου, όπως φυσικά, τον κοινοποίησαν ταυτόχρονα στους αρμόδιους συντάκτες.

Πέρα όμως, από τους συντάκτες των εφημερίδων μόλις είδαν το Νόμο, αιφνιδιάστηκαν και οι άλλοι επαγγελματίες του Τύπου. Ο Νόμος δέσμευε όλους : Εφημεριδοπώλες "μεταπράτες", συγγραφείς εργοδότες. Έπρεπε κι αυτοί να έχουν "άδεια των Αρχών" και επιπλέον, να έχουν καταλόγους με ολοκληρωμένα στοιχεία όλων των εντύπων τους, τα οποία κι αυτά έπρεπε να υποβάλουν στον ... Επαρχο!

Ο Νόμος αυτός του Όθωνα αποτελείται από 20 άρθρα - λαμπρός καθρέφτης της εποχής εκείνης! Όμως από έλλειψη χώρου, αναφέρονται μόνο τα 6, τα οποία είναι και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

"Ακούσαντες την γνώμην του υπουργικού μας Συμβουλίου, απεφασίσαμεν και διαπράττομεν τα εφεξής.

- Πας ιδιοκτήτης τυπογραφίας ή λιθογραφίας έχει χρέος να καταχωρίζη εις εν παρά του Επαρχού του τόπου παρυπογεγραμμένον και με σελίδας σημειωμένας με αύξοντα αριθμόν εφωδιασμένον βιβλίον όλα τα προς τύπωσιν παραλαμβανόμενα συγγράματα ή εικονικάς παραστάσεις αφ' ημέρας εις ημέραν κατά την χρονολογίαν της παραλαβής και με την ημερομηνίαν της παραδόσεως ή εκδόσεως του αντιτύπου, και να καθυποβάλλη το βιβλίον τούτο εις την οικίαν ή εργαστήριόν του υπ' όψιν του Επαρχου, οσάκις αυτός το ζητήσει.
- Όστις παραμελεί να κρατή το βιβλίον τούτο, ή δεν το κρατεί κατά τον προστεταγμένον τρόπο, τιμωρείται με πρόστιμον δέκα έως τριακοσίων Δραχμών και με φυλακισμόν δύο ημερών έως τεσσάρων εβδομάδων.
- Πάσα εντός του Βασιλείου εκδιδομένη εφημερίς και περιοδικόν σύγγραμμα πρέπει να έχη άνευ διακοπής υπεύθυνον συντάκτην, του οποίου το όνομα να φανερώνεται εις παν φύλλον, κομμάτι, ή τέτραδον της εφημερίδος ή του περιοδικού συγγράματος.
- Ο υπεύθυνος συντάκτης έχει χρέος να καταβάλη εις μετρητά εγγύψιν 5.000 δρχ. Εξ' αυτής της εγγυήσεως λαμβάνονται τα πρόστιμα, τα έξοδα και αι αποζημιώσεις των προσβληθέντων ατόμων, εις τας οποίας ήθελε καταδικασθή ο υπεύθυνος συντάκτης.
- Η προ του επισήμου τούτου εγγράφου έκδοσις ή εξακολούθησις εφημερίδος ή περιοδικού συγγράματος, θέλει εμποδισθή μέχρι εκπληρώσεως των κανονισμένων, και ο εργολάβος παιδεύεται με πρόστιμον 50 - 400 δραχμών.
- Από κάθε μονόν φύλλον, κομμάτι, ή τέτραδον εφημερίδος ή περιοδικού συγγράματος εκδιδομένου εντός του Βασιλείου Μας, παρακατίθεται παρά του εργολάβου εις το Επαρχείον, προ της διανομής και αποστολής, εν σώμα υπογεγραμμένον παρά του υπευθύνου συντάκτου και φέρον σημείωσιν της ημέρας καθ' ην παρακατέθη".

ΤΩΡΑ, η σύγκριση με το σήμερα εναπομένει στην κρίση του κάθε Έλληνα και ειδικότερα αυτών που φυλακίστηκαν ή πρόκειται να φυλακιστούν στο εγγύς μέλλον για την "παρανομία" τους ή την "τρομοκρατική πράξη" τους να ελευθεροτυπίσουν... ΑΘΑΝΑΤΗ ΕΛΛΑΣ !!!

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ο άνθρωπος θα εξακολουθεί να παραμένει καθυστερημένος, εφόσον θα είναι ανίκανος να εκφράζεται με μια γλώσσα. Και ωστόσο ο άνθρωπος υλοποιήσει αυτή την ανθρώπινη προσδοκία, που φαίνεται σχεδόν ανέφικτη, η έκφραση της χαράς και της λύπης, του καλού και του κακού, της ομορφιάς και της ασχήμιας, της θνησιμότητας και της αθανασίας, της αγάπης και του μίσους, των χρωμάτων και των αισθήσεων, του γούστου και της διάθεσης, θα περιορίζεται στη γλώσσα που μιλά αυθόρμητα ο κάθε λαός. Και η αγωγή θα εξαρτάται από το αίσθημα που δημιουργεί η γλώσσα στην αντίληψη του ατόμου.

Η εκμάθηση μιας γλώσσας, όποιας κι αν είναι, δεν αποτελεί λύση. Προς το παρόν το ζήτημα θα μένει οπωσδήποτε άλυτο, ώσπου να ξεπεραστεί η διαδικασία της ενιαίας γλώσσας από χρονικές περιόδους και γενεές, και υπό τον όρο να εκλείψει από τις γενεές αυτές ο κληρονομικός παράγοντας με την παρέλευση χρόνου, επειδή οι αισθήσεις, η καλαισθησία και οι διαθέσεις των προγόνων και πατέρων διαμορφώνουν τις αισθήσεις, την καλαισθησία και τις διαθέσεις των απογόνων. Εάν λοιπόν οι προπάτορες εκφράζονταν με διάφορες γλώσσες και οι απόγονοι με μια μόνο, αυτοί, οι απόγονοι δηλαδή, δε θα συμερίζονται μεταξύ τους τη δική τους καλαισθησία, ακόμη κι όταν μιλούν μια ενιαία γλώσσα. Η κοινότητα της καλαισθησίας δεν επιτυγχάνεται παρά όταν η νέα γλώσσα δημιουργήσει την καλαισθησία και τις αισθήσεις των αλληλοδιαδόχων γενεών.

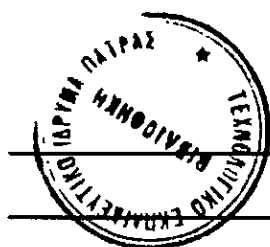
Αν μια ομάδα ανθρώπων στις θλίψεις της ντύνεται στα άσπρα και η άλλη ντύνεται στα μαύρα, για το ίδιο γεγονός, οι αισθήσεις της κάθε ομάδος θα διαμορφώνονται ανάλογα με τα δύο χρώματα. Με άλλα λόγια η μια θα αντιπαθεί το μαύρο και η άλλη θα το συμπαθεί, και το αντίθετο. Αυτή είναι η αίσθηση που επιδρά υλιστικά στα κύτταρα και σε όλα τα μόρια και τις κινήσεις τους στο σώμα. Έτσι η διαμόρφωση μεταβιβάζεται κληρονομικά και ο κληρονόμος θα μισεί το χρώμα που μισεί ο κληροδότης του. Και οι λαοί δε θα εναρμονίζονται παρά με τις τέχνες και τις υποθήκες τους, όχι όμως με τις τέχνες των άλλων, από κληρονομικότητα, έστω κι αν αυτοί οι λαοί, διαφορετικής προέλευσης, μιλάνε - έστω - ενιαία γλώσσα. Αυτή η ανισότητα φαίνεται, στο κατώτατο επίπεδό της, ακόμη και μεταξύ των κοινοτήτων του ίδιου λαού.

Η εκμάθηση μιας γλώσσας δεν αποτελεί πρόβλημα και η κατανόηση των ξένων τεχνών σαν αποτέλεσμα της γνώσης της γλώσσας των άλλων, δεν είναι πάλι πρόβλημα. Όμως το πραγματικό πρόβλημα βρίσκεται στην ολόψυχη πραγματική αναπροσαρμογή προς τη γλώσσα των άλλων. Κι αυτό θα είναι αδύνατο να συντελεσθεί, μέχρις ότου εκλείψει η επίδραση της κληρονομικότητας πάνω στο ανθρώπινο σώμα που μεταστρέφεται προς την ενιαία γλώσσα.

Η ανθρωπότητα εξακολουθεί να είναι πολύ οπισθοδρομική, επειδή ο άνθρωπος δε συνεννοείται με το συνάνθρωπό του με μια κοινή γλώσσα, που την κληρονόμησε και δεν την παιδεύτηκε. Η υλοποίηση αυτού του σκοπού από την ανθρωπότητα, είναι θέμα χρόνου, εκτός αν ο πολιτισμός υποστεί υποτροπή. Ως τότε όμως η προοδευτική συντήρηση πρόκειται να διολισθαίνει εξαρτησιακά, μέσω της βιομηχανίας της συνείδησης που η άρχουσα τάξη, η πολιτική εξουσία, ελέγχει...

Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ, Προς μια τριμερή διαχείριση των επιχειρήσεων, εκδόσεις BRIQUET
2. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΔΗΣ ΝΙΚΗΤΑΣ, Η/Υ, εκδόσεις ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ
3. ΑΜΙΝ ΣΑΜΙΡ, Η συσσώρευση σε παγκόσμια κλίμακα, εκδόσεις ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ
4. ΑΜΙΝ ΣΑΜΙΡ, Η άνιση ανάπτυξη, εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
5. ΒΑΙΤΣΟΣ ΚΩΣΤΗΣ, Τεχνολογικός μετασχηματισμός και οικονομική ανάπτυξη, εκδόσεις GUTEMBERG
6. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, Εθνισμός και οικονομική ανάπτυξη, εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
7. ΓΙΑΝΝΑΡΑ ΧΡΗΣΤΟΥ, Η νεοελληνική ταυτότητα, εκδόσεις ΓΡΗΓΟΡΗ
8. ΓΚΑΛΜΠΡΑΙΝΘ Τ. Κ, Το νέο βιομηχανικό κράτος, εκδόσεις GALLIMARE
9. ΓΚΕΜΕΡΕΥ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ, Η δύση της Δύσης, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ
10. ΔΑΟΥΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, Νεοφιλελευθερισμός, εκδόσεις ΟΛΥΜΠΙΑΣ
11. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ, Δοκίμια, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ
12. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΙΑΣΩΝ, Συνείδηση, ελληνικότητα, εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ
13. ΕΝΤΣΕΝΣΜΠΕΡΓΚΕΡ Χ. Μ, Για μια θεωρία της επικοινωνίας, εκδόσεις ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ
14. ΓΟΥΙΝΕΡ ΝΟΡΜΕΡΤ, Κυβερνητική και κοινωνία, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ
15. ΛΑΤΟΥΣ ΣΕΡΖ, Επιστημονιολογία και οικονομία, εκδόσεις ΑΝΘΡΩΠΟΣ
16. ΜΑΡΚΟΥΖΕ ΧΕΜΠΕΡΤ, Ο μονοδιάστατος άνθρωπος, εκδόσεις MINUIT
17. ΜΑΚΛΟΥΧΑΝ ΜΑΡΣΑΛ, Ενδιαφέροντα Μέσα, εκδόσεις ΑΙΧΜΗ

ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

?

18. ΜΑΡΕ ΚΑΡΛ, Το Κεφάλαιο, εκδόσεις ΚΑΡΑΝΑΣΗ
19. ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΛΕΞΗΣ, Η κρίση της πολιτικής στην Ελλάδα 1985 - 1989, εκδόσεις ΑΦΟΙ ΤΟΛΙΔΗ
20. ΜΠΑΡΤ ΡΟΛΑΝ, Η εικόνα της φωνητικής, εκδόσεις SEUIL
21. ΜΠΕΛ ΧΑΙΝΡΙΧ, Η χαμένη τιμή της Κ. Μπλουμ, εκδόσεις ΣΥΝ
22. ΜΠΕΝΖΑΜΙΝ ΒΑΛΤΕΡ, Καλλιτεχνία κι αναπαραγωγικότητα, εκδόσεις ΦΡΑΞΙΑ
23. ΜΠΟΝΤΡΙΓΙΑΡ ΖΑΝ, Θέαμα και εξουσία, εκδόσεις ΕΠΙΚΑΙΡΑ
24. ΝΕΦΕΛΟΥΔΗΣ Α. Β, Απομυθοποίηση με τη γλώσσα των αριθμών, εκδόσεις ΑΡΜΟΣ
25. ΝΤΕΝΜΟΡ ΓΚΥ, Η κοινωνία του θεάματος, εκδόσεις ΑΣΠΙΔΑ
26. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Α. Γ, Η ελευθερία του ανθρώπου, εκδόσεις ΚΑΡΑΝΑΣΗ
27. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Γ. Α, 1974 - 1990 Στην τροχιά της ιστορίας, εκδόσεις ΠΑΠΑΖΗΣΗ
28. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ Κ. Α, Τηλεπληροφορική, εκδόσεις ΕΞΕΛΥΠ
29. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ, Πρακτική φιλοσοφία, εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ
30. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Μ, Ο σύγχρονος άνθρωπος, εκδόσεις ΦΙΛΟΙ
31. ΣΗΜΙΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ, Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας, εκδόσεις ΓΝΩΣΗ
32. ΣΚΑΡΦ ΠΕΡΛ, Επικοινωνιακή Δίοδος, εκδόσεις ΟΛΥΜΠΙΑ
33. ΤΑΝΣΤΑΛ ΤΖΕΙΜΣ, Τα ΜΜΕ στη Βρετανία, εκδόσεις THE POWER
34. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΗΣ ΜΙΧΑΛΗΣ, Ανατομία μιας παρακμής, εκδόσεις ΓΟΡΔΙΟΣ
35. ΚΑΖΑΝΕΒ Σ, Ο άνθρωπος τηλεθεατής, εκδόσεις MONDE